

Katılımın "e-hali"

Gençlerin Sanal Alemi

Editörden Notlar:

Bu seçki, Avrupa Komisyonu VI. Çerçeve Programı tarafından yurttaşlık ve yönetim teması altında 2006-2009 yılları arasında fonlanan "Civicweb: Gençler, internet ve sivil/politik katılım" (www.civicweb.eu) başlıklı projenin 7 ortağından biri olan İstanbul Bilgi Üniversitesi bünyesinde, öncelikle proje sonuçlarını yaygınlaştırmak ve bunu yaparken Türkiye'de gençlik çalışmalarına sanal alemin olası katkılarını irdelemek üzere üretilen makalelere yer vermek amacıyla ortaya çıktı. Çalışmamızın, web 3.0¹ eşiğindeki e-katılımcı genç söyleme *kelebek etkisi*² yaratması dileğiyle...

Civicweb Proje koordinatörü:

Londra Üniversitesi Eğitim Enstitüsü Çocuk, Gençlik ve Medya Çalışmaları Merkezi (IoE), İngiltere

Proje ortakları:

Lund Üniversitesi (LU), İsveç
Amsterdam Üniversitesi (UvA), Hollanda
Central European Üniversitesi Budapeşte (CEU), Macaristan
Barselona Otonom Üniversitesi (UAB), İspanya
Ljubljana Üniversitesi (UNILJ-FDV), Slovenya
İstanbul Bilgi Üniversitesi (BILGI-UNI), Türkiye

Editor's Remarks:

This book is a compilation of results of the project, titled "Civicweb: Young people, the internet and civic participation" (www.civicweb.eu) funded by the 6th Framework Program of the European Commission in 2006-2009 under the Citizenship and Governance theme. İstanbul Bilgi University, being one of the 7 partners of the project aims to disseminate the project results and reflect different perspectives for the possible impact of the internet on youth studies in Turkey. Thus, we, as the project team, would like to acknowledge Alternatif Bilişim which took a step forward and decided to publish the following articles. We sincerely hope that this book creates a butterfly effect for the e-participatory youth discourse in the midst of web 3.0.

Civicweb Project coordinator:

University of London Inst. Of Education Center for Children, Youth and Media (IoE), UK

Project Partners:

Lund University (LU), Sweden
University of Amsterdam (UvA), Netherlands
Central European University (CEU), Hungary
Autonomous University of Barcelona (UAB), Spain
Ljubljana University (UNILJ-FDV), Slovenia
İstanbul Bilgi University (BILGI-UNI), Turkey

¹ Anlam araştırmaya odaklanan *semantik* kavramı Web 3.0 döneminin (2010-2020) baş aktörü olarak, dünya üzerindeki bilgileri tek bir platformda(www) toplamayı hedefleyen bunu yaparken de süreçlerin bilgisayar tarafından otomatik olarak yönetilmesini sağlayan bir uygulamadır. Web 1.0 insanlar tarafından yaratılan internet uygulamalarının kullanıldığı bir dünya iken, Web 2.0 insanlar tarafından Web 1.0 mantığıyla yaratılan internet uygulamalarının değiştirilebildiği, kontrolün insan eline geçtiği bir dünya olmuştur. Web 3.0 kontrolün cihazlar arası etkileşimle sağlandığı, internetin kendi kendini yaratacağı bir web dünyasıdır.

² Kelebek Etkisi, bir sistemin başlangıç verilerindeki ufak değişikliklerin, büyük ve öngörülemez sonuçlar doğurabilmesine verilen isimdir. İsmi, Edward N. Lorenz'in hava durumuyla verdiği örnekten geliyor: Amazon Ormanları'nda bir kelebeğin kanat çırpması, Avrupa'da fırtına kopmasına sebep olabilir (vikipedi'den alıntı).

Katılımın "e-hali": Gençlerin Sanal Alemini

Derleme
Kasım 2011

ISBN 978 - 605 - 62169 - 1 - 6

Derleyen: Aslı Telli Aydemir
Yayına hazırlayan: Işık Barış Fidaner
İllüstrasyon: Murat Ağdemir

Yazıların hakları yazarlara aittir.
Kitabın LaTeX kodları CC Attribution-
NonCommercial 3.0 Unported License altındadır.

Alternatif Bilişim Derneği Genel Merkezi,
Cevizli Mah. Adım Sok. No.13/A 34846 Maltepe İstanbul
0216 305 49 11 bilgi@alternatifbilisim.org
<http://www.alternatifbilisim.org>

İçindekiler

Teşekkürler	9
Neden Gençlerin Sanal Alemi? Bu kitabın çıkış sorunsalı Aslı Telli Aydemir	11
 I. Gençlik ve gençlik söylemi	 21
Türkiye’de kamusal söylemde gençlik kurgusunun değişimi Leyla Neyzi	25
Bilişim Teknolojileriyle Örgütlenen Gençlik Hareketleri ve Yeni Bir Siyaset Arayışı Demet Lüküslü	48
‘80 sonrası Öğrenci Muhalefeti güncesi: Üniversiteler ve Genç-sen Emrah Altındış	68

II. Gençliğin sivil ve politik katılımına dair sorunlar	90
Türkiye’de Gençlik Örgütlenmelerinin Yasal Düzenlemelere Katkısı	
Başak Saral	93
Gençlik, Bilgi Toplumu, Yönetişim, Sansür ve Türkiye	
Özgür Uçkan	105
İnsani Gelişmeyi Anlamak için Bilgi Çağından Yararlanmak Şart	
Aygen Aytaç	141
Röportaj	
Evren Ergeç	154
 III. Türkiye’de gençliğin politik katılımında yeni bir kanal: Internet	 160
Yeni Toplumsal İletişim <i>Ethos</i>’u:	
İstanbul Gençliği ve İletişim Teknolojileri Kullanımı	
Halil Nalçaoğlu	163
Türkiye’de Gençlik Merkezleri ve İnternet Siteleri	
Gökdağ Göktepe ve Yörük Kurtaran	186
Türkiye’de Gençliğin İnternet Üzerinden Katılımı	
Özelinde Genç Siyasallığı ve Müzakereci Demokrasi	
Sezgin Çebi ve Yelda Şahin Akıllı	198
Türkiye’de Barış Hareketinde İnternetin Kullanımı:	
Küresel BAK Örneği	
Gülüm Şener	233

Röportaj	
Ersan Özer	260
Röportaj	
Mustafa Arslantunalı	270
IV. Genç Sanal Topluluklar ve yeni katılım biçimleri	281
Gerçek zaman / sanal etkileşimi: Toplumsal paylaşım ağları , işlevsel katılım odakları ve sivil yeterlik	
Aslı Telli Aydemir	285
Dijital Oyun Kültürü Haritasında Oyuncular: Dijital Oyuncuların Habitusları ve Kariyer Türevleri	
Mutlu Binark ve Günseli Bayraktutan	303
Blogging ve Gençliğin Internet üzerinden Katılım süreçleri üzerine bir deneme	
Erkan Saka	331
Röportaj	
Metin Solmaz	343
Röportaj	
Sedat Kapanoğlu	360
Röportaj	
Avi Haligua	365
V. DEĞERLENDİRME ve SONUÇ	369
Değerlendirme ve Sonuç	
Aslı Telli Aydemir	373

VI. Metinlerin ingilizce özetleri	403
Abstracts in English	407
 Ekler	 422
Yazarlar Hakkında	425

Teşekkürler

Civicweb projesinin gerçekleşmesini sağlayan ve bizzat akademik dille yazan David Buckingham'a, koordinatör ve ortak konumunda olan ülkelerdeki tüm proje araştırma ekiplerine,

Ama özellikle İstanbul Bilgi Üniversitesi araştırma ekibinden proje direktörü değerli hocam Aydın Uğur'a, proje koordinatörü Asu Aksoy'a, proje asistanları çiçeği burnunda Bilgi mezunları sevgili Bilge Selen Apak ve Züleyha Aydın'a,

Proje danışma kurulunda yer alan tüm destekçilerimize, ama özellikle Ferhat Kentel, Özgür Uçkan, Gençlik Çalışmaları Biriminden Yörük Kurtaran ve aynı birimin eski çalışanlarından Gülesin Nemutlu, Toplum Gönüllüleri'nden Evren Ergeç ve Devlet Planlama Teşkilatı'ndan Nuri Duman'a,

Merakı ve övgüleriyle derslerine davet eden Ayşe Öncü'ye,

Desteklerini ve birikimini esirgemeyen sevgili netdaşım Erkan Saka'ya,

İlham veren nitelikli eserleri için Mutlu Binark ve ekibiyle, Demet Lüküslü'ye,

Tüm Habitat için Gençlik Derneği çalışanlarına, ama özellikle Sezai Hazır, Başak Saral, Burcu Kılınç ve İlhan Ermiş'e,

Hızlı yayın destekleri için Alternatif Bilişim derneği'ni temsilen Ali Rıza Keleş ve Işık Barış Fidaner'e,

Yazılarıyla katkı yapan, röportaj veren, görüşlerini bizlerle paylaşanlara,

ve odak grup görüşmelerine katılarak gençlerin sesi olan herkese,
içten teşekkürler.

Bu kitabın sizlere ulaşmasında en küçük payı olup yukarıda belirtmediğim kişi/grup ve kurumlara da ayrıca teşekkürü bir borç bilirim.

A.T.A

Haziran 2011

Neden Gençlerin Sanal Alemi? Bu kitabın çıkış sorunsalı

Yrd. Doç Dr. Aslı Telli Aydemir, İstanbul Şehir Üniversitesi

Nüfusunun neredeyse yarısı 24 yaşın altında olan bir ülkede yaşıyoruz. Daha dikkat çekici bir istatistik ise son BM ve Dünya Bankası raporlarına göre 2010 itibarıyla 15-25 yaş grubu nüfusu en yoğun olan dünya ülkesi konumunda Türkiye. Bunun evde, işte, okulda ya da internet kafelerde aktif bilişim teknolojileri kullanımına işaret ettiğini rahatlıkla söyleyebiliriz. Yeni sosyo-ekonomik reformlar, AB'ye katılım planları ve küreselleşme etkisiyle, Türkiye'de dinamik bir çevrimiçi (online) dünya olduğu varsayılabilir. Hükümet politikalarının da aktif bilişim teknolojileri kullanımını teşvik ettiği söylenebilir. Tabii 2007 yılından bu yana yaşanan YouTube engellemelerini ve son dönemde yaşanan Google yasaklarını hesaba katarsak özellikle internet politikalarını düzenleyen 5651 nolu yasanın aslında düzenlemek yerine taraflar arasında daha çok sıkıntı yarattığını belirtmeden geçmemeli. Ümit ediyoruz, bu kitap yayımlandığı günlerde 22 ağustos kara deliğini atlatmış olalım: Yeni bir düzenleme yapılsın ve Türkiye'deki dinamik nüfusun aktif bilişim teknolojileri kullanımını daha fazla sekteye uğramasın.

Türkiye'de siyasi aktivizm

Türkiye'de sivil kültürün gelişimine katkıda bulunan üç önemli dönüm noktası olduğu söylenebilir:

1. İstanbul'da gerçekleşen BM İnsan Yerleşimleri Konferansı - Habi-

tat II (1996),

2. Marmara bölgesinde yaşanan ve büyük kayıplara neden olan deprem (1999),
3. 2002 Kasım ayında Kopenhag Deklarasyonu ile yeniden önem kazanan AB-Türkiye ilişkileri.

'90'ların başı Türkiye gençleri için sivil aktivizmin ilk yılları sayılır. Bu aktivizm üniversite kulüpleri ya da Leo ve Rotarakt'lar gibi uluslararası ağ dernekleri kapsamındaydı. '92'de gerçekleşen Rio Zirvesinden birkaç yıl sonra, İstanbul'daki Habitat II Konferansı gerçekleşti. Daha önce kurulan üniversite kulüpleri ve aktif gençlik grupları önemli bir küresel soruna parmak basan bu zirve vesilesiyle örgütlendi. Genç sivil toplum liderlerinin fikirleri ulusal gündemde yerini aldı. Hemen sonrasında, 1999 depremi Marmara Bölgesi'nin önemli bir bölümünü etkiledi ve bir kez daha sivil toplum örgütleri insani yardım için işbirliği yaptılar. Aynı zamanda aralarında tartışma platformu yarattılar ve felaket öngörüsü, korunma gibi konularda hükümetin dikkatini çekmek için lobi yaptılar. Birkaç yıl sonra Kopenhag deklarasyonu ile AB ilişkileri yeniden önem kazandı. Bundan sonra, Türkiye'nin AB'ye uyum süreci önem kazandı ve bu sürecin temel aktörleri sivil aktivistler oldu. Kopenhag kriterleri devlet-toplum-birey ilişkisinin hak, özgürlük, sorumluluk temelli olmasını öngördüğünden, AB uyum süreci sivil toplum için bir çıkış noktası yarattı.

2007 seçimleri öncesi, laiklik, terör ve demokrasi tartışmaları yeni bir genç sivil ve politik söylem gelişmesine yol açtı. Milletvekili seçilme yaşının 25'e düşürülmesi tartışmaları neredeyse yarım yüzyıldır siyasi parti gündemlerinde olmasına karşın, gerekli yasal düzenlemeler yapılmamıştı. Ekim 2006'da kanun parlamento tarafından onaylandı ve hayal gerçek oldu. Bu gençlerin üç ay boyunca sistemli bir şekilde bilişim teknolojileri desteğiyle örgütlenmesi ve kampanya yürütmesi sayesinde edinilen bir

başarıydı³.

Bu noktada Türkiye’de gençlik gündemi olup olmadığına değinmekte yarar var. “Türkiye’de Gençlik Çalışmaları ve Politikaları” kitabına göre iki tür genel gençlik algısı var, ikisi de sorunlu: Gençler “enerjisi” faydaya dönüştürülmesi gereken ya da yeterince bilinçli olmadıkları için “kötü” alışkanlıklardan ve “kötü niyetli” yönlendirmelerden korunması gereken bir grup olarak algılanıyor. İki yaklaşım da gençleri “gerçek hayata” –yani yetişkinliğe- hazırlanmak için yaşanan bir “ön dönem” olarak görüyor ve gençliğin o günkü ihtiyaçlarını yok sayıyor.

Oysa gençlik politikasının olması, gençlerin kullanmak isteyebilecekleri hakların ve kendi yaşamları üzerinde söz sahibi olmalarının karar alıcılar, politika üreticiler tarafından kabul edilmesi demek.

Birçok akademisyenin katkıda bulunduğu, Nurhan Yentürk, Yörük Kurtaran ve Gülesin Nemutlu’nun derlediği kitapta, gençlik politikalarına yönelik bazı saptama ve öneriler şöyle.

Gençlik yasası: Mevcut düzenlemeler, gençlerin haklarını değil, devletin gençlere müdahale alanının çerçevesini çiziyor. Devletin gençlere yönelik temel sorumluluklarının çerçevesinin çizilebilmesi için “Gençlik Çerçeve Yasası” çıkarılmalı.

Gençlik için politika belgesi: Gençlik alanında çalışan tüm paydaşların eşit katılımıyla oluşturulacak bir politika belgesi, ihtiyaçları belirler, durum analizini yapıp bu ihtiyaçların kimler tarafından nasıl karşılanabileceğine yönelik çözüm önerileri sunar.

Türkiye Gençlik Konseyi: AB bünyesindeki her ülkede gençlik konseyi var. Örgütlü gençlerin yerel, bölgesel ve ulusal düzeyde ülke yönetimine katılmalarına olanak sağlayan ve yasayla kurulan en yaygın temel mekanizmalardan biri. Hem gençlerin yönetime katılımı hem de devletle yurttaşlar arasındaki dengenin yurttaşlar lehine gelişmesine katkı yapar.

³Bu konuda daha ayrıntılı vaka analizi için bkz. Telli Aydemir & Apak, B. S. (2010) *Young Political e-partners of Turkey* in Dahlgren, P. & Olsson, T. *Young Citizens, ICTs and Democracy*. Gothenburg: Nordicom.

Gençlik merkezleri: Gençlik Hizmetleri Dairesi'nin gençlik merkezlerinde, merkez başına 146 bin genç düşüyor. Gençlere hizmet sunmak belediyelerin yasal görevlerinden. Gençlik merkezlerinin sayısının artması gerek.

Gençlik çalışmaları: Odağı gençler olan gençlik çalışmaları gençlerin güçlendirilmesini sağlıyor. Formel olmayan eğitimin desteklenmesiyle gençler kendilerini geliştirebilecek alanlar bulabiliyor. Gençlerin fiziki olarak başka şehir ve ülkelere yönelik hareketliliğinin sağlanması; gençlik çalışmasında öğrenme, özerklik ve gelişme için önemli bir araç. Toplumsal katılımı artırabiliyor.

Kamu kaynakları: Gençlik için bir üst eşgüdüm kurulu ve Meclis'te ayrı bir çocuk ve gençlik ihtisas komisyonu oluşturulmalı. Gençlik çalışması için devletin genç başına ayırdığı miktar yaklaşık 1 YTL. Yerel yönetimlerde gençlik örgütlerinin aldığı paya neredeyse sıfır. Bunlar artmalı. Hizmet süreçlerinin oluşumu ve sürdürülmesindeki süreçler şeffaflaşmalı.

Buna bağlı olarak, Gençlik ve Sosyal Hizmetler Genel Müdürlüğü'nün duyurduğu belli bir gençlik politikasının olmadığını belirtelim. Gençlik Sosyal Gelişim Programı kapsamında kapasite artırıcı ve gönüllülüğe yönelik çeşitli eğitimler veriliyor. Gençler gençlik merkezlerine yönlendiriliyor. Ancak bu merkezlerin de kapasitesi belli. Bugüne kadar açıklanan temel gençlik politikası var olmasa da oluşturmaya yönelik çalışmalar mevcut. Buna güncel bir örnek, Türkiye – İsveç Gençlik Politikası Alanında İşbirliği Projesi Gençlik Hizmetleri Dairesi Başkanlığı (GSGM) ve İsveç Gençlik İşleri tarafından yürütülüyor. 2008-2010 yılları arasında gerçekleştirilen projenin finansmanı İsveç Kalkınma Ajansı (SIDA) tarafından sağlanıyor. Projenin amaçları şöyle:

- Gençlik alanındaki kavramların tanımlanması
- Yaşam koşulları hakkında bilgilenme
- Gençlik ile ilgili alan/platform/ağlar kurulması
- Gençlik istihdamındaki iyi örneklerin paylaşılması

- Gençlerin; sunulan sosyal hizmetlerin ve haklarının farkına varması

Bu konular aynı zamanda gençlik politikaları oluşturulurken üstünde durulması gereken konular olarak dikkat çekiyor. *Birleşmiş Milletler Örgütü'nün 2008 yılında yayınladığı 'Türkiye'de Gençlik' raporu* bu konuda oldukça yol gösterici. Bu rapordan birkaç alıntı yapmanın faydalı olacağı kanısındayım. Kaliteli eğitim, sağlıklı yaşam, iş sahibi olmak ve toplumsal katılım fırsatı genç insanların saklı potansiyelini meydana çıkarabilir. Hükümet organları, sivil toplum örgütleri, özel teşebbüs ve sendikaların var olan fırsatları geliştirerek bunlardan genç insanların faydalanmasını sağlamaları geleceğe meydan okuma olacaktır. Bu politikalara, genellikle saf dışı bırakılan engelli gençliği de katmayı unutmamak gerekir.

Raporda gençlik politikalarının katılımcı bir anlayışla gerçekleştirilmesi gerektiği belirtiliyor. İskandinav ülkelerinin gençlik parlamentoları deneyiminin, gençliğin bu politikaların tespitine katılması için model oluşturabileceği üzerinde duruluyor. Gençlik politikalarının temel amacı ülkenin karar alma mekanizmasında gençlerin yer almasını sağlayacak düzenlemeleri getirmek olmalıdır, diyor. Gelişen enformasyon teknolojisi buna imkân verdiğinden gençlerin dijital teknolojiyi çok daha hızla kullanır hale getirilmesi hedefi öne sürülüyor.

Gençlik politikasının önemli bir unsuru da, hiç kuşkusuz, gençlerin okuldan çalışma hayatına geçişini sağlamak. Gençlerin, 'Bu kadar yıl ne için okudum?' sorusunu sormalarına sebep olan koşulların ortadan kaldırılması, topluma yabancılaşmalarına engel olunması gerektiği belirtiliyor. Bu amaçla da gençlerin üniversite ve meslek okullarındaki seçimleri için gelecekteki ihtiyaçlara göre seçim yapmalarını sağlayacak olanaklar yaratılması öneriliyor.

Türkiye'nin kapsamlı bir gençlik politikasına sahip olmak için çeşitli aşamaları geçmesi gerektiği bir gerçektir. "Türkiye'de gençlik çalışmaları ve politikaları" kitabına geri dönersek, gençlik politikası oluşturmakta gençliğin katılımının önemi, yani gençlerin politika üretim safhalarında aktif kılınması. Farklı gençlerin farklı ihtiyaçlarını dikkate alacak şekilde ihtiyaç odaklı olması. Gençlerin araçsallaştırılmaması yani politika hedef-

lerinin gençlere sadece genç oldukları için değer vermesi. Gencin nesne değil özne olması. Gençliğin geçiş dönemi olarak algılanmaması. Değerlendirme yönteminin piyasaya indirgenmemesi. Gençlerin gönüllü katılımının önemsenmesi. Gençlerin güçlendirilmesi. Örgütlenmenin öneminin vurgulanması. Gençliğin ana akıma yerleştirilmesi. Toplumsal cinsiyet vurgusu. Dezavantajlı gençlere özel vurgu gereği. Farklılıkların tehlike değil, çeşitlilik olarak vurgulanması. Bütüncül olması ve her alanda güçlendirme.

Çalışmadaki ‘Günümüz Türkiye Gençliği’ isimli makalede Demet Lüküslü, İstanbul’da 18-25 yaş arası 80 gençle yaptığı derinlemesine görüşmelere dayanarak bu kuşağın aslında hiçbir şeyle ilgilenmeyen “vurdum-duymaz”, “bencil” bir kuşak olmadığını, aksine gençlerin siyasal alanı, sorunları çözmekte yetersiz, değiştirilmesi zor ve gençliğe has özelliklerle barınılamayacak otoriter yapılar olarak eleştirdiklerini öne sürmektedir. ‘Türkiye’de Genç İşsizliği’ başlıklı makalede Yentürk ve Başlevent ise Türkiye’de genç nüfusun önemli sorunlarla karşı karşıya olduğu ve bunların sadece istihdam olanağı elde etmekle aşılamayacak sorunlar olduğunu belirtmektedir. Genç işsizliğin azaltılmasının diğer sorunlar çözümünde tek kriter olduğu öne sürülmemekle birlikte, genç işsizliğin boyutunun sosyal sorunların ağırlaşmasında önemli bir faktör olduğu açıklanmaktadır.

Gençlerin katılımıyla oluşturulmuş örgütlenmeler çalışmanın en önemli önerilerinden. Gençlik Konseyleri yapıları kurularak gençlerin kendilerini etkileyen kararlara katılımının sağlanması gerektiği belirtiliyor. Bu sağlanan hizmetleri düzenleyen bir üst yasa (Gençlik Yasası) önerisi ile de destekleniyor. Avrupa Konseyinin gençlik katılımına yönelik eğitimlerini vermek dışında, GSGM’nin etkin bir rolü yok. Ancak Habitat için Gençlik Derneği gibi sivil toplum ağları bu konuda çok aktif. Derlemenin ilerleyen bölümlerinde Dernek Başkan Yardımcısı Başak Saral’ın bu konudaki yazısında daha ayrıntılı bilgi edinebilirsiniz.

Projeden doğan bir kitap

Kitabı derleme fikri, Avrupa Komisyonu VI. Çerçeve Programı tarafından yurttaşlık ve yönetim teması altında 2006-2009 yılları arasında fonlanan “Civicweb: İnternet, gençlik ve sivil/politik katılım (Civicweb: Internet, youth and civic participation)” başlıklı projeye filizlendi. Türkiye’de gençlik alanında internetin sivil ve politik katılıma etkisini masaya seren ilk çalışma olduğunu düşünüyoruz. Bu konuda yapılan çalışmalara ilham vereceğini umuyoruz. Civicweb projesinin koordinatörü Londra Üniversitesi Eğitim Enstitüsü’ne bağlı Çocuk, Gençlik ve Medya Çalışmaları Merkezi, İstanbul Bilgi Üniversitesi ise diğer 6 ortaklardan biridir. Projenin diğer ortaklarına gelinece:

Proje koordinatörü:

Londra Üniversitesi Eğitim Enstitüsü Çocuk, Gençlik ve Medya Çalışmaları Merkezi (IoE), İngiltere

Proje ortakları:

Lund Üniversitesi (LU), İsveç
Amsterdam Üniversitesi (UvA), Hollanda
Central European Üniversitesi Budapeşte (CEU), Macaristan
Barselona Otonom Üniversitesi (UAB), İspanya
Ljubljana Üniversitesi (UNILJ-FDV), Slovenya
İstanbul Bilgi Üniversitesi (BILGI-UNI), Türkiye

Ana araştırma konusu ve sorusu:

Ağustos 2009 itibariyle sona eren Civicweb projesinde araştırılan konu, 15-25 yaş aralığındaki gençler arasında sivil bağlılık ve katılım sağlamada internetin potansiyel rolüydü. Proje ekibi kendi özelinde, web üzerinde ortaya çıkan gençlik odaklı sivil platformlarla ilgilendi. Bu platformlar (web siteleri, forumlar, tartışma listeleri) farklı örgütler, meslek grupları, sosyal hareketler ya da bireyler tarafından kurulmuş olabilir; küçük ölçekli girişimlerden, yerel, ulusal ve uluslararası projelere kadar farklı boyutlardadır. Potansiyel olarak, sosyal sermaye, siyasal, sosyal ve ekonomik katılımı geliştirirler. Araştırma, bu olgunun üç temel boyutu üzerine odaklandı:

- bu tip platformların üretimi ve ardında yatan site editörlerinin çalışma pratikleri ve ekonomik modelleri,
- aynı platformların doğası ve karakteristik özellikleri- içerik ve temel özellikleri (tasarım, hitap şekli, yapısı), kullanıcılarını ne derece aktif katılıma teşvik ettikleri,
- farklı sosyal gruplara ait gençler tarafından bu platformların kullanımı ve değerlendirilmesi, çevrimiçi (online) kullanımla çevrimdışı (offline) sivil katılım arasındaki ilişki.

Tüm proje boyunca üçlü yaklaşıma sahiptik: İletişim aracının (sivil katılıma yönelik genel içerikli web siteleri ve gençlere yönelik web sitelerinin) analizi, site editörleri ve kullanıcılar. Proje bu gelişmelerin yedi Avrupa ülkesinin siyasi kültürlerinde nasıl değişiklik gösterdiğini, hem mikro (aile boyutu) hem makro (küresel boyut) düzeyde kuşaklar arası ilişkileri nasıl etkilediğini araştırmayı hedefledi. Niteliksel ve niceliksel araştırma yöntemleri ışığında alanda çalışanları ve siyasileri bilgilendirecek iyi örnekleri ortaya çıkarmayı amaçladı.

Neyi derledik?

Kitap kapsamında, hem Türkiye özelinde hem de Türkiye'yi ilgilendiren konularda karşılaştırmalı proje bulgularını edineceksiniz. Araştırma sürecinde bu alanda çalışan uzmanlarla ve akademisyenlerle tanışma olanağı bulduk. Onların araştırmaya katkıları bizim için hep çok değerliydi. Türkiye'de özellikle gençlik alanı çok bakir olduğundan, internet çalışmaları da henüz 10'lu yaşlarına bile girmediğinden, internet ve gençlik çalışmaları deyince işimizin zor olacağını biliyorduk. Dolayısıyla projenin ilk yılında el yordamıyla önümüzü görmeye çalıştık. Bu süreçte bize yardımlarını esirgemeyen ve bu kitaba da yazılarıyla katkıda bulunanlar aynı zamanda, alanda düşünce üretilmesini sağlayanlardır. Makalesini okuma fırsatı bulacağınız bu uzmanların çoğunluğu projenin Danışma Kurulu'nda yer alarak sıkıştığımız zamanlarda desteklerini esirgemedi. Makalelerin özellikle farklı mesleklere sahip ve alanda çalışan kişilerin

elinden çıkmasını istedik. Akademisyen, danışman, yazar, gençlik örgütü çalışanı, sendikacı, gençlik çalışmaları yapan ve sivil toplum deneyimi olanlar... Röportajlara yer vermeye çalıştık çünkü bazı deneyime dayalı ifadelerin makale metninde kaybolabileceğini düşündük. Röportaj verenlerin profilinde de çeşitlilik olmasına dikkat ettik: Türkiye'nin ilk internet girişimcileri, yayıncı ve gençlik alanında uzun yıllardır çalışan eski gönüllü, genç profesyonel, genç akademisyen/blogçu.

İlk bölümde gençlik ve gençlik söylemini açmaya çalıştık. Türkiye'de "gençlik" kavramının gelişim sürecini ve buna bağlı olarak oluşan gençlik "söylemi"ni sorgulayan makaleler var. Leyla Neyzi 1923'ten bu yana kamusal alandaki gençlik söylemine ve algısına bakarken, Demet Lüküslü çevrimiçi örgütlenen gençlik hareketlerini inceliyor. Emrah Altındiş ise ilk örgütlü öğrenci muhalefeti Genç-Sen perdesini aralıyor.

İkinci bölümde, gençliğin sivil ve politik katılımına dair sorunları inceleyen yazılar var. Malum bu konuda sorun çok, çözüm düşünen pek yok. Habitat için Gençlik Derneği Koord. Yardımcısı Başak Saral, gençlik örgütlenmelerinin yasal düzenlemelere katkısını anlatıyor. Özgür Uçkan bilgi toplumu olmaya çalışan Türkiye'nin kanayan yaraları yönetim ve sansürle gençliğin ilişkisini irdeliyor. Aygen Aytaç, BM Kalkınma Programı'nın 2008 İnsani gelişme raporunun gençlik bölümünü, gençliğin bilgi ve iletişim teknolojileriyle ilişkisi bağlamında yorumluyor. Evren Ergeç alanda çalışan genç profesyonel gözüyle, sorunların olası çözümlerini e-posta röportajıyla paylaşıyor.

İnternetin Türkiye'de gençliğin katılımında yeni bir kanal olduğu bir gerçek. Üçüncü bölümde, bu konuya eğilen akademisyen ve uzman yazıları var. Halil Nalçaoğlu, eski-yeni medya görüşüne karşı dururken, internet ve mobil teknolojilerin farklı bir toplumsal iletişim ahlakı yarattığını savunuyor. Yörük Kurtaran ve Gökdağ Göktepe, gençlik merkezleri ve internet siteleriyle ilgili site içerik analizi ve işlerlik sorgulaması yapıyor. Sezgin Çebi ve Yelda Şahin Akıllı, müzakereci demokrasinin internet destekli genç siyasallığın ilacı olup olamayacağını irdeliyor. Gülüm Şener ise Küresel Barış ve Adalet Koalisyonu'nun derinlemesine vaka analizini yaparak yeni toplumsal hareketlerin interneti kullanım parametrelerine

ışık tutuyor. Ersan Özer, iletişimci ve internet girişimcisi bakış açısıyla, Mustafa Arslantunalı bilişim yayıncısı gözüyle şimdiki tabloya bakarak yakın gelecekteki yansımaları özetlemeye çalışıyor. İkisiyle de sohbet etmekten büyük keyif aldık.

Son bölüm genç sanal topluluklar ve yeni katılım biçimleriyle ilgili. Aslı Telli Aydemir, çevrim içi ve çevrim-dışı olanın (online-offline) etkileşiminin gençlerin sivil yeterliğine etkilerini, özellikle Civicweb proje verilerine dayanarak yorumluyor. Bu yorumların güncel dayanak noktası gündelik yaşamımızın kaçınılmaz parçası haline gelen sosyal ağlar. Mutlu Binark ve Günseli Bayraktutan Sütçü, TÜBİTAK destekli, çevrimiçi oyunlar konulu projelerinin kariyer türevleriyle ilgili bölümünü bizlerle paylaşıyor. Hemen ardından, Erkan Saka'yla yaptığımız röportaj var. Çiçeği burnunda antropoloji doktoru Erkan, aynı zamanda sıkı bir blogçu. Ona web 2.0 teknolojilerinin gençlerin aktivizmindeki yerini sorduk, yanıtlarını kendi makale-röportaj üslubuyla paylaşıyoruz. Metin Solmaz hem popüler kültür birikimi, hem de topluluk siteleri (community portals) ve sosyal ağlar konusundaki deryasıyla bizleri aydınlatıyor. SSG, nam-ı diğer Sedat Kapanoğlu, daha Seattle'dayken e-posta aracılığıyla *Ekşi Sözlük* başarısını ve gelecekteki projelerini paylaştı, yayımlıyoruz. Son öz rapor-taj sevgili Avi Haligua'yla olan. Bazılarının Açık Radyo'dan tanıyacağı Avi, aynı zamanda Küresel Eylem Grubu kurucu aktivistlerinden. Özü sözüyle bir yanıtlar verdi bize.

Sanırım bu kadar önsöz yeter...

Verimli okumalar!

I. Gençlik ve gençlik söylemi

Türkiye’de kamusal söylemde gençlik kurgusunun değişimi⁴

Prof. Dr. Leyla Neyzi, Sabancı Üniversitesi

UNDP gibi uluslararası kuruluşlar, gençliğin evrensel bir olgu olduğunu varsayarak 15-24 yaş grubunu “genç” olarak nitelendirmektedirler (UNDP 2008). Ama demografik bir kategori ile her toplumda kavramsallaştırılan ve anlamlandırılan yaş döngüleri birbirlerinden farklı olgulardır. Antropoloji çalışmalarının gösterdiği gibi, tarihsel olarak ve günümüzde de her toplumda yaş kavramı, yaşam döngüsü, farklı yaş grupları vardır; her ne kadar bu kategoriler çok farklı biçimlerde kavramsallaştırılsa ve yaşla ilgili deneyimler farklı yaşansa da (Bucholtz 2002, Durham 2000). Bu açıdan yaş, toplumu anlamak için sınıf, toplumsal cinsiyet ve etnisite kadar önemli ve araştırılması gereken bir kavram ve kategoridir. Özellikle Avrupa ve ABD’de tarih, sosyoloji ve psikoloji alanlarında yapılan çalışmalar, modernite sürecinde toplumda bir kategori olarak gençliğin (ve çocukluğun) öne çıktığını vurgulamışlardır (Gillis 1974, Steedman 1995). Bu çalışmalar, farklı modernite süreçlerinde gençliğin kavramsallaştırılması ve gençlerin deneyimlerinin karşılaştırılmalı olarak araştırılmasını da tetiklemiştir (Argenti 2007).

Son yıllarda, küreselleşme, neoliberal ekonomik politikalar, ulus-devletin dönüşümü, uluslarötesi göç, düşük yoğunluklu çatışma ve illegal ekonomik aktivitelerin normalizasyonu, yeni iletişim teknolojileri, ve yaşı küçük

⁴Bu yazı için *International Journal of Middle East Studies*’de yayınlanan “Object or Subject? The Paradox of ‘Youth’ in Turkey” (Neyzi 2001) gözden geçirilmiş ve güncelleştirilmiştir.

olanların çoğunluğu oluşturduğu yeni metropoller, gençlik (ve çocukluk) konusunu yeniden gündeme getirmiştir. Sosyal bilimciler, postmodern, sömürge-sonrası küresel toplumda gençliğin (ve çocukluğun) kavramsallaştırılma, örgütlenme ve kendilerini ifade etme biçimlerinin değiştiğini öne sürerek güncel gençlik ve çocukluk araştırmalarının önemine işaret etmektedirler. Örneğin Jean ve John Comaroff (2005), sömürge-sonrası toplumlarda çelişkili bir biçimde, gençlerin bir yandan geleceğe yönelik beklentileri zayıflarken, diğer yandan örgütlenme ve toplumda belirleyici olma açısından güçlendiklerini belirtirler. Antropolojinin bir alt alanı olarak gelişen gençliğin ve çocukluğun antropolojisi, çocuk/genç mülteciler, çocuk/genç askerler, savaş sonrası toplumda çocuk/gençler, çocuk/genç İslamcılar, çocuk/genç seks işçileri, çocuk/genç internet kullanıcıları, çocuk/genç popüler kültür üreticileri/tüketicileri gibi konulara yaratıcı biçimlerde eğilmektedir (Cole ve Durham 2008, Hoffman 2007).

Bu yazı, büyük ölçüde alt kültür kavramından yola çıkan gençlik araştırmalarının disiplinler arası bir bakış ve yaş, yaşam döngüsü ve kuşak kavramlarını da kapsayan daha geniş bir analitik çerçeveden yararlanabileceğini savunuyor. Türkiye örneği, hızlı toplumsal dönüşüm yaşayan, güçlü bir öncü kesime sahip, modernist gençlik kurguları benimsenirken yaşa dair geleneksel anlayışların da korunduğu ve özneliliğin kurgusunda grup kimliğinin merkezi bir rol oynadığı toplumlarda gençliği (ve çocukluğu) anlamak için kuşak kavramının yararlı olabileceğini gösteriyor. Karl Mannheim'ın klasikleşmiş çalışmasına göre, aynı dönemde doğmuş bir yaş grubunun (*cohort*) kuşak olarak adlandırılması, kimlik için belirleyici olan yetişme döneminde benzer bir deneyimi yaşamalarıyla ilintili (Mannheim 1952, Cole 2003).

Türkiye'nin yakın tarihi, politik ve ekonomik gelişmeler açısından 1923-1950, 1950-1980 ve 1980 sonrası olarak üç dönemde incelenebilir. Bu yazıda, bu dönemlerin kamusal söylemde gençlik kurgusu ve bu kurgunun değişimi açısından da aydınlatıcı olduğunu gösteriyor ve bu üç dönem boyunca kamusal söylemde (erişkinlerin gözüyle) gençlik kurguları—ve kısaca da olsa gençlerin kendi deneyimleri—üzerinde duruyorum. Kamusal söylemde 1923-50 döneminde yeni ulusun gençlikte cisimleştiğini savunuyorum. 1950-80 arası dönemde ise gençlik, toplumsal söylemde

asiler olarak yeniden kurgulanır. Söylemdeki değışikliğe rağmen, bu iki dönemde de eğitimli gençlik, “halk” adına yeni bir ulus inşa etme misyonuyla kendini özdeşleştirmeye devam eder. 1980 sonrası dönemde ise modernist gençlik kurgusu kesintiye uğrar. Toplum gençleri apolitik olarak nitelendirirken, gençler—en azından gençlerin bir kesimi—erişkinler tarafından kendilerine dayatılan misyona ve büyüklerle küçükler arasındaki hiyerarşiye meydan okuyarak kendilerini daha çok ve yeni yollardan ifade etmeye başlarlar.

Türkiye toplumunda yaş kavramı

Yaş kavramı, yaşam döngüsü ve yaş grupları (ki bunlara kuşak kimliği de dahil), Türkiye toplumunda hem tarihsel olarak hem de günümüzde güç ilişkilerinin oluşturulması, kimliğin tanımlanması ve öznelliğin oluşmasında önemli bir rol oynarlar. Yaş, kültüre dair önemli ipuçları sağlayan akrabalık terminolojisinde de belirleyici. Türkçe’de büyük kardeşlerin yaş ve cinsiyetleri vurgulanırken, küçüklerin cinsiyeti terminolojide belirlenmemiştir (Spencer 1960).

Tarihsel olarak, büyükler ve küçükler arasındaki ilişki, aile, eğitim sistemi, çıraklık sistemi, cemaat örgütlenmesi ve askeri kurumlar yoluyla belirlenmekteydi. Çocukluk, toplumda kavramsallaştırılmış bir evre olmakla birlikte, geleneksel toplumda çocuğun toplumsal yaşama katılımı erken başlamaktaydı (Onur 2005). Türkiye toplumunda gençlik, bekâr olma haliyle, yani henüz “ev”li olmamakla ilişkilendirilirdi. Bazı kesimlerde, çok genç yaşta bile olsalar, evlenmek hem kadınlar hem de erkekler için erişkin olmak anlamına gelirdi.⁵ Yaş grupları, geleneksel olarak köylerde de alışageldik bir örgütlenme aracıydılar. Tarımsal üretim ve hayvancılığın dayattığı şartların yanı sıra, toplumsal denetim gereksinimi de tarihsel olarak ergenlik ile evlilik arasındaki dönemin, yani “delikanlılık” döneminin mümkün olduğunca kısa tutulması anlamına gelmiştir. Hane reislerinin aksine, genç ve bekâr erkekler toplum tarafından potan-

⁵Duben ve Behar’a göre, İstanbul’da yirminci yüzyılın başında evlilik yaşı, Anadolu ortalamasının çok üstündeydi (Duben ve Behar 1991).

siyel bir tehlike olarak görülürlerdi. Genç erkekler, 16. yüzyıldan itibaren Anadolu'da çıkan isyanların ana kitlesini oluşturmuşlardır (Ocak 1998). Geleneksel erişkin bakış açısına göre, “delikanlı,” askere gitmek, zanaat sahibi olmak, tarım ya da hayvancılık yapmak—ve erken evlenmek—gibi yetişkinler dünyasında kabul gören süreçleri takip ederek “yola gelir”.⁶ Genç ve bekâr kadınların isyankar davranma tehlikesi ise, daha sert ve içselleştirilmiş tahakküm sistemleri gerektirmektedir (Sirman 1990).

Tanzimat dönemi Osmanlı toplumunda değişen bir gençlik anlayışının habercisi oldu (Mardin 1988). Osmanlı toplumunda modernite, orduyu dönüştürme çabalarıyla başladı. İlk modern eğitim kurumu askeri okuldu; ilk resmi gençlik örgütleri de, gençliği savaş için seferber etme ve onlara milliyetçilik aşılama amaçlarını taşıyan paramiliter gruplardı (Toprak 1985: 531). 19. yüzyılda Harbiye, Tıbbiye, Mülkiye açıldı. Bu okulların mesleki dernekler de kuran mezunları, İlmiye mensubu seçkinlerin yerini alacak ve yeni seçkinler zümresini oluşturacaklardı. Aynı zamanda bürokrasinin seçkinler tabakasını da oluşturan entelektüeller, modernite sürecinde merkezi bir rol oynadılar. Cemil Meriç, Türkiye entelektüelini “yabancı medeniyetlerin hazinelerini kendi ülkesine taşımak isteyen toy bir delikanlı” olarak tanımlar⁷ (Meriç 1985: 130). Geç Osmanlı döneminde oluşan başlıca toplumsal hareketlerin “Genç” Osmanlılar (Yeni Osmanlılar) ve “Genç” Türkler (Jöntürkler) olarak adlandırılmaları tesadüf değil. Ama geç Osmanlı döneminde gençliği (ve çocukluğu) araştırırken, değişim kadar sürekliliklerin de üzerinde durmak gerekiyor (Onur 2005). Son yıllarda yapılan çalışmalar, görünüşteki değişimin altında yatan süreklilikleri (ve değişimin yüzeyselliğini) vurgularken, gençlik ve çocukluk araştırmalarında öznenin iç dünyasına ve kendi deneyimlerini ifade etme ve anlamlandırma çabalarına fazla değinilmediğinin de altını çizmek gerek.

⁶Necdet Sakaoğlu'na göre, erken evlilik aynı zamanda gençleri yaşlı erkeklerin cinsel suiistimalinden korumanın da bir yolu. Neyzi, Sakaoğlu ile sözlü tarih görüşmesi.

⁷Radikal şair Ece Ayhan, ironik bir şekilde Cumhuriyeti “delikanlı” olarak nitelendirir (Ayhan 1999:151). Levent Cantek'e göre ise, 1945-50 yılları Cumhuriyet'in “büluğ çağı” (Cantek 2008).

Devrimin bekçileri: Gençlik ve ulus-devlet (1923-1950)

Türkiye Cumhuriyeti 1923'te çokdinli, çoketnisiteli, çokdilli bir imparatorluğun kalıntıları üzerine kuruldu. Tanzimat dönemiyle başlayan eğitimli gençliğin modernleştirici rolü üzerindeki vurgu 1920'lerde, ulusal bir bilinç ve modern bir ulus-devlet inşa etme çabası içinde olan yeni Türkiye devleti tarafından hayata geçirilen gençlik kültürüyle şahikasına ulaştı (Akın 2004). Bunun için Osmanlı'nın geçmişiyile, yani yaşlıların dünyasıyla bağların kopartılması gerekiyordu (Üstel 2004).

Türk milliyetçiliği, ulusunu arayan bir devletin serüveni olarak betimlenmiştir (Kadioğlu 1998: 177). Türkiye'nin serüveni ilginçtir, çünkü ülke, Türkçe'yi ve yerelleştirilmiş Cumhuriyetçi bir Aydınlanma vizyonunu benimseyecek bir tebaanın kabulleneyeceği bir ulusal kimliği tahayyül eden seçkinler tarafından bir anlamda sömürgeleştirilmiştir. Tek bir kimliği paylaşan türdeş bir kitle yaratmayı hedefleyen bu toplumsal mühendislik projesinde eğitim, merkezi bir rol oynar (Kaplan 1999). Ulusal söylem, Türk dili, Anadolu'nun coğrafyası ve kadim tarihi ile özdeşleştirilmiş bir "Türklüğün" muhayyel özellikleri üzerine temellendirilir. Bu folklorik yaklaşım İslam'a ve Osmanlı İmparatorluğu'na gönderme yapmaktan uzak dururken, daha çok mitik bir "Türkî" geçmişe ve düşlenen (ama gerçek olmayan) Anadolu insanına odaklanır. Durkheim'dan etkilenen Ziya Gökalp, Türk milliyetçiliğini eğitim yoluyla kazandırılan ortak ülküler ve değerler çerçevesinde tarif eder: "Milliyette şecere aranmaz. Yalnız terbiyenin ve mefkurenin milli olması aranır." (Gökalp 1990:22).

Mustafa Kemal, 15-20 Ekim 1927'de Cumhuriyet Halk Fırkası'nın İkinci Kongresi'nde okuduğu meşhur nutkunun sonunda doğrudan Türkiye gençliğine hitap eder. Atatürk bu nutkunda, gençliği devrimle özdeşleştirirken, gençliğe tıpkı onlar, yani *büyükleri* gibi davranmalarını tavsiye eder: eğer bir daha işgal edilirse, ülkeyi aynı biçimde savunmalıdırlar. Bu nutkun en ünlü satırları kaçınılmaz bir şekilde her Türkiyeli öğrencinin ezberindedir: "Ey Türk Gençliği! Birinci vazifen, Türk istiklalini ve Türk Cumhuriyeti'ni ilelebet muhafaza ve müdafaa etmektir. Mevcudiyetinin ve istikbalinin yegâne temeli budur. Bu temel senin en kıymetli hazinendir. Ey Türk istikbalinin evladı! Vazifen, Türk istiklal ve cumhu-

riyetini kurtarmaktır. Muhtaç olduğun kudret damarlarındaki asil kanda mevcuttur!” (Atatürk 1989:1197).

Eski Maarif Vekili (1932-33) Reşid Galib tarafından yazılan “andımız” ise, törenlerde ilkokul çocuklarının hep bir ağızdan bağrımlarıyla aktarılır: “Türk’üm, doğruyum, çalışkanım. Yasam, küçüklerimi korumak, büyüklerimi saymak; yurdumu, milletimi özümnden çok sevmektir. Ülküm yükselmek, ileri gitmektir. Varlığım Türk varlığına armağan olsun!” (Sakaoğlu 1992: 61). Bu antta, büyükler ve küçükler arasındaki ilişki “Türklüğün” bir vasfı olarak yeniden kurgulanır. Burada, cumhuriyetin “varlığı,” bireyin “varlığı”ndan önce gelir. Birey, gerektiğinde kendini milleti için feda etmeye hazır olmalıdır.

“Genç” cumhuriyetin kazanımlarından en çok faydalananlar da gençlerdi. Türkiye toplumunda başarının simgesi ve bireysel yükselme aracı olan eğitim, bir kutsallık halesiyle çevrelenmişti. Kendilerini yeni sistemle en çok özdeşleştirenler, bu dönemde eğitim kurumlarında okuyabilen ve bu sayede yükselmiş olanlardı. 1920’lerde eğitim görmüş bir hanım, şöyle diyor bir belgeselde: “Çok muteber bir gençlik yaşadık.” (Sakızlı: 1998). Atatürk’ün şahsında cisimlenen Cumhuriyetin ana-baba olarak tanımlandığı yaşamöyküsü anlatılarında akrabalığın mecazi kullanımı göze çarpar. Emekli bir profesör, Atatürk’ün cenaze törenini şöyle anımsar: “Kesinlikle bir devlet adamının cenazesine benzemiyordu. Çok yakın bir akrabamızı kaybetmiştik sanki.” (age).

Cumhuriyet kurulduğunda sekiz yaşında olan Fazıl Hüsnü Dağlarca, bu geçiş dönemini mistik bir deneyime benzetir. Resmi metinlerin kuru pozitivizmiyle tezat teşkil eden bu lirik anlatı, çekirdek bir grubun (en azından bugün anımsadıkları biçimiyle) Kemalizmle kendilerini ne derece özdeşleştirdiklerini gösteriyor: “Cumhuriyet bizim için özlemi duyulan kızdır. Ben sekiz yaşında iken Cumhuriyet ilan edilmişti. Tüm ev belki de hepimiz birden değişmiştik. Ev büyümüştü sanki. Bahçemiz daha da ağaçlanmıştı sanki. Kitaplarım bile daha anlaşılır olmuştu.” (Öktülmüş 1998: 23).

Bu dönem boyunca, eğitimli gençlik ile Anadolu gençler arasındaki uçurum önemli olmaya devam etti. Kırsal kökenli gençlerin ilkokula gide-

bilmeleri yıllar alacaktı. Nüfusun çoğunluğu, bu dönemde sessizlikleriyle dikkat çekiyordu—ama onlar adına konuşanlar hiç eksik olmadı.

Ulusal kimlik, Sünni kökenli ve Türkçe konuşan bireyin kimliğiyle örtüşürken, farklı kökenlerden olanlar özellikle kamusal alanda asimile olma gereksinimini hissetti. İsmet İnönü, bu konudaki hükümet politikasını 1925'te öğretmenlere yaptığı bir konuşmada açıkça belirtir: “Fakat bu millet henüz istediğimiz yekpare millet manzarasını göstermiyor. Eğer bu nesil, bilinçle, ilmin ve hayatın rehberliğiyle bütün ömrünü vakfederek çalışırsa siyasi Türk milleti, kültürel, düşünsel, ve sosyal tam ve olgun bir Türk milleti olabilir. Kendilerini başka camialara bağlı görenlere açıkça teklif ediyoruz: Türk milletiyle beraber olsunlar. ” (Sakaoğlu 1992: 28).

Bu dönemde başlıca öğrenci örgütü, 1924 yılında kurulan Milli Türk Talebe Birliği'di. MTTB, “Vatandaş Türkçe Konuş” ve “Yerli Malı Kullanalım” gibi hükümet politikalarını destekledi (Kabacalı 1992). Devletin gayrimüslimlere yönelik dışlayıcı politikalarının uygulayıcı arasında gençlerin önemli bir rol oynadığı yadsınamaz. Cumhuriyet kuşağından sanatçı Mengü Ertel, şöyle anımsıyor: “Ortaokul sıralarında biz bir grup Türk çocuktuk. Yahudi çocuklar bizi uzaktan görünce kaçarlardı. ‘Yahudiye taşlamaya gidelim’ derler, havraya gider camları kırarlardı.” (Neyzi 1999: 145). İsmet İnönü'nün cumhurbaşkanı olduğu ve tek parti yönetiminin giderek daha da otoriterleştiği savaş yılları boyunca, Avrupa'daki faşist rejimlerin de etkisiyle, gençliğe yönelik militarist bir yaklaşım öne çıktı. Köy çocuklarını eğitmek için 1940'ta kurulan Köy Enstitüleri buna iyi bir örnektir. Bu kurum, Osmanlı ordusundaki devşirme sistemini anımsatır. Köy Enstitüleri mezunlarının yaşamöyküsü anlatılarında çarpıcı bir militarizm öne çıkar. Bir mezun, köyüne döndüğünde evde yemeklerin vaktinde yenmesi konusunda ısrar edince, annesi şöyle cevap verecektir: “Burası asker ocağı değil, sen asker olmuşsun.” (Neyzi 1999: 23). Devlet tarafından kurulan ve devletin yerleştirmeye çalıştığı ulus anlayışıyla yoğrulan Köy Enstitüleri, yine devlet tarafından devrimin ideallerini belki de gerçekten uygulamaya kalkıştıkları—ve Anadolu'nun kurulu düzenini sarstıkları için—kapatılacaklardı. Demokrat Parti'nin iktidara gelmesinde ise, öğrenci protestoları önemli bir rol oynar.

“Memleketi kurtarmak”: Öncülerden asilere (1950-1980)

1950'ye kadar, Türkiye'yi yönetenler kentli seçkinlerdi. Kırsal nüfusun oyuyla başa geçen Demokrat Parti'nin tarımda modernizasyonu desteklemesi, Marmara Bölgesi'ni merkez alan sanayileşmeyle birlikte, Türkiye toplumunu geriye dönüşü olmayan bir değişim sürecine soktu. Türkiye'de demografik dönüşüm süreci ile kimlik meselesi birbiriyle yakından ilintilidir. Bu dönem boyunca Türkiye nüfusu artmaya devam ederken, özellikle genç nüfusun şehirlere göçü hız kazandı (Shorter 1985). Bunun sonucu olarak, kentliler arasında şehirlerinin “içimizdeki barbarlar” tarafından istila edildiği duygusu güçlenecekti.⁸

Demokrat Parti başlangıçta halktan destek gördüyse de sonraları yolsuzluk suçlamalarına maruz kaldı ve öğrenci eylemlerinin de etkisiyle rejim 1960'ta ani bir askeri darbeyle tasfiye edildi. Darbenin başlıca destekçileri öğrenciler ile orduydu. Özgürlükçü 1960 Anayasası, alternatif siyasi görüşlerin ifadesini kolaylaştırdı ve ilk defa sol kanatta yasal bir parti kuruldu. Avrupa'daki Mayıs 1968 olaylarından da etkilenen üniversite öğrencileri hızla örgütlenmeye başladılar. Başlangıçta üniversitelerin koşullarının iyileştirilmesini talep ederken, çok geçmeden öğretmenlerin, işçilerin ve köylülerin oluşturduğu kitlesel hareketlerin de destekçisi oldular. 1968'den itibaren öğrenci hareketi, statükonun değişmesinin zorluğunu gördükçe, Avrupa, Latin Amerika ve başka ülkelerdeki benzer hareketlerden etkilendikçe ve aşırıcılığın yükselişinden kazanç sağlayan güçlerin de kışkırtmasıyla gitgide yasal zeminin dışına kaydı. Bu durum artan şiddet olaylarıyla doruğa ulaştı ve ardından 1971 askeri darbesi ve onu izleyen baskılar geldi (Samim 1981).

Dönemin belirgin özelliği, “sağcı” ve “solcu”ların oluşturduğu iki zıt kampa bölünen gençliğin, özellikle de üniversite öğrencilerinin, yaygın bir biçimde politize olmalarıydı. Bu döneme ilişkin araştırmaların çoğu sol harekete—özellikle de “68” olarak anılan solun ilk yıllarına—odaklanır (Çubukçu 1998). Bir yazar, kuşak kimliği olarak 68'liliğin önemini şöyle

⁸Latif Demirci, Hürriyet gazetesinde yayınlanan karikatürlerinde bu “beyaz Türkleri” ti'ye alır (Demirci 2006).

tanımlamakta: “İnsanların kimlik soğanını oluşturan zarlardan birisini de, kendilerini ait hissettikleri onyıllı oluşturuyor denebilir. Bu ‘deste halindeki yıllar’ın tek istisnası burnubüyük ’68...O, bir nesle tek başına sahip olmaya çalışıyor, onu sahiplenenler de yüzyılın tamamına.” (Aydoğdu 1998:55). Siyasi bir kimliğin benimsenmesine ilişkin özyaşam öyküleri, din değiştiren birisinin anlatısına benzer. Bu anlatılar, siyasi görüşün benimseniş sürecini (erken Cumhuriyet döneminin genç Kemalistlerinin anlatılarına benzer bir biçimde) duygusal ve aşkını bir deneyim olarak sunarlar. Örneğin şair İsmet Özel özyaşam öyküsünde, solculuğu seçerken bunun ahlaki anlamda daha iyi bir kişi olma olasılığı vaat ettiğini düşündüğünü söyler (Özel 1997).

Sağdaki öğrenci hareketi hakkında, özellikle de hareketin içerisinde yapılmış araştırma azdır. Sol hareketin değerlendirilmesine yönelik bazı çalışmalar bulunsa da (Aydınöğlü 2007, Mavioğlü 2008), bu dönemin, sol ve sağ hareketin bir karşılaştırmasını da içeren kültürel bir okumasına gereksinim vardır. Kemalist seçkinler nasıl “irtica”yı kendi “ötekileri” olarak kurdularsa, sol ve sağ hareket de kendi kimliklerini birbirlerinin zıddı olarak oluşturdu. Bu durum, devletin sağa destek vererek 1970’lerde şiddetin yaygınlaşmasından büyük ölçüde sorumlu olduğu gerçeğini yadsımayı gerektirmiyor. İdeolojik olarak birbirlerine zıt da olsalar, sağ ve sol siyasi hareketler ortak yapısal unsurlar barındırıyorlardı. Bunlar, Mannheim’in terimiyle kuşaksal altgruplar olarak kavramsallaştırılabilir (Mannheim 1952). Bu hareketler, söylemleri ne kadar farklı olursa olsun, geleceğin toplumunu oluşturma yolunda gençliğin hayatını feda etme “görevi”nin altını çizen, modernist, milliyetçi, anti-emperyalist ve korporatist siyasi hareketlerdi. Özyaşam öykülerinde eylemcilerin bireysel gereksinimlerini bastırmaya duydukları ihtiyaç, gelecek için yaşama gereğine duydukları inanç, ve tarihte özel, benzersiz bir rol oynamak üzere seçilmiş oldukları fikri tekrar tekrar vurgulanır. Deniz Gezmiş, mahkemedeki savunmasında şöyle der: “Biz varlığımızı hiçbir karşılık beklemeden esasen Türk halkına armağan etmiş bulunmaktayız.” (Feyizöğlü 1998:407).

Bu dönem, aynı zamanda, eğitimli gençliğin toplumdaki öncü rolüne ilişkin modernist görüşle yan yana var olan büyükler ve küçükler arasındaki

yaş (ve cinsiyet) hiyerarşisinde sürekliliği esas alan bir dönemdi. Öğrenci hareketine damgasını vuran lider kültü, Che Guevera, Atatürk ya da Alpaslan Türkeş gibi çağdaş siyasi liderler kadar, Anadolu'nun destan kahramanlarını da model alır.⁹ Eşitlikçi söylemine rağmen, pratikte öğrenci hareketi, “büyükler” ve “küçükler” (ve kadınlarla erkekler) arasındaki hiyerarşi üzerinden örgütlenmişti. Erkekler baskın konumdaydılar; harekette kadınların rolü üzerine hala yeterince araştırma yapılmamıştır (Berktaş 1990, Ciliv 2002).

Bu dönemde gençlik, kamusal söylemde ulusal çıkarlara karşı bir tehdit olarak yeniden kurgulanır. Medyada eylemci öğrencilerden “eşkiya” veya “haydut” diye söz edilir (Feyizoğlu 1998: 288). Öğrencilerse yönetimin kendisinin gayrimeşru olduğunu savunurlar. Sol hareketi başlatmış olan öğrenciler otobiyografik anlatılarda kendilerini cumhuriyetin ilk yıllarıyla özdeşleştirme eğilimindedirler. 1972’de idam edilen öğrenci lideri Deniz Gezmiş, babasına yazdığı mektupta, babasının kuşağı ve kendi kuşağı arasında var olduğunu düşündüğü devamlılığı dile getirir: “Baba, sana her zaman müteşekkirim. Çünkü Kemalist düşünceyle yetiştirdin beni. Küçüklüğümden beri evde devamlı Kurtuluş Savaşı anılarıyla büyüdüm. Ve o zamandan beri yabancılardan nefret ettim. Baba, biz Türkiye’nin İkinci Kurtuluş Savaşçılarıyız.” (age: 266).

İlginç olan, güncel değerlendirmelerin, 68 kuşağını bir yandan ‘80 kuşağının karşıtı olarak kurgularken, bir yandan da Cumhuriyet kuşağının ardılı olduğunu vurgulaması. 1960’larda öğrenci olan Gündüz Kayaoğlu’nun anlattıkları buna bir örnek: “Biz eskilerin dediği gibi diğerkâm, yani özgeci yetiştik. Kendinden önce başkasını düşünmek. Başkasını derken, işte milletini, vatanını yahut işte okuldaki sıranı bile koruman gerekir. ‘Bu devletin malıdır, sen onu korumalısın, devlet sana emanet, Cumhuriyet senin.’ Bu şekilde yetiştik. Hep fedakârlık yapmaya yönelik, toplum için bir şeyler yapmaya hazır yetiştik. Suçlamıyorum şimdiki gençliği ama, ‘bu işten benim avantam ne olacak ağabey’ zihniyetiyle yetişmedik. Ben Atatürk’ü 70 yıl sonrasının hesaplarını dahi yapabilmiş birisi olarak görüyorum, 70 yıl öncesinin şartlarıyla yapmıştır, ama bu tamamen modası

⁹İronik bir biçimde, ‘60’ların siyasi liderlerinin kendileri de kültleşmişlerdir.

geçti demek değildir.” (Neyzi 1999: 106).

1971 darbesi ve 1974'deki aftan sonra sol siyasette aktif olan ve “78 kuşağı” olarak adlandırılan kesim ise, seçkincilik ve nostalji yapmakla suçladıkları ‘68’lilerin kendilerini yok saydıklarını ya da küçümsediklerini öne sürer. 1970’lerin sonlarına ait anlatıların şiddet metaforlarıyla yüklü olmaları dikkat çekici: “‘Güzel günler görme’ inancıyla ölümü keskin bir bıçak gibi sırtlarında taşıyarak eylemden eyleme koştular.” (Güven 1998). Eski eylemcilerden bir kız öğrenci şöyle diyor: “İstanbul bana hep kanla beslenen bir sivrisineği hatırlatmıştır. Emer ve büyür.” (Özbek 1998: 26).

Hareketin ilk yıllarında, özellikle sol kesimdeki öğrenci liderleri şehirli orta sınıftandı. Anne-babaları Kemalist hareketi benimsemiş, eğitilmiş kişilerdi. Hareket yaygınlaştıkça ve üniversiteye giden gençler içerisinde kırsal kökenlilerin sayısı arttıkça, hem sol, hem de sağdaki siyasi eylemciler arasında kırsal kökenli ve işçi sınıfından ailelerin çocuklarının sayısı arttı.¹⁰ Özellikle Anadolu’da, siyasi seçimler etnik ve dini kimlikle bağlantılıydı. Alevi-Sünni ayrımının yaşandığı yörelerde, Alevi kökenli öğrenciler solcu gruplara katılma eğilimi gösterirken, Sünni kökenliler sağcı gruplar içinde yer aldılar. ‘80li yıllarda, bu etnik ve dini aidiyetler kimlik politikalarının kaynağını oluşturacaklardı.

Köşeyi dönmek mi? Yoksa yeni bir özne mi? (1980 sonrası)

12 Eylül 1980 askeri darbesini takip eden yıllar bir “karanlık çağ” olarak nitelendirilebilir (Aydoğdu 1998). Darbeden sonra sivil bir yönetim oluşturulduysa da, 1960 anayasasının sağladığı özgürlükleri kısıtlayan yeni anayasa, hala yürürlükte. Ekonominin liberalleştirilmesi ve global sermayeyle bütünleşmesi, Avrupa Birliğine başvuru sürecinin hız kazanması, özelleştirme, tüketim toplumunun yükselişi, artan eşitsizlikler, yeni ileti-

¹⁰Ece Ayhan bir şiirinde sağ ve sol hareketin birer tanınmış kişiliğine gönderme yapar: “Sözelimi; Mehmet Ali Ağca ve Yılmaz Güney arasında. (İkisinin de çocuklukları, yeniyetmelikleri ve gençlikleri kıpkızıl aç geçmiştir ve yapayalnızdırlar.) Ayrıca; her iki kör uç da, bir ‘iktidar masası’nda kolaylıkla konum değiştirebilirler.” (Ayhan 1999: 237).

şim teknolojileri ve medya, bu döneme damgasını vurdu.

1980'ler, “Türk-İslam sentezi”nin oluşumuna tanık oldu. Askeri darbenin ardından din eğitimi okullarda zorunlu hale getirildi ve imam-hatip lisesi mezunlarının üniversiteye girmesine izin verildi. Gençler arasında siyasallaşmayı önleme amacıyla yapılan bu girişim, 1980'ler ve 1990'larda öğrenciler arasında İslamcı hareketin güçlenmesiyle sonuçlandı. 1980'lerden bugüne devletin üniversite üzerindeki tahakkümü gençleri fazlasıyla etkiledi ve örgütlenmelerini, seslerini duyurmalarını önledi.

Cumhuriyetçi kimliğe bir meydan okuma da, Kürt hareketinin yükselmesiyle gerçekleşti. İslamcılığın ve Kürt milliyetçiliğinin yükselişini 1990'larda tepkisel bir neo-Kemalizm ve neo-Türk milliyetçiliği izlerken, hem solda yeni açılımlar hem de Aleviliğin kamusal alanda bir kimlik hareketi olarak örgütlenmesi gündeme geldi. Kimliği merkeze alan bu hareketler, Türk, Kürt ve Alevi diasporasıyla bağlantılı ve yeni iletişim teknolojilerinden yararlanan uluslar ötesi toplumsal hareketler olarak gelişti.

1980'lerde baskıcı ortama rağmen (veya belki de biraz bu nedenle), kültürel ve bireysel alanda ifade çabaları ve kimlik arayışları öne çıktı (Gürbilek 1992). 1980'ler ve 1990'larda çevreciler, insan hakları savunucuları, feministler, eşcinseller ve rockçuların da dahil olduğu bir dizi sivil toplum örgütü ve alt kültür grubu, özellikle medyayı kullanarak kamusal alana girdi. Örneğin pop müzik, İstanbul'da kimlik üzerine yapılan tartışmaların temel odaklarından biri oldu (Özbek 1997). Bu bağlamda bedeni, özneyi ve çoğul kültürel kimlikleri öne çıkaran farklı bir siyasi dilin oluşmaya başladığı söylenebilir.

1980 sonrası dönem, Türkiye siyasi kültüründe bir kırılmayı simgelediği kadar, modernist gençlik anlayışından da kopuş anlamına geliyor. Bu dönemi ifade edecek bir anahtar kelime olarak—yaygın yolsuzluk ve medya çağında “özel” yaşamın fütursuzca sergilenişi ve tüketim merkezli yaşam biçimlerini çağrıştıran—“köşeyi dönmek” ifadesi sıkça kullanıldı (Kozanoğlu 1992). Hem Cumhuriyet, hem de '68 kuşağının kamusal alandaki ağırlığı göz önüne alındığında, “Özal kuşağı” ya da “1980 sonrası kuşağı” olarak adlandırılan gençler, kolektif sorumluluktan yoksunlukları ima edilerek, bencil, bireyci tüketiciler olarak sunuldu medyada.

Emekli bir edebiyat profesörü olan Mina Urgan, anılarının yayımlanması vesilesiyle bir edebiyat dergisine verdiği röportajda, 1980 sonrası gençliğin profilini şöyle çizer: “Bakın, gençler çok kötü bir dönem yaşıyorlar. Benim ‘Özal piçleri’ dediğim gençler müthiş, korkunç bir çıkmaz içindeler bana sorarsanız. Çünkü, tek istedikleri köseyi dönmek. Şimdi umutları da yok, çünkü biliyorlar ki en iyi üniversiteleri de bitirseler iş bulamayabilirler, haksızlığa uğrama ihtimalleri var.” (Çakmak 1998).

1980 sonrası kuşağın önceki kuşaklar tarafından betimlenişi, bu kuşağın kendi görüşleriyle çelişir. Bugün 40’lu yaşlarındaki bir yazar, çocukluğunu şöyle anımsar: “Cumhuriyet benim kuşağım için göğüs önde, baş dik, eller iki yanda bir duruş ve disiplin demektir. Bundan böyle öğretmen sınıfa girer girmez ayağa kalkacak, onu her gördüğüm yerde başımla selam verecektim. Çocuktum ve bana resmi bir mekânda biri bir şeyi dayatıyorsa, hemen okulda öğretildiği üzere ‘başüstüne öğretmenim’ dedim.” (Kaplanoğlu 1998). Burada Cumhuriyet, bireyin kendisini gitgide kopuk hissettiği militarist ve bürokratik bir devletle özdeşleştirilir.

Bir gençlik dergisine gönderilen bir mektup da benzer bir duyguyu ifade eder: “Birileri, gençliğin ‘koruyucu ya da öncü’ bir rolü olması gerektiğini söyleyip, kabul ettirmişlerdir. Böylece gençlik, mahallenin namusunu korur, genelevleri Amerikalı denizcilerden, ODTÜ’yü elele dolaşan çiftlerden korur. Komünistlerden, faşistlerden, sosyal demokratlardan, yobazlardan korur. Kısa saçlı gençlik, uzun saçlılardan, modern giyimlilerden, hipiler ve dans edenlerden korur. Bıyıklı bıyıksızdan, sakallı sakalsızdan, blucinli gravatlıdan, parkalılar paltolulardan korur.” (Bilge 1984).

Gençler, kendilerinin, özellikle de önceki kuşaklarla karşılaştırılarak, eksiklikleriyle tanımlandıklarını düşünürler. Bazıları büyüklerinin bunu bir toplumsal denetim şekli, “başarısız” olan ‘68’i meşrulaştırmanın bir yolu olarak kullandıklarını savunur: “Bizler, kendi kuşağımızı hiç bir zaman kabullenemedik. Hem eski kuşağın ‘”80 sonrası gençliği”ne yönelik eleştirilerine hak veriyor, hem de o içi boş, marka düşkünü, çıkarları peşinde koşmaktan başka bir şey düşünmeyen gençliğe dahil olmadığımızı birilerine ya da kendimize kanıtlamaya çalışıyorduk. Kardeşlik, dayanışma ve geleceğe inanç duygularının hakim olduğu eski devrimci günlerinin

nostaljisinden vazgeçmeyen ‘68liler bizim üzerimizde aslında müthiş bir baskı yaratıyorlardı. Hep ‘niye bir yirmi yıl önce doğmadık, niye o onurlu yılları yaşamadık’ diye üzülüyorduk. ‘68liler için—homojen bir şekilde kurguladıkları—“80 sonrası depolitize gençlik’, kendi yenilgilerinin bir kanıtıydı.” (Azak 1998).

Bu alıntı, 1980 sonrasının yeni politik tavrının ifadesine aracı olacak yeni bir dil arayışını gözler önüne seriyor. Kendileriyle ilgili betimlemeleri reddeden gençler için, halihazırdaki kategoriler yetersizdir. Gençlerin hor görülen “bireycilikleri,” onların öznel kimliklerini ve yaşam biçimlerini tek bir kimlik üzerinden kurma konusundaki tereddütlerinden kaynaklanıyor gibidir. Hristiyan Arap kökenli bir genç olan Can Kılçıksız bunu şöyle dile getirir: “Ben ancak kendimi temsil ederim, kimse beni temsil edemez. Kendimi temsil ettiğimden bile kuşkuluyum, çünkü kendim olamıyorum çoğu yerde. Önemli olan benim farklılığımı gizleyerek yaşamam değil, farklılığımı rağmen yaşayabilmem. Yoksa varlığımın anlamı kalmaz. Çünkü çok değişikiz hepimiz.” (Neyzi 1999: 71). Ama bu dönemde öznel ve melez kimlikler kadar, grup kimliğine dayalı ve başka kimlikleri dışlayan yeni cemaatlerin de oluştuğu inkar edilemez.

21. Yüzyılda Genç (ve Çocuk) Olmak

21. yüzyıl gençliğinin en önemli özelliklerinden biri, küresel bir olgu haline gelmesi: gençler ve çocuklar, mekanın kayganlaştığı küresel dünyada hem fiziki hem de sanal olarak en hareketli kesim. Uluslarötesi metropollerde yaşayan gençlerin hem deneyimleri birbirlerine yakınlaşmakta hem de bu gençlerin en aşağı bir kısmı yaşsal ve diğer aidiyetlerini uluslar ötesi düzlemde kurgulamakta. Fakat bu, doğrusal ve türdeş bir süreç olarak görülmemeli: yerel özellikler gençlerin deneyim ve kurgularını—ve toplumun onlara ilişkin betimleme biçimleri ve söylemlerini—sürekli yeniden inşa etmekte.

21. yüzyılda gençlik ve çocukluk çalışmaları, antropolojinin bir alt alanı olarak hızla gelişmekte ve küreselleşme, neoliberalizm, ulus-devletin dönüşümü, yeni kimliklerin oluşumu, uluslarötesi göç, bölgesel çatışmalar

rın normalizasyonu ve ekonomik kriz gibi güncel olguların bu demografik grubu nasıl etkilediğini ve bu yaş grubunun da bu süreçleri nasıl etkilediğini incelenmekte (Durham 2008, Hess ve Shandy 2008). Bu artan ilginin nedenleri arasında sömürge sonrası metropollerde gençlerin ve çocukların demografik çoğunluğu oluşturmaları, küresel dünyada fiziksel ve sanal hareketlilikleri, ve yeni iletişim teknolojilerine (dolayısıyla yeni örgütlenme biçimlerine) bir önceki kuşağa nazaran daha vakıf olmaları bulunmaktadır. Günümüzde, gençliğin ve çocukluğun betimlenme ve kategorize edilme biçimleri de dönüşmekte; örneğin geç kapitalist toplumlarda demografik olarak yaşlı olanlar gitgide “genç” olarak betimlenirken, sömürge sonrası metropollerde demografik olarak çocuk ve genç olanlar çoklukla “erişkin” yaşamları sürdürmek zorunda kalmaktadırlar.

Yapılan araştırmalar, bir yandan yeni bir siyasi dil, örgütlenme ve iletişim biçimi, olası toplumsal hareket ve kamusal alan oluşturan uluslarötesi melez bir gençlik kültürü, deneyimi ve kurgusundan bahsederken bir yandan da bu demografik grubun bir kesiminin dışlanmış ve mağdur konumunda olduğunu gösteriyor. Örneğin Comaroff ve Comaroff (2005), bu kesimi betimlemek için, bir kelime oyunu yaparak, “alien-nation” terimini kullanıyorlar.¹¹

Küreselleşme, gençlere ve çocuklara bazı güç olanakları sağlamakla birlikte, onların üzerinde erişkinlerin ve ulus-devletin tahakkümünü sürdürmekte ve/veya yeni tahakküm mekanizmaları yaratmakta. Bazı araştırmacılar, küreselleşmenin, gençlerin ve çocukların yaşamlarında olağan olmayan, hatta travmatik olarak adlandırılabilir deneyimlerin normalleştirilmesi anlamına gelebildiğini ileri sürmektedirler. Örneğin, dünyanın birçok bölgesinde artık normalleşen düşük yoğunluklu çatışmaların hem öznesi hem objesi özellikle gençler ve çocuklar. Benzer bir şekilde, fiziksel hareketlilik bir güç kaynağı ve kendini ifade etme yöntemi olduğu kadar, bir mağduriyet olarak da yaşanabiliyor. Bu bağlamda tek başlarına göçü yaşamak ve devlet(ler)le karşı karşıya gelmek zorunda kalan gençleri ve çocukları, küresel metropollerin gecekondualarında “hane reisi” rolüne soyunan genç ve çocukları, organ ticareti, uyuşturucu ticareti, seks ti-

¹¹ “Yabancılaşmış-ulus”; “alienation” sözcüğü, yabancılaşma anlamına geliyor.

careti, insan ticareti, internet yolsuzluğu, hırsızlık, şiddet gibi alanlarda hem güç kazanan, hem de mağdur olan gençleri ve çocukları düşünebiliriz. Bu açıdan yeni gençlik ve özellikle de çocukluk araştırmalarının gündeme getirdiği önemli bir konu da haklar ve yasama alanıdır (Rosen 2007).

Gençliğin ve çocukluğun antropolojisi nasıl yapılmalı? Gençlik ve çocukluk üzerine yapılan araştırmalarda, gençlik ve çocukluğun nasıl betimlendiği veya kategorize edildiği, fiziksel ve mekansal boyutu, zamansal boyutu ve duygusal boyutu önemli alanlar olarak vurgulanmıştır (Hess ve Shandy 2008). Gençleri ve çocukları çalışırken onlarla ilgili toplumsal kurgulara ve söylemlere bakmak önemli. Ama aynı zamanda, gençlerin ve çocukların hem grup hem de birey olarak kendilerini nasıl betimlediklerini, kendi deneyimlerini nasıl ifade ettiklerini, bu deneyimleri bizzat gözlemleyerek araştırmak gerek.

Türkiye’de 1980 sonrası gençliği takip eden kuşağı 21. yüzyıl başı gençliği olarak betimlemek mümkün. Her ne kadar günümüz gençliği 1980 sonrası gençliğine bazı açılardan benzese de, 21. yüzyıl başı gençliğinin 2008 yılında başlayan küresel ekonomik kriz ve bunun yaratmakta olduğu yeni ekonomik ve siyasi rejimden etkileneyeceği aşıkâr. Türkiye, günümüzde nüfusun çoğunluğunun 25 yaşın altında olduğu ülkeler arasında öne çıkıyor (UNDP 2008). UNDP kategorilerine göre, Türkiye’de 15-24 yaş grubunun bugün büyük oranda kentli ve ebeveynlerine kıyasla daha eğitilmiş olduğunu biliyoruz. Üstelik, bu yaş grubunun büyük çoğunluğu “görünmeyen gençlik” olarak nitelendiriliyor çünkü neredeyse % 40’ı veya 5 milyon kadarı—ki bunların çoğu genç kadınlar—ne çalışıyor ne de okuyor (Yentürk ve Başlevent 2008). Eğitim süresinin ve evlilik yaşının yükselmesi, küresel ekonomik kriz ve devletin dönüşümüyle bağlantılı olarak özellikle gençlerde yükselen işsizlik oranı ve vatandaşlık haklarına erişimin zayıflamasıyla birlikte, gençlerin bir önceki kuşağa olan bağımlılıkları azalmaksızın, yaşam döngüsünde gençlik olarak adlandırılan dönem uzamakta ve kuşaklar arası çatışmalar artmakta. Her ne kadar aile kimliğin oluşumunda ve bireyin toplumsal hareketliliğinde önemli bir rol oynamayı sürdürse de, aile içi uzlaşmazlıklar ve şiddet artarken çocuk ve gençlerin yaşamında arkadaş grupları ve ağ ilişkileri

(networks) belirleyici olmakta (Türkmen 1996).

Türkiye’de çocukluk ve gençliği çalışırken bu demografik grubun sınıf, yöre, etnik, dini, ve toplumsal cinsiyet/cinsel tercih gibi aidiyetlerle bağlantılı olarak farklılaştığını gözardı etmemek gerekiyor. Bu bağlamda yaş, diğer aidiyetlerden ayrı düşünülemez. Bu farklı aidiyetler, bu yaş grubunun eğitim imkanını, bireysel ve toplumsal hareketliliğini, iletişim teknolojilerini kullanma (ve tüketici olma) ve örgütlenme biçimlerini belirleyen faktörler arasında. Eğitimli gençlik üzerine yapılmış bir araştırma, bu gençliğin iletişim teknolojilerini yoğun olarak kullandığını gösteriyor (Zeylan 2007). Ama bu demografik grubun bir kesimini “genç” olarak nitелеmek bile zor, çünkü yaşama çok erken başlıyorlar. Erken yaşta çalışmaya başlama ve erken evlilik (ve bazıları için çatışmaya katılma ve/veya cezaevine girme), bu farklılığı öne çıkaran önemli özellikler (Uyan-Semerci 2008).

1990’lardan itibaren küresel bir metropol haline gelen İstanbul ve diğer büyük şehirlerde, soylulaştırma gibi süreçlere paralel olarak sınıfsal eşitsizlikler arttı ve bu eşitsizlikler farklı sınıfların farklı mekanlara tectir olmasını da beraberinde getirdi. Bu bağlamda, potansiyel suçlu ve “terörist” olarak görülen çocuk ve gençlerin marjinalleştirildiğini, “Kötü çocuk Türk”den (Gürbilek 2001) de öte “kötü çocuk Kürt” olarak kurgulandıklarını görüyoruz (Türker 2008). Özellikle zorunlu göçün metropollere saçtığı sokak çocukları sistemin şiddetine maruz kalırken, ironik bir biçimde erişkin toplumu tarafından korku nesnesi olarak kurgulanırlar (Cemali 2007).

Türkiye ve diasporada İslamcı, Kürt, Alevi, neo-Kemalist ve neo-Türk milliyetçi sosyal hareketleri yaşı merkeze alan bir bakış açısıyla inceleyen çalışmaların sayısı, gençlerin bu hareketlerdeki temsili göz önüne alındığında, hâlâ çok kısıtlı (Türkmen 1996, Kaya 2008). Gençlerin ağırlıklı olarak katıldığı STK’ların 1999 depremi sonrasındaki tüm başarılarına rağmen, uzun dönemde daha katılımcı bir kamusal alanın oluşması, bir yaşlıların tahakkümü (gerontocracy) görünümü arz eden politika sistemin yeniden yapılandırılmasını gerektiriyor. Türkiye’de nüfusun yaklaşık yarısı 25 yaşından küçük olduğu halde, siyasi parti liderlerinin çoğunun

70'lerinde olmaları nasıl açıklanabilir? 2008'de yapılan bir araştırmaya göre, gençlerin siyasi sisteme güvenleri düşük ve gelecekte ümitsizler (TÜSES 2008, Pultar 2008). Dünyanın her yerinde gençler, geleceğe yönelik düş kırıklığı yaşarken, hem ulusal, hem uluslar ötesi kamusal alanda daha fazla katılıma sahip olmak istemektedirler—bu da, yeni yurttaşlık ve gençlik (ve çocukluk ve erişkinlik) kavramları gerektirmekte. Bugünkü gençliğin sorunu, modernitenin adalet ve özgürlüğe yönelik vaatlerinin küresel dünyanın ekonomik kriz koşulları altında nasıl sağlanabileceğidir.

Günümüzde, çocuklar ve gençler üzerinde çalışırken bireylerin kendi kurgularını ve seslerini öne çıkarmak kadar, bu yöntemi ve araştırmacının konumunu sorunsallaştırmak da önemli (James 2007). Türkiye'de kimlik, giderek beden/öznellik uzamında ifade edilirken, yaşamöyküsü anlatıları, özyaşamöyküsü ve biyografi gibi bellekle ilişkin alanlara artan bir ilgi var. Gençlik araştırmalarında da sözlü tarih, bellek çalışmaları, kültürel çalışmalar ve antropolojik yöntemlerin ağırlıklı olarak kullanılması, gençlerin kendi deneyimlerini ve bu deneyimleri anlamlandırma ve kavramsallaştırma çabalarını anlamaya yardımcı olacaktır. Hızla gelişen bir alan olan çocukluğun ve gençliğin antropolojisi, yalnızca çocuk ve gençlerin toplum tarafından nasıl kurgulandığını ve onların kendi deneyimlerini ve kendilerini ifade biçimlerini araştırmakla kalmıyor, sosyal bilimcilerin ana sorunsallarına—postmodernite, sömürges sonrası toplum, küreselleşme, devlet, göç, çatışma, eşitsizlik, aile, toplumsal cinsiyet, öznellik, kimlik, duygu dünyası gibi—da katkıda bulunuyor, yeni ufuklar açıyor. Modernitenin tarihinin yazılmasında önemli bir rol oynayan gençlik ve çocukluk araştırmaları, şimdi de küresel sömürge sonrası toplumun tarihinin yazılmasına katkıda bulunmakta. Türkiye ise, gençliğin ve çocukluğun antropolojisi için ümit vaadeden ve yeni araştırmalar bekleyen bir saha.

Kaynakça

- Akın, Y. (2004), “Gülbüz ve Yavuz Evlatlar”: Erken Cumhuriyet'te Beden Terbiyesi ve Spor, İletişim Yayınları, İstanbul.
- Argenti, N. (2007), *The Intestines of the State: Youth, Violence, and Belated Histories in the Cameroon Grassfields*, University of Chicago Press, Chicago.
- Azak, U. (1998), *Gençlik Üzerine Düşünceler*, Yayınlanmamış Deneme.
- Atatürk, M.K. (1989), *Nutuk*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara.
- Aydinoğlu, E. (2007), *Türkiye Solu (1960-1980)*, Versus Kitap, İstanbul.
- Aydoğdu, A. (1998), *Roll Dergisi*, Ekim 1998.
- Ayhan, E. (1999), *Bütün Yort Savul'lar*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.
- Berktaş, F. (1990), *Türkiye Solunun Kadına Bakışı: Değişen Bir Şey Var mı? Tekeli, Ş. (1990) Kadın Bakış Açısından 1980'ler Türkiye'sinde Kadın Derlemesi içinde*, İletişim Yayınları, İstanbul.
- Bilge, R. (1984), *Tunalı Hilmi Caddesi ve Mehmet*, *Yeni Olgu*.
- Bucholtz, M. (2002), *Youth and Cultural Practice*, *Annual Review of Anthropology* 31: 525-552.
- Cantek, L. (2008), *Cumhuriyet'in Büluğ Çağı*, İletişim Yayınları, İstanbul.
- Cemali, C. (2007), *Tight Space Sages and Storytellers: A Yielding Ethnography of Art, Street and Non-Ordinary Childhoods in Turkey*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, University of California, Santa Cruz.
- Ciliv, S. (2002), *Between Longing and Opposition: Life Story Narratives of Women from the Generation of '78*, yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Sabancı Üniversitesi.
- Cole, J. ve Durham, D. (2008), *Figuring the Future: Globalization and the Temporalities of Children and Youth*, School for Advanced Research

Press, Santa Fe, New Mexico.

Cole, J. (2003), Narratives and Moral Projects: Generational Memories of the Malagasy 1947 Rebellion, Ethos 31(1): 95-126.

Comaroff, J. ve Comaroff, J. (2005), Reflections on Youth, From the Past to the Postcolony, Honwana, A. ve DeBoeck, F. (2005) Makers and Breakers: Children and Youth in Postcolonial Africa Derlemesi içinde, Africa World Press, Oxford.

Çakmak, A. (1998), Mina Urgan ile Röportaj, Virgül 11: 2-5.

Çubukçu, A. (1998), Bizim '68, Evrensel Basım Yayın, İstanbul.

Demirci, L. (2006), E-vli ve Cepli, Everest Yayınları, İstanbul.

Duben, A. ve Behar, C. (1991), İstanbul Households: Marriage, Family and Fertility, Cambridge University Press, Cambridge.

Durham, D. (2008), New Horizons: Youth at the Millennium, Anthropological Quarterly 81(4): 945-957.

Durham, D. (2000), Youth and the Social Imagination in Africa, Anthropological Quarterly 73(3): 113-120.

James, A. (2007), Giving Voice to Children's Voices: Practices and Problems, Pitfalls and Potentials, American Anthropologist 109(2): 261-272.

Hess, J.M. ve Shandy, D. (2008), Kids at the Crossroads: Global Childhood and the State, Anthropological Quarterly 81(4): 765-776.

Hoffman, D. (2007), The City as Barracks, Freetown, Monrovia, and the Organization of Violence in Postcolonial African Cities, Cultural Anthropology 22(3): 400-428.

Feyizoğlu, T. (1998), Bizim Deniz, Doruk Yayınları, Ankara.

Gillis, J. (1974), Youth and History: Tradition and Change in European Age Relations, 1770-present, Academic Press, New York.

Gökarp, Z. (1990), Türkçülüğün Esasları, Milli Eğitim Bakanlığı Yayın-

ları, İstanbul.

Gürbilek, N. (2001), *Kötü Çocuk Türk*, Metis Yayınları, İstanbul.

Gürbilek, N. (1992), *Vitrinde Yaşamak*, Metis Yayınları, İstanbul.

Güven, O. (1998), *Zordur Zorda Gülmek*, Güncel Yayıncılık, İstanbul.

Kabacalı, A. (1992), *Türkiye'de Gençlik Hareketleri*, Altın Kitaplar, İstanbul.

Kadıoğlu, A. (1998), *The Paradox of Turkish Nationalism and the Construction of Official Identities*, Kedourie, S. (1998) *Turkey: Identity, Democracy, Politics* Derlemesi içinde, 177-193, Frank Cass, Londra.

Kaplan, İ. (1999), *Türkiye'de Milli Eğitim İdeolojisi*, İletişim Yayınları, İstanbul.

Kaplanoğlu, S. (1998), *Hatırlıyorum*, *Radikal Gazetesi*, 4 Kasım 1998.

Kaya, A. (2008), *Rap Pedagojisi Aracılığıyla Eleştirel Bir Eğitim Yöntemi: Alman-Türk Hip Hop Gençliği*, Yentürk, N., Kurtaran, Y., Nemutlu, G. (2008) *Derlemesi içinde*, Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 459-492.

Konrad Adenauer Vakfı (1999), *Türk Gençliği 98: Suskun Kitle Büyüteç Altında*, Konrad Adenauer Vakfı, Ankara.

Kozanoğlu, C. (1992), *Cıralı İmaj Devri*, İletişim Yayınları, İstanbul.

Mannheim, K. (1952 [1927]), *The Problem of Generations*, *Essays in the Sociology of Knowledge* içinde, Routledge Kegan Paul, Londra.

Mardin, Ş. (1988), *The Mobilization of Youth: Eastern and Western*, Kuczynski, J. vd. *Perspectives on Contemporary Youth* Derlemesi içinde, s. 235-248, United Nations University, Tokyo.

Mavioğlu, E. (2008), *Bizim Çocuklar Yapamadı*, İthaki Yayınları, İstanbul.

Meriç, C. (1985), *Batı'da ve Bizde Aydınlanın Serüveni*, Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi içinde, 130-137, İletişim Yayınları, İstanbul.

- Neyzi, L. (2001), "Object or Subject? The Paradox of 'Youth' in Turkey", International Journal of Middle East Studies 33(3): 411-432.
- Neyzi, L. (1998), İstanbul'da Hatırlamak ve Unutmak: Birey, Bellek ve Aidiyet, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul.
- Ocak, A.Y. (1998), Osmanlı Toplumunda Zındıklar ve Mülhidler, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul.
- Onur, B. (2005), Türkiye'de Çocukluğun Tarihi, İmge Kitabevi, Ankara.
- Öktülmüş, B. (1998), Fazıl Hüsnü Dağlarca ile Röportaj, Radikal Gazetesi, 8 Kasım 1998, 23.
- Özbek, M. (1998), Mekansal ve Kültürel Haritalar: İstanbullu Kadın Öğrencilerden Yaşam ve Göç Öyküleri, Değer 32: 126.
- Özbek, M. (1997), Arabesk Culture: A Case of Modernization and Popular Identity, Bozdoğan, S. ve Kasaba, R. (1997), Rethinking Modernity and National Identity in Turkey Derlemesi içinde, University of Washington Press, Seattle, 211-233.
- Özel, İ. (1997), Waldo Sen Neden Burada Değilsin, Şule Yayınları, İstanbul.
- Pultar, E. (2008), "Biz Kimiz?" Konda Toplumsal Yapı Araştırmasında Gençler, Yentürk, N., Kurtaran, Y., Nemutlu, G. (2008) Derlemesi içinde, Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 259-285.
- Rosen, D. (2007), Child Soldiers, International Humanitarian Law, and the Globalization of Childhood, American Anthropologist 109(2): 296-306.
- Sakaoğlu, N. (1992), Cumhuriyet Dönemi Eğitim Tarihi, İletişim Yayınları, İstanbul.
- Sakızlı, E. (1998), Cumhuriyet'in Hayalleri, VTR, İstanbul.
- Samim, A. (1981), The Tragedy of the Turkish Left, New Left Review, 126: 60-85.

Shorter, F. (1985), The Population of Turkey after the War of Independence, International Journal of Middle East Studies, 17: 417-441.

Sirman, N. (1990), State, Village and Gender in Western Turkey, Finkel, A. ve Sirman, N. (1990) Turkish State, Turkish Society Derlemesi içinde, 21-51, Routledge, Londra.

Spencer, R. (1960), Aspects of Turkish Kinship and Social Structure, Anthropological Quarterly 33: 40-50.

Toprak, Z. (1985), II. Meşrutiyet Dönemi'nde Paramiliter Gençlik Örgütleri, Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Türkiye Ansiklopedisi içinde, 531-536, İletişim Yayınları, İstanbul.

Türker, Y. (2008), Çocuklar Çocuktur Efendiler!, Radikal Gazetesi, 28 Aralık 2008.

Türkmen, B. (1996), La Redefinition de la Laicite par Les Lyceens en Turquie, Ecole des Hautes Etudes en Sciences Sociales, Paris.

TÜSES 2008, Türkiye Gençliğinin Siyasal Katılım Biçimleri, İstanbul.

UNDP (2008), Human Development Report: Youth in Turkey, Ankara.

Urgan, M. (1998), Bir Dinazorun Anıları, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.

Uyan-Semerci, P. (2008), Çocuktan Yetişkiye: Genç Olamayanlar, Yentürk, N., Kurtaran, Y., Nemutlu, G. (2008) Derlemesi içinde, Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 401-417.

Üstel, F. (2004), "Makbul Vatandaş"ın Peşinde: II. Meşrutiyet'ten Bugüne Vatandaşlık Eğitimi, İletişim Yayınları, İstanbul.

Yentürk, N. ve Başlevent, C. (2008), Türkiye'de Genç İşsizliği, Yentürk, N., Kurtaran, Y., Nemutlu, G. (2008) Derlemesi içinde, Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 345-378.

Zeylan, U.S. (2007), Eğitimin Değeri ve Gençlik: Eğitimli İstanbul Gençliğinin Değerler Dünyası, Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.

Bilişim Teknolojileriyle Örgütlenen Gençlik Hareketleri ve Yeni Bir Siyaset Arayışı¹²

Yrd. Doç. Dr. Demet Lüküslü, Yeditepe Üniversitesi

Giriş

19. yüzyıldan 1980'lere kadar modern Türkiye tarihi, gençlerin siyasal alanda önemli bir rol oynadıkları bir gençlik hareketleri tarihi olarak da okunabilir. 12 Eylül 1980 askeri darbesi ve ardından gelen neoliberal ekonomik politikalar ise Türkiye siyasal hayatındaki gençlik hareketlerinin önemli rolüne bir darbe indirmiş gibi gözükmemektedir. 1980 sonrası genç kuşak, önceki kuşakların aksine gençlik hareketleri oluşturma kabiliyetinden yoksun bir kuşak olmakla suçlana geldi şimdiye dek. 1980 sonrası gençliği analiz ederken bu durumu darbe rejiminin ve ardından gelen neoliberal politikaların bir başarısı olarak görenler ise çoğunlukta.

Hiç şüphesiz 1980'ler ve sonrasında siyasal ortamına doğmuş çocuklar bu ortamdan, ayrıca daha küresel düzeyde dünyada olup bitenlerden, örneğin SSCB'nin yıkılmasından, neoliberalizmden, küreselleşmeden ve bilişim teknolojilerinden etkilenmişlerdir. Zaten gençlik araştırmaları incelendiğinde geleneksel siyasete bu mesafeli duruşun sadece Türkiye'de yaşanan bir olgu olmaktan çok küresel boyutta yaşanan bir olgu olduğu

¹²Bu çalışma ilk olarak 12-15 Mart 2008 tarihleri arasında Floransa Montecatini Terme'de European University Institute, Robert Schuman Centre for Advanced Studies tarafından düzenlenen 9. Akdeniz Araştırmaları Toplantısı kapsamındaki "Social Movements and the Politics of Neoliberalism: International Perspectives on the MENA Region" başlıklı çalıştayda ve 21-23 Aralık 2008 tarihinde Ankara'da düzenlenen 13. Türkiye'de İnternet Konferansı'nda sunulmuştur.

anlaşılmaktadır. Gençliği amansızca eleştirmek yerine bu konjonktürün içine doğmuş bir kuşak olarak geleneksel siyasete karşı gösterdikleri mesafeli duruşu siyasetin bugünkü durumuna bir eleştiri olarak almak, bu eleştiriden yola çıkarak yeni bir siyaset geliştirmek üzerine kafa yormak da mümkün elbette. Doktora tezimin saha araştırması sırasında Aralık 2000-Mart 2004 tarihleri arasında İstanbul'da siyasete uzak olduklarını açıkça belirten 18-25 yaş arası 80 gençle (görüşmelerde kadın ve erkek oranlarının eşit olmasına ve öğrenci olan ile okumayan, çalışan gençlerin oranlarının eşit olmasına özellikle dikkat edilmiştir) geçmiş, gelecek ve geleceğe dair deneyim, düşünce ve hissiyatlarını anlamaya yönelik soruları da içeren derinlemesine görüşmeler, bu kuşağın hiçbir şeyle ilgilenmeyen vurdum duymaz, bencil bir kuşak değil, aksine sorunların farkında olan, sorunlardan rahatsızlık duyan hatta acı çeken gençler olduklarını fakat siyasete olan olumsuz bakışlarından dolayı siyasi alanın bir parçası olmamayı seçtiklerini düşünmemeye sebep olmuştur. Bu derinlemesine görüşmeler, düşünülenin aksine gençlerin aslında siyasal alanı eleştirmekte, bu alana eleştiriler getirmekte olduklarını gözler önüne sermekteydi. Araştırmada özetle şu sonuçlara varılmıştır: Siyasal alan gençlerin sorunlarını çözmede yetersiz kalan bir nitelikte görülmekte ve negatif olarak algılanmaktadır gençler tarafından. Siyasal alan her şeyden evvel bozuk bir düzen, çıkar ilişkilerinin başrolü oynadığı “kokuşmuş” bir düzen olarak tanımlanmaktadır. Ayrıca siyasal alan değiştirilmesi zor, katı kuralları olan bir alan olarak, birey olarak bir şeyleri değiştirmenin çok zor olduğu bir alan olarak algılanmaktadır. Ve tüm siyasal örgütlenmeler, örneğin siyasal partiler gençler tarafından kendilerini rahatça ifade edemeyecekleri, ancak bir grubun parçası olarak varolabilecekleri “otoriter” gruplar olarak tanımlanmaktadır. Fakat bütün bunlar gençlerin olup bitenle hiç ilgilenmediği, olup bitenden etkilenmediği anlamına gelmemektedir. Tüm olup bitenlerden dolayı yaşanan mutsuzluk ve huzursuzluk ve bu duyguların içinde saklı bir eleştiri, gizli bir muhalefet görmek mümkün aslında. Ancak bu eleştiri geleneksel siyasetin içinde yerini bulamamaktadır (Lüküslü 2009).

Bu makale kapsamında da, daha önceki çalışmalarım kapsamında da yapmaya çalıştığım gibi, gençlere yönelik eleştirel bakıştan uzaklaşarak

gençleri anlama çabasını sürdürmeye çalışacağım. Bu makalede, gençlerin bilişim teknolojilerini kullanarak oluşturdukları internet sitelerinin analizi yapılacaktır. Ekşi Sözlük, Genç Siviller ve Yüzde 52 web sitelerinden yola çıkarak bu siteler aracılığıyla oluşturulan “yeni” gençlik hareketleri ve her ne kadar onlar adına siyaset demeseler de siyaset yapmak için kullandıkları “yeni” araç ve taktikler incelenecektir. Bu yeni araç ve taktikler, bu kuşağın genel özelliklerine göndermeler yaptığı gibi aynı zamanda yeni bir siyaset arayışına da vurgu yapmaktadır ve siyaset üzerine kafa yorulmasını sağlar.

İnterneti Aktif Olarak Kullanan Yeni Gençlik Hareketleri

İnternet ve bilgisayar teknolojilerinin aktif kullanımı deyince ilk olarak akla genç kuşak geliyor. Her ne kadar 21. yüzyılın toplumsal hareketleri üzerine kafa yoran Charles Tilly (2004: 98) iletişimdeki yeniliklerin bir yandan iletişim maliyetlerini azaltırken, diğer taraftan bu yeni iletişim teknolojilerine erişimi olmayanları daha da katı bir şekilde dışarıda bıraktığı ve eşitsizliği sağladığı konusunda uyarıda bulunsun da ya da Pippa Norris (2001) yeni bir eşitsizlik olarak “dijital bölünmeden (*digital divide*)” bahsetse de bilişim teknolojileri kullanımı üzerine yapılan araştırmalar gençlerin bu teknolojilere ulaşımdaki avantajlı konumunu vurgulamaktadır (Anduiza, Cantijoch, Gallego, 2009: 871). Benzer şekilde internetin siyasal katılımı etkileyip etkilemediği konuları da sosyal bilimlerce bir hayli tartışılmıştır. Bu konuda farklı görüşler olsa da genç kuşağın geleneksel siyasete katılmadığı bir dönemde, bilişim teknolojileri aracılığıyla yeni ve farklı bir siyasal katılımdan söz eden bazı araştırmacılar tarafından savunulmuştur (Della Porta & Mosca, 2005; DiMaggio ve diğerleri, 2001; Norris, 2002).

Türkiye’de 1980 sonrası dönemde, bilişim teknolojileri içine doğmuş bir kuşak olan 1980 sonrası gençliğini de tam anlamıyla anlamak için internet ve bilgisayarın- dijital bölünmeyi yadsımsaksızın- en azından orta sınıf kentli gençliğin gündelik hayatlarının bir parçası olduğu noktadan hareket etmek gerekir . Bu makale kapsamında, Türkiye’de bilişim

teknolojilerini bir araç olarak kullanan, bilişim teknolojileri ile var olan yeni gençlik hareketlerinin doğmuş olduğu ve bu hareketlerin içinden doğmuş oldukları kuşağın ortak özellikleri doğrultusunda yeni bir siyaset dili oluşturmakta oldukları savunulacaktır. Birbirlerinden çok farklı ancak 1980 sonrası Türkiye gençliğinin özelliklerini barındıran üç web sitesinin (Ekşi Sözlük, Genç Siviller ve Yüzde 52) aktif kullanımı ve bu web sitelerinde oluşan söylem bu web sitelerinin gençlik hareketleri olarak analiz edilebileceğini düşündürür. Her ne kadar toplumsal hareket tanımının yapılması ve üzerinde anlaşılması zor bir tanım olsa da bu web siteleri Türkiye toplumunun önemli değışimler yaşadığı bir dönemde gençlerin siyasete bakışını göstermek için uygun üç yeni gençlik hareketi niteliğindedir. Web sitesi aracılığıyla kurulan iletişim ağı, tüm farklılıklara rağmen sahip olunan ortak değerler ve ortak bir kimlikte birleşim ve özellikle sanal alemin dışında da gerçekleştirilen eylem ve etkinliklerle bu üç web sitesi, bu makale çerçevesinde yeni gençlik hareketleri olarak tanımlanacaklardır.

Gençlerin sözlüğü ve bir gençlik hareketi olarak Ekşi Sözlük

Sloganı “kutsal bilgi kaynağı” olan Ekşi Sözlük (www.sozluk.sourtimes.org), 14 Şubat 1999’da genç bir bilgisayar tutkunu olan Sedat Kapanoğlu tarafından kurulmuş, kurulmuş olduğu tarihten bu yana da gerek gençler gerek ise medya tarafından hayli ilgi görmüş bir internet sitesidir. Hem Ekşi Sözlük yazarlarının hem de kayıtlı ya da kayıtsız okuyucularının büyük bir bölümünün orta sınıf kentli gençlerden oluştuğunu düşünürsek, Ekşi Sözlüğü gençler tarafından kurulmuş, büyük çoğunlukla gençlerin katıldığı bir gençlik internet sitesi olarak tanımlamak yanlış olmaz. Nitekim bu siteye reklam verenler de benzer şekilde düşünüyor olmalıdırlar ki reklam verilen ürünler daha çok gençlere hitap eden ürünlerden seçilmektedir. Tıpkı Wikipedia veya www.everything2.com gibi kullanıcıların katılımına dayanan web siteleri geçtiğimiz yıllar içinde çoktan bir ikon halini almış durumda (Turgut, 2006). 22 Aralık 2010’da Ekşi Sözlük web sitesinden aldığımız istatistikler 1999’dan 2010’a Ekşi Sözlük’ün geldiği boyutu göstermek açısından önemlidir: 11.407.999 toplam *entry* (girili

madde), 1.911.066 toplam başlık, 274.474 toplam kullanıcı, 28.573 yazar, 11 moderatör, 223.777 yazar olmayı bekleyen çaylak, 77.778 onay bekleyen çaylak. Web sitesinde yazılanları okumak için kayıt yapılmadığını da göz önüne aldığımızda web sitesine erişenlerin sayısının bu istatistiklerin de üzerinde olduğunu söylemek yanlış olmaz.

Web sitesinin sloganında da açıkça belirtildiği gibi bu internet sitesi ne bir forum sitesi ne de chat platformudur, bu web sitesi kutsal ya da değil bilgi kaynağı işlevi görmektedir. Gerçek isimlerle değil takma isimler kullanılarak girilen başlık ve *entry*'lerle çeşitli kavramlar, mekanlar, insanlar, vs. ile ilgili hislerin, düşüncelerin aktarıldığı, aynı başlık altında çoğunlukla birbirinden farklı ve hatta zıt fikirlerin yer alabildiği, 1980 sonrası kuşağın alternatif “sözlüğü” (Telli Aydemir 2007: 89), başvuru kitabı haline gelmiştir Ekşi Sözlük. Web sitesinin örgütlenişine bakıldığında sözlük yazarı olmanın aslında oldukça zahmetli bir iş olduğu göze çarpar. “Yazar” statüsünü kazanmadan önce çaylak yazar olmak gerekmektedir. Yazarlık statüsü ancak önceden belirlenen tarihlerde çaylak yazarların girmiş oldukları *entry*'lerin ve başlıkların kalitesini, okunma sayısını sözlük yazarları değerlendirdikten sonra verilir. Bu makale yazıldığı dönemde hali hazırda 11 kuşak sözlük yazarı bulunmaktadır. Web sitesine girip okumak için kayıt olmak gibi bir zorunluluk yoktur ancak bir *entry* girebilmek için kayıtlı kullanıcı olmak gerekmektedir. Ekşi Sözlük'e *entry* girme kuralları içinde girilen *entry*'de verilen bilginin doğru olması gibi bir kural yoktur ancak hiç bir denetim mekanizmasının olmadığı da söylenemez. Ekşi Sözlük'ün prensiplerine uymayan *entry*'leri moderatörlere rapor eden gönüllü “gammazlar” vardır ve moderatörler bu *entry*leri denetleyerek silebilirler.

Ekşi Sözlük, 2000'li yılların Türkiye gençliğini (kentli ve orta sınıf gençliğini) anlamak isteyen araştırmacılar için oldukça karmaşık ama bir o kadar da kapsamlı bir kaynak olma potansiyeli taşımaktadır. Web sitesinin kurucusu, site içinde SSG takma ismini kullanan Sedat Kapanoğlu, 29 Ekim 2003 tarihinde Ekşi Sözlük başlığı altında girdiği *entry*'sinde Ekşi Sözlüğü şu şekilde tanımlamaktadır:

“Açıldığı tarihten bugüne kadar oluşumuna katkıda bulun-

muş 1000'den fazla yazarıyla, kendi içinde oluşturduğu alt-kültürüyle, “doğru” kavramının aslında ne kadar değişken olabileceğini ve bilgiye aslında ne kadar farklı açılardan bakılabileceğini tamamen kontrolsüz bir şekilde açığa sermiş, açıldığı tarihten yıllar öncesinde içimde tomurcukları yeşermeye başlamış “tamamen alakasız ve gereksiz fakat gigantic [devasa] bir bilgi hazinesi”ni gerçekleştirmiş ve teknoloji sayesinde tahmin etmediğim kadar üst katlara taşımış minik ve basit program parçası.”¹³

SSG'nin de belirttiği gibi Ekşi Sözlük aynı başlığın altında yer alan farklı “bilgi”lerle, “doğru” kavramının değişkenliğini sorgular. Aynı zamanda bu sorgulama Aydınlanma Felsefesi'nin dayattığı “objektif” bilginin, Ekşi Sözlük'te mecazi bir şekilde belirtilen neredeyse kutsallaştırılan bilginin de bir eleştirisini, sorgulamasını içerir. Bu açıdan, Ekşi Sözlük'te yazılanların doğruluğunu veya yanlışlığını sorgulamak bu internet sitesi üzerine yapılan analizleri bir adım ileri taşımaz. İnternet sitesinde girilen her *entry* oldukça subjektif *entry*'ler, bir başka deyişle subjektif “bilgi”lerdir ve ancak ve ancak bize bu *entry*'nin hangi öznellik içinde yazılmış olduğunu gösterirler.

Ayrıca belirtmek gerekir ki, Ekşi Sözlük bir web sitesi, sanal bir ortam olmakla birlikte aynı zamanda sanal ortam dışında da belirli faaliyetlerde bulunulur. Örneğin Ekşi Sözlük zirveleri farklı şehirlerde düzenlenir ve Ekşi Sözlükçüleri bir araya getirir. Web sitesinin kurucusu SSG de daha önce de bu makalede alıntı yapılan Ekşi Sözlük başlığı altında yer alan 29 Ekim 2003 tarihli *entry*'sinde Ekşi Sözlük'ün kendisinin ve diğerlerinin “gerçek” hayatlarında bıraktığı izlerden dem vurur, Ekşi Sözlüğün bir web sitesi, bir yazılımdan çok daha fazlası olduğundan bahsetmektedir:

“Tüm bunların dışında sözlük olmasaydı belki hayatım boyunca yüzünü bile göremeyeceğim sevdiğim bir çok insanı tanıma fırsatı yaratmış, aynı fırsatı başkaları için yarattığına

¹³ Bu makale boyunca, Ekşi Sözlükten yapılan tüm alıntılar okumayı kolaylaştırması açısından türkçe karakterlerle ve imla işaretleriyle değiştirilerek yapılmıştır.

defalarca şahit olduğum- eskiler bilir- beraber büyüdüğümüz, içinde binlerce farklı anı barındıran, bir gün hacker'ın biri gelip database'i [veri tabanı] silse, biri kodu çalıp unutsa da üzerimdeki etkilerinin kolay kolay kaybolmayacağı, kay-bolsa da asla unutmayacağım harikulade eser."

Ayrıca sitedeki *entry*'lerden yola çıkarak 2002 yılında Ekşi Sözlük adıyla bir kitap da yayınlanmış, 2005 yılında kısa süreli de olsa Ekşi adıyla bir mizah ve popüler kültür dergisi çıkarma denemesi de yapılmış, 2007 yılında Kadir Aydemir'in editörlüğünde Ekşi Sözlük yazarlarının yazdıkları öykülerden oluşan Ekşi Öyküler adında bir öykü kitabı da yayınlanmış, böylece sanal ortam dışında da ürünler verilmiştir. Ayrıca belirtmek gerekir ki Ekşi Sözlük fikrinden hareketle bugün başka web siteleri de- Ekşi Sözlük yazarlarından bazıları mizahi bir dille bu siteleri Ekşi Sözlüğün "klonları" olarak tanımlarlar- vardır. Örneğin Private sözlük (www.privatesozluk.com), İstanbul Teknik Üniversitesi öğrencilerinin İTÜ Sözlük'ü (www.itusozluk.com) ve Uludağ Üniversitesi öğrencileri sözlüğü Uludağ Sözlük (www.uludagsozluk.com) bunlara örnek gösterilebilir.

İnternette görünür ve duyulur bir genç hareket: Genç Siviller

Genç Siviller, web sitelerinde (www.gencsiviller.net) ve *İçerde Eylem Var!* adlı kitaplarında Genç Siviller'in başlangıç noktasını 19 Mayıs 2000'de Van'da ODTÜ İletişim Topluluğu önderliğinde farklı üniversitelerden gelen gençlerle düzenlenen alternatif gençlik bayramı olarak tanımlarlar. 2000 yılından itibaren her 19 Mayıs'ta bu alternatif bayramlar farklı şehirlerde devam eder. 19 Mayıs 2003'te ise TBMM'de yapılan buluşmada "19 Mayıs'ları Stadyumlardan Kurtaralım" başlıklı bildiride bulunurlar. Bu bildiriden bir ay sonra Cumhuriyet gazetesi "Genç Subaylar Rahatsız" manşetiyle çıkar ve bu rahatsızlığın gerekçelerinden biri olarak da 19 Mayıs ile ilgili tartışmalara yer verilir. İşte hareketin bir slogan olarak benimseyeceği "Genç Siviller Rahatsız" sloganı bu manşete bir göndermedir. Fakat "Genç Siviller" adının kullanılması 19 Mayıs 2006'da Kürt

sorununun barışçıl çözümünü talep ettikleri manifestoyla başlar. Hiç şüphesiz 19 Mayıs 2006'dan bu yana Genç Siviller'in internet sitelerinde yayınladıkları pek çok metin var ve bu metinlerin hepsini analiz etmek bu makalenin sınırlarını aşıyor. Ancak harekete sloganını da kazandıran "Genç Siviller Rahatsız" metni, ülkenin önemli sorunlarından bir tanesine bakış açısını göstermesi, kullandığı mizahi dil, savunulan düşünceler ve yapılan göndermeler açısından Genç Siviller hakkında genel bir bilgi sahibi olunmasını mümkün kılıyor:

"[...] Burası çok renkli, çok kültürlü, çok dilli bir ülke, bu sahip olduğumuz en büyük hazinemiz!

Bu gök deniz nerede var nerede bu dağlar taşlar!

İstikbalde dahi bizi bu hazinemizden mahrum etmek isteyen dahili ve harici herkes bilsin ki; çözümsüzlükten siyasi medet umanlara, ekilen düşmanlık tohumlarına aramızdaki muhabbeti kurban etmeye artık hiç niyetimiz yok!

Çünkü biz biliyoruz ki bu hayat ne Kürtlük ile geçer ne de Türklük ile.

Küresel adaletsizliğe, savaşımlara, demokrasimizin çıtasını yükseltmeye, hukukun üstünlüğünü sağlamaya, her alanda eşitsizlikleri gidermeye, refahı ve gülen yüzleri artırmaya, ortak geleceğimize ne Türklük'ten ne de Kürtlük'ten bir fayda yok. Tam da bu yüzden ne kadar söz varsa düne ait bugün yeni şeyler söylemek gerekiyor.

Zaten bu dünyada Türkler ile Kürtler de birlikte yaşayamayacaksa, artık batsın bu dünya!

Bundan cesaretle 'benim hala umudum var' diyerek bu metne imza atan biz genç siviller, İstiklal Marşı'nın ümide çağıran girişi ile tüm Türkiye'ye sesleniyoruz:

Korkma!

Bu sorunlar çözülecek, bu coğrafyada birlikte yaşamının hepimizi mutlu edecek bir yolunu mutlaka bulacağız. Güzel günler göreceğiz, güneşli günler!

Korkma!

Hesabı sorulmamış bir cinayet, hiçbir hukuksuzluk kalmaya-

cak, kimse hukukun üstünde olmayacak kimse hukuksuzlu-
ğun altında ezilmeyecek. Şemdinli’de de, Ankara’da da!
Ve artık korkma ve kimseyi de bununla korkutma; ülke bö-
lünmez, rejim de yıkılmaz!
Demokrasi, barış, refah, huzur hepimizin hakkıdır!
Muhtaç olduğumuz kudret de damarlarımızda birbirine ka-
rışmış kanda saklıdır.
Ne mutlu cesaretle bunu söyleyebilenlere!”

Hareketin “sivil, üniformasız” bir hareket olduğunu göstermek için seçtiği sembolü ise Converse marka ayakkabıları çağrıştıran spor ayak-
kabısıdır. Sembolün spor ayakkabısı olmasıyla ilgili web sitesinde şöyle
denmektedir:

Spor ayakkabısı kimsenin üniformasını giymeyen, yani ka-
baca kimsenin adamı olmayan, güçlü bağlarla bir kimliğe
ya da ideolojiye bağlı olmadan zihni, bedeni esnek ve özgür
olabilen olarak tanımladığımız sivilliği temsil ediyor. Ünifor-
masızlık bize vicdanımızın peşinden gitme özgürlüğü veriyor
aslında. Herkesin sadece kendi sorunları hakkında duyarlı ve
herkesin sadece kendine demokrat olduğu Türkiye’de ancak
vicdanlarımızı özgürleştirebilirsek hakkaniyetli bir siyaset ya-
pabiliriz diye pek çok farklı siyasi gelenek içinde edindiğimiz
ortak bir duygumuz var. Ancak bu anlamda sivil olabilsen
bize benzemeyen, ötekilerimiz içinde gerektiğinde sesimizi
çıkarma erdemini gösterebiliriz. Bu yırtık spor ayakkabısının
anlam bagajında bunlar var.”

Genç Siviller’in web sitelerinde, yayınladıkları bildirilerde, gerçekleştiri-
dikleri eylemlerde ve basılan *İçerde Eylem Var!* adlı kitapta mizahı aktif
bir şekilde kullandıkları görülür. Ayrıca metinlerde ilk bakışta birbirleri ile
alakasız görülebilecek kişilere göndermeler yapılır. Zaten internet site-
sinde *İçerde Eylem Var!* adlı kitap, “Gramsci ile Sezen Aksu’yu, Foucault
ile Gazali’yi Buluşturan Kitap” olarak tanıtılmaktadır. Her ne kadar farklı

isimleri ve farklı kesimleri buluşturma gibi bir amaç güdölse de sivilliğe ve üniformasızlığa yapılan vurgu, siyasete askerlerin müdahale etmesine karşı geliştirilen tavır dolayısıyla Genç Siviller, örneğin Ekşi Sözlük gibi platformlarda bazı yazarlar tarafından beğeni toplayabildiği gibi yine aynı platformdaki bazı yazarlar tarafından da AKP'e yakın duran bir gençlik olmakla ya da "gerçek demokrat" olmamakla da suçlanabilmektedir. Özellikle 12 Eylül 2010 referandumundan sonra Başbakan Recep Tayyip Erdoğan'ın yaptığı teşekkür konuşmasında Genç Siviller'e de teşekkür etmiş olması da bu suçlamaları arttırmıştır. Ayrıca her ne kadar Genç Siviller web sitesinde "Kendimiz Hakkında Suç Duyurusu" başlığıyla hükümetin Roman açılımı buluşmasında "parasız eğitim istiyoruz" pankartı açan iki öğrencinin 15 yıla yargılanıyor olmalarını protesto etmişler ve kendilerinin de daha önce pankart açma suçunu işlediklerini ihbar etmişlerse de 4 Aralık 2010'da Başbakan Erdoğan'ın üniversite rektörleriyle gerçekleştirdiği "Dolmabahçe Buluşması"nı protesto eden Genç-Sen'li gençlere uygulanan polis şiddetinin Genç Siviller'in web sitesinden bir bildiri ile kınanmamış olması bu eleştirileri arttırmıştır.

Bir gençlik isyanı: Yüzde 52 hareketi

Bir gençlik hareketi ve web sitesi (www.yuzde52.org) olan Yüzde 52, ismini Türkiye nüfusunun 27 yaş altındaki bireylerin tüm nüfusun % 52'sini oluşturmasından aldığını belirtmektedir. Sloganı "Zalimlerin Gücüne Karşı Hayal Gücü Eyleme!" olan hareket, bir isyan hareketi olarak da adlandırılabilir. Bu hareketin şüphesiz en önemli siyasi aracı ise hem manifestolarını hem de eylemlerini ve kendileriyle ilgili haberleri paylaştıkları web sitesidir. Düzenledikleri eylemlerin fotoğraf ve videolarına web sitesi üzerinden ulaşılmaktadır ve bu web sitesi incelendiğinde bugüne kadar bir hayli yaratıcı eyleme imza attıkları görülmektedir. Yüzde 52'nin ana akım basında da yankı uyandıran eylemlerinden biri 29 Mart 2007'de Boğaziçi Üniversitesi'nde düzenlenen Kariyer Günlerinde- ki Yüzde 52'li- ler Kariyer Günlerine "köle pazarları" adını vermektedir- Koç Grubu temsilcisine "koç yumurtası" atılmasıdır. Bir başka ana akım medyada yer bulan eylemleri ise üniversiteye giriş sınavı karşısı nitelikteki eylemleridir.

Örneğin, 15 Haziran 2007’de, üniversite sınavından iki gün önce, Beyazıt Meydanı’nda, İstanbul Üniversitesi önünde buluşurlar. Amaçları sınava hazırlanma aşamasında veya sınav sonrasında intihar eden 12 genç insanı simgeleyen bir tabut taşımak ve Beyazıt Camii’nden alıp üniversite önüne gömmektir. Her ne kadar polis tabuta el koysa da onlar “ÖSS’ye İnat, Yaşasın Hayat!” sloganı ile yürüyüşlerini gerçekleştirirler ve Beyazıt Meydanına bir yarış atı getirirler. Yarış atının üstünde “Yarış Atı Olmayacağız!” yazmaktadır. Yine bu eylemden bir yıl sonra, 13 Haziran 2008 Cuma günü benzer bir eylem gerçekleştirirler. Web sitesinde bu eylem şöyle anlatılır: “ÖSS’de yarışıyorsak Veliefendi Hipodromu’nda banko kazanırız dedik. Yarış atı olmak için TJK’ya [Türkiye Jokey Kulübü] başvurduk!” Bu eylem sırasında şu pankartları taşırlar: “ÖSYM Delikanlı Ol, Sınavı Veliefendi’de Yap!”, “ÖSS’de Yarışıyorsak Veliefendi’de Banko Kazanırız”, “At Koşar, Baht Kazanır. Öğrenci Koşar, Dershane Patronu Kazanır”, “ÖSS’ye İnat, Yaşasın Hayat” ve “Gençliğin Katili ÖSS”. Veliefendi’ye gelir, bildirilerini okur ve dilekçe ile yarışlarda at olarak koşmak için başvururlar.

Hiç şüphesiz Yüzde 52’nin gerçekleştirdikleri eylemler bu saydıklarımızla sınırlı değildir. 19 Mayıs törenlerinden firar çağrısı yapmak, 1 Mayıs’ı “Sıkıyönetim ve Biber Gazı Bayramı” olarak ilan etmek, İstanbul İstiklal Caddesi’ndeki Gloria Jeans Cafe’de caddeye bakan koltuklarda oturanlara ayna tutmak bu eylemlerden bazılarıdır. Dikkat çekilmesi gereken nokta, Genç Siviller “rahatsız” olduklarından bahsederlerken, Yüzde 52’inin “öfke”den bahsetmesidir. Örneğin manifestolarında “Yüzde 52 Öfkenin Manifestosudur” denmektedir. Fakat bu öfke yıkıcı, tahrip edici değil, tam aksine yapıcı ve hayat dolu bir öfke olarak tanımlanmaktadır. “Yüzde 52 Hayat Dolu Bir Öfkenin Özgürlük İçin Ayaklanmasıdır” denmektedir. Duyulan öfke hayata bağlılığı da beraberinde taşır, tıpkı “ÖSS’ye İnat, Yaşasın Hayat!” sloganında hayatla bağlantının kurulduğu gibi. Son olarak web sitesi dışında, Yüzde 52’inin sokak duvarlarındaki Yüzde 52 yazıları ve toplu manifestolardan oluşan Yüzde 52 Öfkenin Manifestosu ve Yüzde 52 dergisi ile internet dışındaki hayatta da yer aldıklarını, farklı illerde otonom gruplar oluşturduklarını bir başka deyişle sanal alem dışında da var olma çabalarını belirtmekte yarar var.

Ancak uzun bir süre güncellenmeyen, Yunanistan'daki protesto eylemlerinde polis kurşunuyla öldürülen Alexandros Grigoropoulos'un fotoğrafının yer aldığı bu web sitesi girişimi- en azından bu makale yazımını sonlandırdığımız Aralık 2010 itibarıyla- rafa kaldırılmıştır. Yüzde 52'nin web sitesinin yayından kalkmış olması hareketin incelenmesinin önemini azaltmamakla birlikte artık var olmayan bir web sitesinin analizi olması dolayısıyla arşiv analizi görevini de görmektedir.

Yeni Gençlik Hareketlerinin Ortak Özellikleri

Bu birbirinden çok farklı üç gençlik hareketi yakından incelendiğinde tüm farklılıklarına rağmen bazı ortak noktalarda birleşmekte oldukları göze çarpmaktadır. Bu ortak özellikler bu üç gençlik hareketinin kullandıkları yeni siyaset araçları ve taktiklerini anlamamız açısından önemlidir. Ayrıca bu hareketlerin her ne kadar tüm gençliği kapsamak gibi bir iddiaları olmasa da 1980 sonrası genç kuşak içinden çıkan hareketler olarak bu kuşağın bazı özellikleri ile de benzerlikler gösterirler.

İlk olarak bu üç harekette internet ve yeni iletişim teknolojilerini aktif bir şekilde kullanma konusunda birleşirler. Genç kuşağın bu teknolojiler içine doğmuş olduğu düşünülürse bu yeni gençlik hareketleri de ait oldukları kuşakla bağlantılı bir şekilde internet ve bilişim teknolojilerine önem verdikleri söylenebilir. Hatta öyle ki bu hareketleri internet ve bilişim teknolojileri olmadan düşünmek mümkün değildir, her ne kadar internet dışı ortamlarda, “gerçek” dünyada faaliyetler de gösteriyor olsalar asıl varlıklarını bilişim teknolojisine borçludurlar. Bu özellikleri aynı zamanda bu hareketlerin bir başka özelliğine de vurgu yapar: kentli ve orta sınıf gençlik hareketleri olmalarına.

Bu üç hareketin bir başka ortak noktası ise siyasetin (asıl olarak geleneksel siyasetin) eleştirilmesi ve hatta reddedilmesi noktasıdır. Zaten bu üç gençlik hareketinden hiçbiri kendilerini siyasal hareket olarak tanımlamazlar. Her ne kadar yaptıkları eylemler, söylemler siyaseti geniş anlamıyla aldığımızda siyaset tanımına giren eylem ve söylemler olsalar da onlar siyasetle ya da ideolojilerle ilişkilendirilmekten uzak dururlar. Bu

yüzden bu makale boyunca da bu hareketler için “siyasi hareket” tanımlaması hiçbir yerde yapılmamıştır, yeni gençlik hareketleri tanımlamasıyla yetinilmiştir. Bu gençlik hareketlerinin geleneksel siyaseti reddedişleri de hiç şüphesiz bu gençlerin parçası oldukları 1980 sonrası kuşağın siyasete olan soğuk bakışıyla paralellik içindedir. Bu üç gençlik hareketi de yakından incelendiğinde karşımıza bu hareketlerin kendilerini siyaset üstü bir yerde konumlandırma istekleri çıkar. Örneğin, Ekşi Sözlük’te siyaset veya politika *entry*’leri altında yer alan negatif tanımlamalar siyasete karşı olan eleştirel bakışı gözler önüne serer. Öyle görünüyor ki, her ne kadar Ekşi Sözlük’te farklı *entry*’lerde farklı fikirler aynı platformda paylaşılsa da genelde sözlük kimliği olarak siyaset üstü bir kimlik oluşturulmaya çalışılır. Benzer bir şekilde Genç Siviller de kendilerini siyaset dışında konumlandırırlar ve kendilerini şöyle tanımlarlar:

“Biraz da büyük ideolojilerden kaçarak bir şeyler yapmakta-
yız. İktidar odaklı değil sivil toplum tabanlı siyasetin anlamlı
olduğunu düşünmekteyiz. Vicdanlarımızın peşinden gitmekle
meşgulüz. Vicdani siyaset yapıyoruz. Bunun kendisi bir hayli
zor bir şey.”

Bunu belirttikten sonra ise duruşlarının “ideolojiler bitmiştir” gibi bir söylemle eşdeğer tutulmaması gerektiğini fakat ülkenin ortak sorunlarına karşın farklı fikirlere/ideolojilere sahip, vicdan sahibi bireylerin aynı hassasiyetlerde birleşebileceği fikrini savunduklarına açıklık getirirler:

“İdeolojiler bitmiştir gibi bir şey demek değil bu. Ama Türkiye’deki sorunlar o kadar yakıcı ki. Hrant Dink’in katillerinin bulunmasını istemek için, Kürtlerin mağduriyetlerinin giderilmesini talep etmek için, başörtülülere yapılan zenci muamelesine isyan etmek için liberal, sosyalist, İslamcı olmaya gerek yok.”

Tıpkı Ekşi Sözlük ve Genç Siviller gibi Yüzde 52 de siyaset yapmadıklarının ve siyasi bir hareket olmadıklarının altını çizerek. Örneğin Radikal

gazetesinin Cumartesi ekinde 30 Haziran 2007 tarihinde yayımlanan Pınar Öğünç'ün Yüzde 52 röportajında neden siyasal bir hareket olmadıkları, siyasal bir harekete doğru evrilip evrilmeyecekleri sorusuna şu yanıtı verirler:

“Bu sorunun zeminindeki düşünme tarzında bir hata var: Tüm bir hayatı dönüştürme, sosyal devrim iddiasıyla yola çıkan bir hareket zaten asla politik olamaz! Özgürlük penceresinden baktığınızda, hepsi de iktidar düşkünü ve gerontokrat olan politik aygıtların birbirinden farkı yoktur; iktidar var oldukça sıfatı İslami ya da sosyalist olsa ne olur, 'sosyal laik hukuk' tekerlemesi olsa ne olur! Yüzde 52, hayat dolu bir öfkenin ayaklanmasıdır, şimdiye kadar ne olmuşlar ise onu reddedenlerin ayağa kalkmasıdır. Bu perspektif, politikanın iktidar düşkünü sığılıklarına sığamaz zaten!”

Benzer bir şekilde Yüzde 52'nin kaleme aldığı Öfkenin Manifestosu'nun 2. maddesi de siyasete bakışı açıkça dile getirir. Ekonomik durum, işsizlik korkusu, 12 Eylül askeri rejiminin politikaları, devlet-şirket-mafya ilişkileri eleştirildikten sonra önce gençliği depolitize eden ardından ise onları yeterince siyasetle ilgilenmemekle suçlayanlara şöyle seslenilir:

“[...] Buradayız! Politika tanrıları, buradayız! Siz politiksizsiniz, biz değiliz! Sizin iktidar düşlerinize alet olmayacağız. Çünkü biz iktidarı ve onun tüm iktidar ilişkilerini reddediyoruz. [...] Tatlı yalanlarla oyalanmayacağız. Ve tüm öfkemizle haykırıyoruz: Buradayız! Hayata karşı yapılan her gaspçı saldırıya bir cevabımız olacak. Politikanın labirentli dehlizlerinde kaybolmayacağız. Politikanın yalan dünyasında biz yokuz. [...]”

Alıntılar verdiğimiz, Yüzde 52'nin siyasete dair yaptıkları benzetmeler (yetişkinlerin iktidar düşlerinin mekanı olarak siyaset, siyasal hayat için yapılan politikanın labirentli dehlizleri benzetmeleri gibi) hiç şüphesiz

Yüzde 52'inin de tıpkı örnek verdiğimiz diğer yeni gençlik hareketleri gibi geleneksel siyasete karşı olan olumsuz bakışını açıkça göstermektedir.

Bu yeni gençlik hareketlerinin bir başka ortak özelliği ise bugün ile (dün ile veya gelecekle değil) ilgileniyor olmaları, gündelik hayattan ve popüler kültürden temellerini alıyor olmalarıdır. Örneğin, Ekşi Sözlük, kaynağını günümüzde şimdi yaşananlardan, gündelik hayattan, popüler kültürden alır. Gerek Ekşi Sözlük'teki başlıklar, gerek ise bu başlıkların altına girilen *entry*'ler temellerini hep günümüzden, gündelik hayat ve popüler kültürden alırlar. Genç Siviller de, benzer bir şekilde Orhan Gencebay'dan, Sezen Aksu'ya, Cem Yılmaz'a, popüler kültüre gönderme yaparlar ve böylelikle hareketlerinin herkesin hayatlarında yaşadıkları olaylardan temellendiğini, diğerlerinden farklı olmadıkları vurgusunu yaparlar. Örneğin Genç Siviller web sitesinde "Genç Siviller Kimdir?" başlığı altında yazarlar gündelik hayata ve popüler kültüre yapılan göndermeleri açıkça gözler önüne sermektedir:

"Biz kendimizi 'bu ülkenin hastanelerinde doğmuş, okullarında okumuş olan, kimseden ne çok ne de az herkes kadar bu ülkenin sahibi olan, herkes gibi Cem Yılmaz esprilerine gülen, Babam ve Oğlum filminde ağlayan, kimsenin üniformasını giymeyen, şiddetle uzaktan yakından bir alakası olmayan, uzun ve sağlıklı bir yaşam sürmek isteyen, Türkiye Cumhuriyeti'nin sıradan vatandaşları' olarak tanımlıyoruz.

Benzer şekilde Yüzde 52 hareketi de gündelik hayattan- örneğin üniversiteye giriş sınavı- beslenir ya da aynen Ekşi Sözlük ve Genç Siviller gibi yine popüler kültürün karakterleri ile ilgili söylemler üretirler aynen 2008 Avrupa Futbol Şampiyonası (Euro2008) için İsviçre kampında olan Türkiye futbol milli takım oyuncuları Servet Çetin, Uğur Boral ve Semih Şentürk'ün Türkiye-Çek Cumhuriyeti maçından önce özel gözetmen eşliğinde İsviçre'de otelde üniversite sınavına alınmalarına karşı yazdıkları metinde olduğu gibi:

"[...] Evet, sınav 195 dakika, oyuncu değişikliği yok, 195

dakika ful performans. (Semih, öyle ikinci yarıda girip gol atmak seni kurtarmaz. Uğur, o deparlar da sana yetmez. Servet, adam topla alıp başını gidince adamı indirmek [soru kitapçığını yırtmak] burada işlemez!) Bitiş düdüğü kesin, uzatmalarda gol imkansız. Euro2008'in cafcıflı şovu yok; onun yerine 'yumuşak uçlu kalem-silgi' sessizliği, eh bir de 'Avrupa'dan duyulan ÖSYM'nin ayak sesleri!' Maçtan sonra klişe futbolcu yorumları ('İyi kalem salladığımıza inanıyorum, ama bu sınav olmadı, artık önümüzdeki yıla bakıyoruz; 'Ee, mutluyuz, iyi geçti ama tabii şimdi sırada tercih maçı var, ona bakıyoruz') serbest. Bol ter dökেকেksiniz. Ama size teselli olsun, o gün sadece siz değil, 1.643.000 genç deplasmanda olacak! Bu 195 dakikaya, onların çok büyük çoğunluğu da mağlubiyet parolasıyla çıkacak! [...]

Yüzde 52'nin sloganlarında sıkça dile getirilen öfkeleri de görüldüğü gibi yine gündelik hayatta deneyimledikleri ile (örneğin neoliberalizmin işsizlik korkusu gibi gündelik hayattaki tezahürleri, askeri darbe rejiminin baskıcı politikalarının gündelik hayata yansımaları, gençlere söz hakkı tanımayan gerontokrat siyasi ortam, eğitim sisteminin gençler tarafından gündelik hayatta her gün yaşanan sorunları) doğrudan ilintilidir.

En son olarak ise bu üç hareketin oldukça aktif bir şekilde mizahı kullandıklarını belirtmek gerekir. Örneğin mizah Ekşi Sözlük başlıkları ve *entry*'lerinin vazgeçilmez bir parçasıdır; konuları mizahi bir dille ele alan Ekşi Sözlük, bu sayede okuyucuların gülümseyerek okudukları alternatif bir sözlük haline dönüşür. Yüzde 52 de hem yazdıkları metinlerde hem de eylemlerde mizahı aktif şekilde kullanır. Benzer şekilde Genç Siviller'in her metninde, düzenledikleri her eylemde mizah önemli bir yer tutar. Zaten web sitelerinde "Genç Siviller Kimdir" başlığı altında "Mutfağımızdan dumanı üstünde metinler" başlığı altında da mizahın önemini altı çizilir:

[...] Tüm siyasi hesaplaşmadan bir parça sıyrılıp vicdanlarımızı devreye sokmak için yeni ve samimi bir söz söylemek

gerek. Ayrıca mizahın çok önemli bir güç ve içine yüklenen mesajları en uzak noktalara kadar taşıyan çok etkin bir araç olduğunu düşünüyoruz. Son dönemde dünyada muhalefetin dili de şenlikli bir dil oldu aslında. Siyasetin klasik öfkeli, asık suratlı fazla ciddi dilinin faşist dairesinden çıkıp yeni mevziler kazanmak, o güne kadar siyasetten bu soğuk ve fazla ciddi yüzü nedeniyle uzak kalmış geniş kesimlere doğru yeni bir hamle yapmak için yeni özgün yaratıcı bir dil kurmak çok önemli.

Sonuç olarak, her ne kadar bu gençlik hareketleri kendilerini geleneksel siyaset ve siyasi alanın dışında tanımlasalar da diğer yandan sert bir şekilde eleştirdikleri geleneksel siyaset yerine “yeni” ve eleştirel bir siyaset tarzı oluşturmaktadırlar. Bir kez kendilerini siyasetin ve ideolojilerin üzerinde tanımladıktan sonra bu hareketler ülke içinde olan biten olayları olabildiğince eleştirme özgürlüğüne kavuşurlar. Kendilerini geleneksel siyasetin dışında konumlandırmaları bu hareketlerin meta-söylemlerle değil kurdukları dilin bugün olup bitenle, gündelik hayat ve popüler kültürle beslemelerini ve dillerinin ve eylemlerinin önemli bir parçasını mizahla örmelerini mümkün kılar. Hiç şüphesiz ki bu hareketlerin varolmasında bilişim teknolojilerinin vazgeçilmez bir payı vardır. Bu yüzden internete yapılan her müdahale (YouTube’un erişime kapatılması, çeşitli web sitelerinin erişime kapatılması gibi) aslında gençlerin gündelik hayatlarındaki pratiklerine, kendilerini ifade etme mecralarına yapılmaktadır. Analiz edilen web siteleri içinde siyasi vurgusu en az olan Ekşi Sözlük web sitesinde kendi sitelerinin erişime yasaklanmasından yola çıkarak genel olarak bu yasakçı zihniyete karşı Ekşi Sözlüğün belki de en politik yazılarından biri yer almaktadır:

Bu sitede yazılanların hiçbiri doğru değildir. Site içeriği küçüklükler için sakıncalı olabilir. Yazılardan yazarları sorumludur. Kaynak göstermeden alıntılanamaz. Devlet tarafından atanmış bir kurumun internet üzerinde kimin hangi bilgiye ulaşp ulaşamayacağına karar vermesi insan haklarına aykırıdır.

Web siteleri kullanıcıların istekleri doğrultusunda bağlandıkları yerlerdir. Kullanıcılar isterlerse bir web sitesine bağlanmayabilirler. Bu güçleri ve imkanları mevcuttur. Bir kullanıcı bir siteye bağlanmak istiyorsa bu onun tercihi ve hakkıdır. Bağlanmak istemiyorsa bu yine onun tercihi ve hakkıdır. Halkın kendisine hizmet etmesi için görevlendirdiği kurumlar hadlerini aşıp halka neye ulaşım ulaşmayacağını bilmeyen cahil cühela muamelesi edemezler. Ebeveynlerin çocuklarını sakıncalı içeriklerden koruması için çok sayıda bedava ve ücretli yazılım mevcuttur. Bu yazılımlar bir web tarayıcısını kullanmaktan daha karmaşık teknik bilgi gerektirmemektedir. Devletin milletini küçük düşürmesi ve ebleh yerine koyması yasaktır.

Sonuç

Bu makale çerçevesince birbirinden farklı, aktif bir şekilde gençler tarafından oluşturulan ve ziyaret edilen web sitelerinden sadece üç tanesini analiz etme fırsatı bulunabilmiştir. Hemen belirtmek gerekir ki bu makale kapsamında bu üç web sitesinin Türkiye'deki tüm gençleri temsil ettiği gibi bir sonuca varılmamaktadır. Ancak sadece bu birbirinden farklı üç sitenin 1980 sonrası kuşak ile hangi noktalarda benzeştiği ve her ne kadar üç site birbirinden çok farklı olsa da üretilen dilin ve yeni tarz siyaset yapma yollarının benzerliğine değinilmekle yetinilmiştir. Bu web siteleri ve yeni gençlik hareketlerine pek çoğu daha eklenebilir, ayrıca yine gençlerin aktif bir şekilde kullandıkları bireysel bloglar analiz edilebilirdi. Neyse ki bu makalede analiz etme fırsatı bulunamayan diğer gençlik oluşumlarından bazılarında bu kitap çerçevesinde başka yazılarda değinilmektedir. Pek tabii ki tüm genişliği ve heterojenliğiyle gençlerin internet üzerinden görünürlüğü analizi mütevazı bir çalışmaya dayanan bu makalenin sınırlarını bir hayli aşmaktadır.

Araştırma yaptığımız web sitelerinin sayılarının azlığına ve temsili özellik taşımasına rağmen, eğer bu makale gençleri siyasetle ilgilenmeyen,

ilgisiz ve apolitik bir kitle olarak tanımlamak yerine gençlerin kullandıkları yeni siyasal araçları ve yeni siyasi dili, bir başka deyişle geleneksel siyasetten tüm farklarıyla yaratmakta oldukları yeni siyaseti- elden geldiğince gençlerin kendi ifadelerine yer vererek- biraz olsun gözler önüne serebildiyse amacına ulaşmış demektir. Öyle görünüyor ki, bugün gençlik hareketleri “[...] hem eski sınırlamalar hem de küresel yeniden yapılanmanın beraberinde getirdiği yeni olanakların yol açtığı büyük bir dönüşümden geçmektedir. Bir araç ve ifade biçimi olarak şekil değiştiriyor olabilir, fakat yansıttığı kolektif şikayet hala burada (Bayat 2004:219). Bu şikayete kulak verebilmek için sadece önyargısız bir şekilde dinlemek gerekiyor...

Kaynakça

- Anduiza, E., Cantijoch, M., Gallego, A. (2009), Political Participation and the Internet, *Information, Communication & Society*, 12:6, 860-878.
- Aydemir, K. (der.) (2007), *Ekşi Öyküler. Ekşi Sözlük Yazarlarından Öyküler*, Yitik Ülke Yayınları, İstanbul.
- barbie, clairvoyant, Cyrano, eyes, kris, lowlife, italyanmaz, konor, otisabi, ssg, yok, zeytin (2002), *Ekşi Sözlük*, Sel Yayıncılık, İstanbul.
- Bayat, Asef (2004), *Siyasete ve Muhalefet Dair*, Gökmen, Ö. ve Deren, S. (2004) *Ortadoğu’da Maduniyet: Toplumsal Hareketler ve Siyaset içinde*, İletişim Yayınları, İstanbul.
- Della Porta, D., Mosca, L. (2005), Global-net for global movements? A network of networks for a movement of movements, *Journal of Public Policy*, 25:1, 165-190.
- Della Porta, D., Mosca, L. (2009), Searching the Net, *Information, Communication & Society*, 12:6, 771-792.
- DiMaggio, P., Hargittai, E., Neuman, R. & Robinson, J. (2001), Social implications of the internet, *Annual Review of Sociology*, 27, 307-336.

Genç Siviller (2007), İçerde Eylem Var!, Hayykitap, İstanbul.

Lüküslü, D. (2009), Türkiye’de “Gençlik Miti”. 1980 Sonrası Türkiye Gençliği, İletişim Yayınları, İstanbul.

Lüküslü, D. (2008), Günümüz Türkiye Gençliği: Ne Kayıp Bir Kuşak Ne de Ülkenin Aydınlik Geleceği, Yentürk, N., Y. Kurtaran ve Nemutlu, G. (2008) Türkiye’de Gençlik Çalışması ve Politikaları içinde, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.

Nalçaoğlu, H. (2007), Gençlik ve Yeni Toplumsal İletişim Ethos’u: Yanılsamalar, Bulgular, Spekülasyonlar”, Zeylan, U.S. (2007) Eğitimin Değeri ve Gençlik. Eğitimli İstanbul Gençliğinin Değerler Dünyası içinde, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.

Norris, P. (2001), Digital Divide? Civic Engagement, Information Poverty and the Internet Worldwide, Cambridge University Press, Oxford, New York.

Norris, P. (2002), Democratic Phoenix: Reinventing Political Activism, Cambridge University Press, Cambridge.

Öğünç, P. (2007), “% 52’ci gençlerin öfkesi % 100 için”, Radikal Cumartesi, 30 Haziran.

Telli, Aydemir A. (2007), “Report on Turkey”, Websites and Civic participation: A European Overview içinde. Civicweb: İnternet, gençlik ve sivil katılım başlıklı AB 6. ÇP projesi Raporu. Erişim adresi: www.civicweb.eu

Tilly, C. (2004), Chapter 5: Social Movements Enter the Twenty-first Century, Social Movements 1768-2004 içinde, Paradigm Publishers, Boulder, Colorado.

Turgut, A. (2006), “Ekşi Sözlük: A Turkish Internet Phenomenon”, Turkish Daily News, 14 Ağustos.

‘80 sonrası Öğrenci Muhalefeti güncesi: Üniversiteler ve Genç-sen¹⁴

Dr. Emrah Altındış

Hayatında bir kez olsun eyleme katılmış,
İtiraz etmiş, tüm gençlere...

Türkiye gençlik hareketi, geçtiğimiz üç yılı bir doğum sancısı yaşayarak geçirdi. Devrimci İşçi Sendikaları Konfederasyonu'nun (DİSK), 2000 yılında gerçekleştirilen 11. Genel Kurulunda alınan karar doğrultusunda bir öğrenci sendikası kurulmasına yönelik girişimler, 2006 yazından itibaren DİSK'in, kararını üniversiteli gençlerle paylaşması ile başladı ve o günden bu yana üniversite sohbetlerinin bir parçası haline geldi.¹⁵ Aralık 2007'ye kadar 22 ilde yapılan onlarca büyüklü küçüklü toplantı, kampus forumları doğumun yaklaştığının emareleri idi. Ve sonunda, 15 Aralık 2007 tarihinde, ODTÜ KKM'de gerçekleştirilen, yaklaşık 1000 öğrencinin katıldığı, Kurucu Genel Kurul sonucunda Türkiye'nin ilk öğrenci

¹⁴Bu makalenin ilk versiyonu, Birikim Dergisinin Temmuz 2007 (219) sayısında, Üniversite ve Gençlik... Bir Öğrenci Sendikasının eşiğinde ismi ile yayınlanmıştır. Makale kitap çalışması için güncelleştirilmiş ve bazı eklemeler yapılmıştır. Makalenin hazırlanması aşamasında katkılarından dolayı Tanıl Bora, Yiğit Karahanoğulları, Ezgi Doğru ve Ozan Gürlek'e teşekkür ederim.

¹⁵Her ne kadar DİSK 2000 yılında bu öneriyi yapmış olsa da, yaptığım araştırma sırasında ilginç bir tesadüfle karşılaştım, Birikim sayfalarında 1990 yılında bir öğrenci sendikası fikri dile getirilmiş:

“... Üniversite öğretiminin bu kadar “profesyonelleştiği” bir ortamda, sorunların ekonomik boyutunu kavrayacak bir sendikal örgütlenme talebi, içi iyi doldurulduğu takdirde, üzerinde düşünölmeye değmez mi...?” Dikkatli Serdar, Denizmen Süleyman (1990). Öğrenci Hareketi Üzerine Bir Deneme, Birikim 9

sendikası “Genç Sen” resmen kurulmuş oldu.¹⁶ Genç-Sen bir yandan, 2000 üyesi ile üniversitelerde örgütlenmeye devam ederken, bir yandan da kapatma davası devam ediyor.

Bu makalede, sendikanın karşılaçağı zorluklardan, sahip olduğı imkanlara, (öğrenci) gençliğin bugünkü halet-i ruhiyesinden, 12 Eylül sonrası muhalefet etme tecrübelerine, sendikanın yaşamını sürdüreceğı mekan olan üniversitelerden, bu mekanın altından geçen neo-liberal fay hatlarına kadar geniş bir aralıkta, makalenin imkanları dahilinde, mütevazı bir analize girişeceğim.

Üniversite Kavramı ve Tarihsel Dönüşümü

Bir öğrenci sendikasının hem yaşam, hem de mücadele alanı olarak üniversitenin bütünlüklü bir değerlendirmesini yapma çabası, sendikanın gelecekte atacağı adımları açısından sağlam bir zemin oluşturmaktadır. Üniversite kavramına bütünsel bir yaklaşımda bulunmak için öncelikle üniversitenin tarihinden ve şekillenişinden bahsetmekte yarar var.

Üniversite kelimesi, etimolojik olarak (Latince) *universitas* teriminden gelip; kamuya açık olmayan bilgi ve spekülasyonların öğretilmesi veya öğrenilmesi amacıyla bir araya gelen hoca ve öğrencilerin teşkil ettiğı yapılara verilen adı, loncaya ifade etmekte kullanılmıştır. Eski Yunan ve Hindistan medeniyetlerinde kurumsal olarak tarihsel ilk biçimleri yer almakla birlikte, modern nosyona düşen ilk örnekleri 12. yüzyılın birinci

¹⁶BM İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi, 13. Madde: Herkesin çıkarını korumak için sendika kurma veya sendikaya üye olma hakkı vardır. **BM Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Sözleşmesi**, 8. Madde: Herkese kendi ekonomik ve sosyal menfaatlerini korumak ve geliştirmek için sendika kurma ve sadece sendikanın kendi kurallarına tabi olarak kendi seçtiğı bir sendikaya katılma hakkı tanınır. Bu hakkın kullanılması ulusal güvenliği veya kamu düzenini veya başkalarının hak ve özgürlüklerini korumak için demokratik bir toplumda gerekli olan ve hukuken öngörülen sınırlamalardan başka sınırlara tabi tutulamaz. **Avrupa Birliğı Temel Haklar Şartı**, 12. Madde: Herkes barışçı bir şekilde toplanma ve özellikle siyasi, işçi sendikaları ve toplum konuları ile ilgili olarak her düzeyde dernek kurma hakkına sahiptir; bu özgürlüğe, herkesin kendi çıkarlarını korumak için işçi sendikaları kurmak ve bu sendikalara katılma hakkı da dahildir.

yarısında Bologna ve Paris'te kurulmuştur. Üniversitelerin Anadolu'ya özgü formları olan medreselerin kuruluşu ise 1330'a kadar gitmektedir.

Toplumsal iş bölümüne katılacak meslek erbaplarını yetiştirecek ve bu esnada araştırma da yapacak modern üniversite ise ilk defa Napolyon tarafından kurulan Fransa Üniversitesi olmuştur. Bir ulus yaratmanın unsurlarından biri haline gelen Fransa Üniversitesinin kurulması ile üniversite özerkliği de ulusallaşma sürecinde ilk golü yemiş olmuştur. Günümüzde üniversite anlayışını etkileyen bütünlüklü bir üniversite tasarımı olan Von Humboldt Üniversite modeli, 19. yüzyılda Almanya'da ortaya çıkmış ve bu modelle birlikte üniversite eğitim işlevinin yanında bir araştırmacının bireysel olarak sahip olamayacağı kütüphaneleri ve laboratuvarları ile bilginin üretildiği üretim araçlarını içeren araştırma üniversitesi formunu kazanmıştır. Eğitimin bir kamu hizmeti olarak tasarlandığı bu model 20. yüzyılın ilk yarısında dünyada en çok benimsenen form olmuştur. Bu yapılarda rektör, dekan vb. yöneticiler lider değil elitler arasında birinci olarak algılanmakta ve kısa süreli görev süreleri ile yönetim el değiştirmektedir...2

2. Dünya Savaşı'nın ardından Alman ekolünün üniversitelerdeki üstünlüğünü ABD üniversitelerine devrettiği görülmektedir. Üniversitenin duvarları bilginin bir üretim girdisine/sermayesine dönüşmesi ile "yıkılırken", piyasanın istekleri üniversitenin araştırmalarında doğrudan yönlendirici bir mekanizma haline geliyordu. Bu dönüşüm üniversitede özel bir değişikliğe de tekabül ediyor, bilimin araçsallaşması, "multiversitelerin" doğuşu. Öte yandan piyasaların daha nitelikli işgücü ihtiyacı üniversiteleri elit eğitimi yapan kurumlardan kitle eğitimi yapan kurumlara dönüştürmüştü.

1970'li yıllarda uygulanmaya başlayan neo-liberal politikalar ve refah devleti anlayışının terki, Sovyetler Birliği'nin çöküşü, üniversitelerin niteliksel dönüşümünün ivme kazanmasına yol açtı. Eğitim algısının bir kamu hizmeti olmaktan çıkarak metalaşması ve üniversite sanayi işbirliğinin pek çok proje ile desteklenmesi üniversitenin yapısal dönüşümünü derinleştirdi. Akademisyenler bir konuyu duydukları meraktan dolayı değil, getirebileceği kazançtan dolayı çalışan "yuppie" akademis-

yenlere dönüştüler . Öte yandan piyasa ile üniversitenin entegrasyonu da tüm dünyada ivme kazandı. İngiltere’de Thatcher döneminde başlayan dönüşümler sadece bütçe kısıntıları ile kalmayıp, yapısal dönüşümleri de başlattı, bu neo-liberal dönüşüm tüm Avrupa’da farklı veçhelerle görül-meye devam ediyor .

Dolayısıyla üniversitelerin, piyasanın bilgi girdisini üreten fabrikası olma yönündeki dönüşümü ve sistem içerisinde kazandığı bu ayrıcalıklı ko-num, üniversitelerde yükselecek bir muhalefetin sistem açısından ne ka-dar tehlikeli ve toplumsal muhalefet odakları açısından ne kadar önemli bir mevzi olabileceğini bizlere tekrar gösteriyor.

Hüzünlü Bir Tasfiye Öyküsü: Türkiye’de Üniversiteler

Türkiye’de modern üniversitelerin tarihinin izi sürüldüğünde 19. yüzyıla kadar gitmemiz gerekiyor. Tanzimat fermanı ile yazılı bir metin haline ge-len Batılılaşma politikaları kendisini eğitim öğretim hayatında da göster-miş ve Darülfünun’un kurumsallaşmaya başlaması 1900 yılında dördün-cüsünün açılması ile gerçekleşmiştir. 2. Meşrutiyet döneminde izlenen politikalarla dönüşüm hızlanmış ve hukuk, tıp, fen, edebiyat ve şeriye bölümlerinden oluşan kuruma kız öğrencilerin de alınması ve yabancı öğretim kadrosunun getirilmesi sağlanmıştır. 1924 yılında Darülfünun’a verilen tüzel kişilik ile bilimsel özerkliği ve düşünce özgürlüğü yolunda bir adım atılmıştır. Şeyh Said İsyanı ve Terakkiperver Cumhuriyet Fırka-sının hilafet özlemi ile ilişkilendirilmesi sonucu 4 Mart 1925’de çıkarılan Takrir-i Sükun yasası ile Batıcı-Laik politika karşıtı tüm toplumsal ve si-yasal kurumlar denetim altına alınmıştır. 1930’larda parti devleti anlayışı doğrultusunda, parti dışındaki tüm toplumsal örgütlenmeler engellenerek dernekler kapatılmıştır. İşte bu politikanın bir uzantısı da Darülfünun’un 1933 Reformuyla kapatılarak yerine İstanbul Üniversitesi’nin açılmasıdır. Bu reformla birlikte özerkliğinden dolayı parti denetimi dışında kalabi-len Darülfünun, parti devleti politikasının içine çekilmiştir. Tasfiye işlemi sonucunda çoğu dünya çapında yayınları olan 151 Darülfünun öğretim elemanından 92’si tasfiye edilmiştir.

1934 yılında çıkarılan 2467 numaralı kanunla İstanbul Üniversitesi tüzel kişiliği ve özerkliği kaldırılarak Milli Eğitim Bakanlığı'nın denetimine alınmış ve rektör üniversitede Maarif Vekili'nin temsilcisi durumuna getirilmiştir. 2. Dünya Savaşı sonrasında Türkiye'de başlayan "demokratikleşme" sürecinde 13 Haziran 1946'da çıkarılan 4936 sayılı yasa ile üniversite tekrardan özerklik ve tüzel kişiliğine kavuşmuş gibi gözükse de uygulama farklı şekilde işlemiştir. Ankara Üniversitesi öğretim üyeleri Behice Boran, Niyazi Berkes ve P. Naili Boratav hakkında "yabancı ideolojileri yaymak, Türk gençliğine zehir saçmak" suçlaması ile fezleke düzenlenmiş ve öğretim üyeleri üniversiteden tasfiye edilmiştir .

Üniversitelerin ideolojik bir yeniden üretim aygıtı olmasından kaynaklanan ve Cumhuriyetin ilk yıllarında tohumları atılan tasfiye geleneği yakın tarihimizde de hız kesmeden devam etmiştir. Demokratik rejime yapılan her türlü askeri müdahale, doğal olarak üniversitelere de yansımıştır. 1960 yılında, kimilerinin "ilerici" addettikleri, darbe sonucunda 147 öğretim üyesi üniversiteden tasfiye edilmiş, 12 Eylül darbesi ile 1402'likler olarak anılan, aralarında Mete Tunçay, Bülent Tanör, Murat Sarıca, Baskın Oran, Alaeddin Şenel... gibi hocaların da olduğu yaklaşık 1000 öğretim üyesi üniversitelerden uzaklaştırılmıştır. Bu tasfiye sürecinin bu kadar kısıyıcı olmasını, Türkiye'de yükselen sınıf mücadelesini de aklımızda tutarak daha derin şekilde değerlendirebiliriz. Üniversiteler bu şekilde öğrencilerin politikleşmesine, sisteme eleştirel bakabilmelerine olanak sağlayan mekan olarak görüldüğü için cezalandırılmış ve birer kışla haline getirilmesi için gerekli adımlar atılmıştır.

Yüksek Öğretim Kurumu (YÖK), 6 Kasım 1981'de yayınlanan Yükseköğretim Yasası ile askeri cunta tarafından İhsan Doğramacı öncülüğünde kurulmuştur . Ahmet İnsel'in deyişiyle bir kurumun ötesinde, içinde barındırdığı dikey hiyerarşik yapıyla bir zihniyet dünyası olan YÖK düzeni üniversitelerdeki işlevini halen başarıyla yerine getirmektedir. YÖK üniversitelerden sol görüşlü öğretim üyelerinin tasfiyesini ve sindirilmesini gerçekleştirdikten sonra dönemin cunta yönelimi olan Türk İslam sentezinin üniversite dünyasında yaygınlaşmasına önayak olmuştur. Bu sürecin sonunda akademik yetileri son derece düşük bir öğretim elemanı kitlesi üniversitelerde toplanmıştır . Değişen şartlar YÖK açısından bir

“besle kargayı, oysun gözünü” durumunu ortaya çıkarmış, özellikle 28 Şubat sürecinde YÖK bu kez kendisinin kol kanat gererek oluşturduğu siyasal İslamcı/milliyetçi öğretim üyelerine karşı cephe almış ve bu kez onların tasfiyesi için akademik liyakat kıstaslarını yeniden düzenleyerek bir hamle gerçekleştirmiştir.

YÖK zihniyeti içinde barındırdığı hiyerarşik, anti-demokratik yapının yanı sıra, neo-liberal aklın da üniversitelere taşınmasında etkili bir rol oynadı. Eski YÖK Başkanı Kemal Gürüz’ün TUSİAD için hazırladığı bir raporda dönemin ideal üniversitesi “girişimci, işletmeci ve piyasacı” olarak tanımlanıyordu . Meslek yüksek okullarının yaygınlaştırılması, ikinci öğretim, yaz okulu, sertifika programları, tezsiz yüksek lisans gibi paralı öğretime geçiş anlamına gelen adımlar da Profesör Gürüz döneminde atıldı .

Üniversiteler bu minvalde dönüşmeye hızla devam ediyor. Mart (2007) ayında 22 üniversite Rektörü ile bir araya gelen Sanayi ve Ticaret Bakanı üniversitelerden beklentisini şu cümlelerle dile getiriyor:

... “Son yıllarda Türkiye ekonomisinde gözle görünür bir ilerleme görülüyor, bunun devamında üniversitelere muhtacdır. Sanayicilerin ihtiyaçlarını bilim çevreleri ile birleştirerek ve kamu olarak destekleyerek bu ilerlemede yol almalıyız. Şu anda 23 üniversitemizden 16’sının alt yapısı hazır ve teknoloji üretir hala geldi. Bunlardan gurur duyuyoruz ... ”

Bu gurur aynı şekilde Rektörler tarafından da paylaşılmaya devam ediyor. Türkiye üniversiteleri bünyesinde kurulan 23 teknokentten, içinde barındırdığı 104 firma ile en gelişmiş olan ODTÜ Teknokenti de ODTÜ eski Rektörünün (2000-2008) en büyük gurur kaynağını oluşturuyor . Bugünlerde hükümete karşı muhalefette en ön saflarda yer alan Rektörler ile hükümetin pek de üniversitelerin piyasa ile bütünleşmesi konusunda farklı düşünmediği Ural Akbulut’un şu cümleleri ile ortaya konuyor:

“...Teknokent’in misyonu üniversitelerdeki araştırma altyapısını ve bilgi birikimini ekonomik değere dönüştürmek, Tür-

kiye'nin AR-GE potansiyelini ve teknoloji üretebilme yeteneğini geliştirmektedir... Teknokent sayesinde öğrenci ve öğretim üyeleri araştırma yapma şansı bulurken işadamları da kaliteli eleman çalıştırma üstünlüğünü yakalıyor. ”

Dolayısıyla halihazırda 65 ODTÜ öğretim üyesi işadamları tarafından kaliteli eleman olarak gönül rahatlığı ile çalıştırılıyor. Kamunun imkanları teknokentlerde vergi muafiyetleri de tanınan şirketlerle paylaşılırken, bir yandan da yüksek lisans, doktora öğrencileri bu şirketlere kaliteli elemanlar oluyorlar. Üniversitelerde kadro bulamayan öğrenciler bu şirketlerde esnek çalışma saatleri içerisinde proleterleşiyorlar, yoksa kaliteli elemanlaşıyorlar mı demeli?

12 Eylül sonrasında Bilkent Üniversitesi ile başlayan özel (vakıf) üniversiteleri ise üniversitelerin piyasalar ile bütünleşmesinin bir diğer biçimini temsil ediyor. Arazi ve altyapıdan, bütçe ve öğretim elemanı kaynağına kadar, esas olarak kamu desteği ile kurulan ve varlığını sürdüren (ortalama yıllık ücreti 7.150 dolar olan) 22 özel üniversitede Türkiye'deki toplam lisans ve yüksek lisans öğrencilerinin yaklaşık % 8'i yer almaktayken, aynı oran doktora öğrencilerinde % 2 dolaylarındandır. Kamu kaynaklarından her yıl toplam bütçesinin % 45'ini aşmayacak ölçüde destek alması öngörülen özel üniversitelerin kamuya sunduğu yıllık burs olanağı, örgün eğitimde lisans programına kayıt yaptıracak toplam öğrencilerin % 1.4'üne karşılık gelmektedir . Metin Özuğurlu'nun çalışması ile günışığına çıkan bir başka gerçek ise özel üniversitelerin piyasanın yönlendirmesine göre “parlayan” mesleklere yöneldiği, orman, ziraat, veterinerlik fakültelerine hiç ilgi gösterilmezken, bilgisayar mühendisliği ve işletme bölümlerinin tüm üniversitelerin gözdesi olmasıdır²⁰.

Öte yandan son olarak dönemin bir başka sorununa dikkat çekmekte yarar var. Mevcut üniversitelerin hali içler acısı ve üniversitelere araştırma için ayrılan paylar son derece düşüken, AKP hükümeti tarafından 15+17 yeni kamu üniversitesi kuruldu .

Sonuç olarak kurulması tasarlanan bir öğrenci sendikasının temel yaşam alanı olacak üniversiteler bugün yaşamın tüm diğer alanları gibi

hem mecazi hem de kelimenin yalın anlamı ile neo-liberal aklın ve de kapitalizmin laboratuvarlarından birisi haline geliyor.

Gençliğin Adı Sanı, Huyu Suyu...

Günümüzde temeline gençliği, özel olarak da öğrenci gençliği alacak bir yapılanmanın, muhalefet odağının öncelikle sağlıklı bir gençlik analizi yapması gerekiyor. Türkiye nüfusunun % 28'inin 18-24 yaş aralığında olduğu düşünülürse böyle bir potansiyelin toplumsal muhalefet açısından da ne kadar önemli olduğu son derece açık, bu analizi yaparken toptancı bir yaklaşımın bizi hatalı sonuçlara götürebileceği göz önünde bulundurulmalıdır. Gençlik tanımı genel olarak yaşantımızın bir evresi/dönemi olarak ele alınıp, biyolojik bir dönemmiş gibi gözükse de çok daha karışık sosyolojik ekonomik ve kültürel unsurlar barındırdığı aşıkardır.

Tarihsel olarak bugünkü anlamda bir gençlik kurumunun olmadığı, çocukluktan çıkarak ergenleşen bireyin hemen evlendirilip bir işte çalışmaya başlayarak toplumsal yapıya dahil edildiği ve sonrasında da bugünkü anlam dünyasında “genç” sayılacak bir yaşta öldüğü biliniyor . Bir kurum olarak gençliğin ortaya çıkışının ise farklı dinamikleri bulunmaktadır.

Sanayileşen toplumlarda alt sınıfların da görece bir gelir artışına sahip olması, ailelerin üretmeden tüketecek yeni üyelerini finanse edebilecek bir gelire kavuşmaları ve insanın ortalama ömrünün uzaması; bunlara ek olarak bu yeni toplumsal örgüde işçi olabilmek için bile öğrenim görme, en azından okuma yazma öğrenme gereksinimiyle gençlik kurumu oluşmaya başladı. Bunu aydınlanma/uygar insan yaratma ideali, eğitimin amacının insanın içerisinde yer alacağı topluma asgarî düzeyde entegre olması kadar ona insana özgü kültürel kazanımları da edindirme gayesini kapsamı besledi. Bugün anladığımız anlamdaki gençliğin referanslarını ilk önce, 2. Dünya Savaşı'nın ertesindeki bolluk döneminde kolayca yüksek gelirli bir iş bulabilen ya da ailelerinin refah artışından nemalanarak yüksek öğretime giden Amerikalı kuşak sağlamıştır. Bu harçlı bol kesime hitâp eden şirketler; televizyonun icâdı ile bambaşka bir boyut kazanan kitle iletişiminin olanaklarından yararlanan pazarlama anlayış-

larıyla hedefi gençler olan “modalar, giyim-kuşam biçimleri, müzik, yeni tüketim biçimleri” doğurmuştur. Gençlik, tamamen özgün bir hayat evresi olarak belirmiştir. Bu şekilde gençlik tüketim imgesi üzerinden de bir tanımlamaya sahip olmuştur .

Öte yandan 19. yüzyıldan itibaren ulus devletlerin oluşumu ile farklı ideolojik yönelimleri olan tüm devletlerin gençliğe özel bir önem atfettikleri, gençliği kendi düşüncelerinin geleceğe ve bugüne taşınmasında “doğuştan sorumlu” saydıkları ve gençliği sembolleştirdikleri; gençlik üzerine düşünürken atlanmaması gereken bir diğer kurucu noktadır . Bu doğuştan sorumluluk hali gençliği, bir kimlik olarak: dinamik, yaratıcı, ve yenilikçi olma hali ile kurmaktadır.

Tüm bunlara ek olarak 68 kuşağının Amerika’dan, Çin’e, Latin Amerika’dan, kıta Avrupası’na kadar tüm dünyayı sarsan eylemleri, daha özgür, daha eşit, daha daha daha bir dünya için bir mücadeleyi içermekte ve sadece tüketici yada doğuştan devletini korumakla yükümlü tipolojinin dışında isyankar ve devrimci bir gençlik imgesi yaratmıştır .

Cumhuriyet’in ilk dönemine baktığımızda öğrenci gençliğin rejimle bütünleşen bir duyarlılığı olduğu ve buna binaen sürekli bir tepkisellik barındırdığı görülüyor. İkinci Dünya Savaşı yıllarında özellikle Sovyetler Birliğinin savaşa katılması sonrasında üniversite gençliği arasında sağda ve solda beliren çeşitli küçük örgütlenmelere ve bunlara bağlı eylemlere rastlanmaktadır . Gençlik özellikle 1960 sonrasında, bir toplumsal muhalefet ve toplumsal muhalefeti kırıcı odak olarak ortaya çıkmıştır . Öte yandan hem 68 hem de 78 kuşağına rengini veren gençlik grubunun da sosyalist-devrimci gençler olduğu açıktır.

Türkiye’nin gençlik algısı işte bu toplumsal hafıza ile şekillenmiş dolaşısıyla günümüz gençliği hakkında kendi kurtuluşunu düşünüp toplumu önemsemeyen, bencil, tepkisiz, apolitik, umutsuz vb değerlendirmeler artmış, hatta dönem gençliğini anlatmak/anlamak için “Sessiz Kitle , Özal gençliği ve yuppie gençlik benzeri terimler dahi kullanılmıştır.

Şu an anne/baba olmuş, o günün gençliğinin hafızasındaki toplumsal kalkışma günleri pek çok güzel anının yanında acıyı da barındırmakta-

dır. Büyük bir umutla mücadele ederken, 12 Eylül askeri diktatörlüğü ile yaşadıkları derin hayal kırıklığı, ötesinde fiziksel ve psikolojik acılar-ışkenceler, kaybettikleri arkadaşlarının anısı, darbe sonrasında kimi arkadaşlarının zaman içinde değişimlerine tanık olmaları, bu yenilgi dönemine tekabül eden Sovyetler Birliği'nin yıkılışı hem kendilerine, hem de toplumsal dönüşümün olabilirliğine dair güvenlerini kırmış, dolayısıyla yetiştirdikleri çocukların da benzer acıları yaşamamaları için mümkün mertebe siyasete ilgisiz kalmalarını istemişlerdir, '80 sonrası doğup da üniversiteye gitmeden ebeveynlerinin: "Aman oğlum/kızım olaylara karışmayın" uyarısını duymayan bir öğrenci yok gibidir, dolayısıyla 90'ların üniversite gençliğinin siyasetle ilk tanışması bu olumsuz hafıza üzerinden şekillenmektedir.

Türkiye'de 12 Eylül faşizminin toplumun üzerine tüm karanlığı ile çökmesinin gençliğin bugünkü politika algısına etkisinin yanısıra, 12 Eylül'ü ve politika algımızı incelerken ancak darbe sonrasında yürürlüğe girebilen ve neo-liberalizme uyum yasaları olarak da adlandırılabileceğimiz 24 Ocak kararlarının toplumun kültürel algılarını dönüştürücü etkisini de es geçmemek gerekiyor. Buna ek olarak, 1980 sonrası dönemde sadece Türkiye'de değil, dünyanın başka yerlerinde de sıkça tekrarlandığı argüman yeni kuşakların dünya ile derdi olmayan, derdi varsa da bunu siyasi olarak ifade edecek yetenekten ve bilgiden yoksun tüketiciler olduğudur . Dolayısıyla tüm dünyada eş zamanlı olarak yaşanan bu gençlik algısındaki kırılmanın sebebi (isyankar gençten, isyansız/suskun gence) neo-liberal politikaların sonucu artan işsizlik, iş güvencesinin ortadan kalkması, sosyal devlet modelinin terki, paranın bir değişim aracının ötesinde bir anlam kazanması vb. sosyo-ekonomik dönüşümler düşünülerek daha iyi kavranabilir.

Demet Lüküslü doktora tezini hazırlarken farklı toplumsal kesimlerden gelen 18-25 yaş aralığında 80 genç ile yaptığı derinlemesine görüşmeler sonucunda tüm gençlerin ileri için konformist bir hayat, tüketim istekleri ve gelecekte parasız ve işsiz kalma korkularıyla birbirleriyle benzeştikleri; her ne kadar farklı koşullarda yaşasalar da benzer hayal ve istekleri paylaşma noktasında ve konformist bir hayat tarzı ile paraya verilen önemde ortaklaştıklarını tespit etmiştir .

“Gencim, mutsuzum, umutsuzum ” cümlesi, biraz da olsa bugünkü gençliği anlatabilir. 2008’de ÖSS’ye 1.775 bin öğrencinin başvurduğu ve 2006’da sadece 176 bin 194 öğrencinin bir lisans programına yerleştirildiği düşünülürse bu umutsuzluğu anlamak kolaylaşıyor, üniversite mezunu işsizlik oranı ise bu umutsuzluk ve kaygının bir başka boyutu, Türkiye İstatistik Kurumu verilerine göre yüksekokul veya fakülte mezunları arasında işsizlik oranının yüzde 10.4’ü buldu .

Tüm bu bilgilerin ardından öğrenci gençliğin bugün üniversitelerdeki durumunu, politika ile kurduğu ilişkiyi, kurulacak bir öğrenci sendikasının ayaklarının daha iyi yere basması açısından tartışmakta yarar var. Yukarıda da belirtmeye çalıştığım üzere siyasetin hem 12 Eylül’ün kararlık etkisinden dolayı, hem de kurulu düzen içerisinde farklı partilerin aslında aynı ekonomik/siyasal politikaların uygulayıcıları olmalarından ötürü “politik olmak” üniversitelerde “in” değil “out” bir değer. Lakin burada politik olmak ile kastım bir partinin üyesi olmak, fikirlerini örgütlemeye çalışmak vd. etkinlikler. Bu arada Sezar’ın hakkını Sezar’a vermekte yarar var, üniversitelerde onca baskıya rağmen (ki bu yazının ilk versiyonunu yazarken ben de ODTÜ’den 15 gün uzaklaştırma cezası almıştım), üniversitelerde sonu gelmeyen baskılara rağmen halen sosyalist SOL nüveler mevcut. Ayrıca 90’lı yıllarla karşılaştırıldığında bugün görece güç kaybetmiş olsa da Kürt hareketinden ve siyasal İslamcı gençler ve 28 Şubat sonrası etkinliklerini arttıran Kemalist topluluklar da üniversitelerde halen varlıklarını sürdürüyorlar. Bir de toplumsal muhalefet kırıcı odak olarak tarifleyebileceğimiz faşist/ülkücü öğrenciler de var ki onlarda özellikle taşra üniversitelerinde örgütlü.

Öte yandan üniversitelerde sessiz çoğunluğun son derece yaygın “bir başka türlü politik olma hali” mevcut. Bu politik olma hali ise çok daha etkili ve kitlesel; özellikle son yıllarda sayısı hızla artan Girişimcilik, Verimlilik, İşletme... toplulukları, üniversitelerde düzenlenen ve tıklım tıklım dolan “Kariyer Günleri”, öğrencilerin ders notlarını arkadaşları ile paylaşmayacak kadar bencilleşmeleri, 1. sınıftan itibaren yapılan stajlar ve öğrencilerin tüm bu eğitim sürecini bir formasyon ve kültürle tanışma değil de beşeri sermaye edinimi olarak görmeleri daha pek çok durumla birlikte bu “başka türlü politik olma halinin” emareleri, üniversitedeki

neo-liberal hegemonyanın göstergeleri...

Bu neo-liberal hegemonyayı kırmakta bir öğrenci sendikasının nasıl işlevi olabilir? Neo-liberal hegemonya içerisinde nasıl kamusal gedikler açabiliriz? Bu politik iklimi nasıl değiştirebiliriz?

12 Eylül Sonrası Öğrenci Muhalefeti Deneyimleri

Türkiye’de, 60’lı yıllardan 12 Eylül’e kadar çok geniş bir öğrenci muhalefeti ağı ve deneyim zenginliği mevcuttur. Çeşitli örgütlenmeler olmakla birlikte döneme damgasını vuran hareket, ilki 1956 yılında A.Ü’de kurulan Fikir Klüpleri Federasyonu ve ardından 1969 yılında yapılan kurultayla dönüştüğü Devrimci Gençlik Federasyonu olmuştur. Türkiye sosyalist mücadelesi tarihinden ayrı düşünemeyeceğimiz bu örgütler, pek çok zengin direniş ve özyönetim tecrübesi de yaratmışlardır. Bu zengin tecrübelerden en önemlisi ODTÜ ÖTK (Öğrenci Temsil Konseyi)’dir. 70’lerin sancılı günlerinde öğrencilerin mücadeleleri sonucunda kazandıkları en önemli hak, ÖTK aracılığı ile üniversiteyi ve öğrencileri ilgilendiren tüm karar mekanizmalarına öğrencilerin dahil olabilmesi ve temsili idi. ÖTK sadece kendi temsili için değil, aynı zamanda üniversitede çalışan işçilerin ve öğretim üyelerinin de, yönetimde demokratik olarak temsil edilmesi için mücadele ediyordu. ÖTK üyeleri bir yandan üniversite konseyine, bölüm temsilcileri ise ilgili bölüm ve fakülte kurullarına katılırken diğer yandan da, disiplin kurulu, burs ve yardım komitesi, yurtlar yönetim kurulu, ODTÜ Spor Klübü gibi öğrencilerle ilgili tüm komite ve komisyonlarda yer alabiliyorlardı. Bugünkü örgütlenme modelimize ve taleplerimize ışık tutacak olan bu zengin tecrübe de 12 Eylül karanlığında boğulmuştur .

12 Eylül sonrası ilk öğrenci muhalefeti odağı, 1984 yılında Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesinde kurulan ve kısa zamanda sayısı Türkiye çapında 80’i bulan öğrenci dernekleri olmuştur, bu derneklerin öncelikli hedefi dağılmış olan sol yapıları toparlamaktı. 1987 yılına gelindiğinde öğrenci dernekleri üniversitelerde belli bir meşruluk kazanmış, yüksek katılımlı forumlardan, yemekhane boykotlarına, çeşitli imza kampanya-

larından, protesto eylemlerine bir sol muhalefet odağı olarak çekim merkezi haline gelebilmiştir. Aynı yıl ANAP'lı milletvekillerinin derneklerin daha iyi denetlenip, üniversite idarelerine bağlanmaları için yaptıkları tasarı önerisi, Nisan 1987'de öğrencilerin 3 büyük ilde düzenledikleri (12 Eylül sonrasının en büyük) sokak gösterileri ile karşılaşmış ve tasarı geri çekilmiştir. Nisan eyleminin ardından öğrenci dernekleri üzerindeki devlet baskısı artmış, yüzlerce öğrenci sistematik olarak göz altına alınıp, işkence görmüştür. Bu baskı sonucunda öğrenci dernekleri ister istemez 88-89 yıllarını öğrenci dertleri ile değil, birebir polisle, jandarmayla ve idari soruşturmaların baskısı ile uğraşarak geçirmek zorunda kalmıştır . Devlet bu şekilde “solcu” öğrencilerle “normal” öğrencilerin sorunlarını farklılaştırmış ve solcu öğrencileri yalnızlaştırmayı, diğer yandan dernekleri üniversitenin gündeliğinden uzaklaştırmayı başarmıştır. 1990'lı yılların başında dernekler iç tartışmalara boğulmuş, öğrenciler arasında prestijini yitirmiş ve yavaş yavaşta erimiştir .

Öğrenci muhalefetinin, öğrenci dernekleri sonrasında en önemli uğrağı “Öğrenci Koordinasyonu” olmuştur. 1995-96 öğretim yılında harçlara yapılan yüksek oranda zamlara karşı üniversitelerde bir hareketlilik yaşanmış, tüm üniversitelerde eşgüdümlü olarak, dernekler sürecinin eleştirisini de içeren, dili, örgütlenme yapısı, ilişki kurma biçimi “yepyeni” olan Koordinasyon ortaya çıkmıştır.

Koordinasyon muhalefet etme hallerimize, öğrenciyi eylemden eyleme sürüklenen bir katılımcı değil, kendi sorunlarına sahip çıkan bir özne olarak gören bir anlayış kazandırmıştı. Öğrencilerin öğrenci olmaktan kaynaklanan sorunlarından yola çıkarak, onları önce demokratik, sonra da sosyalist bilince kazanmak şeklinde özetlenebilecek bir politizasyon anlayışı karşısında, insanların kendilerini parçaları olarak hissettikleri, söz dinleyen değil, söz söyleyenlerin bir araya geldiği, öğrencilerin mücadelesinin tüm süreçlerinde potansiyellerini ortaya koyabildikleri, kendilerinden büyük hiçbir gücün olmadığı bir siyasi pratiğin adı olmaya çalışmıştı “Koordi” .

Koordinasyon fakültelerde yaygın bir ağ şeklinde özyönetimci birimler şeklinde örgütlenirken, öte yandan hem eylem(e)lerinde, hem de söz

söyleme halinde bambaşka bir söylem yaratmayı, dilimize pelesenk olan yeni bir dil oluşturmaya başarmıştır.

Tüm bu kazanımlarına rağmen hedefini ve özyönetimci demokratik yapısını tam olarak tarifleyemeyen Koordinasyon, özellikle sürece sonradan dahil olan yapıların radikal eylemlerle “kitleyi politikleştirme” müdahalelerine maruz kalmış, iletişim kanalları yaratan yeni dili/söylemi yavaş yavaş silikleştirilmiş ve geleneksel alışkanlıklar Koordinasyon’un yalnızlaşmasının yolunu açmıştır. Ayrıca aynı tarihsel mirası sahiplenene, henüz yeni ayırmış iki farklı sol yapı arasındaki iktidar mücadelesi ve öğrencileri Kuvvay-ı Seyyare olarak görüp eylemden eyleme koşturma yönelimi koordinasyonun da derneklerle aynı hezimete uğramasına sebep olmuştur. 1996 yılından bugüne kadar üniversitelerde pek çok örgütlenme çabası yaşandı fakat bu çabalardan hiç birisi üniversitelerde istediği etkinliğe kavuşamadı.

Pasosu Olan Herkese Sendika... GENÇ-SEN...

Peki 96’dan beri öğrenci muhalefetine dış dokunur bir etkisi olmadığı halde, biz niye bu kadar heyecanlıyız? Neden bir öğrenci sendikasının yeni bir muhalif odak olabileceğini düşünüyoruz? Sorunun cevabını bulabilmek için dünyaya bir göz atmak yeterli... Fransa’da, başını 1907’de kurulan öğrenci sendikası (UNEF) Fransa Öğrenci Ulusal Birliği’nin çektiği, 10 hafta süren muhalefet, boykotlar ve işçilerin de desteklediği grevlerle Fransa’da İlk İşe Alım Sözleşmesi (CPE)’nin öğrenciler tarafından geri çektilmesi . Yine geçen sene sosyalist lider Allende’nin memleketi Şili’de, 500 binden fazla ortaokul ve lise öğrencisinin ACES lise öğrencileri sendikasında bir araya gelerek hükümete ücretsiz okul servisi, darbe döneminden kalan eğitim müfredatının değiştirilmesi, üniversiteye giriş için sınav harçlarının kaldırılması vb. taleplerini kabul ettirmeleri ... Ve de hemen Meriç’in öteki kıyısında, Yunanistan’da, eğitimin özelleştirilmesine karşı bir yılı aşkın süredir devam eden öğrenci sendikalarının da aktif olarak katıldıkları öğrenci işgalleri, eylemlerinin kazandığı başarılar . Tüm bu tecrübeler Türkiye için de bir umut kaynağı oluşturuyor. Her

üç mücadele de neo-liberal politikalara karşı birleşik bir mücadelenin ürünü. Öte yandan bir önceki bölümde bahsettiğimiz bize özgü Koordinasyon tecrübesi de bugünden yarına yapabileceklerimiz konusunda pek çok değerli imkan barındırıyor.

İkinci bir umut kaynağını ise yıllardan sonra gençlerle muhalefeti buluşturmayı başaran BarışaRock eylemcesi oluşturuyor. Muhafif tahayyülün sınırlarının kuru bir “Hayırcılığa” ve “İstemezükçülüğe” indirgendici şu günlerde, on binlerce gencin katıldığı BarışaRock kapitalist ilişkiler içerisinde kurucu varlığı ile bir soluk alma imkanı sağlıyor. Bu bağlamda itiraz kültürünü her katılımcıya ulaştıramasa da çoğunluğa; içinde barındırdığı dayanışma kültürüyle, düzenlenen paneller ve atölyelerde üretilen bilgilerle, festival boyunca kurulan onlarca standda kendisini tanıtan toplumsal muhalefet örgütleri/kampanyaları ile bir okul görevi de görüyor

DİSK’in öğrenci sendikasının çağırıcılığını yapmış olması ise bir diğer avantaj ve motivasyon kaynağı... Türkiye’nin en büyük emek örgütlerinden birisinin bu çağırıcı yapması öğrenci sendikasına da meşru bir zemin hazırlıyor. Her ne kadar hali hazırda DİSK’in eleştirilecek yanları olsa da, 40 yıllık mücadele geleneği ve tecrübesi ile DİSK tüm toplumsal muhalefet odakları açısından önemli bir müttefik. Üniversitelerde bugüne kadar belli sol fraksiyonların yaptıkları çalışmalara göre (öğrenciler açısından) daha “güvenilir” bir referans noktası DİSK.

Bir örgütlenme şekli olarak sendikanın sadece işçilere özgü olduğu eleştirisi yapılan toplantılarda da dile getirildi. Fakat 1907’de Fransa’da kurulan öğrenci sendikası ve pek çok benzeri, bu ezberin doğru olmadığını gösteriyor. Fakat öğrencilerle işçiler arasında illa bir paralellik kuracaksa bunu doğrudan ve dolaylı olarak iki şekilde gerçekleştirebiliriz. Pek çok öğrenci daha okurken çalışmak zorunda kalıyor (özellikle meslek liselerinde bu oran oldukça yüksek), bunlardan bir kısmı üniversitelerde çok düşük ücretlere (kütüphanelerde, üniversite sosyal tesislerinde) çalıştırılıyorlar ve proleterleştiriliyorlar. Öte yandan pek çok yüksek lisans ve doktora öğrencisi (özellikle özel üniversitelerde) çok düşük ücretler karşılığında (400-600 ytl/ay) sigortasız olarak çalıştırılıyor veya yine

sigortasız olarak belli projelerin çalışanı haline geliyorlar.. Araştırma görevlisi olan öğrencilerinse, iş güvenceleri tamamen ortadan kaldırılmış durumda . Tüm bunların ötesinde üniversiteden mezun olan öğrencilerin çok büyük bir kısmının hayatını bir (beyaz yakalı da olsa ücretli) işçi olarak geçireceği hepimizin malumu.

Toplumsal tüm kesimleri gibi öğrencilerin de örgütsüzlüğü, kendi yaşamlarına etkiyen son derece önemli kararlara müdahil olamamalarına yol açıyor. Örneğin Tıp Fakültesi öğrencilerine sorulmadan “zorunlu hizmet” yasalaşıyor, Eğitim Fakültelerinden mezun olan öğrenciler iş güvencesiz ve sözleşmeli öğretmenlik yapmak zorunda kalıyorlar, Fen-Edebiyat Fakültesi öğrencilerinin formasyon hakkı bir anda ellerinden alınabiliyor, Mühendislik Fakültesi öğrencileri Yetkin Mühendislik adlı bir uygulama ile karşı karşıya kalıyor, ÖSS sistemi eğitim iş kolundaki sendikalara da öğrencilere de sorulmadan değiştiriliveriyor. Tüm bu sistemin asli unsuru olan öğrenciler ise örgütsüzlüklerinden dolayı olan biteni sadece izliyorlar... Dolayısı ile lokal sorunların yanı sıra, bu şekilde mezuniyet sonrası sorunlarla da meslek odaları, sendikalarla omuz omuza verip mücadele etmek de Genç-Sen'in bir misyonu olmalı.

12 Eylül'ün topluma verdiği en büyük “ders” örgütlenmenin kötü bir şey olduğu idi. Bugün emek örgütleri 12 Eylül öncesinden veya az sonrasında kalan sosyalistler tarafından idare ediliyor, fakat ara kuşakta aynı politik irade ve duruş mevcut değil. Bu açıdan bakıldığında lise ve üniversite günlerinde sendika kültürü ile yetişen kuşakların TMMOB'un, KESK'in, DİSK'in, TTB'nin vb. pek çok kurumun geleceğinde de önemli bir rol oynayacağını ve hatta genç işsizliği hesaba katılırsa, bir işsizler sendikasının da yolunu yapacağı öngörülebilir. Öğrenciler arasında oluşacak örgütlenme ve mücadele kültürü Türkiye demokrasisinin geleceği açısından da son derece değerli.

Önümüzdeki günlerde, Kemalist neo-liberal ya da muhafazakar neo-liberallerden hangisi hükümet olursa olsun, üniversitelere piyasa gözlükleriyle baktıklarının farkında olmakta yarar var, CHP lideri Deniz Baykal'a kulak verelim:

“...Üniversiteye kadar verilen eğitimin ilköğretim sonrası döneminin köklü biçimde değiştirilmesi gerekiyor. Bu alanın üçte ikisi iş ve meslek eğitimine yönlendirilmeli, üçte biri akademik eğitime-üniversiteye doğru gitmeli. Bunun masa başı, teorik bir bakanlık planlamasıyla yapılması mümkün değil. *Piyasayla, odalarla işbirliği içinde, onların ihtiyaç duyduğu insanları onların istediği biçimde yetiştirmek lazım...*”

Hal böyleyken, önümüzdeki dönemlerde üniversitede kamusal alana dair yapılması kuvvetle muhtemel her türlü müdahaleye karşı haklarını savunabilecek bir öğrenci örgütünün temellerinin bugünden atılması oldukça anlamlı ve gerekli. Peki ama nasıl bir sendika düşünüyoruz? Mevcut sendika girişimi örgütsel model olarak sadece biçimsel bir farklılığı mı ifade ediyor?

Bugün üniversitelerde farklı isimlerde onlarca öğrenci/gençlik örgütü mevcut, dolayısı ile sendika eğer aynı tarz ile siyaset eden bir örgüt olaksa, ayrıca bir sendikaya ihtiyaç yok. Mevcut siyaset/muhalefet etme biçimlerinin eleştirisini yapıp, bu eleştiri üzerinden, öze dair, iletişim kurma biçiminden, örgütlenişe, tahayyüllerinden kurumsallığına, alana özgü ve yeni bir kurgu sendika ile oluşturulması gereken.

Forumlarda saatlerce yapılan tartışmalar sonucunda çıkan en temel eğilimlerden ilki sadece muhalif öğrencileri değil, üniversitedeki tüm öğrencileri kapsayacak bir sendika kurmanın gerekliliği; “Pasosu Olan Herkese Sendika” sloganı da bu talebi ifade ediyor. Sendika örgütlendiği üniversitelerde tek bir merkezde değil, tüm bölümlerde ve fakültelerde (yerellerde) örgütlenmesi ve bölüm temsilcilikleri üzerinden demokratik bir temsiliyet hukuku geliştirilmesi öngörülüyor. Bu şekilde hem sendikanın yerel ayakları alana sağlam basarken, bir yandan da kitleleşmenin ve demokratikleşmenin önü açılıyor. Bu modelin bir başka yararı da, üniversitelerde “her eylemin müdavimi öğrencilerle”, “diğer öğrenciler” arasında sahici ve gerçek bir iletişim kanalı açması. Okullarda politika adına dar siyasetler toplantılarında tartışılan sorunlar ancak bu örgütlenme modeli ile tüm öğrencilerin gündemine gelip, çözümlenebilir.

Kadın kotası, sendikalarca bolca görülen temsilcilerin bürokratikleşme hastalığına karşı geri çağırma hakkı, rotasyon, herkesin karar mekanizmalarında sahip olabileceği bir örgütlenme modeli de işleyişe dair forumlarda ortaya çıkan öncelikli talepleri sendikanın. Tüm bu talepler, Genç Sen tüzüğünde kendisine yer buldu ve böylece Genç-Sen, Türkiye'nin kadın kotası uygulayan ilk sendikası olmuş oldu5.

Bu taleplerin her birisi son derece değerli... Muhatabını önemsemeyen, ona üstten bakan, diyalog yerine kendi bildiği mutlak doğruları monologlarla anlatma çabasında olan, karşısındaki ile arasına çizgiler çeken, kendisini kutsal bilgilerle donanmış varsayan ve muhalif kültür içerisinde başat olan bu apolitik iletişim şeklinin sendikada mutlaka ortadan kaldırılması, her karşılaştığı noktada mahkum edilmesi gerekiyor. Dinlemek ve diğer öğrencilerle birlikte öğrenmek, onların adına değil hep birlikte eylememek Genç Sen'in temel şiarı haline gelmelidir.

Pek çok insanın yalnızlaştığı günümüzde, sendika bir mücadele örgütü olmanın yanı sıra, öğrencilerin sosyal ihtiyaçlarını da karşılayan bir alan yaratabilirse, düzenlediği etkinlikler, söyleşiler, piknikler, konserler, şenliklerle çok daha anlamlı bir iş kotarmış olunur. Sendika uğraşısının öğrenciler açısından çekici ve popüler bir alan olması bu sosyal alanla da sağlanabilir. Öte yandan dayanışma ağları kurarak, kitaplarımızı paylaştığımız, üniversite öğrencilerinin özellikle yoksul mahallelerinde liselilere dersler verdikleri, DISK'in desteği ve (olursa) öğrenci aidatları üzerinden bir burs ağı, en azından büyük illerde sendikaya ait yurtlar da hayata geçirilebilecek projeler arasında. Tüm bu önermelerimi aynı zamanda iktidar olmadan dünyayı değiştirmenin ya da Tanıl (Bora) Hoca'nın iyi pragmatizm (taş üstüne taş koymak) olarak kavramsallaştırdığı durumun farklı görüngüleri olarak da düşünülebiliriz.

Öğrencilerin hakları için mücadele edecek, Genç-Sen'in öncelikli odak noktası zannımca öğrencilerin gündelik yaşamlarına dokunan sorunlar olmalı. Örneğin eylem müdavimi öğrenciler açısından takvimin muayyen bir günü olan YÖK'ün kuruluş yıldönümü 6 Kasım protestoları yüz binlerce öğrenci tarafından önemsenmezken, o öğrencilerin birebir maruz kaldıkları ve aslında YÖK'ün ve sistemin tezahürü olan somut sorunlarla;

barınma, beslenme, ulaşım, eğitimin niteliği, krediler, hocaların anti demokratik tavırları vb. sorunlarla birebir bölümlerde, yurtlarda uğraşmak çok daha politik, devrimci bir tavır olacaktır. Ayrıca bu sorunların muhataplarının karşısına örgütlü bir güç olarak çıkıp, gerektiğinde masaya yumruğunu vurup haklar talep etme olanağı da sendikanın, diğer öğrenci örgütlerinden temel farkını oluşturmaktadır. Uzun yıllardır yapılan onca eyleme rağmen, sonuç alınamaması, ister istemez “ne yapsak olmuyor” halet-i ruhiyesinin yayılmasına yol açıyor, bundan dolayı sendika ile büyük sözler ederek değil, küçük ama gerçek başarı öyküleri yaratarak yürümeye başlamamız gerekiyor.

Öğrenci sendikasının içinde barındırdığı en büyük risk, küçük politik yapılar tarafından arka bahçe olarak görülme olasılığı, sol örgüt içi tartışmaların, iktidar mücadelesinin sendika gündemini kaplaması ve/veya bu alanın bir sol örgütlerin ittifak çatısı olarak algılanması, ya da birileri tarafından sendikanın “politikleştirilmeye” çalışılması. Eğer bu olasılıklar gerçekleşirse, sendika projesinin üniversitelerde/liselerde etkisi olmayan bir renk olacağını öngörmek zor değil.. Bu riskin ortadan kalkmasının en büyük güvencesi “örgütsüz” öğrencilerin de “örgütlü” öğrenciler kadar sendikaya sahip çıkması...

21. yüzyılın başında ortaya çıkan bu yeni gençlik muhalefeti formu, öğrenci sendikası, bir yandan da çağın imkanlarından yararlanmaya çalışıyor, internet de bu imkanların başında yer alıyor. Genç-Sen'in her il, üniversite ve Türkiye çapında e mail grupları bulunuyor. Bu e-posta grupları aracılığı ile öğrenciler sürekli iletişim halindeler, eleştiriler, kararlara dair öneriler, merkezden ve üniversitelerden alınan kararlar böyle bir açıklık içerisinde geliyor. İnternet iletişimi ve sitesine ek olarak Genç-Sen bir başka ilke imza atarak, internetten yayın yapan ve gönüllü muhabirleri olan “Öğrenci Haber Ajansı” kurdu, üniversitelerde öğrencilerin medya tarafından görülmez kılınan sorunlarını dile getirmek için kurulan ajans şubat ayında yayın hayatına başladı (www.ogrenciajansi.com). Öte yandan, facebook sitesinde kurulan il, Türkiye Genç Sen grupları da iletişimde önemli bir rol oynuyorlar.

Son olarak bir satranç analojisi ile kapatmak istiyorum. Bugün top-

lumsal muhalefeti kötü bir satranç oyuncusuna benzetebiliriz, sistemin hamlelerine sürekli savunmada kalarak tedirgin ve refleksif hamlelerle karşılık veren, taşlar arasında koordinasyon kuramayan, kendi oyununu bir türlü kur(a)mayan bir oyuncu. Bu durum tavırlarımıza sürekli bir “istememezlik” sinmesini ve ister istemez negatif bir söylem/politika üretmemize yol açıyor. Üniversite özelinde bütünlüklü bir oyun kurmanın yolu sadece uygulamalara karşı çıkmaktan değil, neo-liberal politikaları benimsemeyen ve kamu yararını gözetan demokratik bir üniversite modeli önermekten, sürekli olarak “nasıl bir üniversite istiyoruz” sorusunu gündemde tutmaktan ve hedeflediğimiz modele mevcut modeli yakınlaştırmak için mücadele etmekten geçiyor. Bu mücadele ile üniversitelerde kurulu, boğucu neo-liberal politikalar içerisinde nefes alabileceğimiz kamusal alanlar/gedikler oluşturmamız mümkün. Velhasıl-ı kelam, mat atmamız gereken onca şah var ve üniversitelerde uzun bir yolun başındayız.

Kaynakça

- Alemdaroğlu Ayça, “Bir İmkan Olarak Gençlik”, Birikim, 196, s: 21-29
- Akça İ. ve ark., Geç Kapitalizm, Yeni Sağ ve Yeni Üniversite, Birikim 142-143, 2001
- Çiğdem Ahmet, “Üniversitesi’in Çöküşü”, Birikim, sayı 67, Kasım 1994, s 50-55
- Dikkatli Serdar, Denizmen Süleyman (1990). Öğrenci Hareketi Üzerine Bir Deneme, Birikim 9
- Duman Doğan, “İslamcı Gençliğin Serüveni”, Birikim, 95, s 57-74, 1997)
- Holloway John, İktidar Olmadan Dünyayı Değiştirmek, İletişim Yayınları, 2003 .
- IMV-SAM, Türk Gençliği 98, Suskun Kitle Büyüteç Altında, Konrad, Adenauer Vakfı Yayınları, 1999, Ankara.
- İnanır Samet (2005), Bildiğimiz Gençliğin Sonu, Birikim 196

İnsel Ahmet, Bir Zihniyet Tarzı Olarak YÖK, Toplum ve Bilim (97), 2003

Kerem Ü., Kaya S., Bağış E, Foti B. (1998). Ama'lar, Fakat'lar, Keşke'ler, Birikim: 109

Genç-Sen tüzüğü

Lüküslü, G. Demet “1960'lardan 2000'lere gençlik tipleri: Maddecî başarıcı manager tipten, yuppie ve tikiye”, Birikim, 196, s: 30-37

Mazıcı Nurşen, “Öncesi ve sonrasıyla 1933 Üniversite Reformu”, Birikim, sayı 76, Ağustos 1995, s 56-70.

Nalbantoğlu Ünal, Üniversite A.Ş'de “ersatz” yuppie akademisyen (Toplum ve Bilim, 97)

Tekeli İlhan, “Üniversite Üzerine Bir Kez Daha Konuşurken”, Birikim sayı 67, Kasım 1994, s 36-40

Özügurlu Metin (2003). Özel Üniversite: Üniversite Sistemindeki Gedikten Sistemin Kendisine. Toplum ve Bilim, 97

Tatlıcan Semih (Mayıs, 1995), 1980 Sonrası Öğrenci Dernekleri, Birikim 73

Tekeli İlhan “Dünyada ve Türkiye’de Üniversite Üzerinde Konuşmanın Değişik Yolları” makalesi (Toplum ve Bilim, 97)

Timur Tamer (2000), Toplumsal Değişme ve Üniversiteler, İmge Kitabevi

İnternet Kaynakları

www.gencsen.org

<http://www.bianet.org/bianet/kategori/bianet/109907/genc-sen-yeni-akademik-yili-mahkeme-kapisinda-acti>

<http://www.bianet.org/bianet/kategori/bianet/109868/genc-sen->

kapatma-davasina-karsi-herkesi-mucadeleye-cagiriyoruz

<http://www.universite-toplum.org/text.php3?id=87>

<http://www.konyapostasi.com.tr/posta/www/haberdetay.asp?haberid=7688>

<http://www.metutech.metu.edu.tr/cms/index.php?Lang=TR&Bid=301&Bbid=10>

ODTÜ'de Geleceğe Yolculuk

<http://www.radikal.com.tr/haber.php?haberno=82983>

<http://www.ntvmsnbc.com/news/352984.asp>

<http://www.ntvmsnbc.com/news/383056.asp>

<http://www.kazete.com.tr/arsiv/2006/53/index.php?sayfa=egitim4&bolum=haberler>

http://www.izinsizgosteri.net/odtu%20tarihce/nurettin.caliskan_53.HTML

Zorro bu kez kaybetti, Sabah.

<http://arsiv.sabah.com.tr/2006/04/11/dun101.html>

Şili'de Zafer Liselilerin.

<http://www.genc-hayat.net/?sayfa=dergi&sayi=11&idyazi=8>

Eliaçık Kıvanç, Komşuda İsyan Var.

<http://www.birikimdergisi.com/birikim/makale.aspx?mid=180>

Altındış Emrah. Bir İmkan Olarak BarışaRock

<http://www.birikimdergisi.com/birikim/makale.aspx?mid=216>

<http://www.turnusol.biz/public/makale.aspx?id=347&pid=8&makale=Bar%FD%FEaRock%202008>

Ozan Zengin-Yiğit Karahanoğulları , ASİSTANLAR BAĞIRIYOR: ÜNİVERSİTE HOCALARI ÇIPLAK!

<http://www.asistanlar.org/>

II. Gençliğin sivil ve politik katılımına dair sorunlar

Türkiye’de Gençlik Örgütlenmelerinin Yasal Düzenlemelere Katkısı

Başak Saral, Habitat için Gençlik Derneği

Gençlerin hayatlarını birebir etkileyen politikaların hazırlık, karar alma ve uygulama aşamalarında söz sahibi olması gerekliliğine inanıyoruz.

Gençlerin sosyal hayata olduğu kadar kendi hayatlarını etkileyen kararlara etkin katılımı, ancak kendi aralarında örgütlenmeleri ile sağlanabilmektedir. Bu çerçevede, 1990’lı yılların başında yeniden örgütlenme hakkına kavuşan gençler; bilgi ve iletişim teknolojilerinin etkin kullanımı ile yerel, bölgesel, ulusal ve uluslar arası örgütlenmelerini güçlendirmiş ve son on yılda Türkiye’deki yasal düzenlemeleri etkileme gücü elde etmiştir.

Türkiye’de gençlerin, karar alma süreçlerine katılım için gerekli mekanizmalar olan Gençlik Meclislerini kurmaları, bu mekanizmaları yasal alt yapıya kavuşturup kurumsallaştırarak yerel ve ulusal ölçekli karar alma süreçlerine nasıl etki edebildiklerini incelemek önemlidir.

YEREL BOYUT: Kent Konseyi Gençlik Meclisi

Avrupa’da gençlik politikalarının belirleyicisi niteliğindeki Avrupa Genç İnsanların Yerel ve Bölgesel Yönetimlere Katılım Şartı,¹⁷ gençlerin ika-

¹⁷Avrupa Konseyi, Avrupa Genç İnsanların Yerel ve Bölgesel Yönetimlere Katılım Şartı. Bkz: http://www.coe.int/t/dg4/youth/Coe_youth/Youth_Participation_Charter_en.asp#TopOfPage

met ettikleri kent ve bölgelerde aktif vatandaş olabileceğini kabul eder. Bu çerçevede, Avrupa Şartı gençlerin ihtiyaç ve beklentilerini karşılayabilecek gençlik politikalarının yerelde gençlerin ortaklığında geliştirilip uygulanması gerekliliğine işaret eder.

1996 yılında İstanbul'da gerçekleştirilen Birleşmiş Milletler Habitat II İnsan Yerleşimleri Konferansı'nda "sürdürülebilir kalkınmanın vazgeçilmez temelini demokratik, insan haklarına saygılı, şeffaf, katılımcı ve halka hesap veren yönetimler" olduğu vurgulanmış ve kent yönetimi "yönetişim" ilkesi ile tanışmıştır.

Habitat Gündemi'nde, yerel yönetişimin etkin olarak yaşama geçirilmesinin önkoşulunun kentte yerel yönetimlerin, sivil toplum kuruluşlarının, özel sektörün ve diğer yerel aktörlerin etkin katılımı ile ortak akıl yaratılması doğrultusunda başarılı olabileceği vurgulanmıştır.

Türkiye'de yerel yönetişimin gelişimi, 1997 yılından itibaren TC Hükümeti Bakanlar Kurulu kararı ile uygulanan Türkiye Yerel Gündem 21 Programı (YG-21) sürecine denk gelir.¹⁸ YG-21 Programı uygulamaları kapsamında, sürdürülebilir kalkınma hedefi ile karar alma süreçlerine katılımı kolaylaştıran Kent Konseyleri'nin kurulması desteklenmiştir. Kent Konseyleri, kentteki bütün yerel aktörlerin kent yönetimine aktif katılımını sağlamayı hedefleyen çok ortaklı yerel mekanizmalardır.

Habitat Gündemi, 1992 yılında Rio de Janeiro'da gerçekleştirilen Birleşmiş Milletler Yeryüzü Zirvesi'ne dayanmaktadır. Yeryüzü Zirvesi'nin çıktısı olan Gündem 21'in 25. Bölümü'nde ise "dünyanın her yerindeki gençlerin, kendilerini ilgilendiren alanlarda karar verme süreçlerine, bugünkü yaşamlarını etkilediği ve gelecekleri için de uzantıları olacağı için, her düzeyde katılmalarının sağlanması zorunluluktur" ifadesi yer almaktadır.¹⁹

Uluslararası topluluğun çeşitli kararlarıyla desteklenen bu önemli ifade,

¹⁸Bkz: <http://www.mahalli-idareler.gov.tr/Projeler/Gundem21.aspx> Türkiye Yerel Gündem 21 Programı, TC İçişleri Bakanlığı Mali İdareler Genel Müdürlüğü, Devlet Planlama Teşkilatı, Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı.

¹⁹Gündem 21, Bölüm 25. Bkz: <http://www.un.org/esa/sustdev/documents/agenda21/english/agenda21chapter25.htm>

Rio Yeryüzü Zirvesi'nden 2002 Johannesburg Dünya Sürdürülebilir Kalkınma Zirvesi'ne uzanan on yıllık dönem içerisinde, daha güçlü bir anlam kazanmıştır.²⁰ Johannesburg Uygulama Planı'nın 170'inci Paragrafı, "sürdürülebilir kalkınmaya ilişkin programlara ve faaliyetlere gençliğin katılımının, örneğin yerel gençlik konseylerinin veya eşdeğerlerinin desteklenmesi ve bulunmadığı yerlerde kurulmalarının cesaretlendirilmesi yoluyla, desteklenmesi veya teşvik edilmesi" yönündeki küresel taahhüdü ortaya getirirken, Gençlik Meclisi'nin kalkınmadaki rolüne ışık tutmaktadır.²¹

Türkiye'de gençlerin yerel karar alma süreçlerine katılımı Gündem 21 anlayışı kapsamında Kent Konseyi Gençlik Meclisi ile kolaylaştırılmaktadır. Kent Konseyi, kentte önemli bir ilgi grubu olan gençlerin kendi hayatlarını etkileyen kararlara etkin katılımını Gençlik Meclisi olarak tanımlanan mekanizmalar aracılığı ile desteklemiştir.

Gençlik Meclisi, "çok ortaklı ve çok aktörlü yönetim anlayışı içinde, kent yönetiminde ortaklar arasında yatay ilişkilerin güç kazanması, demokratik katılımın ve yapının güçlendirilmesi, sürdürülebilir kalkınma içinde gençlerin yapabilir kılınması, kaliteli ve yaşanabilir bir kentin yönetiminde gençlerin aktif rol almasını hedefleyen gönüllülük temelinde oluşmuş bir kurum" olarak tanımlanmaktadır.²²

Gençlerin kent hayatına aktif katılımını hedefleyen Gençlik Meclisi, gençlik sivil toplum kuruluşlarının; lise ve üniversite öğrenci birlikleri ve kulüp temsilcilerinin; gençlikle ilgili çalışan kamu kurumlarının gençlik temsilcilerinin; oda ve birliklerin gençlik temsilcilerinin; siyasi parti gençlik kolları temsilcilerinin; mahalle gençlik temsilcilerinin ve örgütsüz gençlerin bir araya geldiği yerel gençlik platformlarıdır. Gençlik Meclisinin "15-25 yaş arasında, dil, din, ırk, kültür, etnik köken, sınıf, cinsiyet

²⁰Türkiye Yerel Gündem 21 Programı, Johannesburg Dünya Sürdürülebilir Kalkınma Zirvesi'nde iyi uygulama örneği olarak Türkiye Cumhurbaşkanı Ahmet Necdet Sezer tarafından sunulmuştur.

²¹Johannesburg Uygulama Planı. Bkz: http://www.un.org/esa/sustdev/documents/WSSD_POI_PD/English/POIToc.htm

²²Yerel Gündem 21 Ulusal Gençlik Parlamentosu Kuruluş Zirvesi, 21 Mayıs 2004, Ankara. Bkz: <http://www.la21turkey.net/dl/genclik/zirve/Ankara04.pdf>

ve eğitim farkı gözetmeksizin, kentte yaşayan tüm gençleri kapsayan” yerel platformlar olarak yapılandırılması fikri benimsenmiştir.

ULUSAL BOYUT: Ulusal Gençlik Parlamentosu

Kentlerin yaşam kalitesinin artırılmasında önemli bir rol üstlenen Gençlik Meclisi, geride bıraktığımız on iki yılda kentsel ve kırsal kalkınma politikalarına gençlik bakış açısı kazandıran aktif mekanizmalara dönüşmüştür. Türkiye’nin dört bir yanında oluşturulan Gençlik Meclisleri, gençliğin sürdürülebilir kalkınmaya katılımının önemli bir aracı olmuştur.

2000 yılı itibari ile Gençlik Meclisleri, kendi aralarında ulusal ölçekli bir ağ oluşturmuştur. Gençliğin ulusal ölçekte demokratik temsilini sağlamak için düzenlenen sayısız yerel, bölgesel, ulusal ve uluslararası toplantının ardından YG-21 Ulusal Gençlik Parlamentosu, 2004 yılında 19 Mayıs Atatürk’ü Anma, Gençlik ve Spor Bayramı ile eşzamanlı olarak, 75 ilden 297 delege ve gözlemcinin katıldığı “Yerel Gündem 21 Ulusal Gençlik Parlamentosu Kuruluş Zirvesi” ile Türkiye Büyük Millet Meclisi’nde milletvekillerin huzurunda kuruluşunu ilan etmiştir.

Ulusal Gençlik Parlamentosu (UGP), ulusal düzeydeki gençlik politikalarının ve programlarının belirlenmesinde, hazırlanmasında ve etkin olarak hayata geçirilmesinde gücünü gençlik meclislerinden alan, demokratik ve sivil katılıma dayalı ulusal bir platformdur. UGP çalışma ilkeleri sürdürülebilir kalkınma, katılım, yönetim, şeffaflık, ortaklık ve ortak akıl, toplumsal cinsiyet eşitliği, gönüllülük, sosyal sorumluluk, sürdürülebilirlik ve bilgiye erişimin kolaylaştırılmasına dayanır.

Türkiye’de Gençlerin Kent Konseyi Gençlik Meclisleri Aracılığı ile Yasama Süreçlerine Etkin E-Katılımı:

Ulusal Gençlik Parlamentosu, Türkiye’nin imzaladığı uluslararası sözleşmelerin uygulanabilirliği konusunda çalışmalar yürütmekte, kazanılan deneyimler sonucunda da karar alma ve yasama süreçlerine gençlerin

etkin katılımını hedeflemektedir.

2000 yılında Türkiye'nin de altına imzasını koyduğu Birleşmiş Milletler Milenyum Deklarasyonu'nca tanımlanan Binyıl Kalkınma Hedefleri'nin YG-21 yönetim ağı ve Kent Konseyi Gençlik Meclisleri kanalı ile yerleştirilmesi hedeflenmiştir. Binyıl Kalkınma Hedefleri "küresel dayanışma içinde, çevrenin korunduğu, yoksulluktan uzak, kadın-erkek eşitliğinin gerçekleştiği daha müreffeh bir dünyada gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin bir arada, barış ve istikrar içinde yaşamalarını"²³ desteklemektedir.

Aşırı yoksulluğun ve açlığın yok edilmesi, evrensel ilköğretimin sağlanması, cinsiyet eşitliğinin teşvik edilmesi ve kadınların güçlendirilmesi, çocuk ölüm oranının azaltılması, anne sağlığının iyileştirilmesi, HIV/AIDS, sıtma ve diğer hastalıklarla mücadele edilmesi ve çevresel sürdürülebilirliğin sağlanmasını teşvik eden Bin Yıl Kalkınma Hedefleri'nin 8. amacı kalkınmaya yönelik küresel ortaklıkların geliştirilmesi üzerinedir. Bu başlık kapsamındaki 18. hedef ise başta bilgi ve iletişim olmak üzere yeni teknolojilerden yararlanmak için özel sektör ile işbirliği içinde olmak gerektiğinin altını çizer.

Ulusal Gençlik Parlamentosu, Binyıl Kalkınma Hedefleri'ne ulaşmada bilgi ve iletişim teknolojilerinin rolünün önemine işaret eden çalışmalarla, gençlerin bilgiye erişimini kolaylaştırarak ve bilgi teknolojileri konusunda uzmanlaşmalarını sağlayarak onların sosyal hayata ve karar alma mekanizmalarına aktif katılımlarını destekler. Sürdürülebilir kalkınmanın itici gücü olan gençlerin e-dönüşüm sürecine etkin katılımı ile Türkiye'nin yönetim sürecinin güçlendirilmesi hedeflenmiştir.

2001 Dünya Bilgi Toplumu Zirvesi sonrasında gelişen süreçte, kamu-

²³Doç. Dr. Abdüllatif Şener, Binyıl Kalkınma Hedefleri Raporu Türkiye 2005. Bkz: <http://ekutup.dpt.gov.tr/kalkinma/binyil05.pdf>

özel sektör ve sivil toplum kuruluşları ortaklıklarında²⁴ geliştirilen “Türkiye’nin e-Dönüşüm Sürecine Gençlerin Etkin Katılımı” programı çerçevesinde öncelikli olarak imkanları kısıtlı gençlerin sayısal okuryazarlığını ve uzmanlıklarını geliştirmek hedeflenmiştir.

Akran eğiticisi modelinin benimsendiği, toplumsal kalkınmaya gönüllük bilinci ile katkı sağlamayı hedefleyen alt projelerle 64 il 100’ü aşkın kentte 900 genç gönüllü eğitimciyle 60.000’den fazla kişiye bilgisayar okuryazarlığı ve web tasarım, yazılım geliştirme, internet ağları uzmanlık eğitimleri ulaştırılmıştır. İnternet üzerinde geliştirilen e-öğrenme modülü ile 165.000’den fazla kullanıcıya ücretsiz Avrupa Bilgisayar Yetkinlik Sertifikası eğitimleri ulaştırılmaktadır.

Programın hedef kitlesi gençler olarak belirlenmiş olsa da, genç gönüllü eğitimcilerin ulaştırdığı sayısal okuryazarlık eğitimlerinin yararlanıcıları arasında dezavantajlı gençlerin yanı sıra çocuklar, ev kadınları, fiziksel ve zihinsel engelliler, mevsimlik işçiler, kamu personelleri, muhtarlar, esnaflar, imamlar gibi çeşitli kesimler bulunmaktadır.

Avrupa Konseyi Gençlerin Yerel ve Bölgesel Hayata Katılım Şartı *katılımı* tanımlarken gönüllülük ve akran eğitimciliğini katılımın farklı boyutları olarak nitelendirir. Bu çerçevede “Türkiye’nin e-Dönüşüm Sürecine Gençlerin Etkin Katılımı” programı kapsamında uygulanan eğitimler gençlerin sosyal kalkınmaya katılım ve katkılarının güzel bir örneğidir.

Avrupa Komisyonu’nun 2008 yılında Avrupa Bakanlar Zirvesi’nde E-Katılım Ödülü ile taçlandığı program diğer bir taraftan, Kent Konseyi Gençlik Meclisleri ve Ulusal Gençlik Parlamentosu’nun yapılanma ve kurumsallaşma süreçlerine ciddi katkılar sağlamıştır. Kent Konseyi Gençlik Meclisleri’nin kentte görünürlüğü artmış, kentte temsil edilen gençlik kuruluşlarının sayıları çoğalmış, yerel paydaşlarla ortaklıkları kuvvetlenmiş

²⁴TC Cumhurbaşkanlığı, TC Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı, TC Başbakanlık GAP Bölge Kalkındırma İdaresi, Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı, Microsoft, Cisco, Intel, Türkiye Vodafone Vakfı, Koç Holding, TeknoSA, Vehbi Koç Vakfı, Türkiye Eğitim Gönüllüleri Vakfı, Metin Sabancı Spastik Çocuklar Merkezi, Türkiye Esnaf ve Sanatkarları Konfederasyonu ve yerel yönetimler ortaklığında ve işbirliğinde toplumun sayısal yaşama dahil edilmesi hedefi ile programlar uygulanmaktadır.

ve kentteki karar alma süreçlerinde etkinlikleri güçlenmiştir.

Gençlerin bilgiye erişimini ve bilgi teknolojilerinin kullanımı ile iletişimin güçlenmesini de destekleyen program, TC Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı ortaklığı sayesinde UGP tarafından yapılan çalışmaların kamu politikasına dönüşmesini sağlamış ve UGP'nin yalnızca Gençlik Meclisleri temsilcilerinin bir araya geldikleri toplantılarla sınırlı değil 7/24 etkin bir ağ haline gelmesini sağlamıştır.

Başarılar ve Karar Mekanizmalarına Katkıları:

Ulusal Gençlik Parlamentosu, Türkiye'de gençlerin yerel düzeyde karar alma mekanizmalarına katılımının, yani Gençlik Meclislerinin yasal bir dayanağının oluşturulması hedefi ile 2003 yılında "Avrupa Birliği'ne Giriş Sürecinde Yerel Yönetimler Yasa Tasarısına Gençlerin Katkısı" adlı bir toplantı ile geliştirdiği politika önerilerini TC İçişleri Bakanlığı Mahalli İdareler Genel Müdürlüğü'ne sunmuştur.

UGP'nin Kamu Yönetimi Temel Kanunu Tasarısına Katkıları Gençlik Bildirgesi'nde yer alan politika önerileri arasında "yasa tasarısında gençlik ve kadın ibaresinin yer alması; gençlerin kurumsal temsiliyetinin bulunduğu mekanizmalara (örn: gençlik meclisi) yasa tasarısındaki maddelerde yer verilmesi; yerel düzeyde katılımcı mekanizmaların merkezi idareye değil, mahalli idarelere verilmesi; yasa tasarısının ilgili maddelerinde, katılım, eğitim, sağlık, istihdam gibi gençlerin ortak sorunlarının çözümüne yönelik süreçlerin kolaylaştırılmasını destekleyen düzeltmeler yapılması; ulusal gençlik politikasının varlığını kanıtlayan bir maddenin yasaya dahil edilmesi; e-devlet kavramının ilgili aktörlerin yönetime katılımı ile maddede yer alması"²⁵ bulunmaktadır.

2005 yılına gelindiğinde, 5393 sayılı Belediye Kanunu'nun 76. Maddesi'nde yapılan değişiklik ile birlikte Türkiye Yerel Gündem 21 sürecinin yerel düzeyde en etkili katılımcı mekanizmalarından olan Kent Konseyleri, diğer tüm katılımcı yapıları (Gençlik, Kadın, Engelli Meclisleri ve

²⁵http://www.habitaticingenclik.org.tr/dl/raporlar/1_Antalya_Agustos%2003.pdf

Çalışma Grupları) ile birlikte güçlü bir yasal dayanağa kavuşmuştur. Belediye Kanunu'nda Kent Konseyi hükmü "kent konseyi, kent yaşamında; kent vizyonunun ve hemşehrilik bilincinin geliştirilmesi, kentin hak ve hukukunun korunması, sürdürülebilir kalkınma, çevreye duyarlılık, sosyal yardımlaşma ve dayanışma, saydamlık, hesap sorma ve hesap verme, katılım ve yerinden yönetim ilkelerini hayata geçirmeye çalışır" olarak yer almıştır.

Bu sürecin tamamlayıcısı olarak; UGP'nin ulusal ve bölgesel düzeyde ilgili kamu yöneticileri, özel sektör temsilcileri ve diğer sivil toplum kuruluşları ile düzenlediği toplantılar sonucunda Kent Konseyleri'nin çalışma usul ve esaslarını düzenleyen Kent Konseyi Yönetmeliği, 08 Ekim 2006 tarihinde Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.

5393 sayılı Belediye Kanunu'nun 76. maddesi ve bu madde uyarınca 08 Ekim 2006 tarihinde Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe giren Kent Konseyi Yönetmeliği ile birlikte belediye teşkilatı olan her yerde Kent Konseyinin kurulması yasal bir zorunluluk haline gelmiştir.

Türkiye'de kent ölçeğinde yönetim mekanizmasının oluşmasını sağlayan Kent Konseyleri Yönetmeliği hayata geçirilirken bazı zorluklar ve sorunlarla karşılaşmıştır. Bunun üzerine UGP, 2008 yılında Yerel Gündem 21 Programı kapsamında Kent Konseyleri'nin kurulmasına ve Kent Konseyi Yönetmeliği'nin geliştirilmesine destek olmak amacıyla, TC İçişleri Bakanlığı Mahalli İdareler Genel Müdürlüğü ortaklığında kent konseylerine yönelik bölgesel eğitim programları düzenlemiştir.²⁶ Bu toplantılar sonucunda İçişleri Bakanlığı'na sunulan öneriler, bakanlığın web sitesine gönderilen öneriler de göze alınarak, yönetmeliğin yeniden yapılandırılmasına katkı sağlamıştır. Kent Konseyi Yönetmeliği, 06 Haziran 2009 tarihinde 27250 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe giren "Kent Konseyi Yönetmeliğinde Değişiklik Yapılmasında Dair Yönetmelik" ile bugünkü halini almıştır.

Kent Konseyi Yönetmeliği'nin 4b maddesinde de ifade edildiği gibi "*Kent Konseyiortak aklın ve uzlaşmanın esas olduğu demokratik ya-*

²⁶<http://la21turkey.net/index.php?pages=topic&op=cat&cid=142&tid=412>

pılar ile yönetim mekanizmalarını ifade eder.” Daha açık bir anlatımla, Kent Konseyi, yerel düzeyde halkın karar süreçlerine aktif biçimde katılımına olanak tanıyan ve birden fazla katılımcı yapının yer aldığı bir şemsiye görevi görmektedir.

Gençlik Meclisi, Kent Konseyi Yönetmeliği’nde Kent Konseyi’nin temel organları arasında yer almıştır. Yönetmelikte, Gençlik Meclisi’nin *“gönüllülük esasında”* ve *“çeşitli toplum kesimlerinin kent yönetimine katkıda bulunmalarını”* sağlayacak şekilde oluşması gerektiği belirtilmektedir. Bu kapsamda, Belediye Kanunu Kent Konseyi Yönetmeliği’nde, Gençlik Meclisleri’nin çok kapsamlı ve esnek bir hareket alanına sahip olacak şekilde Kent Konseyleri’nin bir organı olarak işlev görmesi öngörülmektedir. Ayrıca Yönetmelik açıkça Kent Konseyi’ne “gençlerin toplumsal yaşamdaki etkinliklerini arttırma ve yerel karar alma mekanizmalarında aktif rol almalarını sağlama” görevini yüklemiştir.

Kısacası, 5393 sayılı Belediye Kanunu Kent Konseyi Yönetmeliği Gençlik Meclisi’nin yasal dayanağını oluşturmuştur. Ulusal Gençlik Parlamentosu da Kent Konseyleri ve Gençlik Meclisleri çalışma esaslarını tanımlamak amacı ile örnek tüzük önerisini sunmuş ve bu çalışması İçişleri Bakanlığı tarafından yayınlanmıştır.

Ulusal Gençlik Parlamentosu’nun Kurumsallaşma Aracı Olarak Bilgi ve İletişim Teknolojileri

Kent Konseyi Yönetmeliği’nin kabulü ve bir yıl içerisinde uygulanma zorunluluğu Gençlik Meclisleri’nin Yerel Gündem 21 Programı kentlerinin dışına taşmasını sağlamış ve YG-21 Ulusal Gençlik Parlamentosu, Türkiye Ulusal Gençlik Parlamentosu’na dönüşüm sürecine girmiştir.

Ulusal Gençlik Parlamentosu iletişim ağı kapsamında, Kent Konseyi Gençlik Meclisleri’nin yanı sıra, Türkiye’de etkin olan ve olmak isteyen bütün gençlik çalışanları ve genç gönüllülerin katılımına açık dijital bir sosyal paylaşım platformunun geliştirilmesi ise 2008 yılında gerçekleştirilebilmiştir.

www.ulusalgenclikparlamentosu.net yerelden ulusala uzanan ve katılım odaklı bu gençlik hareketinin geliştirilmesi, gençlerin sayısal içerik üretmesi için gerekli imkanların sağlanması, deneyim ve bilgi paylaşımının güçlendirilmesi, yeni proje ve etkinliklerin ortaklıklar çerçevesinde üretilmesi, eğitim içeriklerinin paylaşılması ve yapılan çalışmaların arşivlenmesi hedefi ile yapılandırılmıştır.

Henüz 2150 gencin aktif olarak kullandığı platform, Bin Yıl Kalkınma Hedefleri'nin yerelleştirilmesi ve Türkiye'de gençlik haklarının savunuculuğunun yürütülmesine ciddi katkılar sağlamaktadır. Konu ile ilgili bilgilendirmelerin yapılmasının yanı sıra gençler sürecin yerelleştirilmesi ve hak temelli etkinliklerin gerçekleştirilmesi amacıyla yeni proje ve uygulamalar geliştirmekte ve politika önerileri üzerine çalışılmaktadır.

Gençlerin karar alma mekanizmalarına etkin katılımını desteklemek; 8 milyon oy kullanan gencin seçme hakkının yanı sıra seçilme hakkını savunmak; temsiliyette adalet ilkesini ve demokrasiyi desteklemek amacı ile UGP, 2004 yılından itibaren, seçilme yaşının 25'e düşürülmesi için ilgili kurum ve kuruluşlarla uzun soluklu görüşmeler gerçekleştirmiştir ve TC Hükümeti'ne konu hakkında öneriler sunmuştur.²⁷

UGP, milletvekili seçilme yaşının düşürülmesi savunuculuk çalışmalarını, 6 Ekim 2006 tarihinde 73 ilde eş zamanlı olarak başlattığı kampanya ile güçlendirmiştir. Türkiye'nin dört bir yanında gerçekleştirilen kampanya çalışmaları ile ilgili bilgi metinleri ve fotoğraflar www.secilmekestiyorum.org adresli internet sitesinde toplanmıştır. Kampanya internet sitesindeki haberler doğrultusunda yerel ve ulusal basının desteği ile büyük ilgi toplayan kampanya kapsamında farklı illerde yerel yönetimler ve hükümet temsilcileri ile toplantılar, bilgilendirmeler ve lobi çalışmaları

²⁷Bütüncül Bir Gençlik Politikası Oluşturulmasında Yerel Gündem 21 Ulusal Gençlik Parlamentosu İlgili Kamu Kuruluşları ve Uluslar arası Kuruluşlar Buluşması "Gençlik için Gençlerle", 19 – 22 Şubat 2004, İzmir. Bkz: http://www.la21turkey.net/dl/genclik/koordinasyon/3_ButunculGP_izmir04.pdf. Yerel Gündem 21 1. Olağan Genel Kurul Zirvesi, 16-20 Mayıs 2005, Ankara. Bkz: <http://www.la21turkey.net/index.php?pages=topic&op=cat&cid=108&tid=289>

gerçekleştirilmiştir.²⁸

Tüm yurttta aynı anda gençler tarafından başlatılan bu kampanya sayesinde konu kısa bir süre içinde meclis gündemine gelmiş ve 8 Ekim 2006 tarihinde yapılan anayasa değişikliği ile milletvekili seçilme yaşı 25'e düşürülmüştür. UGP Seçilmek İstiyorum Kampanyası Cumhuriyet'in kuruluşundan itibaren 30 olarak kabul edilen seçilme yaşının 25'e düşürülmesini sağlamış ve gençlerin ulusal politikaları etkileme gücünü kanıtlamıştır.

Yasal düzenleme sonrasında yerel karar alıcılar arasında gençlik temsilcilerinin sayısının artırılması hedefi ile UGP, "Seçilmek İstiyorum Kampanyası" temelinde, 29 Mart 2009 Mahalli İdareler Genel Seçimlerine yönelik "Her Meclise Bir Gençlik Temsilcisi Kampanyası"nı geliştirmiş ve uygulamıştır. Bu kampanya, aynı zamanda genç kadınların da siyasete aktif katılımını desteklemiştir.

Kampanyanın arka planını 17 – 20 Mayıs 2008 tarihinde Ankara'da düzenlenen Ulusal Gençlik Parlamentosu 4. Olağan Genel Kurul Zirvesi oluşturmaktadır. Zirvenin sonuç bildirgesinde konuya şu şekilde yer verilmiştir: "Gençlerin milletvekili seçilme hakkına sahip olması hedefi ile yürüttüğümüz çalışmalar ve Seçilmek İstiyorum kampanyamızla 25 yaşında seçilme hakkına sahip olduk. Gençlik haklarımıza sahip çıkarak, "Her Meclise Bir Gençlik Temsilcisi" sloganıyla, yerel seçimlerde gençleri destekliyoruz."

14 Ocak 2009 tarihinde 73 il ve 92 kentte harekete geçen Gençlik Meclisleri gerçekleştirdikleri bilgilendirme toplantıları sırasında yaklaşık 85.527 kişiden destek almıştır. Arkasındaki bu kitle ile siyasi parti il-ilçe başkanlıkları ve gençlik kolları ile görüşmeler, milletvekillerine ziyaretler,

²⁸Radikal Gazetesi, "Seçilme yaşının 25'e inmesi için 73 ilde kampanya başlatacak olan gençler bütün yetkililerle görüşecek," 05 Ekim 2006. Radikal Gazetesi, "Gençler 73 ilde kampanyaya hazırlanırken siyasi partiler harekete geçti. Seçilme yaşını 25'e indiren Anayasa değişikliği teklifi TBMM Başkanlığı'na sunuldu. Teklif salı günü Genel Kurul'da görüşülecek," 06 Ekim 2006. CNN Türk, "Milletvekili seçilme yaşının 25'e indirilmesini öngören Anayasa Değişikliği Teklifi, TBMM Anayasa Komisyonu'nda kabul edildi" 06 Ekim 2006.

başkan adayları basın toplantıları gerçekleştirilmiştir. Bu görüşmelerde karar alıcılara Siyasi Partilerin Belediye ve İl Genel Meclisi üyeleri için gençleri seçilebilir sıralardan aday göstermeleri yönünde baskı oluşturmak hedeflenmiştir.

2006 yılında e-posta, telefon ve fakslarla yürütülen savunuculuk kampanya çalışmaları, 2009 yılında www.ulusalgenclikparlamentosu.net sosyal paylaşım platformu aracılığı ile daha da yaygınlaşmış ve güçlendirilmiştir. Ayrıca kampanyanın online imza fırsatı da sağlayan www.secilmekistiyorum.org adresli internet sitesi bu platformla buluşturulmuştur.

UGP gençlerin siyasete etkin katılımını destekleyen savunuculuk çalışmalarının ardından, 30 yaş altında her siyasi partiden seçilen genç Belediye Meclis Üyeleri ve İl Genel Meclisi Üyelerini 19 Mayıs 2009 çerçevesinde düzenlediği ulusal toplantıda bir araya getirmiştir. Bu toplantı sonrasında Gençlik Meclisleri ve genç karar alıcılar arasındaki ortaklığın güçlendirilmesi hedeflenmekte, bu yönde çalışmalar öngörülmektedir.

Örnek vermek gerekirse, UGP'nin üç yıldır uyguladığı ve gençlerin cinsel sağlık üreme sağlığı haklarının savunuculuğunu üstlendiği Bir Gençlik Hikayesi Kampanyası'nın, genç karar alıcılar ortaklığında, kamu politikalarına etki etme gücünü kazanması hedeflenmektedir.

Toparlamak gerekirse, Ulusal Gençlik Parlamentosu, Türkiye'deki gençlerin karar alma süreçlerine katılımını güçlendirecek mekanizmaların oluşturulmasında, bu platformların kurumsallaşmasında ve gençlerin hayatlarını birebir etkileyen kararların süreçlerinde etkinleşmesinde önemli rolü olan bir iletişim ağıdır.

Nitekim, Türkiye'nin dört bir yanındaki gençleri düşüncesi, kimliği, rengi, inancı, kıyafeti ne olursa olsun bir araya getiren Ulusal Gençlik Parlamentosu'nun, gençlerin demokratik hayata aktif katılımını destekleyen paylaşım platformu www.ulusalgenclikparlamentosu.net 'in 2009 yılında Dünya Gençlik Ödülü'nün "Kendi Kültürünü Yarat" kategorisinde başarılı bir e-katılım uygulaması örneği olarak değerlendirilmesinden gurur duymak gerekir.

Gençlik, Bilgi Toplumu, Yönetişim, Sansür ve Türkiye

Dr. Özgür Uçkan, İstanbul Bilgi Üniversitesi

Gençliğin hem sosyal ve politik hayata etkin katılımı, hem de kendileriyle ilgili karar süreçlerine katılımı bakımından, birbirleriyle ilişki içinde iki düzlem öne çıkıyor: Bunlardan ilki bilgi ve iletişim teknolojileri (BİT) ve özellikle de bir katılım teknolojisi olarak, etkileşimli ve gayri-merkezi yapısıyla internet, diğeri ise doğrudan ve katılımcı demokrasi idealini kışkırtan, sivil toplum kuruluşları ve vatandaş inisiyatiflerine etkin katılım imkanı sağlayan yönetim mekanizması. Bu bağlamda, giderek daha çok ülkede, gençlik ve bilgi toplumu stratejilerinin yönetim platformları aracılığıyla etkileşim içine sokulduğunu görüyoruz.

Dahası, bugün BİT, giderek geleneksel politika yapım süreçlerinden daha da uzaklaşan gençliğin katılımı için en umut verici platform olarak görülüyor. Dijital kuşakların, temsili demokrasi krizine çözüm sunacak yeni demokrasi ve politik eylem deneyimleri yaratması bekleniyor. Özellikle mobil internetin yükselişi, farklı toplumsal eylem dinamiklerini harekete geçiriyor ve bu değişimin öncüsü giderek daha çok mobil hale gelen gençler. 1999'daki Seattle Dünya Ticaret Örgütü protestolarında kullanılan sürekli güncellenen internet siteleri ve cep telefonlarıyla kaynaşma taktikleri ve Filipinler Başkanı Estrada'yı yerinden eden bir milyon SMS mesajıyla hayata geçen mobil miting bu deneyimlerin erken örnekleri. (Rheingold, 2002:157-182) İnternet ve BİT ağları daha farklı eylem biçimlerine de yataklık ediyor. Örneğin Brezilya'da kurulan dayanışma ağları, gençlerin özellikle yoksul gençler için yeni, yerel katılım

ekonomileri yaratmasını ve onları ekonomik olarak güçlendirirken sosyal ve ekonomik hayata entegre olmalarını sağlamayı amaçlıyor. (Mance, 2003:96-117)

Gençlerin hayatına giderek daha çok gömülü hale gelen teknoloji, özellikle de sosyo-teknik ağ kapasitesi, onları hiç olmadıkları kadar bugünün vatandaşları haline getiriyor. Gençler ağ üzerinde dolaşüyor, ağlar aracılığıyla söz alıyor ve eylemde bulunuyor. Bu durumun bir sonucu olarak da, ulusal ve ulus-üstü düzeyde bilgi toplumu politikalarının giderek gençlik politikalarıyla yakınlaştırılması bir gereklilik olarak beliriyor.

Dünya Bilgi Toplumu Zirvesi İlkeler Deklarasyonunun 11. paragrafı bu konuda bir açılım getiriyor: Ortak Bilgi Toplumu vizyonumuzu kendimiz ve gelecek kuşaklar için hayata geçirmekte kararlıyız. Gençlerin BİT'nin gelecekteki işgücü, öncü yaratıcıları ve onu ilk benimseyenler olduğunu kabul ediyoruz. Bu yüzden gençlerin, öğrenenler, geliştiriciler, katkı sağlayanlar, girişimciler ve karar-vericiler olarak güçlendirilmeleri gerekir. Özellikle BİT'nin sağladığı imkanlardan tam olarak yararlanamayan gençlere odaklanmalıyız.(WSIS Declaration of Principles, 2003)

Ama bu politikalar, gençliği bugünün değil yarının vatandaşları olarak gören pederşahi koruma refleksleriyle geliştirildiğinde, tam tersine katılımın önünde engel oluşturuyor. Bunun en keskin düzlemi ise hukuki düzenlemeler alanında ortaya çıkıyor. Giderek daha çok ülke, çocukları ve gençleri korumak bahanesiyle interneti düzenlemeye, kısıtlamaya, sansürlemeye çalışıyor. Ülkemiz bu konuda nevi şahsına münhasır bir yere sahip!

Dolayısıyla, Türkiye'nin olmayan gençlik politikasını, ulusal olamayan, yönetim kaçını resmi Bilgi Toplumu Stratejisi bağlamında ele alırken, normalde gençlerin politik katılımını mümkün kılması, kolaylaştırması gereken bu stratejinin zafiyetini bir vaka incelemesi ile somutlaştırmak istedim. İnternetin sosyal ve politik katılım aracı olarak önünü açacak olumlu düzenlemeler yerine, Türkiye'yi internet sansürçüsü ülkeler ligine sokan 5651 sayılı internet yayıncılığı kanununu da kısaca inceledim.

Bu makalede özellikle akademik bir yazımdan uzak durmayı seçtim.

Referansların belirtilmesi gibi yararlı bir iki konu dışında akademik kuralara uymamayı tercih ettim. Bu tercih ele aldığım konudan kaynaklanıyor. Gençlik, teknoloji, katılım etkileşimi odağından Türkiye'deki bilgi toplumu ve gençlik politikalarının ilişkisine bakmayı amaçladım. Bu "kizama"nın bir tarafı son derece dinamik iken öteki tarafı bir o kadar atıl ve iç karartıcı. Bu dengesizlik ülkenin sadece geleceği değil bugünü açısından da hayati bir sorun olarak önümüzde duruyor. Bu formülü akademik bir bakışla inceleseydim tavır alamaz ve betimleyici bir perspektifle yetinmek zorunda kalırdım. Bu kitaba katkı vermem istendiğinde, konumum gereği bu katkının ancak açık seçik bir tavır olabileceği sonucuna vardım. Çünkü böyle hayati bir konuda artık tavırlara ihtiyacımız var. Dolayısıyla bu makaleyi okuyanların, imzaman hemen altında duran akademisyen kimliğimi değil, diğer ikisini, yani bir Sansürsüz İnternet Platformu katılımcısı ve blogger kimliğimi dikkate almalarını dilerim.

Gençlik Gelecek mi, Gelmeyecek mi? Politika Zafiyeti

Siyaset, ekonomi, kültür, Avrupa Birliği gibi konularla ilgili olarak Türkiye'nin "dinamizmini" genç nüfusuna bağlamak ve gençliğin "geleceğimiz" olduğunu ilan etmek adettendir. Göstergeler de bu söylemi destekler. Türkiye İstatistik Kurumu'nun 2008 verilerine göre ülkemizde nüfusun yarısı 28 yaşın altında (TÜİK, 2009). En geniş yaş grubu ise 15-19 yaş aralığı ve büyük çoğunluğu kentlerde yaşıyor. Nüfus projeksiyonlarına göre, 2025 yılında Türkiye Avrupa Birliği ülkeleri içinde genç nüfus oranı en yüksek ülke olacak (Yentürk, 2006).

Genç nüfusun insani, sosyal ve ekonomik kalkınma bakımından taşıdığı önem, ülke politikalarında aynı karşılığı bulmuyor. Türkiye'nin bir gençlik politikası yok. Daha doğrusu, benim de katıldığım bir görüşe göre, Türkiye'de bir gençlik politikasının olmaması, bizzat bu ülkenin gençlik politikasıdır. Çünkü, gençlik politikasının olması gençlerin kullanmak isteyebilecekleri hakların ve kendi yaşamları üzerinde söz sahibi olmalarının karar alıcılar ve politika üreticileri tarafından kabul edilmesi demektir. Bu kabul gençler üzerindeki 'iktidarlarının' sarsılması 'risk'ini

beraberinde getirecektir (Yentürk, Kurtaran, Nemutlu, 2008: 3).

Literatürü tararsanız, özellikle resmi, kurumsal söylemde gençlik politikası adı altında bazı “şeylere” rastlarsınız. Bunların politikayı andıran kısmı genellikle Avrupa Birliği’ne uyum çerçevesinde yapılan, fakat hayata geçmesi pek de beklenmeyen imaj çalışmalarıdır. Geri kalanı ise, anayasal gençlik tanımı gereği korunması gereken bir kesim olarak edilgenleştirilen gençlerin hakkı yerine devletin müdahale hakkını ön plana koyan kurumsal çalışmalardan ibarettir (Kurtaran, 2008: 132-133).

Merkeziyetçi yönetim mirası, Türkiye’de iktidarı otoriter baba figürüyle, vatandaşı ise ezeli bir ergenlik dönemine hapsolmuş çocuk imgesiyle özdeşleştirir. Devletin “ulvî” menfaatleri bir yanda, ne yaptığını, ne istediğini bilmeyen “ergen” statüsü uygun görülmüş toplum öte yanda, ortada da “denge unsuru” olarak soyutlaşıp yok olana dek yüceltilmiş bir “millet”... “Tarafsız”, “sınıfsız”, yekpare bir magma... Gençlik anlayışının kurumsallaşmasının bu özdeşleşmeyle tecelli etmesinden daha doğal ne olabilir?

Türkiye, sadece gençlik alanında değil, birçok sosyal, kültürel, ekonomik, ilişkisel ve örgütsel alanda da politika zafiyetinden muzdarip. Çünkü şu ya da bu şekilde üretilen politikalar, kuşatması gereken alanın öznel ve nesnel ilişkileriyle ilişkisiz. Elbette ne işlevsellik ne de genel fayda ortaya çıkmıyor; çünkü “tarafklar” orada değil. Bu politikaları uygulayacak, işlerliğini ve sürdürülebilirliğini sağlayacak tarafklar, politika oluşturma ve karar alma süreçlerinden soyutlanmış. Konjonktürün popülist çarkında değerli zamanımızı boşuna harcama lüksümüze meşru bahaneler üretmekten başka bir işe yaramayan politik temrinlerle siyasi ve ulusal irademizi köreltiyoruz.

Her konuda politikasızlık zaafı var: dış ilişkiler, AB süreci, ekonomi, tarım, istihdam, eğitim, güvenlik, bilim-teknoloji-inovasyon, sanayi, çevre, enerji vb. Ve tabii ki “bilgi ekonomisine geçiş”, “bilgi toplumu olma” gibi, göstermelik temsiliyet mekanizmalarıyla işlemeyen, tüm tarafkların karar sistemlerine katılımını zorunlu kılan yönetim süreçlerine doğrudan bağlı eylem alanlarında durum daha da vahim.

Yani bilgi, toplum, ekonomi, teknoloji, inovasyon, eğitim, kalite vb. ile “politika” arasında demokrasi yoksa, yani “talep” yoksa, kalkınma, yani “arz” da yok! Toplumun demokratik taleplerini ortaya koyması gerekiyor ki demokrasi gerçekleşebilsin. Tıpkı vatandaşların bilgi talebinde bulunarak geleceklerine sahip çıkmasının bilgi toplumunu mümkün kılması gibi... Bu iki cümle de, hedefin henüz gerçekleşmediğini ortaya koyuyor. Yani ne demokratik bir toplumda yaşıyoruz ne de bu toplumu “bilgi” ile anabiliriz! Çünkü bilginin paylaşımı iktidarın paylaşımıdır. Paylaşılmayan iktidar iktidarsızlıkla sonuçlanır.

Bürokrasi aslında yönetsel mekanizmanın bilgi yönetimi ihtiyacının ortaya çıkardığı bir sınıf. Ama bu sınıf geçen yüzyılın paradigmalarıyla yaşıyorsa, bilgi yönetilemez, politika yapılamaz, strateji geliştirilemez oluyor. Bürokrasi, artık var olmayan bir merkezi iktidar yanılması yaşıyor. “Kamu kaynağı”nın ulvi bir devlet malı olduğunu zannediyor. Güçlü ve örgütlü sivil toplum kuruluşlarıyla, meslek odalarıyla, sendikalarla, işveren örgütleriyle bile zoraki ve salt imaja dayalı bir ilişki kurarken, gençleri bir “taraf” olarak kabul etmesi nasıl beklenebilir? Bürokrasi, ulusal politikaların oluşturulmasında taraflardan sadece biri olduğunu ısrarla unutmak istiyor. Planlamayla stratejiyi, politikayla statüko yönetimini birbirine karıştırıyor. Sonuç ortada: açıklık, şeffaflık, uzlaşma ve kazan-kazan stratejilerine, yani yönetim düzenine karşı direnç ve insani, ekonomik ve sosyal kalkınma temelimizin erozyonu...

Ekonominin küreselleşmesi, ulus-devletin etkinliğinin azalması ve temsili demokrasinin meşruiyet krizi sivil toplumun yönetsel süreçlerde giderek daha büyük bir rol oynaması sonucunu doğurdu. Bilgi ve iletişim teknolojilerinin hızlı gelişimiyle toplumların giderek ağ biçimi yapılanmalara evrildiği, bilginin paylaşımının iktidarın paylaşımı anlamına geldiği bir çağda, sivil toplum kuruluşları farklı toplumsal kesimlerin örgütlenmesinin, dolayısıyla da demokratik katılımın asli öznesi haline geldiler. Bu katılım, özellikle “politika alanı” için olmazsa olmaz bir koşula dönüştü. Bugün ulusal politikaların oluşturulması ve başarısında, iş dünyasından işgücüne, tüketicilerden hizmet sağlayıcılara, eğitimcilerden öğrencilere toplumu kuran farklı kesimleri temsil eden STK’ların rolü belirleyici oluyor. Daha doğrusu, “olmalı”!

Ülkemizde sivil toplum kuruluşlarının rolü henüz çok yeni olduğu ve her zaman gerçek vatandaş inisiyatiflerinden kaynaklanmadığı için, çıkar grubu olma işlevleri ön plana çıkıyor ve yönetsel mekanizmaları merkezi yönetim paradigmalarını aynen yansıtıyor. En temel işlevleri bilgi akışını yöneterek, görüşlerini yeterli iletişim düzeyine taşıyarak temsil ettikleri kesimlerin demokratik katılımını sağlamak, yani “izleme ve baskı grubu” kurmak olan STK’lar, hükümetler ve bürokrasiyle aralarındaki konjonktürel “çıkarcı ilişkisi” nedeniyle bu işlevi yerine getirmekte zorlandılar. Bunun doğal sonucu ise, ekonomik ve sosyal politikaların oluşturulması sürecinin bir yönetim düzenine dönüştürülmesinde etkisiz kalmaları oldu. Kamu yönetiminde STK katılımı bir imaj operasyonuna indirildi. Politikasızlığın boşluğunu “eylem planları”yla doldurmaya çalışan hükümet ve bürokrasi gibi, STK’larımız da katılımsızlığın ve etkisizliğin avuntusunu projelerde, raporlarda, zirvelerde, şuralarda arıyor.

Hükümetler, sosyo-ekonomik yönlendirme etkilerini gösterebilmek için iktidarı paylaşmak zorunda. Toplumun çeşitli eksenlerini temsil etme yeteneği olan örgütlü güçlerle girilen bu paylaşım ilişkisi etkin bir yönetim düzenine evrildiği ölçüde ulusal güç birliğine dönüşür ve hayati atılımlar bu güç olmaksızın gerçekleştirilemez. Bizde hükümetler iktidarlarını toplumun örgütlü kesimleriyle değil, ulusal faydayı temsil ettiği müphem bir merkezi yönetim makinesiyle paylaşıyor.

Türkiye bir süredir kritik bir yol ayrımında bulunuyor. Kararsızlık, ufaksızlık, politikasızlık ve eylemsizlik zafiyeti, bir gerilim döngüsü yaratıyor. Bazı uluslar güçlü potansiyellerine ve enerjisine rağmen, bu gerilim döngüsünü daha yıkıcı bir süreç olarak yaşıyor. İktidar paylaşamadığı için gerilim de yönetilemiyor. Bu uluslar politikasızlığın bedelini şiddetle geriye itilerek ödüyor. Sosyo-ekonomik hayatın örgütlü kesimleri ve siyasi iktidar, gerilimin rasyonel yönetimini sağlayacak politikaların üretileceği bir yönetim platformu yaratıp ulusal iradeyi harekete geçirmedikçe atalet döngüsü kırılmıyor.

Politika ve Yönetişim

Ancak özgürce dolaşan bilgi değer yaratır. Çünkü değer yaratan, bilginin sadece üretimi, işlenmesi, yayımı değil, aynı zamanda erişimi, paylaşımı ve kullanımıdır. Bilginin yarattığı katma değer, kaynak değil, kullanım temelli bir dolaşım ağı içinde oluşur. Bilginin dolaşım süreci katma değeri besleyen asıl kaynaktır. Bu dolaşım ağı küresel, kesintisiz ve gayri-merkezidir. Küresel bilgi ağı bir merkezden yönetilmez. Ağ, merkez fikrinin kendisini dışlar. Ama bir yandan da, bilginin ancak diğer bilgilerle ilişkilendirildiği, senkronize ve koordine edildiği, yani “yönetildiği” zaman katma değer yaratabileceği açıktır. Bu yönetim merkezi değil, “yatay koordinasyona” dayalı bir ağ yönetimidir ve etkileşim içinde yönetim, paydaşların katılımcı yönetimi, ya da kısaca “yönetişim” olarak adlandırılabilir. “Bilgi Çağı”nın yeni yönetsel paradigması, “e-yönetişim” olarak da anılan, gayri-merkezi, çok katmanlı, katılımcı, paylaşımcı ağ yönetişimidir (Uçkan, 2003: 17-23).

Bir ağın etkisi ve verimi, kuşatılan alan paydaşlarının özgür ve adil katılım imkanıyla doğru orantılı gelişir. Bu gayri merkezi bir etkileşim modelidir. Ağdaki düğümleri oluşturan ortaklıklar, paydaşlıklar arasındaki iletişim yoluyla varılan uzlaşi temelinde, yatay koordinasyon mekanizmalarıyla işleyen bir model...

Bilgi ancak ağlar üzerinde dolaşıma ve paylaşıma açılarak değer yaratabiliyorsa, bilgi ekonomisini ve bilgi toplumunu hazırlayacak olan ekonomik ve yönetsel model de ağ biçimi yapılanmalar temelinde şekillenmelidir.

“Ağlar, bürokrasi tarzı hiyerarşik örgütlenmelere ya da pazar koşullarına tabi salt çıkar temelli örgütlenmelere alternatif oluşturan bir sosyal koordinasyon biçimidir. Ağ biçimi yapılanmalar arasındaki yatay koordinasyon, ilgili tarafların katılımını kolaylaştırmakta ve sosyal yarar katsayısını artırmaktadır” (Uçkan, 2003:18). Ağ biçimi yapılanmalarda gayri merkezi koordinasyon arayışlarından doğan uzlaşıya dayalı sosyal yönetim alanı, genellikle “ağ yönetişimi” olarak adlandırılmaktadır. BİT’nin “ağ kapasitesi” nedeniyle bu alan, aynı zamanda “e-yönetişim” olarak da

anılmaktadır. E-yönetişim de BİT yoluyla gelişen gayri merkezi iletişim ağları içinde tarafların etkileşimine izin veren bir yönetim biçimidir.

Bu yönetim tarzının baskın yönelimi, koordine edilmesi ve dengelenmesi gereken birbirine bağlı çıkarlar etrafında buluşmak, etkileşim biçimi ise kamu aktörleri, özel sektör ve sivil toplum paydaşlarının çok taraflı anlaşmalarıdır. Bu bakımdan ağ yönetişi özü gereği gayri merkezi, yatay koordinasyona dayalı, esnek ve katılımcı bir yönetsel modeldir. Bir ağın ancak onu oluşturan düğümler arasındaki karşılıklı ilişki ve etkileşim imkânı sayesinde mümkün olabilmesi gibi, ağ yönetişi de onu oluşturan paydaşlara sunduğu demokratik katılım imkânları ölçüsünde hayat bulabilir.

Tüm paydaşların çıkar ve sorumluluklarının dengelendiği, katılımcı, gayri merkezi ve yatay koordinasyona dayalı demokratik bir ağ yönetişi, bilgi ekonomisinin ve bilgi toplumunun gelişmesi için en uygun yönetsel modeli sunuyor. Bu paradigma dönüşümünün önündeki en büyük engel ise, sanayi toplumunun kazanan - kaybeden ikilemine koşullanmış rekabetçi ekonomik ilişkilerine ve merkeziyetçi dikey örgütlenme modeline dayalı zihinsel yapı.

Artık hükümetlerin, kurumsal yapıların, kültürlerin etkileşime girdiği tek bir yönetsel süreç söz konusu: tüm ağları yatay koordinasyonla birbirine bağlayan, gayri merkezi, devasa bir bilgi ağı... Bu bilgi ağı katılımcı bir temelde etkinleştirilmeksizin ne yönetmek mümkündür ne de toplumsal ve ekonomik bir değer yaratmak. Çünkü bilginin paylaşımı iktidarın paylaşımıdır.

Politika Yakınsaması ve Politika Etkileşimi

Ulusal BİT politikalarını değerlendirirken bağlantılı birçok alandaki politikaları da göz önünde tutmak önemli. Bu bağlamda, BİT politikalarının tıpkı ele aldığı sektör gibi, farklı platformları dikine kesen bir eksen gibi iş görmek üzere tasarlanması gerektiği dikkate alınırsa, politikalar arasındaki “yakınsama” (“convergence”) ve politika oluşturma ve karar-verme

süreçlerine katılımı mümkün kılan “etkileşim” (“interactivity”) kavramları özel bir önem taşıyor. Teknolojik ve ekonomik yakınsamayı doğuran sosyo-ekonomik dinamikler, aynı zamanda politikalar ve stratejiler dünyasında da iş görüyor.

“Yakınsama” (convergence) kavramı teknolojilerin birbirlerine yaklaşmaları ve füzyona girerek yeni teknolojik platformlar yaratmaları anlamını taşıyor. Teknolojik yakınsama, bir taraftan tüketici beklentilerini belirlerken, öte yandan da farklı medya türlerinin iç içe girmesini kolaylaştırıyor. Bu bağlamda yakınsama, hareketlilik (mobility) ile birlikte teknolojinin en önemli trendlerinden biri haline geldi. Yakınsamayı ağ etkisi ve bunun gerekli kaldığı birlikte çalışabilirlik (interoperability) ile kesiyle açıklayanlar çoğunlukta.

Avrupa Birliği, Lizbon hedeflerini güncellediği i2010 programı ile birlikte önemli bir kavramı tartışmaya açtı: “politika yakınsaması”. Bu tartışmanın ardındaki akıl yürütme, bilim ve teknolojinin kalkınma ve rekabet avantajının koşulu haline gelmesi; farklı bilimsel ve teknolojik alanlar arasında giderek artan etkileşim ve yakınsamanın aynı biçimde farklı ekonomik sektörler, farklı sosyal gelişme alanları arasında da gözlemlenmesi; dolayısıyla bu alanlardaki farklı politikaların da birbirleriyle etkileşime girerek bütünsel bir yaklaşım sunmasının gerekliliğine dayanıyor. Lizbon stratejisinin istenen hedeflere ulaşamaması, başka nedenlerin yanı sıra, farklı politikalar arasında etkileşim olmamasına da bağlanıyor.

Bilgi toplumu ve medya sektörlerindeki gelişmeler küresel rekabetin doğasını değiştiriyor ve “teknolojik yakınsama” (“*technological convergence*”) etkisini önemli bir eğilim olarak ortaya çıkarıyor. Farklı teknolojiler, farklı uygulama alanları ve farklı ortamlar füzyona giriyor. AB’nin “i2010” stratejisi, özünde teknolojik yakınsamaya bir “politika yakınsaması” ile cevap vermek amacını taşıyor. (Comission of the European Communities, 2005: 3; i2010 High Level Group 2006: 5) Teknolojik yakınsama nasıl hayatımızın farklı boyutlarını bir kesişime sokuyorsa, bu hayatı daha iyi kılmak için üretilecek politikalar da artık daha güçlü bir etkileşim içinde olmak zorunda. Çünkü gerçek hayatta büyüme istihdamdan, verimlilik çevreden, eğitim inovasyondan, sağlık kültürden,

bilgi toplumu gençlikten ayrı işlemiyor. Bu sözcüklerin yeri kolaylıkla değiştirilebilir ve liste böyle uzayıp gidebilir.

Gerçekten de bilim-teknoloji politikaları ve özellikle bilgi-iletişim teknolojileri politikaları, sadece makro ekonomi, sektörel öncelikler, dış ticaret, bölgesel kalkınma, istihdam gibi politika alanları ile değil, eğitim, gençlik, sosyal kapsama, kültür, kimlik, katılım, yönetim gibi politika alanları ile de ilişkilendirilmediği zaman dönüştürücü işlevlerini yerine getiremiyor. Çünkü bu iki alan, tüm temel politika konularını dikey bir eksen halinde kesiyor. Bilim-teknoloji ve BİT politikaları sadece politika alanlarını değil, politika yapan tarafları ve uygulama düzeyinde kurumsal yapıları da birbirlerine yakınlılaştırıp etkileşime sokuyor. Politika düzeyinde etkileşim gözetilmediği zaman politikaların uygulanabilirlikleri sekteye uğruyor, insani, sosyal ve ekonomik kalkınma hedeflerine ulaşamıyor. Politika yapım sürecini, temel kalkınma hedefleri doğrultusunda, “yakınsama”, “etkileşim” ve “yönetişim” kavramlarıyla birlikte kurgulayıp yeniden tasarlamak gerekiyor.

“Politika etkileşimi”, gerek farklı alanlardaki politikaların birbirleriyle etkileşim içine sokularak daha kapsamlı çözümler üretilmesi, gerek küresel, ulusal, lokal farklı düzeydeki politikaların etkileşim içine girerek daha tutarlı ve sürdürülebilir bir eylem zemini yaratılması gerekse aynı soruna odaklı farklı tarafların politikalarının etkileşime girerek daha geniş bir eylemlilik çerçevesi üretilmesi durumlarını anlatmak için geliştirilmiş bir kavramdır. Örneğin gençlik, aile, suç ve kent politikaları birbirleri ile etkileşim içine sokularak yerleşim alanlarına özel suç önleme programları geliştirilebilir; ya da örneğin BİT sektörlerini geliştirmeye yönelik kümelenme politikaları geni işgücünün eğitimi projeleriyle desteklenerek ve küresel, ulusal ve yerel ölçekte etkileşimli bir biçimde koordine edilerek hem kaynak, hem işgücü hem de pazar sorunlarına daha etkili çözümler üretilir.

BİT sosyal katma değer sağlayarak toplumu dönüştüren bir etkiye sahip olduğu için insani kalkınma açısından da stratejik önem taşır. Bu da BİT ilişkili politikaların ister istemez ülkenin sosyal ve ekonomik tüm katmanlarına yönelik önemli politikalarla etkileşim içinde olmasını ge-

rektirir. Bu etkileşim, kavramın özü gereği karşılıklıdır. Yani, örneğin tarım politikası ve BİT politikası etkileşime girdiğinde, bir yanda BİT'in sunduğu imkânlarla tarım sektörünün üstel gelişimi, öte yanda tarım istihdamı içindeki geniş kesimlerin yaşantısında BİT'nin sosyal olarak gömülü hale gelmesiyle insani kalkınma düzeyinin gelişimi sağlanacaktır. Bu BİT politikaları ile, kamu yönetim reformu, ekonomi, dış ticaret, sanayi, enerji, bilim-teknoloji-inovasyon, tarım, sağlık, eğitim, güvenlik, AB entegrasyonu ve elbette gençlik gibi makro politika alanları ve genç işgücünün eğitimi, yaşamboyu öğrenme, kümelenme, KOBİ'ler, doğrudan yabancı yatırım, risk sermayesi, teknoparklar ve teknoloji bölgeleri, bölgesel kalkınma, kamu ihaleleri, vergilendirme, üniversite-sanayi işbirliği, kamu-özel sektör ortaklığı gibi mikro politika ve strateji alanları arasında maksimum etkileşim kurulmalıdır.

Politika üretimi bir yanda vizyon ve asli hedeflerin diğer yanda da temel uygulama kanallarının olduğu bir süreçtir. Hedefler ve kanallar birbirleriyle uyumlu olmak zorundadır. Örneğin istihdamı artırmak ve katma değer yaratmak hedefine, istihdam kalitesinin artırılması ve iş alanlarında bu kaliteye talep yaratacak verimlilik dönüşümleri olmadan, istihdam sistemini güvenceye kavuşturmadan, gerekli eğitim reformlarına girilmeden, genç işsizliğinin önüne geçecek önlemler geliştirilmeden ulaşamaz. Bu durumu politika yapım sürecinde hedefler ve uygulama kanalları arasındaki etkileşim olarak konumlayabiliriz. “Uygulama kanalları” terimi, adı üstünde “uygulayıcıları” ima eder. Dolayısıyla bu politika etkileşimi bir yandan uygulayıcıların hedefleri kabul etmesini ve sindirmesini, diğer yandan farklı kanallardaki uygulayıcılar arasındaki etkileşimi zorunlu kılar. Her iki durum da, politika yapım sürecinde hem karar vericiler ve uygulayıcılar arasında, hem de farklı uygulama kanallarının uygulayıcıları arasında ağ yönetişimine dayalı bir etkileşimin varlığını gerekli kılar. İstihdam örneğinde, politika yapım sürecine katılacak taraflar yalnızca kamu, özel sektör ve sendikalar değil, BİT, eğitim, genç işgücü, akademi ve öğrenci örgütlenmeleridir de.

BİT, temsil ettiği ekonomik büyüklük, iş hacmi, yarattığı istihdam vb. parametrelerle ölçülemeyecek bir stratejik sektördür. Çünkü sunduğu sosyo-ekonomik fayda ve nüfuz ettiği alanlarda yarattığı dönüşüm bu pa-

rametrelerin çok ötesinde bir değere sahiptir. Bu bakımdan ulusal BİT politikaları etkileşimli olmak zorundadır ve toplumun tüm örgütlü güçlerini, sosyal ve ekonomik hayatın tüm aktörlerini ilgilendirir. Dolayısıyla BİT politikaları çok taraflı ve katılımcı bir süreç içinde geliştirilmedikçe, BİT sektörü ulusal fayda sağlayacak stratejik işlevini yerine getiremez.

Bilgi Toplumu ve Gençlik

Ulusal BİT politikalarının en önemli odaklarından biri, ağ ekonomisinin yarattığı refahın ülke herkes için adil ve eşit paylaşım imkânını sağlayacak ortamı yaratmaktır. Bilgi ağlarına erişimde ve kullanımda yaşanan eşitsizlik, yani dijital eşitsizlik ve bunun sonucu olarak ortaya çıkan dijital bölünmeye karşı etkili önlemler almadan BİT'nin ulusal kalkınma için kullanımı, ağ ekonomisinin gelişimi ve bilgi ekonomisine geçiş, yani bilgi toplumuna dönüşüm hedeflerini gerçekleştirmek mümkün değildir. Dijital bölünme, basit olarak BİT'ne erişim imkânını herkese sağlayarak, internet penetrasyonunu ve bant genişliğini artırarak önlenebilecek bir sorun değildir. Teknik araç ve imkânların yanı sıra, becerilerin, kullanım otonomisinin, sosyal desteğin ve bilgilene amaçının da sağlanması gerekir. Bilgi toplumu ancak “bilgi okuryazarlığı” ve “bilgi kültürü”yle var olabilir. Bu da ancak “teknolojinin sosyal olarak gömülü hale gelmesi”yle mümkün olabilir (Warschauer, 2003: 202-205).

Dijital ve kültürel bilgi uçurumunu önlemek için, fizik, dijital, insani ve sosyal kaynakları adil ve eşitlikçi bir temelde değerlendirmek; yani bilgi ve iletişim teknolojileri işlerliği ve bağlantı imkânını, içerik geliştirme ve bilgi işleme donanımını, bilgi okuryazarlığı ve yaşamboyu öğrenim fırsatlarını, yeni örgütlenme ve sosyal ilişki modellerini herkesin erişimine sunmak gerekir... BİT'ni bir “araç” olarak değil bir “sosyo-teknik ağ” olarak değerlendirmek gerekir (Warschauer, 2003: 207). Sosyal olarak gömülü teknoloji, bu sosyo-teknik ağlar üzerinde toplumun tamamını dönüştürür; bu bakımdan ulusal BİT politikalarının nihai amacını temsil eder.

Dijital bölünme özellikle gençlik politikaları açısından önemlidir. Genç-

liğin sosyo-teknik ağlara entegrasyonu gerekli kaynaklar yaratıldığında diğer kesimlere göre daha kolaydır ve ülkenin dijital bölünmeyi aşabilecek kritik kütle etkisini yaratması açısından bir gerekliliktir. Hele bizim gibi genç nüfusu yoğun, genç işsizlikten muzdarip ve genç kesimlerin büyük çoğunluğunun sosyo-ekonomik dezavantajlar yaşadığı ülkelerde bu bir zorunluluk olarak ortaya çıkıyor.

Gençliğin bilgi kültürüne sahip olması, teknolojinin sosyal olarak hayatlarına gömülü hale gelmesi, hem onların beceri ve imkanlarını çoğaltacak hem de ülkenin insani, sosyal ve ekonomik kalkınmasını tetikleyecektir.

Ulusal Bilgi Toplumu Stratejisi ve Gençlik

Türkiye’de BİT ve bilgi toplumu politikaları genellikle “strateji” kavramı altında konumlandırılıyor. Yani politikasız strateji üretilmeye çalışılıyor. Herhangi bir uzlaşa üzerine kurulmayan tek taraflı stratejilerin başına “ulusal” öneki getirilerek bu politika zafiyeti kamufle edilmeye çalışılıyor.

Bir politikanın “ulusal” sıfatını hak etmesi için, bu politika alanı ile şu ya da bu düzeyde ilişkili tüm örgütlü kesimlerin uzlaşısını hak etmesi gerekir. Çünkü kavramsal olarak “politika” herhangi bir organizasyonun karşı karşıya bulunduğu “olumsuz” bir durumla baş etmek ve bu durumdan “olumlu” kazanımlar elde etmek veya “olumlu” bir durumu daha iyi yöneterek faydayı sürekli ve sürdürülebilir kılmak için bir eylemsel çerçeve geliştirmek üzere yapılır. Söz konusu “durum”un tanımlanması, organizasyon (bu durumda “ulus”) için barındırdığı “olumlu” ve/veya “olumsuz” potansiyellerin konumlanması ve organizasyonun bir bütün olarak varlığını optimal fayda elde ederek sürdürülebilir kılmak için geliştirilecek stratejinin belirlenmesi, organizasyonu oluşturan tarafların tamamını ilgilendirir. Devlet bu taraflardan yalnızca biridir. İlgili tüm tarafların katılımı olmaksızın sorun yönetilemez ve daha çok sorun doğurur.

Türkiye endüstri devriminin bittiğinin anlaşıldığı zamanlardan beri bi-

lim ve teknoloji, bilişim, bilgi ekonomisi gibi konularda politika ve strateji geliştirmektedir. Bunların hepsi de “devletli” olmuştur ama uygulanamamışlardır. “Bir biçimde” yapıp edilenler de politikasız, stratejisiz ve dolayısıyla fizibilitesiz “eylem planları” ile yapılmıştır. Bu eylem planları konuyla ilgili devletin çeşitli katlarının birbirleriyle ilişkisiz projeleri herhangi bir önceliklendirme olmaksızın derlenerek oluşturulmuş olduğundan “plan” sıfatını hak edip etmedikleri tartışılır. Sonuçları ise tartışmasız olarak önümüzde durmaktadır.

E-devlet konusu hükümetin en çok önem verdiği konu olduğu için, devlet hizmetlerinin elektronik sunumunda hayli gelişmiş bir düzeye geldik. Bu konuda 2000 yılından bu yana ciddi bir kamu kaynağı kullanımıyla mükerrer projeleri eleye eleye nihayet belli bir olgunluğa eriştik. Son olarak “E-Devlet Kapısı” da açıldı ve sistem entegrasyonu tamamlandı. Ama hizmetlerin iş dünyası olsun vatandaş olsun “müşteri” tarafında ciddi sorunlar var. Aynı şekilde e-devlet yapılanmasının kamu yönetiminin yönetişime doğru evrilmesine yardımcı olması konusunda da hiçbir ilerleme yok. Çünkü e-devlet modeli bizde mekanik bir modernizasyon olarak algılanıyor. Sosyal kapsayıcılık konusunda ise, Milli Eğitim Bakanlığı ve Ulaştırma Bakanlığı başta olmak üzere bir takım etkin stratejiler geliştirildi. Okulların bilgisayarlaşması ve internete açılması konusunda önemli adımlar atıldı. İnternete kamusal erişim noktalarının açılması ve evrensel erişim konularında da hızlı bir takım geliştirmeler yapılıyor. Ama bu önlemler halen bilgisayar ve internet penetrasyonu, geniş bandın yaygınlaştırılması, ağa hazırlık standartlarının hayata geçirilmesi gibi “araçsal” düzeyde kalmış durumda. Teknolojiyi sosyal olarak gömülü hale getirecek politikalar geliştirilmiyor. Düzenleme tarafına gelince, Kişisel Verilerin Korunması Kanunu on yıldır tasarı halinde istisna yarışına girmiş devlet kurumlarının talebiyle kuşa çevrile çevrile bir hal oldu ama hala yasalaşmadı. Fikri haklar konusunda nispeten iyi durumdayız, düzenleme bakımından değil ama uygulama konusunda sorunlar var ve aşılabılır. 2004’te Bilgi Edinme Hakkı Kanunu çıktı, ama birçok istisna ve bilgiye erişimin kamu kurumlarının insafına terk edilmesi sonucunda yasa kadük oldu. Siber suçlarla ilgili TCK’nda düzenlemeler yapıldı, ama muğlâk ve yoruma açık konular var. 2007’de 5651 sayılı “İnternet or-

tamında yapılan yayınların düzenlenmesi ve bu yayınlar yoluyla işlenen suçlarla mücadele edilmesi hakkında kanun” çıktı ve kıyamet koptu. Youtube ve Google Groups gibi popüler sitelere erişim neredeyse hiç sağlanamıyor ve bu kanun Türkiye’yi internet sansürü uygulayan ülkeler ligine soktu. 5651 dışında da birçok olumsuz düzenleme var ve hâkim yorumlarıyla herhangi bir siteyi erişime kapatmak çok kolay.

Bu tabloya bakıldığında, ulusal BİT politikası geliştirmek için bir çabanın olduğu, ama bu çabanın sonuç vermediği açıkça görülebiliyor. Burada sorun kaynak, bilgi, altyapı, teknolojiye erişim vb. “araçsal” konularda değil. Sorun tamamen zihniyet sorunu. Benim “yönetişim fobisi” olarak adlandırdığım, merkezîyetçi yönetim geleneğine saplanmanın, ne iş dünyasına, ne STK'lara, ne akademiye, ne de vatandaşa güvenmemenin, katılımı imaj operasyonlarıyla geçiştirme kolaycılığının, yani tam bir “politika zafiyeti”nin sonucu... Politikalar tarafları için içine katmadıkça belge düzeyinde kalıyor ve bu durum sürekli tekrarlanıyor. Bu, ulusal bilgi toplumu stratejimiz için de geçerli. Baştan belirtelim: stratejide topluma yer olmadığı için, elbette gençlik de yok! Bu bir devlet belgesi. Toplum da gençlik de devlete tabi uyruk sıfatında bir yer bulabiliyor!

Bilgi toplumu alanındaki politika ve stratejileri etkileşimli hale getirmesi, koordine etmesi ve diğer ulusal politikalarla yakınsama ve etkileşim içine sokması gereken “ulusal” “Bilgi Toplumu Stratejisi” ve bağlantılı eylem planı ise 2006 yılında kabul edildi. 2005’te de konuyla ilgili bir kurumsal yapı oluşturulmuş, bazı bakanların, kamu kurumlarının karar verici ve kimi STK’larla meslek örgütlerinin “katılımcı” olarak dahil edildiği bir “e-Dönüşüm Türkiye İcra Kurulu” kurulmuştu. Strateji belgesini kabul eden de bu kurum oldu.

DPT ihalesiyle Peppers&Rogers uluslararası danışmanlık firmasına hazırlatılan “Bilgi Toplumu Stratejisi 2006-2010” belgesi ve ekli Eylem Planı, Yüksek Planlama Kurulu Kararı’yla onaylandı, 28/07/2006 tarihli ve 26242 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe girdi. (DPT, 2006a; DPT, 2006b) Resmîyetinden kuşku olmayan bu belge “ulusal” sıfatını da hak ediyor mu acaba?

Türkiye’nin bilgi ekonomisine geçişi ve bilgi toplumuna dönüşümü ile

ilgili faaliyetleri yürütmesi beklenen e-Dönüşüm Türkiye İcra Kurulu, “Bilgi Toplumu Stratejisi”nin yönetsel sahibi olarak görünüyor. Kurul toplantılarına sivil toplum kuruluşları ve TOBB gibi iş kuruluşlarının katılımı istendiğinde, e-dönüşüm alanının zorunlu yönetsel modeli olan etkin “yönetişim” yolunda bir adım attığımız hayalini kurmaya başlamıştık ki, bunun karar süreçlerine katılım değil kamuoyu operasyonu olduğunu görüp uyandık. Katılımcı STK’lar Türkiye Bilişim Derneği, Türkiye Bilişim Vakfı, Türkiye Bilişim Sanayicileri Derneği (TÜBİSAD), oluşturdukları “İzleme Komitesi” aracılığıyla bu yapının zafiyetleri hakkında düzenli raporlar sundular. (e-Dönüşüm Türkiye İcra Kurulu STK İzleme Komitesi, 2004; 2005) Eleştiriler, İcra Kurulu’nun hukuki meşruiyet zeminin zayıflığı ve buna bağlı olarak yeterince yaptırımcı olamaması ve yönetim zafiyeti üzerinde odaklandı. Bu eleştirilerin yerindeliği “Bilgi Toplumu Stratejisi”nin hazırlık süreciyle kanıtlandı.

Stratejinin gerekliliği ve eksikliği tartışılıyordu, ama DPT ihalesiyle bir firmaya hazırlatılması konusu oldubittiye geldi. Taslak belge hakkında STK’ların görüşleri istendi, ama bunlar dikkate alınmadı. Çünkü belge bu görüşlere cevap verilmeden, STK temsilcilerinin katkısına açılmadan onaylandı. Şeffaf, yani kamuoyuna açık tartışma ancak belgenin onaylanmasını takiben başlatıldı. Başlangıçta İcra Kurulu’nun “sekreteryası” olarak konumlanan DPT, bu “strateji” ile belgenin asıl “sahibi” ve bilgi toplumu faaliyetlerinin “genel koordinatörü” oldu.

Belgenin “Kurumsal Yapılanma ve Yönetişim” başlığı altında (DPT, 2006a:43-46), mevcut haliyle hukuki meşruiyeti tartışılır olan İcra Kurulu için öngörülen model, bürokrasinin “e-dönüşüm Türkiye”den ne anladığını ortaya koyuyor: sadece “e-devlet”, hem de en mekanik anlamıyla e-devlet... Bir “Dönüşüm Liderleri Kurulu” öngörülmüş, ancak yalnızca kamuyla sınırlı. STK ve iş dünyası “liderleri”nin adı geçmiyor. DPT “sekreterlikten” “koordinatörlüğe” yetki aşımında “sahiplik” payesiyle mutlu edilirken, STK’ların rolü “danışmanlığa” ve “iletişim desteği”ne indirgeniyor. Yeni “DPT Bilgi Toplumu Genel Müdürlüğü”nün “stratejinin sahibi” olarak konumlandırılması yetmemiş, kaynak tahsisinden TÜİK yoluyla izleme ve denetlemeye kadar tüm kilit yetkiler bu kuruma devredilmiş. İcra Kurulu’nun en çok eleştiri alan yönü yönetim yapısının

sözde kalması iken önerilen düzenleme manidar. Yönetmelikte yer alan diğer birimler de salt kamu kesimiyle sınırlı. Bir fizibilitesi ve risk analizi bile bulunmayan “Eylem Planı”ndaki maddeler de öyle. “Bilgi toplumu”nu “devletten inerek” kurma çabası, Türkiye’de bürokrasi ve siyasetin kurmaktan sıkılmadığı hayalin bir örneği. Ama bu “hayal” ülkenin geleceği için gerçek bir “kâbus”. Ne kadar güç toplamaya çalışırsanız o kadar güçsüz olursunuz. Mutlak iktidar yanılması iktidarsızlığın sonucudur.

Kamu yönetiminin mekanik modernizasyonu dışında herhangi bir açılım göremediğimiz bu modelde, iş dünyası, sendikalar, BİT STK’ları, gençlik, eğitim, çevre gibitemel alanlarda örgütlü kuruluşlar gibi “taraf”ların “yönetişim” platformuna nasıl daha etkin katılacakları, yani yönetişimin özü konusunda en ufak bir önerme yok. Adı dışında. Belgeye eşlik eden “Eylem Planı”nda da bu konuda bir eylem yer almıyor (DPT, 2006b). Söz konusu olan herhalde kamu kurumları arasındaki “yönetişim”. Bu durumda “bilgi toplumu” kamuda bilgi yönetiminden ibaret olmalı! E-dönüşüm, ülkeyi, ekonomisiyle, kültürüyle, örgütlenmesiyle tüm toplumu kapsamaması gereken ulusal bir hareket değil mi?

“Bilgi toplumu”, sosyo-ekonomik boyutlarıyla birlikte değerlendirilmediği zaman, soyut ve içi boş bir kavrama dönüşüyor. Bilgi toplumu “bilgi ekonomisi”yle birlikte tanımlanmak zorunda olan ve bilginin üretimi, paylaşımı, dolaşımı ve kullanımı bakımından değer yaratarak bunu eşit ve adil bir biçimde paylaşan toplumları niteleyen bir kavram. Bu bakımdan bizim bilgi toplumu stratejimizin konusunun “toplum” olmadığı ortada...

Örneğin “sosyal dönüşüm” alanında önerilenler, okullarda bilgi teknolojileri altyapısının geliştirilmesi, internet ve bilgisayar penetrasyonunun artırılması, kamusal erişim imkânı sağlanması, internet güvenliği ve içeriğinin geliştirilmesi gibi “e-hazırlık” standartlarıyla sınırlı (DPT, 2006a: 21-24). Sosyal dönüşüm, bilgi toplumuna “hazır” olmaktan fazlasını gerektiriyor. Temel bilgisayar eğitimi alan, okullarda ve erişim noktalarında internete erişebilen gençlerimiz, bu nitelikleriyle bilgi ekonomisine de hazır hale gelecekler mi? Bilgi temelli istihdama uygun sosyal sermayenin

oluşması için, köklü bir eğitim reformu gerekiyor: yani bilgi ekonomisinin “yaşamboyu öğrenim” modeline göre yapılmış, bilgi ile ilgili becerileri geliştirmeyi hedefleyen esnek bir eğitim sistemi... Belgede bu konuda hiç bir açılımın olmaması sürpriz değil.

Belgenin tüm öngörülerini, Avrupa Birliği’nin mevcut ortalamalarına göre konumlandığından, AB Lizbon Stratejisi’ni güncelleyen “i2010” kıstasları dikkate alınmadığından, her durumda AB standartlarının gerisinde kalmaya mahkûm bir Türkiye tablosu ortaya çıkıyor. Bu stratejiyle bilgi toplumu değil, ancak “bilgi pazarı” oluruz. Toplumsal uzlaşya dayalı bir bilgi politikası ve bu politika üzerinde temellenen bir bilgi toplumu ve bilgi ekonomisi stratejisi geliştiremez, bu stratejiyi tüm kesimlerin açık yönetişi esasında hayata geçiremezsek, olacağımız da bu zaten!

“Bilgi Toplumu Stratejisi”nin “bilgi toplumu” anlayışı, stratejik önceliklerin belirlenmesi ve ilgili eylemlerin önerilmesi üzerinde indirgemeci bir etkiye sahip (DPT, 2006a: 3-18). “Bilgi Toplumu”nu “Bilgi ve İletişim Teknolojileri” erişiminin, yaygınlığının ve kullanımının doğal sonucu gibi görünce, devletin öncelikli görevlerini görebili BİT gelişimi ile sınırlandırıp mekanik bir e-devlet sistemi ortaya koymayı “strateji” kabul etmek doğal. Keşke mesele bu kadar basit olsaydı! “Bilgi” gibi bir dinamiğin enerjisini ulusun sosyal, ekonomik ve kültürel gelişimi için kullanmak, biraz daha karmaşık bir hedefleme sistemi gerektiriyor.

BİT erişimi ve kullanımının yaygınlaşması, bu sistemik bütünün sadece dinamik bir parçası olan BİT altyapısı ve imkânlarının etkinleşmesi için bile yeterli değilken, tek başına toplumu bilgiye taşıması nasıl beklenebilir? Bilgi toplumunun somut ve ölçülebilir parametreleri artık bilgi ekonomisi performansı ile ilgili. Belgede kullanılan parametreler ise, bilgi toplumu ve bilgi ekonomisi performansını ölçmekten uzak, BİT penetrasyonu ile ilgili “e-hazırlık” standartlarından ibaret. Bilgi toplumu ve BİT politika ve stratejileri uzun bir süredir ulusal bilgi politikasının çizdiği çerçevede bilgi ekonomisine geçiş stratejileriyle etkileşimli olarak geliştirilmekte. Bu çerçeve ve ülke için önerilen stratejiler konusunda fikir edinmek için, ilgili sivil toplum, iş dünyası, kamu kuruluşu ve aka-

demo temsilcileri tarafından hazırlanan 2004 Türkiye İktisat Kongresi “Bilgi Ekonomisi ve Bilgi Toplumu Çalışma Grubu” raporuna bakılabilir (Türkiye İktisat Kongresi 2004 22. Çalışma Grubu, 2005).

Strateji belgesinin indirgemeci yaklaşımı, bilgi toplumunu açıklamakta zaten yetersiz kalan alt başlıklarının her birinde de aynı sonucu veriyor. Örneğin sosyal dönüşümün bir parçası olarak “odaklı yetkinlik”ten söz edilirken bilgi ekonomisine uygun yetkinlikte insanlar yetiştirecek, gençlik odaklı bir “yaşam boyu öğrenme” modeli, hatta eğitim reformu bekliyorsunuz; ama hayır, karşınıza çıkan sadece “temel seviye BİT kursları”! (DPT, 2006a: 21-24)

Türkiye'nin bir an önce gerçekten “ulusal” bir bilgi ekonomisi ve bilgi toplumu stratejisine ihtiyacı var. Ulusal stratejinin asıl gücü içeriğinden değil, kimlerin (hangi tarafların/paydaşların), nasıl (bir süreçle), hangi ulusal fayda odağında, hangi kıyaslama ve analizlerle, nasıl bir (ulusal) uzlaşma uyarınca, hangi meşru (hukuki, kurumsal, sorumlu ve saydam) zeminde karar verdiklerine göre artan veya eksilen dinamiğinden kaynaklanır. Ulusal politikanın ulusal fayda üreten stratejileri doğurmasının ve bu stratejilerin uygulanmasıyla doğrudan ulusal rekabet avantajı yaratılmasının nedeni de budur. Stratejilerin içeriği de bu dinamik denklem uyarınca şekillenir zaten...

5651: Sansürün Kod Adı

İki yıl önce “Gençlik Bayramı”nda şöyle yazmıştım: “İnternette ‘dünyaya örnek’ olduğumuzu iddia eden yöneticilerimiz var. Hem de ‘internet düzenlemeleri’ alanında! İnternetin ülkeye ekonomik ve sosyal faydasını artıracak; katma değer, iş kalitesi, eğitim kalitesi, kaliteli istihdam, rekabet avantajı, bilgi dağılımı ve yönetimi araçları, refahın adil ve yaygın paylaşımı, bilgi ekonomisine ve bilgi toplumuna dönüşüm, demokrasi ve egemenlik açısından sunduğu imkânları toplumun her kesimine açacak; kalkınma ve gelecek yönetimi hedefli ‘düzenleme ve uygulamalar’ saf aklınızın ortak zemininde durur. Ama durum akli izlemiyor! Dünya anayasalarının çoğuna göre düşünce ve ifade özgürlüğüne aykırı olarak

interneti ulusal sınırlar içinde tutma hayaline dizginlenmiş 5651 kod adlı internet düzenlemesinin, hayal ufku ortak iktidarlara ‘örnek’ teşkil edeceğini bilmeniz ufkunuzu karartır. Sonra başınızı ekrandan kaldırıp bakar, ‘ufuk üstüme geliyor’ dersiniz! Arada bir rapor başlığına takılırsınız. “İnovasyon”, “bilgi politikası”, “ulusal vizyon” gibi kavramların göz kırptığı kapaklar şaka gibi gelir. Gençlik bayramını genç işsizlik, eğitimsizlik, güvensizlik ve umutsuzluk rakamlarıyla karşılayan gençlerle karşılaşırsınız. İktidarsız muktedirlerin kavgasını seyredersiniz. Tarafsız, yani gençliğe ve geleceğe taraf olması gerekenlerin, postuna, çadırına, koltuğuna, mülküne, yani “devletine” taraf olduğunu görüp, sabah, hukuksuz yetki bağımsızlığının “kapalı toplum” kâbusuna uyanmaktan korkarak gözlerinizi ekrana çevirirsiniz. ‘Türk gençliğine emanet ettiğiniz demokratik, laik, sosyal ve hukuk devleti Türkiye Cumhuriyeti ilelebet var olacaktır’ satırlarının Anıtkabir defterine kimbilir kaçınıcı kez yazıldığını okursunuz” (Uçkan, 2008b).

Medyamız bir gün aniden çocuk pornosunu keşfediverdi. 17 aylık bir bebeğin gözleri bantlanmış görüntüleri ve adli tıp raporunun keyfe keder yorumlarıyla linç kültürümüze yeni sayfalar eklendi. “Genel ahlaka aykırı ve milli kültürümüzde yeri olmayan” bu musibetin sorumlusu da hemen bulundu: İnternet! Bu “disiplinsiz”, gayri-merkezi ve dolayısıyla gayri-ahlaki iletişim ortamı, daha önce de “bize yabancı” başka belaların sorumlusu ilan edilmişti. Mesela satanist cinayetler ondan soruldu. Ne de olsa “saf” toplumumuz bu dışarıklı etkiyle bozuluyordu. Herhalde bu arada internet kullanan gençliğin büyük kısmı gizli gizli satanist oldu da haberimiz yok!

Dolayısıyla ezeli ergen milleti bu şeytani ortamdan korumak gerekiyordu. Başbakan başta olmak üzere hükümet kolları sıvadı. “İnternete disiplin getirilecek”ti! Medya da büyük bir şevkle bu haberin üstüne atladı. Tutuklamaları, kapatılan siteleri manşetlerine taşıdı. Topluca arındık, rahatladık. Ebeveyn devlet biz çocuklarını internetten koruyacaktı! Başbakan’ın isteği ile “çocuk pornosu ve sanal kumar” hakkında altı maddelik bir “yıldırım kanun” haberi ortalığı karıştırdı. Buna, benzerine Çin’de bile rastlanmayan “İnternet Takip Merkezi” gibi bir “üst” kurulun oluşturulduğu haberi eklenince manzara netleşmeye başladı.

Türkiye çocuk emeğini sömürme bakımından dünya dördüncüsü. Çocuk tutukluların sayısında büyük artış var. Çocukların yüzde 72'si ana baba, yüzde 22'si öğretmen dayaağı yiyor. Her üç çocuktan biri istismara uğruyor. Kızlar çocuk yaşta evlendiriliyor. Pedofili atasözlerimize sızmış. Bunların hepsinin sorumlusu da internet, öyle mi? (Uçkan, 2007a)

Çocuk pornosu internetle birlikte ortaya çıkmış bir sorun değil. Bu sorun toplumsal ve çocuğun korunması için cezai tedbirlerden çok daha fazlası gerek. Türkiye on yıl önce Çocuk Hakları Sözleşmesi'ne imza koydu ve bu konuda hiç bir şey yapılmadı. Çocukları öldürdüğümüz, düzenli olarak dövdüğümüz, elimizden kaçanı sokakların gettosuna hapsedip kaçamayana köle gibi çalıştırdığımız, okula gönderdiklerimiz de hep kul kalsın diye bilim, teknoloji, kültür, demokrasi kaçkını yaratıcılık düşmanı bir "eğitim" uydurduğumuz yetmezmiş gibi, bir de cinsel tacizde bulunuyorduk zaten. Alenen değil elbette, arka odada, yüklükte, karanlıkta... Pederşahi iktidara boyun eğen uyruğun ezeli ergenliğe mahkumiyeti her zaman ahlaki ikiyüzlülükle sonuçlanır. Sonra birden yen yırtıldı, kangren olmuş kol dışarı fırlayıp cerahatin ulaştığı beyinlerimizi dumura uğrattı. Yeni yırtan internetti. O zaman "suçlu" da o olmalıydı! Zaten küçüklü büyüklü yolsuzluklarımızın, "derin" faaliyetlerimizin açığa çıkması ve dünya âleme rezil olmamız da hep internet yüzünden olmuyor muydu? İnterneti rant paylaştıarak yönetmek de mümkün değildi. İnternette "önüne gelen" en "kutsal" bildiklerimize "hakaret" yağdırıyordu. Çünkü internet, yapısını kuran "ağ mantığı"ndan dolayı, "küresel", "gayri-merkezi", "açık", "sınırsız", "etkileşimli", "kullanıcı-denetimli" ve "altyapıdan-bağımsız"dı. İşte bu bizim (siyasi) "kültürümüze" aykırıydı. Büyük harfli bir "Merkez" kurulmalı, bu başıbozuk ortama "düzen" getirmeli ve eli kolu her yere yetmeliydi. "Hukuk" başka ne işe yarardı ki?

Hükümet ve iktidar bağımlısı medya çocuğu bir kez daha istismar ederek interneti sansüreyip disiplin altına alma, onu "medyatize" ederek magazin ve reklama indirgeme hayalleri kurmaya başladı. Önce "Bilişim Güvenliği Başkanlığı" diye bir kurumdan söz edilmeye başlandı... "Güvenlik" lafını severiz, ciddi durur ve önce güven sonra da korku telkin eder. Hele (biz ergenlerin aklımızın ermediği her türlü "ulvi çıkar" da dâ-

hil olmak üzere) “acil durumlar” için, “Başkanlığın yazılı emriyle kolluk kuvvetlerinin yetkilendirilmesi” tedbirini de aldınız mı, her işe yarar bir mekanizma kurup rahatlırsınız. Rahatlar mısınız? Ergenleri boş bırakmaya gelmez. Rüyanızda bile takibe devam eder, rahat uyuyamazsınız...

Her iktidar, vatandaşların bilgiye erişimini ve aralarındaki iletişimi denetlemeyi ve böylece kendisine bir gül bahçesi kurmayı hayal eder. Ama bilgi iktidardan kaçır. Merkezi olmayan ağlar üzerinde dolaşan bilgiyi zapt etmenin imkânı yoktur. Ancak iktidar merkezi otoritesi hakkında da hayal görüyorsa, kendini gül bahçesinde sanmaya devam edecektir. Ta ki, bilgi dikenleri her yanına batana kadar... Her ne kadar başarısız olmaya mahkûmsa da, iktidar bilgi ve iletişimi denetlemeye çalışırken meşruiyetini ortak faydasını gözetmesinden aldığı topluma ciddi zararlar verir. İşte bunu yaşıyoruz. Hükümet ve devlet mekanizması, temel topluluk hakkımız olan bilgiye erişim ve iletişim hakkımıza göz diyor; özgürlüğümüze ve refahımıza zarar veriyor. Bilginin küresel dolaşımına entegre olmamızı ve özgürce iletişimde bulunmamızı engellemeye kalkışarak geleceğimizi karartıyor.

Ortaöğretimde şiddet, çocuk pornografisi, nefret söylemleri ve terörist örgütlenme imkânı derken, iktidar izlemek ve önlemekle yükümlü olduğu ve mevcut yasalarla bunun için muktedir kılındığı suçlarla baş edemeyince faturayı yine internete çıkardı. Dershaneyi denetim mekânı olarak gören, çocuk istismarını önlemek için hiç bir şey yapmayan, nefret söylemini oy kaygısıyla körükleyen, terör linç teşebbüsleriyle geldiğinde bunu “milli hassasiyet” halısının altına süpüren iktidar, elbette kendi iktidarsızlığını değil, özgür iletişimi ve bilgi özgürlüğünü suçlayacak.

“Hukuk devleti”, pratik olarak hukukun vatandaşlar lehine ve devlete rağmen üstün kılınmasıdır. Çünkü devletler, her zaman ve her yerde “düzenleme”den “denetleme”yi anlarlar ve “güvenlik” ile “hak ve özgürlükler” arasındaki dengenin teminatı hukuk devleti ilke ve kuralları çerçevesinde ancak yurttaş inisiyatifleri ve sivil toplum girişimleri ile sağlanır. Bu inisiyatifin şu ya da bu nedenlerle engellendiği, baskı altına alındığı ve yıldırıldığı durumlar, Çin’de olduğu gibi, “devlet güvenliği” gerekçesiyle bir elektronik foruma mesaj yollamanın ölüm cezasıyla teh-

dit edildiği “düzenleyici mevzuat”larla sonuçlanabilir. Bu aşırı bir örnek sayılabilir, ancak mantık her zaman sonucuna ulaşma eğilimindedir. Denetleme ABD ya da AB’de olduğu gibi “çocuk pornografisi” ve “ırkçı söylemler”in denetlenmesi maskesiyle başlar, giderek tüm iletişimin denetlenmesi ve sansür edilmesi çabalarıyla sonuçlanır. Türkiye’de yaşanan da tam olarak bu!

Sonuç olarak, “çocuk pornografisi” için bahanesi oldu. Hükümet bu konuda ciddi olsaydı, 2001’den beri çocuk pornografisine yönelik ek protokolü imzalamamakta ayak diremez veya on yıl önce imzalanan Çocuk Hakları Sözleşmesi’nin gereklerini yerine getirirdi. Çocuk tacizi gündelik hayatımızın bir parçası haline gelmiş durumda. Hükümet bu “verimli” bahaneyi kullanarak iletişim ve ifade özgürlüğünü kısıtlamayı, denetim ve sansürü meşrulaştırmaya çalıştı. Müstehcenlik, kumar derken, her türlü muhalif içeriğin sansür edilmesinin yolu açıldı.

“İnternet ortamında yapılan yayınların düzenlenmesi ve bu yayınlar yoluyla işlenen suçlarla mücadele edilmesi hakkında kanun tasarısı”, TBMM’de 04.05.2007 tarihinde 5651 no ile kabul edilerek yasalaştı ve Cumhurbaşkanı tarafından da onaylanarak yürürlüğe girdi. Aynı Cumhurbaşkanı, 18.06.2001 tarihinde internet ile ilgili düzenlemeleri de kapsayan RTÜK yasasını veto ederken şu gerekçeyi öne sürmüştü: “İletişim teknolojisinde bir devrim niteliğindeki internet yayıncılığının en baskın yönü, düşüncüyü açıklama ve yayma özgürlüğünün, özgün kanaat oluşumunun günümüzdeki en etkin kullanım alanı olmasıdır. İnternet ortamındaki yayıncılıkta; hukukun üstün kılınması, kişilik haklarının korunması ve bunun yanında da yayın yoluyla düşünce ve ifade özgürlüğü gibi duyarlı alanların dengelenmesi sorunu ortaya çıkmaktadır. Bu sorunlar ancak, ifade özgürlüğü esas alınarak ve yayınlar üzerindeki denetim yargıya bırakılarak sağlanabilir. Dolayısıyla, internet yayıncılığına ilişkin ilkelerin ve öteki düzenlemelerin özel bir yasa ile yapılması en doğru yol olacaktır. Bu yola gidilmeyerek, yayınların düzenlenmesinin tümüyle kamu otoritelerinin takdirine bırakılması ve Basın Yasası’na bağlı kılınması internet yayıncılığının özelliği ile bağdaşmamaktadır.” (Sezer, 2001)

Mevcut yasa internetin sansür edilmesi bakımından, özellikle yargı de-

netiminden bağımsız bir sansür kurulu oluşturulması, anayasaya aykırı olarak internet erişiminin genel olarak filtrelenmesi gibi konularda RTÜK yasasından çok daha ağır hükümler içeriyor. Bizimkine çok benzeyen bir yasa, “İletişim edep yasası” adıyla ABD’de 1996’da çıkarılmıştı. Sivil toplum kuruluşlarının yoğun çabaları sonucu yasa 1997 yılında Birleşik Devletler Yüksek Mahkemesi tarafından anayasaya aykırı bulunarak iptal edildi. Yargıç Dalzell’in gerekçesi bu alanda bir ilke oluşturmaktaydı: “Bir kitle iletişim aracı olarak internetin, hükümetin müdahalesine karşı en büyük korumaya ihtiyacı vardır. İnternet içerikleriyle ilgili düzenlemenin bulunmaması kuşkusuz bir kaos yaratmıştır. Ancak, internetin gücü bu kaostan kaynaklandığı gibi, Anayasa’nın koruduğu düşünceyi açıklama hürriyetimiz de bu kaosa dayanmaktadır.” (Supreme Court, 1997)

Yasa kapsamında ele alınan “katalog suçlar”, yani internet ortamında Atatürk aleyhine işlenen suçlar, intihara yönlendirme, çocukların cinsel istismarı, uyuşturucu veya uyarıcı madde kullanılmasını kolaylaştırma, sağlık için tehlikeli madde temini, müstehcenlik, fuhuş, kumar oynanması için yer ve imkân sağlamayı içeren 8 suçla ilgili erişimin engellenmesine yönelik mahkeme kararlarının yerine getirilmesi bu amaçla Telekomünikasyon Kurumu (yasalaşan Haberleşme Kanunu ile adı Bilgi ve İletişim Teknolojileri Kurumu - BTK olarak değişmiştir) bünyesinde kurulmuş Telekomünikasyon İletişim Başkanlığı sorumluluğunda.

Buraya kadar bir tür hukuki ve teknik koordinasyon görevi gibi görünen faaliyetler, iki suç (çocukların cinsel istismarı ve müstehcenlik) için Kurumun mahkeme kararına gerek duymadan erişimi engelleme yetki-siyle farklılaşıyor. Bunun da ötesinde, kanunda tanımlanan suçların tamamıyla ilgili olarak, sunucuları yurt dışında bulunan tüm içeriğin mahkeme kararı olmaksızın engellenmesi de TİB yetkisinde! İsteyen herkes Kuruma ihbarda bulunabiliyor. Yani vatandaş dava açma ve mağduriyetini kanıtlama zahmetine girmeden bir ihbarla yetinebiliyor. Dahası var: TİB çocuk pornosu ve müstehcenlik ile ilgili olarak filtre programlarıyla otomatik engelleme yapıyor! Bu çorbaya Türk Telekom’un fiili tekeline de eklerseniz durumun ciddiyeti ortaya çıkar... Gerçekten de etkili bir “denetim” mekanizması...

İfade ve iletişim özgürlüğünü ortadan kaldıran bu düzenlemeyle sansürçü ülkeler liginde adım attık. Gerçi TİB daha siftah yapmadan, önce YouTube sonra da worldpress.com skandalıyla bu ligin şampiyonluğuna oynadığımızı cümle âleme duyurmuştuk bile! Kurum başkanı Fethi Şimşek, sansür eleştirilerine duyarsız kalmadığını göstermek istercesine, “kanunun verdiği bu yetkisini çok sık kullanmayı düşünmediğini, şayet kullanırsa, kullandıktan sonra bunu hâkim onayına sunmayı düşündüğünü” söylemiş. İfade ve iletişim özgürlüğünün sınırlanması ancak çok aşamalı ve denetime açık özel hukuki süreçlerle mümkün. Biz bu anayasal hakları insanların iyi ya da kötü niyetinin ve takdir yeteneğinin insafına bırakmış bulunuyoruz! (Uçkan, 2007b)

5651 sayılı internet yayıncılığı yasası, BTK bünyesinde kurulan “e-muzır kurulu” TİB ve Türk Telekom’un fiili erişim tekeli formülünden çıkan sonuç ortada: İnternet sansürü... Nitekim video paylaşım sitesi Youtube’a erişimin sürekli engellenmesi sansür tartışmalarını ayyuka çıkardı. Görünürdeki neden Atatürk’e hakaret suçunun işlenmesi. Videolar site yetkililerince kaldırılıyor, erişim tekrar sağlanıyor, bu kez hop bir başka mahkeme bölücülük suçu işlendiği gerekçesiyle süresiz erişim yasağı getiriyor. Siteye bazen erişilebiliyor, ama bu ne kadar sürer, kimse bilmiyor. Bu arada TİB Başkanı sansür eleştirileri karşısında, Youtube’un “internetin yapısı gereği Türkiye’yi de kapsayan” bir “yer sağlayıcı” olduğunu, bu yüzden de kurumdan “faaliyet belgesi” alması gerektiğini, erişim engellemeye bu yüzden başvurmak zorunda kaldıklarını iddia ediyor. 5651 sayılı internet yayıncılığı kanununda internete açık hizmet ve içerikleri barındıran sistemleri sağlayan, işleten gerçek veya tüzel kişiler “yer sağlayıcı” olarak tanımlanıyor. Bu “teknik” tanım, ilgili yönetmeliklerde yer sağlayıcılara Telekomünikasyon İletişim Başkanlığı’ndan (TİB) faaliyet belgesi alması zorunluluğu getirilince hiç de teknik olmayan bir soruna dönüşüyor. İnternet, “yapısı gereği” ülkemizi de kapsar. Buna göre Türkiye’den erişilebilen her türlü yer sağlayıcı kurumdan faaliyet belgesi almak zorunda! Bu akıl yürütme, 5651 sayılı yasanın ve uygulayıcılarının internetin yapısını nasıl anladıklarını gösteriyor. Bu mantıklı kullanıcı etkileşimine dayalı tüm ağ denetleme rüyası elbette görülür.

Artık internet sansürünün kod adı haline gelmiş olan 5651’i savun-

mak ve YouTube gibi medyatik sıkıntılardan kurtulmak için gerek Ulaştırma Bakanı gerekse TİB sözcüleri konuyu bu faaliyet belgesi ile “milli ekonomi”ye bağlamaya çalışıyor: “Adamlar bu ülkede yayın yapıp para kazanıyor, ama buranın kanunlarına uymuyor, kayıtsız kazanç elde ediyor; diğer ülkelerde hem bu belgeyi alıyor, hem de onların dilinde içerik sağlıyor” (Chip Dergisi, 2006). Yer sağlayıcılar “fiziksel olarak yerleşik oldukları” ülkenin yasalarına tabidir. Küresel şirketlerde bu “fiziksel” mevcudiyet birden fazla ülkeye yayılabilir. Yayınlarının ulaştığı her noktanın bin türlü hukuki mevzuatına da tabi olmaları gerektiği fikri ancak bizim aklımıza gelir! Nitekim ne 5651 gibi bir düzenleme ne de tüm yer sağlayıcılara kayıt zorunluluğu bizden başka hiçbir ülkede yok! Dolayısıyla “adamların” diğer ülkelerde bizimki gibi bir faaliyet belgesi falan aldıkları da yok. Sadece kuruldukları ülke dışında bir başka ülkede de “fiziksel” faaliyet gösteriyorlarsa bunun gereğini yerine getiriyorlar. Bu “benden sorulur” tavrının internet söz konusu olduğunda sökmeyeceği açık. Umarım, “vesayet altına” alamayacağımız, yani Türkiye dışından yayın yapan tüm internet sitelerine erişim engellenir! Böylece medyatik ve küresel bir sorunumuz olur da, belki hukukla mantık arasındaki bağı kurarız. Ama hukuku “delip” zaman kazanacakları ortada! Hukuk mantığını kaybetti mi zaten delik deşik olmaya mahkûmdur...

Nitekim son olarak, Kasım 2010’da kendi hukuklarını delerek Youtube’u açtılar. “Bu zahmete katlanılmasının tek nedeni, 5651’i sorgulamaya açmadan, artık bir simge haline gelen YouTube yasağından kurtulmak. Akılları sıra böylece Türkiye’de internet sansürü olmadığı izlenimini yaratacaklar. Bu oyuna burada, Türkiye’de gelen olabilir, ama ülkenin internet sansürcüleri ligindeki yeri değişmeyecek. Uluslararası medyanın, sivil toplum kuruluşlarının Avrupa Birliği’nin, AGIT’in algısında bir değişiklik olmayacak. Çünkü 8000’den fazla site hala engelli ve 5651 sayılı internet sansürü yasası olduğu yerde duruyor. Bu “açılımın” yurtiçinde Ulaştırma Bakanlığı’nın işine yarayacağı kesin. Şimdiden güzide medyamız “müjde” çılgınlıkları atmaya başladı bile. YouTube’u engellemek için sırada bekleyen onlarca mahkeme kararını uygulamamanın da bir yolunu bulacaklardır bir şekilde. Hakkında mahkeme kararı bulunan Facebook’u engellememelerinin sebebi de bu. Çünkü yeni bir sembol ya-

ratacaklarını iyi biliyorlar. Yeni stratejileri bu: mümkün olduğunca ünlü sitelere dokunmamak. Hükümet, kürtler ve alevilerden sonra şimdi de “YouTube Açılımı”na girişti! (...) Sahi, şimdi kaç kişi soracak, “Google vergisini ödedi mi de YouTube’u açtınız” diye. Belleği zayıf bir toplumuz. Evet ünlü sitelerde geri adım atacaklar, taviz verecekler. Merak etmeyin, YouTube burada temsilcilik falan açmayacak, dünyanın hiç bir yerinde temsilciliği yok. Yerel versiyonu zaten vardı. O konuda yetkililer göz göre göre yanlış bilgi veriyorlardı. Google dünyanın hiçbir yerinde vermediği vergiyi burada verecek de değil. Buna rağmen ellerinden geleni yapıp erişim engelini kaldırdılar işte. Taviz verdiler. Bu kısmi bir başarı olarak algılanabilir. Ama yeni stratejinin başımıza açacağı belaları düşününce bu hayali kurmak saflık olur olur. Çünkü bu zihniyet çalışmaya devam ediyor. Bakın, Blackberry bahanesiyle “Ulusal Kripto Yönetmeliği çıktı” (<http://ff.im/sAp8F>). Mahremiyet ve özel iletişimin gizliliği ihlal ediliyor. “Turkish HADOPI”, yani yeni Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu yolda. İnternet erişiminin engellenmesi, ağır para ve hapis cezaları öngörülüyor. İnternet medyasını basın kanunuyla düzenlemekten bahsediyorlar. Bütün bunların yanında YouTube’un hiç bir önemi yok...” (Uçkan, 2010)

Mesele Youtube’a erişimin engellenip engellenememesi değil. Söz konusu olan bu popüler site olunca, medya başta olmak üzere, “dünya âleme rezil olduk” nidalarıyla sansür eleştirisi yapmak da kolay. Daha kaç tane sitenin, blog’un, haber kaynağının sansürlendiğini bilmiyoruz. Bu sansürün herhangi bir hukuki karara dayanmadan üniversite, kütüphane vb. ağlara ne kadar yayıldığını hiç bilmiyoruz. Mesele bu kadar da değil. Düşünce ve ifade özgürlüğüne ket vuran sansür uygulamalarının yarattığı asıl tehlike, giderek sansür mekanizmasının bilgiyi üreten, dağıtan ve paylaşan bireylerin zihnine sinmesi, içselleşmesidir. İnsanlar farkında olmadan “oto sansür” uygulamaya başlarlar. Sansürle mücadele etmek görece kolaydır. Ama oto sansür söz konusu olduğunda mekanizma anonimleşir. BTK Başkanı, son internet düzenlemeleriyle Türkiye’nin “öncü ve örnek ülke” haline geldiğini söylemiş (Uçkan, 2008a). Bir biçimde “öncü” olduğumuz doğru, maalesef yavaş yavaş “örnek” olmaya da başlıyoruz! Bengladeş bizimkine benzer bir yasa çıkarmaya çalışıyor.

İnternet hukuku, teknolojinin hızıyla hukukun düzenleme hızının gerilim yarattığı, internet öncesi paradigmaları uygulanmaya kalktığınızda hak ve özgürlükler ile kamusal yararı ciddi bir biçimde sakatlayacağınız özel bir alan. Başta Avrupa ve ABD olmak üzere internet ile ilgili düzenlemelerin tüm tarafların katılımıyla sürekli tartışılıyor olmasının nedeni bu. Yoksa bu temkinlilik bir hukuk üretme beceriksizliği değil! Ülkemizdeki katılıma kapalı, saydam olmayan kanunlaştırma süreci, internet gibi gayri-merkezi yapıya sahip bir iletişim ve etkileşim alanını merkezi denetime tabi tutmak için işletildiğinde böyle olumsuz düzenlemelerin ortaya çıkması doğal.

Gerek 5651 gerekse internet erişiminin engellenmesi ile ilgili olarak başvuru alan diğer düzenlemeler hakkında Türkiye Bilişim Vakfı Başkanı'nın yaptığı bir açıklama şimdiye kadar kamuoyunda ve hukukçularda bu konuyla ilgili süre giden kafa karışıklığını çözebilir. Açıklama, erişim engelleme kararlarının gerek anayasa gerekse belirli yüksek yargı kararları ve kanun koyucu yorumları temelinde hukuk devletinin ölçülülük ilkesini ihlal eden hukuki yorumlar olduğunu açıkça ortaya koyuyor. Çünkü "bu kararlara dayanak yapılan yasal mevzuatın düzenlenmesi ve yorumlanmasında ölçütler ve sınırlar var" (Eczacıbaşı, 2008). Bundan böyle erişim engelleme kararlarına karşı açılacak itiraz başvurularında bu açıklamayı dikkate almak yararlı olabilir.

5651 sayılı yasanın kendisi, kişilik haklarına saldırı konusunda yeni düzenleme varken erişim engellemeye izin veren eski düzenlemenin uygulanması, telif ihlallerinin web 2.0 mantığı düşünülmeden işleme tabi tutulması gibi sorunlarla, internet sansürü yasa koyucuların öngöremediği bir hızla çığ gibi büyüyor. Ne yapılması gerektiği açık: 5651 acilen kaldırılmalı ve yeni bir düzenlemeye gidilmeli; hakaret nedeniyle erişim engellemeye gitmek yerine nesne engelleme yapılmalı; FSEK yeniden gözden geçirilmeli; internet ile ilgili davalara bakacak ihtisas mahkemeleri kurulmalı. Ama öncelikle internet sansürünün bu ülkeye maddi ve manevi olarak neye mal olduğunun hesabı bir çıkartılmalı, ki soralım...

2002'de iki devlet ile başlayan internet sansürü 2009'de kırk devleti bulmuş (Delbert, Palfrey, Rohozinski, Zitran, 2008). İnternet hukuku

konusunda uluslararası standartlar getiren çalışmaların gerçekleştirildiği Harvard Hukuk Fakültesi “Berkman Center”dan John Palfrey, ünlü 5651 sayılı yasamız ile ilgili olarak, “Türkiye çıplak bir kararın eşiğinde” diyor. Palfrey, “OpenNet” ekibinin ortak ürünü “Access Denied” (Erişim Engellenmiştir) adlı kitabın tanıtımı için ülkemize yaptığı ziyaret sonrası izlenimlerini kaleme almış (Palfrey, 2008). Yazar, 5651’in özellikle şu açılardan sansür yolunu açtığını düşünüyor: internet denetimi konusunda otoriteye verilen neredeyse sınırsız yetki; tek bir adresin değil tüm alanın erişiminin engellenmesi; uluslararası içerik sağlayıcıların Türk otoritelerine kayıt yaptırmak zorunda olmaları... Palfrey, www.opennet.net sitesindeki küresel internet sansürü haritasının Türkiye’nin konumunu grafik bir biçimde ortaya koyduğunu söylüyor: Türkiye, güneyinde ve doğusunda sıkı bir sansür uygulayan ülkelerle çevrili; kuzeyinde ise seçici bir biçimde interneti filtreleyen Avrupalı komşuları var. Türkiye’nin kıyısında olduğu karar, bu yüzden Palfrey’e göre hayati ve sadece ülkemizi ilgilendirmiyor: Türkiye, bazı insanların zararlı şeyler yapmaları ve söylemeleri riskini göze alarak inovasyon ve yaratıcılığı getiren internete açılmak ile yeni teknolojiler de dâhil olmak üzere devasa internet alanlarını yasaklamak arasında seçim yaparken yalnızca ülkenin geleceği konusunda bir karar vermiş olmayacak; bu karar aynı zamanda internetin geleceğini de etkileyecek. Eğer Türkiye sansür, denetim ve gözetim toplumları ligine geçerse, bu, interneti yerel ağlara bölmek yolundaki küresel eğilimi körükleyecek: “Dünya çapında ağ”, yerine “Çin çapında”, “İran çapında”, “Türkiye çapında” bir sürü küçük ve “denetlemesi kolay” ağ...

Bizim için şimdilik önemli olan bunun mümkün olup olmaması değil, bizim geleceğimizin “nerede” olduğu... İktidarlar İran’a veya Çin’e özenebilir, özenir. Buna en “demokratik” iktidarlar da dâhildir. Aslolan bizim, hepimizin, buna izin verip vermeyeceğimiz.

Latin kökenli dillerde “iletişim” ve “topluluk” aynı köke sahiptir: “ortaklık”... Ortaklık zemini topluluğun da iletişimin de ortak temelidir. “Bir iletişim ağı kurduğunuz her yerde bir topluluk da kurarsınız ve ne zaman bu ağı yıkarmanız –yasadışı ilan ederseniz, çökertirseniz ya da erişilemeyecek kadar pahalı kılarmanız–, topluluğu da incitmiş olursunuz”(Sterling, 1993:14). Elindeki her türlü imkânla size direnecektir.

Hükümetin icraatları açısından “Bilgi Toplumu” dendiğinde karşımıza çıkanlar şunlar: interneti zapt etmeye çalışan, bilgi ve iletişim özgürlüğüne kasteden yasa tasarıları, güvenlik saplantılı bilgi denetim kurumu önerileri, iktidar aşımıyla körelen mevcut kurumlar, mantıksız sansür girişimleri, yeni kamusal-özel tekel yapıları, artan vergi yükü, yönetim kaçını kamu otoritelerine teslim edilmiş bilgi toplumu hedefleri... Bir de bekleyip de bir türlü göremediklerimiz var: vatandaşları çaktırmadan fişlemenin aracı yapılmayan, mahremiyeti herkese, elbette devlete karşı da koruyan bir kişisel verileri koruma yasası; “devlet sırları”yla erozyona uğramamış bir bilgi edinme hakkı mekanizması; iş yapma ortamını iyileştiren, üniversite-sanayi işbirliğini teşvik eden, fikri hakları koruyan ve risk sermayesi sektörünü düzenleyen bir “inovasyon yasası”; uluslararası standartlarda bir elektronik imza altyapısı... Ama her şeyden önce politika yapma, karar verme ve uygulama için başta gençlik olmak üzere tüm tarafların katılımına açık bir yönetim yapısı...

Bilgi ekonomisi ve bilgi toplumuna uygun hukuksal altyapının oluşturulması hükümetin asli görevi. Bu altyapı ise bilginin toplum içersinde üretimi ve yayılımı sürecini hızlandıracak, bilginin vatandaşlar arasında özgürce paylaşımını sağlayacak “olumlu” düzenlemelerden oluşmak zorunda. Hukuksal düzenlemelerin, nitelikli bilginin üretimi, bu nitelikli bilginin üretim sürecinde yer alan sujelerin hakları korunarak enformasyona dönüştürülmesi ve gerek toplumun tüm kesimlerine gerekse küresel ağa yayılması, enformasyon niteliğindeki bilginin ekonomik ve toplumsal ilişkilerde bilgi ekonomisi ve bilgi toplumu paradigmalarına uygun olarak kullanılması, tüm bu süreçlerde bilgi ve iletişim teknolojilerinin (BİT) etkin biçimde yer alması olarak özetleyebileceğimiz bilgi toplumu mekanizmaları temel alınarak, uyumlu bir bütün halinde geliştirilmesi gerekiyor.

Peki, hükümet ne yapıyor? Kişisel verilerin korunması, inovasyon teşvikleri, risk sermayesinin kurumsal yapısı, kamu ihale mevzuatının BİT uyumlu hale getirilmesi, yazılım sektörünün teşviki, internetin yaygınlaştırılması, eğitim reformu gibi konularda bilgi ekonomisi ve bilgi toplumunun önünü açacak düzenlemeler mi geliştiriyor? Hayır, hükümet BİT’i tersinden okuyor: 5651 sayılı yasayla TİB adında yeni bir “mu-

zır kurulu” yaratmayı tercih ediyor. Erişkinliğe layık görmediği halkın bilgiye erişimini denetlemekle uğraşiyor. Türk yazılım sektöründen en büyük beklentisi ise daha sıkı filtreleme programları. E-devlete bayılıyor ama kişisel verilerin korunmadığı bir ortamda kim güven duyup da bu hizmetleri kullanacak, düşünmüyor.

Ancak özgürce dolaşan ve adilce paylaşılan bilgi değer yaratır. Yani, ne kadar demokrasi, o kadar ekmek! Alın size aritmetik!

Sonuç: Katılımın Arka Kapısı

Çok sık duyduğumuz gibi, ülke gerçekten de “ağır bir tehdit” altında. Ama tehdit algımız yanlış. Geleceğimizi ipotek altına alan asıl tehdit, kitlesel ataletimiz ve ezeli ergenliğimizle besleyip büyüttüğümüz otoriter baba figürünün ta kendisi...

Cumhuriyetin 1. sürümünde takılıp kalmışız. Yamalar açıkları artırıyor, güncelleme indiremiyoruz, işletim sistemi kökü dışarıda diye kabul etmiyor. Küresel ağlarla bağlantımız sık sık kesiliyor, ya yazılımlar anlaşıyor ya da güvenlik duvarı izin vermiyor...

Türkiye oyunu kuralına göre oynamıyor. Refahını bilgiye bağlamış değil. Hantal ve merkezi bir biçimde yönetiliyor. Ülkeyi izole, sınırlı ve statik bir konumda sabitlemek için küçük güç oyunları oynanıyor. Bu ihtiras oyununun adı “cumhuriyeti korumak”. Dünya demokratik olmayan cumhuriyetlerle dolu. Onlara “oyuncu” değil “oyuncak” diyorlar...

2023 bizim için “sihirli” bir sayı. Gelecek vizyonu deyince bu tarihten öteye pek geçemiyoruz. Yüzyıllık cumhuriyet neye benzeyecek acaba? 2023’te nasıl bir “Cumhuriyet” bekliyoruz? Peki, bizi nasıl bir cumhuriyet bekliyor?

Genç nüfusunun hakkını veren ve ona güvenen, yani gençlerin yaratıcı, yetenekli ve bilgili bireyler olarak yetişmesini sağlayan; yenilikçi bir bilgi dinamiğiyle oluşturulan ve adilce paylaşılan bir refahı sürekli rekabet avantajı yaratmak için kullanan; istikrarla büyüyen; hayati konularda en geniş uzlaşıyla politika ve strateji üretebilen; katılımcı, paylaşımcı, eşit-

likçi, demokratik bir kalkınma ivmesini sürdürülebilir kılmış; bilgi ekonomisini kurmuş ve bilgi toplumuna dönüşmüş; tam bağımsız bir “küresel oyuncu” mu?

Yoksa mevcut atalet, politikasızlık ve ufuksuzluğun mantıksal sonucu olan bir “distopya” mı? Distopya, mevcudun alternatifi ütopyanın tersine, hâkim olan durumun mantıksal sonuçlarında yaratacağı içine kapanmış, bükülmüş dünyayı ifade eder. Bizi bekleyen cumhuriyet bu bükülmüş dünya mı? Pazar olmakla hayatta kalan, kaderini belirlemekten aciz bir “küresel oyuncak” mı?

Cumhuriyetin geleceği bir “ulusal irade” konusudur. Ama bu irade bizi yönetmeye çalışanların sandığı gibi soyut, bir tür “milli magma” olan bir ulusun “ulvi” iradesi değil, ulusu oluşturan tüm kesimlerin katılımı ve paylaşımıyla, yani ortak aklıyla uzlaşarak üretilen ve sıçramaları gerçekleştirmek için onsuz edilemez somut iradedir. Çünkü ancak ulusun ortak akıllı ulusal fayda üretebilir. Akıl parçalandığında, yani mantıksal çelişki döngüsüne girip kamplaştığında ne ürettiği ortada. Çünkü paydaşların akıllı kendi yararına çalışır, ancak ulusal akıl yürütme bu gerilimi verimli kılacak bir ortak payda üretebilir. Ortak akıl “temsil” de edilemez. Meclis başta olma üzere hiçbir yönetsel mekanizma bu iddiada bulunamaz. Demokrasilerde temsil edilen iradedir, akıl değil.

Gündemimize bakın, geleceğimizin gündemimizde nasıl bir yer tuttuğuna bir bakın... Yarın parçalanıp ortadan kalkacakmışız gibi yaşıyoruz. Aklimız kazanmaya odaklanamadığından rakibin hamlelerine göre oynuyoruz. Hamlelerimizi tasarlayamıyoruz, bugünü atlatmaya koşullanmışız. Akıl parçalanıyor...

Uluslararası şizofreni akut mu kronik mi, bunu zaman gösterecek... Ama küresel sonsuz oyunun ritmi uyarınca zamanın giderek daha hızlı aktığını düşünürsek, yarın 2023 zaten...

Merkeziyetçi yönetim mirasına saplanmanın bizi soktuğu yönetsel çıkmazda, küresel paradigma dönüşümünü atlamak ve bilgi dolaşımından dışlanmak gibi bir tehlikeyle karşı karşıyayız. “Yönetişim fobisi”nden kurtulmak zorundayız. İktidara göre değişmeyen, tutarlı ve etkili politikala-

rimız olamadı bir türlü. “İç güvenlik” dışında hiçbir hayati konuda politikamız yok. Çünkü bu politikalara sahip olmak için ortak akla ulaşmak, uygulamak için de bu akli ulusal irade statüsüne taşımak zorundasınız. Vatandaşlara, gençlere, kadınlara, eşit ve farklı olan herkese güvenmek zorundasınız. Vatandaş çocuk değil. Çocuklar da çocuk değil. Hakları, hukukları var. Gençler yarının değil, bugünün vatandaşı.

Akıl yolunu bulur. Nasıl sansüre rağmen Başbakan bile istediği siteye “arka kapıdan” erişebiliyorsa, teknolojiyi yaşayan gençler de elektronik katılımın yolunu bulacaklardır.

Kaynakça

Castells, Manuel (1996), *The Rise of the Network Society*, Massachusetts, Blackwell

Chip dergisi (2006), Ulaştırma Bakanı'nın açıklaması, Chip dergisi, 06/2006, sf. 30

Commission Of The European Communities (2005), “i2010 – A European Information Society for growth and employment”, Brussels, COM (2005) 229 final, <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2005:0229:FIN:EN:PDF> (16.12.2008 tarihinde erişilmiştir)

Delbert, Palfrey, Rohozinski, Zitran (2008), *Access Denied: The Practice and Policy of Global Internet Filtering*, Derleyenler: Ronald Delbert, John Palfrey, Rafal Rohozinski ve Jonathan Zitran, The MIT Press, 2008

DPT (2006a), *Bilgi Toplumu Stratejisi 2006-2010*, Yayın No: DPT: 2699, <http://www.bilgitoplumu.gov.tr/BTStrateji.asp> (21.12.2008 tarihinde erişilmiştir)

DPT (2006b), *Bilgi Toplumu Stratejisi Eylem Planı 2006-2010*, Yayın No: DPT: 2698, http://www.bilgitoplumu.gov.tr/btstrateji/Eylem_Plani.pdf (21.12.2008 tarihinde erişilmiştir)

Eczacıbaşı, Faruk (2008), TBV, “İnternet özgürlüklerinin ölçüsüzce sı-

nırlandırılması kabul edilemez"-www.tbv.org.tr/default.asp?ID=79#113 (21.04.2009 tarihinde erişildi)

e-Dönüşüm Türkiye İcra Kurulu STK İzleme Komitesi (2004), 1. Rapor , <http://www.tbv.org.tr/TBV/Documents/Yayinlar/Raporlar/e-DTRIzlemeRaporu1.pdf> (21.12 2008 tarihinde erişilmiştir)

e-Dönüşüm Türkiye İcra Kurulu STK İzleme Komitesi (2005), 2. Rapor, <http://www.tele.com.tr/print.asp?bi=1532> <http://turk.internet.com/haber/yazigoster.php3?yaziid=13610> (21.12.2008 tarihinde erişilmiştir)

Kurtaran, Yörük (2008), Türkiye’de Gençlik Alanında Devletin Rolü, Türkiye’de Gençlik Çalışması ve Politikaları içinde, Derleyenler: Nurhan Yentürk, Yörük Kurtaran, Gülesin Nemutlu, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2008, sf. 129-165

i2010 High Level Group (2006), The Challenges of Convergence, Discussion paper, http://ec.europa.eu/information_society/eeurope/i2010/docs/high_level_group/i2010_hlg_convergence_paper_final.pdf (16.12.2008 tarihinde erişilmiştir)

Mance, Euclides André (2003), La Révolution des Réseaux, Portekizce-den çev. Marjorie Yerushalmi, Descartes & Cie, Paris, 2003

Palfrey, John (2008), Turkey at the Edge, <http://blogs.law.harvard.edu/palfrey/2008/02/07/turkey-at-the-edge/> (19.04.2009 tarihinde erişilmiştir).

Pierre, Jon (2000), derleyen, Debating Governance: Authority, Steering, and Democracy, Oxford, 2000

Rheingold, Howard (2002) Smart Mobs: The Next Social Revolution, Basic Book, 2002

Sezer, Ahmet Necdet (2001), Dönemin Cumhurbaşkanı’nın RTÜK Yasasını veto gerekçe metni için bkz: Sezer’in veto gerekçesi (Tam Metin), <http://arsiv.ntvmsnbc.com/news/89314.asp?cp1=1> (21.04.2009 tarihinde erişildi)

Sterling, Bruce (1993), *The Hacker Crackdown*, Bantam, New York, 1993

Supreme Court, (1997), SUPREME COURT OF THE UNITED STATES, No. 96-511, JANET RENO, ATTORNEY GENERAL OF THE UNITED STATES, et al., APPELLANTS v AMERICAN CIVIL LIBERTIES UNION et al.on appeal from the united states district court for the eastern district of pennsylvania [June 26, 1997], http://w2.eff.org/legal/cases/EFF_ACLU_v_DoJ/19970626_cda.decision (21.04.2009 tarihinde erişilmiştir)

TÜİK (2009), *Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi 2008 Nüfus Sayımı Sonuçları*, Türkiye İstatistik Kurumu Haber Bülteni, 2009

Türkiye İktisat Kongresi 2004 22. Çalışma Grubu (2005), *Bilgi Ekonomisi ve Bilgi Topluma Geçiş Çalışma Grubu Raporu*, Ankara, DPT, Kısaltılmamış versiyon: <http://www.tbv.org.tr/TBV/Documents/Yayinlar/Raporlar/TIK%202004%20TBV%20Bilgi%20Ekonomisi%20ve%20Bilgi%20Toplumu%20Raporu.pdf> (21.12.2008 tarihinde erişilmiştir); Resmi kısa versiyon: Çalışma Grubu Raporları - III. 2004 Türkiye İktisat Kongresi, İzmir, 5-9 Mayıs 2004. Ankara: DPT, 2005, <http://ekutup.dpt.gov.tr/ekonomi/tik2004/cilt13.pdf> (21.12.2008 tarihinde erişilmiştir)

Uçkan, Özgür (2003), *E-Devlet, E-demokrasi ve Türkiye*, İstanbul, Literatür, 2003

Uçkan, Özgür, (2007a), Hukuk, niyet ve sansür, BThaber, s:602, 1 – 7 Ocak 2007

Uçkan, Özgür, (2007b), Çocuk pornosu, internet, hukuk ve ikiyüzlülük, BThaber, s:642, 15 – 21 Ekim 2007

Uçkan, Özgür (2008a), Sansürü içselleştirmek, BThaber, s: 656, 4 – 10 Şubat 2008

Uçkan, Özgür (2008b), Gençlik, bayram ve saf akıl, BThaber, s:672, 26 Mayıs -1 Haziran 2008

Uçkan, Özgür (2010), "Youtube Açılım!", <http://sansuresansur.blogspot.com/2010/10/youtube-acilm.html> (22.12.2010 tarihinde erişilmiştir)

Yentürk, Nurhan (2006) der., İstatistiklerle Türkiye'de Gençlik, İstanbul Bilgi Üniversitesi Gençlik Çalışaları Birimi, 2006

Yentürk, Kurtaran, Nemutlu (2008), Gençler Hakkında, Gençlik İçin, Gençlerle, Türkiye'de Gençlik Çalışması ve Politikaları içinde, Derleyenler: Nurhan Yentürk, Yörük Kurtaran, Gülesin Nemutlu, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2008, sf. 3-20

Warschauer, Mark (2003), Technology and Social Inclusion: Rethinking the Digital Divide, Massachusetts, The MIT Press

Wilhelm, Anthony G. (2000), Democracy in the Digital Age: Challenges to Political Life in Cyberspace

WSIS Declaration of Principles (2003), World Summit of Information Society Declaration of Principles: Building the Information Society: a global challenge in the new Millennium, Document WSIS-03/GENEVA/DOC/4-E, 12 Aralık 2003, <http://www.itu.int/wsis/docs/geneva/official/dop.html> (21.04.2009 tarihinde erişildi)

İnsani Gelişmeyi Anlamak için Bilgi Çağından Yararlanmak Şart

Aygen Aytaç, Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı

“Günümüzün gençleri lükse bayılıyor, yol-yordam bilmiyorlar, görgüsüzler. Otoriteye ve büyüklerine karşı saygısızlar. Okulda boş boş konuşarak vakit geçiriyorlar. Büyükler odaya girdiğinde ayağa kalkmıyorlar. Anne babalarına karşı geliyorlar, konukların önünde boş boğazlık yapıyorlar, yemeklerini gürültüyle yiyorlar ve öğretmenlerine zulmediyorlar.”

Büyüklerin gençleri sorun olarak görme algısını en iyi şekilde temsil eden bu sözleri, doğrusunu isterseniz, tam iki bin yıl önce, ünlü filozof Sokrat söylemiş. Yine gerilere, 19. yüzyıla dönersek, İrlandalı yazar ve şair Oscar Wilde de, ironik biçimde şu düşüncelerini dile getiriyor: ‘Yaşlılar her şeye inanıyor, orta yaşlılar her şeyden şüpheleniyor, gençler ise her şeyi biliyor.’

Bunun tam tersi, gençler, bazılarına göre de, bir ulusun geleceği, ulusu aydınlık yarınlara taşıyacak, büyük ölçüde ülkeyi şekillendirecek kişiler. Bugün de, dünyada gençler, özellikle siyasi konuşmalarda, sık sık, büyüyen ekonomilerin motorları olarak resmediliyor. Bu yaklaşıma göre, bir ülke ekonomisini ancak dinamik gençleri sayesinde büyütebilir, geleceğini ancak bu gençler sayesinde garantiye alabilir.

Görüldüğü gibi, geçmişten günümüze, gençler her zaman iki uçta değerlendirilmiş: Ya bir sürü şikayete konu olmuşlar, ya da bir sürü övgüye... Yani ya günah keçisi yapılmışlar ya da aşırı olumlu bir şekilde

algılanarak, gelecek için umut sayılmışlar. Ancak Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı'nın (UNDP) Türkiye'deki gençliğin durumuna ayırdığı 2008 Ulusal İnsani Gelişme Raporu,²⁹ tüm bu geleneksel eğilimleri bir yana itip, insani gelişme perspektifinden güç alan bir anlayışla, sadece ekonomik büyümeyle ilgilenmeyen yeni bir gençlik vizyonu ortaya koyuyor.

Birçokları ekonomik büyümenin, insani gelişmede kilit rolde olduğuna inanıyor ama aslında bu doğru değil. Örneğin Azerbaycan, kişi başına düşen milli geliri, Türkiye'den az olduğu halde, eğitim seviyesi daha yüksek olduğu için, UNDP'nin hazırladığı İnsani Gelişme Endeksi'nde, Türkiye'den daha üst sırada yer alıyor. Bu da Türkiye'nin ekonomik başarısını, insani gelişmeye dönüştürmede ne kadar başarısız kaldığının en açık göstergelerinden birini oluşturuyor. Buna ilaveten, bugün dünyanın en zengin ülkeleri bile, yoksulluktan, işsizliğe, hava kirliliğinden, bulaşıcı hastalıklara ve artan suç oranlarına kadar birçok sorunla uğraşmak zorunda kalıyor ki bu da, ekonomik büyümenin, insani gelişmede tek başına bir gösterge olamayacağını açıkça ortaya koyuyor.

İnsani Gelişme, bir ülkenin, insanların kapsamlı özgürlükler çerçevesinde, uzun ve sağlıklı yaşamlar sürmesine olanak sağlayacak şekilde, gelişmesi anlamına geliyor. Dolayısıyla, İnsani Gelişme, bireylerin önlerindeki fırsatların zenginleştirilmesi ve kapasitelerinin arttırılması yoluyla, hayatlarını değer verdikleri şekilde yaşayabilmesine ve temel insan haklarını kullanabilmesine imkan sağlayan bir süreç olarak tanımlanıyor. Kapasiteler, şekil ve içerik açısından farklılıklar gösterebiliyor, ancak çoğu kez birbirleriyle yakından bağlantılılar. Örneğin, okulda verilen eğitimin ya da serbestçe dolaşmak ve istenilen yerde yaşamak için sahip olunan özgürlük ve ekonomik gücün sağladığı imkanlar, bu kapasitelerin arasında yer alıyor. Toplumsal yaşama, kamuoyu tartışmalarına ve politik karar-alma mekanizmalarına katılma imkanı gibi 'sosyal' özgürlükler de bu kapasiteler arasında sayılıyor.³⁰

Aslında altın formül çok da derin düşüncelere dalmayı gerektirmiyor,

²⁹2008 Ulusal İnsani Gelişme Raporu, Türkiye'de Gençlik, UNDP/Türkiye

³⁰Küresel İnsani Gelişme Raporu 2000, İnsan Hakları ve İnsani Gelişme, UNDP.

aksine bunun formülü basit: Gençlerin önündeki fırsatları, eğitim ve sağlık hizmetlerinin kalitesini arttıralım, gençlerin iş yaşamına girme süreçlerini kolaylaştıralım, gençlerin sorunlarına kalıcı çözümler getirelim, onlara kulak verelim, seslerini duyurmalarına yardımcı olalım, onların kötü şans ya da kötü seçimlerden kurtulabilmesi için umut verelim.

Türkiye gençliği: Kim bu gençler gerçekten?

Türkiye’de yerleşmiş algılara göre, genç demek, dinamik, sağlıklı, orta halli gençler demek... Bir de, ‘genç’ kelimesi, genellikle erkeklerden bahsedilirken kullanılıyor. Tabii 15-24 yaş arası gençlerin nüfusunun 12 milyonu bulduğu da hemen herkesçe bilinen diğer şeylerden biri... Bu sayı doğru, ama aynı şeyi, gençlik tanımı ve algısı için söylemek zor. 2008 Ulusal İnsani Gelişme Raporu’na göre, Türkiye’de 12 milyon gençten sadece yüzde 30’u öğrenci... Yüzde 30’u çalışıyor, yüzde 40’ı ise atıl durumda... En kritiği, bu atıl olanlar! Bu atıl gençlerin bir milyonu şu anda iş arıyor. 300 bini iş bulma ümidini yitirmiş durumda. Bu gençlerden 2.2 milyonu okumaya ve iş aramayan genç kadınlardan oluşuyor. 22 bini hükümlü, 650 bini fiziksel engelli... Bunların yanı sıra, sokak çocukları, sokakta çalışan çocuklar, ülke içinde yerinden olmuşlar, insan ticareti kurbanları, bilimsel araştırmalarda ve medyada kendilerinden pek söz edilmeyen diğer gençler de cabası... Türkiye’de gözlerden uzakta, okul ve iş yaşamından, sosyal hayattan uzakta yaşayan, ‘görünmeyen’ tam beş milyon genç...

Ne yazık ki, fırsat eşitsizlikleri ile şartların eşitsizlikleri, insani gelişmenin batıdan doğuya ve erkeklerden kadınlara gittikçe azaldığı Türkiye’de bilinen bir gerçek. Fiili olarak, Güneydoğu Anadolu’da yaşayan bir genç kadın, insani gelişme açısından en alt düzeyde görülüyor. Ancak sadece bölgesel farklılıklar, doğu ve güneydoğu bölgelerden çok fazla göç alan metropollerin bulunduğu Türkiye’deki eşitsizlikleri anlatmaya yeterli değil. UNDP’nin Gençlik Raporu’nda belirtildiği gibi, bu kadar çok sayıda kişinin kentlere göçü, özellikle eğitim seviyeleri kent yaşamının gerektirdiği istihdam nitelikleri karşısında yetersiz kalan genç kadınlar için

ekonomik ve sosyal sorunlara yol açıyor.

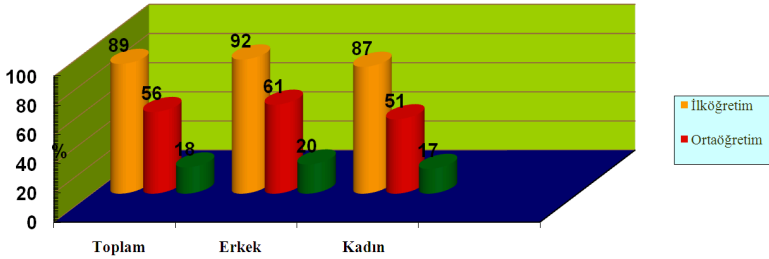
Ulusal İnsani Gelişme Raporu, klişeleri bir kenara bırakarak, sadece bölgesel farklılıklara değil, kentlerdeki hatta aile içindeki farklılıklara da dikkat çekiyor ve her bir gence, insani gelişme sürecinin aktif bir üyesi gibi bakıyor: ‘Gençler, araç değil, amaçtır’ cümlesini motto edinen rapor çerçevesinde, 2007 yılında, tüm Türkiye’yi temsilen 12 değişik bölgede, 15-24 yaşlarında yaklaşık 3.500 genç arasında geniş kapsamlı bir *Gençliğin Durumu Araştırması* gerçekleştirildi, gençlerle 20, yetişkinlerle dört odak grup toplantısı yapıldı. Bu odak gruplarda toplamda 200’den fazla gencin ve 30 kadar yetişkinin görüşleri alınırken, gençlik alanında Türkiye’de ve uluslararası arenada bulunan kaynaklar tarandı. 20’yi aşkın genç ve yetişkinle de derinlemesine mülakatlar yapıldı. Türkiye’de gençlik alanında çalışan tüm sivil toplum kuruluşları, 40 kadar akademisyen ve uzman, en az 35 kamu kuruluşu ve 100’den fazla gönüllü genç, rapora gerek yazılılarıyla, gerekse araştırma ve fikirleriyle katkıda bulundu.

Gençler nasıl atıl duruma geliyor?

Türkiye, çok yüksek genç nüfusuna rağmen, dünyada, gençlik politikası olmayan ender ülkelerden biri. Son 10 yılda 155 ülke, gençlik politikalarını oluşturdu, 168 ülke gençlik koordinasyon mekanizmaları kurdu. Ama Türkiye’de kapsamlı bir gençlik politikası yok. Sorun sadece bu olsa iyi... Her kamu kuruluşunun gençliği farklı tanımlaması yetmezmiş gibi, bir de bunun gibi, politika ve uygulamalarıyla gençlerin hayatını doğrudan etkileyen 13 bakanlık ve 23 ilgili kuruluş var Türkiye’de! Tabii ki, tüm gençleri kapsayacak kapsamlı bir gençlik politikası gerekiyor her şeyden önce... Bu politikanın gençlerin de katılımıyla oluşturulması ve koordineli bir şekilde yürütülmesi gerekiyor.

Herkes için eğitim fırsatı başarılı bir gençlik politikasının anahtarını oluşturuyor. Gerçekten de, bu gençlerin nasıl atıl duruma geldiğini görmek için, Türkiye’de farklı seviyelerde eğitim görenlerin tablosuna bir göz atmak yeterli:

Elekten Geçen Gençler: Basamaklara Göre Net Okullaşma Oranları

Sekiz yıllık ilköğrenim zorunlu olduğu halde, Türkiye’de ilköğretim mezunlarının oranı hala yüzde yüz değil... Bu oran ortaöğretimde yüzde 56’ya düşüyor. Üniversiteye gidenlerin oranı ise, yüzde 18’de kalıyor.

Genç kadınlar, her alanda olduğu gibi, eğitim alanında da, genç erkeklerden daha kötü durumda... Erkeklerin yüzde 92’si ilköğretim mezunuyken, kızların yüzde 87’si ilköğrenimlerini tamamlıyor. Bu oranlar, ortaöğretimde, sırasıyla yüzde 61 ve 51, yükseköğretimde ise, erkekler için yüzde 20, kadınlar için yüzde 17.

3000’den fazla genci kapsayan araştırmamızda, ilköğretimden sonra okula devam etmeyen gençlere, neden devam etmediklerini sorduk. Yüzde 11’i ailesinin farklı sebeplerle okumasını istemediğini söyledi. Yüzde 30’u, çalışmak zorunda olduğu için ve okul masraflarını ödeyecek durumda olmadıkları için devam edemediğini söyledi. Yüzde 50’si, okula ilgi duymadığı için, devam etmediğini söyledi. Bu gruba daha yakından bakarsak, okula gitmekten hoşlanmadığını söyleyenlerin yüzde 60’ı yoksul ailelerden geliyor. Bu sadece bir rastlantı olmasa gerek...

Okuldan maddi olanaksızlar yüzünden ayrılan erkeklerin sayısı, aynı sebeple ayrıldığını söyleyen kızların sayısının iki katı... Aile baskısı yüzünden okuldan ayrıldıklarını söyleyen kızların sayısı ise, erkeklerin dokuz katı... Kısacası, toplumdaki cinsiyet anlayışı, genç erkekleri iş hayatına iterken, genç kadınları, eve kapatıyor.

Sadece kadın-erkek eşitsizliği değil, sosyoekonomik koşullar da, gençlerin hayata çok farklı yerlerden başlamasına neden oluyor. Sözelimi, okul öncesi eğitimden, çocukların sadece yüzde 20'si yararlanabiliyor ve okul öncesi eğitim oranı, zengin ailelerden yoksul ailelere gittikçe düşerken, okul öncesi eğitim alanlar, eğitim basamaklarını da daha rahat çıkıyor. İlkokul mezunları arasında, okul öncesi eğitim almış olanların oranı yaklaşık yüzde 6 iken, aynı oran, lise öğrencilerinde yüzde 28, üniversite öğrencilerinde yüzde 35.

Okul öncesi eğitimin yanı sıra, bir öğrencinin, artık üniversite sınavı kazanmak için neredeyse gerekli hale gelen, dershaneye gidip gitmemesi de, ailenin ekonomik durumuna bağlı... En yüksek gelir seviyesindeki ailelerden gelen çocukların yüzde 75'i, dershanelere giderken, en düşük gelir düzeyindeki ailelerden gelen çocukların sadece yüzde 17'si dershaneye gidebiliyor. Bizim araştırmamızda, örneğin üniversite mezunlarından yüzde 74'ü dershaneye gittiğini söylerken, ilkokul mezunlarının sadece yüzde 2 buçuğunun, dershaneye ya da özel bir kursa gittiği görülüyor.

Üniversiteye giriş sınavı gerçekten bir fenomen, bir olgu Türkiye'de... Her yıl sınava girenlerin ancak üçte birinin üniversitelere yerleştirilebildiğini anımsarsak, Türkiye'de eğitim sistemi, her şeyden çok adeta bir eleme süreci olarak adlandırılabilir... Durumu iyi olan ailelerin çocuklarının, okul öncesi eğitim ve dersane imkânları yüzünden okullara, İYİ okullara seçildiği bir seçme sistemi... Ancak son zamanlarda ÖSS, yerine, daha adil ve uzun vadeye yayılmış bir seçme sistemi getirme çabaları umut vaat ediyor.

Tabii ki herkesin üniversite okuma zorunluluğu da olmamalı. Türkiye'de öğrencilerin yaklaşık yüzde 35'i ilköğretimden sonra meslek okullarına gidiyor. Ancak meslek okulları konusundaki politikaların sıkça değişmesi, bu okulları seçmek isteyen gençlerin tercih yapmalarını zorlaştırıyor. Gençler bir dönemde meslek okullarına önem verildiğinde, bir diğerinde verilmediğini, dolayısıyla değişimin hızına ayak uyduramadıklarını söylüyor... Öte yandan, meslek okulu mezunu olmak da ne yazık ki bir iş garantisi getirmiyor. Nitekim iş arayan gençlerin üçte birine yakını,

yaklaşık 250 bin genç, meslek lisesi mezunlarından oluşuyor.

Eğitimde nitelik de, en az nicelik kadar önemli. Uluslararası düzeyde eğitim kalitesini ölçen bazı araştırmalar, örneğin Türkiye'deki dördüncü sınıf öğrencilerinin yüzde 42'sinin, okuryazarlık derecesinin en alt seviyesinde yer aldığını gösteriyor. Sözelimi, OECD'nin öğrencilerin problem çözme yeteneklerini ölçen 2003 tarihli Uluslararası Öğrenci Değerlendirme Programı PISA Araştırması'nda da, Türkiye, katılan 40 ülke arasında sondan beşinci oldu. Türkiye'den bazı öğrencilerin, uluslararası düzeyde üstün başarılar elde ettiğini de anımsarsak, Türkiye'de okulların eğitim kaliteleri arasında büyük farklar olduğu sonucuna da rahatça varabiliriz. Kısacası, en iyi ve en kötü öğrencilere sahip olduğumuzu üzülmeye söyleyebiliriz.

Eğitim sistemindeki eşitsizlikler, gençlik istihdamını da, en önemli sorunlardan biri olarak karşısına çıkarıyor Türkiye'nin... Türkiye'de çalışan nüfusun sadece yüzde 18 buçuğu, 15-24 yaşları arasındaki gençlerden oluşuyor. Gençlere sorulduğunda ise, yüzde 49'u hayatta en çok 'iyi bir iş'e sahip olmak istediklerini söylüyorlar. Aşk ve prestij bile bu gençler için 'iyi bir iş'ten sonra geliyor. Ancak işsiz nüfusun, tam yüzde 35'i genç kadın ve erkeklerden oluşuyor...

Kadınlar söz konusu olduğunda, iş gücüne katılım oranı daha da düşüyor. 15-24 yaşları arasındaki genç erkeklerin yüzde 52'si işgücüne katılırken, aynı yaş grubundaki genç kadınların sadece % 24.6'sı işgücüne katılıyor. Üniversite mezunu kadınlarda ise bu oran, yüzde 74'e fırlıyor. Daha düşük eğitim düzeyindeki kadınların iş hayatına katılım oranı, yüzde 20'lerde seyrederken, üniversite mezunu kadınların işe katılım oranları, neredeyse genç erkeklerinkiyle aynı... Bu da açıkça, eğitimin bu bağlamdaki önemini de ortaya koyuyor.

Türkiye'nin acilen gençler için bir istihdam stratejisi geliştirmesi gerekiyor. Son yıllarda kentlerde gençler arasında artan işsizlik oranı bu stratejiyi daha da acil hale getiriyor. Özellikle kırsal kesimden kentlere göç eden gençlerin istihdam edilebilir hale gelebilmesi için, zorunlu eğitimin 12 yıla çıkarılması bir çözüm olabilir. Zorunlu eğitimi 5 yıldan 8 yıla çıkartmanın, 1997'den beri yılda ortalama 3 milyar dolarlık bir harcama

gerektirdiği göz önünde bulundurulursa, 12 yıllık zorunlu eğitime geçiş için, önümüzdeki 10-12 yılda yaklaşık 25-30 milyar dolarlık bir yatırım gerekebilir. Hükümet, böyle bir politikayı değerlendirmeye alabilir.

Herkese eşit eğitim fırsatı sağlanması öncelikli bir konu. Ek kaynak gerekiyor; hatta Türkiye gibi, genç nüfusun artmaya devam ettiği bir ülkede, bugünkü okullaşma oranını korumak için dahi ek kaynaklar gerekiyor. Devlet, bir gencin sosyo-ekonomik statüsü ile eğitimde başarı durumu arasındaki ilişkiyi, okul öncesi eğitime odaklanmak, okullarda asgari bir kalitede standart oluşturmak, önemli ölçüde dezavantajlı olan çocuk ve gençlere eşit fırsatlar sunmak gibi etkin eğitim politikalarıyla zayıflatabilir. Gençliğin durumunun iyileştirilmesi için, eğitimde niceliksel ve niteliksel gelişme kaydedilmesi şart. Ayrıca öğretmenlerin mesleki becerilerini arttırabilmesi için de daha çok olanak sağlamaya ihtiyaç var.

İstihdam stratejisi geliştirilirken, Türkiye'nin dünyadaki eğilimleri de değerlendirmesi ve gençlerini geleceğin fırsatlarına ve mücadelelerine hazır hale getirmesi gerekiyor. Bu da ancak, geniş tabanlı, bilgi ekonomisi ve İnsani Gelişme odaklı, fırsatlara erişimde eşitliğin vurgulandığı ve yoksullukla çok güçlü biçimde mücadele edilen bir program uygulanmasına bağlı.

Son 10-15 yıldır, dünya yeni bir devrim yaşıyor: “Bilgi Çağı” teknolojileri... Bu teknolojilerden yararlanan ve kalkınmalarının odağına “insanı” koyan ülkeler, kalkınmalarında çok etkin ve belirgin sonuçlar aldılar. Örnek olarak Avrupa’da İrlanda, Finlandiya, İsveç, ve İzlanda; Güney Asya’da Güney Kore Cumhuriyeti, Malezya, Tayvan ve Singapur, ve son 5 yıl içinde Hindistan ve Çin’i gösterebiliriz. ‘Bilgi Çağı’ devriminden yararlanabilen ülke, toplum ve kişiler büyük güç ve yararlar sağlıyor. Bu devrimin dışında kalanların ise yeni bir gerikalmışlık uçurumuna sürüklendikleri görülüyor. Küreselleşme sürecindeki dünyamızda başarı, kalkınma ve güçlenmenin sırrının, yeni bilgi ve iletişim teknolojileriyle donanmış insanların verimlilik, yaratıcılık ve yarışmacı niteliklere sahip olmalarına bağlı olduğu anlaşılıyor. İnsanın eğitimine ve sağlığına, bilgi ve araştırmacılığına, hayat boyu öğrenim ve bilgi yenilemesine yatırım yapan ülkeler, küreselleşen dünyamızda hem birey düzeyinde, hem

de toplumsal olarak kazançlı çıkıyorlar. Dolayısıyla, Türkiye'nin de bu devrimin sunduğu faydalardan yararlanabilmesi için gençlerini, bu yeni teknolojilerle 'oynayacak' hale getirmesi, gençlerin yaratıcılıklarını hayata geçirerek kurabilecekleri işlere destek olması, onların önünü açması gerekiyor.

İstihdam politikalarının da, kötü çalışma koşullarının ve düşük maaşların iyileştirilmesi gibi, gençlerin ihtiyaçlarına cevap vermeye yönelik olması gerek. Gençler için, işin niteliği de, en az iş sahibi olmak kadar önemli. 'Karşılığı ödenen, düzgün bir iş' sahibi olmak önem taşıyor. Bu da, sosyal güvencesi olan, ekonomik bağımsızlık getiren ve gencin kendisini geliştirmesine olanak sağlayan bir iş anlamına geliyor.

Gençliği bertaraf etmeyelim

Araştırmalar, sivil toplum kuruluşlarının faaliyetlerine katılan gençlerin hayatlarında mucizevi değişiklikler olduğunu, en ücra köşelerdeki gençlerin bile, bu sayede hem kendilerini hem çevrelerini geliştirdiklerini, değiştirdiklerini ortaya koyduğu halde, Türkiye'de gençlerin sadece yüzde 4'ü bu tür faaliyetlere katılıyor... Herhangi bir siyasi partide görev alan gençlerin oranı da yüzde 5'i geçmiyor... Geri kalan yüzde 95'in dörtte üçü ileride bir siyasi parti içinde yer almayı düşünmüyor. Kısaca, Türkiye'de gençler katılmıyor. Gençler yalnızca iş hayatına katılamamakla kalmıyor, siyasete ve sosyal yaşama da katılmıyor. Araştırmamıza katılan gençlerin kendilerinin dile getirdiği gibi, gençlerin her biri birbirinden bağımsız, adeta 'ayrı kaplarda' yaşıyor.

Bununla birlikte gençler, kendilerini ilgilendiren konularda karar alma sürecinin içinde olmalı. Bunda başrol ailelere düşmekle birlikte yakın çevrenin ve gerek yerel, gerekse ulusal düzeylerde STK'ların, siyasetçilerin ve politika yapıcılarının da sorumluluğu var. STK'lara ve özel sektöre, gençleri demokratik sürece ve yönetime dahil etmede yeni yollar bulmak için büyük görevler düşüyor. Genel olarak genç kadınların ve erkeklerin sesini daha fazla dinlemeye ihtiyaç var.

Gençliğin siyasete karşı güvensizliği oldukça yaygın görünmekle birlikte, sivil toplum kuruluşları gençlere bazı uygun katılım olanakları sunabilir. Gençliğin siyaseti algılayış biçimi de değişmeli. Çünkü, siyasi katılım gençlerin sorumlu yurttaşlar haline gelmesinin en önemli araçlarından biri. Gençlerin bilgi ve iletişim teknolojilerinden yararlanabilmeleri de bir o kadar önemli. Çünkü bu teknolojiler:

- İnsanın eğitiminin, bilgisinin, tecrübesinin, yaratıcılığının ve reket gücünün önemini pekiştiriyor.
- Ekonomik gelişmenin kaynağı olan insanın verimliliğini arttırıyor; ve
- Az bir yatırımla geniş ve kazançlı iş gücü imkanları sağlıyor.

Bu yeni teknolojiler, dünyada insan bilgisi ve becerisine dayanan çok kazançlı bir yeni “hizmetler sektörü”nün doğmasına neden oldu. Bu yeni sektör bugün dünyanın toplam milli hasılasının (GDP) % 65’ini ve yeni istihdam olanaklarının başlıca kaynağını teşkil ediyor. Bu gerçek, Türkiye açısından da büyük önem taşıyor. Türkiye’nin önümüzdeki 10 yılda karşılaşacağı en önemli sorun “istihdam dostu bir gelişme”yi gerçekleştirebilmek ve mevcut genç işsizlere ek olarak, çalışma yaşına erişecek yeni 4 milyon gence, kazançlı iş imkanı sağlamak. Bu tür sorunlarla karşı karşıya olan ülkelerin yapabileceği en gerçekçi ve yararlı işbirliği, bilgi çağı devriminde çok başarılı olmuş Güney Kore Cumhuriyeti, Malezya, Tayvan, Singapur, Hindistan ve Çin gibi ülkelerin deneyim ve uygulamalarından ders almak ve yararlanmak gibi görünüyor. Bu, AB yolunda olan Türkiye için daha da büyük önem taşımakta. Örneğin, İrlanda 20 yıl önce Avrupa’nın en yoksul ülkelerinden birisi idi. Ancak yeni teknolojilere dayanan eğitim sistemini “ulusal bir kalkınma politikası” olarak uygulaması sonucu, bugün AB’nin en hızlı gelişen ülkesi niteliğine erişti. İrlanda’nın kişi başına düşen milli geliri bu süre içinde 3 kat arttı. Daha önce, istihdam sorunu sonucu, dünyanın en fazla insanını ihraç eden bir ülke olmasının aksine, şimdi en yüksek teknoloji ürününü ihraç eden bir ülke haline geldi. İstihdam imkanları % 70 oranında artarak 2 milyondan fazla insana yeni ve kazançlı iş imkanı kazandırıldı.

Diğer örnek alınabilecek bir ülke Güney Kore Cumhuriyeti. 1965 yılında Türkiye'nin kişi başına düşen milli geliri yılda \$350 iken, Güney Kore'ninki \$107 idi. Ancak Güney Kore, İrlanda gibi insan eğitimi ve yeni teknolojilere dayalı bir kalkınma stratejisi izlediği için 2005 yılında bu rakam \$17,380'a erişti. UNDP'nin 2005 yılı Teknolojide Başarı Endeksi'nde Güney Kore baştan 5. iken Türkiye 120. sıradaydı. Gene bu endekse göre Güney Kore, ARGE yatırımları için milli gelirinin % 2.5'ini ayırırken, Türkiye sadece % 0.7'sini harcamış görünüyordu. Aynı şekilde, Güney Kore'de her 100 kişiden 68'i İnternet'ten yararlanırken, Türkiye'de bu rakam ancak 8 kişi idi. Aynı yıl Güney Kore'nin 633, Türkiye'nin ise kendisine ait sadece 1 patenti mevcuttu. Ancak tüm bu olumsuz verilere karşılık, Türkiye için önümüzdeki 10-15 yıl çok önemli bir fırsat penceresi olabilir. Bu süreçte, Türkiye nüfusunun büyük kısmını "çocuk" bölümünden çıkıp "çalışma yaşına erişmiş" genç kuşak oluşturacak. Avrupa'da ise genç kuşak en düşük düzeyine gelecek. Eğer Türkiye bu zaman içinde "İnsan Odaklı Bilgi Çağı Kalkınma Stratejisi"ni ulusal bir politika olarak uygular ise, AB'nin yeni hizmet ekonomisinin önemli merkezlerinden biri haline gelebilir. Bu sonuca varabilmek, ancak gençlerin Avrupa dilleri ve yeni bilgi teknolojileri ile donatılması koşuluna bağlı.

Politikaların ve uygulamanın tüm alanlarında genç kadın ve kızların tam katılımını mümkün kılmak ve sağlamak için çaba gösterilmesine önem verilmeli.

Bu can alıcı konuda genç kadınların farkındalığını geliştirmenin, kaliteli ve tatmin edici bir yaşam sürmek için bilinçli tercihler yapabilmelerini sağlamanın yolu öncelikle eğitim ve iş hayatına, sosyal hayata ve siyasete katılımdan, bunu yaparken bilgi teknolojilerinden her yönüyle yararlanmaktan geçiyor. Sürdürülebilir gelişme ancak kadınlara eşit fırsatlar sağlamakla güvence altına alınabilir.

Fırsat penceresi?

Türkiye'nin 15-24 yaşları arasındaki gençlerinin sayısı şu anda yaklaşık 12 milyon. Bu gerçekten yüksek bir sayı: Letonya'nın toplam nüfusunun altı

katı, Danimarka'nın toplam nüfusunun iki katı, Bulgaristan nüfusunun bir buçuk katı!

Türkiye'nin genç nüfusu, önümüzdeki 10-15 yılda artmaya devam edecek. Çalışan nüfusun sayısı, her yıl 800 bin civarında artacak. 2023 yılına gelindiğinde, Türkiye nüfusunun yaklaşık yüzde 70'i çalışma ça-ğında olacak ve azalan bir hızla da olsa, çalışan nüfus, 2040 yılına kadar artmaya devam edecek.³¹ Nüfus artış hızı düşerken, çalışma çağındaki nüfusun artmaya devam etmesi durumunda oluşan bu *demografik dönü-şüme* "demografik fırsat penceresi" deniyor. Böyle bir olgu, bir ülkenin tarihinde ancak bir kez rastlanan bir "fırsat". Bugünün gençleri, 2023 yı-lına gelindiğinde ülkedeki karar alıcıların ve uygulayıcıların çoğunluğunu oluşturacaklar. Dolayısıyla Türkiye'nin, gençlerini önümüzdeki 15 yılın zorluklarına hazırlamak üzere, büyük ölçüde bilgi ekonomisinin gerektir-diği düzeydeki becerileri kapsayan gelişmiş yeteneklerle donatmak için çok daha yoğun yatırımlar yapmaya şimdiden başlaması gerek.

Türkiye'nin, bugünkü gençliği, 2023 koşullarına hazırlayabilmesi için önünde sadece 15 yıl açık kalacak bir demografik fırsat penceresi var. Doğu Asya ülkelerinin yaptığı gibi Türkiye bu fırsat penceresinden ya-rarlanabilirse, gençlerin önüne koyabileceği fırsatları artırabilir ve bunun doğal bir sonucu olarak da, ekonomisini daha ileri düzeylere taşıyabi-lir. Gençlerini, yarının küresel koşullarına hazırlayamazsa, gençleri için daha çok ve daha iyi iş imkanları sunamazsa, gelecek kuşaklar, sosyal, siyasi ve ekonomik huzursuzluk kaynağı haline gelebilir. Konu acil! Za-man daralıyor. Türkiye hemen önlem almaya girişmezse, fırsat penceresi sonsuza kadar yüzüne kapanabilir. Çünkü bilgi çağına, nüfusu önümüz-deki yıllarda had safhaya ulaşacak gençler kadar kimse daha iyi ayak uyduramaz.

³¹TÜİK'in 2007 nüfus sayımından önce yaptığı son hesaplamalara göre, Türkiye'de nüfus artış hızı %1,26. TÜİK'in aynı temele dayalı projeksiyonlarına göre bu artış hızı önümüzdeki on yılda belirgin biçimde düşmeye devam edecek ve yaklaşık %1'e yakın olacak. 2007 nüfus sayımı sonuçlarına dayalı yeni nüfus artışı hesaplama ve projeksiyonları daha sonra yapılacaktır.

Gençler: Araç değil, amaç

Gençler... Önce insan, sonra gençler.

Gençler... Araç değiller, amaçlar... Burada ve şimdi mevcutlar... Yarın değil. Kalkınma sürecinde, araçlar ile amaçlar, nedenler ile sonuçlar kolayca birbirine karışabilir, ama önemli olan bu konuda dikkatli olmak, kıstasları belirlemek ve geleceği insani gelişme açısından planlamak...

Gençler... Gelişi güzel formüllere değil, hem bugünün sorunlarına çare olacak hem de daha barışçıl ve daha çok fırsatların bulunduğu bir dünyada yaşamalarını sağlayacak kalıcı politikalara ihtiyaç duyuyorlar.

Gençler... Karar alma mekanizmalarına aktif olarak katılmaları gerekiyor.

Gençler... İnsani Gelişme çerçevesinde kapsamlı bir vizyon gerektiren hayli derin ve karmaşık bir konu...

Özgür, yaratıcı, başkalarıyla/dünyayla etkileşim içinde, farklılıklara saygı duyan, güçlü ve muktedir genç... İşte Ulusal İnsani Gelişme Raporu'nun gençlerle birlikte oluşturduğu vizyon... Bugünün gençleri, ancak yapabilirlikleri artarsa ve yetişkin dünyada kendilerine şans tanınırsa, amaçlarına ulaşabilecek. İşte bu yüzden, Gençlik Raporu, gençlerin önündeki tüm engellerin kaldırılması, dünyayı şekillendirmeleri için gençlere yol açılması çağrısında bulunuyor; ama yarın değil, bugün.

Röportaj

Evren Ergeç, Toplum Gönüllüleri Uluslararası İlişkiler direktörü

Toplum Gönüllüleri vakfı (TOG) emektarı Evren Ergeç'le gençlik alanındaki deneyimlerini paylaştık. Gönül isterdi ki Evren gençlerin örgütlenmesi üzerine yazdıklarını geliştirip gönderebilseydi ama zamanı el vermedi. Sahada çalışmanın zorluklarını çekenler bilir. Onu da ılık bir Mayıs günü laptop'unun başında, e-posta aracılığıyla ilettiğimiz sorularla yakaladık...

Aslı: Sence Türkiye'de bir gençlik alanından söz etmek mümkün mü? Bu alandaki kişisel çalışmalarından söz eder misin bize...

Evren: Gençler olduğu sürece gençlik alanı da olacak haliyle, bir de benim gibi varoluşunun nedenlerinden biri gençlerle ilişki olunca bu alan daha da anlamlı hale geliyor. "Gençlik alanı" içinde bir gençlik çalışanı olarak yaşantımı sürdürüyorum. Dolayısıyla alanı ben de anlamlı hale getiriyor, gerçekleştiriyorum. Gençlik alanını var eden – gencin ilişki kurduğu her birim – aktörlere baktığımda da şu üç yaklaşımı görüyorum: gençler adına, gençler için, gençlerle birlikte.. Bu ister bir üniversite olsun, ister bir gençlik merkezi isterse de bir şehir, gencin kurduğu ilişkiler toplamı bu alanı var ediyor. Bu alan içinde gençler ya araçsallaştırılıyor, kimliksizleştiriliyor ya da görünür kılınmaya, özneleştirilmeye çalışılıyor. Ben gençleri görünür kılmak için 2003 yılından bu yana bir gençlik sivil toplum kuruluşu olan Toplum Gönüllüleri Vakfı'nda (TOG) çalışıyorum. Bir yandan tek taraflı bir anlamlandırmadan değil, gençlerin dolayısıyla gençlik alanının beni anlamlı hale getiriyor olmasının keyfini yaşıyorum.

Aslı: TOG'da oldukça uzun süredir önemli görevler üstlendin. Kurum-

sal bir yapıda çalışanın iyi / kötü yanları neler olabilir?

Evren: Kurumsallaşma süre içinde “zamanın ruhuna” göre kabuk değıştirmez, gerçekleştirdiğı hizmetlere renk katmaz, çeşitlendirmez, yeni hizmetler üretmez, yeni, farklı insanları işin içine katmaz ise hantallaşır. Bu hantallaşma da kurumsal yapıların en büyük sorunudur. Çevremizde hantallaşmış dolayısıyla içine kapanmış bir sürü kurumsal yapı mevcut. TOG bir gençlik sivil toplum kuruluşu olarak kar amacı güden kurumsal yapılardan organizasyon yapısı olarak farklılık göstermiyor. Departmanlar, departman yöneticileri, departman çalışanları hedeflerini, Yönetim Kurulu tarafından onaylanmış hedeflerini gerçekleştirmek doğrultusunda çalışmalarını sürdürüyor. Tabi her kurumda olduğu gibi kendine özgü bir dil oluyor zaman içinde, bu dilin cazibesine de kapılmamak gerekiyor. Dilin cazibesine de kapılmak tutsaklık yaratır. Hele bir de hizmet verdiği kitle oldukça dinamik bir kitleyse. Dolayısıyla dinamizm, akışkanlık, değışimde süreklilik, çalışanların kendilerini gerçekleştiriyor olması için alan yaratma tüm bunlar iyi yanlar kurumsallık için.

Aslı: Türkiye’de gençlik alanında çalışan sivil toplum kuruluşlarının temel sorunsalı nedir?

Evren: Türkiye’de gençlik alanında çalışan sivil toplum kuruluşlarının temel iki sorunsalı var. Birlikte çalışmaya pek yanaşmıyorlar; herkesin kendi gündemi bulunuyor, bu gündemde boğulup gidiliyor. Ortak gündemde yol alma konusunda başarısızlar. Ortak gündem ya da gündemler de çalışılmayınca dağınık bir görüntü ortaya çıkıyor. Bir diğerk nokta da gençlerin tüm kesimlerine ulaşamıyor olması, bunun da birinci sorunsalla bağlantısı var zaten.

Aslı: Türkiye’de gençlerin örgütlenmesinin önünde duran engeller var mı? Bu noktada ekonomik ve sınıfsal eşitsizlikler devreye giriyor mu?

Evren: Gençleri araç olarak gören zihniyet her dönemde olduğu gibi bu dönemde de yaşıyor. Aramızdalar. Bu araçsallaştırıcı zihniyet genci bir problem, korku unsuru olarak ele alır. Genç dediğimiz “olmamış-pişmemiş özne” yetişmemiştir daha, bir ara dönemdir bu dönem. Dikkat edilmelidir. İşte en büyük engel, gençlerin örgütlenmesinin önündeki bu

zihniyettir. Bunun daha yumuşak yaklaşımı “benim istediklerimi, yaptıklarımı tekrar et, benzerini yap bakalım” diyerek örgütlenendirilen, örgüt içinde var edilen gençlerdir. Burada bir çağrı değil ama bir buyurma söz konusudur. Bu ilişki biçimi gençlerden gençlere de olabilir. Genç pekala benzer zihniyetin taşıyıcısıdır da aynı zamanda.

Bu zihniyetin beslenmesinde ekonomik sınıfsal eşitsizlikler rol oynamaktadır muhakkak. Ancak sadece eşitsizlikler gençlerin örgütlenmesinin önünde bir engel teşkil etmiyor. Harekete geçen, örgütlenmeye çalışan bir grup gencin, birden fazla gencin bir amaç birlikteliği etrafında bir araya gelmesinin önünde ekonomik, sınıfsal eşitsizliklerden de bu eşitsizliklerin doğurduğu zihniyet yapıları durmaktadır.

Bir yandan da örgütlenmeyi salt belli kalıp, çerçeveler içinde düşünenler var. Bugün yaşadığımız dönem bize şunu gösteriyor: gençlerin bizim bugün adını koymadığımız, koyamadığımız değişik biçimlerde örgütlenmeleri mümkün... Sadece sendika üyesi, sadece STK gönüllüsü olup gençler örgütlenmiyor çünkü hele parti üyesi olarak hiç örgütlenilmiyor.

Aslı: TOG’da örgütlenmeyi kolaylaştıracak hangi yöntemleri kullanıyorsunuz?

Evren: Toplum Gönüllüleri hareketi içinde gençler projelerini hayata geçirmek için kendileri – genellikle üniversite kulübü biçiminde- örgütleniyorlar. Biz de gençlik çalışanları , gençlik eğitmenleri, Toplum Gönüllüsü gençlerle birlikte örgütün kapasitesini artırmak, sürdürülebilirliğini sağlamak adına yeni yollar arıyor, buluyor, uyguluyor, değerlendiriyoruz. Gençlerin örgütlenmeyi yaparak, yanılarak, yeniden yaparak oluşturması adına alan yaratmaya çalışıyoruz.

Aslı: İnternet önem kazandıktan sonra sivil toplum çalışmalarında herhangi bir açılım sağlandı mı?

Evren: Mesai saatimin yüzde yetmişi – belki de daha fazlası- bilgisayara değil ama internetin başında geçiyor olmam sivil toplum çalışmaları için internetin öneminin arttığının bir göstergesi. Hem gençlik alanı, hem de ulusüstü, ulus aşırı biraradalıkların sağlanması internet – ağlararası sayesinde gerçekleşebiliyor. Bugün gençlerin örgütlenmesinde de hem

bir araç hem de bir amaç haline dönüşmüş durumda internet, bir çeşit örgütlenme ara yüzü gibi. Gençlerin örgütlenmesinin “software”idir internet.

Toplum Gönüllüsü Gençler TOG gençlik örgütlenmelerinde uyguladıkları projelerinin raporlarını internet ortamında paylaşır, internet ortamında açık çağrılarla ulusal, uluslararası gençlik hareketliliğinin gerçekleştiği toplantılara ilk adımlar atılır. İnternet bir çeşit dışlama da yaratmaya başladı. Kullananlar, kullanmayanlar, hakim olanlar hakim olmayanlar arasında. Eğer internete hakimseniz daha fazla “katılımcı” olabiliyorsunuz.

Facebook, yahoo ya da google gruplar gençlerin kendilerini sıklıkla var ettikleri web alanları. 2008 yılından 2009 yılına, yılın öncelikli temasını belirlerken gençler sanal ortamı temaların açıklanması, paylaşılması ve belirlenmesi sürecinde kullandılar. Katılımı, oylamayı sanal ortamda gerçekleştirdiler.

Aslı: Gençlerin örgütlenmesiyle ilgili kaleme aldığım yazıda ulus aşırı ağlara temas etmişsin. Özellikle yerelden başlayarak, Türkiye’de bir gen- cin bu ağlara ulaşma serüvenini özetler misin bize...

Evren: “Yurttaşların ördüğü ulus devletlerden, bireylerin ördüğü ulus- üstü örgütlenme biçimlerine, küresel inisiyatiflere, sanal oluşumlara gi- dişat, aslında örgütlenmenin başka türden gelişimler içinde olduğunun da göstergesi. “

Yukarıdaki bölüm daha önce bu konuda yazdığım bir makaleden alıntı... Aynı amaç doğrultusunda bir araya gelen gençler süreç içinde kendi amaç benzerlerini ülkeleri dışında da bulabiliyor. Bu tabii gençler arasında ol- dukça azınlık sayılabilecek bir düzeyde, eğer çok dilli bir eğitim sistemi- nin içinden geçmediyseniz, dünyada en çok konuşulan dillerden birisini bilmiyorsanız bir noktadan sonra kesintiye uğrayabiliyor yolculuğunuz. Ya da bu yolculukta inat ediyor genç ve dil problemini ortadan kaldırı- yor. Yerel’den ulusala, ulusaldan uluslararasına bir dolaşıma giriveriyor. Hatta genellikle yerelden, uluslararasına geçiyor. Özellikle uluslararası gençlik değişim programları, projeleri bu açıdan oldukça önemli bir etki

yaratıyor.

Bir de gençlik örgütlenmelerinin belirli amaçlar doğrultusunda bir araya geldiği uluslararası ağlar var. Bu ağlara üye olan gençlik sivil toplum kuruluşlarına da üyeyse kurumu, bu da genci kendi mağarasından çıkarıp başka mağarada ötekilerle çarpışmasına, bir araya getirmesine yol açıyor. Yerel duyarlılıktan, küresel duyarlılığa, dünya vatandaşlığına adım atılabilecek bir alan. Şimdilik oldukça yeni olsa da önümüzdeki dönemde ulus üstü yapıların artmasıyla zenginleşecek, çoğalacak.

Aslı: Türkiye'de devlet-sivil toplum-yurttaş üçgeninde gençler nasıl tanımlanıyor? Kendilerini ifade edebilecekleri alanları yaratabiliyorlar mı?

Evren: Devlet kendisinden bir varlık değil, ortada bir “omnipresence” yok. Devlet dediğimiz kurumlar, o kurumların içindeki insanların ürettiği toplamlar bütünü. O insanlar da ulus devletin yurttaşları. Ama onlar yani devleti üretenler çeşitli nedenlerle kendilerini bazı yurttaşlar adına harekete geçmek durumunda hissediyor. Harekete geçmek hizmet odaklı olsa bir sorun olmayacak, genellikle hizmetin ötesinde bir çeşit mikro toplum mühendisliklerle karşımıza çıkıyorlar.

Benzer bir durum sivil toplum için geçerli. En kaba anlamıyla bireylerin bir amaç doğrultusunda örgütlenerek kurdukları yapılar da mikro toplum mühendisliğini ortaya koyuyor. Vizyon ve misyonu olan her örgüt toplumsal mühendisliğe girer. Modernizmin parçalanmasını yaşıyoruz. Bu parçalılık çoklu bir ortamı ortaya koyuyor. Mesele de bu çoklu ortamda ilişkilerdeki açıklık, şeffaflık, karşılıklı anlayış. İşte bu çoklu yapı içinde gençlik sivil toplum kuruluşlarının en büyük dertlerinden birisi gençleri görünür kılmak olmalı. Gençler var ve gençlerin ihtiyaçları var. Bu şeffaflık olur ise devlet-sivil toplum içindeki yurttaşlar içinde gençler var olacak.

Peki gençler, gençlerin önündeki “zihniyet” engellerine rağmen, inadına kendilerini ifade ediyorlar hem de modernizmi paramparça ederek bunu yapıyor, ezberleri bozabiliyorlar. Bu da bu üçgen içinde görünmeyen gençleri dönem dönem görünür kılıyor. Gençler yurttaş öncesi bir hal değil, onlar da yurttaş ama algı, yaklaşım henüz bu yönde değil ma-

alesef. Mikro toplumsal mühendisliklerin gerilimi içinde onlar, yurttaş olmak için çeşitli yollarla endoktrinasyondan geçirilenler.

III. Türkiye’de gençliğin politik katılımında yeni bir kanal: İnternet

Yeni Toplumsal İletişim *Ethos*'u: İstanbul Gençliği ve İletişim Teknolojileri Kullanımı

Prof. Dr. Halil Nalçaoğlu, İstanbul Bilgi Üniversitesi

Bu çalışmanın temel amacı, daha önce farklı bir perspektiften tartışmaya alıştığım (Nalçaoğlu 2007) bir kavramı, “yeni toplumsal iletişim *ethos*'u” kavramını, İstanbul gençliğinin iletişim teknolojileri kullanımına odaklanarak yeniden irdelemek ve geliştirmek olacak. Kavramlar sosyal bilimlerin el aletleridir. Nasıl bir mekanik ustası işini yapabilmek için doğru aletleri doğru ortamlarda kullanmak durumundaysa, bizler de, sosyal bilimciler olarak, kavramlarımızı doğru seçip bunları doğru bağlamlar içinde kullanmak durumundayız. Duvara çakılmış bir beton çivisini tornavida ile sökemezsiniz. Bunun gibi, bir toplumsal sorunu anlamak için başka bir toplumsal sorun için ve o sorunun bağlamında üretilmiş kavramı kullanmak fayda getirmeyecektir. Yeni toplumsal iletişim *ethos*'u kavramını da (tersi belirtilmediği sürece bundan sonra kısaca *ethos* olarak anılacak) bu bakımdan yerli yerinde işlemselleştirmek ve bu kavramın işimizi görüp görmediğini anlamak durumundayız.

Toplumsal iletişim kipi

Ethos'u doğru bağlamına yerleştirmek için analitik düzeyimizi bir seviye yukarı çekelim ve bu kavramı en yakından sarmalayan bağlama kısaca bir göz atalım: Bu bölge için önereceğin kavramsallaştırma, *toplumsal iletişim kipi* olacak. İletişim ve sosyal psikoloji literatürü içinde iletişim kipi (*communication modality*) kavramı basit bir şekilde bireylerin (öncelikli

olarak) kullandıkları iletişim teknolojileri kastediliyor (Ziegler vd. 2007; Coupey & Sandgathe 2000; Unnava vd. 1994; Chaiken & Eagly 1976). Söz gelimi, 2002 genel seçimlerinde adayların Almanya'daki televizyon tartışmaları üzerine yapılan araştırmada (Ziegler vd. 2007) televizyon izleyicileri işitsel, görsel-işitsel ve yazılı teknolojilere yönelik tercihleri bazında sınıflanmış ve bu sınıflamaya dayanarak bazı çıkarımlarda bulunulmuştur. Yukarıda örneklenen literatür, dikkat edilecek olursa, bireylerin tercih bazındaki deneyimlerini başat ölçüt olarak almakta, iletişim teknolojilerinin toplumsal/kültürel boyuttaki, yani makro kurucu katkılarını dikkate almamaktadır. Oysa bu çalışmada benim *ethos* kavramını yerleştirmek istediğim bağlam “toplumsal iletişim kipi” olarak tanımlandı. Toplumsal bir kip olarak iletişim kavramını incelemek için farklı bir patikada gelişen literatüre bakmamız gerekiyor.

Bu literatür kabaca medya ekolojisi olarak adlandırabileceğimiz ve, açıkça belirtmek gerekirse, ana akım (*mainstream*) ve eleştirel iletişim alanları içinde fazla rağbet görmeyen bir küme çalışmayı kapsıyor. Bu literatürün başat aktörlerini sıralamadan önce neden “fazla rağbet görmediğini” kısaca açıklamak isterim. Medya ekolojisi yaklaşımı, “teknolojik determinizm” suçlamasının gölgesi altındadır. Bu suçlamayı bu çalışma içinde uzun uzadıya irdelemeye gerek yok. Ancak, teknolojik determinizm suçlaması haklı veya haksız olsun, medya ekolojisi literatürünü ana akım medya kavramlaştırmalarından temelde ayıran bir özelliğini vurgulaması bakımından ilgi çekicidir. Medya ekolojisi yaklaşımı, iletişim süreçleri içinde mesaj içeriğini ya da iletişim ekonomi-politiğini değil, iletişim teknolojisinin kendisini (söz, yazı, baskı, televizyon, internet, vs.) ilgi ve araştırma nesnesi olarak tayin eder. Şu halde, mikro araştırmaların verili kabul ettiği iletişim mecrası ya da *medium*, medya ekolojisi için tam da sorgulanması gereken bir duruma, bir nosyona işaret etmektedir.³² Bu alanda son derece etkili ve hatta paradigmatik diyebileceğimiz figürler arasında Eric Havelock, Walter Ong, Lewis Mumford, Harold Innis, Marshal McLuhan, ve Neil Postman'ı, Amerika kıtası dışına göz atacak olursak, Friedrich Kittler, Jacques Ellul ve Regis Debray isimle-

³²“Medya ekolojisi” kavramının, vurgu ve yönelim farklarına göre, ortaya çıkabilecek dört tanım alanı için bkz., Fuller (2005).

rini sayabiliriz. Bunlara ek olarak, kavramın kendisini ve medya ile sınırlı bağlamını değil ama canlı entelektüel arkaplanını paylaştığını ileri sürebileceğimiz iki düşünür, sanırım yukarıdaki parlak listeyi bir kat daha parlatacaktır: Félix Guattari ve Jacques Derrida.

Postman'a göre medya ekolojisi, iletişim medyasının insan algısını, anlayışını, duygulanımını ve değerlerini nasıl etkilediğine bakar. Ekoloji veya çevre (Postman çevre [*environment*] kavramını tercih ediyor) insanlara belli düşünme, hissetme ve davranma biçimlerini empoze eden karmaşık mesaj sistemleri olarak görülebilir. O halde çoklu iletişim teknolojilerin etkileşimi ile şekillenen ancak bunlar içinde bir tanesinin baskın rol oynayabileceği verili bir medya ekolojisi bireylerin algıladıklarını, söylediklerini ve davranışlarını yapılandıracak; insanlara belli roller yükleyecek ve bu rollerin yerine getirilmesini sağlayacak; yapılması ve yapılmaması gereken şeyleri ortamın doğasına göre farklı şiddette ve formellikte yaptırımlarla denetleyecektir (Postman).

Yukarıda özetlenen kavramsal arka planı, *ethos* kavramının bağlamı olan toplumsal iletişim kipi kavramını oluşturmak için tartıştık. Şimdi bu bağlamı daha yakından değerlendirebiliriz. Toplumsal iletişim kipi, verili bir zaman mekân kesitinde bir topluluğun ya da bütün bir toplumun kendisini hangi iletişim teknolojisi ile başat olarak kurduğunu, inşa ettiğini anlatan bir kavramdır. Bu kip, basit bir biçimde insanların kafalarında zaten varolan fikirleri aktarmak için şu veya bu mecraı seçmelerini değil, belli bir zaman mekân kesitinde kendilerine iradeleri dışında sunulmuş olan mecralardan birine yönelmiş olmalarından ötürü, belli şeyleri düşünmelerini, bunlara uygun değer sistemleri geliştirmelerini ve yine bunlara uygun davranışlar sergilemelerini anlatır. Söz gelimi yaşantısı içinde elektronik posta ile ağırlıklı olarak uğraşmak durumunda olan bir kimsenin bu mecra ile aktarılabilir şeyleri düşünmeye başlayacağını, düşüncelerini aktarırken seçeceği sözcüklerden kuracağı cümlelere kadar her bakımdan bu teknolojinin verili gücünü içselleştirerek ve buna göre bir değer sistemi geliştirerek iletişim kuracağını söyleyebiliriz. Örneğin bir iletiye “geç yanıt vermek” ve bunun normatif yaptırımı, elektronik posta kullanan bir toplulukta mektupla haberleşen bir topluluğa göre daha ağır olacaktır. Ya da, aynı karşılaştırmayı sürdürecektir

olursak, bu iki topluluğun kendilerini bağlı hissettikleri nezâket kuralları farklı olacaktır. Örnekler arttırılabilir.

Ethos

Büyük harfle³³ *Ethos* kavramını daha önceki çalışmamda şöyle tanımlamıştım: “*Ethos* kavramı ... bir cemaatin veya örgütün genel duygulanımını, davranışları yönlendiren tinsel yönelimleri” ifade eder (Nalçaoğlu 2007: 107). Bu noktada sormamız gereken temel soru, eğer varsa, bir topluluğun genel duygulanımını ve hatta tinsel yönelimini nelerin belirleyebileceğidir. Sanırım indirgemecilik ve determinizm eleştirileri, tam da bu soruya verilecek yanıt(lar)la ilgilidir. Zira gerçekten de bir topluluğun ortak bir tinsel yönelime sahip olabileceğini varsayacaksak, bu tinsel yönelimin tek bir faktör tarafından (teknoloji veya başka bir makro faktör) belirleneceğini söylemek en hafif tabirle indirgemecilik olacaktır. Zira, en azından mantıksal olarak tinsel yönelim ya da genel duygulanım gibi son derece kapsamlı nosyonlar, tek bir faktörün mutlak belirlenimine tâbi olsalardı, bunları belirleyen faktörle özdeş olurlardı. Böylece iki değil tek bir nosyonla ve bunu ifade eden kavramla idare edebilirdik. Hayır, tinsel yönelim, tıpkı Heidegger’in “çağ” (*epoch*), Derrida’nın “metafizik-tarihsel ufuk” ya da Deleuze ve Guattari’nin “kök gövde” (*rhizome*) kavramları gibi, bir kavram kavramı, karmaşık bir yapısalığı anlatan yarı-aşkın bir kavram sınıfında değerlendirilmelidir. Antik Yunan kullanımında *Ethos* “alışık olunan yer” anlamına gelir. Bu tanımda dikkat çeken mekânsal vurgu, bana öyle geliyor ki, kavramı iletişimsellik bağlamında incelemeye başladığımızda özellikle önem kazanacak. Zira *Ethos*, bir alışkanlık ve aşinalığa, aynı zamanda bir *habitus*’a işaret etmesi bakımından tıpkı yaşanılan yerin, örneğin evin, gündelik yaşam akışı içinde verili kabul edilerek her an duyumsanmaması gibi, genel bir duygulanım olarak her zaman ve her yerde varolma (*omnipresent*) duygusu veriyor. Buna iletişim bağlamında tekrar döneceğim.

³³ Bu noktada genel anlamda *Ethos*’u kastettiğim için büyük harfle yazarak iletişim *ethos*’undan ayırmak istiyorum.

Bu bakımdan *ethos*, tikel araştırmalarla ortaya koyulabilecek bir nosyon değildir. Öte yandan, tikel görgül araştırmalar olmadan da *Ethos*'un kendini gösterme biçimlerini, söz gelimi, insanların değer sistemlerini anlayamayız. Bu kavramın karşılık geldiği şeyi kısmen de olsa zihinlerde şekillendirebilmek için yapılması gereken şey, görgül araştırma ve gözlemlerden elde edilecek kısmî bilgileri birleştirerek bir sonuca ulaşmak olmalıdır.

İletişim *ethos*'u

Bu çalışmada kullanıldığı biçimiyle iletişim *ethos*'u kavramını açıklamaya çalışalım. Yukarıda bu kavramın tek bir faktör tarafından belirlenemeyeceğine değinmiştik. İletişim *ethos*'u söz konusu olduğunda da, aynı şey geçerlidir. Genel anlamda *Ethos*'un bir alt kategorisi olarak *ethos*, iletişimsellik bağlamında hangi etmenler tarafından belirlenmektedir? Bu soruya yanıt olarak benim aklıma kullanılan iletişim (medya) teknolojilerinden başka bir şey gelmiyor. Bu ayrımda deterministik ya da indirgemeci bir yaklaşım içine girmemek için, tekrar vurgulamak gerekirse, hiç bir zaman mekân kesitinde tek bir iletişim *medium*'unun etkin olmadığına işaret edebiliriz. Gerçekte hiç bir teknolojik gelişme, kendinden önce gelen aşamaları bütünüyle silip etkisiz hâle getirmez. İletişim teknolojilerinin gelişimine baktığımızda bunu açık bir biçimde görürüz.

Yazı, kuşkusuz insanlığın kaderini belirleyecek ölçüde temel bir iletişim teknolojisidir ve özünde sabit bir destek sistemi üzerine izler bırakmaktadır. Matbaa teknolojisinin gelişimi ile aynı destek sisteminin (kâğıdın) üzerine izler bırakmış olmuyor muyuz? Ya da elektronik ortamda bulunan bir malzemeden “çıktı aldığımızda”? Bilgisayar ekranımızdaki yazı yazma bölümünün zaman geçtikçe daha fazla kâğıda benzemesine ne demeli? Ya da kâğıdı ortadan kaldırma iddiasındaki “elektronik (tablet) kitapların,” Japon teknolojisi sağolsun, kitap formatını elektronik ekranda taklit etmesine? Bütün bunlar teknolojik gelişmelerin gerçek veya metaforik, fizikî veya sembolik olarak birikimli (*cumulative*) doğasına işaret eder. İletişim teknolojileri de verili bir zaman dilimi içinde ken-

dilerinden önce gelen aşamaları birikimli olarak, gerçek veya sembolik düzlemde, kendisi üzerinde taşıyacaktı. Burada dikkat çekmek istediğim konu, gerçek, sembolik ve metaforik olarak sabit kalan iletişim nesneleri, örneğin kâğıt, matbaa makinesi, televizyon veya bilgisayar olacak.

İletişim kuram ve araştırmaları sığ “teknoloji tarihçeleri” dışında genellikle iletilen, dağıtılan, paylaşılan ve yaygınlaştırılan fikirlere odaklandığından, kabaca medya olarak adlandırdığımız bu nesneler, varlıkları dolayımładıkları fikirlere tâbi, pasif ve hiçbir sosyal boyutu bulunmayan şeyler olarak algılanagelmıştır. Oysa, söz gelimi, Bruno Latour’un toplumsalı yeniden kurgulama çabalarına ve elbette aktör-ağ kuramına (*ANT-Actor-Network-Theory*) bakacak olursak, Neolitik dönemden itibaren insanlık tarihinde boy gösteren nesnelerin bu şekilde algılanması ve, deyim yerindeyse, “muamele dışı” bırakılması, en hafif ifade ile, toplumsalın doğru (bütünlüklü) anlaşılması önünde bir engel oluşturur. Latour,

Şu bende hep büyük bir hayret uyandırmıştır: bu kütesel ve her yerde olan fenomene rağmen sosyoloji nasıl olmuş da ‘nesneler olmadan’ varlığını sürdürmüştür? Bu, hele disiplinin Sanayi Devrimi’nden tam bir yüzyıl sonra ortaya çıktığını ve Neolitik dönemden beri en büyük ve kesif teknolojik gelişmelere paralel olarak evrildiğini düşününce, insanı iyice afallatıyor ... Tam da Viktoryen dönemdeki seks gibi, nesneler her yerde hissediliyor ama hiçbir yerde konuşulmuyor... (Latour 2005: 73)

diyerek bu konudaki şaşkınlığını ifade ediyor. Farklı terimlerle ifade edecek olursak, nesnelerin bu şekilde gündem dışına itilmesi ve bunun yerine fikirlerin, insan ilişkilerinin, kısaca, “biçimin” değil de “içeriğin,” yani, söylemin ve sözün öne çıkartılması açık bir *logos*-merkezci bakışın iletişim araştırma ve kuramları tarihine egemen olmasıdır. Bu egemenlik toplumsalın ince damarlarına sızmış bulunan başka iktidar ve egemenlik kiplerini gözlerden ırak tutacaktır. Sanırım bu sözlerimi yine bir Latour örneğiyle açıklamak yerinde olacak: Dünyanın neresine giderseniz gi-

din, konakladığınız otel odasına ait anahtarın büyük ve ağır bir metal anahtarlığa takıldığını görürsünüz. Bu “icat” gerçekte duvara asılacak “Lütfen oteli terk etmeden anahtarınızı resepsiyona bırakın” yazılı ifadesinin otel müşterilerini bir “ahlâkî zorunluluk” olarak belli bir davranışa yönlendirmeye yetmediğini gösterir. Oysa şehir içinde dolaşırken bu ağır ve büyük nesneyi yanınızda taşımak yerine resepsiyon görevlisine teslim etmek, söz konusu icat sayesinde neredeyse “mutlulukla” biat edeceğiniz mikro bir iktidar uygulamasına işaret eder (Latour 1991:104).

Demek ki, belli düşünceler, davranışlar ve değerler mutlaka *logos* (Yunanca *legein*: söz) düzeyinden farklı bir düzlemde yönlendirilebiliyor ya da şekillenebiliyor. Sözün taşıyıcısı olmakla maruf medya için aynı şeyi neden düşünmeyelim? Medya da, gerçekte, bazı davranış ve düşünce biçimlerini ve dolayısıyla değerleri oluşturur, yerleştirir, yaygınlaştırır ve, en önemlisi, normalleştirir. Sabah iş yerinize vardığınızda kepenkleri açma eyleminizi düşünerek yapmadığınız gibi, bilgisayarınızın açma düğmesine basmak da sizin için sıradan, verili ve normal bir davranıştır—asıl dikkatiniz, bu başlangıçtan sonra yapacağınız satışlara ya da yazacağınız cümlelere odaklanmıştır. Oysa bu nesneler en az içlerinde taşıdıkları anlamlar kadar anlam üretir ve dayatırlar. Bu bağlamda iletişim *ethos*’unun belirleyenleri arasında sayabileceğimiz medya, karmaşık bir iç içe geçme ve birikimli evrilme süreçlerine tâbi olan, buna ek olarak son bir kaç on yıl içinde yoğun fizikî yakınsama (*convergence*) eğilimine giren ve, elbette, kullanıcılarında belli bir duygulanım, bir tinsel yönelim oluşturan iletişim araçları olarak tanımlanabilir. Bu tanım ne medyanın fikirleri “aktarma” işlevinin önemini ortadan kaldırır ne de kuruluş ve işleyişini regüle eden ekonomik, politik, ideolojik ve toplumsal faktörlerin dikkate alınmamasını gerektirir.

Tam tersine, iletişim *ethos*’unu doğru kavrayabilmek için mutlaka aktarılan ya da transfer edilen mesajın içeriğine bakmalıyız. Öte yandan bu bakış açısı içeriğin kutsallaştırılması anlamına gelmemelidir. İçerik *medium*’la girdiği etkileşimden bağımsız, sanki hangi yolla aktarılsın aktarılsın, sabit kalan fikirler (*logos*) olarak anlaşılmamalıdır. Keza, bir teknoloji olarak medya ile ilgilenmek belki de en çok medyanın politik ekonomisi bağlamında işlemsel olacaktır. Tabii eğer teknolojinin evri-

mini, özellikle enformasyon ve iletişim teknolojilerinin evrimini meraklı bilimcilerin laboratuara kapanıp “acaba bu gün ne icat etsek?” saiki ile gerçekleştirdiklerini düşünmüyorsak.

Yukarıdaki epistemolojik tartışmayı özetleyelim. İnsanlar yalnızca toplumsal dolaşımında olan sözel/söylemsel varlıklar (mesajlar, sözler, emirler, yasaklar, ideolojiler, vs.) ile değil, bütün bunların aktarıldıkları mecralar tarafından da belli düşünce, davranış ve değer kalıpları geliştirirler. İletişim alanına baktığımız zaman bunu toplumsalın başka alanlarından daha net bir biçimde görürüz. Buna ek olarak, iletişimin toplumsalın kuruluşunda başat rol oynadığını, gerçekte “toplumsal” dediğimiz zaman aklımıza bir örüntü, bir ağ, bir ilişkiler bütünü gelmesi gerektiğini de düşünecek olursak, yukarıda yapılan vurguyu daha da güçlendirmemiz gerekecektir. İşte *ethos*, araçlar, mesajlar ve bunların kurucu etkisi ile şekillenmiş alabildiğine karmaşık toplumsal iletişim alanına aittir. *Ethos* tarihseldir ama aynı zamanda yapısal bir karaktere de sahiptir. *Ethos*, bu iki özelliğinden dolayı bir toplumsal grubun ya da bütün bir toplumun davranışları, düşünce alemi ve değer sistemi değerlendirilirken göz ardı etme riskini alamayacağımız denli önemli bir kavramsal boyuttur.

Türkiye Gençliğinin İletişim *Ethos*'u

Yukarıda referans verdiğim önceki çalışmamda Türkiye gençliğinin yüksek derecede stigmatize olmuş ve küçültücü yargılarla örülü bir söylemsellik içinde kurulmuş bir toplumsal grup olduğundan söz etmiştim:

Türkiye'de gençlik denildiği zaman nesnel bir sosyo-demografik gruptan söz edilmekte, bu grupla ilgili yüksek beklentiler üretilmekte ve özellikle son yılların popüler retoriğine bakacak olursak, bu beklentilerin pek de olumlu yönde gerçekleşmediği düşünülmektedir ... [Gençlik] uyuşturucu bağımlılığından okullardaki disiplin sorunlarına, kapkaç gibi sokak suçlarından siyasetle ilgilenme-ilgilenmeme, Türkçeyi kötü kullanma, kitap okumama vb. konular bağlamında sayısız

olumsuz nitelgelerle stigmatize edilmektedir. (Nalçaoğlu 2007: 92)

Konunun aynı çalışmada bir yalnızca dipnotta değinebildiğim bir başka önemli boyutu ise bu stigmatizasyonun popüler retorikle sınırlı kalmayıp bilimsel araştırma sonuçlarında da görülebildiği idi (Nalçaoğlu 2007: 93, dn. 2).

Bilimsel çalışmaların bir toplumsal grubun stigmatizasyonuna dönük bulgular üretmesi özellikle dikkat çekicidir. Zira “bilimsel” olan bir çalışma bir gazetenin köşe yazısında yer alan ve öznelliği tescilli bir yazıda sorulan “gençlik nereye gidiyor?” tarzındaki pejoratif bir sorudan daha güçlü bir toplumsal referansa sahip olduğu gibi daha kalıcı da olabiliyor. Bu çalışma kapsamında bunlardan iki tanesine görece detaylı olarak değinmek istiyorum.

Genç olamayan, özgür olmak istemeyen gençler

Burada değinmek istediğim birinci çalışma Eylül-Ekim 1998 yılında 11 ilde yürütülen ve İstanbul Mülkiyeliler Vakfı Sosyal Araştırmalar Merkezi imzalı, Konrad Adenauer Vakfı için yapılan araştırmanın aynı vakıf tarafından kitaplaştırılmış raporudur (1999). Diğer çalışma ise Meral Çileli tarafından 2000 yılında yayınlanan Türk gençliğinin değer yönelimlerindeki dönüşümü ortaya koyan çalışmadır (Çileli 2000).³⁴

Gençlik 98 araştırması 1998 yılı Türkiye gençliği hakkında bir dizi betimsel analizin arkasından, bu tür çalışmalarda sıkça yapıldığı gibi, bir kümeleme (segmentasyon) analizi yapıyor ve incelediği grubu (N = 2223) ortak özellikleri bakımından ve teknik gereği salt sayısal veriler bazında kümelerle ayırıyor. Kümelenmenin değişkenleri ise araştırma soru formunda yer alan “yaşam tarzı” kategorisinden alınıyor. Bu kategorinin temel değişkenleri ise “tüketim/mülkiyet kalıpları” ve boş zamanları değerlendirme örüntüleri” olarak belirleniyor. Bu değişkenlerin

³⁴ Bu çalışmalardan sırasıyla kısaca “Gençlik 98” ve “Değerler” olarak söz edeceğim.

oluşturulması için kullanılan ölçümler, faktör analizi ile kümelerin oluşturulmasında kullanılıyor (İstanbul 1999: 120-122).

Bu noktadan sonra ortaya çıkan kümelere anonim imzalı yazar(lar) belli isimler veriyorlar. Sanırım gençlik meselesinin en çarpıcı açılımı bu noktada ortaya koyulmuş oluyor. Zira yazar(lar) kümelere şu adları veriyorlar: 1050 denekten oluşan “genç olamayanlar,” 515 denekten oluşan “aydın eğilimliler,” 256 denekten oluşan “varsıllar” ve son olarak 402 denekten oluşan “yalnızlar.” Görüldüğü gibi soru sorulan grubun yaklaşık % 47’si “genç olamayan” gençlerden oluşmaktadır. Benim Gençlik 98 araştırmasında özellikle ilgilenmek istediğim boyut da araştırmayı yapan(lar)ın hangi perspektiften bu adlandırmayı yapmayı uygun bulduğunu olacak.

Bu sorunun yanıtı elbette bir sır değil. Yapılan kümeleme analizinin diğer değişkenlerle nasıl bir ilişki içine girdiği bu soruyu net bir biçimde yanıtlıyor. Buna göre “genç olamayanların” ortak özellikleri kabaca şöyle betimlenmektedir:

Bu kümenin gerek tüketim/mülkiyet, gerekse boş zaman değerlendirme değişkenlerinin hiçbir boyutunda pozitif ortalama vermemesi, genç olmaya özgü bir yaşam tarzına ya da bir ‘gençlik kültürüne’ sahip olmadığını göstermektedir. Bu kümedeki deneklerin tüketim kalıpları mütevazı ölçüde bile çeşitlenmemiştir. Kamusal alanda gözükmemektedirler; kültürel etkinlikleri çok sınırlıdır; içe dönük yaşamları da zenginleşmemiştir (İstanbul 1999: 122).

Bu değerlendirmeyi eleştirmek istiyorum. Ancak, yapacağım eleştiri, yukarıdaki çoğu normatif yargının ve sınıflamanın araştırma sorularından nasıl türetildiği ile ilgili olmayacak—bu da yapılabildi.³⁵ Benim daha çok ilgimi çeken, bu normatif/sınıflandırıcı değerlendirmeler yapılırken

³⁵Söz gelimi alıntıdaki değerlendirmelerin neredeyse tümü “toplumsal sınıf” kategorisi ile açıklanabilir niteliktedir. Araştırma bu grubun çoğunluğunun “düşük SES kategorisinde” yer aldığını belirtmekle yetinmiştir (İstanbul 1999: 125).

benimsenen örtük varsayımlar olacak. Bu varsayımların *ethos* kavramı eşliğinde güçlü bir sorgulamaya tâbi tutulabileceğini düşünüyorum.

Yalnızca yukarıdaki uzunca alıntı dikkate alındığında bile görölmektedir ki yazar(lar)ın kafasında net bir “genç olmaya özgü bir yaşam tarzı” varsayımı mevcuttur. Bu yaşam tarzı “gençlik kültürü” anlamına gelmektedir. Bu varsayımın öteki yüzü, toplumsal sınıf bazlı bir araştırma yürütülmemiş de olsa, “varsılların” ve “aydın eğilimlilerin” bir gençlik kültürüne sahip oldukları şeklinde okunabilir. Peki, bu varsayımın arkasında yatan veri, inanç, aksiyom vb. nedir? Çalışmada belirtilmesi de belli bir toplumsal gruba ait *ethos*, bütün bir gençlik grubu tarafından sahip olunması gereken ya da beklenen bir toplumsal durum gibi algılanmıştır. Bunun gerekçelerini burada tartışmaya gerek görmüyorum. Öte yandan, açık biçimde görölmekte olan şey, araştırmayı yürüten ve raporu hazırlayan öznenin salt adlandırma düzeyinde bile olsa meşru sayılamayacak bir stigmatizasyon ürettiğidir.

Alternatif olarak ne yapılabilirdi? Korkarım bu tür araştırmalar (benim de katıldığım araştırma dahil (Zeylan 2007) bu konuda kendi ellerini arkadan bağlamaktadır. Zira sorun, tikel değerlendirme ve araştırma kurgularının ötesinde bir *ethos* sorunudur. Bu tip görgül araştırmalar tek başlarına ele alındıkları zaman ürettikleri bilginin arkasında durmakta güçlük çekerler ve üst-düzey analitik kategorileri destekleme konusunda önemli zayıflıklar barındırırlar. Çünkü üretilen bilginin (söylemin) analitik düzeyi, bilgi kaynağının analitik düzeyini kat kat aşmaktadır. Bu çalışmanın ilk kısımlarında yürütölen epistemolojik değerlendirme, kavramların doğru bağlamlar içinde doğru bağlantılarla kullanılmasını amaçlamaktaydı. İşte bu türden bir değerlendirme eksik olduğı zaman ortaya koyulan önermeler, ne kadar olgusal gerçeklere dayansalar da, *Ethos* düzleminde dile dököldükleri için yapamayacakları işleri yapmaya gayret etmek durumunda kalmaktadırlar. Bir çay kaşığı ile temel çukuru açılabilir; ama bir buldozer daha hızlı ve güvenli iş görürdü.

Gençlik 98 araştırması yukarıda özetlemeye çalıştığım bakımdan sorgulanabilir; ürettiğı gençlik kategorisi de hangi çağın, hangi toplumsal sınıfın, hangi kültürün, hangi etnik kökenin, hangi nesnel koşullara tepki

olarak şekillenmiş *habitus*'un (Bourdieu 1990), hangi *ethos*'un ürünüdür, bilmek gerekir. Çünkü bu makro kategoriler dikkate alınmadan yapılacak adlandırmalar ve sınıflandırmalar, kaçınılmaz olarak tikel bilimsel araştırmalardan kaynaklanmayan stigmatizasyonlara yol açacak, bunlar da sanki bilimsel bulgularmış gibi kayda geçecektir. Gençlikle ilgili olarak ortaya koyulan bulgular, hakkında bilgi üretilen gençliğin değil de başka *ethos*'ların kod açıcı çerçevesinde okunmasından doğan bu durum toplumda zaten varolan bir dizi söylemin haklılaştırılması işlevini görecektir. Örneğin, “gençler apolitik” gibi yaygın bir söylem, araştırmalarda gündelik politik gerçekle ilgilenmeyen gençlerin bu davranışını (ya da davranışsızlığını) doğrulayan bir bulgu gibi kavranacaktır. Burada sorulması gereken soru makro düzlemde olmalıdır. Örneğin “politika ile ilgilenmeme” normatif durumunda sözü edilen “politika” tam olarak neye karşılık gelmektedir? Bu tanım bir dönüşüm geçirmiş midir? Hep aynı standart eylemlilik biçimine politika adını vermemizi meşru kılan ne gibi bir evrensel kural olabilir?

Değerler araştırması yukarıda sorduğum kritik önemdeki soruları sormayan bir başka bilimsel çalışma olarak karşımıza çıkıyor. Çileli bu çalışmasında 1989, 1992 ve 1995 yıllarında gerçekleştirilen panel çalışmanın sonuçlarını karşılaştırıyor ve Türk gençliğinin değer yönelimlerinde gözlemlediği radikal dönüşümü irdeliyor. Anılan araştırmanın sonuçlarına göre, araştırmaların yapıldığı tarihler arasında deneklerin değer yönelimlerinde önemli değişimler meydana gelmiştir. Bu değişimler de anılan dönem çerçevesinde Türkiye'nin makro ekonomik, politik ve toplumsal dönüşümleriyle açıklanmaktadır. Söz gelimi, “özgürlük” değeri, aynı ölçek kullanılarak yapılan araştırmalarda Amerikan gençliği için uzun yıllar boyunca sabit kalır ve hatta güçlenirken, Türk denekler için radikal bir düşüş göstermiştir (Çileli 2000: 303). Bu kaybolan değer yöneliminin yerini ise rekabetçi bir değer olarak tanımlanan “hırs” (*ambition*) almış görünmektedir.

Çileli araştırmasının sonuçlarını tartışırken yalnızca 1989 (N= 289), 1992 (N= 318) ve 1995 (N= 397) yılları Türk gençliğini değil ama aynı zamanda Türk gençliği ile Amerikan gençliğini de karşılaştırıyor. Bu ikinci karşılaştırmanın makalede açıklanan tek meşrulaştırıcı ölçüt

uygulanan metodolojik ölçektir (Rokeach). Yapılan panel çalışmanın denek sayısındaki sınırlılık kuşkusuz bulguların Türkiye gençliği için genel lenmesini imkânsız kılmaktadır. 1995 yılı Türkiye’sinde egemen makro yönelimin, yani, pazar ekonomisinin, rekabetçi değerleri güçlendirmiş olabileceği spekülasyonu böyle bir genellenmenin, açıkça belirtilmese de yapıldığını gösteriyor. Türkiye’nin, sonuçları toplumda yaygın olarak duyumsanan küresel pazara eklemlenme macerası, bu macera tarafından ürettiğine inanılan insan tipi, ve bu tipin benimsediği değerler, araştırmacı tarafından oluşturulan değişkenlerin ölçülmesi ile saptanmış gibi durmaktadır. Bu ölçek belirlenirken merkeze alınan kavramların hiçbir araştırmacı tarafından verili kabul edilen makro değişimlerden etkilenmemiş midir?

“Özgürlük” değerindeki düşme eğilimini doğru anlayabilmek için özgürlüğün farklı dönemlerde farklı duyumsanmış olabileceği Çileli tarafından dikkate alınmamaktadır. Yazar için özgürlük araştırma yapılan zaman aralığında (ve okyanusun öteki yakasında), muhtemelen tüm mekân ve zamanlarda aynı anlama gelmektedir. Burada sorgulanması gereken önemli bir varsayım bulunduğu açıktır. Bir değer olarak özgürlüğün iki karakteri olabilir: (1) özgürlüğün yapısal, yani, zamansız karakteri; (2) özgürlüğün kendini gösterme biçimleri, yani, tarihselliği. Birinci karakter, elbette, bir evrensel özgür fail olma (*agency*) ve özgür irade meselesidir. Bu kabul tanım ancak kendini gösterme biçimleri ile, yani özgürlüğün ikinci karakterinde fark edilebilir. Böyle bakıldığında bireylerin “özgürlük” denildiği zaman sayısız tanım verebileceklerini varsayabiliriz. Bu tanımlar zamanın getirdiği tikel ve genel tüm etkilere açık olacak ve özgürlük kavrayışı bu etkiler nezdinde değişecektir. Bir değer olarak özgürlük kavramı sabit kalsa bile bu kavramın içeriği dönüşüme açıktır. Çileli, gençlerin özgürlük değerini değerler sıralamasında alt sıralara ittiğine dair saptadığı dönüşümü zaten makro dönüşümlere bağlayarak bu değerın zaman içinde değişken olduğunu kabul etmektedir; ancak özgürlük kavramının içeriğinin sabit kaldığını varsaymaktadır.

2009 yılı Şubat ayında internet ve arşivsellik üzerine verdiğim bir kon-

feransın³⁶ soru-yanıt kısmında üniversite öğrencisi olduğunu tahmin ettiğim bir genç daha önce ortaya atılan ve internetin kısıtlayıcı, sığlaştırıcı ve bilgiye erişimi kolaylaştırırken bilginin hakikat değerini azaltıcı etkilerine dair görüşleri eleştirdi. Daha önce yapılan bir değerlendirmede internetin aile bireyleri arasındaki iletişime ket vurduğu, ebeveyn ve çocukların internet yüzünden daha az yüz yüze iletişime girdikleri yorumu yapılmıştı. Bu yoruma üniversiteli genç, internetin bir yandan yüz yüze iletişimin kalitesini düşürürken diğer yandan çocukların internet bazlı iletişim sayesinde kendi “özgürlük alanlarını” genişletmeleri nedeniyle aile içi hiyerarşileri ve iktidar yapısını da yerinden ettiği yorumu ile katkıda bulundu. Şu halde internet, bazı kısıtlayıcı işlevlerinin yanı sıra “özgürleştirici” bir işlev de görebilmektedir. İşin ilginç yanı, bu işlevin yaşça daha büyük olan ve muhtemelen aile içi hiyerarşide “ebeveyn” statüsünde olan ilk dinleyicinin hiç düşünmediği bir özgürlük alanı yaratıyor olmasıdır. Bu tartışma içinde yer alan gencin kendisinin bile genel bir değerler sıralamasında “özgürlüğü” değerler hiyerarşisinin üst sıralarına yerleştireceği kesin değildir.

Yukarıda tartıştığım iki bilimsel araştırmanın, toplumda genel geçer olan ve yaygın olarak dolaşımda bulunan söylem ve ideolojileri bilimsel yöntemlerle desteklediğini görüyoruz. Bu söylem ve ideolojiler gençleri gerçekte sahip olmayabilecekleri değerler ve davranış kalıpları ile stigmatize etmektedirler. Bu yönleriyle bir yandan gençlerin verili bir zaman içindeki durumlarını betimlemek bakımından çok önemli bilgiler üretseler de diğer yandan ürettikleri bazı bilgileri çağa dair hiçbir *Ethos* tartışmasına girmedikleri için meşrulaştırma sıkıntısı çekmektedirler.

İstanbul gençliği ve iletişim teknolojileri

İstanbul pek çok ölçüt bakımından Türkiye eğilimlerini yansıtmama anlamında önemli bir araştırma alanı olarak kabul edilir. Bu kentte Türkiye

³⁶“Arşivselliliğin Kapanışı: Toplumsal Hafıza ve Arşiv Olarak İnternet,” Osmanlı Bankası Müzesi, Voyvoda Caddesi Konuşmaları, 4 Şubat 2009.

İstatistik Kurumu verilerine göre³⁷ nüfusunun yaklaşık % 18'i, 15-24 yaş aralığındaki gençlerin yaklaşık % 15'i yaşamaktadır. İşte bu grubu temsil eden 1,014 örneklemleri bir araştırma da İstanbul Bilgi Üniversitesi Araştırma Birimi tarafından 3 Mart-21 Nisan 2006 tarihleri arasında İstanbul'da gerçekleştirilmiş, araştırma sonuçları 2007 yılında yayınlanmıştır (Zeylan 2007).

Araştırmada İstanbul gençliğinin sahip olduğu değerlerin yanı sıra oldukça geniş sayılabilecek bir yelpazede yer alan değişkenlere dair bilgi toplanmıştır. Bu yelpaze içinde iletişim teknolojileri kullanımı önemli bir yer tutmaktadır. Aşağıda İstanbul gençliğinin iletişim teknolojileri ile girdiği ilişkiyi ortaya koyan bulguları *ethos* kavramı çerçevesinde değerlendirmeye çalışacağım.

İletişim *ethos*'u kavramını tartışırken belirttiğim gibi, tikel araştırmaların bu kavramın soyutluk düzeyi dikkate alındığında bütünlüklü bir resim sunmalarına imkân yoktur. Öte yandan, bu kavramla ilgili bilgilerimizi oluşturacağımız kaynaklar arasında tikel bilimsel araştırmalar kuşkusuz önemli bir yer tutar. Bu bağlamda İstanbul gençliğinin ne tür bir *ethos*'a bağlı olabileceğine dair bir kaç gözlem yapmak mümkün olacaktır. Bunu anlayabilmek İstanbul gençliğine sunulmuş olan iletişim teknolojilerinin neler olduğuna bakıp, bunlar içinde öncelikli kullanımın ne olduğuna karar vermemiz gerekecek. Ancak bu noktaya gelmeden önce kısa bir kuramsal tur daha atmamız gerekecek.

Regis Debray, yukarıda tartıştığım “iletişim kipi” kavramına benzer bir kavram ortaya atıyor: “*medium-milieu*.” Aktarımın tarihsel muhiti (*milieu*) Debray'e göre, anlamın dolaşımının basit bir arka planı ya da sahnesi değildir. Ya da dolaşımın dışsal uzamı olarak kabul edilemez. Milieu ya da muhit, toplumsal örgütlenme tarafından yönlendirilen “semantik izleri” koşullandırır. Yani, kullanımda olan bir iletişim teknolojisi ancak bu tarihsel çevre tarafından belirlenmiş bir anlam ufku içinde anlam üretebilir ya da üretilen anlamların aktarımına izin verebilir (Debray 1996: 15-16). Debray'in *milieu* olarak adlandırdığı sosyo-teknolojik çevre, toplumun verili politik haritası ile, yani, hiyerarşi sistemi ile para-

³⁷Veriler TÜİK'in web sitesinden alınmıştır (www.tuik.gov.tr).

lel gelişecektir. De Certeau referansı ile belirtilecek olursa, bu haritada yerleri belli olan aktörler³⁸ ya da toplumsal aktarım operatörleri, enformasyonu seçecek, sunacak ve denetleyecek; hangi enformasyonun arzu edilir ve sindirilebilir olduğuna karar verecek, kısacası, enformasyona sahip olma ve aktarma işinde aktif unsurlar olacaklardır (Debray 1996: 16). Bu bağlamda her yeni “medium” toplumda zaten daha önceden şekillenmiş olan bir muhit içinde işlev görmeye başlayacaktır. “...eğer *medium* ‘yeni’ ise, muhit ‘eski’dir” (Debray 1996: 16-17).

Debray terminolojisi ile konuşmaya devam edecek olursak, modern zamanlara kadar şekillenmiş üç medya aleminde (*mediasphere*) söz etmek mümkündür: logosfer, grafosfer ve videosfer. Bunlar sırasıyla yazı ve sözün, basılı metnin ve görsel-işitsel tekniğin kavrama, arşivleme ve dolaşıma sokma dünyalarına tekabül eder. Her bir alemin kendine özgü sosyo-teknolojik çevresinden söz etmek mümkündür. Ancak bir çevrenin koşullandığı “semantik izler,” tanım gereği, “yeni” medium’un işlem sahasında ağırlıklı olarak varlığını koruyacaktır. Şu halde, bir *milieu* ya da toplumsal iletişim kipinin saf halde bulunmayacağını varsayabiliriz. İletişim teknolojileri zaman içinde “katlanarak” (*fold*) evrilirler. Bu fikri çok net bir biçimde ifade eden Latour’a kulak verelim:

İş masamın üzerinde gördüğüm çekiç bugünkü eylemimle çağcıl değildir: kalıba döküldüğü madenden dolayı bir tanesi gezegenin ilk zamanlarını taşıyan, diğeri sapının yapıldığı meşe ağacına ait olan ve bir diğeri Pazar için üretildiği Alman fabrikasından dolayı 10 yaşında olan heterojen zamansallıkları katlayarak üzerinde barındırır. (Latour 2002: 249)

Bu kuramsal açılımlardan çıkartacağımız sonuç şu olmalıdır: Bir toplumsal grubun ait olduğu toplumsal iletişim kipi, verili bir zaman/mekân kesitinde birden fazla iletişim teknolojisini kapsayabilir. Bu çoklu kip iki

³⁸Debray, söz gelimi, baskı teknolojisi için bunları editör-kitap satıcıları, toptancılar, eğitimciler, kütüphaneciler, okuma salonu organizatörleri, taşra akademi yöneticileri, vs. olarak tarif ediyor.

şekilde tezahür edecektir: (1) içinde bulunduğumuz zaman diliminde birden fazla kip etkin olacaktır (standart iletişim kipi kavrayışının işaret ettiği durum); (2) tarihsel olarak belli bir kip “katlanmış” olarak evrildiğinden gerçek veya sembolik olarak önceki iletişim kiplerini bünyesinde barındıracaktır.

İstanbul gençliğinin toplumsal iletişim kipini ve buna bağlı olarak düşünce, davranış ve normatif yapılarını belirleyecek olan *ethos*’unu da yukarıdaki saptamalar ışığında değerlendirmemiz gerekecektir. Sonuçlarını bu özel perspektiften burada değerlendirmeye çalışacağım araştırmamın genel çıktılarını tekrarlamaya gerek görmüyorum. Bu ham veriler beraberinde bir kaç değerlendirme ile zaten yayınlandı (Zeylan 2007). Benim burada özellikle yorumlamak ve kullanmak istediğim bir kaç bulgu olacak.

İstanbul gençliğinin medya tüketimini ortaya koyan en net bulgular sembolik izlerin (alımı ve) kavranması, saklanması ve dağıtılması konularında işlevsel olabilecek teknolojilere sahiplik ve kullanım dereceleri ile ilgili olanlardır. Ancak burada hemen vurgulamalıyız ki, bu işlevlerin hiçbirisi durağan, birbirinden ve makro toplumsal yapılardan bağımsız düşünülemez. Dikkat edilecek olursa, bu veriler yukarıdaki kuramsal tartışma ışığında üç kategori içinde değerlendirilebilir: logosfer, grafosfer ve videosfer teknolojileri. Eğer *ethos*’un oluşumunu merak ediyorsak, McLuhancı anlamda mesajın rotası ya da geçiş noktası olarak *medium*’un önemli ama yetersiz bir ilgi alanı olduğunu kabul etmemiz gerekecektir. Bunun biraz daha açalım. Bizi asıl ilgilendiren “kitap” değil okumak, “imge” değil bakmak, yani işlemin kendisi olmalıdır (Debray 1996: 11). Şu halde 15-24 yaş aralığındaki İstanbul gençliğinin yukarıda anılan sembolik eylemleri gerçekleştirdiği toplumsal iletişim kiplerini dikkate almamız gerekecektir.

Bunu yapabilmek için bize sunulmuş bulunan bir dizi kavramsal araç ve görgül enformasyon mevcut. Toplumsal iletişim kipinin maddî temelini oluşturan teknolojileri, dolayımıldıkları zihinsel ve fizikî eylemleri temelinde gruplayarak elimizdeki verileri yeni bir kavramsal şema içine oturtabiliriz. Görgül düzeyde ilk kullanmak istediğim veri, değerlendir-

Araştırmada ölçülen İstanbul gençliğinin etkinlikleri	Logosfer	Grafosfer	Videosfer
Müzik dinlemek	X		
TV seyretmek			X
Gazete/dergi okumak		X	
Kitap okumak		X	
Bilgisayar kullanmak			X
VCD/DVD izlemek			X
Sinema			X
Tiyatroya gitmek	X		
Konsere gitmek (tür ayrımı yapılmadan)	X		
Müze sergiye gitmek	X		
Şiir deneme roman yazmak	X		

Tablo 1: İstanbul Gençliği Etkinliklerinin Mediolojik Sınıflaması

mesini yapmaya çalıştığım araştırmada sorulan ve gençlerin zamanlarını nasıl kullandıklarını ölçen bir dizi sorudan kaynaklanıyor. Değerlendirmeyi yapabilmek için sütunlarında bireylere verili olarak sunulmuş bulunan gruplanmış dolayım kiplerini, satırlarında ise araştırma bulgularının genel kategorilerini barındıran (mediolojik) bir tabloya³⁹ ihtiyacımız olacak.

Yukarıdaki tablo araştırmada sorulan soruların hangi genel “mediolojik” aleme ait olabileceklerini ortaya koymaktadır. İlgili soru araştırmada orta değeri bulunmayan 4 yanıtı bir Likert ölçeği ile sorulmuştur (Hiç=1; Çok Seyrek=2; Fırsat Buldukça=3; Düzenli Olarak=4). Bu ölçeğin yaratacağı değerler karşılaştırılabilir olduğundan “gençlerin etkinlik sıklığı” olarak ortalama değer bazında birleştirilebilir. Kavramsal boyutta da farklı etkinlikler aynı iletişim kipine ait olarak değerlendirilebilir ve bun-

³⁹Bu tablo Debray’ın *Media Manifestos* kitabının ekinde yer alan tablodan esinlenilerek yeniden üretilmiştir (Debray 1996: 171-172).

	Araştırmada ölçülen İstanbul gençliğinin etkinliklerinin birleştirilmiş frekans değerleri
Logosfer	1.82 /4.00
Grafosfer	3.10/4.00
Videosfer	2.79/4.00

Tablo 2: İstanbul Gençliğinin Mediolojik Sınıflamada Yer alan Etkinliklere Katılma Tercihlerine Ait Frekans Ortalamaları

lar da birleştirilebilir. Şu halde bu aşamadan sonra yapabileceğimiz şey, aynı toplumsal iletişim kipine ait olan etkinlikleri birleştirip bu alandaki ortalama skora göz atmak olmalıdır.

Tablo 2 bize ne anlatıyor? Açıkça görüleceği üzere, mediolojik bir sınıflamaya tâbi tutulan etkinliklere katılma tercihleri, İstanbul gençliğinin adına grafosfer denebilecek bir alanda daha baskın bir tercih kullandıkları orataya çıkacaktır. Bunu videosfer ve logosfer izlemektedir. Bu sonuçlara ait iki yorum yapılabilir: Öncelikle “gençler okumuyor” yargısının gözden geçirilmesi gerektiğini düşünmeliyiz. Kitap okuma etkinliği, sınıflanmamış bir karşılaştırma ile bakıldığında, örneğin, televizyon izleme (3.22/4.00) veya müzik dinleme (3.88/4.00) sıklığı frekanslarına göre ikinci sırada yer alacaktır (3.07/4.00). Oysa, *ethos* oluşumuna kaynaklık ettiğini ileri sürdüğüm toplumsal iletişim kipi kavramı ile baktığımız zaman, grafosferin değil terkedilmek, videosferik baskıya rağmen hâlâ birinci sırada yer aldığı görülecektir. Buna bağlı olarak yapabileceğimiz ikinci önemli gözlem, logosfer’in durumu ile ilgili olabilir. Yukarıda tanımlandığı biçimiyle logosfer, yazı ve söz etkinliklerini kucaklayan ve buna bağlı olarak belli bir iletişim *ethos*’unu belirleyen alana verdiğimiz addır. Bu *ethos*’un gücünü aldığı toplumsal iletişim kipi yüz yüze iletişim ve, örneğin, kişisel günlük tutma, derslerle kağıt ve kalem kullanarak not tutma gibi etkinlikleri, güzel yazı yazma, kişisel imza güzelliği gibi arzularının içerildiği alandır. Gerçekte, eğer bir şey kayboluyorsa, işte bu kipe dair etkinleri düşünebiliriz. “Gençler artık okumuyor” demek yerine “gençler artık kişisel mevcudiyet gerektiren iletişim etkinliklerinden

uzaklaşmaya başlamışlardır” demek daha yerinde olmaz mı?

Yukarıda sunulan yorum, kuşkusuz Debray’ın anlattığı muhit ve teknoloji arasındaki “gecikme” ve Latour’un sözünü ettiği “katlanma” nosyonları ile tutarlıdır. Bir başka ifadeyle, içinde bulunduğumuz videosfer, saf olmayan ve toplumsal iletişim kipleri ve iletişim *ethos*’ları bakımından karmaşık bir yapı arz etmektedir. Logosfere ait iletişim kipi kendini Grafosfer ve Videosferde azalan oranlarda göstermekte, bu kipi *ethos*’u Grafosfer ve Videosferde bulunabilmektedir. Ancak içinde bulunduğumuz videosfer için artık logosferik bir *ethos* son derece zayıf bir varlık arz etmektedir. Grafosfere ait kip, videosferde gözlemlenmekte, bu kipi desteklediği toplumsal iletişim *ethos*’u ise varlığını güçlü biçimde hissettirmektedir. Videosferde ise bu kipe ait olarak tanımlayabileceğimiz *ethos* henüz bütün gücüyle şekillenmemekle birlikte, bu alanın toplumsal iletişim kipi egemen durumdadır. Daha açık bir dille ifade edecek olursak, içinde bulunduğumuz videosferik ortamda bu ortamın toplumsal iletişim kipleri egemenken, bir önceki ortamın (grafosfer) *ethos*’u baskın durumdadır.

Bir önceki bölümde analiz etmeye çalıştığım gençlik araştırmalarının ortaya koyduğu normatif önermeler, bu tabloya bakıldığı zaman, bir önceki *ethos*’u çağırıştırır bir nitelik göstermekte olduklarından gençlikle ilgili gerçekçi yargılar olarak kabul edilemezler. Öyle görünüyor ki gerçekçi yargıların oluşabilmesi için videosferin baskın *ethos*’unun şekillenmesini beklemek durumundayız.

Sonuç

Bu çalışmada, görgül iletişim araştırmaların ortaya koyduğu bulguların yorumlanmasını ve bu yorumlardan yola çıkarak yapılacak normatif değerlendirmeleri yeniden gözden geçirmemiz gerektiğini öneren bir kavramsal tartışma geliştirmeye çalıştım. Bu tartışmanın ana ekseninde “toplumsal iletişim kipi” ve “iletişim *ethos*’u” kavramları yer alıyor.

Toplumsal iletişim kipi, bir topluluğun ya da bütün bir toplumun ken-

disini hangi iletişim teknolojisi ile başat olarak kurduğunu anlatan bir kavram olarak tanımlandı. İnsanlar gündelik yaşamlarında belli iletişim kiplerini tercih edebilirler. Ancak makro düzlemde düşündüğümüzde, herkesin belli bir iletişim kipinin başat olarak zaten kabul gördüğü bir ortama doğarlar. Bir başka deyişle, iletişim kipi tercihleri ancak kısıtlı bir biçimde kişisel iradeyi yansıtır. Genel anlamda *Ethos*, bir topluluğun genel duygulanımını, davranışlarını yönlendiren tinsel yönelimler olarak tanımlanabilir. İletişim *ethos*'u ise, büyük harfle *Ethos*'un bir alt kategorisi olarak ele alınmalıdır. İletişim *ethos*'u, verili toplumsal iletişim kipi (ve bunu yanında başka unsurlar) tarafından belirlenen iletişimsel duygulanım ve davranışları belirleyen tinsel yönelim olarak tanımlanabilir. Elbette, tinsel yönelim denildiği zaman çok geniş ve bir o kadar muğlak bir kategoriden bahsediyoruz. Öte yandan, standart toplumsallık kavrayışında yer alan ve insanlar arasındaki “etkileşimi,” “ilişkiyi,” “alış-verişi,” işaret eden nosyonlar dikkate alındığında, iletişim *ethos*'unun belki de toplumsalın kuruluşunda en önemli yeri işgal eden bir kavram olarak kabul etmemiz gerekecektir. Bir başka deyişle, bu bir kök-kavramdır ve diğerlerinin yanında, aynı analitik düzlemde yer alan sıradan bir kavram olarak değerlendirilemez.

İletişim *ethos*'u kavramını işlemselleştirdiğimizde özellikle değer yargısı içeren başka kavramları yeniden okuma/tanımlama ihtiyacı doğacaktır. Bunu en açık biçimde yapılan görgül araştırmaların gizil varsayımlarını deşifre ettiğimiz zaman görüyoruz. Araştırmacıların araştırma hipotez ve varsayımlarını oluştururken sorgulamadıkları normatif tutumları iletişim *ethos*'u kavramı süzgecinden geçirildiği zaman meşrulaştırlamayacak bir zeminde kalabiliyorlar.

Bu çalışmada, bir dizi görgül araştırma yukarıdaki değerlendirmeler ışığında yeniden değerlendirildi. Öyle görünüyor ki, araştırmacılar sosyal araştırma alanında standartlaşmış ancak normatif boyutu gözden kaçan bir dizi ölçeği uzun yıllar boyunca fazlaca irdilemeden kullanma eğilimindedir. Toplumsal bir kategori olan iletişim *ethos*'u, verili iletişim kipine göre zaman içinde önemli değişiklikler geçirebilir. Bu değişiklikler evrensel kabul edilen bazı nosyonların, örneğin, özgürlük nosyonunun, ontolojik genelliğini değilse bile ontik görünümünü dönüştürecektir. Şu

halde, bu kavram dikkate alınmadan yürürlüğe sokulacak normatif yüklü hipotez ve varsayımlar meşruiyet sorunu ile karşı karşıyadır diyebiliriz.

Yukarıda özetlenen ve görece özgül bir kavramsallaştırma içeren tartışmadan ne gibi pratik bir ders, bir sonuç çıkarabiliriz? Dikkatle incelendiğinde bu tartışmanın doğasında standart görgül iletişim araştırmaları pratiğinin bir eleştirisi bulunabilir. Bu eleştiri özünde bir logos-merkezci metafizik eleştirisidir. Büyükçe bir hacmi olan iletişim araştırmaları geleceğinin önemli bir kısmının mesaj içeriği odaklı olduğu, bu açıkça ifade edilmese bile mesaj içeriğinin başat alındığı ileri sürülebilir. Oysa, araştırma dilinin de bir içerik, bir mesaj olduğu düşünülüğünde, örtük aşkınlık (*transcendentality*) kabullerinin bir kenara bırakılması gerektiği ortaya çıkıyor. Bir başka ifade ile, araştırmacılar, araştırdıkları iletişim evreninin ve doğal olarak, başat iletişim kipi ile buna bağlı oluşan *et-hos*'un bir parçasıdır. Bu gerçek dikkate alınmadan yapılacak araştırmalar bulgularının ötesinde bir meşruiyet sorunu ile boğuşmak durumunda kalabilirler.

Kaynakça

- Bourdieu, P. (1990). Structures, Habits, Practices, *The Logic of Practice* içinde. Stanford: Stanford University Press. 52-79.
- Chaiken, S., & Eagly, A. (1976). Communication Modality as a Determinant of Message Persuasiveness and Message Comprehensibility. *Journal of Personality and Social Psychology*, 34(4), 605-614.
- Coupey, E., & Sandgathe, E. (2000). Rethinking Research in Communications Media: Information Modality and Message Structuring. *Advances in Consumer Research*, 27(1), 224-229.
- Çileli, M. (2000). Change in Value Orientations of Turkish Youth from 1989 to 1995. *The Journal of Psychology*, 143(3), 297-305.
- Debray, R. (1996). *Media Manifestos: On the Technological Transmission of Cultural Forms*. Çev. Eric Rauth. New York: Verso.

Fuller, M. (2007). *Media Ecologies: Materialist Energies in Art and Technoculture*. London: The Mit Press.

İstanbul Mülkiyeliler Vakfı Sosyal Araştırmalar Merkezi (1999). *Türk Gençliği 98: Suskun Kitle Büyüteç Altında*. Ankara: Konrad Adenauer Vakfı.

Latour, B. (2002). Morality and Technology: The End of the Means. Çev. C. Venn, *Theory, Culture & Society*, 19(5/6), 247-260.

Latour, B. (2005). *Reassembling the Social: An Introduction to Actor-Network-Theory*. New York: Oxford University Press.

Latour, B. (1991). Technology is Science Made Durable, J. Law, *A Sociology of monsters: Essays on Power, Technology, and Domination* içinde. New York: Routledge. 103-131.

Nalçaoğlu, H. (2007) "Gençlik ve Yeni Toplumsal İletişim *Ethos*'u: Yanılsamalar, Bulgular ve Spekülasyonlar", U. S. Zeylan (Der.) *Eğitimin Değeri ve Gençlik: Eğitimli İstanbul Gençliğinin Değerler Dünyası* içinde, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları. 91-109.

Postman, N. (n.d.). *What is Media Ecology?*. Retrieved February 5, 2009, from http://www.media-ecology.org/media_ecology/index.html.

Unnava, H., Burnkrant, R., & Erevelles, S. (1994). Effects of Presentation Order and Communication Modality on Recall and Attitude. *Journal of Consumer Research*, 21(3), 481-490.

Zeylan, U. S (der.) (2007). *Eğitimin Değeri ve Gençlik: Eğitimli İstanbul Gençliğinin Değerler Dünyası*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları

Ziegler, R., Friederike, A., & Diehl, M. (2007). Communication Modality and Biased Processing: A Study on the Occasion of the German 2002 Election TV Debate. *Basic and Applied Social Psychology*, 29(2), 175-184.

Türkiye’de Gençlik Merkezleri ve İnternet Siteleri

Gökdağ Göktepe ve Yörük Kurtaran, İstanbul Bilgi Üniversitesi

Türkiye’de internet en sıklıkla, 16 – 24 yaş grubu tarafından kullanılıyor. Bu yaş grubundaki genç kadınların 1/5’i, erkeklerin de neredeyse yarıya yakını internet kullanıcısı.⁴⁰ Bilgisayar kullanma oranlarının bu yaş grubundaki genç kadınlarda 1/3, genç erkeklerde de neredeyse $\frac{1}{2}$ oranında olduğu düşünülürse, önümüzdeki dönemde internet kullanma oranının gençler arasında daha da artacağını önermek yanlış olmayacaktır. Ayrıca internetin, hane halkı tarafından % 90,54 oranıyla en fazla bilgi arama ve ‘on-line’ hizmetlerde kullanıldığı ve hanehalklarının % 26,18’inin interneti kamu kurum/kuruluşlarıyla iletişimde de kullandığı düşünülünce, son yıllarda internet kullanımının içeriğinin ne durumda olduğuyla ilgili de bir tablo çizmek daha kolay hale geliyor.⁴¹

Görüldüğü üzere gençler arasındaki bilgisayar ve internet kullanma oranlarına bakıldığında, internetin gençlerin günlük hayatında çok önemli bir yer edindiği gözleniyor. Bu çerçevede, gençlerle ilgili çalışan kamu kurumlarının da gençlere sağladıkları hizmetleri bu yönde geliştirmesi, bir ihtiyacın karşılanması çerçevesinde ciddi bir zorunluluk içeriyor.

Bu gelişimin içeriği üç yönde olabilmekte. Birincisi, mevcut hizmetler internet aracılığıyla gençlere daha kolay ve ucuz sağlanabiliyor. Mesela

⁴⁰Cinsiyete ve yaş gruplarına göre bilgisayar ve internet kullanımı, TÜİK

⁴¹Cinsiyete ve yaş gruplarına göre bilgisayar ve internet kullanımı, TÜİK.
2007 Yılı Hanehalkı Bilişim Teknolojileri Kullanımı Araştırması Sonuçları, HaneBülteni, TÜİK, 2007

üniversitelerin internet üzerinden kayıt alabilmeleri, bu çerçevede değerlendirilebilecek bir hizmet niteliğinde. Böylece harç yatırma, ders seçme, kayıt yenileme gibi işlemler kolaylıkla, hızlı, bürokrasiyi en aza indirgeyerek ve hem kullanıcı hem de hizmet sağlayan açısından daha az maliyetli bir biçimde uygulanıyor.

İkincisi, mevcut bir kamu hizmetinin çerçevesi ve içeriği gibi konularda, daha çok bilgilendirici bir işlevi var. Mesela, paso alma işlemi, internet aracılığıyla yapılamamasına rağmen bu hizmetin sürecinin nasıl işlediği, ilgili başvuru formlarının nereden alınıp nereye nasıl başvurulabileceği gibi bilgilerin internet üzerinden sağlanması, kullanıcıların bilgiye daha kolay ve ucuz ulaşımını sağlıyor.

Bu iki yaklaşıma ek olarak herhangi bir kamu politikasının planlama, oluşturulma ve uygulanmasında, gençlerin katılımını sağlamak amacıyla internet bir araç olarak kullanılabilir. Böylece gençler ilgili alanda fikirlerini forum ve e-postalar aracılığıyla belirtmek ve ilgili anketleri doldurmak gibi faaliyetlerde bulunarak demokratik süreçlerde varolabiliyorlar.

Devlet ve yurttaşlar arasındaki ilişkide, belirtilen her üç noktada da temel yaklaşım, kamu hizmetlerinin ihtiyaçlar temelinde şekillenmesi mecburiyetidir. Bu mecburiyetin varoluş nedeni de – aslında - ahlaki, pratik veya işlevsel olmaktan öte, devletler ve yurttaşlar arasındaki hak temelli ilişki çerçevesinde, bir zorunluluk.

Metodoloji

Bu çalışma, devletin gençlik alanında sağladığı hizmetler içinde Gençlik ve Spor Genel Müdürlüğü'ne (GSGM) bağlı Gençlik Hizmetleri Dairesi Başkanlığı'na (GHDB) sorumlu olarak faaliyetlerini yürüten Gençlik Merkezleri'nin web sitelerini inceliyor.

Gençlik Hizmetleri Dairesi Başkanlığı GSGM bünyesindeki 7 daire başkanlığından gençlikle doğrudan ilgili olan tek başkanlık. Diğer 6 başkanlık, spor konusuyla ilgili faaliyetler yürütüyor.

Dünya Bankası ve GHDB arasında yapılan bir anlaşma sonucunda

Japon Hükümeti'nin sağladığı bir fon, Türkiye'nin gençlik alanındaki kamu hizmetleri kapasitesini geliştirmek üzere ilgili daire başkanlığının yönetimine verildi.⁴² Dört ana program altında çeşitli kapasite geliştirme faaliyetlerini hayata geçirmek üzere bir hibe ekibi kuruldu. Ayrıca çeşitli bürokratik engelleri kolay aşmak için Dünya Bankası ve GHDB arasındaki anlaşma gereği bu fon Gençlik Spor Vakfı'nın kasasına yatırıldı. Hibe ekibi de, ilgili kurumun sağladığı ofis alanında, tamamen GHDB ile koordineli biçimde, çalışmalarına başladı.

Çalışma, ilgili Başkanlığı'nın son üç senedir yürüttüğü Gençlik ve Sosyal Gelişim Programı (GSGP) bünyesinde pilot olarak seçilen illerin 21 gençlik merkezinin web sitelerini mercek altına alıyor. İncelenen gençlik merkezlerinin bulunduğu iller Adana, Adıyaman, Afyon, Ardahan, Aydın, Balıkesir, Bolu, Burdur, Çorum, Erzurum, K. Maraş, Kırklareli, Konya, Malatya, Mardin, Samsun, Sivas, Trabzon, Van, Yalova ve Yozgat. Fakat dört ildeki gençlik merkezlerinin web siteleri bulunmadığı için araştırma 17 il üzerinden kaleme alındı. Tüm istatistikler, bu il sayısı temel alınarak verilmektedir.

Bu merkezlerin siteleri güncellik,⁴³ bilgiye erişilebilirlik, ağ ilişkileri ve merkezlerle gençlerin ilişkisi başlıkları altında formüle edilen 46 maddelik bir liste temelinde incelendi. Bu liste kaleme alınırken ERYICA (Avrupa Gençlik Bilgi ve Danışma Ajansı)'nın⁴⁴ Avrupa Gençlik Bilgilendirme Şartı ve Türkiye'nin imzacısı olduğu Gençlerin Yerel ve Bölgesel Yaşama Katılımına İlişkin Yeniden Düzenlenmiş Avrupa Şartı'nda gençlik bilgilendirmesiyle ilgili bölümlerdeki yaklaşım referans alındı.⁴⁵

Güncellik maddesi altında ilgili sitelerin ne kadar sıklıkla güncellendiği (haberler bölümünün güncellenmesi gibi), erişilebilirlik başlığı altında il-

⁴²İlgili protokol resmi olarak Gençlik Spor Vakfı ve Dünya bankası arasında imzalandı.

⁴³Tüm çalışma boyunca sanal ortamda sıklıkla ve yaygınlıkla kullanılan İngilizce kelimeler yerine özellikle türkçelerinin kullanılmasına çalışılmıştır. Bu çerçevede network - ağ, web sitesi - web sitesi, e-mail - e-posta, link - bağlantı kelimeleri bundan böyle metinde geçmektedir.

⁴⁴www.eryica.org

⁴⁵http://www.coe.int/t/dg4/youth/Source/Partners/Eryica_Eur_Youth_Inf_Charter_en.pdf

gili kurumların hem kendileri, hem de bağılı bulundukları kurumlarla ilgili bilgilere sitelerinde de ne oranda yer verdiği (personel bilgisi, ilgili yönetmelikler gibi), ağ ilişkileri başlığı altında ilgili sitelerin gençlik alanının diğer kesimleriyle (Ulusal Ajans gibi) ne kadar ilişkilendirildiği (bağlantıların varlığı) ve son olarak da gençlerin merkezle olan ilişkisi (forumların varlığı gibi) incelendi. Araştırma, 2008 yılının Eylül ayında, iki haftalık bir dönemde yapıldı. Bu yüzden internet sayfalarının dinamik yapıları da düşünüldüğünde bu araştırmanın yapıldığı dönemden farklı olarak ilgili sitelerin içeriklerinin değişmiş olması muhtemeldir. Fakat yine de genel yönelim olarak belirli özelliklerin aynı kalmış olması da olasıdır.

Yazarlar, bu çalışmanın dört noktada, Türkiye'deki gençlik çalışması alanına olumlu bir girdi sağlayacağını düşünüyor. Öncelikle, 3 senedir devam eden ve temel amacı Türkiye'deki gençlik alanında, özellikle kamu hizmetlerinin geliştirilmesini hedef alan bir program olan GSGP'nin uygulamalarıyla ilgili bir veri sağlayacak. İkincisi, her yıl imkanların artmasıyla birlikte gelişim içinde olan Türkiye gençlik alanının, ilgili kamu kurumlarını da içine alarak, genel bir resminin ortaya çıkarılmasına katkı verecek. Üçüncüsü devlet ve yurttaşlar arasındaki ilişkide, devletin ihtiyaçlar temelinde nasıl bir anlayışla hizmet götürdüğünün, gençlik çalışması alanı özelinde, incelenmesini kolaylaştıracak. Son olarak da Türkiye'de gençler ve gençlik çalışmasıyla ilgili veri eksikliğini gidermek yolunda bir çaba olacak. Böylece her dört açıdan da gençlerin demokratik değerler çerçevesinde kendilerini gerçekleştirmelerine yönelik sağlanan her türlü imkanın geliştirilmesi amacıyla bu çalışmanın değerlendirilmesini istiyorlar.

Arka plan

GSGP, Japon Sosyal Gelişim Programı kapsamında Dünya Bankası'nca sağlanan bir fonla gençlik alanında kapasite gelişimini sağlamak amacıyla yürütülen bir program. Üç senelik toplam bütçesi 1.872.000 ABD dolardı. 11 Kasım 2005 tarihinde imzalanan bir protokol kapsamında hayata geçti. Bu tarihten itibaren, ilgili hibe yürütücü ekibinin oluşması

sonrası da uygulanmasına başlandı. Başka bir deyişle GSGP, yaklaşık 3 senedir, Gençlik Hizmetleri Dairesi Başkanlığı'nca (GHDB), Gençlik ve Spor Vakfı bünyesinde oluşturulan bir hibe ekibi tarafından yürütülmekte. Program bünyesindeki dört alt başlık çerçevesinde gençlerin gönüllülük temelinde toplumsal katılımını ve yetkilendirmesini artırmak, kendi işlerini kurabilmelerine yönelik kapasite geliştirmek, farklı ülkelerden gelen gençlerin kültürlerarası öğrenme süreçlerini desteklemek ve Türkiye'de katılımcı bir gençlik politikası oluşturulması sürecini başlatmak için tasarlanmış. Bu başlıklardan ilki olan gençlik katılımı ve yetkilendirme başlığı altında, GHDB'na bağlı gençlik merkezlerinin kapasitelerinin geliştirilmesi hedeflenmiş.

Görüldüğü üzere, gençlik alanıyla ilgili bir kapasite gelişim programının internet ayağında mevcut durumun analizi, yukardaki alt başlığın içini doldurmak açısından da önemli bir açılım. Bu çalışmada özellikle programın tüm vurgusu yerel kapasite gelişimi olduğu için GSGP'nin ana sitesi incelenmedi.

Bulgular

Bir gençlik merkezinin web sitesinde güncellenen bir haberler bölümünün bulunması, gençlerin hangi hizmetlerden yararlanabileceğiyle ilgili güncel bilgi sağlamakta kullanılabilmektedir. Buna ek olarak merkezle ilgili bilgisi olmayan birinin bilgi almak için yararlanabileceği en önemli bağlantılardan biri de bir haberler arşividir. Tüm siteler incelendiğinde, 3 il dışında tüm ana sayfalarda bir haberler bağlantısı bulunmakta. Fakat bu bağlantının düzenli olarak güncellendiği site sayısı sadece 7. Güncellenmeyen haber bağlantılarının bazılarında son haber giriş tarihleri temmuz ayından mayıs ayına kadar farklılık göstermekte.

Haberler bölümü bulunan tüm sitelerde bir haber arşivi bulunmakta, haber arşivlerinde görüntülenebilen arşiv haber sayısı da 82'den 2'ye farklılık göstermekte. Tüm haberleri kendi içinde gençlik hizmetlerinin veya ilgili merkezin sağladığı hizmetler ve sivil toplumda gençlikle ilgili haberler olarak grupladığımızda, siteler büyük bir ağırlıkla sivil toplumla

ilgili gençlik haberlerine yer vermemekte. Bu oran rakamsal olarak 327 kamu – 42 sivil toplum haberi olarak tespit edildi. Başka bir deyişle merkezlerin gençlikle ilgili kamu hizmetleriyle ilgili sağladıkları haberlerin oranı, sivil toplum haberlerinin 8 katı oranında.

Haberler bölümü dışında sitenin diğer bağlantı menülerine baktığımızda 17 il gençlik merkezi sitesinin 9'u güncellenmiyor. Tüm bunlara ek olarak bir merkezin sitesinin bağlantısının son güncellenme tarihi 2004 yılı.

Bir gençlik merkezinin neyi nasıl yaptığını ilgili internet üzerinden bilgi sağlaması, gençlerin merkezle ilgili ilk izlenimlerini oluşturmak açısından çok önemlidir. Birçok genç, kendi şehrindeki merkezle, o merkeze gitmeden, tanışmak için interneti bir araç olarak kullanabilmektedir. Bu çerçevede merkezlerin web siteleri, gençlerin ilgili merkeze gidip gitmemeye karar vermesi açısından önemli bir karar sürecine ışık tutabilmekte. Bu çerçevede 17 sitenin 14'ünde ilgili merkezlerin gençlere hangi hizmetleri sağladığıyla ilgili bilgiler mevcut. Fakat her hizmetle ilgili açıklamalara bakıldığında sayı 5'e düşmekte. Bu da her 3 sitenin sadece 1'inden daha azında, ilgili merkezde hangi hizmetlerin alınabileceğiyle ilgili bilginin varlığına işaret ediyor. 17 merkezin sadece 8'inin vizyon ve misyon gibi dokümanlarına internet üzerinden ulaşılabilenekte.

İlgili merkezlerde çalışanların internet üzerinden bilgilerine ulaşılması da bir konuda bilgi almak isteyen gençlerin doğrudan kimden hangi bilgiyi alabileceğiyle ilgili bir ipucu sağlamaktadır. 8 merkezde çalışanlarla ilgili bağlantılar bulunmakta, fakat bu kişilerin hiçbirinin e-postalarıyla ilgili bilgi bulunmamakta. 8 sitede, çalışanların merkezde hangi pozisyonda bulunduğu bilgisine ulaşılabilenekte. Tüm siteler içinde sadece 1 merkezin çalışanlarıyla ilgili özgeçmişleri mevcut.

3 sitede ilgili merkezlerin adreslerinin, 2 sitede telefonlarının bulunmadığı tespit edildi. 7 sitede de ilgili merkezin e-posta adresine rastlanmadı. 1 merkezin sitesinde de telefon, adres ve e-posta adresi bulunamadı. Sadece 1 sitede Türkçe dışında bir dil (ingilizce)'de merkezle ilgili bilgiye ulaşıldı. Sadece 2 merkezin sitesinde bilgi edinme hakkıyla ilgili bağlantı bulunmakta.

5 merkezin sitesinde Gençlik Merkezleri Yönetmeliği, yine 5 sitede Gençlik Lideri Yetiştirme Talimatı ve 4 sitede de Gençlik ve Spor Kulüpleri'yle ilgili yönetmelik bulunmaktadır. Başka bir deyişle, resmi dokümanların paylaşılması açısından her 3 merkezin sadece 1'i bu belgelere sitelerinde yer vermekte. Eğer bu belgelerden biri sitede varsa, bahsi geçen diğer belgelerin en az birine aynı sitede ulaşma şansı artmakta. Her üç belgenin de bulunduğu site sayısı sadece bir.

Gençlerin kullanımına açık e-posta grubu ve/veya forum benzeri paylaşım olanağına yer veren merkez sitesi sayısı 6. Böylece her iki merkezin birinden daha azı, gençlerin sanal ortamda katılım araçlarından biri olabilecek platformları oluşturmuyor. Anket benzeri geri bildirim olanaklarının varlığı biraz daha iyi bir oranla 17 site içinde 8. Böylece, kabaca, her iki siteden birinin benzer bir uygulamayı hayata geçirdiği gözlemlendi.

10 merkez sitesinin 7'si, gençlere hizmet veren diğer kamu kurumlarının imkanlarına yönelik bağlantılar bulundurmakta. Buna paralel olarak, ilgili sitelerden Ulusal Ajans'ın sitesine yönelik bağlantıların sayısı 5. Gençlik Programı'yla ilgili bilgi sadece 3 sitede mevcut. Tespit edildiği üzere Türkiye'de gençlik çalışmasıyla ilgili en fazla hibe desteği sağlayan program olan Gençlik Programı'nın Gençlik Merkezleri'ndeki görünümü ve bu programla ilgili bilgilendirme büyük oranda eksik. Gençlik Merkezleri'nin yürütülmesinden sorumlu olan merkezi devlet kurumu Gençlik Hizmetleri Dairesi Başkanlığı'nın sitesine yönelik bağlantıların bulunduğu site sayısı da 9. Şaşırtıcı olarak GSGP'nin sitesine daha fazla bağlantı – 10 – mevcut.

Biri dışında hiçbir sitede diğer merkezlerle ilgili adres ve telefon gibi bilgilere raslanamadı. 13 sitedeki başlangıç sayfalarında merkezdeki gençlerle ilgili en azından bir resim, 12 sitede de merkezdeki aktivitelerden karelerin bulunduğu bir resim galerisi mevcut. 3 sitede proje destekçileriyle ilgili bağlantılar mevcut. Hiçbir sitede ilgili merkezin bütçesiyle ilgili bir bilgiye raslanamadı.

Araştırmada, 17 gençlik merkezine çalışmalarıyla ilgili standart bir sorunun e-posta aracılığıyla sorulmasına başlandı. Bir aşamada, sorulara gelen bir cevaptan, aynı sorunun diğer merkezlere de sorulduğu

anlaşıldığı için sadece o aşamaya kadar cevap gelen 12 merkezin verileri değerlendirmeye alındığında, 12 merkezden ikisinin sorulan soruya cevap verdiği gözlemlendi. Cevaplama süresi bir merkez için 2, diğerı için 1 gündü. Sorulan sorunun cevabı her iki cevapta da bulunmamaktaydı. Diğer merkezlerden herhangi bir cevap gelmedi.

Tespitler

Çalışmanın başında da belirtildiği üzere tüm veriler, GSGP'nin desteklediği 21 pilot ildeki gençlik merkezlerinin web sitelerini mercek altına almak için oluşturulmaya başlanmıştı, fakat sonuçta 17 merkezin web siteleri incelenebilmişti. Çünkü pilot iller içindeki 4 merkezin web siteleri mevcut değildi. Bu da temel amaçlarından biri mevcudun kapasitesini geliştirmek olan bir programın somut ıktıları açısından bizlere bir fikir vermekte.

Bu tespite ek olarak, Türkiye'de gençlerin internet kullanımı oranları ve sıklıklarıyla karşılaştırıldığında mevcut sitelerin içeriğinin geliştirilmesi gerekiyor. Merkezlerin kendilerini gençlere anlatmaları ve gençlerden geri bildirimleri kolayca analiz edebilmeleri için internet çok önemli imkanlar sağlıyor. Fakat merkezlerin bu imkanı ne kadar kullanabildikleri ciddi bir soru işareti. Her ne kadar bu araştırmada ele alınmamışsa da, mevcut sitelerin tasarımıları ve bilgiyi ne kadar organize biçimde sundukları başka bir deyişle genç dostu ve kolay kullanıma sahip olup olmadıkları da bu ereve de yeniden düşünümesi gereken konular.

Kamu ve sivil toplumla ilgili haberlerin birbirlerine oranındaki büyük dengesizlik, kamu kurumlarının özellikle gençlik alanında sivil toplum kuruluşlarına nispeten mesafeli olmasının bir göstergesi olabilir. Fakat, bu sonuç, başka bir açıdan, gençlik merkeziyle ilişkide olan gençlerin – en azından web siteleri çerçevesinde – hem ildeki, hem de ulusal çaptaki gençlik etkinliklerinden habersiz kalmasını getirebilir. Bu da gençlerin hem gençlik çalışması alanında devletin sağlamakta yetersiz kaldığı imkanları STK'lardan alabilecek gençlerin gelişimini olumsuz etkileyebilir, hem de bu siteleri gençlikle ilgili birer bilgi sitesi olarak kullanabilecek

gençlerin ve gençlik merkezleriyle başka bir vesileyle tanışabilecek gençlerin, bu imkanını kısıtlayabilir. Ayrıca uygulama, bu haliyle, merkezlerin gençlerle ilgili bilgileri gençlere sağlayan bir işlevi olmadığının da bir göstergesi.

Mevcut merkezlerin sitelerinden gençlikle ilgili diğer kamu kurumlarına verilen bağlantıların azlığı, gençlikle ilgili faaliyet gösteren kamu kurumlarının birlikte iş yapma isteklerinin ve kapasitelerinin sorgulanmasını da beraberinde getiriyor. Oysa sitelerden yapılabilecek basit bağlantılar ve bilgilendirmelerle – mesela – Ulusal Ajans’ın yürüttüğü Gençlik Programından daha fazla genç haberdar olabilir. Bu da gençlere yönelik mevcut bir imkanın basit bir işbirliği çerçevesinde çarpan etkisiyle daha fazla gençle buluşmasını sağlar. Buna ek olarak gençlik çalışmasıyla ilgili yönetmelik gibi dokümanların siteler aracılığıyla gençlere ulaştırılması, gençlerin mevcut alandaki haklarını ve hareket edebilme alanlarını bilmeleri açısından güçlendirici bir etki yaratır. Sitelerin bu konuda ciddi mesafe alması gerek.

Araştırma sonucunda gençlik merkezlerinin siteleri üzerinden iletişime geçme çabalarımız yetersiz kaldı. Soru ilettiğimiz 12 il gençlik merkezinden sadece ikisinin bize cevap yazması da site üzerinden gerçekleşen iletişimin ne kadar geliştirilmesi gerektiğiyle ilgili mesafeyi göstermektedir. Nitekim, cevap gelen iki ilden birisinde cevap gönderen kişi, merkezle organik ilişkisi kalmamış bir kişiydi ve bizi gençlik merkezine sadece yönlendirebildi. Gençlik sitelerinin yönetilmesi ve bu sitelerle ilgilenilmesinin kısıtlı bir insan kaynağı tarafından yürütüldüğü açık. Burada insan kaynağı kavramını hem bu işi yapacak kişilerin olmaması, hem de varolanların yeterliliğinin gözden geçirilmesi anlamında gündeme getiriyoruz. Bu durumda bu sitelerin gençlerin katılımıyla mı yoksa memurlarla mı yönetileceği cevap verilmesi gereken bir soru.

İnternet siteleri gençlerin mevcut gençlik merkezlerinin aktivitelerine farklı biçimlerde katılımın da aracı olabileceksen, bu imkan çok sınırlı biçimde kullanılmakta. İlgili merkezde faaliyet gösteren gençlerin bir paylaşım platformu, GSGP’nin ana sayfasındaki forumdan öte, yereldeki merkezler bünyesinde de işlevsellik kazanabildiği ölçüde yerellik ve ihti-

yaç temelli hareket etme mümkün olabilecek. Bu konuda mevcut web sitelerinin geliştirilmesi gerek.

Sonuç Yerine

Yazının girişinde de ifade edildiği gibi Türkiye'de interneti yoğunlukla gençler kullanıyor. Buna ek olarak internet gençlerin yaşamlarının doğal bir uzantısı olarak her gün daha da önem kazanıyor. Genel olarak tüm kamu kurumlarının, ama özel olarak gençlerle çalışan kamu kurumlarının bunu dikkate alarak hareket etmesi kesinlikle gerekli.

İncelenen sitelerin güncelliği ve içeriklerinin zenginliği büyük oranda gençlerin bu sitelerde kendilerini var edip edemediklerini belirleyen en temel faktör. Yukarıda da tespit edildiği üzere bu sitelerin kendilerini geliştirmeleri gerekmektedir.

Gençlerin topluma, politikalara ve yerel düzeyde idari işlere katılabil-meleri ve kendilerini gerçekleştirebilmeleri için sitelerde şu an varolandan çok daha fazla katılım mekanizmasına ihtiyaç var. Forumlar, güncel haberler ve gençlikle ilgili temel hak ve yasaların sitelerde yer edinmesi, en azından, teknik olarak hemen hayata geçebilecekler sıralamasında en üstte.

Gençlerin farklı ilgi alanlarına hitap edecek ve yeniliği bir gösterge olarak benimseyecek şekilde sitelerin elden geçmesi gerekli. Bu açıdan sitelerde kamu dışı kurum ve sitelerin bağlantılarına çok daha fazla yer vermek gerekli.

Gençlerin varolan sitelerin içeriklerini belirlemede daha fazla söz hakkı olmalı. Nitekim bu sitelerde, gençlerin gençlik merkezleri dışında gerçekleştirdikleri etkinliklerden bağımsız bir araştırmanın sonuçlarını yayınlamaya kadar çeşitli haber ve yazılar yer alabilir ve almalıdır.

Sitelerin gençlerle iletişimi büyük oranda artırılmalı. Böylelikle ortak bir anlayış geliştirmek ve gençlerle gönüllülük temelinde bir işbirliğine gitmek mümkün olabilecek. Bu bağlamda sitelerin iletişim bölümleri etkin olmalı, sitede kurumda çalışanların tüm iletişim bilgileri ve özgeç-

mişleri yer almalı.

Sonuç olarak kamu kurumlarının gençlik siteleri, katılımcı bir demokrasinin gereği olarak şeffaf, denetlenebilir, katılımcı ve genç odaklı bir anlayışta olmalı. Bu sayede devlet, gençlerin ihtiyaçlarına ve sorunlarına odaklanılmasını sağlayabilecek önemli bir araç elde edecek. İletişim temelinde devlet ve gençler arasında güven temelli bir ilişkinin kurulabilmesinde internetin önemi umarız daha iyi anlaşılacaktır.

Kaynakça

Cinsiyete ve yaş gruplarına göre bilgisayar ve internet kullanımı, TÜİK 2007 Yılı Hanehalkı Bilişim Teknolojileri Kullanımı Araştırması Sonuçları, Haber Bülteni, TÜİK, 2007.

European Youth Information Charter, 15th General Assembly of the European Youth Information and Counselling Agency (ERYICA), 2004.

Gençlerin Yerel ve Bölgesel Yaşama Katılımına İlişkin Yeniden Düzenlenmiş Avrupa Şartı, Avrupa Yerel ve Bölgesel İdareler Meclisi, Strazburg, 2003.

Gençlik Merkezleri İnternet Siteleri

Adana Gençlik Merkezi - <http://adana-gm.gov.tr/>

Afyon Gençlik Merkezi – www.afyongenclikmerkezi.com

Aydın Gençlik Merkezi - www.aydin-gm.gov.tr

Balıkesir Gençlik Merkezi – www.balikesir-gm.gov.tr

Bolu Gençlik Merkezi – www.bolu-gm.gov.tr

Burdur Gençlik Merkezi – www.burdur-gm.gov.tr

Erzurum Gençlik Merkezi – www.erzurum-gm.gov.tr

K. Maraş Gençlik Merkezi – www.kahramanmaras-gm.gov.tr

Konya Gençlik Merkezi – www.konya-gm.gov.tr

Malatya Gençlik Merkezi – www.malatya-gm.gov.tr

Mardin Gençlik Merkezi - <http://mardingenclikmerkezi.blogcu.com/>

Samsun Gençlik Merkezi – www.samsun-gm.gov.tr

Sivas Gençlik Merkezi – www.sivas-gm.gov.tr

Trabzon Gençlik Merkezi – www.trabzongm.com

Van Gençlik Merkezi - www.van-gm.gov.tr

Yalova Gençlik Merkezi – www.yalova-gm.gov.tr

Yozgat Gençlik Merkezi – www.yozgat-gm.gov.tr

Türkiye’de Gençliğin İnternet Üzerinden Katılımı Özelinde Genç Siyasallığı ve Müzakereci Demokrasi

Yrd. Doç. Dr. Sezgin Çebi ve Yelda Şahin Akıllı

Kadir Has Üniversitesi

Çağımızda liberal demokrasilerin bir meşruiyet krizi yaşadığı yaygın olarak tartışılmaktadır. Bu meşruiyet krizi liberal demokrasinin temsiliyete dayalı değer, kurum ve inançları ile oluşturduğu politik yapılanmanın ekonomik, sosyal ve kültürel alanlarda ortaya çıkan sorunları çözmede yetersiz kaldığı iddiasına dayanmaktadır (Lewis, 1994: 469). Yine liberal demokrasinin atomlaşmış ve izole olmuş bireyleri ve onların hak ve özgürlüklerini temel alması ve toplumu bireylerin toplamından oluşan bir sayısal niceliğe indirgemesi basit, indirgemeci ve modern demokratik toplumların karmaşık yapısını algılamaktan uzak bir görüntü vermektedir. Özellikle azınlık hakları, cinsiyet ayrımcılığı, etnik farklılıklar ve kültürel sorunlar ile artan gelir dağılımı eşitsizliği gibi konularda liberal demokrasinin kurum, değer ve inançları çözüm üretemeyen bir tikanıklığa toplumları mahkûm etmektedir. Sayısal çoğunluğa dayalı temel politik yapılanması ise, tarafların uzlaşmasını ve uzlaşma oluşturmaya dayalı katılımcı yaklaşımları göz ardı etmektedir (Greiff, 2000).

Gerek global düzeyde yaşanan bu olumsuz süreçler gerekse her on yılda bir gelen askeri müdahaleleriyle Türkiye demokrasisinin kendine has problemleri dikkate alındığında, liberal demokratik kurumların günümüz Türkiye'sinde yaşamakta oldukları derin temsiliyet krizi ve güven bunalımı daha iyi anlaşılacaktır. Konuya bu çalışmanın odağında yer alan

gençler özelinde bakıldığında da benzer bir tablo ile karşılaşmaktadır. Günümüz Türkiye'sinde gençlerin siyasal partiler, dernekler ve sendikalar gibi liberal demokrasinin geleneksel siyasal kurumlarına duydukları güven ve bu kurumların toplumsal ve siyasal problemleri çözebileceklerine dair sahip oldukları inanç yok denecek kadar azdır. Buna bağlı olarak gençlerin bu geleneksel siyasal kurumlara katılım oranları da oldukça düşük seviyededir (Lüküslü, 2008: 290-92). Bu siyasal kurumlar üzerinden tanımlanan temsili liberal demokratik siyasetten gittikçe uzaklaşan günümüz gençliği kendilerini ifade edebilecekleri yeni kamusal alanların arayışına gitmektedir.

Çağımız liberal demokrasilerinin yaşadığı bu meşruiyet krizine bir çözüm olarak geliştirilen müzakereci demokrasi aşağıdan yukarıya, eşitlikçi katılım prensibine dayalı yeni bir demokrasi modelidir. Son dönemlerde demokratik kuram alanında yürütülen tartışmalara damgasını vuran bu modelin Türkiye demokrasisinin yeniden yapılandırılmasına yönelik sunduğu olanaklar henüz yeterince tartışılmamıştır. Günümüz Türkiye gençliğinin yeni iletişim kanalı olarak dikkatleri üzerine çeken internetin gençler tarafından alternatif bir kamusal alan olarak kullanılması ve sanal alanda gerçekleşen bu katılımın müzakereci demokratik boyutu bu çalışmanın temel sorunsalını oluşturmaktadır. Buna yönelik çalışmanın ilk bölümünde müzakereci demokrasi kuramı tanıtılacak ve toplumsal algıda yer etmiş 'genç siyasallığı' algısı üzerinde durulacaktır. Bunu takiben Türkiye'de gençlerin temsili liberal demokratik kurumlarla geçmiş deneyimlerine değinilerek tartışma günümüz gençliğinin internet üzerinden katılımına taşınacaktır. Sanal alanın Türkiye'de gençliğin siyasal karar alım süreçlerine daha doğrudan ve daha anlamlı katılımına ne ölçüde katkı sağladığı tartışıldıktan sonra son olarak alternatif bir katılım modeli ve iletişim aracı olarak internet değerlendirilecektir.

Bu anlamda bu çalışma geleneksel siyasal kurumlara güvenlerini kaybeden toplumlarda, bireylerin ve toplumsal grupların demokratik kurum ve süreçlere yeniden katılımında internetin gerçek bir kamusal alan olarak işlev görüp görmediği ve dahası internet odaklı böyle bir katılımın arzu edilirliliği konusuna Türkiye gençliği üzerinden bir katkı yapmayı amaçlamaktadır. Şimdi ilk olarak müzakereci demokrasi kuramla-

rını daha yakından inceleyelim.

1. Demokrasi Teorisinde Müzakereci Dönüş

Müzakereci Demokrasinin Tanımlanması

Müzakereci demokrasi ulus devlet içindeki yurttaşların gerek yerel gerekse ulusal düzeyde sorunlarının belirlenmesini, ortaya konulmasını ve çözüm süreçlerinde düşünsel ve eylemsel katılımı gerçekleştirecek söyleme dayalı bir sosyo-politik yapıyı anlatmaktadır. Herşeyden önce müzakereci demokrasi karardan etkilenen tüm tarafların (ya da onların doğrudan temsilcilerinin) katıldığı bir kolektif karar almayı içerir. Bu sürecin demokratik kısmıdır. İkinci olarak bu süreç rasyonaliteyi ve tarafsızlığı ilke olarak benimsemiş katılımcıların karar almasına dairdir. Bu ikincisi de 'müzakere' kısmıdır (Elster, 1998: 8).

Temsili demokrasilerden farklı olarak müzakereci demokrasi bir yasanın meşruiyeti için onun mevcut çıkarları dengeli bir şekilde göz etmesini yeterli görmez ve ilgili yasanın ondan etkilenecek herkes tarafından mantıklı olarak kabul edilmesini bir olmaz ise olmaz-sine qua non- olarak öngörür. Böylesi bir mantıklı kabul ise bu konuda serbest ve açık müzakerelerin varlığını elzem kılmaktadır. Bu anlamda, liberal demokrasinin uzak durduğu adalet gibi kavramlar da müzakereci demokrasinin temel ilgi alanına girmekte, halk egemenliği ve eşitlik gibi değerler ise bu bileşimde farklı anlamlar yüklenip daha öne çıkmaktadırlar.

Temsili demokrasilerde oy verme eylemi karar verme sürecinde öne çıkmakta iken Müzakereci demokrasi alternatif, müzakereye ve uzlaşmaya dayalı bir mekanizma üzerinde yoğunlaşmaktadır. Müzakereci demokrasi anlayışı demokrasinin bireylerin tercihlerinin toplamından oluşan bir sistem olduğu noktasındaki liberal görüşü reddetmekte ve gerektiğinde özgür ve eşit bireylerin katılımı ile toplumun temel dayanak noktalarının değişimini öngören köklü bir sistemi benimsemektedir. Buna göre, müzakereci demokrasi sonuçtan çok süreç üzerine yoğunlaşan bir demokrasi modeli olarak ortaya çıkmaktadır.

Liberal demokrasilerin günümüzde yaşadıkları meşruiyet krizini müzakereci demokrasi akılcı yasa yapma (rational legislation), katılımcı politika, ve yurttaşın kendi kendini yönetebilmesi gibi noktalara vurgu yaparak aşmaya çalışmaktadır (Bohman-Rehg, 1997: 1x).

Kamu Alanında Eşit ve Özgür Bireyler

Müzakereci demokrasi sürecine katılan bireylerin eşit ve özgür olması ne anlama gelmektedir? Herşeyden önce, müzakereye katılacak bireyler tüm sosyal ve kültürel önyargılarını bir tarafa bırakmalı, iddialarında ve önerilerinde samimi olmalı ve müzakereyi rasyonel temellerde yürütmelidirler. Katılımcılar ayrıca müzakere sonucunda alınan karar doğrultusunda eylemde bulunabileceklerini ve kararın bizatihi meşru bir müzakere süreci sonunda alınmış olmasının ona uymak için yeterli tek koşul olduğunu bilirler. Müzakereye katılanlar biçimsel anlamda eşittirler. Yani istedikleri teklifi ileri sürebilirler, eleştiride bulunabilirler ya da belli bir teklife destek verebilirler veya karşı çıkabilirler. Bu anlamda aralarında herhangi bir hiyerarşi yoktur. Katılımcılar kapsam açısından da özgürdürler, yani herhangi bir güç, otorite ya da norm ile bağlı değildirler (Cohen, 1989: 17)

Sosyal Bir Süreç Olarak Müzakere

Müzakereci demokrasinin hemen hemen tüm teorileri büyük oranda söylem (discourse) teorisi tarafından biçimlendirilmiştir.⁴⁶ ‘Akılcı argüman’, ‘iyi argümanın gücü tarafından yönlendirilen tartışmalar’, ‘karar almanın özgür ve eşit bireyler tarafından gerçekleştirilmesi’ gibi kriterler sağlıklı

⁴⁶Demokrasinin bir söylem pratiği olarak yeniden yapılandırılması projesi Habermas’ın normatif politik teorisi tarafından yönlendirilen yada teorik altyapısının önemli bir kısmını oradan alan bir proje olagelmıştır. Habermas, Dryzek ve diğer bazı yazarlar bu demokrasi türü için iletişim demokrasisi (communicative democracy) veya söylem demokrasisi (discursive democracy) gibi terimler de kullanmışlarsa da, bugün literatürde bu demokrasi türü için kullanılan terim müzakereci demokrasidir (deliberative democracy).

bir müzakerenin önkoşullarını oluşturmaktadırlar. Müzakereci demokrasinin yurttaşlardan ve temsilcilerinden istediği, müzakereye esas olan gerekçelerin kabul edilebilir bir uzlaşma arayışındaki bireylerin reddedemeyeceği ilkelere dayalı olmasıdır.

Müzakere bir sosyal süreç olarak diğer tüm iletişimlerden farklıdır. Çünkü, müzakereciler zorlama, manipülasyon ve aldatma yerine iknaya dayalı müzakere sürecinde hükümlerini, tercihlerini ve görüşlerini değiştirmeye açıktırlar (Dryzek, 2000: 1). Liberal demokrasi tanımı gereği politik karşılaşmalar öncesi belirlenen tercihlerin toplanması ve uzlaşmasına ilişkin iken, müzakereci demokrasi-en azından onun eleştirel teori bağlamında ele alınan biçimi- o tercihlerin değiştirilmesine ve dönüştürülmesine açık müzakere sürecini içerir (Dryzek, 2000: 10). Müzakereci demokrasi değişik görüş ve deneyim çokluğu nedeniyle, insanlara yeni bilgiler edindikleri, ortak sorunlarına ilişkin değişik deneyimleri öğrendikleri bir ortam sunar (Young, 2000: 26). Ayrıca eleştirel kuramcılar, demokratik katılımın bireyleri dönüştürebileceğini ve onları daha kamuya yönelik, daha hoşgörülü, daha bilgili, başkalarının yararlarına karşı daha dikkatli ve kendi yararlarını daha iyi araştıran bireyler haline getirebileceğini inanırlar (Dryzek, 2000: 21).

Müzakerenin Dönüştürücü Gücü, Nüfus Sorunu ve Farklılık

Modern toplumlardaki büyük nüfus oranları göz önüne alındığında müzakereci demokrasinin bu toplumlarda mümkün olamayacağını ileri sürerler vardır (Walzer, 1999: 68). Buna karşın, müzakere süreci yığınların fiziksel olarak karşı karşıya geldiği bir süreç olmaktan çok, kamuyu ilgilendiren konularda bireylerin farklı bakış açılarını içselleştirerek empati kurdukları, başka görüşleri göz önüne aldıkları, daha bilgili, tutarlı ve zaman ve mekan bakımından farklı dönemleri, farklı insan ve yararları kapsayan bir süreç olduğunu iddia edenler de vardır.⁴⁷ Fakat bu süreç fiziksel olarak farklı grupların bir araya geldiği müzakereleri dışlamamakta,

⁴⁷ Fiziksel olmayan bu karşılaşma literatürde kimilerince içsel, fiziksel karşılaşmalar ise dışsal (temsiliyete dayalı) karşılaşmalar olarak nitelendirilmektedir.

hatta kimi durumlarda bu tür karşılaşmaların desteğini talep etmektedir (Goodin, 2002: 1).

Fiziksel bir aradalığın imkansızlığı yanında geniş toplumlarda doğrudan demokratik katılımı zorlaştıran başka etkenler de vardır. Bunlardan bir tanesi müzakereye katılan insanların farklı anlam dünyalarına sahip olmasıdır. Young, müzakereye birliği vurgulamanın müzakere sürecinin değiştirici etkisini ortadan kaldırdığını ileri sürer. Yani müzakere sürecinde zaten tarafların hepsinin kabul ettiği ortak bir noktaya vurgu yapılırsa, başkalarının yararları, görüşleri ve bakış açıları doğrultusunda bizim görüş ve düşüncelerimizi değiştirmemiz söz konusu olmaz (Goodin, 2002: 42). Young'a göre, modern toplumlar cinsiyet, sınıf, iş vs... gibi ayrımlar üzerine kurulur. Genel bir anlayış tarzına, genel ve evrensel bir anlam dünyasına başvurmanın bazı grupları dışlayıcı etkisi olabilecektir. Bununla birlikte, anlam açısından farklı cinsiyetteki ve farklı sınıflara mensup insanlar Goodin'in dediği gibi düşsel anlamda yan yana hazır (imaginatively present) olamazlar (Young, 2000: 18). Zira farklı anlam dünyaları içerisinde yaşamakta ve bu farklılıklar içinde konuşmaktadırlar. Young, özellikle politik iletişimin içsel olarak dışlayıcı (internally exclusive) olan yönü üzerine de vurgu yapmaktadır. Bu özellikle beyaz, orta sınıf erkeğin değerlerinin makul argüman için ölçü alınmasında ortaya çıkar. Bu kontrollü, duygu ve heyecan yönünden daha sınırlı konuşma türü, kadınların, ırksal azınlıkların ve işçi sınıfının konuşma kültürüne zıt bir durumdur (Young, 2000). Bir sonraki bölümde ayrıntılı bir şekilde tartışacağımız üzere henüz beyaz, orta sınıf erkeğin kendine özgü 'rasyonel' tartışma biçim ve değerlerini benimsememiş olan gençlerin de siyasallığı çoğu zaman 'aşırı duygu ve heyecan yüklü' olduğu gerekçeyle küçümsenmekte, akıldışı ilan edilmekte ve bu yolla da siyasal alan dışına itilmektedir. Dolayısıyla, kamusal müzakereye farklılıkları gerçek anlamda dahil edici politik iletişim, tüm bu değişik iletişim biçimlerini tanımalı ve içermelidir.

Müzakereci Demokrasi Pratiği ve Kurumlar

Müzakereci demokrasi bağlamında düşünüldüğünde, genel anlamda söylem ve müzakere değişik kurumların hem içinde hem de dışında devam edebilir. Bu bağlamda, müzakereci demokrasinin gerçekleşebilmesi için biçimsel kurumlar, biçimsel olmayan 'geniş kamu alanı' ve 'sivil toplum' tarafından etkilenecek şekilde yeniden tasarlanmalıdır. Bu durum, kaçınılmaz olarak, 'müzakereci planlama' ve 'yurttaş jürileri' (Dryzek, 2000; Pettit, 1998)⁴⁸ gibi yeni karar alma biçimlerini zorunlu kılar. Ancak burada söz konusu olan liberal demokratik kurumlara benzer alternatif kurumların kurulması değil, aksine mevcut kurumların müzakereci demokratik süreçlere uygun olarak dönüştürülmesidir. Bu kurumsal dönüşümü gerçekleştirecek politik ivme ve güç ancak ve ancak kamu alanları olarak niteleyeceğimiz alanlarda, müzakereci demokratik sürecin gerektirdiği koşullara uygun olarak bir araya gelen yurttaşların müzakereleri sonucunda gerçekleştirilebilecektir. İşte internet de gelişen teknoloji ile birlikte hem böylesi bir kurumsal dönüşümün gerçekleştirilmesine katkı sağlayacak hem de insanların doğrudan katılım ile müzakereci demokratik süreçlerde yer alabileceği alternatif bir kamu alanı olarak ortaya çıkmaktadır.

Alternatif Bir Kamusal Alan Olarak İnternet ve Sanal İletişim

Önce şu sorunun yanıtını verelim. Kamusal alan nedir ? Kamusal alan Batı'da modern zamanlarla birlikte ortaya çıkan, devletin kurumsal yapısının içinde değil o yapının dışında, yurttaşların sade vatandaş olarak yer aldıkları sivil toplum alanı içinde, bireyin özelini değil toplumun genelini ilgilendiren konuların tartışıldığı bütün alanlardır. Jürgen Habermas da, *Kamusal Alanın Yapısal Dönüşümü* adlı eserinde batıda kamusal alan kavramını 18. yüzyıl ortalarında kullanılmaya başlandığını söylemektedir. İşte bu dönemde Antik çağdaki aksine modern kamusal alan siyasal gücün, yani devletin kurumsal yapısının, dışında gelişmiştir. O

⁴⁸Bu yeni kavram ve pratikler hakkında ayrıntılı bilgi için bakınız: Dryzek, 2000; Pettit, 1998.

dönemde yeni yeni ortaya çıkmaya başlayan basın ve kafeler, dönemin entelektüel ve sanatçıların biraraya gelerek siyasal tartışmalar yürüttüğü önemli mekanlar olarak belirmiştir. Bununla birlikte, 19. yüzyıl ortalarında basındaki hızlı değişim ve gelişmeler nedeniyle entelektüelin kamu alanındaki egemenliğinin yerini sayıca fazla olan sıradan yurttaş, yani geniş anlamıyla kamuoyu almıştır (Habermas, 1989: 131). Teknoloji sayesinde bugün, gazete ve kafelerden internete ulaştık. İnternetin bizlere kamu alanı olarak sunduğu şey de sanal alandır (cyberspace). Sanal alan ilk kez fiziksel olmayan karşılaşmaları elektronik ortamda mümkün kılmış, böylesi bir teknolojik imkan toplumu ilgilendiren konuların geniş kitlelerce tartışılabileceği- sanal da olsa- yeni bir alan yaratmıştır. İşte müzakereci demokrasiye ilişkin bu tartışmalı konular sürerken, müzakereci demokrasideki geleneksel ‘yurttaş’ ve ‘kamu alanı’ kavramları yanında, internet teknolojisi ile gündemimize giren netdaş (netizen) ve sanal alan kavramları ortaya çıkmış ve bunların müzakereci demokrasi tartışmalarına eklenmesi söz konusu olmuştur. Acaba bu yeni kavramlar müzakereci demokrasi açısından ne anlam ifade etmektedir? Bunun da ötesinde acaba sanal alan alternatif bir kamusal alan olarak değerlendirilebilir mi? Eğer öyle ise konvansiyonel kamu alanındaki yurttaş kavramının sanal alandaki karşılığı nasıl birşey olacaktır? Tüm bunların ötesinde sanal alandaki topluluk neye benzeyecektir?

Netdaş (cybercitizen/ağdaş-sanal yurttaşlar) deyiimi, İnternet ve yurttaş (citizen) kavramları temelinde, 1994’te kullanılmaya başlanmıştır. Buna göre internet bir güç merkezi olmaya başladıkça, nasıl kent yurttaş yarattıysa internet de kullanıcı üzerinde yeni bir sosyo-politik kimlik dayatmış ve netdaşı yaratmıştır (Hurwitz: 1999). Bununla birlikte, aynen sanal dışı alan gibi, sanal alan da bir boyutta özel ve genel çıkarlar arasındaki tansiyona, diğer boyutta sivil özgürlükler ve devlet arasındaki çatışmaya maruz bir alandır. Bu çatışmalarla birlikte Hurwitz’e göre, sanal alan demokrasinin gözetmel modeli için yararlı olabilecek bir alandır. Buna göre, krizlerde alarma geçen netdaşlar kolektif eyleme geçip kamu görevlilerinden talepte bulunacaklar ve bunun ardından politik olmayan kişisel yararlarına geri döneceklerdir (Hurwitz, 656). Bir diğer husus da internetin diğer konvansiyonel medya araçlarına oranla politik

bilgiye gerek yerel, gerek ulusal ve gerekse uluslararası alanda çok daha hızlı ve yetkin bir ulaşım sağlamasıdır.

Sanal kuramcı Sandy Stone'a göre, sanal topluluk başlangıçtan sonuna kadar bir inanç topluluğudur. Toplulukların geleneksel anlamında, sanal alanlara kolaylıkla tercüme edilemeyecek uzlaşma, akılcılık ve kolektiflik gibi özellikleri vardır. Sanal bir alanda işbirliği topluluğun yerine geçer ve bu durum öteki ile radikal bir karşılaşma olasılığını ortadan kaldırır. Parçalılık ve çokluluk halleri ile tanımlanan bu işbirliği (collaboration), bugünün sanal alanındaki bütünsel sosyal biçimlenmenin değerini azaltır (Stone: 1995).

İnternet temelli sosyal gruplarda kamu/özel alan ayrımının meşruiyetinin sorgulanması, birey/topluluk, özne/nesne, self/öteki gibi ayrımların da sorgulanmasına yol açmıştır. Tabi bu ayrımların kültürel ve tarihi önemi ve yerleşikliği söz konusu olduğunda onları ortadan kaldırmak sanıldığı gibi kolay bir şey değildir. Yine de bu durumda network bireyler için güçlerini ortaya koyabilecekleri ve devletin ve kurumların rasyonel hakimiyetinden kaçabilecekleri alternatif bir teknoloji olarak ortaya çıkmaktadır (Stone: 1995). Bu belirtilenler, sanal alanı karşımıza özgür ve eşit bireylerin müzakere yaparak demokratik sürece doğrudan etki edebilecekleri bir alternatif kamusal alan olarak çıkarmaktadır. İnternette oluşturulan bloglar, tartışma grupları ve yapılan oylamalar kuşkusuz katılımcılar açısından sanal alanda da olsa demokratik bir katılıma olanak sağlamaktadır. Fakat bu katılım konvansiyonel katılımın, fiziksel buluşmaların ve coğrafi anlamda kısıtlı mekanların aksine siberuzayda gerçekleştirilen bir katılımdır. Fakat internete yönelik gerek onun mevcut teknolojik hakimiyete katkısı bağlamında, gerekse sanal kamusal alanın kolayca özel çıkarlar tarafından hakimiyet altına alınabilecek bir alan olmasından dolayı çeşitli eleştiriler yöneltilmiştir. Bu eleştirileri makalemizin sonunda yeniden ele alınmak üzere bir kenara bırakalım ve konumuza ilişkin olarak gençlik nedir ve onun siyasal katılımından ne anlıyoruz, bu soruları yanıtlamaya çalışalım.

2. Gençlik ve Genç Siyasallığı Üzerine

Modern Bir Toplumsal Kategori Olarak Gençlik

Gündelik dilde oldukça sık kullanılan bir sözcük olmasına rağmen gençlik kavramının tarihçesine daha yakından baktığımızda ‘çocukluk ve yetişkinlik arasında bir geçiş hali’ olarak tanımlanan gençliğin yalnızca moderniteye ve modern toplumlara özgü bir kavramsallaştırma olduğunu görüyoruz. Zira, Samet İnandır’ın (2005: 39) “Bildiğimiz Gençliğin Sonu” isimli makalesinde ifade ettiği üzere, ‘Avcı-derleyicilik, tarım ve erken sanayileşme dönemlerinde, yani insanlık tarihinin % 99’unda, toplumsal formasyonların/toplumların bizim anladığımız anlamda “genç”e gereksinimi de, onun aylaklığını düzenli olarak besleyebilme lüksü de yoktu’. Buna göre, ayrıcalıklı zümreler dışında kalan toplumsal sınıflar içinde gençler fiziksel gelişimlerini tamamlamaya yaklaştıkları anda gerek üretim ilişkilerine dahil edilerek gerekse evlendirilerek toplumsal sisteme entegre ediliyorlardı. Özetle, bundan çok da uzun sayılmayacak bir süre öncesine kadar, insan hayatının hiçbir evresi ‘gençlik’ olarak adlandırılmıyor; hiçbir dönem ‘genç’ olunmuyor ya da ‘genç’ kalınmıyordu. Yaygın bir şekilde kullanılmaya başlandıktan sonra dahi gençlik kavramının tekabül ettiği yaşlar ya da onu tanımlayan kültürel ve psikolojik vasıflar (tezcamlılık, heyecanlılık, dinamizm vs.) zaman ve mekana göre sürekli değişim göstermiştir (Benlisoy, 2003: 283). Dolayısıyla şunu ifade etmek gerekir ki, gençlik de dilsel bir varlık olan insanın dünyayı ve hayatı anlamlandırmada kullandığı pek çok kavram gibi belirli bir tarihsel döneme ait, yapay, dolayısıyla da geçici ve sürekli yeniden tanımlanma ihtiyacında olan bir kavramdır.

Gençlik kavramının modern toplumlarda ortaya çıkmış olmasının ardında endüstri toplumlarında genel yeteneklerle donatılmış bir iş piyasasına duyulan ihtiyaç ve bu ihtiyacı karşılamak üzere bu toplumlarda ortaya çıkan ‘kitle eğitim sistemleri’ yatmaktadır (Gellner, 1983: 28). Günümüz modern toplumlarında insanlar yaşam sürelerinin önemli bir bölümünü işte bu modern eğitim kurumlarında geçirmekte ve bu süreçte devlet, aile, sivil toplum kuruluşları gibi modern toplumun temel ku-

rumlarınca desteklenmektedirler. Bugün İngiltere'de zorunlu temel eğitim süresi 11 yıl, Türkiye'de ise 8 yıldır. Günümüzde üniversite mezunu olan bir insan ömrünün yaklaşık 16 yılını, lisansüstü çalışmalara devam edenler ise 18-20 yılını eğitime ayırabilmektedir. İnsanların kitleler halinde bunca yılı ağırlıklı olarak eğitime ayırdığı düşünüldüğünde modern toplumdaki bu örgütlenmenin yeni bir toplumsal grubun doğuşuna zemin hazırladığı açıktır. Özetle ifade etmek gerekirse, modern toplumlarda toplumun fiziksel olarak yetişkinliğe ulaşmış önemli bir bölümü gün geçtikçe daha da uzayan zaman dilimleri içinde, bu süreçlere katılmaya hazır hale getirilmek adına toplumsal yaşantının devamını sağlayan üretim süreçlerinden ve bununla ilgili sorumluluklardan uzak bir yaşam sürmeye yönlendirilmiş; bu 'ara geçiş' evresi de gençlik olarak adlandırılmıştır. Peki gençliğin kendine has genellenebilecek özellikleri var mıdır? Varsa bu özellikler nasıl tespit edilebilir? Başka bir ifadeyle bir sosyal bilim konusu olarak 'gençliğe' yaklaşımımız nasıl olmalıdır?

Sosyal Bilimlerde Bir Araştırma Konusu Olarak Gençlik

Moderniteye özgü bir kavram olarak gençlik ancak 19. yy. ortalarında bir sosyal kategori olarak kullanılmaya başlanmış. Dönemin gazete ve dergilerinde 'genç' kadınlar ve adamların problemlerinden bahsedilmeye başlanmış, sadece gençliğe hizmet eden kurum ve kuruluşlar ilk defa bu dönemde ortaya çıkmış, gençliği anlamaya yönelik ilk akademik adımlar da yine bu yüzyılın sonunda atılmıştır (Smith, 1999, 2002). Bununla birlikte, sosyal bilimlerde gençlik olgusu daha çok 20. yy'ın ikinci yarısında özel bir araştırma konusu haline gelmiş, bu araştırmalar da özellikle iki farklı dönemde yoğunluk kazanmıştır. Bunlardan ilki siyasal ve toplumsal hareketliliğiyle dikkati üstüne çeken 68 kuşağının da etkisiyle, gençliği sistem dışı hareketlerin öncüsü olarak ele alan araştırmaların yoğunlaştığı 60'ların sonu ve 70'lerin başı; ikincisi ise genç istihdama yoğun ihtiyaç duyan Batı Avrupa ülkelerinin dışarıdan gelen göçmenleri toplumlarına entegre etmekte sorunlar yaşadığı ya da bu sorunların daha çok gündeme geldiği 1980'lerin sonundan günümüze kadar gelen dönemdir (Kurtaran, 2008: 129).

Gençliğin tam olarak ne olduğu, neyi ifade ettiği konusunda sosyal bilimlerde yerleşik bir yargı bulunmamakla birlikte gençlik üzerine gerçekleştirilen sosyolojik çalışmaların çoğu öncülüğünü Herbert Marcuse, Pierre Bourdieu ve François Dubet'nin yaptığı üç temel yaklaşımdan yararlanmaktadır. Bunlar biyolojik yaklaşım, sosyo-ekonomik yaklaşım ve hem biyolojik hem de sosyo-ekonomik faktörleri dikkate alan üçüncü sentezci yaklaşım olarak sıralanabilir (Lüküslü, 2005: 35). Biyolojik yaklaşım gençliği belirli bir yaş aralığında olan insanlar olarak tanımlayarak gençliğe kuşak bakışını benimser. Biyolojik yaklaşımda, Kentel'in (2005: 13) ifadesiyle 'zaman toplumsal farklılaşmanın ve bölünmelerin faktörü' olarak belirir. Çünkü bu yaklaşım kendine özgü global ve yerel özellikleriyle belirli bir zaman dilimini paylaşan, o zaman diliminde yetişkinliğe adım atan insanların diğer gruplardan farklılaşacak ölçüde birbirlerine benzeceği fikrine dayanır.⁴⁹ Özellikle hızlı değişimin toplumların belirleyici özelliklerinden biri haline geldiği modern toplumlarda, kuşaklar arasında bir takım farklılıkların olmasını beklemek ve bu farkları ortaya koymak toplumu ve toplumsal değişimi anlamak adına önemli bir katkıdır. Gençliği, ait olduğu dönemin koşulları, o dönemin söylem ve pratikleri içinde inceleyerek anlamaya çalışmak araştırmaya tarihsel bir perspektif kazandırarak analizleri özcülükten koruyacaktır. Bununla birlikte, yalnızca 'kuşaklar arası' farklılaşma üzerine odaklanan bir perspektif 'kuşaklar içi' farklılaşmalara duyarsız kalarak onları gerçekte olduklarından daha homojen olgular olarak değerlendirme eğiliminde olacaktır. Oysa ki İstanbul gibi bir metropolde üniversitede okuyan 26 yaşında bir gençle, aynı şehirde fabrikada çalışan bir gencin ya da Anadolu kırsalında yaşayan evli ve 2 çocuk sahibi bir gencin, aynı yaşta olsalar dahi 2000'lerde genç olma deneyimini farklı farklı yaşadıkları aşikardır. Yine farklı koşullar altında bulunan genç bir erkeğin ve genç bir kadının deneyimleri

⁴⁹Gençlik tanımlarında yaygın olarak benimsenen yaş aralığı yakın bir zamana kadar 15-25 iken, son dönem Birleşmiş Milletler ve Avrupa Konseyi raporlarında, eğitimde geçirilen yılların uzaması nedeniyle bu aralık 15-29 olarak değiştirilmiştir. Bu değişim de bir kez daha göstermektedir ki insan yaşamının bu tip kategorilere bölünerek değerlendirilmesi, bu kategorilerin bizzat kendileri, tamamen kültürel ve tarihsel olgular olup dönemin koşulları doğrultusunda yeniden ve yeniden tanımlanma ihtiyacındadırlar (Kurtaran, Nemutlu, Yentürk, 2008: 4).

de farklılaşacaktır. Gençlerin içinde bulundukları farklı sosyo-ekonomik koşullara dikkat çeken Bourdieu ise bu anlamda gerçekte 'gençlik' değil 'gençliklerin' var olduğunu, gençlik kavramının kendisinin toplumu homojen göstermek için kurgulanan dilsel bir olay, bir manipulasyon olduğunu iddia etmiştir. Temel belirleyici faktörün toplumsal sınıf olduğunu ileri süren Bourdieu ise bu sefer ekonomik indirgemecilikle eleştirilmiştir (Kentel, 2005: 13). Hem tarihsel bağlamı hem de toplumsal ve sosyo-ekonomik faktörleri analiz içine dahil eden son yaklaşım ise F. Dubet'nin orta yollu, sentezci yaklaşımıdır. Bu yaklaşım, aynı yaş grubuna mensup kişilerin ortak deneyimlerden geçeceğini fakat bu deneyimleri kendi bulundukları yerden, yani dahil oldukları farklı sosyal grupların deneyimleri içinden yaşayacaklarını kabul etmektedir.

Gençliğe bu sentezci yaklaşımın ışığında baktığımız zaman bir dönemin kendine özgü yerel ve global dinamiklerinin dönemin gençliğe ait söylem ve pratikleri içinden farklı toplumsal aidiyetlere mensup gençlerce nasıl deneyimlendiğini anlamaya çalışmak gençlik çalışmalarının başlıca konularından bir tanesi gibi görünmektedir. Bu anlayıştan yola çıkıldığında genç siyasallığı da gençlerin siyasal katılım biçim ve tercihleri de söz konusu gençlerin kendi dönemlerinin ve özel olarak kendi toplumlarının gençliğe yönelik söylem ve imkanları içinden değerlendirilerek incelenmelidir. Aksi takdirde genç siyasallığı konusunda var olan özcü yaklaşımlara yenisini eklemekten öteye gidilemeyecektir. Takip eden bölümde genç siyasallığına dair modern söylemde yaygın yer edinmiş bu tip özcü yaklaşımlardan örnekler verilerek genç siyasallığına ilişkin bu çalışmada benimsenen perspektif ortaya konacaktır. Bu bölümün akabinde, 2000'lerin Türkiye'sinde gençlerin internet üzerinden siyasal katılım pratikleri müzakereci demokratik çerçeveden değerlendirilecektir.

Genç Siyasallığı: Gençlik Yenilikçi ve İlerlemecidir

Son yüzyıllarda bilim ve teknoloji alanında yaşanan ilerlemeler, modern toplumların oldukça iyimser bir gelecek algısına sahip olmalarına sebep olmuştur. Gelişen teknoloji ile beraber refahın da artacağı böylece

tüm toplumsal problem ve çatışmaların son bulacağına yönelik teknolojik ütopyacı inanç özellikle endüstri devrimi sonrasında oldukça yaygınlaşmıştır. Modern Batı düşünce tarihi içinde Hegel, Marx ve Auguste Comte gibi önemli düşünce insanlarının çalışmalarında doğrusal ve ilerlemeci tarih anlayışı hakim olmuş, değişim ve ilerlemeye duyulan bu inanç modern zihniyetin temel yapıtaşlarından biri haline gelmiştir (Yılmaz, 2008).

Yarınların mutlaka daha iyi ve aydınlık olacağı görüşünden yola çıkan bu Aydınlanma çağı zihniyeti içinden ‘gençlik’e baktığımızda, gençler hakkında bir takım iyimser ve ilerlemeci varsayımlara sahip olmamız kaçınılmazdır. Buna göre her yeni kuşak ‘değişimi,’ değişim ise iyiye doğru gidişi ve ilerlemeyi temsil etmektedir. Dolayısıyla gençlik yeni olanla, ilerleme ve gelişmeyle özdeşleşmekte; kendisinden toplumları aydınlık bir geleceğe doğru ilerletmesi beklenmektedir. Bu varsayım gençliğin her daim muhalif olacağı varsayımını da kendi içinde barındırmaktadır. Zira ancak içine doğduğu toplumsal yapı ile derdi olan kişiler bu yapıyı değiştirme yönünde harekete geçeceklerdir. Batılı toplumlardaki bu algı 68 kuşağının toplumsal hareketliliği ve bu döneme damgasını vuran iyimserlikle daha da güçlenmiştir. Türkiye gibi Batı dışında olup batılılaşmaya çalışan ülkelerde ise bu söylem ülkenin ilerlemesi ve modernleşmesinde özellikle de mektepli gençliğe bir ‘aydın sorumluluğu’ yüklemiş, onları değişimden sorumlu birincil politik özne olarak tanımlamıştır (Benlisoy, 2003: 284).

Ne var ki gençliğin her durum ve koşulda değişimden yana olacağını varsayan bu yaklaşım oldukça sorunludur. Birincisi tarihsel deneyim göstermiştir ki modern zamanlarda yeni gelen her kuşak mutlaka ‘değişimci’ ve ‘yenilikçi’ olmamıştır. Aksine modern toplumlarda “gençlik” pek çok farklı dönemde muhafazakar akım ve söylemlerin birincil taşıyıcısı olarak karşımıza çıkabilmiştir. İkinci olarak günümüzde, modern düşünce tarihine içkin olan ‘ilerleme’ ve ‘gelişme’ kavramlarının kendileri oldukça tartışmalı bir hale gelmişken bir toplumsal kategori olarak gençliğin öz itibarıyla ilerlemeci olduğunu iddia etmek akabinde “neye göre, kime göre ilerlemeci” gibi soruları da beraberinde getirmektedir. Batı toplumlarının modern çağda yaşadıkları şehirleşme, pozitivistleşme

ve sekülerleşme gibi kendilerine has toplumsal değişimleri yegane 'ilerleme' olarak tanımlayan ve bu deneyimleri yaşamayan diğer tüm toplumları kendi bulundukları yerden 'geri kalmış' ya da 'gelişmekte olan toplumlar' olarak değerlendiren bu kuramlar 1950 ve 60'ların modernleşme teorileri ile doruk noktasına ulaşmış, bunun hemen akabinde ise Avrupa-merkezci ve oryantalist oluşları nedeniyle yoğun eleştiriye maruz kalmışlardır. Batı kaynaklı aydınlanmacı ve pozitivist modernite tanımlarının çoklu modernlik anlayışı ile yenilendiği günümüzde neyin ileriye neyin geri olanı temsil ettiği oldukça tartışmalı hale gelmiş ve de gençliğin ilerlemesi beklenen doğrusal tarih çizgisi eski belirginliğini yitirmiştir. Üçüncü ve son olarak, Batı toplumlarının son yüzyıllarda yaşamış olduğu bu değişimler kendi içlerinde de sorgulanır hale gelmiş, bu değişimlerin insanlık tarihi içinde ne denli bir ilerlemeye tekabül ettikleri sorulmaya başlanmıştır. Dünya üzerinde pek çok noktada devam etmekte olan sıcak savaşlara, nükleer savaş tehdidi, terörizm, küresel sosyal adaletsizlikler ve iklim değişikliği gibi sorunların bilgisine artan iletişim imkanlarıyla daha da fazla maruz kalan günümüz gençliği, geleceğe endüstri devrimi sonrasının aydınlanmacı kuşakları kadar 'aydınlık' bakamamakta; gün geçtikçe büyüyen ve küreselleşen bu sorunlar karşısında kendisini daha da çaresiz hissetmektedir (Kentel, 2005: 16-17, Lüküslü, 2008). Dünyanın artık pek de "ileri" gitmediği, düşünsel anlamda zaten pek de 'ileri' gitmesinin beklenmediği böyle bir noktada gençlerden toplumsal ilerlemenin öznelere olmalarını beklemek gençlerin omuzlarına taşıyabileceklerinden ağır yükler yüklemek anlamına gelmektedir.

Gençler Siyasal ve Muhalıftır: Ya Diğerleri?

Toplumsal değişimi gençlikle özdeşleştiren bu söylemin siyasetin anlam ve kapsamına dair öngördüğü kısıtlılıklar bağlamında da olumsuz etkileri vardır. Genç siyasallığına dair bu yaygın söylem içinde siyasallık ve muhaliflik insan yaşamının çok kısıtlı bir evresiyle tanımlanmakta, bu yolla da siyasal ve muhalif olmanın alanı ciddi anlamda daraltılmaktadır. Henüz otuzlarında ya da kırklarının ortasında olup kendini siyasetten adeta emekli ederek tüm toplumsal ve siyasal değişim beklentilerini

gençlere yükleyen, sıklıkla ‘Bizim gençliğimizde...Ah ben bir genç olacaktım ki...Gençlerden beklediğimiz...Nerde bu gençlik?’ gibi cümlelerle başlayarak gençliği ‘göreve’ çağıran serzenişlerde bulunan ‘yetişkin’lerin pek çoğu böyle sınırlı bir siyaset anlayışına sahiptir. Doğumundan ölümüne insan yaşamının bir evresini ön plana çıkararak yalnızca bu evreye ayrıcalıklı bir muhaliflik atfeden bu yaklaşım yalnızca ‘sistem içinde’ yaşayan büyük çoğunluğun siyasal olarak pasifleştirilmesine göz yummakla kalmaz, aynı zamanda gençlerden kendi yaşamlarında birincil konumda olmayan pek çok toplumsal problemin çözümünü bekleyerek genç siyasallığını araçsallaştırır. Gençler beğenseler de beğenmeseler de toplumsal konumları gereği bu diyeti ödeyecek, bu misyonu üstleneceklerdir. Onlardan kendi adlarına değil, toplum adına siyasallaşmaları beklenmektedir (Benlisoy, 2003: 294).

Genç siyasallığına dair bu tip yaklaşımların temelinde gençliğin bir insanın yaşamı boyunca toplumsal sorumluluk almadan ‘sistem dışında kalarak sistemi dönüştürme’ potansiyeline sahip olduğu yegane evre olarak tanımlanması yatmaktadır.⁵⁰ Bu anlayışa göre kişi ‘öğrencilik’ dönemini bitirip iş ve aile gibi toplumsal sorumluluklar altına girdiği anda sistemin bir parçası haline gelir ve toplumsal değişimin öznesi olma potansiyelini yitirir. Siyaseti ve siyasetin öznesini ‘sistem’ dışında arayan bu yaklaşımlar Benlisoy’un (2003: 286) da ifade ettiği üzere ‘kadir-i mutlak bir sistem’ anlayışını benimseyerek siyasal ve toplumsal yapının kendi içinde dönüşümünü öngöremezler. Böyle bir yaklaşımın kişilerin yönetime sistem içinden doğrudan, aşağıdan yukarı ve eşitlikçi bir anlayışla katılımını sağlamayı ve her alanda bu katılımı arttırmayı amaçlayan müzakereci demokrasinin siyaset anlayışı ile ayrıştığı aşikardır. Bu bir bakıma olağandışının siyasetini yapmak ya da siyaseti olağandışılaştırmaktır.⁵¹

⁵⁰Gün geçtikçe daha çok gencin erken yaşlarda ve eğitimleri esnasında çalışmak zorunda kaldığını hatırlatan Benlisoy (2003: 285-86), zaten seksenli yıllarla birlikte toplumsal üretim süreç ve sorumluluklarının dışında bir grup olarak gençlikten bahsetmenin gittikçe zorlaştığını ifade etmektedir. Dolayısıyla, Benlisoy’a göre, bugünün gençliğinden ‘halk adına’ değil halkın içinden biri olarak kendi adına siyasallaşması beklenmelidir.

⁵¹Burada olağandışı hallerin kuramcısı Carl Schmitt’in siyaset kuramından faydalanılmaktadır. Ayrıntılı bilgi için bakınız: Schmitt (1988), Devenci (2002).

Genç Siyasallığı Duygusal Temellidir, Tehlikelidir, Yıkıcıdır Ama Geçicidir

Genç siyasallığına dair bu yaygın modernist söylemin başka bir problemli yanı da gençleri kendi sorumluluklarını taşımaları kendilerinden beklenmeyen, ara geçiş döneminde olan ‘yarı-yetişkinler’ olarak tanımlamasıdır. Başka bir ifadeyle bir yandan gençleri toplumsal değişimin en önemli politik öznesi olarak tanımlayıp onlara tarihsel değişim ve ilerlemede öncü ve devrimci roller biçen bu söylem, bir diğer yandan gençleri bedenleri gelişmiş ancak akıl ve muhakeme yetenekleri tam gelişmemiş insanlar olarak tanımlayarak onların özerk siyasal özneler olarak varlıklarını reddetmektedir. Gelişmiş birer birey olarak kabul edilmeyen gençlerin toplum içindeki bu konumları onların çeşitli siyasal misyonlarda araçsallaştırılmalarına, zaman zaman da kolay harcanmalarına zemin hazırlar.

Gençliğe dair bu tip yaklaşımlar genç siyasallığını da daha çok gençlerin zihinsel ve entelektüel faaliyetleri yerine onların fiziksel ve duygusal özellikleri üzerinden tanımlarlar. Başka bir ifadeyle bu söylem içinde ‘gençler’ modern düşüncenin üzerine kurulduğu akıl/duygu, ruh/beden, özne/nesne ikiliklerinde ‘akla’ yani yetişkinlere tabi konuma yerleştirilerek özne konumlarını kaybederler. Bu söylemde yetişkin bireylerin ‘akıl’ ve muhakeme yoluyla gerçekleştirdikleri siyasal katılım yerini tarihsel ve sosyo-ekonomik konumlarının gençlere adeta dayattığı, daha çok ‘dinamik/körpe bedenlerinin’ ‘olmamışlıklarının’ kendilerine sağladığı delikanlılık, cesaret ve heyecan gibi duygularla ‘omuzladığı’ farklı bir siyasallığa bırakır. Genç siyasallığı üzerinden bu şekilde tanımlanan ve olumlanan siyaset ise akıl ve muhakeme dışı adeta duygusal bir dışavurum olarak tasvir edilir. Sorumsuzdur, yıkıcıdır ve herşeye rağmen. Yalnızca okul yıllarında bir süre yapılır, ileriki yıllarda sürdürülmesi beklenmez. Siyasal aktivizmi ve toplumsal muhalifliği bir deli-kanlılık ya da yarı delilik hali olarak gören bu bakış açısı farklı bir noktadan bakıldığında siyaset karşıtı bir tavidir.

Var olan toplumsal yapılar dışında kalarak bu yapılara karşı dışarıdan örgütlenen bir siyaset yerine toplumsal yapılar içinde katılımı arttırmayı amaçlayan müzakereci demokratik siyaset talep ve düşüncelerini istisnai

anlarda değil olağan zamanlarda sistem içi kurumlar üzerinden dile getiren, buna yönelik müzakerelere katılarak politika yapım sürecine her yaşta ve her koşulda dahil olabilen siyasal öznelerle odaklanmıştır. Gençlerin politik katılımını da bu bağlamda ele almaktadır. Siyasete böyle bir yaklaşım gençlerin kendi hayatlarını, güncel yaşamlarını ve de geleceklelerini ilgilendiren, kendilerine önemli ve anlamlı gelen konularda seslerini ne ölçüde duyurabildikleri; başka bir ifadeyle birer politik özne olarak sistemin çeşitli kurumları ve süreçleri içinde kendi sözleriyle ne ölçüde var olabildikleri sorusunu gündeme getirmektedir. Bir sonraki bölümde bu soru Türkiye gençliği bağlamında yeniden sorulacak ve internet üzerinden siyasal katılımın buna ne ölçüde imkan sağladığı sorgulanacaktır.

3. Türkiye’de Gençliğin İnternet Üzerinden Siyasal Katılımı ve Müzakereci Demokrasi

68 Kuşağından 1980’lerin ‘Apolitik’ Kuşağına Türkiye’de Gençlik

Günümüzde Türkiye’de gençliğin siyasal katılımına dair sarfedilen cümlelerin hemen hemen hepsi 1960 ve 70 gençliklerinin siyasal duyarlılık ve hareketliliklerinin yüceltilmesi ile başlayıp, 80 sonrasında gelen kuşakların ise ‘toplumsal konulara duyarsızlığı’ ve ‘apolitiklikleri’ üzerinden yerilmesi ile son bulmaktadır. Bu tip analizlerin bir başka ortak noktası ‘Özal dönemi çocukları,’ ‘piyasacı gençlik,’ ‘hamburger’ ya da ‘televizyon çocukları,’ gibi isimlerle andıkları bu kuşakların ‘apolitikliğini’ 80 sonrası dönemin kendine özgü yerel ve küresel siyasal bağlamları dışında değerlendirmeleridir. Bu yaklaşımlarda SSCB’nin yıkılması ile görece alternatifsiz kalan neoliberalizmin hakim olduğu tek kutuplu bir dünyada ekonominin uluslararası kurumların teknokratik yönetimine, en kritik iç politika konularının da güvenlikleştirilerek askeri kurumların yönetimine bırakıldığı bir ortamda darbe dönemi ürünü yasakçı bir anayasa ile yönetilen Türkiye’de siyasetin gençler için olası anlam, alan ve olanaklarını tartışmaya açmak pek de tercih edilmemiştir.

Tarihsel bağlamı dikkate alan bir bakışla Türkiye’de gençliğin siyasal

katılımını incelediğimizde Türkiye’de farklı dönemlerin kendine özgü siyasal atmosferlerine odaklanmak gerekmektedir. Geç modernleşen bir ülke olarak Türkiye’de gençliğe dair en yaygın kabul gören söylem, bu konudaki ‘büyük anlatı’ (grand narrative), özellikle mektepli gençliğe ülkenin modernleşmesi önemli görevler biçerek ona ‘aydın sorumluluğu’ yükleyen aydınlanmacı söylemdir (Benlisoy, 2003). Türkiye’de resmi ideoloji temelinde de benimsenen bu söylem bir önceki bölümde sorgulanan modernist paradigmanın Türkiye modernleşmesi bağlamındaki ayak izleri olarak okunabilir. Lüküslü’nün (2008: 288) de ifade ettiği üzere, Türkiye bağlamında gençlik ‘misyonu gereği siyasal bir kategori olarak’ tanımlanmıştır. Ülkesini her daim ileriye taşıması beklenen Türkiye gençliği de kendisine dair bu söylemi çoğu yerde benimsemiş, Cumhuriyetin ilk dönemlerinden 1970’lerin sonuna kadar kendini bu söylemin olanak ve pratikleri içinden ifade etmiştir. Cumhuriyetin ilk kuşaklarında Türk milletini eğiterek aydınlatacak genç öğretmen kimliğinde ifadesini bulan bu söylem daha sonraki dönemlerde -gerek Türkiye’de yükselen kentli toplumsal muhalefetin gerekse dünyanın çeşitli yerlerinde yükselen öğrenci hareketlerinin etkisiyle-1960’ların memleket meseleleri üzerine kafa yoran, kentli ve aktivist gençliğinde ifadesini bulmuştur. Tüm patriarkal ve otoriter yapılanmasına rağmen Türkiye toplumunda gençlerin ülke geleceğinde söz sahibi olma yönündeki bu taleplerine göz yumulmuş, gençlerin bu eğilimleri karşısında aileler ‘ön ayak olmamak ama karşı da durmamak’ olarak özetleyebileceğimiz bir tutum benimsemişlerdir. Bu onaylayıcı tutum bahsi geçen ilerlemeci aydın gençlik söyleminin Türkiye toplumundaki yaygın kabulünün önemli bir göstergesi olarak okunabilir.

1970’lerin Türkiye’sine gelindiğinde ise toplumsal muhalafete oranla aşırı siyasallaşmış bir gençlikle karşılaşmaktayız. 1970’lerde yaşanan yoğun göç ile kente gelen yeni sınıfların refahtan pay alma talepleri, ‘üniversitelere dolan yeni kentli gençliğin egemen ideolojilerle, kültürlerle çatışmasına yol açmış, kırsal kesim gençliği kentlerde devrimcileşmiştir’ (Kentel, 2005: 11). Toplumsal talepleri dillendirmekte ön plana çıkan bu kuşakların siyasal katılım talepleri demokratik kanallara yönlendirilerek siyasal karar alım süreçlerine entegre edilememiş, aksine 1971 askeri müdahalesi gibi anti-demokratik yöntem ve uygulamalarla gençliğin top-

lumsal muhalefeti üzerinde baskılar gün be gün artırılarak bu kuşakların gittikçe radikalleşmesine sebep olunmuştur. 1980'de Türkiye'de oldukça kısa bir geçmişe sahip olan demokratik yönetim üçüncü kez askeri bir müdahaleyle kesintiye uğramış ve bu darbeyle birlikte Türkiye'de toplumsal muhalefet ciddi bir yara almıştır. Bu darbe hükümeti esnasında hazırlanarak kabul edilen 1982 Anayasası yasakçı yaklaşımı ile 80'lerden günümüze Türkiye toplumunun demokratik siyasal katılımı önünde ciddi bir engel teşkil etmiştir ve etmektedir.

1980 sonrası Türkiye toplumsal hayatı geri dönülmez bir şekilde değişime uğramıştır. Gençlere odaklanarak bu değişimleri incelediğimizde ilk olarak karşımıza çıkan olgu siyasal hareketlilikleri devlet tarafından cezalandırılan 1960 ve 70 gençliğinin 1980'lere gelindiğinde kendi çocuklarını siyasetten uzak yetiştirmek konusunda adeta sessiz bir mutabakata varmış olduğu gerçeğidir. İşte bu darbe döneminin politikadan uzak yetiştirilmiş gençliği de daha sonra kendinden önce gelen kuşakların siyasal hareketliliğine referansla 'apolitik 80 kuşağı' olarak adlandırılmıştır. İkinci olarak, Şerif Mardin'e referansla Lüküslü'nün (2005: 33) de altını çizdiği üzere Osmanlı'dan T.C.'ye Türkiye toplumunda hiçbir dönemde tek başına para sosyal statü kazanmanın bir aracı olmamış, para sahibi olmak yalnızca devlete hizmet ediyor olması nedeniyle sosyal statü kazanmış yüksek kesimler için meşru kabul edilmiş iken Türkiye toplumunun adeta kültürel kodlarına işlemiş bu tutum 1980'lere gelindiğinde ciddi bir erozyona uğramış ve toplumsal dokudaki yerini dönemin başbakanı Turgut Özal'ın 'benim memurum işini bilir' ifadesinde de somutlaştığı üzere parayı ve bireysel çıkarı herşeyin üzerine koyan neoliberal değer ve tutumlara bırakmıştır. Toplumun değil bireyin ön plana çıktığı, her çıktının vehayalin piyasadaki değeri ölçüsünde itibar gördüğü, tükettiğin ölçüde var olduğunu ve değer gördüğün kısacası paranın tüm değerleri belirlediği yeni bir toplumsal yaşam içinde yetişen 80 sonrası kuşaklar böyle bir dünyanın kendine has zorlukları, gençliğe dair imkan ve olanakları içinden kendilerini var etmeye çalışmışlardır. Gerek darbe sonrasının bulanık siyasal atmosferi gerekse tüm dünyayı etkisi altına alan bu neoliberal dalganın etkisiyle bu kuşaklardan, ailelerinden farklı olarak, 'memleketi kurtarmak' yerine iyi birer eğitim alarak 'kendile-

rini' kurtarmaları beklenmiştir (Alemdaroğlu, 2005). Başka bir ifadeyle gençlere aydın sorumluluğu yükleyerek onları toplumsal gelişimin önde gelen öznesi olarak tanımlayan söylem 80 sonrasında toplumsal bazda gördüğü yaygın kabulü yitirmiş, dolayısıyla da bu söylem, '80'lerin 'apolitik' gençliğinden 90'ların 'tiki'si ve 2000'lerin internet gençliğine 80 sonrası tüm genç kuşaklar için kendilerini inşaa ve ifade edebilecekleri meşru bir zemin olmaktan çıkmıştır.⁵² Bu değişim ise bir yandan gençleri 'misyonu gereği politik birer özne olmak' pozisyonundan çıkarırken bir diğer yandan onları hakim söylemin kendilerine yüklediği rol ve sorumluluklardan özgürleştirerek gençlerin kendileri için var olma ve siyasete kendi adlarına katılmalarını mümkün kılacak yeni söylem ve pratiklerin yolunu açmıştır.

Günümüz Türkiye Gençliğinin Siyasal Katılım Tercihleri: Depolitizasyon mu Alternatif Siyasal Katılım Kanalları Arayışı mı?

Bu yeni koşullar altında gelişen gençliğin siyasal katılım olanak ve alışkanlıklarına daha yakından bakıldığında 1980 sonrasında Türkiye'de gençliğin siyasete katılım oranlarının oldukça düşük seviyelerde seyrettiği görülecektir.⁵³ Günümüz gençlerinin temsili demokrasinin kurumlarına gösterdiği ilgisizlik, kolaycı bir şekilde, onların 'apolitikliği'ne ya da top-

⁵²Elbette her dönem ve her kuşak içinde farklı farklı gençlik deneyimlerinin var olduğunu dikkate alarak 1980 sonrası Türkiye'sinde de toplumuyla beraber ülkesini ileriye götürmekten kendini sorumlu hisseden, aydın ve idealist bir gençliğin var olduğunu söylemek gerekmektedir. Burada amaç yalnızca bu idealist gençlik tipinin neoliberal bir dünyanın değer ve koşulları içinde yetişen genç kuşaklar içinde eskisi kadar yaygın bulunmadığına dikkat çekmektir.

⁵³ARI grubu tarafından 1999 yılında gerçekleştirilen araştırmada gençlerin bireysel veya toplumsal nedenlerle dilekçe yazma oranları yüzde 18 ve yüzde 20, gençler arasında herhangi bir siyasal gösteriye ve boykota katılanların oranı ise sırasıyla yüzde 13 ve yüzde 8'dir. Daha konvansiyonel katılım biçimlerine bakacak olursak bu oranlar daha da düşmektedir. Gençlerin siyasi partilerle ilişkili olarak gösterdikleri (parti üyeliği, parti gençlik kolları üyeliği ya da seçim kampanyasına aktif katılım gibi) siyasal katılım oranları en fazla yüzde 10'a kadar çıkmaktadır (Erdoğan, 2001: 10-11). 2003 yılında tekrarlanan bu araştırmada dört yıl içinde tüm bu katılım biçimlerinde düşüş olduğu da tespit edilmiştir (Erdoğan, 2003).

lumsal konulara 'duyarsızlığı'na bağlanmaktadır. Oysa ki yüzde 60'lara varan oy kullanma oranları dikkate alındığında gençlerin ülke siyasetine tamamen ilgisiz kalmadıkları anlaşılmaktadır. Benzer şekilde, gençlerle derinlemesine görüşme yöntemiyle gerçekleştirilen çalışmalar göstermektedir ki haklarında yapılan 'vurdumduymaz', 'kaygısız' ya da 'duyarsız' yakıştırmalarının aksine günümüz gençliği 'sorunların farkında olan, sorunlardan rahatsızlık duyan hatta acı çeken' bir gençliktir (Lüküslü, 2008: 291).

Peki Türkiye'de gençlik neden siyasi alanın bir parçası olmayı istememektedir? Yine bu alanda yapılan çalışmalar göstermektedir ki Türkiye'de gençlerin temsili demokrasinin geleneksel kurumlarına duydukları güven oldukça düşük seviyelerdedir. 1999 yılında Türkiye'nin 12 ilinde farklı sosyo-ekonomik gruplardan gelen 1242 gençle gerçekleştirilen bir araştırmada gençlerin en çok güven duyduğu kurum ordu olarak görüldürken, yine tüm bu farklı gençlik gruplarında hükümet, bakanlar, parlamento ve siyasal partiler gibi siyasal kurumlara duyulan güven oldukça düşük seviyelerde seyretmektedir (Erdoğan, 2001: 24, Tablo:9). Buna göre gençlerin ancak yüzde 13'ü siyasal parti gençlik kollarına yüksek derecede güven duyarken, bu oran siyasal partilerin kendilerine duyulan güvene gelindiğinde yüzde 9'a kadar düşmektedir (Erdoğan, 2001: 11). İstanbul Bilgi Üniversitesi Araştırma birimince daha yakın bir tarihte ve daha spesifik bir grupla gerçekleştirilen *İstanbul Gençliği, Eğitim Bir Fark Yaratıyor mu?* başlıklı çalışmada da benzer bir sonuçla karşılaşılmakta ve İstanbul'da yaşayan kentli ve eğitilmiş gençler arasında da güven sıralamasında TBMM, TSK, Cumhurbaşkanlığı ve Sağlık/Sosyal Güvenlik kurumlarından sonra gelmektedir. Toplumsal konulara duyarlılığı ve aktif siyasal katılım talebi daha açık ortada olan STK üyesi gençler arasında dahi güven sıralamasında ordu birinci sırayı almaktadır. Bu gençlerin sıralamasında katılımcı demokrasi kurumu olan STK'lar ikinci sırayı alırken hükümet üçüncü sırayı almakta, temsili demokrasinin en önemli kurumu olan parlamento ise daha da düşük seviyelerde gezinmektedir. Kısaca, gençler arasında, sorunların çözüm yeri olarak parlamento ve hükümete duyulan güven gün geçtikçe azalmaktadır (Yentürk vd., 2008: 341).

Günümüz Türkiye'sinde gerek globalleşme olgusunun ulus-devlet temelinde tanımlı siyasi kurumları zayıflatan etkisi gerekse Türkiye demokrasisinin kendine özgü kısıtları ve meşruiyet sorunları temsili liberal demokratik kurum ve süreçlere duyulan güvenin yalnızca gençler arasında değil yetişkinler arasında da ciddi boyutlarda azalmasına sebep olmuştur.⁵⁴ Başka bir ifadeyle temsiliyete dayalı değer, kurum ve inançlarıyla bir süredir meşruiyet krizi yaşamakta olan liberal demokrasi 1980 sonrası Türkiye'sinin kendine özgü koşulları içinde de ciddi bir güven bunalımı ve temsil krizi yaşamaktadır. Ataerkil toplumsal yapı içinde kendilerini ifade etmekte her daim zorlanan, siyasal alanda ise meşru birer siyasal özne olarak kabul edildikleri günleri çoktan geride bırakan 1980 sonrası Türkiye gençliği için bu kriz çok daha katmerli bir hal almıştır. Darbe sonrası Türkiye'sinde ailelerin ve devletin yoğun 'sakın ha!' uyarıları altında siyasetten uzak durmaya çalışan 80 sonrası gençliğin her geçen gün yeni bir rüşvet ve yolsuzluk skandalıyla kirlenen ve de ülkenin gerçek iktidarına sahip çıkarak kritik meseleleri siyaset eliyle çözme konusunda ciddi bir kifayetsizlik gösteren dönemin siyasal partilerine ilgi, inanç ve güvenlerini kaybetmiş olmaları pek de şaşırtıcı değildir. Araştırmalar göstermektedir ki günümüz gençliği çıkar ilişkilerine dayalı 'kokuşmuş bir düzen' olarak adlandırdıkları siyasal alanı katılmış kuralları ile değişime kapalı bir alan olarak görmekte ve bu yapıda bireysel olarak kendilerini ifade edemeyeceklerine inanmaktadırlar (Lüküslü, 2008: 292).

Kendilerinden sadece sessiz bir uyum bekleyen günümüz Türkiye'sinin toplumsal ve siyasal alanlarında seslerini duyuramayan ve kendilerini ifade edemeyen gençler, alternatif kamusal alan arayışına yönelmiş ve aynı döneme damgasını vuran yeni iletişim teknolojilerinden internetle işte böyle bir bağlamda tanışmışlardır. Üstelik internet Türkiye'de genç-

⁵⁴ Türkiye'de yetişkinlerin siyasal katılım oranları yer yer gençlerinkinden daha da düşüktür. TÜSİAD tarafından 2001 yılında gerçekleştirilen "Seçim Sistemi ve Siyasi Partiler Araştırması"na göre Türkiye'de seçmenin en yaygın birinci katılım biçimi yüzde 88 oranı ile oy kullanma, ikinci katılım biçimi ise yüzde 51 oranıyla medyadan siyaset hakkında bilgi edinmektir. Sık sık dilekçe imzaladığını söyleyenlerin oranı 6.3, miting ve gösterilere katıldığını söyleyenlerin oranı yüzde 5.7'dir. Bu oranlar STK faaliyetlerine katılanlarda yüzde 3.1, siyasi partiler bünyesinde faaliyet gösterenlerde ise yalnızca yüzde 3.9'dur (Erdoğan, 2008)

lerin hayatına o denli hızlı ve yoğun bir şekilde girmiştir ki bugünün gençliği '2000'lerin internet gençliği' hatta 'F tipi klavye gençliği' olarak anılmaya başlanmıştır (Tezcan, 2003: 189). Türkiye'de internet aile, okul ve üniversite gibi alanlarla kıyaslandığında yetişkinler tarafından çok daha az denetlenen ve yetişkinlerce daha az kullanılan bir alandır. Dolayısıyla gençler için yeni bir eğlence, iletişim ve sosyalleşme alanı olmasının yanı sıra gençlerin kendilerini daha özgürce ve daha 'doğrudan' ifade edebilecekleri alternatif bir katılım kanalı olarak da dikkat çekmeye başlamıştır. Bu bağlamda internette 'Siberelem,' 'Patlican,' 'Benim Adım Genç,' ve 'Bir Gençlik Hikayesi' gibi gençliğe yönelik sosyal amaçlı içerik sağlayan websitelerinin yanında dikkat çekici siyasal kampanyalar ve gerçek zamanlı protestolar organize eden 'Genç Siviller' ve 'Yüzde 52' gibi siyasal yönelimli gruplar bulunmaktadır.

ARI grubu tarafından 1999 yılında gerçekleştirilen çalışma verilerine göre Türkiye'de hanelerin yalnızca yüzde 9.3'ünde internet erişiminin olduğu bu tarihte internet üzerinden bir protesto eylemine katılan gençlerin oranı yüzde 3'tür (Erdoğan, 1999: 11). Bu rakam aynı dönemde yüzde 6'larda gezinen siyasal parti üyeliği ve yüzde 4.3 olan STK üyeliği oranları ile kıyaslandığında ve de bilgisayar ve internet kullanımının Türkiye bağlamındaki kısa tarihi dikkate alındığında hiç de azımsanamayacak bir rakamdır. Gençlerin internet üzerinden çeşitli oylamalara ve protestolara katılmasını, dilekçe imzalayarak ya da direkt e-posta yoluyla kendilerini doğrudan ifade etmelerini sağlayan bu tip kampanyalar ve lobi faaliyetleri Türkiye'de gün geçtikçe yaygınlaşmaktadır. Örnek olarak, medyada oldukça yer bulan ve Türkiye'de milletvekili olma yaşının alt limitinin 25'e indirilmesi için yürütülen kampanyanın internetteki websitesi bu türde bir katılım amaçlamış ve kampanyanın internetteki websitesinden ziyaretçilere hem dilekçe imzalama hem de milletvekillerine doğrudan şikayet formları gönderme imkanları tanınmıştır (Telli Aydemir, 2007: 91) Yine Genç Siviller'in internet üzerinden yürüttüğü ve Batman'dan İzmir'e Türkiye'nin çeşitli illerinde gerçek zamanlı olarak gerçekleştirilen forumlar, paneller, ev toplantıları ve küçük referandumlar yolu ile darbe sonrası kabul edilen '82 Anayasası'nı yeniden tartışmaya açtığı 'Darbe Devam Ediyor' isimli kampanya da bu anlamda dik-

kat çekicidir. Bu kampanya, gençlerin internetin sağladığı kamusalıktan faydalanarak temsili demokratik kurumlarda yaşanan tıkanıklıkları aşma yolunda attıkları orijinal ve katılımcı bir adım olarak değerlendirilebilir. Bu kampanya aynı zamanda gençlerin internetin sağladığı imkanlardan faydalanarak organize ettiği gerçek zamanlı eylemliliklere de yerinde bir örnek temsil etmektedir.

İnternetin Türkiye’de gençliğin siyasal katılımına yönelik sunduğu olanaklar arasında gençlere yönelik içerik sağlayan ve onları ülke siyaseti, geleceği ve toplumsal problemleriyle ilgili tartışmaya davet eden websiteleri ve tartışma listeleri önemli yer tutmaktadır. Yine gençlerin kendilerini bu alanlarda ifade etmekte kullandıkları kişisel blogların sayısı da gün geçtikçe artmaktadır. Bu tip blogların ve tartışma gruplarının sayısındaki nicel artış bir yana, Türkiye’de gençlerin internet üzerinden katılımlarını niteliksel boyutlarıyla değerlendiren çalışmalar henüz yaygınlık kazanmamıştır. İnternetin günümüz Türkiye gençliğinin ‘kendi sözleriyle’ kamusal alanda var olmalarına ne ölçüde ve ne şekilde katkı sağladığı ve bu katılımın Türkiye’de temsili demokratik kurumlarda müzakereci demokratik açılımlar sağlayıp sağlamadığı önemli bir tartışma konusudur. Takip eden bölümde Türkiye’de gençlerin internet üzerinden katılımının eleştirel bir değerlendirilmesi yapılarak bu sorulara yanıt aranacaktır.

Gençlerin İnternet Üzerinden Siyasal Katılımı ve Müzakereci Demokrası

Türkiye’de gençliğin internetteki tartışma grupları üzerinden katılımının niteliksel değeri, bu alternatif katılım kanalı aracılığıyla gençlerin kendi ‘genç sesleri’ni hali hazırda var olan ‘yetişkin’ söylemlere ne derece dahil edebildikleri sorusu oldukça önemlidir. Bu soruyu cevaplandırmak üzere bu çalışma kapsamında gençliğe yönelik içerik sağlayan otuza yakın websitesi incelenmiştir. Bu sitelerin seçiminde farklı türde içerik sağlayan ve farklı ideolojik eğilimlere hitap eden sitelerin çalışmaya dahil edilmesine özellikle dikkat edilmiş, böylece Türkiye’de farklı ideolojik eğilimleri temsil eden siyasal parti gençlik kollarının websiteleri, gençliğe yönelik

hizmet veren farklı amaçlı derneklerin ve de gençlerin sosyal, kültürel ve siyasal amaçlı oluşturduğu çeşitli web-odaklı oluşumların websiteleri çalışma kapsamına dahil edilmiştir.

Çalışma kapsamında incelenen websitelerinde gözlemlenen ilk olgu bu sitelerin pek çoğunda gençlerin çeşitli başlıklar altında tartışma yürütebileceği ya da yeni tartışma konuları önerebileceği forum bölümlerinin yer aldığıdır. Gençlerin katılımını önemseyen ve bu katılımı teşvik eder formatta hazırlanan bu forumların pek çoğunun gençler tarafından aktif bir şekilde kullanıldığını ifade etmek zordur. Telli Aydemir'in (2008: 67) de belirttiği üzere ziyaretçilerin mevcut tartışma başlıklarına aktif katılımının sağlanamadığı bu siteler yoluyla gerçek zamanlı etkinliklerin düzenlenmesi pek mümkün görünmemektedir. Dolayısıyla bu web sitelerinin gençlere yönelik haber ve içerik sağlama, gençlerin kendilerine yönelik hizmet veren kamu kurum ve kuruluşları ve de STK'larla birebir iletişime geçmelerini sağlama ya da onları çeşitli gündem ve etkinliklerden mail grupları vasıtasıyla haberdar etme gibi bilgilendirici ve tanıtıcı işlevleri vardır. Ancak bunun dışında, gençlerin siyasal katılımına ne derece bir katkıda bulundukları tartışma konusudur.

Forumları aktif bir şekilde kullanılan websitelerinde yürütülen siyasal tartışmalarda ise konuların belirlenmesi, tartışma biçimi ve demokratik tartışma olanakları açısından müzakereci demokratik bir tartışmanın gerektirdiği, müdahaleden uzak, tabandan tavana, bürokratik olmayan ve görüşlerin otantik bir biçimde özgürce dile getirildiği bir ortamdan oldukça uzak yaklaşımların olduğu görülmüştür.⁵⁵ Siyasi partilerin gençlik kollarınca düzenlenen forumların hemen tümünde, özgürce belirlenmiş başlıklar ve tartışma konuları yerine, genel merkezin uygun gördüğü (ya

⁵⁵Örneğin bu bloglardan birisinde ünlü Türk sosyoloğu Cemil Meriç'ten bir parça aktaran tartışmacının aktardığı parçadaki bazı bölümler site yöneticisi tarafından (uygun görülmeyen kelime-yönetimle irtibata geçiniz) denilmek suretiyle sansür edilmiştir (Bkz. Ak Parti Gençlik Kolları <http://www.akpartiforum.com/search.php?searchid=48117>) Verilen bu örnek gençliğe yönelik değişik siyasal içerikli web sitelerinde yaygın olan bir uygulamanın sadece tipik bir örneğidir. Bu konuda AK Parti, CHP, MHP, DSP, Saadet Partisi, Demokrat Parti, Genç Parti gibi partilerin gençlik kollarının web sitelerindeki forumlar tarafımızdan taranmıştır.

da genel merkezin hoşuna gidecek) konuların seçimine özen gösterildiği gibi bir izlenim edinilmiştir. İnternet yoluyla tartışmaya katılan gençlerin parti genel merkeziyle benzer ideolojiye sahip olması ve konuları benzer bakış açılarıyla ele almaları doğal olmakla beraber, burada sözünü ettiğimiz izlenim daha çok genel merkezce belirlenmiş bir politik gündemin gençlik kollarınca sanal alanda sürdürülmesi olarak karşımıza çıkmaktadır. Başka bir deyişle, aynı ideolojik ve politik noktalardan hareket edilse dahi, internetteki bu tartışma forumları gençlerin alternatif bakış açıları geliştirdikleri ve müzakereci demokrasi bağlamında siyasetin öznesi olarak kendilerini dönüştürme olanaklarına sahip oldukları alanlar olmaktan çok, genel merkezce kabullenilmiş politik ve ideolojik paradigmaların genç sesler tarafından vasat bir şekilde ilelebet tekrarı yapıldığı ortamlardır. Partilerin merkezi web siteleri ile aynı partiye üye gençlerin web sayfaları arasında kaba bir karşılaştırma dahi bu fotoğrafı netlikle ortaya koyacaktır diye düşünüyoruz. Yine 1999 ve 2005 yılları baz alınarak sağ ve sol kimliğe sahip tartışma listeleri üzerinde yapılan başka bir bilimsel çalışmada da internette tartışma listelerinin içeriklerinin büyük oranda haber gündemleri tarafından oluşturulduğu, tartışma listelerinin bireylerin kendi kimlik ve söylem taleplerini sanal alana taşımak yerine, egemen söylemin sanal alanda taşıyıcılığını yaptıkları sonucuna varılmıştır (Yaşın, 2006:143, 146).

Bunun dışında gençlerin oluşturdukları bu tartışma platformları 'kendin pişir kendin ye' mentalitesinin dışına çıkmayan, farklı gençlik gruplarının ve sitelerinin birbirleriyle aktif olarak tartıştıkları forumlar olmaktan uzak yerler olarak gözükmektedir. Sözünü ettiğimiz her iki durum da, müzakereci demokrasinin merkezi ve otoriter düzenlemelere ve müdahalelere uzak ve tartışma yoluyla-en azından eleştirel müzakereci demokrasi yaklaşımına göre-öznenin dönüştürülebilmesi olasılığını öngören temel yaklaşımları göz ardı eden bir nitelik taşımaktadır.

Tüm bu yaşanan olumsuzlukların sorumluluğunu günümüz Türkiye gençliğinin 'apolitikliğine' yüklemek haksızlık olur kanaatindeyiz. Gerek internetin yarattığı teknolojik kontrol mekanizmaları gerekse sanal alanın- bu konudaki tüm teknolojik-ütopik yaklaşımlara rağmen- her türlü sosyal, kültürel, ekonomik, hatta cinsiyete dayalı ve seksist güç

ilişkilerinden bağımsız bir alan sunmadığı da bir gerçek olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu anlamda, makalemizin sonuna gelirken Türkiye'deki gençlerin internet üzerinden katılımındaki bu kısıtlılıkları tamamen özneye yüklemekten önce sanal alanın kendisine yöneltilen eleştirilere kısaca değinmenin yararlı olduğunu düşünüyoruz.

Bir Teknoloji Olarak Sanal Alan Eleştirisi ve Müzakereci demokrasi

Bilgisayar ortamında gerçekleşen temasların karşılıklı eyleme, bağlılık ve karşılaşmalara dayalı işbirliklerine dayalı olmakla birlikte, çoklu ve değişen kimliklerin geçici performansları olduğu ileri sürülmüştür.⁵⁶ Kimilerine göre ise, sanal ortam, tartışmalar açısından sağlıklı müzakereler yapılabilmesi için dikensiz bir gül ortamı da sağlamamaktadır. Müzakereci demokrasi açısından sanal alandaki tartışmaların çirkin görünüm alması, henüz bu konuda kabul edilebilir sanal alan retorliğini ve tartışmasını belirleyen yasal ve sosyal geleneklerin oluşmamış olması, müzakereci demokratik süreçteki samimiyet şartının internet ortamındaki bilinemezlilik nedeniyle azalması ve sanal alandaki tartışmalarda çoğu kez çabuk yanıt verme gibi durumlar, internette yer alabilecek müzakerelere ilişkin olumsuz noktalar olarak belirtilmektedir. Herkesin her yerden katılacağı sohbetler nasıl düzenli olabilir, bütünlük arz edebilir ve sonuçta bir karara ulaştırabilir soruları sorulmaya devam etmektedir (Hurwitz, 1999). Wilhelm'e göre de sanal alandaki hız gerçek bir demokraside ağır olarak işleme gereken *karar alma sürecinin* önemini azaltır (Wilhelm, 2000)

Öte yandan, sanal alan market baskısına, paralı kullanıma ve özel çıkarların elindeki medya dünyasına açılmıştır. Bu anlamda sanal alanın hızla ticari meta haline gelmesi müzakereci demokrasi kuramcılarının önem verdiği, 'kamusal alan', 'kamu yararı' ve 'samimiyet' gibi unsurla-

⁵⁶Post modern ve postyapısalcı bakış açıları da içeren tüm bu değişik bakış açıları sanal ortamdaki iletişimin değişik boyutlarını görmemizi sağlayan içeriklere sahiptirler.

rın sanal alanda gerçekleştirilebilmesini sorunlu hale getirmektedir.

Popüler medyadaki teknolojik ütopyacılık çoğu zaman sanal alanı kapsayan güç ilişkilerini görmemize engel olmaktadır. 1990'lar boyunca sanal alan genelde teknik hizmet ve elektronik satış için ticari yararların istilasına uğradı. Net kısa sürede bir ofis parkına, bir alışveriş merkezin ve bir eğlence dünyasına dönüştü. Bu anlamda internet yeni güç ilişkilerine yol açabilecek ve gücün doğru ve yanlış kullanımına özne olabilecek kültürel bir üründür (Pickless, 1995). İnternete ilişkin literatür, sanal alanların toplulukları canlandırabileceği ya da yok edebileceğini, insanların kurdukları ilişki biçimini ve birbirlerini algılamalarını değiştirebileceğini bize göstermiştir. Şurası bir gerçektir ki, elektronik ya da başka, değerden bağımsız, apolitik bir söylem (discourse) olamaz (Lefebvre, 1992). M.Foucault ve A.Gramsci'nin çok yerinde olarak belirttiği gibi güç ve bilgi birbirinden ayrılamaz.

Fakat tüm bunların ötesinde internetin benzer düşünen insanların *Usenet* ve *Listserv*'lerle iletişime geçmesi olgularını kolaylaştırması onun ilerici kullanımına da işaret etmektedir. Bu anlamda çevreci gruplardan şiddet karşıtlarına, ulusal hakları savunan gruplardan evrensel hak ve özgürlükleri geliştirmeye çalışan oluşumlara kadar çok değişik grup ve insan toplulukları internet aracılığı ile seslerini duyurabilmektedir. Gerçek zamanlı buluşmalar ertesinde oluşturulup internet üzerinden benzer politikaları takip eden kişilerin katılımına açılan e-mail grupları (googlegroups, yahoo groups...vs.), gerçek zamanlı toplantıların kısıtlı zaman ve mekan koşullarında kendilerini ifade imkanı bulamayan kalabalık gruplar için güncel/teorik konuların tartışıldığı, alanla ilgili haberlerin paylaşıldığı ve eylemliliklere yönelik beyin fırtınalarının yapıldığı alternatif katılım alanları olarak dikkat çekmektedir. Aynı anda farklı ortamlardan pek çok kişinin katıldığı bu tip e-mail grupları karar alma mekanizması olarak fazla işlevsel olmamakla birlikte, gençlerin kendi gündemlerini yaratarak düşüncelerini ifade ettikleri ve gerçek zamanlı eylemliliklere yönelik ilk beyin fırtınalarını gerçekleştirdikleri alternatif kamusal alanlar olarak işlev görebilmektedir.

Bugün bilgiyi, fikirleri ve verileri benzeri görülmemiş bir ölçüde dün-

yanın bir ucundan diğer ucuna hareket ettirebilmek mümkündür. Fakat sorun medya ve iletişim teknolojilerinin ulaştığı bu gücü kimin kontrol edeceğidir. Bu kontrol her gün daha fazla bir biçimde uluslararası çok uluslu dev şirketlerin eline geçmektedir. Bunun sonucu güç ve zenginliğin özel çıkarı temsil eden belli ellerde toplanmasıdır. Türkiye'deki internet kullanımı ve internet yoluyla siyasal katılımı tüm bu olgulardan bağımsız olarak değerlendirmek mümkün gözükmemektedir.

Sonuç

İnternet teknolojisinin sunduğu sanal alan insanların aktif anlamda sosyal eylemlerini minimuma indirgeyerek onları teknoloji bağımlısı pasif öznel yapma tehlikesini ve bu yolla mevcut güç ilişkilerinin ve iktidar yapılarının ilelebet sürdürülebileceği bir 'teknolojik ve yönetsel kabusu' yaratma olasılığını her zaman içerisinde barındırmaktadır. Dolayısıyla internet üzerinden gerçekleştirilen siyasal tartışma ve paylaşımların alternatif bir kamusal alan olarak sanal alandaki müzakereci demokratik katılımlar olarak değerlendirilebildiği koşullarda bile, Türkiye'de var olan siyasal alanın sınırlarını genişletme yönünde gerçek zamanlı eylemliliklere dönüşmedikleri müddetçe bu paylaşımların halihazırda var olan güç ilişkileri ve iktidar yapılarını etkileme ihtimali oldukça düşük olacaktır. İnterneti ve sanal alanı bir ticari meta ve bir pazarlama aracı olarak kullanma eğilimlerinin global düzeyde büyük ivmeler kaydettiği böylesi bir ortamda, Türkiye'deki gençliğin bu eğilimin dışına çıkarak sanal alanda, mevcut politik kültürün zaten sınırlandırdığı demokratik katılım ve müzakere olanaklarını ne ölçüde geliştirebileceği sorusu ise yanıt arayan bir soru olarak önümüzde durmaktadır. Ticari metalaşmanın yanında global kapitalist düzen, post-modern parçalılık halleri sürdüğü müddetçe bu sorunun yanıtını verebilmek de güçleşmektedir.

Aydınlanmacı ve modernist yaklaşımın sınırları içerisinde ele alınan 'gençlik kavramına' ve bu kavram etrafında yaratılan söylem pratiğine bir karşı çıkışı da dile getiren makalemizde, modern demokrasi teorisinin önde gelen teorik yaklaşımlarından müzakereci demokrasiyi yine modern

teknolojinin getirdiği yeniliklerden internet ve sanal alan bağlamında-Türkiye özelinde- tartışmak kendi içinde bir çelişkiyi içinde taşır gibi gözükmekle beraber, biz bu çelişkinin eleştirel bir yaklaşımla ortadan kaldırılabilirliğini düşünmekteyiz. Bu bağlamda, siyasetin öznesi olarak Türkiye gençliğinin, tüm bu süreçlerde öznesel değişime açık bir çok seslilik içinde müzakereci demokrasi pratiği içerisindeki yerini alabildiği ve bunun da ötesinde teknolojik yeknesaklığın, hükümlanlığın, kontrol mekanizmalarının, ticari metalaşmanın dışına çıkıp tekleştirme ve homojenleştirmeye karşı koyabildiği ölçüde bu çelişkiyi aşacağı görüşündeyiz. Müzakereci demokrasi ile teknoloji arasında var olan ve yukarıda sözünü ettiğimiz yapısal çelişkiler ile Türkiye'nin politik kültüründe yer etmiş demokrasi dışı eğilimler, Türkiye'deki gençlik öznesinin kendisini yenileyebileceği bir müzakere ortamı ve süreç sağlanabildiği ölçüde ihmal edilebilir noktalara indirilebilir düşüncesindeyiz. Türkiye'deki gençlik öznesinin içinde yaşadığı politik, kültürel ve ideolojik paradigmaları sorgulayabileceği bir müzakere ortamında, kendi politik özne olma konumunu hem konvansiyonel hem de sanal alanda yaptığı müzakereci demokratik katılımlarla sorgulayacağı özgürlükçü bir sosyo-kültürel ve siyasal ortamın gerekliliğine inanmaktayız. Bu anlamda, Türkiye'deki gençlik, orta sınıf beyaz adamın Batı'da yarattığı tek sesli kamusal retoriğin Türkiye'ye doğrudan transfer edilmesi önünde bir engel teşkil ederek, Batı'da ırk, cinsiyet, yaşam biçimi ve para temelli güç ve egemenlik ilişkileri temelinde şekillenen sanal ve konvansiyonel kamusal alanın Türkiye'de basit bir tekrarının önüne geçecek bir potansiyeli de temsil etmektedir. Politik öznenin dönüştüğü böylesi bir süreç ve alternatif kamusal alan (sanal alan dahil) hem gençliği yeniden politize etme hem de Türkiye'nin tıkanan temsili demokratik kurumlarına alternatif bir açılım getirme potansiyellerini içinde barındıracaktır.

Kaynakça

Alemdaroğlu, Ayça. (2005). 'Bir İmkan Olarak Gençlik', *Birikim*, 196:

Benlisoy, Foti. (2003). 'Öğrenci Muhalefетinin Güncelliği', *Toplum ve Bilim*, Güz 97: 281-301.

Bohman, James and William Rehg. (1997). 'Introduction' in *Deliberative Democracy Essays on Reason and Politics*, ed by Bohman and Rehg, Boston: MIT Press.

Cohen, Joshua. (1989). "Deliberative Democracy and Democratic Legitimacy," in *The Good Polity*. ed by Hamlin, A. and Pettit, P, Oxford: Blackwell s: 17-34.

Deveci, Cem. (2002). 'Faşizmin Yorumsanması ya da Carl Schmitt'in Saf Siyaset Kuramı', *Liberalizm, Devlet ve Hegemonya* içinde, E. Fuat Keyman (ed.), İstanbul: Everest Yayınları, 32-88.

Dryzek, John. (2000). *Deliberative Democracy and Beyond: Liberals, Critics and Contestations*, Oxford University Press, Oxford, New York.

Elster, Jon. (1998). *Deliberative Democracy* (Cambridge Studies in the Theory of Democracy), Cambridge: Cambridge University Pres.

Erdoğan, Emre. (2001). 'Türk Gençliği ve Siyasal Katılım Boyutları: Bir Katılım Endeksi Denemesi,' *Türk Gençliği ve Katılım* içinde, GençNet Arı Hareketi, İstanbul, s: 9-27.

Farely, Colin. (2004). *An Introduction to Contemporary Political Theory*, London: Sage Publications.

—2003. *Türkiye Gençliği ve Siyasal Katılım: 1999-2003*.

http://www.urbanhobbit.net/PDF/typp_turkish.pdf

Gellner, Ernest. (1983). *Nations and Nationalisms*. New York: Cornell University Press.

Greiff, P. (2000). *Deliberative Democracy and Group Representation, Social Theory and Practice*, Vol. 26(3).

Goodin, Robert. (2003). *Reflective Democracy*, New York: Oxford University. Pres, 320

Guttman, Amy; Dennis Thomson. (2004). *Why Deliberative Democ-*

racy? Princeton, NJ: Princeton University Press.

Habermas, Jürgen. (1989). *The Structural Transformation of Public Sphere*, Cambridge, MA: MIT Press.

Habermas, Jürgen. (1997). 'Popular Sovereignty as Procedure' in *Deliberative Democracy, Essays on Reason and Politics*, ed by Bohman James and William Rehg, Williams, 35-67.

Hurwitz, Roger. (1999). Who Needs Politics? Who Needs People? The Ironies of Democracy in Cyberspace, American Sociological Association.: Symposium 655.

İnanır, Samet. (2005). 'Bildiğimiz Gençliğin Sonu', *Birikim*, 196: 37-51.

Iris Marion Young. (2000). *Inclusion and Democracy*, Oxford: Oxford University Press.

Kentel, Ferhat. (2005). 'Türkiye'de Genç Olmak: Konformizm ya da Siyasetin Yeniden İnşası', *Birikim*, 196: 11-17.

Kurtaran, Yörük. (2008). 'Türkiye'de Gençlik Alanında Devletin Rolü', *Türkiye'de Gençlik Çalışması ve Politikaları* içinde, Nurhan Yentürk, Yörük Kurtaran ve Gülesin Nemutlu eds., İstanbul: Bilgi Yayınları, s: 129-167.

Lefebvre, Henry. (1992). *The Production of Space*, translated by Donald Nicholson-Smith, MA: Blackwell Publishers.

Lewis, R. S. (1994) Citizen Leagues: Free Spaces of Deliberative Democracy, *National Civic Review*, 83(4) 469

Lüküslü, G. Demet. (2005). '1960'lardan 2000'lere Gençlik Tipleri: Maddecî Başarıcı Manager Tipten Yuppie ve Tiki'ye', *Birikim*, 196: 30-36.

Michelman, Frank. (1998). 'Law's Republic.' *Yale Law Review*, 1998 97: 1493-537.

Pickles, J. (1995). "Representations in an electronic age: geography, GIS and democracy", Ch1 in *Ground Truth* ed by J. Pickles, NY: The Guilford Press, s: 1-31

Roberts, John Michael, Nick Crossley. (2004). *After Habermas*, New Perspectives on the Public Space, MA: Blackwell Publishing.

—(2008) ‘Günümüz Türkiye Gençliği: Ne Kayıp Bir Kuşak Ne de Ülkenin Aydınlik Geleceği’, *Türkiye’de Gençlik Çalışması ve Politikaları* içinde, Nurhan Yentürk, Yörük Kurtaran ve Gülesin Nemutlu eds., İstanbul: Bilgi Yayınları, s: 287-299.

Walzer, Michael. (1999). ‘Deliberation and What Else?’, in *Deliberative Politics, Essays on Democracy and Disagreement*, ed by Stephen Macido Oxford: Oxford Univ. Pres, 58-70.

Schmitt, Carl. (1988) *Political Theology: Four Chapters on the Concept of Sovereignty* (2nd ed.). George Schwab, trans. Cambridge: MIT Press.

Smith, M. K. (1999, 2002) ‘Youth work: an introduction’, *The Encyclopedia of Informal Education*, www.infed.org/youthwork/b-yw.htm.

Stone, Allucquere Rosanne (Sandy).(1995). *The War of Desire and Technology at the Close of the Mechanical Age*. Cambridge: MIT Press.

Telli Aydemir, A. (2008) Civicweb: Young People, the Internet and civic participation, in *Citizenship and Cultural Identities in the EU: Old Questions, new Answers*. Conference Proceedings, TÜBİTAK.

Telli Aydemir, A. (2007) Thematic project report: Websites and Civic participation: A European Overview. Civicweb: Young People, the Internet and civic participation. Delivered to the EC on 20.11.07

Wilhelm, Anthony.(2000). *Democracy in the Digital Age: Challenges to Political Life in Cyberspace* (Paperback), Routledge, New York.

Yaşın, Cem .(2006). ‘ İnternette Tartışma Listeleri: Demokratik Bir Açılım mı? Egemen Söylemin Taşındığı Kanallar mı?’, *Galatasaray Üniversitesi İletişim Fakültesi Hakemli Akademik Yayını*, İstanbul, s: 133-147

Yentürk, Nurhan vd, (2008) ‘İstanbul Gençliği: STK Üyeliği Bir Fark Yaratıyor Mu?’, *Türkiye’de Gençlik Çalışması ve Politikaları* içinde, Nurhan Yentürk, Yörük Kurtaran ve Gülesin Nemutlu eds., İstanbul: Bilgi Yayınları, s: 331-345.

Yılmaz, Aytekin. (2008) 'Tarihin Felsefesi Ne Diyor?'

<http://www.yuzlesmedernegi.org/yazi.asp?ID=69>

Young,Iris Marion.(2000). *Inclusion and Democracy*, NY: Oxford University Press.

Türkiye’de Barış Hareketinde İnternetin Kullanımı: Küresel BAK Örneği

Dr. Gülüm Şener, Arel Üniversitesi

Giriş

İnternet, yeni toplumsal hareketler için geleneksel iletişim araçlarından farklı olarak “alternatif” bir medya olmayı vaat etmektedir. Kitle iletişim araçlarının sermaye gruplarının elinde yoğunlaşması sonucunda kamusal alanda seslerini duyurma imkanı bulamayan yeni toplumsal hareketler için internet; ucuzluğu, zaman ve mekan sınırı tanımaması, geleneksel hiyerarşik yapılarını kırarak “yatay iletişim”e dayanmasıyla söz konusu hareketlerin haberleşme, örgütlenme ve eylem kapasitelerini artırmakta ve küreselleşmesine yardımcı olmaktadır. Yeni toplumsal hareketler; iletişimlerini kurdukları sanal gruplar aracılığıyla yürütmekte, yine internet aracılığıyla aktivist toplamakta, belirli sorunlar etrafında toplanan “sanal cemaatler” yaratmakta, aktivistlerini bilgilendirmek ve harekete geçirmek için websiteleri, haberleşme listeleri, bülten panoları, sohbet odaları gibi araçlardan yararlanmaktadırlar.

Ancak, internetin kullanımının birçok ülkede üst-orta gelir gruplarıyla sınırlı kalması (sayısal uçurum), bu kullanımın da iş ve boş zaman ekserinde biçimlenmesi, internetin içeriğinin giderek ticarileşmesi ve enformasyonun fragmanlaşması, internet kullanıcıları arasındaki kültürel ve dilsel farklılıklar gibi etkenler yeni toplumsal hareketlerin seslerini internet üzerinden geniş kitlelere duyurabilmeleri açısından başlıca engelleri oluşturmaktadır.

Bu çalışmada, internetin yeni toplumsal hareketlere sağladığı katkılar ve sınırlılıklar, Türkiye'den Küresel Barış ve Adalet Koalisyonu (Küresel BAK) hareketi üzerinden anlaşılmaya çalışılmıştır. Türkiye'de savaş karşıtı hareketler içerisinde en geniş aktivist kitlesine sahip olması, yeni toplumsal hareketlerin özelliklerini içermesi hareketin seçilmesinde önemli etkenlerdir. Saha araştırmasında birçok yöntem bir arada kullanılmıştır. Harekete bir ön araştırmanın ardından, hareketin yürüttüğü etkinlik ve kampanyalara katılarak yerinde gözlemlerde bulunulmuş, hareketin internet sitesi ve Yahoo üzerindeki haberleşme grubu incelenmiştir. Bunun yanı sıra hareketin çekirdeğinde yer alan sözcülerle yapılan ön görüşmelerle Küresel BAK üzerine daha ayrıntılı bilgi edinilmiştir. Son olarak, haberleşme grubuna üye aktivistlerin internet kullanımını ölçen bir online anket uygulanmıştır.

İnternetin yeni toplumsal hareketler için imkanları ve sınırlılıkları

1990'ların başından itibaren küreselleşme sürecine bir tepki olarak ortaya çıkan ve "üçüncü kuşak hareketler" olarak da adlandırılan yeni toplumsal hareketler, yeni enformasyon ve iletişim araçları aracılığıyla küresel düzeyde ve kolektif örgütlenen ve eylemde bulunan hareketlerdir. Yeni toplumsal hareketler; küresel şirketlere meydan okumakta, küresel sermaye sınıfına karşı çıkmakta, tüketim karşıtı bir kültürün ve ideolojinin öncülüğünü yapmaktadırlar.⁵⁷ Kimlik temelli olması, "çoğulculuk" ve "farklılık" kavramlarını öne çıkarması, eylemi bireysel ve kolektif kimliklerin bir karışımı olarak görmesi, şiddet yerine uzlaşmaya dayanması, esnek ve ademimerkezi yapılara sahip olması gibi özellikleriyle önceki toplumsal hareketlerden ayrılan yeni toplumsal hareketler,⁵⁸ birçok nedenden ötürü neoliberal küreselleşmeyi eleştirerek cinsiyete, yaşa, etnik gruba, ulusa, dine dayalı kimliklerin onaylanmasını, ulus-devletin yeniden

⁵⁷Olga Guedes, "New technologies, democracy and social movement", Globalism and Pluralism Conference, GRICIS, Montreal, 24 Nisan 2002, s. 4

⁵⁸Hank Johnston, Enrique Larana, Joseph R. Gusfield, "Identities, Grievances, and New Social Movements", in New Social Movements, Temple University Press, Philadelphia, 1994, s. 6-9.

kurgulanmasını, “üçüncü-kuşak haklar” olarak anılan çevre, toplumsal cinsiyet, iletişim, yerel ve ulusüstü mekan ve etnik kimliği ilgilendiren hem bireyleri hem de kolektif yapıları içine alan bir vatandaşlık kavramının yaygınlaşmasını kapsamaktadır”.⁵⁹

İnternet, yeni toplumsal hareketler için de geleneksel iletişim araçlarından farklı olarak “alternatif” bir medya olmayı vaad etmektedir. Geleneksel kitle iletişim araçlarının sermaye gruplarının elinde yoğunlaşması sonucunda kamusal alanda seslerini duyurma imkanı bulamayan yeni toplumsal hareketler için İnternet; ucuzluğu, zaman ve mekan sınırı tanımaması, geleneksel hiyerarşik yapıların dayattığı “dikey iletişim” yerine “yatay iletişim”e dayanmasıyla sözkonusu hareketlerin haberleşme, örgütlenme ve eylem kapasitelerini artırmakta ve küreselleşmesine yardımcı olmaktadır. Kimlik temelli hareketler olarak görülen yeni toplumsal hareketler; iletişimlerini büyük oranda kurdukları sanal gruplar aracılığıyla yürütmekte, yine İnternet aracılığıyla aktivist toplamakta, belirli sorunlar etrafında toplanan “sanal cemaatler” yaratmakta, aktivistlerini bilgilendirmek ve harekete geçirmek için websiteleri, haberleşme listeleri, bülten panoları, sohbet odaları gibi araçlardan yararlanmaktadırlar.⁶⁰

Ancak tüm bu özellikler, İnterneti ayrıcalıklı kılsa da İnternetin dünyaya yayılmasının tarihsel olarak tek ideolojinin egemenliğini dayattığı ve bireylerin büyük ideolojilere, siyasete ve demokrasiye güvenini kaybedip kayıtsızlaştığı bir dönem olan Soğuk Savaş sonrası döneme rastlaması, İnternet’in kullanımının birçok ülkede üst-orta gelir gruplarıyla sınırlı kalması (sayısal uçurum), bu kullanımın da iş ve boş zaman ekseninde biçimlenmesi, İnternetin içeriğinin giderek ticarileşmesi (hem küresel sermaye gruplarının tüketime ilişkin verileri toplaması açısından etkin bir gözetleme aracı olması hem de İnternetin tüketim ekonomisinin başat sektörlerinden reklam için yeni bir mecra oluşturması), İnternet kullanı-

⁵⁹ Osvaldo Leon, Sally Burch ve Eduardo Tamayo, “Social Movements on the Net”, ALAI, Eylül 2001, <http://alainet.org/publicamsred/en/chapter2.html> (Erişim: 30 Haziran 2004)

⁶⁰ Lauren Langman ve Douglas Morris, “Internet Mediation : A theory of alternative globalization movements”, <http://www.csudh.edu/dearhabermas/langmanbk01.htm>, (Erişim: 25.12.2005)

caları arasındaki kültürel ve dilsel farklılıklar gibi etkenler yeni toplumsal hareketlerin seslerini geniş kitlelere duyurabilmelerinin önündeki başlıca engelleri oluşturmaktadır. İnternetin toplumsal kullanımına ilişkin bu genel çerçevenin yanısıra yeni toplumsal hareketlerin grup dinamiği açısından konuya yaklaştığımızda ise enformasyonun ve yeni teknolojilerin denetiminin belirli kişilerin elinde toplandığını görmekteyiz. Yeni enformasyon ve iletişim teknolojileri yeni toplumsal hareketler için haberleşme ağı oluşturmakla birlikte diğer iletişim yöntem ve araçlarıyla ele alındığında anlam kazanmaktadır.

Küresel BAK aktivistlerinin interneti kullanımı

Bu çalışmada internetin teknolojik potansiyelinin sınanması için Türkiye’den Küresel Barış ve Adalet Koalisyonu (Küresel BAK) hareketinin örneklem olarak seçildiği bir saha araştırması yürütülmüştür. Türkiye’de savaş karşıtı hareketler içerisinde en geniş aktivist kitlesine sahip olması, yeni toplumsal hareketlerin özelliklerini içermesi hareketin seçilmesinde önemli etkenlerdir. Saha araştırmasında birçok yöntem bir arada kullanılmıştır. Araştırmacı, harekete ilişkin bilgi-belge toplamanın yanı sıra, hareketin yürüttüğü etkinlik ve kampanyalara katılarak yerinde gözlemlerde bulunmuş, hareketin İnternet sitesi ve Yahoo! üzerindeki haberleşme grubunu incelemiştir. Bunun yanı sıra hareketin çekirdeğinde yer alan sözcülerle yapılan öngörüşmelerle Küresel BAK üzerine daha ayrıntılı bilgi edinilmiştir. Son olarak, haberleşme grubuna üye aktivistlerin İnternet kullanımını ölçen anket internet üzerinden uygulanmıştır.

Küresel BAK hareketine ilişkin genel bilgi

Küresel BAK’ın işleyişi ve örgütlenmesi hakkındaki genel bilgiler, Yürütme Kurulu üyesi ve haberleşme grubu moderatörü Yıldız Önen, Yürütme Kurulu üyesi Hakan Tahmaz, BAK sekreteri Arife Köse, aktivist Ayşegül Önen ve Filiz Ülgüt’le yapılan kişisel görüşmeler ile BAK’ın internet sitesinden alınan bilgilerden derlenmiştir.

Hareketin ortaya çıkışı ve gelişimi

Küresel Barış ve Adalet Koalisyonu (Küresel BAK) 10 Haziran 2003'te kurulmuştur. Ancak, Küresel BAK'ın öncesinde 2000'de düzenlenen Prag kampanyası, 2001'de Cenova kampanyası, Savaşta Hayır Platformu, 2002'de Irak'ta Savaşta Hayır Koordinasyonu yer almaktadır. Küresel BAK; başta Tarık Ali, Howard Zinn, Marcos olmak üzere muhaliflerin Küresel Barış ve Adalet Koalisyonu'nun (Global Peace and Justice Coalition) kurarak internet üzerinden dünyada imzaya açtığı metni alarak Türkiye'de imzaya açmışlar, Haziran 2003'te yazar Adalet Ağaoğlu'nun katıldığı bir basın toplantısıyla faaliyete geçmişlerdir. İmza metni ilk etapta 212 kişi tarafından imzalanmış; sokaklarda açılan standlar ve internet üzerinden de yeni aktivistler kazanılarak hareket kitleselleşmiştir.

Yürütme Kurulu üyesi Hakan Tahmaz, Savaşta Hayır Platformu'ndan Küresel BAK'a geçişi şöyle açıklamaktadır: "Irak'ta Savaşta Hayır Platformu, örgütler ittifakı gibi algılanıyor ve sol içi çekişmelere sahne oluyordu. Bunu aşmak için daha geniş bir toplumsal zemin yaratma arayışına girdik." Savaşta Hayır Platformu'nda çeşitli şiddet olaylarının da yaşandığına dikkat çeken Tahmaz, şiddeti aşmak ve yalnızca kurumların değil, bireylerin de temsil edilebileceği tek konulu bir kampanya yürütmenin gerekliliğinden Küresel BAK'ı hazırlayan sürecin doğduğuna işaret etmektedir.

Küresel BAK'ın öncelikli üç hedefi bulunmaktadır:

1. Türkiye çapında bir kampanyalar birliği inşa etmek.
2. Küresel anti kapitalist savaş karşıtı hareketle ilişkilerin çok daha organik hale getirilmesi.
3. "Örgütsüzleri" harekete geçirmek.

Küresel BAK, kendisini bir kampanyalar birliği olarak tarif etmektedir. Hareket, kampanyalar etrafında örgütlenmekte, düzenlediği tüm etkinliklerde, izlediği yöntemlerde ve kullandığı araçlarda kampanyaların kitleselleşmesi için çaba harcamaktadır.

Küresel BAK kampanyaları tek bir ana slogan ve amaç altında birleşmektedir: Irak'ta savaşı durdurmak. Küresel BAK eski sekreteri Arife Köse, faaliyet alanlarının Irak'taki savaşı durdurmak, ABD'nin dünyaya egemen olma politikalarına karşı çıkmak ve demokratik bir dünya yaratmanın alternatiflerini geliştirmek olduğunu belirtmektedir. Köse, hareketin hedefini Irak'ta savaşı durdurmakla sınırlamanın hareketi kitleleştiirdiğini ve meşru kıldığını belirtiyor: "Belki de hiçbir zaman yan yana gelmeyecek farklı görüşteki insanları, bu kampanyayla bir araya getiriyoruz."

Tahmaz da Küresel BAK'ın farklılığının değişik politik görüşlerinden bireylerin yan yana gelmesi olduğunu vurguluyor: "Siyasi görüşlerin, kurumların ya da herhangi bir siyasi örgütlenme içerisinde yer almayan "örgütsüz" kesimlerin eşit koşullar altında bir araya gelmesini amaçlıyoruz. Örgütler arasında bir ittifak değil, bireyleri bir araya getiren ve farklılığı içeren bir hareketiz."

Küresel BAK, uluslararası savaş karşıtı kampanyalarla da işbirliği içerisinde. Küresel BAK aktivistleri, 2003'te Paris'te, 2004'te Londra'da ve 2006'da Atina'da düzenlenen Avrupa Sosyal Forumu'na, 2003'te Kahire'de gerçekleştirilen Dünya Savaş Karşıtları Konferansı'na, 2004'te Beyrut'ta yapılan Dünya Savaş Karşıtları Buluşmasına katıldılar.

Örgütlenme biçimleri ve kampanyalar

Küresel BAK, yeni toplumsal hareketlerin esnek, merkezsiz, ağa dayalı yapısına uygun bir örgütlenme sergilemektedir. Çeşitli kurumlardan temsilcilerin yanı sıra hiçbir siyasi örgütlenmede yer almayan bireyleri de içeren Küresel BAK, aktivistlerden oluşan bir genel meclisin yanı sıra 11 kişilik bir Yürütme Kurulu'na sahip. Kasım 2008 itibarıyla Küresel BAK'ın yürütme kurulunda şu isimler yer alıyor: Şenol Karakaş(DSİP), Mehmet Demir(HABER-SEN), Tayfun Mater (TMMOB), Yıldız Önen (DSİP), Selahattin Güven (MAZLUM-DER), Bülent Aydın (ÖDP), Nuri Ödemiş (Bağımsız), Faruk Sevim, Semiha Kaya (Mazlum-Der), Erol Kızılelma (SODEV), Mustafa Turgut (KESK), Muhsin Kemal Şimşek (Yeşiller).

Farklı sivil toplum kuruluşlardan ve sosyal hareketlerden gelen üyeler bu kuruluşları temsil etmek yerine birey olarak Yürütme Kurulu'nda yer alıyorlar. Genel Meclis 2-3 ayda bir toplantılar düzenlerken Yürütme Kurulu, TMMOB'un Beyoğlu bürosunda düzenli olarak her hafta toplantı düzenliyor. Yürütme Kurulu, karar yetkisine sahip olmamakla birlikte Genel Meclis'in verdiği kararların hızlı biçimde uygulanmasını sağlıyor.

Küresel BAK İstanbul içinde ve Anadolu'nun diğer kentlerinde yerel düzeyde örgütlenmeler olarak varlığını sürdürüyor. 33 ilde gönüllüleri var. (Bu bilgi aynı, hala 33 ilde gönüllüleri var, üye daha kurumsal yapıları çağrıştırdığı için üye lafını kullanmayı pek sevmiyorlar.) Adana, Ankara, İzmir, Bursa ve Trabzon'da da Yürütme Kurulu var. Kendi kampanyalarını örgütlemekte serbestler. Yıldız Önen özellikle vurguluyor: "Biz kendimizi Merkezi Yürütme olarak tanımlamıyoruz." Fakat ana kampanyalarda Küresel BAK onlara bilgilendirme toplantıları düzenliyor. Yereller kendi içinde toplantılar düzenlemektedir. Adana, Adapazarı, Akhisar, Aliğa, Ankara, Aksaray, Aydın, Bartın, Bursa, Kütahya, Çorum, Denizli, Edirne, Gaziantep, Hopa, İzmir, Kırklareli, Muğla, Ordu, Samsun, Sivas, Tekirdağ, Trabzon'da yerel BAK'lar bulunmaktadır. İstanbul içerisinde ise Beyoğlu, Çerkezköy, Gebze, Esenler, Gaziosmanpaşa, Kadıköy, Kuzguncuk, Bakırköy BAK'lar bulunmaktadır. Kadıköy ve Beyoğlu BAK'lar düzenli olarak her hafta toplanmaktadır. Kuzguncuk, Gaziosmanpaşa, Bakırköy, Zeytinburnu'nda, Avcılar'da da örgütlenmeleri mevcut. Ancak bunlar kampanya bazında bir araya geliyorlar. Yerel BAK'lar kendi kampanyalarını üretme, etkinlikler düzenleme konusunda serbestler.

BAK toplantılarında çoğunluk değil, uzlaşma esas alınıyor. Oylama yerine, ikna yöntemi kullanılıyor. Yıldız Önen uzlaşma sağlanmadan karar almadıklarını belirtiyor. "Bazen beş hafta aynı konuyu tartıştığımız oluyor. Beşinci haftada herkes ikna oluyor. Bazen herkesin ikna olduğu, bir kişinin karşı çıktığı şeye sonra hepimiz karşı çıkıyoruz. Yürütmede konsensüs sağlanmayan bir konuyu dışarıda tartışmamaya dikkat ediyoruz. Yürütmeden geçmeden çikalım yapalım demiyoruz. Yürütme bir konuda karar aldı ama Kadıköy'den ya da Bursa'dan itiraz geldi diyelim, bunu da yüzde yüz dikkate alıyoruz. Bazen değiştiriyoruz, bazen iptal ediyoruz."

Küresel BAK'ta üyelik yok; hareket gönüllülük esasına dayanıyor. Kuruluş metnine imza atan herkes aktivist olabiliyor. Küresel BAK, yaptıkları işi tanımlarken eski terimler yerine yenilerini kullanmayı tercih ediyorlar: “Eylemci” yerine “aktivist”i, hatta kendilerini “BAKtivist” olarak adlandırıyorlar, “temsilci”, “başkan” sıfatları yerine “sözcü”, “moderatör”, “gönüllü”yü kullanıyorlar. Aktivist Ayşegül Önen, eski tür hareketlerde merkez komiteleri gibi kavramlar yaratılarak insanların katı kurallar ve hiyerarşik yapılar içinde hareketten soğuduğunu belirterek, Küresel BAK'ın bireysel inisiyatife olanak tanıdığını söylüyor.

Küresel BAK, bugüne kadar 20 kampanya düzenledi: Coca-Cola'nın düzenlediği Rock'n Coke'a alternatif Barışarock 2003, Irak'ta işgale son, Filistin'e özgürlük 27 Eylül 2003, 20 Mart 2004 Eylemi, Gelme Bush kampanyası (Haziran 2004), Barışarock 2004 (27-28 Ağustos 2004), Bush'a hayır (27 Eylül 2004), 19 Mart 2005 Eylemi, Bush yargılansın (4 Nisan 2005), 24 Eylül 2005 eylemi, “İncirlik kapatılsın” (18 Mart 2006), İran Irak olmasın (Nisan-Haziran 2006), İsrail'i Durdurun (Temmuz-Eylül 2006), İran Irak Olmasın 2 (Eylül-Kasım 2006), Dön Evine Bush (Kasım 2006-Mart 2007), İncirlik Üssü Kapatılsın (Mart-Eylül 2007), Irak'tan defol!(Ekim- Aralık 2007), Beş Yıllık İşgale Son (Ocak-Mart 2008), Savaşa Hayır (Mart-Eylül 2008), NATO'ya Hayır (Ekim 2008-Nisan 2009) ve Afganistan'a asker yok! (Mayıs 2009).

Küresel BAK aktivistlerinin sayısını tespit etmek zor; çünkü sayı eylemin türüne göre kampanyadan kampanyaya farklılık gösteriyor.

Küresel BAK, eylemlerinde “neşeli”, herkesin dikkatini çekecek ve “katılımcı” olmaya özen gösteriyor. Bu nedenle çok çeşitli bir yelpazede eylem düzenliyor: Sokak gösterileri, standlar, üniversite toplantıları, trampetlerle bildiri dağıtımı, “afişleme”, bisiklet turu, basın açıklamaları, aktivist toplantıları, rock festivali, barış panayırı, imza kampanyaları, barış ormanı, resim sergileri, mektup gönderme eylemi, insan zinciri vb. eylemlerin dikkat çekici, neşeli olmasını aktivistlerin karakterine bağlayan Oya Demirel, kendileri gibi hareket ettiklerini vurguluyor.

Mali açıdan, hareket düzenli bir finansal kaynağa sahip değil. Düzenlenen kampanyalar ve etkinlikler çerçevesinde hareketin içinde yer alan

kuruluşların imkanları seferber ediliyor. Bunun dışında gönüllülerden bağış toplanıyor, rozet satışlarından sınırlı bir bütçe sağlanıyor. Yıldız Önen, “imece” usulü bir dayanışma içinde olduklarını belirtiyor.

Hareketin iletişim yöntemleri ve araçları

Küresel BAK hem kendi aktivistleriyle hem de kamuoyuyla iletişimde her tür iletişim aracını seferber ediyor. Birçok iletişim tekniğini ve aracını bir arada kullanıyorlar: Yüz yüze iletişim (sokakta imza kampanyaları, üniversitelerde aktivist kazanmak için toplantılar, mahallelerde etkinlikler düzenliyor), kitle iletişim araçları (kampanyalarını duyurmak ve kamuoyunun dikkatini Irak'ta savaşa çekmek için ünlü kişilerin öncülüğünde basın açıklamaları düzenliyor, ayrıca basında Küresel BAK etkinliklerinin duyurulması için gazetecilerle iletişim halindeler), yeni bilgi ve iletişim araçları (internet üzerinden yahoogroups haberleşmek için kullandıkları en düşük maliyetli ve etkin araç, ancak imza kampanyalarında imzacıların cep telefonlarını da alarak kampanya ve etkinlikleri SMS yoluyla duyuruyorlar). Kampanyaların sloganları, aktivist toplantılarında, internet üzerindeki haberleşme grubundaki tartışmalarda ve fikir alışverişlerinde belirleniyor.

Yüz yüze iletişim Küresel BAK için öncelik taşıyor. Arife Köse, yeni aktivistler kazanmak için yüz yüze ilişkinin gerekli olduğunu söylüyor. Sokaklarda kurulan standlar, imza kampanyaları, aktivist toplantıları, üniversitelerde, sendikalarda, işyerlerinde ve yerel BAK'larda düzenlenen toplantılar, bisiklet turları, piknikler, müzik festivalleri, konserler, barış panayırı gibi etkinliklerle yeni aktivistlerle yüz yüze ilişki kurulu- yor, “örgütsüzler” savaşa karşı örgütlenmeye çağrılıyor.

Küresel BAK aynı zamanda kitle iletişim araçlarını da kampanyalarını daha geniş kitlelere duyurmak amacıyla seferber ediyor. Basın toplantıları, ünlü kişilerin basın mensupları karşısında okuduğu metinler, basın bültenleri, basında yer alan aktivist yazıları, gazetecilerle kişisel ilişkiler hareketin kullandığı yöntemler arasında. Basın açıklamaları ve bültenleri genellikle Şenol Karakaş, Bülent Aydın ve Arife Köse tarafından ka-

leme alınıyor. Yıldız Önen, basın açıklamalarında Mehmet Ali Alabora, Zeynep Tanbay, Mor ve Ötesi, Mehmet Gülerüz gibi sanatçıları tercih etmelerini şöyle açıklıyor: “Bütün bu hikayedeki amacımız, kamuoyuyla irtibat kurabilmek. Kamuoyunu daha çok etkileyebileceğini düşündüğümüz, daha tarafsız duran insanları seçtik.”

Tahmaz, medyanın dikkatini çekmek için Greenpeacevari eylemler düzenlemediklerini, daha katılımcı bir eylem tarzı benimsediklerini belirtiyor. Geniş kesimleri harekete geçirmek için gösterileri kitleselleştirmeyi hedefliyorlar. Küresel BAK tüm etkinliklerinde reklam ve halkla ilişkiler tekniklerini de seferber ediyor. Grafiker Bülent Erkmen ana kampanyaların poster, afiş, broşürlerinde yer alan görsellerin tasarımını gönüllü olarak üstleniyor. Tasarım programlarına hakim genç aktivistler de kampanyalarda kullanılan malzemelerin üretimine katkıda bulunuyorlar. Küresel BAK ayrıca sokağa yönelik ücretsiz bir bülten yayınlıyor.

Küresel BAK’ın interneti kullanımı:

İnternet sitesi:

İnternet, Küresel BAK hareketinin kurulmasında ve işleyişinde önemli bir yere sahip. İnternet üzerinden gelen uluslararası bir metin aracılığıyla kurulan hareket, kurulduğu ay içerisinde <http://www.kureselbarisveadale.org/bak/> adresinden yayına başladı. Sitenin teknik altyapısı, tasarımı ve içeriği gönüllü aktivistler tarafından hazırlanıyor. 3 Temmuz 2006 itibarıyla Küresel BAK’ın internet sitesinde 354.119 ziyaretçi, 600 tane haber ve 633 üye bulunuyor.

Bülent Aydın, Küresel BAK’ın internet sitesini hareketin “kartviziti” olarak tanımlayarak sitenin amacının hareketle ilgili bilgi vermek ve arşiv oluşturmak olduğunu söylüyor. Oya Demirel de internet sitesinin başlıca iki temel işlevi bulunduğunu söz ediyor: “Sitenin savaş karşıtı harekete destek olmak gibi bir amacı var. Öncelikle, insanların bizim hareketimizi görmesi gibi bir kaygımız var. Bunun dışında, ulaşabilecekleri çeşitli kitap tanıtımları, makaleler vb. sunuyoruz. Savaşla ilgili insanın aklına

birşey geldiğinde savaşın yüzünü ve buna karşı birşeylerin de yapıldığını görmelerini istiyoruz.”

Sitenin içeriğinde Küresel BAK'a ilişkin genel bilgiler, yerel BAK'ların sözcüleri ve irtibat numaraları, tüm kampanyalara ilişkin yapılmış olan etkinlik, basın açıklaması vb. duyuru metinleri, kampanya fotoğrafları, aktivist olmak isteyenler için üyelik seçenekleri, imza metinleri yer alıyor. Oya Demirel, internet sitesinde en son düzenlenen ya da düzenlenmekte olan kampanyanın duyurusunun en üstte yer aldığını, eyleme gelemeyenler için ise eylem ve etkinliklere ilişkin raporları düzenli olarak yayınladıklarını belirtiyor: “İnternet sitesi sayesinde insanlar, eylemlerin yapıldığını ve nasıl bir eylem olduğunu görme fırsatına sahip oluyorlar. Aktivistlerin izlenimlerini koyuyoruz. Sıcak, neşeli eylemler yapıyoruz. Bunlardan haberdar oluyorlar.”

İnternet sitesine konulan görsel malzemeler (etiket, afiş, animasyon vb.) ve fotoğraflar gönüllü aktivistler tarafından üretiliyor. Siteye konulan fotoğrafların seçiminde eylemleri ve etkinlikleri birebir yansıtmamanın önemli olduğuna dikkat çeken Oya Demirel, canlı renkler ve farklı görüntüler kullanarak siteyi daha dikkat çekici hale getirmeye çalıştıklarını belirtiyor.

İnternet sitesi reklam ya da başka bir finansal gelire sahip değil. İnternet sitesinde ücretsiz üyelik seçeneği yer alıyor. Siteye üye olan aktivistler aynı zamanda haberleşme grubuna da üye olmuş oluyorlar.

Küresel BAK, internet sitesini duyurmak için basılı materyeller ile interneti kullanıyorlar. Aydın, Küresel BAK'ın adresi olarak tüm yazılı materyallerin altına www.kureselbarisveadalet.org adresini eklediklerini belirtiyor. Oya Demirel de diğer sitelerin Küresel BAK'a link verdiğini, bazı sanal forumlara ve haberleşme gruplarına Küresel BAK'ı tanıtıcı ve etkinlikleri duyurucu e-postalar attıklarını ekliyor.

İnternet sitesinde forum olmamasını forumla ilgilenecek moderatörün bulunmamasına bağlayan Oya Demirel, forumu ciddi bir ihtiyaç olarak görmediklerini belirtiyor: “Küresel BAK, kampanyalar platformu. Ancak bir gönüllü çıkıp forum yapalım derse yapabiliriz. Amacımız savaşa karşı

durmak ve başka bir konunun yer almasını da pek tercih etmiyoruz aslında. Biz Küresel BAK'ın sadece savaş karşıtlığı üzerinden kendisini ifade etmesini istiyoruz.”

Yıldız Önen'e göre internet sitesine ilişkin en önemli sorun güncelleme: “Çok az kadroyla çalışmaktan kaynaklanıyor. Büronun dışında birisinin bu siteyi yapma şansı yok. Çünkü buradaki bilgileri bilmesi gerekiyor. İstanbul'dan birkaç gönüllü arkadaş oldu. Siz bize bilgileri gönderin, güncelleyelim dediler. Olmadı. Çünkü bilgiler burada merkezileşiyor ve günlük olarak değişiyor esasında. E-posta grubu bu açıdan çok daha kullanışlı. Yanlış yazıyorsun, aaa yanlış yazdım diyorsun ve bir daha gön-deriyorsun. Biri cevap yazıyor. Bir etkileşim var. Web sitesinde bu yok.”

Aydın'a göre ise sitenin avantajı, özellikle İstanbul dışında olan ve BAK'ın ne olduğunu öğrenmek isteyenlere bilgi sağlaması.

Arife Köse, istatistiklere göre, ziyaretçilerin siteye Google'dan Küresel BAK yazıp girenlerin birinci sırada olduğunu, ikinci sırada ise Mor ve Ötesi grubunun sitesinden gelenler olduğunu söylüyor.

Genel bir değerlendirme yapılacak olursa hareketin web sitesi, harekete ilişkin temel bilgileri içeren sayfalardan oluşuyor ve İnternet'in diğer iletişim araçlarından farklı olarak sağladığı çeşitli avantajlardan yararlanmıyor (güncellik, etkileşim, multimedia kullanımı, dil). Örgütlenmek, birey ve kurumlarla iletişim kurmak, etkinliklerini duyurmak için e-posta gruplarını tercih ediyorlar.

Haberleşme grubu:

Küresel BAK'ın haberleşme grubu, Haziran 2003'te Yahoo! üzerinde barisveadalet@yahoogroups.com olarak kuruldu. 12 Haziran 2006 tarihi itibarıyla kurulan grupta 2886 (19 Haziran 2009 itibarıyla 2751 üyeye düşmüş!) üye bulunuyor. Grubun moderatörlüğünü Bülent Aydın, Yıldız Önen ve Şenol Karakaş üstleniyorlar.

İstanbul içinde yalnızca Kadıköy BAK'ın haberleşme grubu bulunurken İstanbul dışındaki yerel BAK'ların internet üzerinde bir haberleşme grubu bulunmuyor. Oya Demirel, yerellerle haberleşirken internetin her

zaman etkin olmadığını belirtiyor: “Örneğin, Adana BAK’a internet üzerinden bazen e-posta gönderiyorum. Sonra telefon açıp soruyorum e-posta size ulaştı mı diye, genellikle görmemiş oluyorlar. Yerelerde yaş ortalaması da yüksek. Yereller bizim kadar teknolojiyi yoğun biçimde kullanmıyorlar.”

Küresel BAK’ı duyup da internette üye olmak isteyen yeni aktivistleri gruba kabul ettikleri gibi sokakta açılan standlarda, düzenlenen imza kampanyalarında imzacıların e-posta adreslerini alıp, onları gruba üye yapıyorlar. Yalnızca üyelere açık olan haberleşme grubunda enformasyon, moderatörün denetiminden geçtikten sonra gruba gönderiliyor. Hangi enformasyonun gönderilip hangisinin gönderilmeyeceğine karar veren moderatörlerin kriteri ise konunun Küresel BAK’ı ilgilendirip ilgilendirmemesi. Yıldız Önen elemelerde tek kriter olduğunu söylüyor: “Eleme sadece BAK’la ilgili olup olmaması noktasında devreye giriyor. Onun dışında bir eleme yok. Yani bazen çok sert eleştiriler geliyor, onları da yayınıyoruz. Her şeyin duyurusunu yapan bir e-posta grubu olmamasına çok dikkat ediyoruz.”

Haberleşme grubunda yer alan e-postaları konularına göre sınıflandırıldığında toplantı duyuruları, toplantı raporları, toplantıya ya da eyleme çağrı, etkinlik izlenimleri, uluslar arası etkinliklere ilişkin bilgi, savaşla ve savaş karşıtlığıyla ilgili diğer haberler, basında çıkmış konuyla ilgili haberler vb. Haberleşme grubu aynı zamanda savaş karşıtlığına ilişkin “alternatif” bir gündem oluşturuyor. Savaş karşıtlığına ilişkin uluslararası metinler Türkçe’ye çevrilerek aktivistlerle paylaşılıyor. Yıldız Önen günlük olarak basın takibi yaparak Irak’ta savaşla ilgili haberleri gruba iletiyor, Küresel BAK’la ilgili basında çıkan haberleri Bülent Aydın, Arife Köse ve Yıldız Önen derleyerek gruba aktarıyorlar.

Küresel BAK’ın haberleşme grubunda, tartışmaya sınırlı olarak yer veriliyor. Moderatörler bunun nedenini ideolojik tartışmaların hareketi parçalayabilmesi, polemığe dayalı enformasyonun haber akışını yavaşlatması olduğunu belirtiyorlar. Tartışma, daha ziyade eylemlerin örgütlenmesinde ve türünün belirlenmesinde ortaya çıkıyor. Arife Köse de katılımcılar hangi ideolojiden olursa olsun, asıl amacın Irak’taki savaş

durdurmak olduğunu söylüyor: “Karşınızda büyük bir güç var. Bu gücü durdurmanız için sizin de güç olmanız gerekiyor. Bu da küçük gruplarla mümkün değil. Birleşmeniz gerekiyor. Birleşmek içinse en asgari ortak noktayı bulmak zorundasınız. Bugün Küresel BAK içindeki unsurlar oturup ideolojik tartışmalar yapmaya başlasalar hepimiz ayrılabiliriz.” Oya Demirel de iki yıl öncesine kadar Küresel BAK’ın haberleşme grubunda daha fazla sayıda e-postanın yer aldığını, ancak bu konuda eleştirildiklerini söyleyerek yalnızca savaş karşıtlığına ilişkin konularla sınırladıklarını vurguluyor.

Bülent Aydın haberleşme grubunun etkin işleminin önündeki sıkıntıları şöyle özetliyor. Öncelikle gruba katılım İstanbul merkezli bir yapı sergiliyor ve taşraya doğru gittikçe katılım düşüyor. Aydın ikinci olarak, insanların ilgi alanlarına göre birden fazla haberleşme grubuna üye olduğuna dikkat çekerek aynı mesajın gün içerisinde gruba beş kez yollanabildiği durumlardan söz ederek bilgi kirliliğine yol açtığını söylüyor. Bunun yanı sıra grup içinde söz alanların sayısı da sınırlı. Bülent Aydın haberleşme grubundaki aktivistleri şöyle sınıflandırıyor: 1-Aktif olarak izleyen ve yazışanlar var. 2- İzleyen ve çok gerekli gördüğünde yazanlar var (yarı-aktif). 3- Hiç yazmayan, ama her mesajı izleyen okurlar var. 4- Sadece dikkatini çekenlere bakan pasif izleyiciler var. Bunların yanı sıra Aydın, teknolojik engellerin ve kısıtlamalarında grup içi iletişimi zorlaştırdığını belirtiyor. E-postalara getirilen “bouncing” uygulamasının da gruptaki üyeleri pasif kıldığını belirtiyor. “2500 üye varsa bunların 500’ü bouncing alıyor.” Aydın, Yahoo! içerisindeki gruplarda yine Yahoo! e-posta adresine sahip olan üyelerin daha kolay kabul gördüğünü, Hotmail gibi rakip firmalardan e-posta adresi alanların ise haberleşmede zorlandıklarını açıklıyor. Virüslü e-postaların da kimi zaman sorun çıkardığını söyleyen Aydın, programın İngilizce olmasından ötürü Türkçe’nin kullanımında da sorun yaşabildiklerini ekliyor.

Aydın’a göre cinsiyet de haberleşme grubunu kullanımda önemli bir etkenidir: “Kadın üyeler kimi zaman erkeklerin ve erkek dilinin egemen olduğu gruplarda rahatsız olarak kendi ayrı gruplarını kuruyorlar”. Bülent Aydın internette kurulan ilişkilerin yüz yüze kurulan ilişkilerin yerine geçmemesi gerektiğini belirtiyor: “E-postaları başka gruplara ya da kişi-

lere iletmek, “görevi yapmışım” hissi yaratıyor. “Yarın Taksim’de basın açıklaması yapacağız” metnini, 5 grup üzerinden 10 bin kişiye yaymakla görev tamamlanmıyor. Önemli olan eyleme katılmak.” Arife Köse de yeni aktivistlerle önce standda tanışıp, sonra onları internetteki haberleşme grubuna dahil ettiklerini söylüyor. Köse’ye göre internet “sürekli aktivistler”, İstanbul’da 250-300 kişilik gruptan oluşan ve her gün etkinliğe katılan aktivistler için çok da işlevsel değil: “Onlarla telefon ve cep mesajlarıyla haberleşiyoruz. İnternet yavaş kalıyor. İnternet, çalışıp da sadece toplantılara gelen, biraz daha geri planda duran aktivistlerle iletişim de işe yarıyor.”

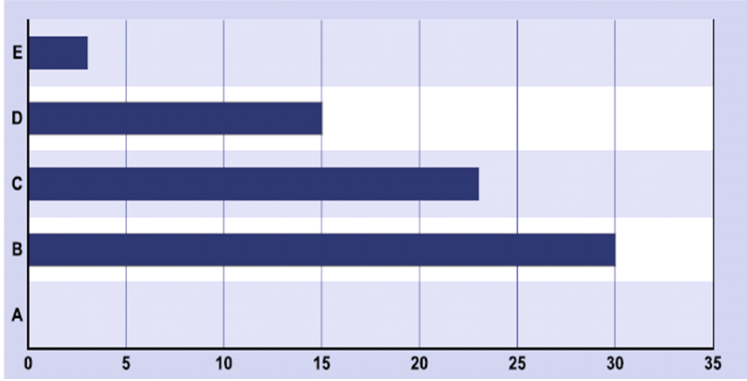
Araştırmacının yaptığı yerinde gözlemler de internet sitesinin ve haberleşme grubunun hareketin düzenlediği kampanya ve eylemlere katılım üzerindeki etkisinin sınırlılığını ortaya koyuyor. Haberleşme grubundaki enformasyon akışında ise ağırlıklı olarak moderatörlerden üyelere doğru bilgilendirme amaçlı bir akış söz konusu. Grupta genellikle aynı üyeler söz alıyor, Küresel BAK’ a ilişkin üretilen enformasyon aynı aktivistlerin kaleminden çıkıyor.

Bülent Aydın, internetin yeni toplumsal hareketler için en önemli lojistiği oluşturduğunu ama asla sokakta yüz yüze kurulan ilişkinin yerini tutmayacağını belirtiyor: “İnternetteki gücümüzü ve etkimizi artırmak için uğraşmıyoruz; internetteki haberleşmeyi kullanarak sokaktaki gücümüzü ve etkimizi artırmaya çalışıyoruz.”

Küresel BAK aktivistlerinin interneti kullanımı: Anket sonuçları

Küresel BAK aktivistlerinin interneti kullanımını belirlemek üzere www.freeonlinesurvey.com adresi üzerinde on-line anket hazırlanarak 8 Haziran 2006’da anket formu link adresi olarak Küresel BAK’ın haberleşme grubuna gönderilmiş ve 12 Haziran 2006 itibarıyla toplam 70 aktivist ankete yanıt vermiştir.(Bkz. Ek1: Anket formu) Anket sonuçlarına göre aktivistlerin büyük çoğunluğu gençlerden oluşmaktadır: 18-25 yaş arası % 41. 4, 26-35 yaş arası % 32.9, 36-51 yaş arası % 21.4’tür. 17 yaş ve altında aktivist bulunmamaktadır.

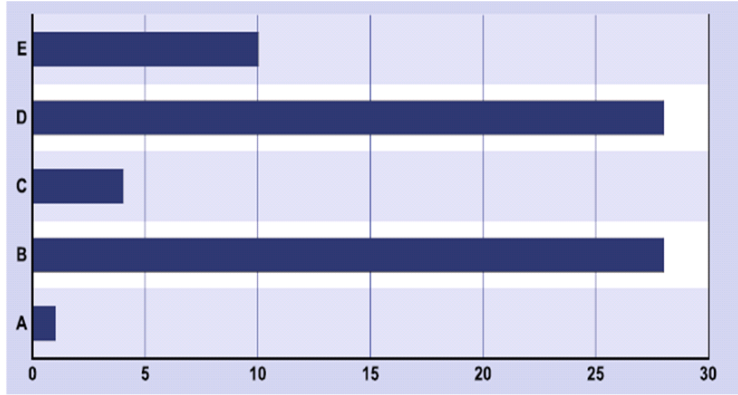
Grafik 1: Küresel BAK aktivistlerinin yaşa göre dağılımı.

A) 17 yaş ve altı B) 18-25 yaş C) 26-35 yaş D) 36-50 yaş E) 50 yaş ve üstü

Aktivistlerin büyük çoğunluğu İstanbul ve büyük kentlerde yaşamaktadır. Aktivistler yaşadıkları kentlere göre sınıflandırıldığında sıralama şöyledir: İstanbul (44 aktivist), Ankara (14), İzmir (4), Mersin (1), Brüksel (1), Bursa (1), Tekirdağ (1), Aksaray (1), Çanakkale (1), Edirne (1), Burdur (1). Aktivistlerin eğitim durumu yüksektir. Aktivistlerin % 45.7'si halen öğrencidir. Aktivistlerin % 1.4'ü ilkokul, % 40'ı lise, % 5.7'si yüksekokul, % 38.6'sı üniversite mezunudur. Aktivistlerin % 14.3'ü lisans üstü eğitim yapmıştır.

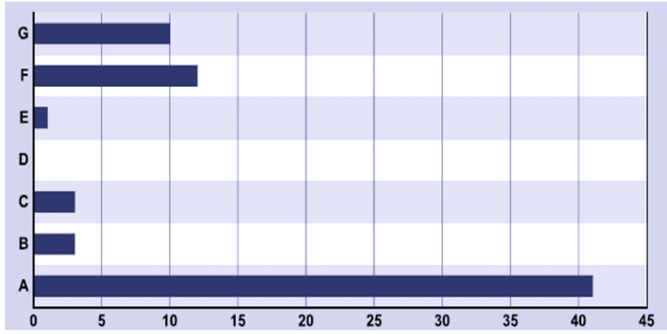
Grafik 2: Küresel BAK aktivistlerinin eğitim durumu.

A) İlkokul B) Lise C) Yüksekokul D) Üniversite E) Yüksek Lisans-Doktora

Aktivistlerin % 61.4'ü çalışmaktadır. Aktivistlerin meslekleri şöyledir: Gazeteci (4), çevirmen (4), öğretim üyesi (4), sosyal hizmet uzmanı (1), müşteri temsilcisi (1), kitabevi yöneticisi (1), yayıncı (1), işçi (2), doktor (2), mühendis (1), mimar (1), bankacı (1), tasarımcı ve grafiker (3), muhasebeci (1), avukat (1), model (2), sendika uzmanı (1), danışman (2), işsiz (1), emlak komisyoncusu (1), bilgi işlem personeli (1). Bazı aktivistler mesleklerini belirtmemiş, çalıştıkları sektörleri belirtmişlerdir: Otomotiv (1), oyuncak imalatı (1), elektronik (1), sivil toplum (1), ticaret (1). Aktivistlerin büyük çoğunluğu İngilizce bilmektedir. Aktivistlerin bildikleri dil dağılımı şöyledir: İngilizce (% 58), Almanca (% 4.3), Fransızca (% 4.3), İspanyolca (% 1.4). Aktivistlerin bildikleri diğer yabancı diller ise şöyledir: Hollandaca (1), Osmanlıca (1), Kürtçe (1), Latince (1). Aktivistlerin % 17.4'ü hiçbir yabancı dili konuşamamaktadır.

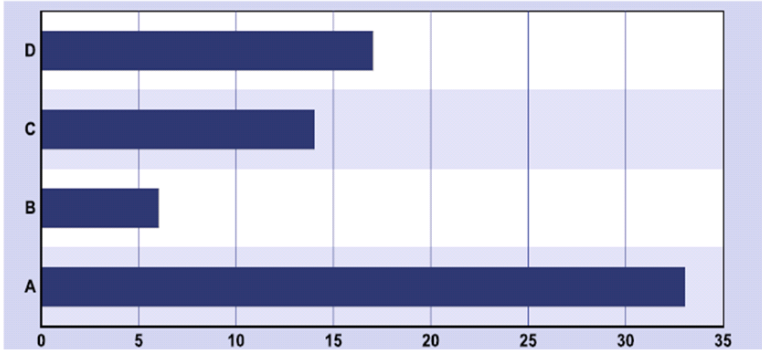
Grafik 3: Küresel BAK aktivistlerinin bildiği yabancı diller.

A) İngilizce B) Almanca C) Fransızca D) İtalyanca E) İspanyolca E) Hiçbiri F) Diğer

Aktivistlerin aylık ortalama kazacına ilişkin dağılım ise şöyledir: Aktivistlerin % 28.4'ü 500 milyon YTL. ve altında, % 29.9'u 500 milyon – 1 milyar YTL. arasında, % 31.3'ü 1 -2 milyar YTL., % 10.4'ü ise 2 milyar YTL'den fazla bir gelire sahiptir. Aktivistlerin büyük çoğunluğu Küresel BAK'ın kurulduğu yıldan beri faaliyetin içindedir: Aktivistlerin % 47.8'i 2003'te, % 7.2'si 2004'te, % 20.3'ü 2005'te, % 24.6'sı ise 2006'da harekete katılmıştır.

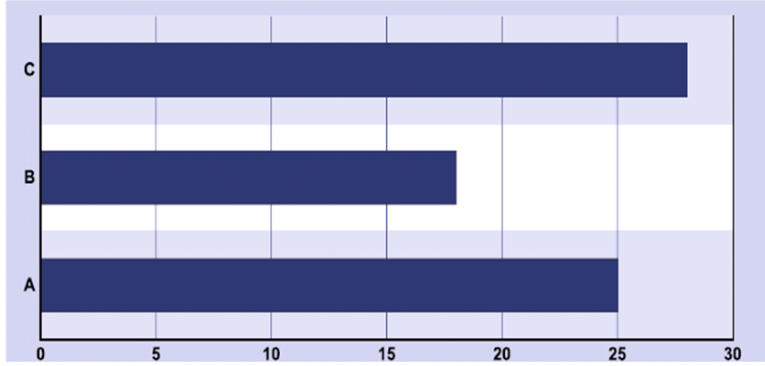
Grafik 4: Aktivistlerin Küresel BAK'la ilişkisi.

A) 2003 B) 2004 C) 2005 D) 2006

Aktivistlerin büyük bölümü Küresel BAK'tan önce de siyasi faaliyetlerde bulunmuşlardır. Aktivistlerin büyük bir bölümü (% 40) 10 yıldan fazla zamandır siyasi faaliyetlerin içerisinde yer almaktadır. Aktivistlerin % 35.7'si 0-5 yıldır, % 24.3'ü ise 5-10 yıldır siyasi faaliyetlere katılmaktadır.

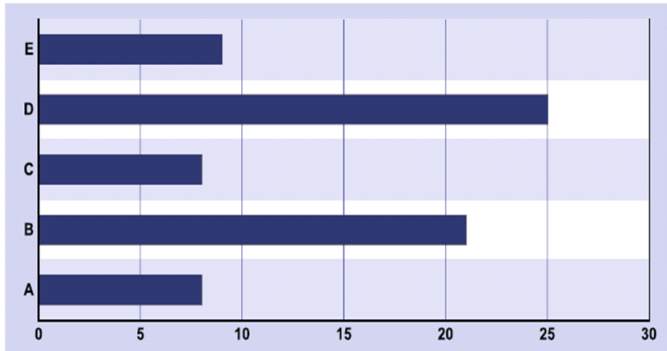
Grafik 5: Aktivistlerin siyasi faaliyetlerle ilişkisi.

A) 0-5 yıl B) 5-10 yıl C) 10 yıldan fazla

Aktivistlerin “Küresel BAK’ı nereden duydunuz?” sorusuna verdikleri yanıtlar ise şöyledir: Arkadaşlarımdan (% 13), ailemden (% 2.9), İnternette (% 11), sokaktaki imza kampanyasından (% 8.7), gazete haberlerinden (% 10.1), televizyon haberlerinden (% 1.4), sokak gösterilerinden (% 11.6). 19 aktivist ise hareketi kimseden duymadıklarını, zaten kuruluşunda yer aldıklarını ifade etmiştir. 2 aktivist okulda düzenlenen panelde, 2 aktivist Barışarock etkinliği sırasında Küresel BAK’ı tanıdıklarını belirtmiştir. Aktivistlerin Küresel BAK’ın etkinliklerine katılım oranı düşüktür: % 11.4’ü her gün katılırken, % 30’u haftada birkaç gün, % 11.4’ü ayda birkaç kez, % 34.3’ü ise yılda birkaç gün etkinliklere katıldıklarını dile getirmişlerdir.

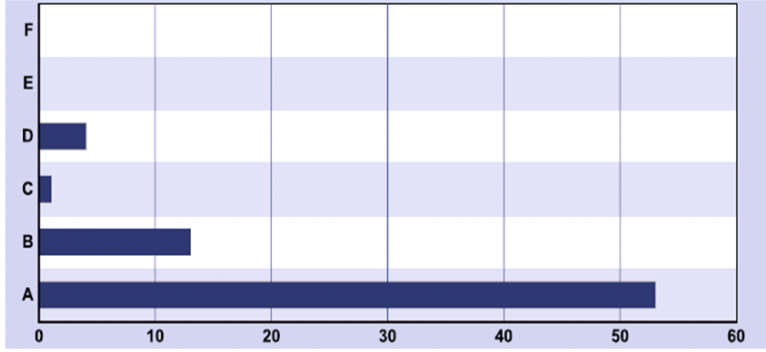
Grafik 6: Aktivistlerin Küresel BAK etkinliklerine ayırdıkları zaman.

A) Her gün B) Haftada birkaç gün C) Ayda birkaç gün D) Yılda bir-iki defa E) Diğer

Aktivistlerin büyük çoğunluğu haberleşme grubundan gelen e-postaları her gün okumaktadır: Küresel BAK e-postalarını % 75'i her gün okumakta, % 17.1'i haftada birkaç kez okumakta, % 1.4'ü ayda birkaç kez okumaktadır. Aktivistlerin % 5.7'si nadiren okumaktadır.

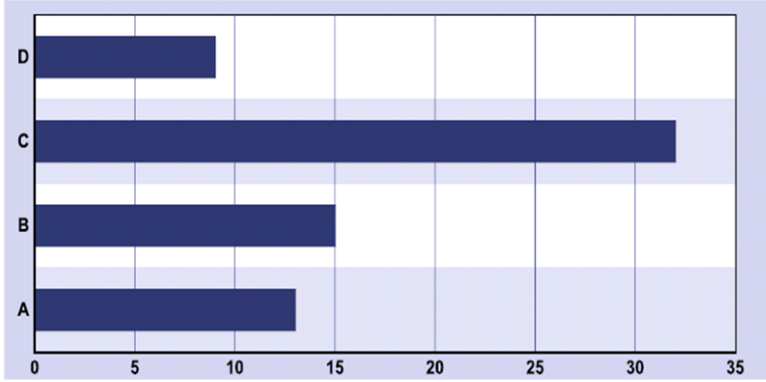
Grafik 7: Aktivistlerin Küresel BAK e-maillerini okuma sıklığı.

A) Her gün B) Haftada birkaç kez C) Ayda birkaç kez D) Nadiren E) Hiç

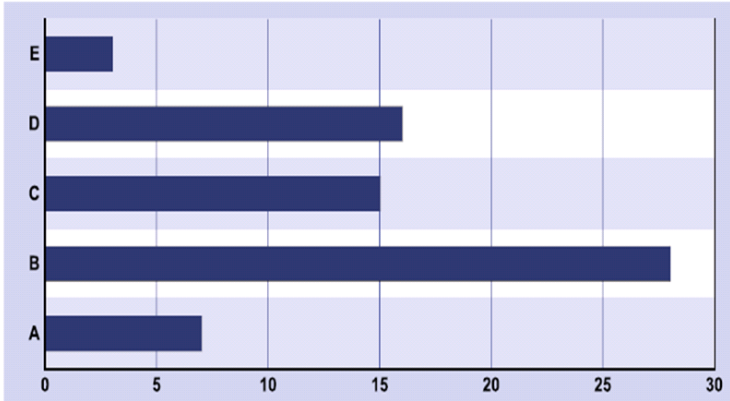
Aktivistler Küresel BAK'tan kendilerine gelen e-postaları başka gruplarla ve kişilerle paylaşmaktadır: % 40.6'sı başka haberleşme gruplarına, % 1.6'sı iş arkadaşlarına, % 42.2'si yakın arkadaşlarına göndermektedir. Aktivistlerin Küresel BAK'ın internet sitesini ziyaret etme sıklığı ise şöyledir: % 5.9'u her gün, % 36.8'i haftada birkaç gün, % 29.4'ü ayda birkaç kez, % 25'i nadiren, % 2.9'u ise hiç ziyaret etmediğini bildirmiştir. Aktivistler 10 yıldır internet kullanıcısıdır: % 19.1'i 0-5 yıldır, % 20.6'sı 3-5 yıldır, % 47.1'i 5-10 yıldır, % 13.7'si 10 yıldan fazla bir zamandır İnternet kullanıcısıdır.

Grafik 8: Küresel BAK aktivistlerinin internet geçmişi.

A) 0-3 yıl B) 3-5 yıl C) 5-10 yıl D) 10 yıldan fazla

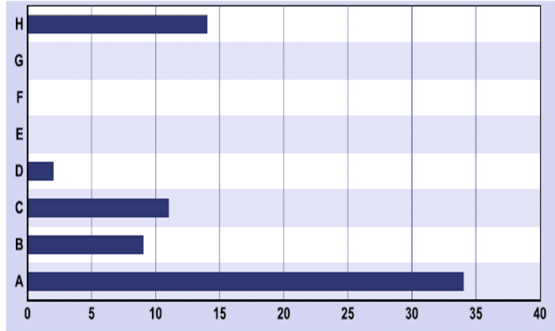
Grafik 9: Küresel BAK aktivistlerinin günlük ortalama internet kullanımı.

A) 1 saatten az B) 1-3 saat C) 3-5 saat D) 5-10 saat E) 10 saatten fazla

Aktivistlerin büyük çoğunluğu internet kullanmayı yakın çevresinden ya da kendi kendine öğrenmiştir: % 34.8'i arkadaşlarından, % 15.9'u işyerinde, % 14.5'i okulda, % 7.2'si ailesinden, % 1.4'ü kursta internet kullanmayı öğrenmiştir. 16 aktivist interneti kendi kendine öğrendiğini dile getirmiştir. Aktivistlerin büyük çoğunluğunun evinde internet bağlantısı mevcuttur: % 49.3'ü evden, % 40.6'sı işyerinden, % 2.9'u okuldan internete bağlanmaktadır. Aktivistler interneti en çok e-posta gönderip almak amacıyla kullanmaktadır. Aktivistlerin internet kullanım amacı şöyledir: E-posta gönderip almak (% 47.8), günlük haberleri takip etmek (% 13), herhangi bir konuda bilgi aramak (% 15.9), sohbet etmek (% 2.9).

Grafik 10: Küresel BAK aktivistlerinin interneti kullanım amaçları.

A) E-posta gönderip almak B) Günlük haberleri takip etmek C) Herhangi bir konuda bilgi aramak D) Sohbet etmek E) Alışveriş yapmak F) Oyun oynamak G) Müzik, film, video indirmek H) Diğer

Anket sonucunda da görüldüğü üzere Küresel BAK aktivistlerinin profili, Offe'nin sözünü ettiği yeni orta sınıf profiline uygun gözükmektedir. Yeni toplumsal hareketlerin tabanının üç temel öğeden (yeni orta sınıf,

eski orta sınıfın unsurları ve işsizler, öğrenciler, ev kadınları, emekliler gibi piyasa dışında kalanlar) oluştuğunu vurgulayan Offe, bu hareketlerin çekirdek kadrolarının yüksek eğitilmiş, ekonomik güvene sahip ve hizmet sektöründe çalışan aktivistlerden oluştuğunu belirtmektedir.⁶¹ Gerçekten de hareket; genç (18-35 yaş grubu ağırlıktadır), kentli (aktivistlerin büyük çoğunluğu üç büyük kentte, İstanbul, Ankara ve İzmir’de yaşamaktadır), yüksek düzeyde eğitime sahip, hizmet sektöründe çalışan, İngilizce bilen, aylık kazancı ortalama olan, interneti uzun zamandır kullanan aktivistlerden oluşmaktadır.

Aktivistlerin büyük çoğunluğunun Küresel BAK’tan önce de uzunca bir zaman siyasi faaliyetlerin içerisinde bulunması hareketin eski hareketlerin unsurlarını da barındırmasına ve toplumsal hareketin sürekliliğine bir işarettir. Küresel BAK’ın kitleselleşmesinde internetin rolü olmakla birlikte aktivistler hareketten ağırlıklı olarak yakın çevrelerinden, diğer kitle iletişim araçların ve sokak gösterilerinden duyarak haberdar olmuşlardır. Bu da internetin sınırlı etkiye sahip olduğunu göstermektedir.

Haberleşme grubu aktivistlerin en sık kullandığı araçtır. Kendilerine gelen haberleri sıklıkla takip etmekte ve yakın çevreleriyle paylaşmaktadırlar. İnternet sitesini ise daha az kullanmaktadırlar. Ancak haberleşme grubundaki hareketliliğe karşın aktivistlerin Küresel BAK’ın eylemlerine ayırdığı zaman sınırlıdır. İnternet kullanımı ile eyleme katılım paralellik göstermemektedir.

Sonuç

Teknolojinin kamusal alanı canlandırma tezi internetin yeni toplumsal hareketler tarafından kullanımıyla birlikte ele alındığında sınırlılıklar göstermektedir. Küresel BAK örneğinde de görüldüğü gibi internetin birinci sınırı toplumsal kullanımından kaynaklanmaktadır. Fiziksel ortamda alt-orta-üst olmak üzere çeşitli sınıfları biraraya getiren, farklı ideolojileri

⁶¹Claus Offe, “Yeni Sosyal Hareketler: Kurumsal Politikanın Sınırlarının Zorlanması”. **Yeni Sosyal Hareketler**. Kenan Çayır (der.), İstanbul: Kaktüs Yayınları, 1999, s. 68.

buluşturan, bireysel ve kolektif katılımlara olanak tanıyan, çeşitliliğe ve farklılığa vurgu yapan bir hareket olan Küresel BAK'ın internet üzerindeki kullanımı ve görünümü anket çalışmasının sonucunda da görüldüğü gibi belirli bir kesimle sınırlanmakta, sayısal uçurum olgusunun bu alanda da geçerli olduğu doğrulanmaktadır. Kentli, eğitilmiş, genç, İngilizce bilen aktivistler internete daha kolay erişirken yerel BAK'ların interneti etkin olarak kullanamadığı ortaya çıkmıştır.

İkinci olarak, hareketin kamusal alan yaratma yeteneği enformasyonun üretimi ve denetimi tarafından sınırlanmaktadır. Küresel BAK, internet sitesi ve haberleşme grubunda savaş karşıtı harekete ilişkin haberlere, etkinliklere, toplantılara, görüşlere, izlenimlere vb. yer vererek internet kullanıcıları için savaş karşıtı bir kamuoyu, bir "alternatif medya" yaratma işlevini yerine getirmektedir. Ancak, internete erişim sınırlı olduğu gibi, internet üzerinde yer alan harekete ilişkin enformasyonun üretimi ve akışında da merkezileşme gözlenmiştir. Öncelikle harekete ilişkin enformasyonun üretimi ve akışı hareketin başından bu yana içinde yer alan "kurucu aktivistler" tarafından sağlanmaktadır. Küresel BAK'ın haberleşme grubunda ve internet sitesinde bireysel, kolektif ya da kurumsal enformasyonlara yer verilmekle birlikte kampanyalara, etkinliklere, toplantılara ilişkin notların, metinlerin ve görüntülerin üretiminin ağırlıklı olarak Beyoğlu ve Kadıköy Bürosu aktivistleri tarafından sağlandığı tespit edilmiştir. Ayrıca ana kampanyalara ilişkin materyaller İstanbul'da hazırlanmakta ve buradan yerel BAK'lara ve diğer bileşenlere dağıtılmaktadır. Yine, Yürütme Kurulu toplantıları ve genel aktivist toplantıları Beyoğlu BAK bürosunda gerçekleştirilmekte ve kararlar burada alınmaktadır. Bu açıdan internet, mekansal engelleri sınırlı olarak aşmakta, siyasi katılım coğrafisi konumuyla bağlı kalmaktadır.

Hareketin küreselleşmesinde internet önemli rol oynamaktadır. Yurtdışındaki hareketlerle internet aracılığıyla haberleşilmekte, savaş karşıtı hareketlere ilişkin duyuru, eylem, etkinlik bildirileri Türkçe'ye çevrilererek haberleşme grubu üzerinden aktivistlere gönderilmektedir. Ancak, internet sitesinin İngilizce versiyonunun yetersiz kalması hareketin yurtdışındaki aktivistler tarafından takibini zorlaştırmaktadır.

Diğer yandan kamusal alanın bir diğer özelliği olan rasyonel müzakere sürecinin internette sınırlı kaldığı ortaya çıkmıştır. Kampanyalara ilişkin karar alma ve harekete katılımıda internetten ziyade yüz yüze iletişim ve diyalog yoluyla ikna gibi yöntemler tercih edilmektedir.

Kaynakça

Çayır, Kenan (der.) Yeni Sosyal Hareketler. İstanbul: Kaktüs Yayınları, 1999.

Guedes, Olga. “*New technologies, democracy and social movement*”, Globalism and Pluralism Conference, GRICIS, Montreal, 24 Nisan 2002.

Habermas, Jürgen. *Kamusal alanın Yapısal Dönüşümü*. Tanıl Bora ve Mit-hat Sancar (çev.), İstanbul: İletişim Yayınları, 1997.

Johnston, Hank, Larana, Enrique ve Gusfield, Joseph R. “*Identities, Grievances, and New Social Movements*”, in **New Social Movements**, Temple University Press, Philadelphia, 1994.

Langman, Lauren ve Morris, Douglas. “*Internet Mediation : A theory of alternative globalization movements*”, <http://www.csudh.edu/dearhabermas/langmanbk01.htm>, (Erişim: 25.12.2005).

Leon, Osvaldo, Burch, Sally ve Tamayo, Eduardo. “*Social Movements on the Net*”, ALAI, Eylül 2001, <http://alainet.org/publicamsred/en/chapter2.html> (Erişim: 30 Haziran 2004)

Röportaj

Ersan Özer, İletişimci, itiraf.com, İstanbul.com kurucusu

İlginç Spotlar

...Web master diye bir şey çıktı işte. Yoktur aslında öyle biri. Gazetede bunun karşılığı sayfa tasarımcısıdır. Kimse onun esamesini okumaz. İnterneti de kurtaracak olan bizim gibi daha önce yayıncılık yapmış insanların internete girmesi olacaktır. Ben teknik konulara hâkim değilim. Tasarım, kod bilmem. Ama bir siteyi yönetecek kadar bilgiye sahibim. Bizde şu an bilgimizi yayıyoruz çevremizdeki insanlara. Bizler gibi konvansiyonel medyadan gelmiş insanların bu alana daha çok girmesiyle ve onların da daha çok insan yetiştirmesi ile daha güzel işler yapılmaya başlanacak.

... Ben Kozyatağı'ndan buraya 1.5 saatte geldim. Dolayısıyla benim buradaki bir kızla arkadaşlık etmemin bir anlamı yok. Dating demek lokasyon demek aslına bakarsanız. Çünkü onla akşam bir yemek yemek ya da bir şey içmek, öğle arasında iş yerinden kaçıp bir şeyler atıştırma ihtimali. Amerika'da bu işi şöyle çözmüşler. Orada posta kodu çok yaygın ve siz kaydolurken onu belirtiyorsunuz. Siz arama yaparken diyorsunuz ki bana 50 bin km uzaklıktakileri göster. O da size istediğiniz lokasyondan kayıtları gösteriyor. Bunu Türkiye'de düşünen yoktu enteresandır ki. İlçeleme yapan bile yoktu.

... Kızlar skor peşinde değil ama erkekler skor peşinde. Erkekler bunu bilmiyor ama kadınlara mesaj atanların yaşını şusunu busunu seçme hakkı verdik çünkü kadınlar seçiyor orda. Her yerde olduğu gibi. Kadına

seçme hakkını verdik. Bana 29 yaşında şu özelliktekiler mesaj atabiliyor. Bu da bize çok fazla kadının gelmesini sağladı. Sitenin paralı olması da çok iyi oluyor. Para ile sosyal statü de değişiyor. Ne zamanki biz bir kadına gidip merhaba dediğimizde o da bize nezaket sınırları içinde cevap verdiğinde Türkiye'nin ilerleyebileceğini düşünüyorum.

İtiraf.com ve Uzman TV kurucusu, internetin Türkiye'ye ilk gelişinden beri işin içinde olan Ersan Özer'le söyleştik. Onun izini sektörden arkadaşı Metin Solmaz aracılığıyla sürdük. Tanışmamıza vesile olduğu için Metin Bey'e teşekkürlerimizle...

Ersan Özer, uzun uzun bu işe sıfırdan nasıl başladığını, Türkiye'nin toplumsal yapısının internet kullanımına nasıl yansıdığını ve gençlerin tablonun neresinde yer aldığını kişisel gözlemlerine dayanarak anlattı. Raporu Asu Aksoy ve Aslı Telli Aydemir gerçekleştirdi.

Aslı: Siz televizyonculuktan internet sektörüne geçtiniz ve sonra bir siteyi satarak projeden çıkış yapan ilk girişimci olmuşsunuz.

Ersan: Amatör girişimci diyelim biz çünkü Türkiye'de daha önce örneği var. Daha kurumsal bir yapıydı ama kendi evinde projesini yapan, daha sonra bu proje bir yerlere gelen arkasından da bunu satarak belli bir sermaye edinen ve o sermayeyi yine internette kullanan tek isim olabilirim Türkiye'de.

Aslı: Televizyonculuktan geçişiniz nasıl oldu?

Ersan: Bir süre çeşitli gazete ve dergilerde çalıştım. Şok adında bir yalan haber programı yaptım. Okan Bayülgen'in yazarlığı, Kanal D haber merkezi derken bir gün *Televole*'yi izlerken birkaç isim geçti. Birçoğunu tanıımıyordum. Anlatılan olaylar da öyle çok ilginç şeyler değildi. Sonra şunu düşündüm ben: Eğer bu insanların hayatları televizyona çıkacak kadar değerliyse benim hayatım aslında çok daha enteresan. İnternet bunlar için çok uygun bir mecraydı anonim olmadan dolayı. Bu sırların bir yerlerde yazılması hem yazarın hem okuyanın için çok eğlenceli olabilir diye düşündüm. Ve 99'ün Ekim ayında bir gece sabah 4'e doğru bu fikirler olgunlaştı, ve ben işe koyuldum. O zamanlar her şey boştu. İtiraf.com domainini ve alan adını aldım. Arkasından da siteyi açtım. O

dönemlerde rüya rakamlar olan 15 bin kişi, 20 bin kişi, 50 bin kişi sonra 80 bin kişi olmaya başladı. İnsanların çok hoşuna gitti. İtiraf.com çok başarılı olunca İdefixe'in ve siberalem'in sahibi (Ebi) dedi ki biz buna ortak olmak istiyoruz. Zaten hayatını idame edebilen bir insandım. Böylece bıraktım televizyonculuğu ve internet tek mesleğim olmak üzere *Ebi* ile çalışmaya başladım. O bir kült haline geldi. Şimdi yapsanız belki çok iş yapmaz ama o zamanlar internet çok büyük bir ova gibiydi ve onun üzerine diktiğiniz iyi bir bina çok göze batıyordu. O yüzden de *itiraf.com* çok popüler oldu. Daha sonra Akşam gazetesinde yazdım 3–4 sene. Bu herkesin hayalinde olan bir şey olabilir ama benim için hiç arzu etmediğim bir konuydu bu. Sadece para kazanmak için yaptığım bir işti. Akşam'ın ikinci sayfasında her şey hakkında yazıyordum. Politika da yazıyordum magazin de. *İtiraf.com*'u da yazıyordum. Bir ara haftada 4 gün kendi adıma 5 günde Hale Gür diye bir kadın adına yazmıştım çünkü Akşam'da kadın yoktu. Ben kadınların hikâyelerini *itiraf.com*'dan çok iyi biliyordum. Buradan da biraz para kazanıyordum ama hala *itiraf.com* benim temel işimdi. *itiraf.com*'a çok fazla mesai ayırıyordum. Hem günlük mesaimi hem de her akşam 4–5 saat mesai harcıyordum. Biz Türklerin dili çok kötü olduğu için, bırakın kendini doğru ifade etmeyi –de –da, mi mu ayrı yazma sıkıntıları olduğu için *itiraf.com* gibi çok okunan bir siteye gelen yazıları olduğu gibi ekleyemiyordunuz.

Aslı: Bir konuşma dili vardır bir de yazma dili. Şimdi internet dili oluşmaya başladı. Gençlerin de internette kullandığı chat dili veya mesajlaşma dili bu internet dilinin bir örneği olabilir. Bahsettiğiniz öyle bir dil farkı değil sanırım.

Ersan: Değil. İnsanlar kendilerini ifade edemiyorlardı. Bir şey yazacak ve bu aslında çok acı, komik ya da ilgi çekici bir hikâye ama doğru anlatamıyor. Bu konularda hem yatkınlığının olması hem de işimin bu olması benim için bir şanstı. Bu arada *itiraf.com*'un kendi terminolojisini yaratmıştım. Onun üzerine yapılan bilimsel çalışmalar bile var. *Magma* diye bir şey yaratmıştım. Cehennemin dibine gitmek gibi şeyi ifade ediyordu.

Aslı: Ya Uzman TV fikri nasıl doğdu?

Ersan: Bir gece yine about. com'u gezerken dedim ki bunun görüntülü

hali olsa, biz gitsek uzmanlarla konuşsak... Bu çalışmada çok tuttu.

Aslı: Bu görsel bir wikipedia projesi gibi.

Ersan: Haklısınız. Uzman TV biraz daha elit insanların girdiği bir site. Ayda 1.6 milyon kişi ziyaret ediyor. Ciddi bir kesimi *google*'dan geliyor. Bizde olan şeyler çok derli toplu olduğu için *google* bize yönlendiriyor. Biz bu zamana dek bine yakın uzmanla görüşme yaptık. 15bin içerik var şu anda ve bu işle 25 kişi ilgileniyor. Küçük bir televizyon şirketi gibi aslında. Sabahları toplantılarda neleri ekleyelim diye kararlaştırılıyor. Röportaj ekibi en iyi uzmanın hangisi olduğunu tespit ediyor. Sonra bu ekip uzmanı ziyarete gidip önceden belirlenen 10 soruyu soruyor. Toplamda 1,5 dakikalık videolarla tek sorunun cevabı bulunuyor. Yani editörler öğreniyorlar konuyu, sonra uzman tespit ediliyor. Aynı anda birçok konu konuşuluyor. Aklınıza gelebilecek her tür konu var. Mankenle nasıl manken olunur, sosyologla nasıl sosyolog olunur konuşuluyor. Tek kriter gündem olması. Gündem olsun ki uzun süre orda kalsın.

Asu: Bizim ilgilendiğimiz konu gençliğin politika ile ilgisinde yeni medyaların artışı ve eksisi nedir?

Ersan: Bizim *timsah* diye bir YouTube klonumuz var. Video paylaşım sitesi. Oraya politik bir şey koymaya korkuyoruz. Oraya çoğunlukla gençler giriyor. Hakaret etme eğilimleri var. Yakınlarda vardı üstü çarşaf altı mini etek olan bir şey çekmişti birileri. Onu koyduk ve herkes yazmaya başladı hemen. Genel eğilim herkesin buna kötü bir şey söylemesi ile bunu gören daha yoğun ve derin bir karşı duruş gösteriyor. Hani akıntıya katılıp dur ben de şöyle bir atılım yapayım diye daha yoğun bir şekilde yazıyor. Tartışma yok. Karşı görüş yok. Türk gençleri çok kötü durumda. UzmanTV'deki yorumlar çok kötü. Ne nokta var ne virgül var. Herkes her şeyi çok bildiğini iddia ediyor. Mesela bir uzman var. Kuantum fizik uzmanı ve bu konuda epey yetkin. Ama ona yorum yazan birileri bir yerlerden bir şey duymuş ve buna inanmış. Bu uzman adamın konuşmasına 'ne diyor bu ya, o öyle değil böyle' diye yorum yazabiliyor. Belki bu konuda bir paragraf bile okumamış. Sadece otururken yan masadan duymuş bu konu hakkında bir şeyler. Yurtdışında eğitim alan bir arkadaşımın anlattığına göre orada insanlar merhaba deyip bir saat

boyunca kaliteli bir sohbet edebiliyorlar. Ama bizde bu çok mümkün değil.

Asu: Yurtdışına göç yaygın mı bu sektörde?

Ersan: Evet, web alanında çok başarılı insanlar oralara gidiyor. Benim için çalışan çok parlak çocuklar var. Onların bazıları gittiler. Oradan çalışıyorlar.

Asu: Gençlerin bu küfürlü konuşmaları neden kaynaklanıyor sizce?

Ersan: Anonimlik bunda çok önemli. Bizdeki sıkıştırılmışlık, bastırılmışlık bunun oluşmasında çok etkili oluyordur. Ekşi sözlük Türkiye'deki sorunun temellerinden biri. Orda meyve veren ağaç taşlanır sözü gerçekten doğru. UzmanTV diye bir şey yapmışsınız. Bu çok hayırlı bir iş. Ciddi paralar yatırıldı bu işe. UzmanTV Türk internetinin yaptığı en hayırlı çalışmalarından biri. Toplumu bilgilendirmeyi amaçlıyor. Orada rakı ile ilgili bir şey izliyorsun ve bunun bile katkısı oluyor sana çünkü konuşan adam bu konuda uzman. Ama Ekşi sözlüğe girip okuyun UzmanTV ile ilgili yazıları. Binlerce çok başarılı video var ama arada çok başarılı olmayan 4 video var. Hemen onları cımbızla çekip bu niye böyle diye şikâyet ediyorlar. Oysa tespit edilen bu kusurların düzeltilmesi konusunda destek verilse, olumlu eleştiri yapılsa ne olur. Şikâyet etmeyi tercih ediyorlar.

Asu: Peki bu gençliğin bu genel olumsuz tavrı nereden kaynaklanıyor? Medya mı bunun sorumlusu?

Ersan: Ben medyada çok çalıştım ve biliyorum. Bu sorunun medyadan kaynaklandığını düşünmüyorum. Normalde daha iyi anlaşılan ve normal kabul edilen insanlar olmalarına rağmen internete girip anonimlik kazanınca bu tür tavırlar sergileyebiliyorlar. Ama bu sözünü ettiğim insanlar buradaki insanlar değil belki de biraz kırsal kesimin insanları. Tek başına sünepe olan bir adam yanına birini bulunca aslan kesilebiliyor. İnternetteki olay da bu şekilde ilerliyor olabilir.

Aslı: Ekşi sözlükte yazar olmak, birbirini etkileyebilme şansı sanki bir kendini gösterme ve kanıtlama alanı gibi.

Ersan: Ekşi sözlüğün belli bir kitleyi gerçekten çok kötü eğittiğini

ve yönlendirdiğini düşünüyorum. Hayatta hiçbir başarısı olmayanların çoğunlukta olduğu bir yer orası.

Aslı: Yalnız sanalın kutsal bilgi kaynağı olarak kabul ediliyor. Sadece lümpen kişiler tarafından değil gayet düzgün adamlar da bakalım başkaları bu konuda ne düşünüyor deyip giriyor ekşi sözlüğe.

Ersan: Başka bir yer yok ya ondan. Başka bir yer olsa oraya girip öğreneceksin ama olmayınca ekşi sözlüğe girmen gerekiyor. Ben de yazıyorum ekşi sözlüğe. Orada 10 bin kişi varsa yazan binini ayırıyorsun ama 9 bini böyle ise genelleyebiliyorsun. Bilgiye erişebilmek için, nasıl kutsal bir bilgi kaynağı ise o, koca bir sayfa çöp okumanız gerekiyor. Keçiboynuzu gibi. O kadar modasyona rağmen Türkler'in belli bir karakteristiğı olduğu için oradaki düzey çok iyi değil. 10 tanesinden 5 i iyi olsa harika olurdu Türkiye için. Ama 10'da iki tanesi iyi. Giderek azalıyor popülaritesi. Artık internette belli tirajlara erişmek çok zor değil. Biz artık 5 milyon kişi girince iyi diyoruz rakamlara. *Gitti gidiyor.com* da öyle mesela. *İstanbul.net*'te bizim hiç öyle bir derdimiz yok orada direkt ciroya bakıyoruz. Yani eğer ki ücretsiz bir hizmet veriyorsanız ayda en az 5-6 milyon kişiye ulaşmalısınız. İtiraf.com'a o zaman günde 80 bin kişi giriyordu. Eskinin bir milyonu şimdinin 10 milyonu gibi.

Asu: Facebook'u nasıl buluyorsunuz?

Ersan: Comscore diye bir uluslar arası ölçümleme firması var. Onun dün açıkladığı rakama göre 12.3 milyon insan girmiş Şubat ayında Türkiye'den Facebook'a.

Aslı: Anormal bir rakam bu çünkü toplam internete erişim 26 milyon filan deniliyor.

Ersan: Bu konuyu daha dün konuştuk. Türkiye rakamlarını açıkladıklarında anlayacağız çünkü *gittigidiyor.com*'un rakamlarını açıkladıklarında oradan biz kontrol edebileceğiz doğruluğunu. Çünkü biz çok sağlam yöntemlerle ölçüyoruz.

Asu: itiraf.com hala popüler bir site olarak devam ediyor mu?

Ersan: Yakın zamana kadar ilk yüzdeydi ama giderek düşüyor popü-

laritesi.

Asu: Bundan sonra neler olacak, ne dersiniz? Gençlik trendleri nereye gidiyor?

Ersan: İnternete en büyük darbeyi vuranlardan biri 2000'li yılların başında çıkan *İxir*'dir. Doğuş grubunun çalışmaları. O bir sürü insanı işe aldı bu konuda çalıştırdı ama kendi beceriksizlikleri nedeniyle şirketi batırdılar. Web master diye bir şey çıktı işte. Yoktur aslında öyle biri. Gazetede bunun karşılığı sayfa tasarımcısıdır. Kimse onun esamesini okumaz. İnterneti de kurtaracak olan bizim gibi daha önce yayıncılık yapmış insanların internete girmesi olacaktır. Ben teknik konulara hâkim değilim. Tasarım, kod bilmem. Ama bir siteyi yönetecek kadar bilgiye sahibim. Bizde şu an bilgimizi yayıyoruz çevremizdeki insanlara. Bizler gibi konvansiyonel medyadan gelmiş insanların bu alana daha çok girmesiyle ve onların da daha çok insan yetiştirmesiyle daha güzel işler yapılmaya başlanacak.

Asu: İnternet, kullanıcıların doğrudan kendilerinin üretebileceği bir alan. Size de ihtiyaç duymayabilir.

Ersan: Türkiye'de maalesef bu konu daha yol alacak bir konu. Yakın zamanda olacak bir şey değil o.

Asu: Facebook'a bakacak olursak orada alanlar var insanlar istedikleri gibi dolduruyorlar bu alanları. Yayın dediğimiz şey bilgi üretir ve yayar. Kullanıcının ürettiği durumlarda oluşan şey bilgi değil başka bir şey.

Ersan: Platform oluşturmaktan bahsediyorum. Kullanıcının ürettiği siteler çok az. Facebook oluşturmak, bilgi oluşturmak, ekşi sözlüğü oluşturmak asıl yayıncılık başarıları. Yoksa arkadaşlık sitelerine de kullanıcı üretimi diyebiliriz. Forum öyle değil bence. O kadar kolay ki forum açmak. Bir forum açayım, at yarışı severler gelsin yazsınlar. Bu interneti geliştirecek bir şey değil.

Asu: Neden bu kadar çok forum sayfası var o zaman?

Ersan: Çoğu para kazanmak için açıyor forumu. Ayda 10 dolar kazanmak için bu işi yapanlar var. İnternette başarı kolay değil. Uzmantv,

İstanbul.net, ekşi sözlük başarılı siteler. İtiraf.com üzerinden tezler yazılmıştı. İşte bunlar katkı. Wikipedia çok başarılı, ciddi bir bilgi paylaşımı var.

Aslı: Gençlik hakkında ümitli misiniz?

Ersan: Ben Türkler hakkında pek ümitli değilim. Benim dönemime göre çok ilerleme var gerçi. Biz ortaokuldayken maçla ilgili tartışırdık. 69 doğumluyum. '83'ler filan. Bizim hayatlarımız bunlardan ibaretti. Ben üniversitede solcu olduğumda bizden önceki kuşağın ortaokulda sağ sol kavramını bildiğini ve o dönemde bu kutuplaşmaları yaşadığını öğrendiğimde çok şaşırmıştım. Bir ilerleme var ama benim çevremde -öteki Türkiye'de değil-. Daha eğitilmiş gençler var artık. Yavaş yavaş değişiyor. Eskiden her yurtdışına çıktığımda acaba burada yaşanır mı diye düşünürdüm. Şimdi biliyorum ki Türkiye'den daha yaşanılır bir ülke yok.

Asu: Gençlerin kendilerini genç olarak tanımlaması, kendilerine ait bir kültürün oluşması gibi konularda ne düşünüyorsunuz? Gençlik diye ayrı bir kültürün oluşması yeni bir şey. Bu kuşak çatışmalarına neden olabiliyor.

Ersan: Benim de babamla aramda çocukken bile ciddi farklar olduğunu düşünüyorum. Ben babamla aynı hayatı yaşamadım. Oğlum da benle aynı hayatı yaşamayacak. Oğlum iki yaşındayken mouse'u çözdüğünde onun çok zeki olduğunu sanmıştım. Oysa ki baktım ki Türkiye'deki iki yaşındaki çocuklar mouse'u çözüyorlar. O verme ile alakalı. Oğlum google'u da biliyor. YouTube'u da. Sizinle çocuğunuz arasında çok ciddi bir uçurum olabilir mesela. Çünkü onlar bilgisayar ile büyüdüler. Yetişkinler bilgisayarı bilmiyorsa çocuklarla aralarında ciddi uçurum oluyor. İnternet kültürü ile büyüyorlar. Belki bu önemli bir kriter olabilir. İnterneti bilmeyen ebeveynler ve interneti bilen çocuklar arasında ciddi bir fark var. Bir parça ben şöyle de bakıyorum aslında. İnternet televizyon gibi bir mecra. Her sitede bir program var. Bunu simüle edersek televizyonlara. Dallas dizisini babam seyrediyordu ama ben Tom Sawyer'i seyrediyordum. Herkesin ilgi alanına göre web sitelerini gezmesi çok normal. Tıpkı televizyonda herkesin sevdiği programı izlemesi gibi. Ama tabii ki farklı. Televizyonda interaktivite yok. İnternet bir confirmasyon

dünyası. Katkıların hakkında yazılan yorumları okuyorsunuz. Televizyon giderek interaktif hale gelmeye başladı. Şu an internet siyah beyaz televizyon gibi benim gözümde. Gelişmesi gerekiyor. İnterneti kullanalı 10 sene oldu daha. İnternet bu dönemin mass medyası. Dün bir şey okudum. Harvard'da yapılan bir araştırmaya göre dünyada şu ana kadar basılmış 1.6 milyon gazete sayfası var. İnternette ise 3.2 milyon gibi. İnternet gazeteleri öldürüyor diyorlar ya o fasarya. İnternet televizyonu ve gazeteyi dönüştürüyor. 60 sene sonra televizyonun ve gazetenin esamesi okunmayacak. Farklı bir dünyaya giriyoruz. Cep telefonuna bu denli şaşırmıyoruz da neden buna bu kadar şaşıyoruz. Şimdi yeni Iphone telefonlarda her şey var. Tüm mobilitem burada. Mailime bakabiliyorum, sevdiğim blogları okuyabiliyorum, mailime bakabiliyorum, takvimim burada. Keşke daha önce alsaydım diyorum.

Aslı: Hakikaten 60 sene beklemeyeceğiz değil mi?

Ersan: Haklısınız, daha hızlı ilerliyor. 10 sene önceki siyah beyazdı belki şimdiki de renkli televizyona denk gelebilir. Karşılaştırma yapınca televizyonun ilk yılları gibi demek daha doğru geliyor. Televizyon bizi etkilemedi mi bir kuşak yaratmadı mı? Bu da aynı şekilde kuşak yaratacak. Kendi kuşağını yaratacak. Online insan sayısına bakıyorsunuz. Amerikanın % 50'si online olmuş durumda. Bunun % 10'u bebekse, % 10 ulaşamayacak yaşlı ise % 60-70 e ulaştı diyebiliriz. Rakamlar çok hızlı ilerliyor. Televizyonun penetrasyonu da öyle. Her evde salonu televizyona göre düzenliyorsunuz. Koltuğu ona göre yerleştiriyorsunuz. İnternetin etkisinin daha fazla olacağını düşünmemin bir sebebi daha var. Televizyon daha kamusal bir paylaşım. Evde eşinizle oturup izliyorsunuz. Ama internet başka. Televizyonda sinema izlemekle sinemada izlemek arasındaki gibi bir fark var. Havaya sokar sizi. Televizyon izlerken eşinize bir çay koysana dersiniz ve koparsınız televizyondan. Ama internetle ilgilendiğinizde başka bir şeyle ilgilenmezsiniz. O nedenle internetin etkisinin daha fazla olacağını düşünüyorum.

Aslı: Arkadaşlık sitelerinin coğrafi konumlandırması hakkında sormak istiyorum. Birçok kente özel site kuruldu.

Ersan: O aslında çok basit bir konu. Ama kimse düşünmemişti. Ben

Kozyatağı'ndan buraya 1.5 saatte geldim. Dolayısıyla benim buradaki bir kızla arkadaşlık etmemin bir anlamı yok. Dating demek lokasyon demek aslına bakarsanız. Çünkü onla akşam bir yemek yemek ya da bir şey içmek, öğle arasında iş yerinden kaçıp bir şeyler atıştırma ihtimali... Amerika'da bu işi şöyle çözmüşler. Orada posta kodu çok yaygın ve siz kaydolurken onu belirtiyorsunuz. Siz arama yaparken diyorsunuz ki bana 50 bin km uzaklıktakileri göster. O da size istediğiniz lokasyondan kayıtları gösteriyor. Bunu Türkiye'de düşünen yoktu enteresandır ki. İlçeleme yapan bile yoktu.

Aslı: Facebook'un Türkiye'de bu kadar yoğun kullanılması diğer arkadaşlık sitelerini etkiledi mi?

Ersan: Etkilemedi tabi, neden etkilesin? Biz katalog siteleriyiz. Dünyaya giriyorsunuz, 18–20 yaş arasında İstanbul, Bakırköy'ün bilmem hangi semtinde yaşayan ve uzun süreli ilişkiyi düşünen kızları sıralayabiliyorsunuz. Bu facebook'ta yok ki. Bu hiçbir yerde yok. O yüzden zaten bu siteler paralı. Derli toplu bir site olsun diye bizim ilk yaptığımız şey bu. 25 kişilik çoğunlukla genç kadınlardan oluşan bir grubu var o sitenin. Özellikle kadınları seçiyoruz çünkü çok fazla özel paylaşım var o sitede. Erkekler bunları suiistimal edebiliyor. Onun için de kızları aldık çünkü kızların öyle dertleri yok. Kızlar skor peşinde değil ama erkekler skor peşinde. Erkekler bunu bilmiyor ama kadınlara mesaj atanların yaşını şusunu busunu seçme hakkı verdik çünkü kadınlar seçiyor orda. Her yerde olduğu gibi. Kadına seçme hakkını verdik. Bana 29 yaşında şu özelliktekiler mesaj atabilsin diyor. Bu da bize çok fazla kadının gelmesini sağladı. Sitenin paralı olması da çok iyi oluyor. Para ile sosyal statü de değişiyor. Ne zamanki biz bir kadına gidip merhaba dediğimizde o da bize nezaket sınırları içinde cevap verdiğinde Türkiye'nin ilerleyebileceğini düşünüyorum.

Röportaj

Mustafa Arslantunali

Pusula Yayınları editörü, PC World eski baş editörü

İlginç Spotlar

...Bir yerde okumuştum Arap ülkelerinde de bluetooth yasakmış. Kapalı toplumlarda insanların buluşma imkânları çok az olduğu için, özellikle kadınla erkeğin ya da gaylerin, bu yeni biçimler hızlı yayıldı. Avrupa'nın bir sürü yerinden daha fazla internet kullanıyoruz İstanbul'da. İsviçre'ye gittiğimde orda sadece internet kafede var internet. Ama burada her kafede var bedava internet.

...Politik herhangi bir örgütlenmede de işin % 90'ı fuzuli sofistikasyon aslında. Yani internetin suçu değil bu. Bence en önemli şey Türkiye'de insanların böyle bir alışkanlığının olmaması. Yani böyle bir inanç yok. Bende de yok böyle bir inanç. 80'lerde genç olmak iyi bir şey değildi. İnternette de pek değişmiyor. Ama internette hiç olmazsa 'ben bunu söyleyebiliyorum' gibi bir şey var. Böyle bir hareket alanı var.

...İnternette de böyle. O da oturacak. Biz daha yeni alışıyoruz buna. 10 sene önce böyle bir şey yoktu. Hatta biz kullanırken sadece offline internet vardı. Sadece maillerimizi alıyoruz kapatıyoruz. Web falan yok. Posta kutusu. Şimdiki kuşak onun içine doğdu ama bu ortam hakikaten okyanus. Yolu yok, haritası yok. Ama bir gün olacak. En iyi örneklerden bir tanesi wikipedia.

...Şimdi web 2.0 diye bir şey var. Bu interneti çöplük haline getiren şeyleri yavaş yavaş sıyırıp anlam katma çabası gibi bir şey. Ve olacak bu.

Yani veriyi o epey değiştirecek. Çöple çöp olmayanı ayırmak çok kolay olacak. Şimdi ortaokula giden birinin çöple çöp olmayanı ayırt etmesi çok zor. Bu çıldırtıcı bir şey. Eskiden bir iki kitabı ve bir de anne babası vardı. Şimdi bir tıkla her şey geliyor.

...Küçük bir kasabada bir internet kafenin kapısında bir kâğıda 'internet vardır' diye yazmışlar. Ne demek bu? Bir sürü internet kafede internet yok. Oyun var. Network oyun. Giriyor kafeye oradaki diğer çocuklarla oyun oynuyor. İnternet değil intranet. Başka bir internet kafeye gitmiştim. 30 tane bilgisayar var. 25 tanesi futbol oynuyor. Televizyonda da dünya futbol şampiyonası var. Onunla ilgilenmiyor. Ronaldo'yu gerçek olmasa da kendisi oynatıyor.

Yayıcılık kariyeriyle öne çıkan isimlerden Mustafa Arslantunali'yla Tamirane'de (santralistanbul) yemekli sohbet ettik. Bize (Asu Aksoy ve Aslı Telli Aydemir) Türkiye'de zaman içinde bilgisayar / internet algısının nasıl oluştuğunu ve bunun kuşaklar arasındaki etkisi konusundaki fikirlerini anlattı. Ona göre internet yeni bir oyuncak ve ona doğan gençlerin bile daha öğrenmesi gereken çok şey var.

Asu: Bilgisayar dünyasına nasıl girdiniz?

Mustafa: ÖSS marifetiyle tabi. Girdiğimden beri de çıkmaya çalışıyorum ama bir türlü çıkamadım. Okulu bıraktım. Bilgisayar mühendisliği okuyordum. Sosyolojiye geçtim. Master için ODTÜ sosyolojide kalacaktım fakat baktım bütün bilgisayar işlerini bana yıkmaya çalışıyorlar. Oradan da kaçtım. Şimdi mesela yayıcılık yapıyorum ya, bilgisayar kitapları basıyorum. Bilgisayar dergileri çıkarttım yıllarca. O zaman yoktu tabii hiç kimse. İki şeyi birden yaptığın zaman o işin muhtarı haline geliyorsun. Bilgisayar yayıncılığına 85'te başladım. O zaman yoktu fazla. Bilgisayar dergilerinin kapağında satranç resimleri olurdu. Satranç işte bilgisayar, yapay zekâ falan. Şöyle bir fark vardı. O zaman iş makinesiydi bilgisayarlar. Daha sonra kişisel bilgisayarlar çıktı ve muhasebe makinesi oldular. Başka hiçbir şeye yaramazdı o zamanlar. Muhasebe makinesinden sonra çizim aleti oldu Macintosh geldi. Sonra oyun aracı oldu. Sonra internet geldi ve çatırdadı. İnternette sonra internet makinesi oldu. Bugün Türkiye'de bilgisayar kullanan insanların çok büyük bir ço-

ğunluğu mesela % 50'den fazladır benim tahminim bilgisayarla internet ile tanışmışlardır. Yani internet olmasaydı bilgisayar kullanmayacaklardı. Çevremde çok insan var artık emekli olmuş ve gece gündüz chat yapıyor.

Asu: Bilgisayar algısının zaman içerisinde değiştiğini ve bir iletişim aracı gibi algılanmasının internet ile gerçekleştiğini belirttin. İnternette insanlar nasıl buluştular Türkiye’de?

Mustafa: ‘80’lerde arkadaş arıyorum break break diye bir şeyler vardı. Telsiz alıp insanlar garip bir şekilde arkadaş arayışına girerlerdi. Yasaktı o zaman. Bir yerde okumuştum Arap ülkelerinde de bluetooth yasakmış. Kapalı toplumlarda insanların buluşma imkânları çok az olduğu için, özellikle kadınla erkeğin ya da gaylerin, bu yeni biçimler hızlı yayıldı. Avrupa’nın bir sürü yerinden daha fazla internet kullanıyoruz İstanbul’da. İsviçre’ye gittiğimde orda sadece internet kafede var internet. Ama burada her cafede var bedava internet. 93 yılında cep telefonları yeni geliyor Türkiye’ye. Alman Pazar analistleri gelmişti. Bizimle de konuşmuşlardı. Bir tanesi çok heyecanlı bir şekilde dedi ki: Türkiye’deki cep telefonu pazarını tahmin etmek için çok güzel bir yöntem buldum. Bakmış Almanya’da 100 tane kişisel bilgisayar var ve 50 tane cep telefonu var. Türkiye’de şu anda 20 tane kişisel bilgisayar var. Demek ki 10 tane cep telefonu pazarı var. Bu iki ürünün alıcı kitlesi benzer. Kültürden filan bağımsız. O adam sonra tamamen yanılmıştı. 6 kat daha fazla satmıştı. Bu tür bir fuzuli iletişim ihtiyacı var. Fuzuli demek yanlış aslında. İhtiyaçsa ihtiyaçtır. Bu toplum 1980 sonrasında dış ortama kapanmış bir toplumdur. Politika zaten yasaklanmış ‘80–‘90 arasında. Yeni teknoloji bu alanı çok hızlı doldurmuş. Çünkü boş bir alan. Avrupalı internete bizim kadar ihtiyaç duymuyor. Burada ya da Kuveyt’te doğrudan boş bir alanı dolduran bir şey. Konuşma isteği çok fazla. Mesela Malatya katliamını tartışan gruplar var. Ama daha iyi durumda olan, mesela teknik konulardan Java’yı tartışan gruplar da var. Onlar çok güzel işliyor. Belli bir amacı var. Bilgiyi paylaşıyor. Fakat bu bizim aleyhimize bir durum. Bu yüzden çok iyi takip ediyorum. Çünkü bu gruplar arttıkça bilgisayar kitabına ihtiyaç azalıyor. Bu tür paylaşım siteleri çok güzel işliyor. Orda bir amaç var. Kendi kendine örgütleniyorlar. Bilenler var bilmeyenler ve yeni öğrenenler var. Gayet güzel işliyor. Teknik yardımlaşma grupları gibi

bunlar.

Asu: Sizce bu tür kanallar haksızlığa karşı ses çıkartabilmek, ortak hareket etmek gibi konularla ilgili ne kadar yardımcı olabiliyor? Benim gördüğüm kadarıyla hareket internette kalıyor, gerçek hayata pek taşınmıyor.

Mustafa: Bir ara karikatürlerde bir şey vardı. Karikatüristler bunu çok komik bulurdu. Bilgisayar var ve üzerinde de bir örtü. Niye komik bu? Diğer tüm eşyaların üzerine dantel koyuyorsa bilgisayarın üstüne de koyacak. O dantel çok geleneksel bir şey. Oysa bilgisayar çok modern bir şey. O ona olmaz. Ha ha ha.. koymuş. Bu yüzlerce kere yapıldı. Yani yeni bir formun, yeni bir teknolojinin eski alışkanlıkları hemen silmesi süpürmesi mümkün değil. O, onun içinde bir yere yerleşecek. Bu her alanda böyle. İnterneti unutam. Politik herhangi bir örgütlenmede de işin % 90'ı fuzuli sofistikasyon aslında. Yani internetin suçu değil bu. Bence en önemli şey Türkiye'de insanların böyle bir alışkanlığının olmaması. Yani böyle bir inanç yok. Bende de yok böyle bir inanç. 80'lerde genç olmak iyi bir şey değildi. İnternette de pek değişmiyor. Ama internette hiç olmazsa 'ben bunu söyleyebiliyorum' gibi bir şey var. Böyle bir hareket alanı var.

Aslı: İnternet henüz genç bir araç. Yaşlı kesimin bir değişim yaratması beklenemez ama genç kesimin bakışı biraz daha farklı olur herhalde.

Mustafa: Tabii, internetsiz bir hayat bilmiyor ki. Bundan on sene önce genç birinin günde 10 saat bilgisayarda sohbet ettiğini hayal bile etmezdik. Rüyamızda görsek inanmazdık. Bilgisayarın karanlık yüzü diye bir şey yazmıştılar. Tabi nefret etmiştik. Özetle şöyle diyor: Bir bilgisayarın sizinle ilişkisi bir buzdolabının ilişkisi kadardır. Daha fazla değildir. Okullara bilgisayar koyarsan tamamdır oldu derler. Öyle bir şey yok. Eğitim ya vardır ya yoktur. Bilgisayar bazen yararlı bazen de zarar. Eskiden kitabın arasına Teksas, Tommiks koyardık. Aynen öyle anne baba 'aa çocuğum ne güzel bilgisayar öğrendi' falan. Ama bu düşünce şimdi kalktı internet sayesinde. Eskinin ön yargısıydı o.

Asu: Şimdi internetin varsa gerçekten değişiyor değil mi?

Mustafa: Yeğenlerim var daha küçük yaşta. İnternette araştırıyorlar. Ne yapmış aslında işte yazmış google'a. İlk gelen linke tıklıyor ve orada ne yazıyorsa ona inanıyor. İnternette bazı şeyleri öğrenebiliriz fakat onun okuldan, ailesinden öğrenmesi gereken şeyler var. Bir şey okuduğu zaman ona hemen inanmaması, tartması ya da onu doğrultması gerektiğini.

Aslı: Politikaya katılım gösteren gençlerin sayısı diğerlerine oranla çok az. Üstelik dışlanıyorlar da.

Mustafa: Evet, inek öğrenci. Ama internet olmasaydı da bu böyleydi. İnternetin buna bir katkısı yok galiba. Politikleşmenin radikalleşme ile de alakası var herhalde. Siyaset ne kadar radikalleşiyorsa türbana karşı vesaire kendini o kadar ait hissediyor. Genç radikaldir yani. Radikal olmak ister. Ama bu olumlu bir politikaya katılım mıdır bu sorgulanır.

Asu: Katılım yollarının çok çeşitlendiği bir ortamdayız. Farklı mecralarla katılım gerçekleşebiliyor. İnternette bu mecralardan biri olabilir. Mesela bir kampanya başlatmak isteyen kişi için internet çok uygun. Çok değişik medya kanallarına ulaşmak, birçok kişiyi bir araya getirerek olumlu ve etkili bir kampanya ve mobilizasyon sağlamak bu teknoloji ile mümkün galiba.

Mustafa: Denetlenmiyor bu. Beş kişi bir araya gelip çok kişinin katıldığı bir kampanya yapmak, hatta internet olmasaydı varamayacağı boyutlara varan birçok kampanya örneği var. Bizkaçkişiyiz.org mesela. Ama genellikle reaksiyoner oluyor bunlar hep. Tahammül sınırlarına gelmiş de geçiyor durumlarda oluyor bunlar. Göreceli daha yumuşak bir şeye katılım daha az oluyor gördüğüm kadarıyla.

Asu: İnternet üzerinden arkadaşlık kurma konusunda ne düşünüyorsunuz?

Mustafa: Ortak buluşulacak kamu mekânı yok pek. Eski görücü usulü de yok artık zaten. Evlenme çağında olup kasabada yaşayanlar bile artık bu geleneği küçümsüyorlar. Eskiden sevişerek evlenmek diye bir şey vardı. Buradaki sevişerek oturup pastanede konuşmak anlamı taşıyor. Bu siberalem.com gibi siteler bunun yerini alıyor. Zaten olmayan bir şe-

Yin yerini dolduruyor. Burada politika yapacak bir alan yok. Dolayısıyla internetteki politik bir hareketlenme hemen o olmayanın yerini dolduruyor ve orda öfke çığ gibi büyüyor. Herkes birbirinin tepkisini taklit ederek harekete geçiyor. Bu bence tehlikeli bir durum. Buradan iyi bir şey çıkmaz. Politik bir şeyin doğru olabilmesi için belli bir kitle olması lazım ve bunun belli bir yapıda gelişmesi lazım. Nebula gibi. Neye dönüşeceği belli değil. Bazı forumlarda yazanları okudum da hakikaten insanın aklına bunları yasaklamak gerekiyor diye geliyor. İnsanlar nick nameler yerine kendi isimlerini kullansalar her şey değişir. Bu bir tiyatro alanı. Politik olacaksa politika tiyatrosu oluyor ya da işte siber alemde ilişki tiyatrosu. Ben yeşil gözlüyüm falan diyor ama karşılaşınca bunun yüzde 90 yanlış olduğu ortaya çıkıyor. Takma isimle her şeyi söyleme hakkını kendinde buluyor insan. Öfkelenme, bir şey bilmeden o konuda atma, cümleler yanlış, kavramlar karışmış...10 sene kadar önce bir arkadaşımız Superonline'da bir forumu yönetiyordu. Orada çıkan bir yazı ile ilgili savcılığa şikâyet edilmişti. Gözaltına alındı ve nöbetçi mahkemeye çıkartıldı. Hakim suçun nerde işlendiği iddia ediliyor diye sormuş ve internette diye cevap vermiş. Neresi orası adresini söyle demiş. Sonunda o dava çok uzun sürdü. Bu sayede onlar da işi öğrendi. Forumda birileri bir şeyler yazıyor. Moderatör ya da yönetici onu kontrol edip silinceye dek orda kalıyor yazı. Başka türlü de sansürlü oluyor. Yanlış demokrasi diye güzel bir anlayış var. Mesela 4 yaşındaki çocuğuna anne baba sorar ve der ki, biz demokratik bir aileyiz her şeye üçümüz karar verimiz. Çocuğun fikrini sorduğun zaman o çocuk muhtemelen dehşete düşüyor çünkü anne babasına güvenmek istiyor. Yani otorite bazen gerekebiliyor. Ama her tür otoriteye karşıyım diyen böyle bir idealist kitle var. Yanlış demokrasi kitlesi. İnternette de böyle. Herkes her şeyi söylesin. Mesela üniversitelerde de var bu. Biri konuşursa hoca onu susturmasın. Eski tip otorite istemiyoruz falan. Ama bu dersin kaynaması demek başka bir şey değil. İnternet bu yanlış demokrasinin gelişmesinde çok katkı sağlıyor bana kalırsa. Mesela bu teknik siteler çok iyi işliyor. Orda bir yanlış hemen tık diye atılıyor. Herkesin işine yarayacak bilgiler kalıyor sadece. Ortak bir dert var. Ama politik sitede böyle değil. O bir şey der bu bir şey der. Bizdeki siyaset meydanı hikâyesi işte. İlk başta herkes bayılıyordu ya. Ne güzel Türkiye konuşuyor filan. Sonra konuştuk, konuştuk, konuştuk.

Asu: Biz bulamadık değil mi tamamen politik ve iyi işleyen bir web sitesi. Bu çok ilginç değil mi? Elimizde böyle bir araç var ve biz bunu kullanmıyoruz.

Mustafa: Yeni oyuncak ama. Daha nasıl çalıştırılacağını öğrenemedik ki. 10 sene sonra kullanabileceğiz. Daha yeni bir oyuncak. Dünyada da öyle. Görmemişlik safhasındayız henüz... Şimdi bilgisayarda bir sürü font var. Ve gazetelere kadar her yer bin çeşit font kullandı ve muazzam bir çirkinlik kepezelik dönemi geçti. Şimdi öyle değil. İnternette de böyle. O da oturacak. Biz daha yeni alışıyoruz buna. 10 sene önce böyle bir şey yoktu. Hatta biz kullanırken sadece offline internet vardı. Sadece maillerimizi alıyoruz kapatıyoruz. Web falan yok. Posta kutusu. Şimdiki kuşak onun içine doğdu ama bu ortam hakikaten okyanus. Yolu yok, haritası yok. Ama bir gün olacak. En iyi örneklerden bir tanesi wikipedia. Muazzam bir şey. 20–30 sene önce kime söylesen olmaz derdi. Bir sürü insana hala olmaz geliyor ama çok güzel işliyor. Britannica ile karşılaştınca çok daha iyi. İkisinde de vandallık oluyor, bir sürü yanlış oluyor ama wikipedia çok daha iyi durumda. Wikipedia'nın benzerleri olabilir ilerde bir sürü alanda. Görünürlüğe dayalı şeyler. Mesela politikada da görünürlük önemli ya. Bu tür yapılar artacak internet içinde.

Asu: Mesela küresel ısınma gibi bir dava internet üzerinden nasıl yürütülebilir? Wikipedia bir format. Böyle bir formatla nasıl bir dava yürütülebilir?

Mustafa: Mesela ben böyle bir şey olsa evimde oturup internetten bir şey yapmak isterim. Ama yok. Her şeyin önce bir formu olmalı. Gerçek dünyada da bu fark etmiyor. Şurada bir eylem olsa onun da bir formu olmalı. Bir düzenleyicisi olmalı yoksa reklâm amaçlı bir şey olur çıkar.

Asu: Peki sence internet üzerinden, hani şu *Second life* oyunu gibi, insanların sadece internet üzerinde yaşadıkları ve sorunları orda çözdükleri bir durum olabilir mi?

Mustafa: Fantezi bunlar.

Aslı: Gerçek hayatın replikası gibi düşünmüyorsunuz değil mi siz interneti?

Mustafa: Hayır, öyle düşünmüyorum. Bu şey gibi; '80-'90'larda bilgi toplumu bilgi toplumu, enformasyon, sanayi toplumu. İlk '60'larda başlayan bir hikâye bu. Bu konuşuldu, konuşuldu. Ama arabalar için petrol lazım. İnsanların karnı acıkacak. Yani o bir fantazm alanı. Bilgisayar oyunlarının hayatı, hatta bütün sinemayı etkilemediğini söylemek zor. Etkiledi çok. Filmlerden türeyen oyunlar, oyunlardan türeyen filmler hep iç içe geçti. Ama gerçekliğin yerini alan oyunlar hepsi fantezi bunların. Eskiden bu fantezi yapay zekâ ile yapılırdı. Robotlar filan yerimizi alacak denildi. Şimdi bunun daha yumuşak versiyonu bu.

Asu: İnterneti kullanarak farklı mecralar açmak, farklı oluş tarzları geliştirmek mümkün değil mi? Mustafa: İşte onun için diyorum ya farklı formlar geliştirmek gerek diye. Wikipedia bunun için bir örnek. Daha önce böyle bir ansiklopedi yapalım desek imkânsız gelirdi. Bunun gibi birçok imkân var aslında henüz keşfedilmemiş. Şu anda her şey çok daha amorf durumda. Mesela e-posta çok belli bir şey. Bu mektuplaşma. 1000 sene önce de vardı. Bunun amaca özelleştiğini düşünelim. Wikipedia gibi amaca özel hale geldiği zaman çok hızla değişiyor. Şimdi web 2.0 diye bir şey var. Bu interneti çöplük haline getiren şeyleri yavaş yavaş sıyrıp anlam katma çabası gibi bir şey. Ve olacak bu. Yani veriyi o epey değiştirecek. Çöple çöp olmayanı ayırmak çok kolay olacak. Şimdi ortaokula giden birinin çöple çöp olmayanı ayırt etmesi çok zor. Bu çıldırtıcı bir şey. Eskiden bir iki kitabı ve bir de anne babası vardı. Şimdi bir tıkla her şey geliyor.

Aslı: Bu ayırıştırma mekanizmasını yine kullanıcıların kendilerinin yapması gerekiyor değil mi?

Mustafa: Tabii, ona ihtiyaç var. Dijital bilginin çok olduğu bir dünyada bir sürü cilt ansiklopediyi oradan buraya taşımak artık anlamsız. Bunun en esaslı örneği wikipedia. Bunun en önemli esası gönüllülük esasına dayalı olması. Linux gibi. O da bir işletim sistemi. Bir taraftan Microsoft muazzam yatırım yapıyor, geliştiriyor. Öbüründe ise o kadar para dönmüyor ve daha iyi. Olabiliyor demek ki. Bu kapitalist önyargılara da karşı bir şey. Türkiye'de böyle gruplar var mesela tamamen serbest bırakıyor, kullanabilirsin diyör. Bu da bir sivil hareket. Para dolaşımının

dışına çıkmak bu. Mesela wikipedia'da çalışanların epey bir kısmı emekli olmuş. Yapacak bir şeyleri yok. Hala ansiklopedi mantığına sahip olan kişiler. Bu sayede ansiklopedi kavramı değişiyor.

Aslı: Türkiye ayağı nasıl?

Mustafa: Wikipedianın politika ayağı mesela bayağı Kemalist'tir. Bakarsanız maddelerine muazzam can sıkacak kadar. Ama mesela bu da değişik. İşte politika orda. Madem öyle, ben böyle diyorsam oturup yazmam gerek. Burada yapılacak olan da belli. Dolayısıyla tembel olan yapmaz. Yapan yapar. Madem o tarz düşünen insanlar daha çok yazıyor o da öyle olacak. Bunun daha politik versiyonlarının nasıl oluşacağını bilmiyorum ama bu olacak. Mesela şöyle anlatayım. Yine teknik bir benzetme olacak ama şu an internetin hali bilgisayara benziyor. Ama çok az programı var. Çalışıyoruz ama çok bir şey yapamıyoruz çünkü az program var. Üzerindeki o yazılımlarla o çok daha işlevsel hale gelecek.

Asu: Sana heyecan veren ne tür teknik gelişmeler var?

Mustafa: Gönüllülük esasına dayalı bir sürü şey çok güzel. Açık kaynak. İnternet dergileri. Sahici dergiler. İlk başta şöyle oluyordu. Bir dergi çıkaralım. Bunu internete de koyalım. Gazetelerde de böyleydi. Gazeteler daha önce tüm gazete sayfasını aynen koymuşlardı webe. Gazete sayfasını taklit ediyorlardı. Şimdi artık başka bir form var. Bu araç başka bir araç. Kağıdı taklit etmenin anlamı yok. Onun gibi kağıttaki derginin internette sunulması değil sadece internet için yapılmış dergilerden söz ediyorum.

Asu: İnternetin olanaklarını kullanarak, mesela Guardians'ın sitesine girdiğin zaman sadece internette olabilecek bir dünya ile karşılaşıyorsun. Oradan arşivlere girebiliyorsun, online bağlantı kurabiliyorsun...inanılmaz. Bunu başka bir yerde yapman mümkün değil.

Mustafa: Kaldı ki onlar bile televizyon gibi bir araca bağlı olmak zorunda. Sırf internet için yapılan yayınlar olduğu zaman çok daha ilginç oluyor. Wired mesela. Sonuçta bir gazete var. Adam onu satıyor aslında. Mesela basılı olarak da çıkıyor ama sitesi bambaşkadır. Tanıyamaz insan girdiği zaman. O internete başka bir şey yapmış. Sadece adı aynı. ..

kâğıdın ikinci planda kalması ve internet için özel bir şeyler yapılabilir. Mesela bir site var ve ben neredeyse her gün bakıyorum. Çok basit bir şey. Sayfa açıldığı zaman 4-5 sütun var. Bir tarafta makaleler, bir tarafta haberler. Çoğunlukla İngilizce. Dünyanın her yerinden seçilmiş makale, yazı, yorum, kitap eleştirisi var. Adam benim yerime seçmiş. Hepsine spekülâtif bir giriş yapıyor. Belli bir kalitesi var.

Asu: Türkiye’de blog olayı hakkında ne düşünüyorsunuz?

Mustafa: Şöyle bir şey çıkacak yakında. Tek tük gördüm. Türkiye’de görmedim de. İşte blogları tarayacak. Demin dediğim şeyi bloglar için yapacak. Hiç rastlamadığımız blogları görme şansımız olacak. Görünür-lüğü artıracak bir şey bu.

Aslı: Google algoritması farklı bir şey değil mi? Yani google da sıralamaya girmek vs.

Mustafa: Tabi, tıklamaya dayalı o. Mesela google copy paste yapıldığı zaman o sitenin orijinal bir yerden alındığını düşünerek onu sıralamaya koymuyor. Onu çalmıştır diye düşünüyor. Biz şimdi bilişim sözlüğünü internete koyuyoruz ama bunu aşama aşama koyuyoruz çünkü aynı muameleyi görür. Bir sürü site var öyle işte birileri bir yerlerden copy paste yapmış ve bir daha uğramamış o siteye. İnternet kocaman bir çöplüktür bir bakıma. Arada bir hesaplarla ilgili bazı dedikodular çıkar işte şayet bir ay içerisinde hesabınıza girmezseniz kapatılacak filan. Bunlar hep yalan ama böyle bir şeyin yapılması lazım bana kalırsa. Bir sürü hesap var artık. Ölen var kalan var. 10 yıl boyunca o hesaba girilmiyorsa o hesabın imha edilmesi gerekiyor. Bir temizlik yapılması gerekiyor. Zaten senin benim bilgisayarımda duruyor onlar. Paylaşımlı kullanıyorlar makineleri... Bu paylaşım meselesi müzik piyasasını sarstı mesela. Eskiden bir şarkı bir dolardı. Şimdi bir albüm bir dolar. Korsan alacağına ne ki bir dolar ver. En azından legal olsun.

Aslı: Peki ya ekşi sözlük? Aslında kurucusunun arkadaş çevresi ile sohbet etmek için kurduğu bir site. Ama elinde patlamış ve böyle hiyerarşik bir forum sitesine dönüşmüş.

Mustafa: Bu özgür bir form. Çıkmış ortaya. Böyle şeyler çıkacak ve

bazıları gerçekten çok amaçsal olacak. İnternet politik açıdan, başka açıdan çok kullanışlı olacak. İnternet bunun için çok uygun...

Asu: Henüz böyle şeyleri görmüyoruz değil mi? Çok standart politik katılım çerçevesinde gerçekleşti. İnterneti kullanıp gerçekten Türkiye'yi etkileyecek yeni formlar bulmak. Yok öyle şeyler henüz.

Mustafa: Gönüllülüğe dayanan çıkar. Ama şöyle şeyler var. Yanlış kıyaslamalar şuna yol açıyor. 2001 seçimlerindeydi galiba, evet Al Gore'un kaybettiği seçimlerde internet de kaybetmişti. Nasıl Al Gore yanlış bir şekilde, hileli bir şekilde kaybettiyse orda da hileli bir şekilde internet televizyona karşı kaybetti. Seçimler internetten izlenecek falan dediler. Sonra televizyon açık farkla öne geçti. O anda insanlar televizyondan canlı bir şekilde izleyebilecekken internete gerek yok ki. Yanlış bir karşılaştırma. İnternet televizyondan sonra geldi, onun yerini almasını beklemek saçma. O başka bir şey. Öyle bir şey geliyor ki artık seçim kampanyalarının başka bir şekilde parçası oluyor. Televizyonun yanında o artık bir katılım gerektiriyor. Gönüllülük esas olmalı. Başka türlü yürümüyor. Bu dilek ya da niyet değil. O kadar zor ki gençlik üzerine konuşmak. İnternet buna daha zorluk katıyor. Küçük bir kasabada bir internet kafenin kapısında bir kâğıda 'internet vardır' diye yazmışlar. Ne demek bu? Bir sürü internet cafede internet yok. Oyun var. Network oyun. Giriyor kafeye oradaki diğer çocuklarla oyun oynuyor. İnternet değil intranet. Başka bir internet kafeye gitmiştim. 30 tane bilgisayar var. 25 tanesi futbol oynuyor. Televizyonda da dünya futbol şampiyonası var. Onunla ilgilenmiyor. Ronaldo'yu gerçek olmasa da kendisi oynatıyor.

IV. Genç Sanal Topluluklar ve yeni katılım biçimleri

Gerçek zaman / sanal etkileşimi: Toplumsal paylaşım ağları⁶², işlevsel katılım odakları ve sivil yeterlik⁶³

Yrd. Doç Dr. Aslı Telli Aydemir, İstanbul Şehir Üniversitesi

Giriş

Civicweb projesi kapsamında, Türkiye’de derinlemesine görüşme yaptığımız 12 website editörü, interneti alternatif bir kamusal alan olarak gördüklerini, ancak kullanıcıların çoğunun daha bu konuda çok bilinçli olmamasından dolayı internet sitelerinin aktif bir biçimde kullanılmadığını öne sürdü. Eski medyanın yarattığı gündemin eski ve geçersiz olduğunu savunan editörler, internetin sivil ve politik katılımı yaratmasa da, başlattığını düşünüyor. Kullanıcılar sivil ve politik içerikli kampanyaları buradan haber alıyorlar ve daha sonra çevrimdışı (gerçek zamanlı) eylemlere katılıyorlar. Bazı editörlere göre internet farklı görüşleri barındırıyor ve çeşitlilik içeriyor; bazılarına göre ise tam bir savaş alanı. Özellikle forumlar söz konusu olduğunda karşıt ve radikal bir görüşü olmayan forumlarda uzun süre varlık göstermiyor. Bu görüşmelerde olsun, kitap için yaptığımız diğer röportajlarda olsun ortaya çıkan panorama internette Kemalist gençliğin aktif olduğunu gösteriyor. Dolayısıyla vikipedi gibi ortamlarda Kemalist içerik dikkat çekiyor. Viki benzeri arayüz kullanılan üniversite sözlüklerini Türkiye gençliği yoğun olarak kullanı-

⁶²Sosyal ağlar

⁶³Robert A. Dahl (2008) tarafından, politika yapım sürecinde etkisi üzerinde durulan “civic competence” kavramının Türkçe’ye çevirisidir.

yor. Bu sözlüklerde belli bir hakim görüşten çok çeşitli görüşler bulmak mümkün. Gençlerin sivil ve politik motivasyonlarına hitap eden bu ortamlar aracılığıyla gençler, yaşamdaki duruşlarını ve kimliklerini istedikleri şekilde açıklayıp, küresel kampanyalara da katılabiliyor. Facebook ve friendfeed gibi toplumsal paylaşım ağlarının da bu misyona sahip olduğu bir gerçek.

Web ortamının sivil / politik amaçlı kullanımı anketi (karşılaştırmalı)

Civicweb proje ortağı 7 Avrupa ülkesi (İngiltere, İsveç, İspanya, Hollanda, Macaristan, Slovenya, Türkiye) çapında, 15-25 yaş arası gençlere çevrimiçi (online) uygulanan anketin Türkiye sonuçlarıyla Habitat için Gençlik derneği kolaylaştırıcılığında Ulusal Gençlik Parlamentosu temsilcilerine ait veriler karşılaştırılmıştır. Çevrimiçi veri toplama Ekim-Kasım 2007 tarihlerinde gerçekleştirilirken, aynı anket Ulusal Gençlik Parlamentosu temsilcilerine, Nisan 2007'de Kuşadası'nda gerçekleşen yaz okulunda uygulanmıştır. Ayrıca anket, farklı coğrafi bölgelerdeki Anadolu kentlerinde okuyan gençlere Ekim-Aralık 2007 tarihinde yüz yüze uygulanarak, verilerin sınanması sağlanmıştır.

Kullanıcıların demografik bilgileri şöyledir: Genel anket sonuçlarına göre, (Civicweb proje ortağı 7 Avrupa ülkesi tarafından düzenlenen ankete toplam 6,489 denek katılmıştır; Türkiye'den katılımcı sayısı 1238'dir) ortalama yaş 19,2; katılımcıların % 55'i genç kadındır. % 10 şu anda yaşadığı ülkede doğmadığını belirtmiş; % 56 tam ya da yarı zamanlı olarak çalıştıklarını belirtmiştir. % 57 bir dine mensup olduğunu (% 32,3 Hristiyan, % 20,1 İslam) eklemiştir. Bütüne bakıldığında yaklaşık 10 yıllık öğrenimlerini tamamlayan katılımcıların, % 70 kadarı ebeveynleriyle ve ekonomik olarak onlara bağımlı olarak yaşamaktadır (Civicweb projesi Web ortamının sivil / politik amaçlı kullanımı raporu, s.14). Bu veriler Türkiye'deki gençlik meclisi temsilcilerinin profilleriyle karşılaştırıldığında, meclis temsilcilerinin yaş ortalamasının biraz yüksek olduğu (22.3) ve kadın erkek dağılımının farklı olduğu ortaya çıkıyor (% 77.1'i

erkek, 22.9'u kadın). Bu dağılımın kısa süre içinde daha dengeli bir orana ivmelenmesini umuyoruz. Yaş ortalamaları yüksek olduğundan ortalama 12 yıllık öğrenim gören temsilcilerin % 25.3'ü aileden ayrı olarak yaşamakta ancak çoğunluğu ekonomik olarak ailesine bağımlı.

İnternet kullanım pratiklerine gelince: Deneklerin % 90'ı internete evden bağlanmakta, haftada ortalama 6.3 gün ve günde 3.3 saat internet kullanmaktadır. Deneklerin % 74'ü internet kullanırken tümüyle özgür olduğunu ve ortalama olarak 7 yıldır internet kullandığını belirtmiştir. Deneklerin çoğunluğu internet kullanırken kendilerine güvendiklerini belirtmişlerdir. Anketin Türkiye ayağına gelince, Ulusal Gençlik Meclisi temsilcilerinin % 63.9'u internete evden bağlanmaktadır. Haftada ortalama 6.3 gün ve günde 4.05 saat internet kullanmaktadırlar. % 89.2 kişi interneti kullanırken tamamen özgür; % 8.4 çoğunlukla özgür; ortalama 7.4 yıldır internet kullanıyorlar. Bu veriler, proje kapsamında uygulanan anketle örtüşmektedir. Ancak internete evden bağlanma oranı gençlik meclisi temsilcileri arasında daha düşüktür. Buna karşılık, Türkiye İstatistik Kurumu tarafından 2008 yılında revize edilen % 35.9'luk Türkiye ortalamasından bir hayli yüksektir.

Proje kapsamında uygulanan ankette, internet kullanırken genç kadınlar genç erkeklerden daha güvensiz, daha az deneyim sahibi olduklarını ve interneti daha az kullandıklarını belirtmişlerdir. Özellikle Hollanda ve Türkiye'de internet kullanımları üzerinde daha fazla kontrol hissettikleri ortaya çıkmıştır.

Gençlik meclisi temsilcilerine gelince, haftalık ve günlük kullanım yoğunlukları cinsiyet değişkenine göre farklılık göstermemektedir. Ayrıca neti kullanım özgürlüğü ile cinsiyet arasında da bir ilişki bulunamamıştır.

Etnik ve dini belirteçlerin genel ankette de gençlik meclisi üyelerine uygulanan ankette de herhangi bir etkisi tespit edilmemiştir. Türkiye dışındaki 6 Avrupa ülkesinde, internet deneyimiyle eğitim süresi arasında pozitif ilişki saptanmıştır. Türkiye'de bu ilişkinin bulunmaması, okullarda bilgisayar laboratuvarlarının eksikliğine ve genel olarak devletin tutarlı bir bilişim pedagojisine yönelik politikası bulunmamasına bağlanabilir.

Gençlik meclisi üyelerinin % 51.8'i aileleri ile yaşıyor ve % 63.9'u evden bağlanıyor. Ailesi ile yaşayanların % 60.5'u evden bağlanıyor. Ailesi ile yaşamayanların % 67.5'i evden bağlanıyor. Proje kapsamında uygulanan ankette, 22-25 yaş arasındaki gençler internet kullanırken daha özgür olduklarını ifade ediyorlar; kendilerine daha çok güven duyuyorlar ve daha çok internet deneyimleri var. İnternet kullanım sıklığı ve yoğunluğu da yaş arttıkça artıyor.

- Müzik, haber ve film siteleri denekler arasında en popüler olan siteler. Düşünülenin aksine çöpçatan ve porno sitelerine en az ilgi gösterdiklerini belirtiyorlar; bu çalışmada önemsenmesi gereken bir başka veri siyasi parti sitelerini de en az ilgi gösterdikleri siteler arasında saymaları.
- Altı unsur farklı websitelerine ilginin nedeni olarak belirtiliyor: Eğlence, yaşam tarzı, sosyal adalet, yeni sosyal hareketler, dini konular ve seçim siyasetiyle ilgili içerik.
- Katılımcıların yarıdan fazlası seçim siyasetiyle ilgili websitelerine hiç ilgi göstermiyor; % 10-20 çevre, yeni sosyal hareketler ve dinle ilgili sitelere biraz ilgi gösteriyor; yaklaşık % 15 sivil ve politik sitelere ilgi gösteriyor. Bu ilgi daha olgun gençlerde (22-25 yaş), ebeveynleriyle yaşamayanlarda, dindar gençlerde ve genç kadınlarda artıyor.

Gençlik meclisi temsilcileri arasında haber siteleri (% 73), sosyal eşitsizlik ve insan hakları konulu siteler en popüler olanlar. Çevrim-içi kumar, romantizm-çöpçatan siteleri ve porno konulu siteler ise en az rağbet görenler.

Sosyal eşitsizlikle ilgili sitelere katılımcıların % 62'si,
Dini konulara % 36.4'ü,
Ayrımcılıkla ilgili sitelere % 52.5'i,
partilerle ilgili sitelere % 45.6'si,
barışla ilgili sitelere % 44.2'si,

insan hakları ile ilgili sitelere % 58.2'si,
hükümetle ilgili sitelere % 27'si,
seçimlerle ilgili olanlara % 60.5'i,
azınlıklarla ilgili sitelere % 48.8'i çok ilgili olduğunu belirtiyor.

Yaş ile sitelere ilgi verileri arasındaki ilişkiyi test ettik: sanal alışveriş, moda, yaşam tarzı, dini ve porno sitelere gösterilen ilgi ile yaş arasında belirgin bir ilişki tespit ettik. Yaş arttıkça bu sitelere ilgi artmaktadır. Cinsiyet değişkeninin de belirgin bir etkisi var. Erkeklerin bilgisayar donanımı, çöpçatanlık - romantizm ve porno sitelere ilgisi kızlara göre belirgin şekilde fazlayken; kızların müzik, filmler, çevre, barış, insan hakları, sosyal eşitsizlik ve sanat-edebiyat sitelerine ilgileri erkeklere oranla belirgin farklılıklar gösteriyor. Yaşanılan yerin sadece online alışveriş sitelerine gösterilen ilgiye etkisi var. Bu tür sitelere yalnız yaşayanlar, diğerlerine oranla daha fazla ilgi gösteriyor.

Genel anket sonuçlarına göre, interneti sivil ve politik amaçlı kullanım gerçekten çok düşük düzeyde: Katılımcıların ancak % 10'u interneti bu amaçla kullanıyor ve yine ancak % 10'u herhangi bir e-katılım gösteriyor. Bu e-katılım göstergelerine online imza kampanyalarına katılım, siyasi yorum yapmak ve e-posta iletmek sayılabilir. Aktif e-katılım oranındaki düşüklüğün yanında parti ve hükümet politikaları en az ilgi çeken alan.

Gençlik meclisi temsilcilerine gelince, katılımcıların % 32'si politik partileri, % 33'ü sosyal sorumluluk sitelerini, % 22.2'si siyasi eylemci ve grupların sitelerini, % 15.2'si aşırı sağ siteleri, % 16'sı dini grup ya da örgütleri, % 57.8'i öğrenci örgütleri veya kulüplerini, % 41.5'i Avrupa Birliği sitelerini, % 32.6'sı hükümet sitelerini, % 65.8'i gençlik merkezlerini, % 16.6'sı şirketleri sosyal olarak daha sorumlu kılmak için baskı yapanların sitelerini, % 29.3'ü dünya fakirliği ile ilgili siteleri, % 21.3'ü kadın hakları ile ilgili siteleri, % 20'si azınlık hakları ile ilgili olanları, % 7.4'ü eşcinsel hakları ile ilgili siteleri, % 26.38'i insan hakları ile ilgili siteleri son 12 ayda sıkça ziyaret ettiklerini belirtmişlerdir. Bu tespitler genel anket uygulaması sonucu sunulan tespitlerden çok daha yüksektir.

Bunun yanında çevrimdışı (yüz yüze) katılım da proje ortağı ülkeler arasında pek yaygın olmamakla birlikte, katılımcıların ancak % 13'ü an-

kette belirtilen çevrimdışı katılım biçimlerini benimsiyor. Gönüllü olarak dernek ve vakıflarda çalışmak ve para bağışlamak en popüler katılım biçimleri olarak sayılabilir. Ebeveynleriyle yaşamayanlar, dindar olanlar ve 22-25 yaş grubunda olanlar daha katılımcı profile sahip görünüyor.

Hem gençlik meclisi temsilcilerinde hem de genel anket tespitlerinde çevrimiçi ve çevrimdışı katılım pozitif ve güçlü bir korelasyon gösteriyor. Benzer değerde bir korelasyonu, e-katılım ve sivil/politik websitelerine ziyaret arasında tespit ettik. Dolayısıyla sanal ve yüzyüze olarak gerçekleşen sivil hareket birbirinin yerine geçmek yerine birbirini tamamlar ve destekler niteliktedir.

Çevrimiçi ve çevrimdışı sivil ve politik içerikli aktiviteleri bir arada inceleyince dört farklı katılım biçimi ortaya çıkıyor: *Çevrim dışı aktivizm, sivil paylaşım, sosyal bilinç taşıyan alışveriş ve savunuculuk*. Bunlar arasında sivil paylaşım ve savunuculuk hem internet yoluyla hem de çevrimdışı yürütülebiliyor.

Özellikle Türkiye'deki katılımcıların interneti sivil paylaşım amaçlı yoğun olarak kullandıklarını saptadık. Avrupa ülkelerinden ankete katılan gençlerin geleneksel siyasi katılım biçimlerine çok az ilgi gösterdiği söylenebilir. Çevrimdışı aktivizm ise biraz daha yüksek oranda.

Sivil paylaşım için interneti sıklıkla kullandığını belirten katılımcıların, sivil ve politik içeriğe sahip tüm web platformları ilgi alanları dahilindedir. Bu veriden yola çıkarak farklı konu yelpazesi içeren ama hiç kuşkusuz sivil ve politik paylaşımın da yoğun olarak gerçekleştiği sosyal ağ sitelerinin popülerliği üzerinde durmak yerinde olur.

Türk kullanıcıların Facebook'ta dikkat çekici yükselişi dünya genelinde dikkatlerin üzerimizde toplanmasını sağlıyor ve bu konuda yeni bir kilometre taşı geride bırakmak üzereyiz. SocialBakers'a⁶⁴ göre Facebook'taki Türk kullanıcı sayısı **30 milyona** dayanmış durumda.

Şu anda Facebook'taki kullanıcı sayımız, toplam kullanıcı hesabı 29.3 milyon civarında. Halen dünya sıralamasında 4. konumdayız ve 3. sıra-

⁶⁴Fırat Demirel'in 25 Haziran 2011 tarihli yazısı için: <http://www.webrazzi.com/2011/06/25/turkiye-facebook-30-milyon/>

Etkinlik & Harcanan Zamanın (%)	
Toplam internet kullanımı	100.0%
Anlık mesajlaşma (MSN, Gtalk, vb..)	25.9%
Sosyal Ağlar (Facebook, Friend Feed, Twitter, Forum alanları, vb..)	9.9%
Oyun	6.9%
E-posta	4.6%
Haber/Bilgi	4.1%
Multimedya	2.7%
Arama	2.5%
Gazete	2.3%
Diğer	41.3%

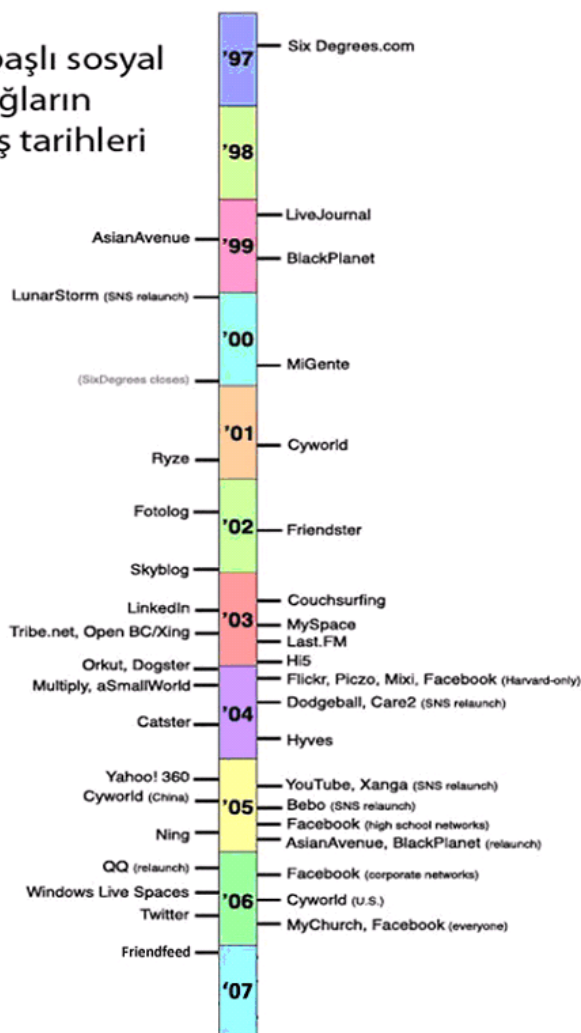
Şekil 1: Türkiye’de İnternet etkinlik tablosu

daki İngiltere ile aramızda 500 bin kişilik fark var.

Kullanıcı sayısının artışına baktığımızda son 1 ayda Facebook’taki kullanıcı kitlemize yüzde 6,27 artışla **1.7 milyon** kişinin eklendiğini görüyoruz. Bu da önümüzdeki ay ortalarında 30 milyon sınırını geçebileceğimize işaret ediyor.

İnternet kullanıcılarının internette geçirdiği zaman sıralamasında ise **sosyal ağlar**, üst sıralarda yerini koruyarak internette geçirdiğimiz zamanın önemli bir kısmını kapsıyor diyebiliriz.

Belli başlı sosyal ağların açılış tarihleri

Yukarıda belli başlı sosyal ağ sitelerinin açılış tarihlerini gösteren bir çizelge yer alıyor.⁶⁵ 1997'de başlayan bu iletişim biçimi, 2006'da Facebook ve Twitter, 2007'de Friendfeed'in kurulmasıyla dönüm noktasına ulaşıyor. Sosyal Ağların (toplumsal paylaşım ağları) sınıflandırmasına baktığımızda ise; çok daha kesin çizgilerle bir ayırım söz konusu. Bu ayırımı şu anki örnekler ile 5 ayrı kategoride inceleyebiliriz:

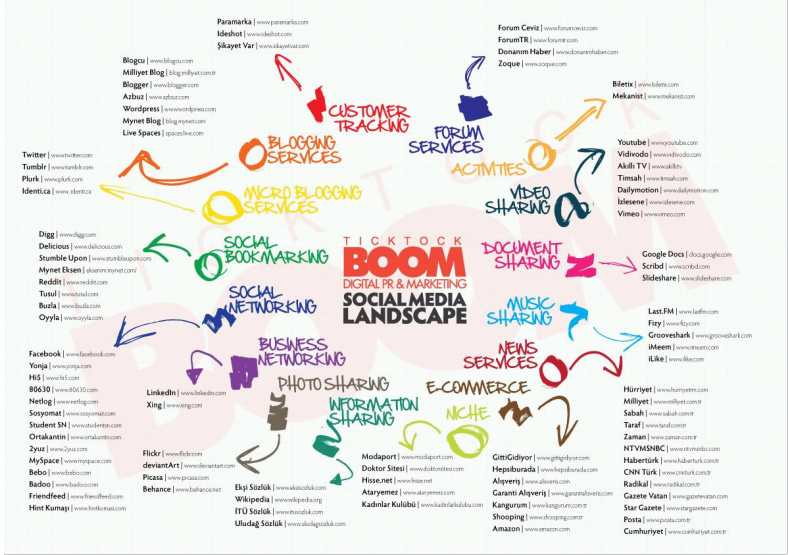
SOSYAL AĞLARDA SINIFLANDIRMA					
KATEGORİ	Arkadaşlık ve Çevre Edinme	Sosyal İş Ağları	Çöpçatanlık Ağları	Mezuniyet Ağları	Marka Sosyal Ağları
AMAÇ	Sosyal Çevre Odaklı	Kariyer ve İş Geliştirme	Ruh Eşini Bulma, Evlilik	Mezunlar ve Aynı Okul Okuyanlar	Marka Tutkunları Marka Eşikleri
	  	 	 	 	

* Sosyal Ağlar burada verilen marka örnekleri ile sınırlı değildir. Sınıflandırmayı örneklendirmek için seçilmişlerdir

* Facebook 2004 yılında Harvard Üniversitesi öğrencilerini bir araya getiren bir sosyal paylaşım sitesi olarak kuruldu. Ancak diğer kategorilerde hizmet ediyor.

Tasarım Ercüment Büyükgöner 2009 - Türkiye İnternet Konferansı Sosyal Ağlar Konuşması

⁶⁵ Mayıs 2011 verileri için: <http://www.turkforum.net/1108645106-turkiye-internette-en-cok-anlik-mesajlasma-zaman-gecieri.html>

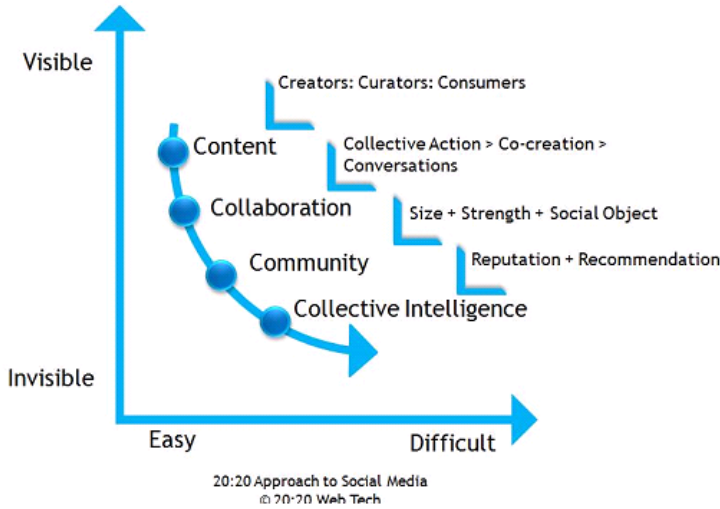
<http://www.slideshare.net/bulentongun/turkish-social-media-landscape-2010>

Türkiye'deki sosyal paylaşım ağları topoğrafik incelemesi için bu kro-kiden faydalanmanızı öneririm.

Yurtdışından araştırma örnekleri

Aileler bilgisayar oyunları başında zaman geçiren ve porno sitelere maruz kalan çocuklarla ilgili endişelene dursun, sosyal ağlarda harcanan zaman da işverenlerin başını ağrıttıyor. Biz kendi incelememize dahil olan yaş grubuna bakarsak, 14-22 yaş arasında yer alan gençlerin sosyal ağlarla etkileşim yoğunluğu ve kullanım amaçları hiç kuşkusuz farklı. Sosyal etki çalışmaları, genel olarak, sosyal ağların lisede ve üniversitede akademik başarıyı nasıl etkilediğini inceliyor.

Bu konuda yayımlanan güncel bir rapor (Karpinski, 2009), Chicago'daki Illinois Üniversitesi'nde okuyan lisans öğrencilerinden elde edilen verilerle, 14-22 yaş çapraz- analiz grubu verileri ve genel Amerikan gençliği verilerinin analizini içeriyor. Bu örneklemelerin hiçbirinde, Facebook kullanımı ve notlar arasında göze batan bir ilişki kurulamadı. Hatta, notları daha yüksek olan öğrencilerin daha sık Facebook kullandıkları görüldü. Kullanıcıların belli bir süreye yayılan (2007-2008 öğrenim dönemi) akademik performansında da bir değişiklik saptanmadı.

20:20 Web Tech (www.2020webtech.com) adlı sosyal medya analitiği yapan şirketin kurucu ortağı Gaurav Mishra tarafından ortaya atılan kurama göre ortak hareket üzerine içerik üretimini tercih edenler 4 C modelini uyguluyor (bkz. ilgili grafik): Content: İçerik, Collaboration: Dayanışma, Community: Topluluk ve Collective Intelligence: Ortak akıl. Bu modele göre, aktivizm odaklı sosyal medya kullanımı, artarak devam eden karmaşık işbirliği ve etkileşim biçimleri içermekte, bu da basit içerik üretimine ve ortak akıl sistemlerinin oluşturduğu itibara dönüşmektedir.

Bugün Facebook üzerinde ne kadar çok sayıda arkadaşınız, twitter üzerinde ne kadar çok takipçiniz varsa o kadar sanal ve belki de gerçek zamanlı itibara sahipsiniz. Şimdi bir gazete haberine kulak verelim...

Daha Popüler Kaynaklar

8 Eylül 2009 tarihli Radikal gazetesinde çıkan ‘Profesyonel arkadaş pazarı’ başlıklı yazıda, uSocial’in twitter ve Facebook için arkadaş sattığına yer verilmiş. uSocial’in 24 yaşındaki yöneticisi Lary Hall “Kullanıcılarımız genellikle 16-25 yaş arası gençler ve bu gençler arkadaş sayılarının fazla olmasını istiyor. Biz de onlara yardımcı oluyoruz. Gerekirse profillerini düzenleyip daha çok ilgi çekecek, daha fazla kişi tarafından sevicek özellikler ekliyoruz” diyor. Siber ortamda arkadaş satın almanın karşılığı ise çoktan belirlenmiş: 1000 Facebook arkadaşı 177 dolar, 5000 Facebook arkadaşı 654 dolar, 1 hafta içinde 1000 Twitter takipçisi sağlamanın bedeliyse 87 dolar. Fena değil, ha?!!!

Facebook sözcüsü Barry Schnitt ise bu durumdan şikayetçi. uSocial’ı kullananların site yöneticilerine Facebook kullanıcı ad ve şifrelerini verdiğini söyleyen, bunun da sitenin güvenlik sistemini kontrol edilemez hale getirdiğini söyleyen Schnitt, uSocial yöneticilerine dava açmayı düşündüklerini ekliyor. Sosyal ağ siteleri arasında da çetin bir savaş sürüyor gibi. Bakalım aradan kim galip çıkacak? Umarız herkesten önce kullanıcılar gerçek üretici konumuna geçip kazanan taraf olur.

Ancak elbette gerçek üretici konumunda olabilmek için sayısal yeterlilikle desteklenmiş belli bir sivil yeterlik düzeyine sahip olmak gerek. Bu matematik denkleminde neyi kastediyoruz?!! Websiteleri, intranetler ve mobil ortamlar için ilginç hizmetler veren Webcredible adlı İngiliz firması, Kasım 2007-Ocak 2008 ayları arasında bir anket düzenlemiş.

Soru şu: Hız ve bağlantı kalitesinin problem olmadığı bir durumda, cep telefonunuzda şunlardan hangisini kullanırdınız?

Sonuçlar:

- Sosyal ağlar (% 25)
- Seyahat bilgileri/planlama (% 13)
- E-Posta (% 33)
- Yerel Bilgiler-Çevrenizde neler oluyor bitiyor (% 20)
- Online alışveriş (% 9)

Sosyal ağların 2. sırada olması, bahsettiğim ihtiyaçların teknolojiden bağımsız şekilde, ama teknolojinin de tüm olanaklarını kullanarak giderileceğini gösteriyor.

Türkiye’de Yonja, 80630, Siber Alem gibi arkadaşlık siteleriyle tohumu atılan, Çember.net ile sosyal-iş ağı kavramıyla kalitesi ve entelektüel bilgi birikimi yükselen sosyal ağlar kavramı, ülkemize Facebook, MySpace, Linkedin ve XİNG gibi dev sosyal ağ markalarının gelmesiyle hızla tanınmaya ve gelişmeye başladı. Sadece arkadaş, sevgili bulmanın ötesinde de paylaşımlar olabileceğini bize gösteren bu siteler, aynı zamanda insanların bu ortamlardaki paylaşımları süresince kendi bilgi birikimlerini geliştirdiğini, kariyerlerini değiştirdiğini ve hatta eğitimlerine beklenmeyecek ölçüde yardımcı olduğunu gösteriyor. Tabi ki bu işin erbapları Amerika’dan çıkıyor.

Haliyle bilgi ve istatistik toplumu olan bu ülkenin bilim insanları ve üniversiteleri hemen sosyal ağlar olgusunun peşine düşmüş, yorulmaksızın araştırmalara başlamışlar. Her ne kadar devlet destekli bir proje olduğuna inansam da (tıpkı Windows gibi) Facebook gibi sosyal ağlar üzerine aforizmalar üretilmeye başlanmış bile; Facebook öğrencilerin üniversite hayatına adaptasyonunu kolaylaştırıyor mu?⁶⁶, sanal sosyalleşme bizi daha mı akıllı kılıyor⁶⁷, Second Life (internetin en büyük sanal yaşam platformu) gerçek hayattaki sosyal becerilerimizi geliştiriyor mu⁶⁸ gibi yığınla sorunun peşine düşmüş durumda bilim dedektifleri.

⁶⁶<http://www.sciencedaily.com/releases/2008/05/080512094426.htm>

⁶⁷<http://psp.sagepub.com/cgi/reprint/34/2/248>

⁶⁸<http://www.sciencedaily.com/releases/2008/07/080717210838.htm>

2008 yılında Minnesota Üniversitesi'nde yapılan bir araştırmada, araştırmaya katılan öğrencilerin % 94'ü interneti kullanmakta, % 82'si evden bağlantı kurmakta ve % 77'sinin en az bir sosyal ağda profili mevcut. Buradan yola çıkan araştırmacılar öğrencilere sosyal ağları kullanarak neler öğrendiklerini sormuşlar; öğrenciler teknoloji becerilerini (bilişsel yetilerini) geliştirmesini ilk sıraya koymuşlar. Bunu yaratıcılık, yeni ve farklı fikirlere açıklık, iletişim becerileri izlemiş. Yaşları 16-18 arasında 13 farklı lise öğrencisi üzerinde yapılan 6 aylık bu araştırmanın sonuçları gösteriyor ki, günümüz eğitim sisteminde, tabi ki bahis konusu araştırma Amerika'da yürütüldüğü için bu ülkenin eğitim sistemi olarak anlayalım, çocukların ve gençlerin başarılı bir yaşam için sahip olması istenen 21. yüzyıl yeteneklerini sosyal ağlar sayesinde çarçabuk geliştiriyorlar. Aynı zamanda yaratıcı becerilerini de, mesela şiir, sinema gibi, paylaşarak entelektüel birikimlerini çoğaltıyorlar.⁶⁹

Sosyal medya yaygınlığı konusunda kafanızda rakamsal haritanın oluşmasına katkıda bulunacak birkaç ayrıntı. Bu rakamlar 2009-2010 dağılımını gösteriyor.

- 126,861,574 – İnternet üzerindeki blog sayısı⁷⁰.
- % 84 – Daha fazla kadın üyesi olan sosyal ağ siteleri.
- 27.3 milyon – Twitter üzerinde günlük tweet sayısı (Kasım 2009)
- % 57 – ABD'de Twitter'ı kullananların oranı. .
- 350 milyon – Facebook kullanıcısı.
- % 50 – Her gün Facebook'a giren kullanıcı oranı.
- 500,000 – Aktif Facebook uygulaması sayısı.

⁶⁹<http://www.kurumsalhaberler.com/bilgikurdu/bultenler/sosyal-aglar-insanlarin-egitim-duzeylerine-katki-sagliyor-mu-yoksa-sadece-egleniyor-muyuz/>; 01.06.10

⁷⁰BlogPulse'tan [<http://www.blogpulse.com/>] 17 Haziran 2010'da alındı

Sosyal medya istatistikleri BlogPulse, Pingdom (www.pingdom.com), Twittercounter (twittercounter.com), Facebook (www.facebook.com) ve GigaOm'dan (www.gigaom.com) alınmıştır.

Bu makaleyi yazarken “Toplumsal Paylaşım Ağı facebook: Görülüyorum, öyleyse varım” başlıklı kitaba değinmeden geçmek haksızlık olur. Sonuç bölümünde de değindiğim *izleyen yurttaşlar* modeline uygun olarak, Binark ve ekibi kitabın genel değerlendirme bölümünde (293) şöyle yazmış:

...Görmek isteyen birey mikro iktidar düzleminde toplumsal paylaşım ağlarında eski ve/veya yeni arkadaşlarını gözetlemekte, makro iktidar düzleminde ise bu bireyin sanal uzamda bıraktığı tüm elektronik ayak izleri başta ulus devletin emniyet güçleri olmak üzere tüm kapitalist örgütlenmeler tarafından da takip edilmektedir.

...bu gözetim ve denetleme, bireyi yasal olmayan davranışlarda bulunanları “ihbar” etmeye de davet etmektedir.

...Bu noktada, yurttaşın tanımında, dolayısıyla da failliğin tanımındaki bir dönüşümü görebiliriz: Bauman'ı izleyecek olursak, aklını kullanan “de facto” bireyden “de jure” bireye (2005:135-136).⁷¹

Yukarıda belirtilen “de facto” bireyle “de jure” birey arasındaki bağın kurulması gerektiğini belirterek kitaplarını noktalayan Binark ve ekibi, 21.yüzyılda beklenen yurttaş becerilerinin netdaşlık⁷² etiketi oluşturmada konusunda hemfikirdirler sanırım.

⁷¹Bauman, Z. (2005) *Bireyselleşmiş Toplum* (Çev. Yavuz Alogan). İstanbul: Ayrintı; kitabında sözü edilen kavramlar üzerine çalışılmıştır.

⁷²Netdaş Hareketi, internet üzerine (ve üzerinde) odaklı politika yürütür. Düşünce, ifade ve iletişim özgürlüğünü; bireyin mahremiyet hakkını ve özel hayatın dokunulmazlığını; bilgiye erişme hakkını; yani internet kullanan bireylerin temel hak ve özgürlüklerini savunur. Net yansızlığından yanadır ve internetin toplum faydası için geliştirilmesine katkıda bulunur (<http://friendfeed.com/netdas>, 02.06.10).

Buna ek olarak, Freire'nin eleştirel medya okur yazarlığı (2000) kavramının, demokratik ve katılımcı yurttaşlık politikası kapsamında geliştirilmesi gerektiği aşikardır. Mutlu Binark ve Mine Gencil Bek (2007)'in de çalışmalarında belirttiği gibi günümüzün bilgi ve iletişim teknolojilerinin sağladığı olanaklara doğmuş ve buna doymuş genç kuşakların doğal olarak yeni medyaya eleştirel bir bakışa sahip olmalarını ya da yeni medya okuryazarı olmalarını bekleyemeyiz. Ancak, eleştirel medya okuryazarlığının yanı sıra, kullanıcıların yeni medya dolayısıyla farklı demokratik katılımlarının gerçekleşebilmesi için gerekli erişim, yazılım, donanım ve içerik olanaklarının da kamu politikası olarak yaşama geçirilmesi (Dahlgren, 2000) durumunda, aynı gençlerin sivil yeterliği ve sayısal okur yazarlığı sınanabilir.

Kaynakça

- Bauman, Z. (2005) Bireyselleşmiş Toplum (Çev. Yavuz Alogan). İstanbul: Ayrıntı
- Binark, M. Toprak, A. Yıldırım, A. Aygül, E. Börekçi, S. Çomu, T. (2009) *Toplumsal Paylaşım Ağları Facebook: Görülüyorum Öyleyse Varım*. İstanbul: Kalkedon Yayınları.
- Binark, M & Gencil Bek, M. (2007) *Eleştirel Medya Okur yazarlığı*. İstanbul: Kalkedon Yayınları
- Büyüksenar, E. *Türkiye'de Sosyal Ağların Yeri ve Sosyal Medyaya Bakış*, i-net 2009 konf., İstanbul.
- Coleman, S. (2004) 'The network-empowered citizen: how people share civic knowledge online'. Institute for Public Policy araştırma semineri bildirisi. Londra.
- Coleman, S. & Rowe, C. (2005) *Remixing Citizenship: Democracy and Young People's Use of the Internet*, London: The Carnegie Trust Young People's Initiative.

Dahl, R. A. (2008) "The Problem of Civic Competence" *The Journal of Democracy*. Volume: 3, Issue: 4. Publisher: The Johns Hopkins University Press: 45-59

Dahlgren, P (ed) (2007) *Young Citizens and New Media: Learning for Democratic Participation*. Londra ve New York: Routledge: 187-204.

Dahlgren, P. (2000) "The Internet and the Democratization of Civic Culture", *Political Communication*, 17:335-340.

Deliverable 13. CivicWeb (2008) Telli Aydemir, A. *Editor and Contributor. The Production of Civic Websites for Young People in Europe*, available at www.civicweb.eu (erişim: Ekim 2009).

Deliverable 16. CivicWeb (2009) *A Qualitative Analysis of European Web Based Civic Participation Among Young People*, available at www.civicweb.eu (Accessed October 2009).

Freire, P. (2000) *Pedagogy of Freedom: Ethics, Democracy, and Civic Courage (Critical Perspectives Series)* Rowman & Littlefield Publishers, Inc.

Ito, M. et al (2009) *Hanging Out, Messing Around and Geeking Out*. Cambridge MA: MIT Yayınları.

Jenkins, H. (2006) *Convergence Culture*. New York: New York Üniversitesi Yayınları.

Montgomery, K. et al (2004) *Youth as E-Citizens: Engaging the Digital Generation. Executive Summary*, Center for Social Media. American University <http://www.centerforsocialmedia.org/ecitizens/execsum.pdf> (erişim: Ekim 2009).

Olsson, T. (2007) 'An indispensable resource: the internet and young civic engagement'. Dahlgren, P. ed. *Young Citizens and New Media: Learning for Democratic Participation* içinde. Londra ve New York: Routledge: 187-204.

Pasek Josh, More Eian, Hargittai Eszter . Facebook and academic performance: Reconciling a media sensation with data. *First Monday* dergisi

cilt 14, sayı 5 - 4 May 2009 <http://www.uic.edu/htbin/cgiwrap/bin/ojs/index.php/fm/issue/current>

Putnam, R. (2000) *Bowling Alone: The Collapse and Revival of American Community*. New York: Touchstone.

Scammell, M. (2000) 'The internet and civic engagement: the age of the citizen consumer', *Political Communication*, cilt 17, no. 4, pp. 351–355.

Tapscott, D. (2008) *Grown Up Digital: How the Net Generation is Changing Your World* New York: McGraw Hill.

Telli Aydemir, A & Apak, Bilge (2010) 'Young Political e-partners of Turkey' *Dahlgren, P. & Olsson, T. eds. Young Citizens, ICTs and Democracy* içinde. Gothenburg: Nordicom.

Wyn, J. and White, R. (2007) *Rethinking Youth*. Sydney: Allen and Unwin.

Zoonen, L. van (2004) *Entertaining the Citizen*. New York: Rowman and Littlefield.

Dijital Oyun Kültürü Haritasında Oyuncular: Dijital Oyuncuların Habitusları ve Kariyer Türevleri

Prof. Dr. Mutlu Binark ve Dr. Günseli Bayraktutan, Başkent
Üniversitesi

Giriş

Yakın zamanlarda Türkiye’de gençlerin gündelik yaşamlarında boş zaman etkinliği olarak dijital oyun oynama edimleri artmıştır. Bu artışın arkasında İnternet kafelerin yaygınlaşması ve bu duruma koşut olarak farklı sosyo-ekonomik statüye sahip gençlerin dijital oyunlara erişiminin giderek kolaylaşması yatmaktadır. Dijital oyun kültüründe oyuncu tarafından geliştirilen oyunsu tavrın, gerçek yaşamda oynanan oyunlardan farkı oyuncunun “oyunda/oyunun içinde” olmasıdır. Oyuncu, dijital oyunun zamanı ve uzamına bağlanmıştır ve oyundaki varlığının başarısı bu adanmışlığın yoğunluğuna bağlıdır. Özellikle, dijital oyun türlerinden biri olan devasa çevrimiçi oyunlarda (teknik adıyla *MMORPG-massively multiplayer online role playing games*) ortalama bir oyuncunun geçirdiği zaman oldukça fazla olabilmektedir. Bu zamanın çokluğu, oyun oynama ediminin bir çeşit bağımlılık⁷³ olarak değerlendirilmesine de neden olmakta ve ana akım medyadaki olumsuz olarak etiketlenmiş oyuncu temsilini besleyen bizce sorunlu bakış açısını üretmektedir. Bu çalışmada,

⁷³Bu konuda genel bir değerlendirme için bakınız: Griffiths, M. ve Davies, M. N.O. (2005), Does Video Game Addiction Exist?, (Der.Raessens, J. ve Goldstein, J.) Handbook of Computer Game Studies içinde, The MIT Press, London.

bir etnografik alan araştırması bulguları üzerinden farklı oyuncu türevleri üzerinde yoğunlaşılacak ve dijital oyun kültürü haritasındaki önemli bir ögeyi/aktörü oluşturan dijital oyuncu konusu ele alınacaktır.

Bu çalışmada Pierre Bourdieu'nun *habitus* kavramı sanal uzamdaki dijital oyuncu pratiklerini anlamlandırmak için başvurulacak temel bir kavramdır. *Habitus* kavramı, özellikle sosyolojik araştırmalarda belirli temel özelliklerin ve bu özelliklerin aktarılma mekanizmalarını incelerken kullanılan bir analiz hipotezidir (Mendras, 2008: 25). Henri Mendras'a göre, aktarım mekanizmalarının değişmesi ile birlikte, özelliklerin değişmesi de olasıdır (25). Bundan ötürü, bu çalışmanın da konusu olan oyuncu ve oyun ortamı/aracı (İnternet kafeler, dijital oyunlar) ilişkisini incelemek anlamlı bir duruma işaret eder. Oyun ve oyuncu kültürü gelenekselden dijitalle doğru evrilirken oynama ediminin bir takım özelliklerinin de değişmesine neden olmuştur.⁷⁴ Sanal uzamda oyun oynama edimiyle ortaya çıkan yeni eğilimleri ve yeni pratikleri ise Bourdieu'nun *habitus* kavramsallaştırması çerçevesinde ele almak doğru olacaktır. Bourdieu'ya göre *habitus* “bir konumun içkin ve bağıntısal özelliklerini bütünselik bir hayat tarzında, yani insanlar, mekânlar ve pratiklerle ilgili bütünselik bir tercih dizisini dile getiren can verici ve birleştirici kökendir” (2006: 21). Bu bağlamda çalışmanın ilerleyen bölümünde de tartışılacağı üzere, dijital oyun kültürü ve oyuncu pratikleri incelenmeye başlandığında mekânın İnternet kafeler olarak seçimi de basit bir alansal sınırlandırmadan daha fazlasına işaret eder.

Bourdieu, *habitus*'un ayrı ve ayrıştırıcı pratikler doğurduğunu belirtir (2006: 21). Ancak, ona göre asıl önemli olan “pratikler, sahip olunan mallar, ifade edilen kanaatler arasındaki farklılıkların, bu algı kategorileri, bu görü ve ayırım ilkeleri aracılığıyla algılandıklarında simgesel farklılıklara dönüşmesi ve gerçek bir *dil* oluşturmalarıdır” (2006: 22). Burada da Bourdieu, bu farklılaştırmayı açıklamak üzere yine çeşitli kuramsal

⁷⁴Gelenekselden dijital oyuna doğru oyunun öğelerinin nasıl değiştiği ile ilgili tartışma için bakınız: Akbulut, H. (2009), Gelenekselden Dijitale, Mekândan Uzama Oyun Kültürü, (Der. Mutlu Binark, Günseli Bayraktutan ve Işık Barış Fidaner) Dijital Oyun Rehberi: Oyun Tasarımı, Türler ve Oyuncu. Kalkedon Yayınları, İstanbul. 25-82.

ve kavramsal öneriler getirmektedir ki, bunlar kültürel sermaye, simgesel sermaye, toplumsal sermaye, ekonomik sermaye, simgesel şiddet, alan olarak sıralanabilir.⁷⁵ Bu kavramlar doğrultusunda dijital oyun kültürü ve oyuncu türevlerine bakıldığında ise, gündelik oyuncuların, sıkı oyuncuların, İnternet kafe oyuncularının, profesyonel oyuncuların, mod yapanların ve oyun uzmanlarının olduğu görülebilir. Tüm bu oyuncu türevleri arasında da çeşitli farklılaşmalar söz konusudur. Bu nedenle, dijital oyun kültürü haritasında oyuncunun habitusu ve türevleri ortaya çıkarılmaya çalışıldığında, farklı analiz birimlerinin etkisine, farklılaştırma ve aynılaştırma mekanizmalarına dikkat etmek gerekir. Bu noktada birkaç örnek vermek gerekirse, *progamer* (*profesyonel oyuncu*) olarak tanımlanabilecek oyuncuların tümünün yükseköğretim-ve çoğunlukla da mühendislik eğitimi- alan erkeklerden oluştuğunu görmek mümkündür. Türkiye’de kadın oyuncunun *progamer*’a dönüşmemesi durumu, oyun oynama ediminin profesyonel kariyere dönüşmesindeki erkek egemen cinsiyetçi işbölümünün de bir yansımasıdır. Bir diğer örnek ise, devasa çevrimiçi oyunların özellikle sanal cemaat örüntüsü⁷⁶ geliştirme ve kimlik egzersizi⁷⁷ yapma olanağı sağladığı için belirli bir kültürel ve ekonomik sermayeye sahip oyuncular tarafından tercih edilmesi durumudur. Bu tür oyunlar içerisinde Blizzard’ın *World of Warcraft* (WoW) adlı oyunu özellikle belli bir abonelik ücreti ödenerek oynanması nedeniyle belirli bir ekonomik gelir grubuna hitap etmekte, o gelir grubuna dâhil genç oyuncuların da sahip oldukları kültürel sermayelerinin onları diğer ücretsiz oynanabilen devasa çevrimiçi oyunları tüketen kitleden ayırttığı görülmektedir. Bu-

⁷⁵Bourdieu, kültürel sermaye, simgesel sermaye, sosyal sermaye gibi kavramsallaştırmalarla Marksist ekonomik sermaye fikrini genişleterek, bu yeni tür sermaye biçimine sahip olarak iktidar sahibi olmayı ve iktidar uygulamayı tartışmaktadır (Mutlu 1998: 238).

⁷⁶Sanal uzamda sanal cemaat tartışması için bakınız: Timisi, N. (2005), Sanallığın Gerçekliği: İnternetin Kimlik ve Topluluk Alanlarına Girişi, İnternet, Toplum, Kültür, (Der. Binark, M. ve Kılıçbay, B.) içinde, Epos, Ankara ve Subaşı, N. (2005), İnternet ve Sanal Cemaat Tartışmaları, İnternet, Toplum, Kültür, (Der. Binark, M. ve Kılıçbay, B.) içinde, Epos. Ankara.

⁷⁷Bilgisayar dolayımı ile iletişimde kimlik egzersizi pratikler için bakınız: Binark, M. (2005), Kimlik(lenme), Dipnotsuz İletişim ve Etnik Laflama Odaları, İnternet, Toplum, Kültür, (Der. Binark, M. ve Kılıçbay, B.) içinde, Epos.

rada kültürel sermaye kavramı ile belli bir yabancı dil bilgisine ve belirli bir yaşam tarzını tüketme edimine işaret edilmektedir.

Oyuncunun sanal uzamdaki habitus'u, oyuncunun gerçek yaşam-sanal uzam arasındaki geçişlerini ve diğer oyuncularla kurduğu toplumsal ilişkileri de belirlemektedir. Bu bağlamda oyuncunun çevrimdışı kimliğinin çevrim içinde yarattığı kimlikler üzerindeki etkisinin de izini sürmek gerekmektedir. Erving Goffman'ın "performans"⁷⁸ kavramını izleyerek diyecek olursak, sanal uzamda yaratılan ve dijital oyun dünyasında oyuncunun sergilenen kimliği son kertede, bireyin gündelik yaşamdaki "persona"sının (kimliğinin) yansısidir, denilebilir. Devasa çevrimiçi oyunların en önemli özelliği habitus tartışması çerçevesinde, çevrimiçi ve çevrimdışı kimliğin veya bir anlamda habitus'un oluşma sürecidir. Bu tür oyunlarda oyun zaman ve uzamını dâhi aşan sanal cemaat oluşumlarına rastlamak mümkündür. Bu oyunların pek çoğunda oyuncu bir topluluk (oyun diliyle dersek guild veya klan) içerisinde oynamadığı sürece başarılı olamaz ve/veya haz alamaz. Bu toplulukların oluşumunda da tıpkı çevrimdışı/gündelik yaşamda olduğu gibi, kişilerin kimliği ve sahip oldukları habitusları belirleyicidir. Belirli topluluklara dâhil olabilmek için eğitim durumu, cinsiyet, etnik köken/milliyet, hemşerilik bağı belirleyici olabilmektedir. Hatta bu topluluklardan kimilerinin diğerlerine göre kendilerini daha "milliyetçi" bir söylemle konumlandıkları, bu tür klanların birleşerek "Türk birlikleri" (oyun diliyle union) kurdukları da görülmektedir (Binark ve Bayraktutan, 2009:275-311). Yine bu topluluklar içerisinde bireysel anlamda varoluş biçimleri arasında da bir takım farklılıklar söz konusu olabilmektedir. Kimi oyuncuların "lider" vasfıyla diğerlerinden sıyrıldıkları ve çevrimdışı yaşamda taşıdıkları veya kazan-

⁷⁸Erving Goffman, "performans" kavramını şu şekilde tanımlar: "...belli bir durumda belli bir katılımcının diğer katılımcılardan her hangi birini etkilemeye yönelik tüm etkinlikleri[dir]" (2009:28). Bir performans sırasında birey belli bir eylem kalıbını gerçekleştirir, Goffman bu eylem kalıbını da "rol" ya da "rutin" olarak adlandırır. Performans, bir vitrin içerisinde gerçekleşir: kişisel vitrin, "cinsiyet, yaş ve ırksal özellikler; boy ve görünüş; duruş şekli; konuşma kalıpları; yüz ifadeleri; vücut ifadeleri vb." (35) oluşur. Sanal uzamda ve dijital oyun dünyasında performans ise oyuncunun avatarının adının, görünüşünün seçimi ile avatarının oynanma biçimiyle gerçekleşir. Bu performans aracılığıyla, oyuncu sanal dünyadaki diğer oyuncuların zihninde kendisi hakkında izlenim yaratır.

dıkları kimi özellikleri çevrimiçine transfer ederek sanal yaşantılarını örgütledikleri görülmektedir. Liderlik ile ilgili olarak *Silkroad Online* adlı Güney Kore yapımı devasa çevrimiçi oyunun Aege sunucusundaki *SKY* klanının lideri Nihat Anıl Kesici'nin söyledikleri, çevrimiçi ve çevrimdışı yaşamı karşılaştırması ve bu iki dünya arasındaki transferleri serimlemesi açısından önemlidir:

“Ben şimdi gene de o pazarın lideri olunca, oyunun lideri olunca, bendeki liderlik vasıflarının, bir şeyin farkına varıyorsunuz ister istemez, bir de doğru bir noktaya geldikten sonra bu sefer onu kendi şeyinizde de yansıtıyorsunuz, işinizde! Mesela satış temsilcisi değil de şef ya da müdürlüğe oynamayı tercih ederim, riskini almak istiyorsam. Şu anda bizim, benim 80 tane müşterim var, e ben klanda 50 kişiye hâkimim, pazarda da 80 tane müşteriye hâkimim. Sürekli o klanda o 50 kişiye hâkim olabilmek, aynı zamanda pazarda da 80 kişiye hâkim olabilmeyi de getiriyor.” (30 Ağustos 2007 tarihli İzmir alan çalışmasının deşifresinden).

Dijital oyunların dünyasında habitus'unu inşa etmek isteyen birey bir anlamda *sanal kariyer* de inşa etmektedir.⁷⁹ *Sanal kariyer*, oyuncunun belli yeteneklere, güce ve donanıma sahip etkin bir *avatar* (oyundaki karakter) yaratmak için sanal uzamda çalışması ve sanal uzamda oyun içi ekonomiye harcama yapması, hatta yaptığı bu harcamaların sonucunda belli bir süre sonra kâra geçeceğini umması durumudur. Sanal kariyer olgusu, özellikle İnternet kafelerde oynanan ücretsiz (*free to play*) devasa çevrimiçi oyunlarda gerçekleşmektedir. Türkiye'de İnternet kafelerde genç nüfusun büyük çoğunluğu tarafından oynanan devasa çevrimiçi oyunlar çoğunlukla ücretsiz oynanıyor gibi görünse de, aslında dijital

⁷⁹Sanal kariyer ile ilgili ayrıntılı tartışma için bakınız: Yıldız, H. (2007), *Homo Sapiens'in Boş Zamanı-Homo-Ludens'in Sanal Kariyeri*, *Folklor Edebiyatı* içinde, 2007/2, 50: 57–70.

oyun sektörünün yeni oluşumları olan dolayımlayıcı aktörler⁸⁰ aracılığıyla ekonomik döngü yaratılmaktadır (Binark ve Bayraktutan, 2008b). Oyunda karakterin geliştirilmesi ve çeşitli malzemeler ile donatılması yoluyla birikim yapılarak hem oyun içi ekonomi hem de bu sanal birikimi reel paraya çevirerek oyun dışı bir ekonomi üretmek mümkün olmaktadır. Oyuncular oyun içi karakterlerine yatırım yapabilmek için, kimi materyalleri ve aksesuarları satın almakta, kimi zaman da beklemeden oyuna girebilmek için yoğun sunucu trafiğinden etkilenmemelerini sağlayan özel kartlar satın alarak bu ekonominin işlemesine katkıda bulunmaktadır. Kimi zamanda karakterinin hızlı gelişmesi için oyuncu etiği ile bağdaşmayan yollara gidebilmektedir: bot kullanımı gibi. Dijital oyuncunun sanal uzamdaki tüm bu ekonomik etkinlikleri sanal kariyerinin niteliğini de belirlemektedir. Devasa çevrimiçi oyunlar, ayrıca profesyonel oyunculuk anlamında yeni kariyer olanaklarının da ortaya çıkmasına yol açmıştır. Bu tür oyunlar içerisinde gerçekleşen sanal cemaat oluşumlarını örgütleyen ve topluca gerçekleştirilen etkinlikleri düzenleyerek bir çeşit cemaat önderi olarak görev alan kalifiye oyunculara *oyun uzmanı (game master)* adı verilmektedir. İnternet kafelerde, devasa çevrimiçi oyunlar dolayımıyla gerçekleşen sanal kariyer dışında, belirli oyunlar için turnuvalar düzenlenmekte ve profesyonel oyuncular bu turnuvalarda belli bir para ödülü için yarışmaktadırlar. Bu oyunların türleri çoğunlukla *First Person Shooter (Birinci Şahıs Gözünden)* veya *Third Person Shooter (Üçüncü Şahıs Gözünden)* denen strateji ve askeri simülasyonlardır.⁸¹

Oyuncuların dijital oyun oynamaktan, Ron Burnett'in deyişiyle sanal

⁸⁰Küresel ücretsiz devasa çevrimiçi oyun pazarında oyunun yayıncısı veya dağıtıcısı yerel pazara oyunu dolayımlayıcı aktörler aracılığı ile sokmakta, tüketicinin oyun içi ekonomik harcamalarını dolayımlayıcı aktör aracılığı ile gerçekleştirilmesini sağlamaktadır. Örneğin, Türkiye'de Üyelik Al, Game Turk, Game Sultan gibi dolayımlayıcı aktörler, *Knight Online*, *Silkroad Online*, *Hero Online* vb. Güney Kore yapımı bu tür oyunların İnternette ve ya İnternet kafelerde doğrudan e-pin ve premium kartlarını satmaktadır, bu oyunların ayrıcalık kartlarını İnternet kafelere pazarlamaktadır.

⁸¹Oyun türleri ile ilgili Burak Barmanbek, Işık Barış Fidaner ve Merlinin Kazanı tarafından hazırlanan Dijital Oyun Kültürü Sözlüğüne bakılabilir: Barmanbek, B, Fidaner, I.B. ve Merlinin Kazanı (2009), Dijital Oyun Kültürü Sözlüğü, (Der. Mutlu Binark, Günseli Bayraktutan ve Işık Barış Fidaner), Dijital Oyun Rehberi: Oyun Tasarımı, Türler ve Oyuncu içinde, Kalkedon Yayınları, İstanbul. 349-365.

uzamdaki oyun dünyasına “girmekten” aldıkları haz oyunun türüne⁸² hatta oyun platformlarına/ortamına⁸³ göre değişebilmektedir. Burnett, oyuna girmeyi şu şekilde tarif eder: “Oyunu çözmek ve bir sonuca ulaşmak, macerayı sonuna kadar sürdürmüş olmaktan başka bir şey demek değildir. Oyunun ortaya attığı sorunları çözme tutkusunu, oyunun iç yapısıyla ilgili olduğu kadar oyuna angaje olmak amacıyla bir bilgisayar kullanma yoluyla gelişen performatif ilişkilerle de ilgilidir. Oyun her noktasında ortak zekâyla- oyunun kurulmasına, inşasına dahil olan zekâ ve oyuncuların zekâlarıyla- ilgilidir” (2007:94). Burnett’in saptamasını açmak ve örneklendirmek gerekirse şunları söyleyebiliriz: günümüzde sanal uzamda gerçekleşen oyun deneyimi birden fazla zekânın (yapay zekâ, oyuncunun zekâsı, çoklu oyunculara izin veren bir oyun ise katılan her bir oyuncunun zekâsı) işleyişte olduğu ve kaçınılmaz bir etkileşim ortamının yaratıldığı bir alana işaret eder. Örneğin bir devasa çevrimiçi oyunların oyuncusu oyun içerisinde hem oyunun gerektirdiği eylemleri yapmak zorundadır (ticaret yapmak, yaratıklarla dövüşmek, ganimetleri biriktirmek gibi) hem de bunları yaparken birlikte bir topluluk oluşturdukları grup arkadaşlarıyla da toplumsal ilişkilerini yürütmek zorundadır. Kimi zaman bu ilişkilerin çevrimdışı ortama da aktarıldığı bilinen bir gerçekliktir. Artık bu durumda “sıradan” bir oyuncunun eylemlilik hali çok çeşitli ve karmaşık uyaranlar tarafından belirlenmektedir diyebiliriz. Burnett, oyuncunun dijital oyun oynama ediminden aldığı hazın kay-

⁸²David B. Nieborg ve Joke Hermes dijital oyun türlerini first person shooter (Doom, Counter-Strike, America’s Army); spor (Fifa, Need for Speed serileri); simülasyon (Sims, Rollercoaster), gerçek-zamanlı strateji (Starcraft, Company of Heroes, Command & Conquer), devasa çevrimiçi oyun (World of Warcraft); sıradan oyunlar (Mah Jong, Tetris) şeklinde sınıflandırmaktadır (2008:136-137). Ayrıca oyun türleri konusunda ayrıntılı tartışma için bakınız: Binark, M. ve Bayraktutan, G. (2008b), *Kültür Endüstrisi Olarak Dijital Oyun*, Kalkedon Yayınları, İstanbul. (II. Bölüm).

⁸³Oyun platformları veya oyun ortamları denildiğinde kastedilen, oyunun oynandığı ortamdır. Dijital oyunlarda üç çeşit ortam söz konusudur: PC ortamı, konsol ortamı (GameCube, PS, Xbox, Wii) ve el araçları (Game Boy Advance, Nintendo DS, Nokia N-Gage, cep telefonları, bireysel dijital kolaylaştırıcılar). Bazı dijital oyunlar, farklı ortamlarda da oynanabilmektedir. İnternet üzerinden oynanabilen MUD’ların 1978 yılından itibaren yaygınlaşmaya başlaması ile İnternet ortamı da dijital oyun ortamına dönüşmüştür.

nağını etkileşim ve içine gömülme/dalma (*immersion*)⁸⁴ kavramlarıyla açıklarken, bu durumu ise şu şekilde ayrıntılandırır:

“Oyunun etkinlikleri, bir sinema, araştırma ve keşif süreciyle iç içe geçmiştir. Bilmece çözülecek midir? Tasarımcı oyuna ne gibi numaralar, sapaklar, yanlış yönlendirmeler koymuştur?...Bazı oyuncular oynadıkları oyunu bitirir, ama pek çoğu bitiremez ki bu da sürecin sonuçlardan çok daha önemli olduğunu ortaya koyar...Eğlencenin kaynağı kazanmak kadar kaybetmektir de, çünkü oyuncular kendi arzularına ve oyunun kendisine karşılık verirler. Bilgisayar oyunlarına uzak nesnelermiş gibi muamele edilmez. Oyuncular oyunlarını, sanki yaratımlarında asıl yapımcılar kadar katkıları varmış gibi sahiplenirler, kişiselleştirip kullanırlar. Pek çok oyunun merkezinde ortak ilgi alanları etrafında oluşmuş cemaatlerin olmasının ve pek çok oyuncunun, oyunları keşfe çıkma ve meydan okumalarına çözüm bulmak amacıyla oluşturulan kulüplere katılmasının, hatta buluşmalar ayarlayıp yüzyüze konuşmasının sebebi budur.” (2007: 230).

Oyuncu, bilgisayar arayüzeyi dolayısıyla yapay zekâya meydan okurken, sürekli bir ustalık kazanır ve bu meydan okumasında yeni ve daha yaratıcı yollar arar (237). Jos de Mul ise dijital oyun oynama ediminden alınan hazzı, “Bilgisayar oyunları oynama zevkinin, büyük ölçüde oyunun (genellikle gizli olan) kurallarını çıkartmaktan ve bu bilgiyi uygulamak için gerekli becerileri kazanmaktan kaynaklandığını yukarda belirttim” (2008: 100-101) şeklinde açıklar. Oyun araştırmalarında önem verilen tartışmalardan birisi de haz konusudur. Nicholas Garnham da, Bourdieu’un farklı sermaye türleri, alan ve habitus kavramlarına başvurarak, hazzın elde edinilmesinde bu etkenlerin birlikte rol oynadığını belirtir (aktaran Binark, 2007:30). Bu noktada, Aphra Kerr vd. nin çalışmalarında da vurgulandığı üzere hazzın ve hazzı sağlayan diğer öğelerin

⁸⁴ Jon Dovey ve Helen W. Kennedy’e göre *immersion* kavramı, oyuncunun gerçek dünya zamanı, uzamı ve kendine ilişkin hissi yitirecek şekilde sanal uzamda oyun oynama edimine dâhil olması durumunu açıklar (2006:8).

(rekabet, kontrol, oyuna girme) tartışılmasında da, oyunun türü ve oynanan ortam/platformun niteliği önem taşır (2006). Görüldüğü üzere, oyun türlerinin ve ortamlarının çeşitliliği ile bunlara bağlı olarak oynarkitlenin farklılaşması söz konusudur. Bu çalışmada da dijital oyuncu türevleri mümkün olduğunca “dijital oyuncuların” kendi “dilleri” ile ortaya konmaya çalışılacak ve oyuncu profilinin tektipleştirilemeyeceği gösterilecektir. Ankara mikro ölçeğinde İnternet kafelerde gerçekleştirilen niteliksel alan araştırmasının sonuçlarından dijital oyuncu türevlerini ortaya koymak için özellikle yararlanılacaktır.

Çalışmanın Yöntemi

Dijital oyun kültürünün iletişim bilimleri bakış açısından ele alınmasının iki temel nedeni olabilir: öncelikle günümüz tüketim görüngülerinin en önemlilerinden biri olan dijital oyunlar yeni medya araçları ile birlikte işlemektedirler. İkinci olarak da, bu oyunların medyada sorunlu temsili onların toplumsal boyutta algılanışını olumsuz etkilemekte ve özellikle konuyla ilgili sorumlu ve ilgili aktörlerin (kamu otoriteleri, eğitim kurumları, ebeveynler) doğru ve etkili çözüm önerisi geliştirememesine ve bu konuyla ilgili yasakçı, denetçi ve son kertede antidemokratik bir bakış açısının egemen olmasına neden olmaktadır. Dijital oyunlar da diğer medya çıktıları ve/veya ürünleri gibi araştırma ve çözümleme amaçlı ele alındığında; üretim süreçleri (endüstriyel yapının işleyişi), tüketim pratikleri (*oynarkitle* pratikleri) ve metin/anlatı temelinde ayrıştırılarak incelenebilir.

TÜBİTAK-SOBAG desteğiyle⁸⁵ gerçekleştirilen etnografik alan araştırmasında dijital oyun kültürünü tüm yönleriyle kavrayabilmek, Türkiye’deki haritasını çıkartabilmek için bu alanda ulaşılabilen tüm aktörlere ulaşılmaya ve yukarıdaki sacayağını temsil eden tüm grup ve kişilerle

⁸⁵Yürütücülüğünü Prof. Dr. Mutlu Binark’ın üstlendiği 107K039 kodlu proje “Dijital Oyun Kültürü ve Türkiye’de Gençliğin İnternet Kafe Kullanım Pratikleri: Çevrimiçi ve Çevrimdışı Kimlik Egzersizleri, Hareketsiz Toplumsallaşma ve Sanal Kariyer Yapma- Ankara’da Etnografik Alan Çalışması” başlığını taşımaktadır ve Haziran 2007 - Ekim 2008 tarihleri arasında gerçekleştirilmiştir.

görülmeye çalışılmıştır. Niteliksel bir alan araştırması olan bu çalışma için araştırma tekniği olarak odak grup ve derinlemesine görüşme seçilmiştir. Odak grup görüşmeleri bu oyunları tüketen *oyarkitle* ile uygulanmıştır. İnternet kafelerde oyun oynayan kullanıcılarla yapılan odak grup görüşmesi oturumlarında 12 ve 40 yaş üzerine uzanan bir dağılımda toplam 300 kişi ile görüşülmüştür. Bu grubun genç *oyarkitle* olarak tanımlanmasının nedeni 12-18 yaş aralığında 163, 19-25 yaş aralığında ise 121 kişi ile görüşülmüş olmasındandır. Görüşülen 300 kişiden 12-25 yaş aralığında olanların sayısı toplam 284'dür. (Binark, Bayraktutan ve Buçakçı, 2009: 187-224). Özellikle İnternet üzerinden oynanan, çevrimiçi etkileşimi de olanaklı kılan oyunlar giriş bölümünde de açıklandığı üzere kimlik ve sanal cemaat tartışmalarını da beraberinde getirmektedir. Oyunun anlatısı ve ilişkiler üzerinde gelişen toplumsal, politik ve ekonomik etkiler de ancak niteliksel araştırma teknikleriyle serimlenebilir. Bu nedenle Ankara mikro ölçeğinde gerçekleştirilen bu alan çalışmasının⁸⁶ sonuçlarından yararlanmak, Türkiye'de İnternet kafeleri en çok kullandığı gözlemlenen gençlerin ve çocukların kullanım pratiklerini kavrayabilmek için gereklidir. Bu çalışmada İnternet kafelerin ve bu mekânlarda gerçekleşen oyun oynama ediminin ana akım medyada yansıtıldığının aksine bireylerin toplumsal sermayelerini arttırdığı ve *hareketsiz toplumsallaşmalarına* (Bakardjieva, 2003) yol açtıklarını ve bu yerlerin *teknotoplumsal uzam* olduklarını (Lægran ve Stewart, 2003:359) düşündüğümüzü de belirtelim (Binark ve Bayraktutan, 2008a, Binark, Bayraktutan ve

⁸⁶Bu alan araştırması kapsamında, Ekim 2007-Ocak 2008 tarihleri arasında Ankara'daki farklı sosyo ekonomik özelliklere sahip semtlerinde (Keçiören, Yenimahalle, Kızılay, Etilik, Mamak, Etimesgut, Sincan, Esat, Dikmen, Koru Sitesi, Bahçelievler, Beşevler, Ümitköy, Cebeci, Kurtuluş, Abidinpaşa, Çankaya, Demetevler, Batıkent) 58 odak grup görüşmesi, toplam 300 kişi (278 erkek ve 22 kadın katılımcı) ile yapılmıştır. Odak grup görüşmelerine katılan kadın sayısının erkek sayısından daha az olmasının nedeni, erkek egemen mekânlar olarak konumlandırılan İnternet kafelerdeki kadın kullanıcı ve kadın bilgisayar oyuncusu sayısının azlığıyla açıklanabilir.

Buçakçı, 2009).⁸⁷ Dolayısıyla araştırmada incelenmesi amaçlanan toplumsallaşma hem İnternet kafenin fiziksel ortamında hem de İnternet kafelerde bilgisayarlar aracılığıyla kullanıcıların girdikleri oyun, sohbet vs. gibi siteler üzerinden de gerçekleşmektedir. Bu nedenle, çalışmanın genelinde hem çevrimiçi hem de çevrimdışı etkileşimin boyutları ve dinamikleri anlaşılmaya çalışılmıştır. Bundan dolayı, İnternet kafe kullanıcıları, işletme sahipleri ve kafe çalışanları arasındaki ilişkinin de ortaya çıkartılması bu araştırma kapsamında önem taşımıştır.⁸⁸

Dijital oyun kültürü haritasında yer alan diğer sacayaklarını incelemek üzere de dijital oyun sektöründeki diğer aktörlerle (örneğin, bilgisayar oyun dergileri yazarları, editörleri, turnuva oyuncularını, oyun uzmanları, oyun üreticileri ve stüdyoları, tasarımcılar, geliştiriciler, dolayımlyıcı aktörler) Şubat 2007 ile Haziran 2008 tarihleri arasında derinlemesine görüşmeler yapılmış, bir kültür endüstrisi ürünü olan dijital oyunlar eleştirel ekonomi politik bakış açısıyla da ele alınmıştır (Binark ve Bayraktutan,

⁸⁷ Ana akım medyada İnternet ve bilgisayar oyunları hakkında yayınlanan haberlerde genç kullanıcıların İnternet dolayımıyla çeşitli etkinlikleri süresince toplumsal olarak yalıtıldıkları öne sürülmekte veya bu kullanım pratikleri olumsuz bir şekilde çerçeveselenmektedir. Ancak, özellikle bilgisayar dolayımıyla iletişimde (özellikle çeşitli sohbet programlarında veya anında çevrimiçi iletişimi olanaklı kılan diğer kullanım biçimlerinde, çevrimiçi çok kullanıcı oyunları) bireyler "hareketsiz" yani bilgisayar ekranı önünde bir koltukta zaman geçirerek fakat arayüzde "yalnız" kalmayarak, bir toplumsallaşma deneyimi yaşamaktadırlar. Bu türden bir toplumsallaşmaya Maria Bakardjieva, hareketsiz toplumsallaşma adını vermektedir (1993). Özlüce dersek, sanal uzamda bireyler farklı kültürel donanımlara, eğitime sahip diğer bireylerle bir araya gelmektedirler. Ayrıca, genç kullanıcıların yine zaman geçirmek için tercih ettikleri İnternet kafeler ise hem bilgisayar dolayımıyla iletişimi hem de kafenin fiziksel mekânında eşanlı yüzyüze iletişimi de sağlamaktadır

⁸⁸ Bu çalışmanın kapsamı içinde tüm bulguların burada aktarılması olanaklı olmadığı için ayrıca bakınız: Binark, M., Bayraktutan, G. ve Buçakçı, F. (2008), Exploring Turkish Digital Game Culture in Internet Cafes, Proceedings: 6th International Symposium Communication in the Millenium içinde, İstanbul Üniversitesi, Anadolu Üniversitesi ve University of Texas-Austin, 14-16 Mayıs 2008, Vol.1, İstanbul. 405-417; daha kapsamlı bir değerlendirme için ise: Binark, M., Bayraktutan, G. ve Buçakçı, F. (2009), Türkiye'de İnternet Kafelerde Dijital Oyuncular-Yeni Medya Okuryazarlığı Neden Gerekli?, (Der. Mutlu Binark, Günseli Bayraktutan ve Işık Barış Fidaner), Dijital Oyun Rehberi: Oyun Tasarımı, Türler ve Oyuncu. Kalkedon Yayınları, İstanbul. 187-224.

2008b). Bu derlemede yer alan çalışmada ise, dijital oyun kültürünün en önemli aktörleri olan ve yukarıda daha önce belirtildiği üzere gerek ana akım medyada gerekse kamusal aktörler nezdinde bağımlılık vurgusuyla etiketlenen dijital oyuncuların tektipleştirilemeyeceği, aksine farklı oyun türlerinden ve ortamlarından beslenen çeşitli ve farklı oyunculuk deneyimlerinin, oyuncu türevlerinin var olduğu ortaya çıkarılacaktır. Böylece, Türkiye’de gençlerin tüketim pratiklerinin içerisine eklenen en son kültür endüstrisi ürünü olan dijital oyunlar ve oyuncu türevleri kültürel çalışmalar yaklaşımı içerisinde sosyal, kültürel, ekonomik bir bağlam içerisinde değerlendirilecektir.

Dijital Oyuncunun Kariyer Türevleri

Dijital oyun kültürü haritasında oyuncu türevleri ortaya çıkartılırken, varolan sınıflandırmaların kısmen de olsa Türkiye’deki oyuncular için de geçerli olduğu görülmüştür. Türkiye’de yayınlanan *Electronic Gaming Monthly*, *Level* ve *Oyungezer* gibi bilgisayar oyun dergilerine ve *Merlin’in Kazanı* gibi çevrimiçi yayınlara bakıldığında da aşağıdaki sınıflandırmanın çoğunlukla benimsendiği söylenebilir.

- **Gündelik Oyuncular:** Gündelik oyuncu (casual gamer), boş zamanında vakit geçirmek için kısa süreliğine oyun oynayan ve düzenli olarak oyuna girmeyen, kolay ve basit oyunları tercih eden oyuncudur. Bu oyuncular bulmaca ve basit strateji türündeki oyunlarla vakit geçirirler. Bu oyuncu türevine İnternet kafelerde çok sık rastlanmaz.
- **Sıkı Oyuncular:** Oyun Uzmanı Murat Yavuz Kaplan *sıkı oyuncuyu (hardcore gamer)* şu şekilde tanımlar:

“*Hard core* gamer için...oyun oynamak sosyal aktivite içinde özel bir yere sahip oluyor. Kesinlikle seçtiği bir oyun türünü oynuyor...Seçtikleri platformlar keskin çizgilerle ayrılırlar” (20 Mayıs 2008 tarihli Dijital Oyuncu Paneli deşifresinden)

Sıkı oyuncu, belli bir türde oyunu düzenli olarak oynayan oyuncudur. Ancak, bu oyunu profesyonel anlamda gelir elde etmek amacıyla henüz oynamamaktadır. Daniel Pargman ve Peter Jakonsson da sıkı oyuncunun günlük yaşamındaki rutin içinde bilgisayar oyunu oynamanın önemli bir yer tuttuğunu, toplumsal ilişkilerinin oyun oynama edimi üzerinden kurulduğunu saptarlar (2008).

- **İnternet Kafe Oyuncuları** (Klan Üyelikleri ve Oyun İçi Ekonomiye Harcama ve Yatırım): Yukarıda kısaca açıkladığımız etnografik alan araştırmasının bulgularına dayanarak, İnternet kafe oyuncularını strateji, askeri simülasyon oyunlarını LAN partileri aracılığıyla çoklu olarak oynayanlar veya devasa çevrimiçi oyunları oynayanlar olarak genel olarak ayırmak mümkündür. Bu noktada özellikle devasa çevrimiçi oyunlarda oyuncunun oynama edimini etkileyen iki husus üzerinde durulacaktır: oyuncunun klan üyesi olması gerekliliği ve oyun içi ekonomiye harcama ve yatırım yapması zorunluluğu.

Oyun dünyasında oyuncular klan adı verilen sanal kabileler grupları oluştururlar ve bu gruplarla oyun içerisinde bir takım ekonomik, politik ve toplumsal etkinliklere dahil olurlar. H. Lin, C. Sun ve H. Tinn'e göre, klanlar oyuncuların bireysel olarak başaramayacakları görevleri tamamladıkları ekonomik birimler veya karakterlerin yetenek seviyelerini yükseltirken etkileşimde bulundukları toplumsal birimlerdir (2003: 288). Her klanın örgütsel bir yapısı vardır ve çoğunlukla bir lider önderliğinde yönetilir. Bu anlamda oyun içi örgütlenmeler olan klanların çevrimdışı yaşamdaki diğer örgütlerden çok da farklı olmadığını söylenebilir (Bayraktutan, 2007). *World of Warcraft* oyuncusu üniversite öğrencisi Ayçe Oray, devasa çevrimiçi oyunlarda klan üyesi olmanın önemini aşağıda açıklar:

“tbc (*the burning crusade*) geldi, herkes spec (*talent değiştirmek*) değiştirdi levellar kasıldı mount için paralar farmlandı, itemler düzeltildi ot bok. Bir çok kişi *guild*den ayrıldı, yerine başkaları geldi, *guild*deki ortam değişti, e haliyle *guild* içindeki muhabbetin ayarı

da değışti. Bu değışiklik bana uymadı ve *guild*den ayrıldım. Drama yapmıyorum ama şunu söyleyeyim; *guild*siz kalmak kötü birşey..sanki insan bedeninden birşeyler koparıyormuşsun gibi, sanki bir daha o *char*la oynamayacakmışsın gibi...sağolsun o zamanlar arkadaş gördüğüm (şimdiyse bana selam bile vermeyen) birkaç *guild* önerdiler ve kaje ye girdim. 1-2 ay boyunca karazhan yapılmaya çalışıldı raid toplanmadı, gear yetersizdi vesaire. beklediğim verimi alamadım ve oradan da ayrıldım. Cem bana the noob u önerdi katılabilirsin seve seve alırlar dedi, ve hakikaten de seve seve *guild*e alındım. Ancak o sıralar the noobtaki noob elemanlarımız henüz pvp konusunda nub (*acemi*) oldukları için, o zamanlar iyi bir *progress* i olan with a hearthy hello dan teklif aldığım da oraya atladım (resmen blink oldum evet) çünkü pvp ye aç kalmıştım. küfür edilesi telekomun elverdiği şartlarda raidlere keyifle girdim. *Item* alamamam da yaptığım işten ne kadar zevk aldığımı bir kez daha gördüm. ancak küfür edilesi telekomun yarattığı dc (*disconnect*) ler, yabancılik çekmem ve ileride kabuslarım olacak finallerim yüzünden oyuna ara verdim. 2 ay oyuna girmedim ve tekrar başladığımda with a hearthy hello dağılmış ve ben ortada kalmıştım. birkaç *guild*e girip çıktıktan sonra (khnun, silent aklıma gelmeyen 1-2 *guild* daha) çareyi dönmekte buldum. Çoğu *guild*in yapmayacağı birşey *guild*den çıkan oyuncuyu *guild*e geri almaktır. Evet the noob *guild*ine tekrar alındım (yandık, eyvah, sıçtık laflarını kaale almadım=P). 2 ay önce *netherspite* kesmeye çalışırken bıraktığım *guild* tk (*tempest keep*) ve ssc (*serpent shrine cavern*) de harikalar yaratıyordu. Kendi kendime kızdım böyle bir *guild* bırakmak için insanın aklını peynir ekmekle yemiş olması gerek diye.. the noob taki asıl maceram böyle başladı, gerisini siz biliyorsunuz anlatmama gerek yok sanırım=). 1-*guild* içindeki her oyuncu, *guild*in

yapıtaşıdır. 2-oyuncular kendilerini ait hissetmedikleri yerde barınamaz. 3-her oyuncu hedefine ulaşmak için her türlü yolu dener. 4-amaçlanan hedefe giden her yolun bir takım dezavantajları vardır..” (20 Mayıs 2008 tarihli Dijital Oyuncu Paneli deşifresinden)

İnternet kafelerde ortaya çıkan bir oyuncu türü de şöhet oyuncudur. Bu oyuncu belli bir oyundaki başarısı veya tutumu nedeni ile sanal uzamda ün kazanmış, oyun dolayımıyla bir tür şöhet atfedilmiştir. Şöhet oyuncu olgusunu *Diablo 1*’de uluslararası bir üne sahip olan Emre Ede şu şekilde açıklar:

“*Diablo 1* oynanırken belli bir oranda şöhetim vardı. Oyunda ‘Player Killer’ ve ‘Player Killer Killer’ vardı. ‘Player Killer Killer’ bir nevi ‘player killer hunter’dı. ‘Player Killer’ olmak çok kolaydı, oyunda herhangi bir yaratık yerine insan öldürürlerdi. *Diablo 1*’de ölen oyuncunun kulağı düşerdi, siz de o kulağı alırdınız. PKlerin üzeri kulak dolu olurdu. Ben bir süre sonra bu adamlardan hazzetmediğim için PK ‘killer’ olmuştum. O zaman klan değildik, ama bana yardımcı olan oyuncular vardı. Daha sonra düşük leveldaki oyunculara yardım etmeye başladım. Zor durumda olanlar, PK ile başı derde girenler yardım istiyordu, ben de düzgün karakter yarattığım için yardıma gidip PKleri avlıyordum. Böyle bir ünüm vardı”. (17 Temmuz 2007 tarihli derinlemesine görüşmenin deşifresinden)

Türkiye’de ücretsiz oynanan (free to play) devasa çevrimiçi oyunlarda oyun içi ekonominin ortaya çıkışını Emre Ede şöyle açıklar:

“Bu çok sık yapılan üç kağıtlardan biridir. Oyunu yapar ve piyasaya ücretsiz sürersiniz. Bunlar genelde grafikleri ve oynanabilirliği iyi olan oyunlardır. Oyunun yapımcısı serverlarda belli bir oyuncu sayısı geçildikten sonra ne kadarının para verebileceğini düşünür. Özellikle karak-

terlerin üst seviyelere taşınmasına izin verir. Oyuncu karakterin üzerinde belli bir emek harcadığı için oyunu bırakmak istemez. Yapımcılar tüm oyuncuları *disconnect* etmiyor. Belli sayıda oyuncuyu *premium* olarak ayırıyor. Devam etmek isteyen oyuncu parayı verip devam ediyor, diğerleri bırakıyor. Bu zaten yapımcının göze aldığı bir risk.” (17 Temmuz 2007 tarihli derinlemesine görüşmenin deşifresinden)

Alan çalışması sırasında kendisi ile derinlemesine görüşme yapılan İzmir Menemen’de bir İnternet kafe işletmecisi olan ve aynı zamanda *Silkroad Online* adlı oyunda *Osmanlılar* klanının lideri olan Yavuz Sultan Selim,⁸⁹ oyuncunun e-pin veya premium almasını ise şu şekilde açıklar:

“...oyunda bir yer etmek istiyorsanız, oyunun şöyle, tuzakları mı diyeyim, yoksa pazarlaması; pazarlaması denebilir aslında, mesela sizin karakterinizin belli bir yere gelebilmesi için ve yaygınlaşmasını sağlayan bazı şeyler var. Bunları satın almak da bu işlerle yapılır, Sit alabilir veya ticket alabilir. Bunları da zaten, insanoğlu birazcık sabırsızdır, bunu mecbur alıyor, mecbur derken, alıyor yani. Mesela 3 ay, 5 ay uğraşacağına, bunu satın alarak daha kısa sürede yapabiliyorsun, 2 ayda yapabiliyorsun; bayağı da fark ettiriyor. Tabii insanlara cazip geldiği için bu iş, bu şekilde bir alışveriş oluyor yani.” (31 Ağustos 2007 tarihli derinlemesine görüşme deşifresinden)

Oyuna ayrıcalıklı bir şekilde girebilmek için e-pinlerin ya da premium kartların satın alınmasının yanı sıra, oyun içindeki avatarın da belli itemlerin alınması yolu ile geliştirilmesi için yapılan bir harcama söz konusudur (Castronova, 2005: 170-204). İnternet kafelerde özellikle *Knight Online* ve *Silkroad Online* gibi Güney Kore yapımı devasa çevrimiçi oyunlarda geliştirilen karakterlerin

⁸⁹Katılımcı, etnografik alan çalışmasında gerçek adının saklı kalmasını talep etmiştir.

(charların) veya bu karakterlerin sahip olduğu oyun malzemele-
rinin satışı yapılmakta, hatta bu satışlar İnternet kafelerde ilan
tahtalarında duyurulmaktadır. Örneğin, İnternet kafe oyuncuları
bu konuda şu açıklamaları yapmaktadır:

“...Milyarlar bile dönüyor bu oyunda yeri geldiğinde...mesela
biz bir çarı sattık yanımızda 7,5 milyara yanımızda kasa
ile beraber, yani itemlerin full hepsi, İsrail'den biri aldı...”
(Erkek, 24 yaşında, üniversite mezunu)

“ Araba bile verenler oluyor şey için o oyundaki karak-
teri alabilmek için, araba bile verenler var yani.” (Erkek,
16 yaşında, lise öğrencisi)

Emre Ede oyuncunun karakterini satarken sahip olduğu malzeme-
nin de niteliğinin önemli olduğuna dikkat çeker:

“Bu tür oyunlarda yarattığınız karakterlerin her *itemi*
üzerinde alınızın teri duruyor, üzerinde ciddi vakit har-
cıyorsunuz.. WoW'da level sayısı 70, üstüne çıkamaz-
sınız. *Level-1* 30 dakikada, *level-2* 45 dakikada, *level-3*
90 dakikada, *level-4* 3 saatte, *level-5* 6 saatte bi-
ter. Artan bir *level* atlama zorluğu var. Eğer karakteri
satmak isterseniz, karakter satılır. Başka birine *acco-
untunuzu* verirsiniz, parasını alırsınız. Ancak o karak-
ter üzerinde iki yıl uğraşmışsınız, kimse üç beş kuruşa o
karakterini satmak istemez. Oyundan sıkılıp yıllardır ya-
rattığı, emek verdiği karakteri 200-300 ytl civarında bir
paraya satmak yerine silen oyuncular olduğunu biliyo-
rum. Bugün WoW level-70 için hiç bilgisayar başından
kalkmadan üç ay boyunca oynamanız gerek. Gündelik
süreye bölerseniz bir yıllık süre demek. İyi bir bedele
satmak için de elinizdeki *item*ların da iyi olması lazım.”
(17 Temmuz 2007 tarihli derinlemesine görüşmenin de-
şifresinden)

Thomas Malaby, sentetik dünya olarak adlandırdığı oyun dünyasında ekonomik ilişkilerin kredi kartı yoluyla ya da diğer nakil sistemleri yoluyla gerçekleştirildiği belirtmektedir (2006:150). Sanal metayı satın alanlar, bu işlemi sadece sanal dünya ekonomisi içinde gerçekleştirmezler; oyuncu kendi ulusal para birimlerine endekslenen küresel dünya pazarında da bir işlem gerçekleştirmektedir. Dijital oyun dünyasındaki metanın bedeli veya fiyatı ise onun azlığına, elde edilmesinin veya yapılmasının zorluğuna, kullanım zamanına bağlı olarak belirlenmektedir (150). Son olarak, hem bot kullanımını hem de item satışından elde edilen sanal kariyeri örneklendirelim:

“Bir arkadaşımız *Knight Online* zamanında bot çıktı, oyunda zaman zaman buglar oluyor, inanılmaz bir oyun parası stoklamış, ama inanılmaz, biriktirip koyuyor tekrar yere düşüyor item... Oyunun en favori item’ini alıyor, oraya koyuyor bir tane daha aşağı düşüyor 2 oluyor, ikiyi koyuyor 4 düşüyor, dördü koyuyor 8 oluyor, onları götürüyor satıyor. Bir para stoklamış, forumlara ilan vermiş, 1 YTL’ye 10 işte GB, oyun parası satılır; kendine ev aldı, abartmıyorum ev aldı. Denizli’den oradan laptoplarla geliyorlar, ondan alıyorlar 1 YTL’ye, Denizli’ye gidiyorlar 2YTL’ye satıyorlar, İstanbul’a gidiyorlar 5 YTL’ye satıyorlar, İstanbul pazarı daha şey, 5 YTL’ye satıyorlar, inanılmaz paralar kazanılıyor, çok iyi paralar kazananlar var oyunlarla.” (Nihat Anıl Kesici, SkY Lideri, 1 Eylül 2007 tarihli İzmir Alan Çalışmasının deşifresinden).

- **Progamer’lar:** Progamer, dijital oyuncu türevleri içinde e-spor liglerinde veya organize edilen çeşitli turnuvalara bireysel veya takım olarak katılan, dijital oyun oynama ediminden profesyonel anlamda gelir elde elden oyuncudur. Oyuncunun sanal uzamda inşa ettiği sanal kariyer, gündelik yaşamında da bir kariyer dönüşmüştür. Örneğin, Fatal1thy takma adlı oyuncu progamer olarak kazandığı uluslararası ünü, kendi adına tescilli bilgisayar donanımı yan

ürünleri ve aksesuarlarından aldığı kâr payı ile desteklemektedir. Güney Kore'de Starcraft adlı gerçek zamanlı strateji oyununun e-spor ligi Güney Kore'de progamerların gündelik yaşamda popüler kültür aktörleri, bir nevi şöhret olarak önemli bir yere sahip olmalarına yol açmaktadır. Türkiye'den 2004 World Cyber Games'e *Counter-Strike* oyunu için katılan Team Quash takımının kaptanı Eren Altıparmak da Türkiye'de progamerlerin İnternet kafelerde yarıştığı turnuva olgusunu aşağıda açıklar:

“23 yaşındayım. Hacettepe Üniversitesi Kimya Mühendisliği bölümünde okuyorum....İşte bizim takımımız Team Quash. Bu takımın kurucularındayım. Ayrıca kaptanıyım.Yaklaşık, kaç sene oldu? 6 senedir *Counter-Strike* oynuyoruz. Son 4 senedir de bu takım içindeyiz. Bu süre zarfında bir çok turnuvaya katıldık....San Francisco'ya gittik, Amerika'ya, Çin'e gittik... Türkiye'de önce mesela şehir elemeleri oluyor, şehirlerde mesela Ankara'da bir tane İnternet kafe seçiliyor veya 2 tane, bu İnternet kafeye böyle böyle eleme yapılacak diye talimat yollanıyor, bu Cyber tarafından, veya artık organizasyonu kim yapıyorsa. Ondan sonra, takımlar, mesela Ankara takımları, Ankara'dan kaç tane takım çıktı, 16 takım geldi, ondan sonra takım sayısına göre ölçülüyor, 16 takımın yarısı atıyorum mesela 4 tane takım İstanbul'a gitmeye hak kazanıyor. Genelde bu Cyber İstanbul firması olduğu için hep İstanbul'da yapılıyor büyük finaller. Ankara'dan 4 takım, İstanbul'dan daha fazla, daha fazla takım olduğu için, İstanbul'dan 10 takım, bir yerden 5 takım falan diye toplanıyor. 2004 senesinde 64 takım İstanbul'daydı, Park Orman'da yapıldı. 64 takım katıldı, Türkiye'nin dört bir yanından.“ (18 Aralık 2007 tarihli derinlemesine görüşmenin deşifresinden).

Team Quash üyesi Dağhan Demirci de progamer'ların yurtdışındaki ödüllü turnuvalardan kazandıkları geliri “World Cyber Games olsun, bir sürü büyük turnuva var, bunların ödülleri 60.000-70.000

dolarları buluyor“ (18 Aralık 2007 tarihli derinlemesine görüşmenin desifresinden) şeklinde açıklar. Ancak Türkiye’de e-spor olarak progamer’ların etkinlik göstereceği yasal bir çatı, örneğin e-spor federasyonu yoktur⁹⁰. Yasal olarak e-spor liginin olmayışı, gerek ana akım medyada gerekse ailelerin dijital oyun edimine yönelik olumsuz bakış açıları Türkiye’de progamer olarak oyuncu türevinin gelişmesini olumsuz etkilemektedir. Bu nedenle Türkiye’de sıkı oyuncunun progamera dönüşmesi, dijital oyun oynama edimini kendine düzenli gelir getiren bir kariyer olarak geliştirmesi pek olanaklı değildir. Progamerin gelişmesi için kendine sponsor firma bulması, Bourdieu’nun kavramlarına tekrar başvuracak olursak, sosyal sermayesini ekonomik sermaye dönüştürmesi gerekmektedir. Team Quash, Türkiye’de bu dönüşümü kısa süreli de olsa gerçekleştiren nadir örneklerden birisidir. Ankara’da REC İnternet Kafe tarafından antrenmanları desteklenmiş, ayrıca AMD ile de yasal sponsorluk anlaşması yapılmıştır. Bu noktada progamerlar kendilerini diğer oyuncu türevlerinden farklı gördüğünü belirtelim. Bu farklılığı sağlayan koşullar, oyunun türü ve kullanılan donanım ile ilgilidir. Bu oyuncular özellikle takım çalışmaları için belirli İnternet kafeleri kullanmaktadırlar. Belli özel donanımlarla antrenmanlarının desteklenmesi gerekmektedir. Sonuç olarak denilebilir ki, Türkiye’de İnternet kafelerde oynayan ve kendi olanakları ile ayakta durmaya çalışan başarılı bir kaç takım ancak belli bir süre için var olmaktadır. *Starcraft* Ulusal Takım oyuncusu ve üniversite öğrencisi olan Okan Bora da Türkiye’de e-spor liginin olmaması sorunsalını şu şekilde aktarmaktadır:

“Zamanında Nokta Klan dediğim insanlar Gençlik Spor Bakanlığı’na gitti. Türkiye’de bir federasyon oluşsa bir çok şey çözümlenecekti yani, bu bir resmi olsa, işte oyuncu mesela *progamer*, profesyonel oyuncu ünvanı verilse, oyuncuları mesela şey yapmanıza gerek yok, ayda 400 dolar, 500 dolar para... onu şimdilik verme-

⁹⁰Biz bu yazıyı yazdıktan sonra, 2011 yılında Türkiye Dijital Oyunlar Federasyonu TÜDOF kuruldu. İlk başkan olarak da Mevlüt Dinç seçildi.

nize gerek yok. Siz WCG dışında bütün Türkiye çapında yılda 4 tane organizasyon düzenleyin, ciddi oyun oynayan 100 kişi mi? O yüz kişi bin kişi olur. Çok rahat olur. Çünkü insanlar bir şeyi, biz üniversitede okuyoruz, niye, bir meslek edinmek için. Sporcular sürekli antreman yapıyor, efor sarfediyor, niye, bir yerden bir başarı elde etmek, bir şey kazanmak için. Türk oyuncusunun da isteği o.” (28 Aralık 2007 tarihli derinlemesine görüşme deşifresinden)

- **Emus, Mod ve Machinima Yapanlar** (Oyunculuktan Üretici-liğe): Oyuncunun dijital oyun oynama deneyiminde *emus*, *mod* veya *machinima* yapması, Burnett’in altını çizdiği gibi yeni medya ile kullanıcısı arasındaki etkileşime, kullanıcının tüketiciden üreticiye dönüşmesi durumuna en iyi örneklerdir: “Etkileşim sadece, imgeler katılımcılar tarafından izleme deneyimlerinin amaçlarını değiştirmek, hatta dönüştürmek maksadıyla hammadde olarak kullanıldığında olanaklıdır” (2007:136). Oyuncular giderek daha fazla yoğunlukta dijital oyunların anlatılarına katkıda bulunmayı veya oyun ortamını değiştirmeyi/dönüştürmeyi arzu etmektedir. Burnett’in deyişyle, “Kendini, oyunun tertibini ve kodunu alt etmek, “hack”leme ve “yama”ma (*patching*) yoluyla bilgisayar oyunlarının görünümelerini ve verdikleri hissi dönüştürmeye adanmış koca bir altkültür ortaya çıkmıştır (251). Oyuncunun bu çerçevede müdahale yolları ise sırası ile, *emus yapması*, yani kapalı bir oyun donanımı ortamının kodlarını kırarak, başka bir oyun donanımı tarafından oyunu kullanmaya açması demektir. Örneğin, emus yapınca, bir Nintendo oyunu PS de veya PC ortamında oynanabilir hale gelir. Ancak, Sony ve Nintendo, emülatör yapımcılarına yönelik olarak yasal işlem ve takip yapmakta, oyuncuların bu işlemi/üretimini yasal olarak engellemektedir. *Mod yapmak* ise, oyuncunun oyun içindeki arayüze yönelik olarak çeşitli ekler yapması demektir. Işık Barış Fidaner, mod yapımını “oyun ile oynamak” olarak metaforik bir şekilde adlandırarak, oyuncunun arayüzeyin sağladığı etkileşim olanaklarını oyun kurgusuna çeşitli

şekillerde müdahale etmek için kullanması olarak açıklar (2009: 171-178). Hector Postigo mod yapımcıları üzerine yaptığı çalışmasında, mod yapımcılarının üç nedenle oyuna ekleme yaptıklarını saptar: artistik nedenler ile oyuna müdahale istemi; oyundan alınan hazzı arttırmak için müdahale; dijital oyun tasarımı endüstrisinde işe girmek için reklâm amaçlı yapılan işler (2007:309-310). Örneğin, *Counter-Strike* adlı FPS oyunu, Simon Fraser Üniversitesi öğrencisi Minh ‘Gooseman’ Le tarafından *Half-Life* adlı oyun üzerine geliştirilen bir mod’dur (Dovey ve Kennedy, 2006:125). Türkiye’den Osman Günyaz’ın yazdığı *Knights of The Force* (KoTF) adlı mod da küresel oyun pazarında tecimsel başarı kazanmış bir üretilimdir. *Machinima* ise, Henry Lowood’un tanımlaması ile gerçek zamanda oyun motoru kullanılarak veya dijital oyun uzamında 3D film yapmak demektir (2008:165). Oyuncunun oyun zaman ve uzamına yaptığı tüm bu yatırımlar değerlendirildiğinde, dijital oyun oynama ediminin giderek ciddileşmekte olduğu görülmektedir (Dovey ve Kennedy, 2006: 131-141).

- **Oyun Uzmanlığı:** Devasa çevrimiçi oyunlarda oyuncuların “tutulmasını” sağlama amacıyla bir takım planlamaların yapılması işi, sıkı oyuncuların oyun oynama edimlerini profesyonel bir kariyere dönüştürmeleri ile ortaya çıkan iş, oyun uzmanlığıdır. Mynet adına oyun uzmanı olarak 2007-2008 yılları arasında çalışmış bulunan Murat Yavuz Kaplan, bu dönemde *İstanbul Kıyamet Vakti* (Sobee Oyun Stüdyosu) ve *Hükümrân Senfoni Online* (Ceidot-Ceiron Oyun Stüdyosu) adlı çevrimiçi oyunların da cemaat yönetimini ve planlamasını yürütmüştür.⁹¹ Kaplan oyun uzmanlığını şöyle tanımlar:

“Oyun uzmanlığına kariyer ve sektör tanımı olarak bak-

⁹¹ Murat Yavuz Kaplan halen MMISGAMES’de iş geliştirme yöneticisi olarak çalışmaktadır. Oyun uzmanlığı konusunda Murat Yavuz Kaplan’ın daha kapsamlı bir değerlendirmesi için bakınız: Kaplan, M.Y. (2009). *Oyun Uzmanlığı: Profesyonel Bir Kariyer*, (Der. Mutlu Binark, Günseli Bayraktutan ve Işık Barış Fidaner), *Dijital Oyun Rehberi: Oyun Tasarımı, Türler ve Oyuncu içinde*, Kalkedon Yayınları, İstanbul. 225-229.

tiğimizda, yayıncı firmalarda çalışan iş planlama ve geliştirme finans yönetimi gibi konularda sorumlu personeldir...Oyun ekibi içerisinde olabilirler ya da oyun ekibini yönetebilirler...*Game master* genellikle MMO tipi oyunlarda yer alıyorlar. *Box* oyunlarda daha çok *adviser* konumunda oluyorlar. MMO tipi oyunlarda çok daha fazla interaktivite olduğundan *game master* daha çok iş yapıyor.” (20 Mayıs 2008 tarihli Dijital Oyuncu Paneli deşifresinden)

Murat Yavuz Kaplan oyun uzmanının görevini ve bu görevlerin öğelerini işe aşğıda açıklar:

“İşe hangi aşamada katılırsan katıl iki görevin var. İlki planlama diğeri yürütme...Planlama oyunun sonraki beş yıllık dönemlerini değerlendirmektir. Planlamanın amacı oyun içerisinde kurgulanan dünyanın oyuncuya doğru anlatılarak oyuncunun inanmasının sağlanmasıdır. Planlama ile ilgili bir diğeri husus da geri bildirimlerin değerlendirilmesi... Moderasyon çok önemlidir. Satışları yüzde elli seviyesinde etkiler. Kuralları iyi belirleyip uygulamanız gerekir...Gelen oyuncuların hemen içeriye alınması moderasyonun yapılması gerekiyor. Camia özelliğ i kazanmamış bir oyunun başarılı olması söz konusu değildir...Etkinlik planlama camia entegrasyonu ile doğru orantılı. Mesela oyun içerisinde harika bir kurgu var, dışarıda etkinlikler düzenleniyor, bunlar camianın mutluluk çıkmasını artırır...Moderasyonda en önemli şeylerden biri verilecek cezanın ertelenmemesidir...Oyuncuların güvenini kazanmak gereklidir. Yürütme planlama kadar önemli. Yaptığınız bütün planların doğru bir şekilde gerçekleştirilmesi gerekir” (20 Mayıs 2008 tarihli Dijital Oyuncu Paneli deşifresinden)

Sonuç ve Öneriler

Yeni medyanın özellikle genç yurttaşlar açısından, yeni (ulusal ve uluslararası) bir kamusal alanın tanımlanması aşamasında, toplumsal hareketlere İnternet aracılığıyla (mü)dâhil olmalarında ve demokratik katılım pratiklerini e-posta grupları, bloklar, forumlar vb. gibi alanlarda deneyimlemeleri konusundaki gizil gücü ve olanakları bu derleme çalışmasında derinlemesine ele alınmaktadır. Bu çalışmada ise farklı olarak ele alınan nokta, yeni medya, gençlik ve toplumsal yaşam ara kesitindeki en önemli görüngülerden birisi olan dijital oyunlardır. Genç yurttaşların dijital oyun endüstrisi dolayısıyla yeni medyada alanındaki varoluşları ve bu yeni endüstri ile kurdukları ilişkinin doğru analiz edilebilmesi için bu ilişkiler ağının ve aktörlerin çeşitliliğinin ve farklılığının öncelikle çeşitli kavramsal araçlarla ortaya konulması gerekir. Bu çalışmanın kapsamında, örnekler üzerinden yapılan serimlemede görüleceği üzere, dijital oyuncuların farklı sanal kariyerleri vardır. Üstelik farklı oyuncu türleri sanal uzamda farklı toplumsal, kültürel ve ekonomik sermaye sahipliğinden ötürü farklı oyun oynama edimi sergilemektedir. Joost Raessen dijital oyunların sadece kültür endüstrisi ürünleri olmadığını, katılımcı ve çoğul bir kültürün tabandan yerleştirilmesi/yeşertilmesi için bir anlamda kültürel savaş alanı olduğunu savlar (2005:384). Farklı dijital oyuncu habitusları da sanal uzamın demokratik, eşitlikçi ve katılımcı toplumsal, siyasi, ekonomik ve kültürel politikalarda kullanımı için farklı olanaklar sunmaktadır. Daha öncede vurguladığımız üzere, sanal uzamdaki *hareketsiz toplumsallaşmanın* çeşitli biçimlerinin farkında olunarak dijital oyun oynama edimi tartışılmalıdır. Burada önerilen, farklı dijital oyuncu türlerinin sanal uzamdaki habituslarının hangi noktalarda nasıl benzeştiğinin, hangi noktalarda niçin ayrıştığının daha ayrıntılı olarak çalışılması ve dijital oyuncuların sanal uzamda ne zaman ve ne tür kolektif eylem sergilediklerinin incelenmesi gereğidir. Ancak farklı oyun oynama biçimleri incelendikçe, sanal uzamdaki farklı toplumsallaşmalar ve bun-

ların da niteliği kavranabilir.⁹² Dijital oyuncuyu tek tipleştirerek gören veya sanal uzam karşısında geçirilen zamanı bağımlılık ve toplumsal olarak yalıtılma olarak etiketleyen bakış açısı bu dünyadaki toplumsallaşma biçimlerini kavramaktan uzaktır.

Bu noktada, sanal uzamda gençlerin geliştirdikleri toplumsal, ekonomik ve siyasal ilişkilerin ve pratiklerin olabildiğince önyargılardan arındırılarak ele alınması önerilmektedir. Ancak, böylece Türkiye’de kamusal otoriteler tarafından son zamanlarda korumacı, kollayıcı ve yasadışı bir bakış açısıyla sanal uzamın kullanım olanaklarının sınırlandırılması girişimlerinin üstesinden gelinebilir. Son olarak, yurttaş sorumluluğunun gelişmesi, etik bilincin yerleşmesi ve toplumsal, siyasal, kültürel ve ekonomik haklar konusunda insiyatif alabilme konusunda eleştirel pedagojinin, eleştirel medya okuryazarlığının açılımları⁹³ ve yeni medya okuryazarlığının olanakları (Kellner, 1995, 2004; Binark ve Gencel-Bek, 2007; Livingstone, 2008) ile güçlendirici etkilerinden yararlanılması gerektiğini belirtelim.

⁹²Örneğin devasa çevrimiçi oyunlarda hayali cemaatlerin inşasını etnik kimlik temelli klan örgütlenmesi üzerinden toplumsallaşma pratiklerini ele alan bir çalışma için bakınız: Binark, M. ve Bayraktutan, G. (2009), Devasa Çevrimiçi Oyunlarda Türklüğün Oynanması: Silkroad Online’da sanal Cemaat İnşası ve Türk Klan Kimliği. (Der. Mutlu Binark, Günseli Bayraktutan ve Işık Barış Fidaner), Dijital Oyun Rehberi: Oyun Tasarımı, Türler ve Oyuncu içinde, Kalkedon Yayınları, İstanbul. 275-311.

⁹³Henry A. Giroux eleştirel okuryazarlığı, kolaycı, bildik/tanıdık varsayımlara, basmakalıp yargılara ve çerçevelenmiş hazır imgelere karşı estetik ve siyasi-ahlaki pratiklerden beslenen bir bakış açısı/yaşam içinde duruş; eğitim sürecini de demokratik ve eşitlikçi bir toplumun yaratılması için gerekli siyasi kanal olarak tanımlar (2004). Douglas Kellner, eleştirel medya okuryazarlığını geliştirmenin, yeni medyanın iletilerinin eleştirel bir biçimde açıklanmasının ve bunun etkileri üzerine çalışmanın çok önemli olduğunu belirtmektedir. Kellner’e göre, kültürde varolan farklı ideolojik sesleri ve kodlamaları fark etmek önemlidir. Üstelik, başat ideolojiler ve imgeler, söylemler ile metinlerde bunları altüst edenleri de birbirinden ayırmak gerekmektedir. En iyi ve en kötü medya kültürü arasında bir ayırım yapmayı, muhalif alt kültürler ile alternatiflerin nasıl yaratılabileceğini öğrenmek gerekmektedir. Eleştirel medya okuryazarlığı da bireye bu eleştirel bakış açısını deneyim ile kazandırır.

Kaynakça

- Bakardjieva, M. (2003), Virtual togetherness: an everyday-life perspective, *Media, Culture & Society* içinde, 25, 291-313.
- Bayraktutan, G. (2007), Devasa Online Oyunlarda Klan Kültürü ve Liderlik Olgusu, *Folklor Edebiyat* içinde, 2007/2, 50, 41-56.
- Binark, M. (2007), Yeni Medya Çalışmalarında Yeni Sorular ve Yöntem Sorunu, (Der. Mutlu Binark), *Yeni Medya Çalışmaları* içinde, Dipnot, Ankara.
- Binark, M. ve Bayraktutan, G. (2008a), Türkiye’de İnternet Kafeler: İnternet Kafeler Üzerine Üretilen Söylemler ve Mekân-Kullanıcı İlişkisi, *Amme İdaresi Dergisi* içinde, 41(1), 113-148.
- Binark, M. ve Bayraktutan, G. (2008b), *Kültür Endüstrisi Olarak Dijital Oyun*, Kalkedon Yayınları, İstanbul.
- Binark, M. ve Bayraktutan, G. (2009), Devasa Çevrimiçi Oyunlarda Türklüğün Oynanması: Silkroad Online’da sanal Cemaat İnşası ve Türk Klan Kimliği. (Der. Mutlu Binark, Günseli Bayraktutan ve Işık Barış Fidaner), *Dijital Oyun Rehberi: Oyun Tasarımı, Türler ve Oyuncu* içinde, Kalkedon Yayınları, İstanbul. 275-311.
- Binark, M., Bayraktutan, G. ve Buçakçı, F. (2009), Türkiye’de İnternet Kafelerde Dijital Oyuncular-Yeni Medya Okuryazarlığı Neden Gerekli?, (Der. Mutlu Binark, Günseli Bayraktutan ve Işık Barış Fidaner), *Dijital Oyun Rehberi: Oyun Tasarımı, Türler ve Oyuncu* içinde, Kalkedon Yayınları, İstanbul. 187-224.
- Binark, M., Bayraktutan, G. ve Buçakçı, F. (2008), Exploring Turkish Digital Game Culture in Internet Cafes, *Proceedings: 6th International Symposium Communication in the Millenium* içinde, İstanbul Üniversitesi, Anadolu Üniversitesi ve University of Texas-Austin, 14-16 Mayıs 2008, Vol.1, İstanbul. 405-417.
- Binark, M. ve Gencel Bek, M. (2007), *Eleştirel Medya Okuryazarlığı*, Kalkedon Yayınları İstanbul.

Bourdieu, P. (2006), *Pratik Nedenler- Eylem Kuramı Üzerine*, (Çev. Hülya Tufan Tanrıöver), Hil Yayın, İstanbul.

Burnett, R. (2007), *İmgeler Nasıl Düşünür?*, (Çev. Güşsal Pusar). Metis, İstanbul.

Castronova, E. (2005), *Synthetic worlds: The business and culture of online games*. The University of Chicago Press, Chicago.

De Mul, J. (2008), *Siberuzayda Macera Dolu Bir Yolculuk*, (Çev. Ali Özdamar), Kitap Yayınları, İstanbul.

Dovey, J. ve Kennedy, H. W. (2006), *Game Cultures: Computer Games as New Media*, Open University Press, New York.

Fidaner, I.B. (2009), *Mod Yapımı: Oyun ile Oynayanlar*, (Der. Mutlu Binark, Günseli Bayraktutan ve Işık Barış Fidaner), Dijital Oyun Rehberi: Oyun Tasarımı, Türler ve Oyuncu içinde, Kalkedon Yayınları, İstanbul. 171-178.

Giroux, H. A. (2004), *Education after Abu-Gharib: Revisting Adorno's politics of education*, *Cultural Studies* içinde, 18(6):779-815. (Türkçe çevirisi için bakınız: Giroux, H. A. (2008), *Eleştirel Pedagojinin Vaadi*, (Çev. Umre Deniz Tuna) Kalkedon Yayınları, İstanbul.)

Goffman, E. (2009), *Günlük Yaşamda Benliğin Sunumu*, (Çev. Barış Cezar). Metis, İstanbul.

Kellner, D. (2004), *Yeni Teknolojiler/Yeni Okuryazarlıklar: Yeni Binyılda Eğitimin Yeniden Yapılandırılması*, (Der. Meral Özbek), (Çev. Tülin Kurtarıcı), Kamusal Alan içinde, Hil Yayınları, İstanbul.

Kellner, D. (1995), *Media Culture, Cultural Studies, Identity and Politics between the Modern and Postmodern*, Routledge, NewYork.

Kerr, A., Kücklich, J. ve Breton, P., (2006), *New media-new pleasures?*, *International Journal of Cultural Studies* içinde, 9(1):63-82.

Laegran, A. S. ve Stewart, J. (2003), *Nerdy, trend yor healthy? Configuring the internet café*, *New, Media and Society* içinde, Vol 5 (3), s.

357-377.

Lin, H., Sun, C. ve H. Tinn. (2003), Exploring Clan Culture: Social Enclaves and Cooperation in Online Gaming, Level Up Conference Proceedings içinde, 288-299.

Livingstone, S. (2008), Internet Literacy: Young People's Negotiation of New Online Opportunities, (Der. McPherson, T.), Digital Youth, Innovation, and the Unexpected içinde, The MIT Press, London.

Lowood, H. (2008), Found Technology: Players as Innovators in the Making of Machinima, (Der. Tara McPherson), Digital Youth, Innovation, and the Unexpected içinde, The MIT Press, Cambridge, Massachusetts.

Malaby, T. (2006), Parlaying Value: Capital in and Beyond Virtual Worlds, Games and Culture içinde 1(2), 141-162.

Mendras, H. (2008), Sosyolojinin Temel İlkeleri, (Çev. Buket Yılmaz), İletişim Yayınları, İstanbul.

Mutlu, E. (1998), İletişim Sözlüğü, Bilim ve Sanat Yayınları, Ankara.

Nieborg, D. B. ve Hermes, J. (2008), What is game studies anyway?, European Journal of Cultural Studies içinde, 11(2): 131-146.

Pargman, D. Ve Jakobsson, P. (2008), Do you believe in magic? Computer games in everyday life, European Journal of Cultural Studies içinde, 11(2): 225-243.

Postigo, H. (2007), Of Mods and Modders: Chasing Down the Value of Fan-Based Digital Game Modifications, Games and Culture içinde, 2(4):300-313.

Raessens, J. (2005), Computer Games As Participatory Media Culture, (Der. Joost Raessens ve Jeffrey Goldstein), Handbook of Computer Game Studies, içinde, The MIT Press, London.

Taylor, T.L. (2006), Between worlds: Exploring online game culture, The MIT Press, London.

Blogging ve Gençliğin Internet üzerinden Katılım süreçleri üzerine bir deneme

Yrd. Doç. Dr. Erkan Saka, İstanbul Bilgi Üniversitesi

Blogging ile tanışmam

2004 yazında Rice University'de devam ettiğim antropoloji doktora programında yeterlilik sınavını geçtikten sonra saha çalışması kısmını gerçekleştirmek için Türkiye'ye döndüm. Bir tür saha günlüğü olarak blogging yapmamızı bölümden bir öğretim üyesi tavsiye etmişti.⁹⁴ Blog formatıyla ilk tanışmam böyle oldu. Rice Üniversitesi'nin web sitesi üzerinden bana da bir blog sayfası açılmıştı. İlk başlarda bölüme yönelik rapor verme ve tez konum olan Avrupa Birliği ve Türk Gazeteciliğiyle ilgili bula bildiğim herşeyi depoladığım bir dijital arşiv olarak işlev gördü. 2004 yazından başlayarak yaptığım şeyleri pek de blogging olarak görmüyorum bu bakımdan. O yazın sonuna doğru "saha çalışması depresyonu" denebilecek bir nedenle bloglamayı tamamen bıraktım.⁹⁵ Ancak iki hafta kadar sonra bir İspanyol profesorden neden bıraktın diye bir email mesaj alınca blogging'i daha ciddiye almaya başladım (Prof. Fransisco Veiga da <http://elveiga.blogspot.com/> adresinde blog yazarlığına devam edi-

⁹⁴ Blog tutmamı öneren Christopher M. Kelty'nin (2008) "Two bits: the cultural significance of free software" adlı eseri hem Özgür Yazılım hareketinin tarihçesi hem de sonradan da değineceğim "recursive public" kavramının geliştirilmesi açısından önemli bir noktada bulunmaktadır.

⁹⁵ Saha çalışmalarında antropologların depresif yaşamlarına dair en ilginç eser antropolojik saha çalışması fikrinin baş mimarlarından Bronislaw Malinowski'nin (1989) ölümünden sonra yayınlanan günlükleri olabilir.

yor). Blog deneyimimde ikinci bir dönüm noktası Hrant Dink suikastidir. O zamana kadar blogumu yine de bir dijital arşiv olarak kullanıyordum. Ondan sonra tavır almaya ve daha pozisyonel yazılar üretmeye başladım. Ergenekon ve Hrant Dink davalarında aldığım tavırlardan dolayı sevmeyenlerimin daha çok olduğunu sanıyorum (!).⁹⁶

Gençler ve tepkileri

Siyasi tepkilerimi ifade etmek için blogu bir araç olarak kullanırken genel olarak Türkiye'deki genç internet kullanıcılarının bu konuda benim kadar heyecanlandığını söylemekte zorlanacağım. Klasik anlamıyla blogging daha çok teknoloji ya da yemek blogları çerçevesinde popülerlik kazandı. Kadın yazarların web günlükleri de belli miktarda takipçi edindi. Ama siyasi blog olarak tanımlanabilecek bloglar çok sınırlı sayıda kaldı. Ama sosyal medya çerçevesinde görülebilecek mikroblogging için aynı olumsuzluktan bahsedemeyiz.⁹⁷ Twitter kullanımı arttı ve çok çabuk kabul gördü. Kendini ifade etmekte zorlanan bazı öğrencilerimin Twitter üzerinden yazmaya başlamalarını görmek güzeldi. Twitter yanında Facebook ve Friendfeed de Türkiye'de gençlerin yaygın olarak kullandığı araçlar. Klasik anlamda blogging artık dünya genelinde de çok kabul görmüyor ama mikrobloggingin yakın zamanda geleceği var.⁹⁸ Örneğin World Blogging Forum 2009'a katılan tanınmış blogger'ın çoğu da mikroblogging'e işaret ediyordu (Forum'la bilgi için: <http://worldbloggingforum.com/>) . Türkiye'de de klasik blogging atlanıp bu yeni araçlarda patlama yaşanmış gibi görünüyor. Özellikle Facebook'un viral iletileri yaymada vazgeçilmez bir platform olduğuna ina-

⁹⁶Bir araştırma aracı olarak blogging üzerine yazdıklarım için bkz. Saka (2008).

⁹⁷Sosyal Medya'nın Türkiye'deki gelişimi üzerine Hasan Başusta'nın "Sosyal Medyada Global Gelişmeler ve Türkiye'deki Durum" ve Arda Kutsal'ın "Twitter FriendFeed'e Türkiye'de Tur Bindirdi", "Türkiye'de Twitter ve FriendFeed kullanımı"na bakılabilir.

⁹⁸Microblogging üzerine kısa bir literatür: Java et al (2007); Ebner and Maurer (2008); Jansen (2009); De Voe (2009), Glaser (2007) ve konu üzerine yapılmış en iyi bibliyografi derlemesi için Danah Boyd'un "Bibliography of Research on Twitter & Microblogging"ına bakılabilir.

niyorum. Dünyada Facebook'u en çok kullanan ülkelerden biri olmamız önemli bir göstergedir.⁹⁹ Mikroblogging sloganik bir şekilde de olsa siyasi ve toplumsal tepkileri ifade etmede kayda değer bir araca dönüşüyor. Gençlerin daha eski nesillerin istediği derinlikte olmasa da bir duruşları oluyor. Bu bakımdan bile bu araçlara olumlu bakılması gereklidir.

Gençler ve Kişisel Gelişim

Gençlerin internet kullanımı *Care of the self* kavramıyla ilişkilendirilebilir.¹⁰⁰ Cemaatçi kültürel üretimimizin dışına çıkmada internet bir araç olabilir. Belki de ilk defa bu kadar nitelikli bir zemin oluşuyor. Sosyal medya sitelerinde bulunan aptalca kişilik testlerinden çok oyunculu strateji oyunlarına kadar bir sürü uygulama son tahlilde bireysel gelişime adapte edilebilir. Ütopik seviyede düşünmek gerekmiyor. Gençlerin internet araçlarını kullanarak egoizm yapmaları kendilerini dışa vurmaları son tahlilde önemli bir gelişmedir. İnternet araçları eğitim sisteminin dışına çıkmak için bir alan olmaktadır. lazım. Her internet aracının aynı şekilde bir işleve sahip olması da beklenmemelidir. Her aracın/uygulamanın/sitenin farklı kullanımlara müsait olduğunun altı çizilmelidir.

Gençlerin toplumsal alana müdahalesi

İnternet trafiği ölçümleri ve etkileri üzerine belirsizlik sürse de¹⁰¹ net trafikteki artışların toplumsal bir dikkate alma yarattığına şüphe yok.¹⁰² Öyle olmasa bir çok ünlü kişiliğin Ekşi Sözlük yazarlarına bu kadar tavır alması açıklanamazdı. Binlerce gencin kolektif üretimi olan Ekşi Sözlük tek tek yazarlar bağlamında olmasa da toplu üretimde ses getiriyor örne-

⁹⁹Türkler Avrupa'da en çok internet vaktinde vakit geçiren millet olmuş durumda: Arda Kutsal, "Avrupa'nın internette en çok zaman geçiren ülkesi: Türkiye"

¹⁰⁰"Care of the Self" fikrinin Foucauldian yorumları için bkz Foucault, 1990.

¹⁰¹İnternet istatistik ölçümleri için bkz. Matthew, 1996;

¹⁰²Artan web trafiği için bkz. Schroeder, 2010

ğın.¹⁰³ Yine kişisel blogumda yazdıklarımı ünlü bir iletişim profesörünün tepki vermesi, beni Türkiye hakkında yanlış temsiller üretmekle suçlaması, bundan dolayı kaygılanması (blogum İngilizce) da bir gösterge olabilir.¹⁰⁴ Ya da eğer büyük şirketler yeni ürün lansmanında blogger'ları da çağırmaya başlamışlarsa Türkiye'deki gençlerin görece az üretimde bulunmalarına rağmen ne büyük bir potansiyele sahip oldukları görülebilir.

Gençlerin toplumsal alana müdahalesini düşünürken alışılmış kalıpların ötesi geçmek gerekmektedir. Örneğin blogging hiçbir zaman kitsellik kazanmamıştır ama mikroblogging diyebileceğimiz uygulamalar Türkiye'de hızla yayılmaktadır. Klasik blog üzerinden yapılamamış internet sıçraması mikroblogging üzerinden yapılabilir. Ticari düzeyde de mikroblogging uygulamalarına ilgi olduğunu görebiliyoruz. Ölçümlerle ilgili sorunlara rağmen viral reklamlara yapılan vurgu bu alanda gençlerin kale alındığını gösteriyor.¹⁰⁵

Tabi kullanım doğrudan katılım anlamına gelmiyor. Mikroblogging uygulamalarındaki kullanım sıçraması demokratik bir katılımı artırmını beraberinde getirecek mi? Öncelikle gerçek hayata yansıma paradigmasından kurtulmamız lazım bence.¹⁰⁶ Sorun bu düşünceden kaynaklanıyor. Online-offline ayrımı yeni medya rejiminin sonuçlarının algılanmasına engel olabiliyor.¹⁰⁷ Artık öyle bir düzende yaşıyoruz ki Türkiye'nin uluslararası alandaki itibarını en çok internet yasakları etkiliyor. Geçtiğimiz günlerde Google maps üzerinden yapılan protesto önemli¹⁰⁸ ve

¹⁰³ Ekşi Sözlük üzerine büyüyen bir literatür var: Aytac (2005), Dogu et al (n.d.), Soylu (2009), Herdagdelen et al (n.d)

¹⁰⁴ Bahsettiğim durum hakkında şuradaki yorumlara bakılabilir: <http://erkansaka.net/archives/2174>

¹⁰⁵ Şu iki viral reklam kayda değerdir: 1- <http://erkansaka.net/archives/2174> (İstanbul Bilgi Üniversitesi) 2- <http://www.youtube.com/watch?v=qMKfXf2yah0> (Gittigidiyor.com)

¹⁰⁶ Her alanda yeni söylemsel pratikler yaratılması zorunlu. Örneğin okur yazarlıktan neyi anladığımız bile yeniden düşünülebilir (bkz. Hull 2003).

¹⁰⁷ Christine Hine (2005)'ın derlemesindeki birçok metodik inceleme bu ayrımın önemini kaybettiğine işaret ediyor.

¹⁰⁸ Bu protestonun detayları için bkz O'Dell (2010).

dünya basınındaki yansımaları dikkat çekici. Taksim meydanında yapılan bir protestodan daha az etkili değildi etkileri. Artık internetten 10,000 imza toplamak, offline dünyada toplamaktan daha az etkili bi şey değil. Hayat zaten “online”dan yaşıyor. Hayatın kendisi zaten online oluyor. Bu bakımdan offline dünyayı asıl kabul eden paradigmatik çerçevenin terkedilmesi gerekir.

İnternette varolan (sofistike) içeriğe dezavantajlı grupların katılamayacağına yönelik argümanlara katılamıyorum. Bu çok lineer bi düşünme tarzı. Hipermetinsel olarak düşününce, her kullanıcı bi şekilde içeriğe girebilir.¹⁰⁹ Anadolu'daki internet kafeleri düşünelim. Konya'da bi grup genç NBA takımlarıyla ilgili taraftar blogları tutuyor mesela (Konyalı Portlandılar: <http://www.konyaliportlandlilar.com/>). Webmasterlık öğrenmek okulda değil daha çok kendi kendini eğitmekle oluyor. Bahsedilen müdahale alanlarının niteliği sorgulanabilir. Nitelikli çalışmaların görece azlığından şikayet edilebilir. Ama zaten önemli olan potansiyele bakmaktır. Daha yeni ortaya çıkan bir fenomenden bahsediyoruz. Öte yandan hayatın başka alanlarında da nitelikli çalışmaların çokluğundan zaten bahsedemiyoruz. Örneğin eğitim sistemimiz çökmüş durumda. Bir çok öğrenci temel eğitimi alamıyor, eşitsizlik yoğunlaşarak devam ediyor ama internette bu eşitsizliği aşma potansiyeli bile var.

Gençler deneme yanılma yoluyla katılma yolları deneyimleyebiliyor. Online dünyada daha özgür bir seferberlik mümkün. “Tutorial”lar sayesinde neredeyse bir kullanıcının öğrenemeyeceği hiçbir şey yok. “Offline” dünyadaki yansımaları da düşünmek gerekir. Dersaneye gidemeyen bile web’de çok sayıda deneme sorusu bulabilir örneğin.

Gençler ve Katılım konusunda geleneksel yaklaşımları terk etmek

Öncelikle Lineer düşünmekten kurtulmak gerekir.¹¹⁰ Girişimci bir genç çok büyük işler yapabilir. Zaten birçok örnek var bile web dünyasında.

¹⁰⁹ *Hypertext* üzerine temel bir metin için bkz Landow (2006).

¹¹⁰ Deleuze ve Guattari (1987) ve de Landa (1997)'nin lineer olmayan düşünce tarzlarıyla ilgili hayalleri web’le mümkünleşmeye daha yakın.

Özellikle Web 2.0 zamanında sıçrama yapmak çok kolay olabilir.¹¹¹ Ortada yeni bir teknoloji yok. Gereken şey orjinal içerik sağlamak. Bu kitap 4-5 yıl sonra yapılsaydı tartışabileceğim bir çok örnek olacaktı diye düşünüyorum. *Ekşi Sözlük* yazarlarının ortaya koyduğu içerik her türlü eleştiriye rağmen Türkiye’de bilgi üretimi ve paylaşımında bir dönüm noktası oldu.

Türkiye’de internet sansürünün gençler arasında büyük bir sorun olarak gözükmemesi de yeni yaklaşımlarla anlaşılabilir. Uluslararası düzeyde diplomatik bir skandala dönüşen internet sansür uygulamalarını gençler problematize bile etmiyor. Bunu geleneksel bir yaklaşımla gençler apolitikliğine de bağlayabiliriz ama gençlerin uygulamalarına bakmak daha farklı bir fikirler sunacaktır bize. Dijital sansür uygulamalarının görece kuvvetli olmadığı Türkiye’de gençler DNS numaralarını değiştirerek vb taktiklerle web ulaşımını sağlayabiliyorlar. Bu durumda otoritelerin koyduğu kısıtlamalar sorun olmaktan çıkıyor.

Korsan Partisi (http://korsanpartisi.org/index.php/Ana_sayfa) gibi çalışmaların bu durumu göz önüne alması gerek. MÜYAP temsilcisinin kullanıcıları nasıl izlediklerini anlatırken hakkında suç duyurusu bile yapılmayan bir ülkede yeni ve web’in doğasına uygun taktikler yaratmak gerekiyor. İyi niyetli ve gayet bilinçli web aktivizm denemeleri var. Ama bu aktivistler elit “geek” kültürü içinde kaldıkça daha geniş kitlelere ulaşamayacaklar. Kullanılan dil geniş kullanıcı kitlelerine ulaşmıyor. Dijital aktivistlerin de eğitilmesi gerekiyor. Kullanıcı kitlesine uygun bir dil yaratıldığı anda büyük bir sıçrama yaşanabilir.

Benim gibi ansiklopedistlerin bu yeni medyaya ayak uydurması lazım öncelikle. Kullanıcıların çoğunun 3 satırdan fazlasına bakmadığı, ama yabancı dizilere dublaj yapan, Metallica şarkılarını yeniden yorumlayan “digital native”lerin¹¹² de olduğu bir platformdan bahsediyoruz. Bazen çok hit alabileceğini bilse bile yaptıklarını yalnızca dar arkadaş çevresiyle paylaşan kullanıcılar da var. Bu durum bana “care of the self”

¹¹¹Web 2.0 üzerine eleştirel bir derleme için bkz. Zimmer (2008). Ayrıca O'Reilly (2007), Chadwick (2007).

¹¹²Digital natives üzerine başvuru kaynağı: Palfrey and Gasser (2008)

fikrini çağrıştırıyor. Yeni medya bunun için yeni araçlar sağlıyor. Lost dizisine dublaj yapmak bir lokalizasyon denemesi bence. Gayet emek ve yaratıcılık gerektiren bir süreç. Bu tip kullanıcıların ortaya çıkarılmasıyla katılımın boyutları büyüyebilir.¹¹³

Web 3.0'le ne olur ne olmaz?

Web 3.0 (Semantic Web)¹¹⁴ adı konmadan gündelik hayatımıza girmeye başladı bile. Amazon ve Last FM gibi sitelerdeki tavsiye etme seçenekleri, Google'ın bazı hizmetleri vb ile ağır ağır web kullanımının bir parçası oldu bile Web 3.0. Türkiye'de bir web'e ulaşım sorunu olabilir ama Web 3.0'le ilgili her gelişme anında burada olabiliyor ve kullanıcıların hizmetine sunuluyor. Hukuki yaptırımlar süreci yavaşlatabilir ama engelleyemez. Ticari amaçlarla sıradan kullanıcıların faydalı paralellik gösterebiliyor bu alanda. Artık bu yeni halleri anlayacak ve ona göre tavır geliştirecek yeni bir aktivizm türüne ihtiyaç var. Geleneksel müdahale yollarıyla sonuç alınamayabilir ama örneğin sansüre destek verenlerin gençlerin gözünde "rezil edilmesi" bile kendi başına geleneksel yöntemlerden daha etkili olabilir. Hatta geleneksel protesto şekilleri bile web sayesinde yeni boyutlar kazanabilir. TEKEK işçilerinin anaakım medya tarafından uzun süre görmezden gelinen eylemlerinin web üzerinden görünürlük kazanması bahsetmek istediğim duruma güzel bir örnek olabilir.

Tabi bu hayal edilen aktivizm hızla olamayabilir. Sorun artık web dışında genel toplumsal kodlarla da alakalıdır. Hukuk yapısının altında da toplumsallık olduğu gibi tepkiler de bunlardan bağımsız olamıyor. Bazı durumlarda bir seferberlik toplumsal kabullerimizin sorgulanmasıyla baş-

¹¹³Bu bağlamda Danah Boyd et al (2009)'un çalışmasına dikkat edilebilir. Yaratıcı çalışmalar hakkında başka bir referans eser Henry Jenkins (2008) olabilir.

¹¹⁴Semantik web için bkz. Antoniou and Hermenen (2008). Ayrıca http://semanticweb.org/wiki/Main_Page.

layacak....¹¹⁵

Kaynakça

A. Hull, Glynda . "At Last: Youth Culture and Digital Media: New Literacies for New Times." *Research in the Teaching of English* 38.2 (2003): 229-233 . Print.

Antoniou, Grigoris, and Frank Van Harmelen. *A Semantic Web Primer, 2nd edition (Cooperative Information Systems)*. 2 ed. London: The Mit Press, 2008. Print.

Aytac, Selenay. "Multilingual information retrieval on the Internet : A case study of Turkish users." *The International Information & Library Review* 37.4 (2005): 275-284 . Print.

Baumer, Sonja, Matteo Bittanti, C. J. Pascoe, Dan Perkel, Laura Robinson, Christo Sims, Lisa Tripp, danah boyd, Rachel Cody, Becky Herr-Stephenson, Heather A. Horst, Mizuko Ito, Patricia G. Lange, Dilan Mahendran, and Katynka Z. Martinez. *Hanging Out, Messing Around, and Geeking Out: Kids Living and Learning with New Media (John D. and Catherine T. MacArthur Foundation Series on Digital Media and Learning)*. London: The Mit Press, 2009. Print.

Başusta, Hasan. "Sosyal Medyada Global Gelişmeler ve Türkiye'deki Durum | Webrazzi." *Webrazzi*. N.p., 1 Feb. 2010. Web. 30 Mar. 2010. <<http://www.webrazzi.com/2010/02/01/sosyal-medyada-global-gelismeler-ve-turkiyedeki-durum/>>.

Bennett, W. Lance . *Civic Life Online: Learning How Digital Media Can Engage Youth (John D. and Catherine T. MacArthur Foundation Series on Digital Media and Learning)*. London: The Mit Press, 2007. Print.

¹¹⁵Son söz olarak İnternet ve Gençlik bağlamında bahsetmeye değecek birkaç eser adı daha vereyim: Livingstone and Haddon (2009), Montgomery (2007), Bennett (2007), Watkins (2009).

Boyd, Danah. "Research on Twitter and Microblogging." *danah boyd*. N.p., n.d. Web. 30 Mar. 2010. <<http://www.danah.org/researchBibs/twitter.html>>.

Chadwick, A.. "Web 2.0: New Challenges for the Study of E-Democracy in an Era of Informational Exuberance." /S: *Journal of Law and Policy For the Information Society*/ 5.1 (2009): 1-32. Print.

DeVoe, Kristina M. . "Bursts of Information: Microblogging." *The Reference Librarian*, 50.2 (2009): 212 - 214 . Print.

Delanda, Manuel. *A Thousand Years of Nonlinear History*. 1997. Reprint. New York: Zone Books, 2000. Print.

Dogu, Burak, Zehra Ziraman, and D. Emrah Ziraman. "Web Based Authorship in the Context of User Generated Content, An Analysis of a Turkish Web Site: Eksi Sozluk." *Inter-Disciplinary Net*. N.p., n.d. Web. 31 Mar. 2010. <www.inter-disciplinary.net/wp-content/uploads/2009/02/dogu-paper.pdf>.

Ebner, Martin , and Hermann Maurer. "Can Microblogs and Weblogs change traditional scientific writing?." *Proceedings of E-Learn 2008* 1 (2008): 768-776. Print.

Foucault, Michel. *The History of Sexuality (Penguin History)*. New Ed ed. London: Penguin Books Ltd, 1990. Print.

Gasser, Urs, and John Palfrey. *Born Digital: Understanding the First Generation of Digital Natives*. New York: Basic Books, 2008. Print.

Glaser, Mark. "Your Guide to Micro-Blogging and Twitter." *PBS- MediaShift*. N.p., 15 May 2007. Web. 30 Mar. 2010. <www.pbs.org/mediashift/2007/05/your-guide-to-micro-blogging-and-twitter135.html>.

Gray, Matthew. "Internet Statistics: Web Growth, Internet Growth." *MIT*. N.p., 20 June 1996. Web. 31 Mar. 2010. <<http://www.mit.edu/~mkgray/net/>>.

Herdagdelen, Amac, Eser Aygun, and Haluk Bingol. "Measuring Preferential Attachment in a Hyper-Textual Dictionary Reference Network:

- Eksi Sözlük." *Boğaziçi University*. N.p., n.d. Web. 31 Mar. 2010. <www.cmpe.boun.edu.tr/amac/wiki/uploads/Site/sozluk_makale.pdf>.
- Hine, Christine. *Virtual Methods*. Paris: Berg Publishers, 2005. Print.
- Jansen, Bernard J. , Mimi Zhang, Kate Sobel, and Abdur Chowdury. "Micro-blogging as online word of mouth branding." *Proceedings of the 27th international conference extended abstracts on Human factors in computing system 1* (2009): 3859-3864 . Print.
- Java, Akshay, Xiaodan Song, Tim Finin, and Belle Tseng. "Why we twitter: understanding microblogging usage and communities." *International Conference on Knowledge Discovery and Data Mining 1* (2007): 56-65. Print.
- Jenkins, Henry. *Convergence Culture: Where Old and New Media Collide*. Rev Ed ed. London: NYU Press, 2008. Print.
- Kelty, Christopher M.. *Two Bits: The Cultural Significance of Free Software*. London: Duke University Press, 2008. Print.
- Kutsal, Arda . "Avrupa'nın internette en çok zaman geçiren ülkesi: Türkiye." *Webrazzi*. N.p., 27 May 2009. Web. 30 Mar. 2010. <www.webrazzi.com/2009/05/27/avrupanin-internette-en-cok-zaman-geciren-ulkesi-turkiye/>.
- Kutsal, Arda. "Türkiye'de Twitter ve FriendFeed kullanımı" *Webrazzi*. N.p., 7 July 2008. Web. 30 Mar. 2010. <<http://www.webrazzi.com/2008/07/07/turkiyede-twitter-ve-friendfeed-kullanimi/>>.
- Kutsal, Arda. "Twitter FriendFeed'e Türkiye'de Tur Bindirdi" *Webrazzi*. N.p., 17 Feb. 2010. Web. 30 Mar. 2010. <<http://www.webrazzi.com/2010/02/17/twitter-friendfeede-turkiyede-tur-bindirdi/>>.
- Landow, George P.. *Hypertext 3.0: Critical Theory and New Media in an Era of Globalization (Parallax: Re-visions of Culture and Society)*. 3 ed. Baltimore: The Johns Hopkins University Press, 2006. Print.
- Livingstone (Editor), Sonia , and Leslie Haddon (Editor) . *Kids Online: Opportunities and risks for children*. Great Britain: Policy Press, 2009.

Print.

Malinowski, Bronislaw. *A Diary in the Strict Sense of the Term*. Stanford: Stanford University Press, 1989. Print.

Massumi, Gilles(Author) ;, Brian(Translator); Guattari, and Felix(With) Deleuze. *A Thousand Plateaus: Capitalism and Schizophrenia [THOUSAND PLATEAUS -OS]*. Minneapolis: University of Minnesota Press, 1987. Print.

Montgomery, Kathryn C.. *Generation Digital: Politics, Commerce, and Childhood in the Age of the Internet*. London: The Mit Press, 2009. Print.

O'Dell, Jolie. "Visualize Dissent: Turkish Users Protest Censorship Using Google Maps." *ReadWriteWeb*. N.p., 24 Jan. 2010. Web. 31 Mar. 2010. <http://www.readwriteweb.com/archives/visualize_dissent_turkish_users_protest_censorship.php>.

O'Reilly, Tim . "What is Web 2.0: Design Patterns and Business Models for the Next Generation of Software." *Communications & Strategies* 1 (2007): 17. Print.

Ramsden, A. . "Using micro-blogging (Twitter) in your teaching and learning: An introductory guide." *Opus: Online Publications Store*. N.p., n.d. Web. 30 Mar. 2010. <<http://opus.bath.ac.uk/15319/>>.

Saka, Erkan. "Blogging as a research tool for ethnographic fieldwork". Media Anthropology Network. 19 May 2008. 1 April 2010.

Schroeder, Stan. "Growth of the Internet from 1998 to 2008 [INFOGRAPHIC]." *Mashable*. N.p., 4 Mar. 2010. Web. 31 Mar. 2010. <<http://mashable.com/2010/03/08/growth-internet/>>.

Soylu, Firat. "Designing Online Learning Communities: Lessons from Ekşi Sözlük." *The European Journal of Open, Distance and E-Learning* 12 (2009): n. pag. *The European Journal of Open, Distance and E-Learning*. Web. 31 Mar. 2010.

Watkins, S. Craig. *The Young and the Digital: What the Migration to*

Social Network Sites, Games, and Anytime, Anywhere Media Means for Our Future. Boston: Beacon Press, 2009. Print.

Zimmer, Michael. *Special issue: Critical Perspectives on Web 2.0.* Volume 13, Number 3 – 3 March 2008. First Monday

Röportaj

Metin Solmaz, Overtime Technologies

Sosyal ağ kurucusu ve uzmanı

İlginç Spotlar

...Türkiye’de batıl itikatlar silsilesi vardır reklâmcılıkta. İşte teenager’lara emir kipinde konuş, KOBİ’lere sınıf problemi olan tuhaf insanlar grubu şeklinde davran. Bunların hepsini kötü niyetle değil ama samimiyet adına yapıyorlar. Bu iletişim biçimini internete taşıırken hata kabul etmiyor.

... İnternet konvansiyonel hayatın içerik kalitesini de etkiler. Çünkü içerik ölçülebilir bir şey haline geldi internetle birlikte. Ama hiyerarşı internette de hep var. Ve olmak durumunda da. Hiyerarşinin olmadığı internetin anarşisti zaten kendi hiyerarşisini tekrar yaratır. Orda birileri birilerini ezme durumunda. Yalnız bu hiyerarşinin kuralları tabi farklı. Konvansiyonel hayattaki gibi değil. Oradaki hiyerarşıyı biraz da son kullanıcının hali tavrı koyuyor ortaya... Mesela Türk kullanıcısının Türkiye’de ben mazoşist olduğunu ve böyle fully moderated ortamlara daha çok bayıldığını düşünürüm. Ekşi sözlük kadar faşizan başka bir yer var mı? Akıl almaz bir faşizm var orda ve insanlar bayılıyor. Doğru düzgün insanlar da bayılıyor. Şahane bir içerik var öbür taraftan.

...Ve sonuçta slash.com o kadar başarılı oluyor ki şu an İngilizceye girdi, slash dot effect diye bir şey var. Şu demek:

bir site aşırı trafikten dolayı çökerse ona slash dot effect deniyor çünkü slash dot'da ana sayfaya çıkmış bir yazı var, o kadar çok insan o yazının anlattığı web sitesine gidiyor ki o site çöküyor. O yüzden o olayın adı öyle kaldı.

...Yeni gençler her şeyin farkında ve farkında olarak politika ile ilgilenmiyorlar. Yani politikanın ne olduğunu bilmiyorlar ama ilgilenmiyorlar. Gereksiz görüyorlar. Politikanın farkında olarak politikaya karışmamak da iyi bir politikadır. Hem de iyi bir politikadır bence.

...Bizdeki entelektüel birikim her şeyden bir parça şeklindedir. Gençler üretim amaçlı değil sosyal amaçlı kullanıyorlar. İçerik üretemiyorlar. Bunun sebebi internet değil. Türkiye'de üretmek zor. Bunun faturasını da Cumhuriyet'e kesiyorum. Alfabe devrimi yapıldı. Torunlar nenelerini anlayamadılar, iki kere Türk müziği yasaklandı radyolarda. Halk müziklerinin tamamı öldü.

...İnternetin Türkiye'de varlığının en büyük faydası şeffaflaşmayı kolaylaştırmış olması. Kişileri yayıncı haline getirdi. Ergenekon davası ile ilgili bile kaç tane video yayımlandı. Önceden eline böyle bir şey geçtiğinde eğer korkuyorsan çok zordu durum. Ama şimdi git bir internet kafeye yayınla.

Topluluk siteleri kurucusu, popüler kültür üzerine yıllardır düşünüp yazmış, dolayısıyla Türkiye'de internette izlenen patikaların izini kolaylıkla sürebilen Metin Solmaz'ı projenin ilk aşamasında bulduk. Daha sonra onu projenin Danışma Kurulu'na dahil etmekle kalmadık, farklı aşamalarda fikirlerini aldık. Bizi kırmadı; santralistanbul'da gençlerin internet üzerinden katılım pratikleriyle ilgili düzenlediğimiz seminerde konuştu. Daha sonra onu Overteam Technologies adlı şirketinin ofisinde rahatsız ettik. Erkan Saka soruları yöneltti, Asu Aksoy ve Aslı Telli Aydemir araya girip merak ettiklerini sordu.

Erkan: Sohbetimize çok standart bir soru ile başlayacağım. Weble ilişkiniz nasıl başladı? Benim hikâyem çok komik olduğu için hep merak ederim başkalarınınkini. Lisede mi yoksa üniversitede mi başladınız?

Metin: Valla ben lisedeyken Anadolu'ya Türkler henüz giriyordu.

Erkan: O zaman kaç doğumlu olduğunuzu merak ettim.

Metin: Ben 69 doğumluyum. Lise mezunuyum. Birçok üniversite değiştirdim askerden kaçarken. Ama bitirme vakti geldiğinde üniversiteyi, çoktan soğumuştum eğitimden. Meslek lisesi mezunuyum ben. Ankara'da. Bu hayattaki tek resmi titrim- elektrik teknisyenliğidir. Hiç anlamam ama bu işten. Oraya da bitirmesi kolay diye gitmiştim zaten. Ben ortaokul iki'de falan okumakla ilişkiyi tamamen kesmişim aslında. İnternetle ile uhhh yıl kaçtı hatırlamıyorum o zaman ODTÜ'de ve Ege Üniversitesinde internet vardı, 92 ya da 94 olabilir. Bir arkadaşımın bilgisayarı satın aldım. 1250 dolara. 4 mgb hard diski vardı. Onda kıymetli olan bir şey daha vardı. İnternet bağlantısı. O arkadaşım ODTÜ'de hocaydı. 'bunu 3-5 ay kullanırsın sen. Çakmazlar.' dedi. Onun hesabıyla girdim ilk internete. İnternet benim için bir parça bilim kurgu gibi bir şeydi. Öyle gezip şaşkınlık içerisinde dolanırken prematüre chat buldum orda. Ve gerçekten çok acayip bir gece geçirdim böyle sabaha kadar. Ben bir şey soruyorum İsrail'den biri cevap veriyor. Ondan sonra birisi giriyor Kanada'dan. Tabi o zaman bu akıl almaz bir şeydi böyle refresh eden sayfalarda. Bizim kahvede arkadaşlara anlattım kimse inanmadı. Sonra koptu o ilişki. Yani hesabımı uyanıp kapattılar. Yıllar sonra '96 ortasında filan Ankara'dan İstanbul'a taşınırken bir iş teklifi geldi. İdefixe'in adı henüz konulmamıştı. Proje halindeydi. Onun başına geçmem önerildi bana. Öylece dalmış olduk işte. Ama ben internet işine başladığımda word'den başka bir şey kullanamıyordum. Hiçbir teknik alt yapıym yoktu. Hala da var sayılmaz.

Erkan: Gözlemlediğim kadarıyla bayağı bir alaylılık var bu işte. Mektepten öğrenme değil de sanki siz...

Metin: Mektepten öğrenen kim ki ya şu anda. Bunları öğretecek hoca zaten çok fazla yok. Batıda da çok yok. Visual communication'ın ara-

sında arada takınılan bir şey bu. Ya da lisansüstü eğitimi olarak bir kıymeti var. Doğrudan internet okulu var mı sahiden?

Erkan: Batıda vardır herhalde. Ama yayıncılık, sosyalleşme falan yani sizin için o kadar teknik bilgi gerekli miydi? Yani sizin yaptığınız projelerde.

Metin: İnternet işinin teknoloji ile bence minör ilişkisi var. İnternet bir içerik işidir her şeyden önce. Bu şirketin adında Overteam Technologies yazıyorsa o technologies yazmasının tek sebebi daha artistik durması. Beş sene önce koyduk duruyor orda. Yoksa bugün olsa onu da koyduramazdık. Ben google'ın yaptığı işin de içerik işi olduğunu düşünüyorum. Hani illa içerik üretmek gerekmiyor. Oradaki internet software'i buzdolabı software'inden farklı bir şey. Hani o software'in işi içerik üretmek olduğu için internet işi önce içerik üretme işidir sonra teknoloji işidir. Benim internetin içine bu kadar fit etmemin bir sebebi de içerik adamı olmam neticede teknik olsaydım muhtemelen bu ayağıma dolanan bir şey olurdu veya hiç olmazdı bu iş.

Erkan: Teknik adamlarla çalıştınız mı?

Metin: Tabi, burada da var. Bizim bir teknik departmanımız var. Benim ortağım zaten teknoloji kökenli birisi. Ayrıca benim internet projelerimin hep böyle zirveye iki adım kala satılmalarının sebebi de hep teknolojik aksaklıklardır. Teknoloji başımıza hep derttir. Ama bu Türkiye'nin geri kalmışlığı ile ilgili bir şeydir. Bu zamanlarda geçti artık aslında teknoloji dediğimiz şey de artık çok kolay bulunabilir, edinilebilir. Yani giderek işte gayet sıradan bir kullanıcı eğer içerik konusunda innovative birisi ise rahatlıkla bu işe katılabilir. Biraz İngilizce bilmesi faydalı olabilir.

Erkan: Ben ilk 97'de bilgisayarın önünde bilgisayarı açamamıştım. Yani bilgisayar labında, bilgisayarı nerden açacağını bilemediğim için internete girememiştim. Ama sonradan oldu hepsi. Mesela 4 yıllık blogging hayatımda bir kere kod bulmaya ihtiyacım oldu...

Metin: Belki '85'te satır satır kod yazıyorlardı. Şimdi bir yığın program var ve neredeyse programı program yazıyor. Bence gelecekte teknoloji

daha kritik işlere bakıyor olacak ve bu tür teknolojileri üretmek de bizim gibi sıradan ölümlülerin becerebileceği bir hale gelecek.

Aslı: Aslında 3.0 denilen şey de bu. Yavaş yavaş gelecek. 2.0'ın başındaki adam O'Reilly ben mimarıyım diye ortaya çıktı çünkü insanlar pek farkına varamadı o dönüşümün nasıl yaşanacağını web 1.0'dan sonra ama 3.0 kendi kendine gümbür gümbür geldi, önümüzde demek mümkün değil mi?

Metin: Evet, evet. Kesinlikle zaten internet hızlandıkça hayat çok değişiyor. Her gün internet bir parça daha hızlı bir hale geliyor. 3.0'ın öyle de bir şansı var. İlk iki 0 daha yavaş bir web'in karşısına çıktı. 3.0 bizim şimdi tasavvur edemediğimiz yeni bir şey de katacak. Bence gelecekte her şey internet protokolü üzerinden gelişecek. Cep telefonu da, televizyon da, radyo da bilmem ne de. Şimdi last fm varken kim konvansiyonel radyo dinler ki yani. Ben dinlemiyorum şahsen.

Erkan: Aslında tüm söylediklerimiz bir yere geliyor. En son panelimizde bayağı bir teknik arkadaşlar vardı. Ama onların kaçırdığı bir şey vardı. Onu hissediyordum. Siz mesela Türkiye internet tarihinde adı sayılabilecek 3-4 tane sitenin içinde bulundunuz. Orada içerik meselesi gündeme geliyor, evet. Biraz bunları nasıl başardığınızı anlatır mısınız? Mesela itiraf.com, siberalem...

Metin: İtiraf.com'la benim bir ilişkim yok da yanı başımda başarılıdığı için hikâyesini biliyorum. Böyle bir parça biz yerli yapmayı becerdik her halde başarının nedeni de bu oldu. Bizim yaptığımız işlerin hepsi Türkiye'den işlerdi. Diğerleri de bizim yaptıklarımızın karşısında başarısız olanların çoğu da batıdaki benzerlerinin taklitleriydi. Sanırım en büyük faktör bu.

Erkan: Bunların hepsi web 2.0 sayılabilecek şeyler. Bu katkıyı biraz da buna mı borçlusunuz, insanların katkıda bulunmasına. Yani replikasyonlar tutmadı ama sizin lokalize ettiğiniz şeye bayağı bir talep oldu. Zaten bunları büyük yapan da odur aslında değil mi?

Metin: Valla ana sebep tek başına bu olamaz. Facebook'u tek başına kimsenin lokalize etmediği ortada. Daha dün Türkçeye çevrildi ve

o bu kadar başarılı olabiliyorsa yerellik en birinci başarı faktörü olmalı. Bizim projeleri başarılı kılan o. Bence Facebook'un başarısı da hani uluslararası çıkmış ama kendi içinde özelleşmeyi mümkün kılip yerelleşmeyi de mümkün kılan uygulamaları var. İçinde rakı sofrası olan bir şey nasıl yerli olmayabilir? Yerel olmak şu demek. İnternet bir yayıncılık işi bence. Bizde gazetelerin az satmasının sebebi yine çok fazla yerel olmama. Bizde yayıncılık işi birbirine bakarak yapılan bir iştir. Bütün gazeteler birbirine benzer. Sayfa düzeni de birbirine benzer haberi yazış şekli de. Spotta bir haberi verir sonra başında bir daha verir. Ortasında biraz daha genişletir onu. Sonunda bir kere daha söyler onu. Hâlbuki bu geri zekâlıca bir yazma şekli. Ama bütün gazeteler bu şekilde çıkıyor. İnternetteki yayıncılıkta da birbirlerine çok bakmadan iş yapamıyorlar. Hep birbirlerini taklit ederek götürüyorlar. Dergicilik internetçiliğe gazetecilikten daha yakın. Yerlilik neresinde bu işin diye sorduğumuz da biz mesela İdefixe'in yerliliği şurasındaydı. Üslup tutturduk. Böyle bir dili olan mekanizmaymış gibi yaptık İdeefixe'i. Soğuk bir elektronik ticaret sitesi olmaktan çıkardık ve bu üslubu da, Tükiye'nin kitap okurunu da tanıyor-duk çok az oldukları için, hepsini şahsen de tanıyorduk. Tek tek isimlerini sayabilirim. Bu iyi tanıdığımız hedef kitlenin hangi Türkçeden iyi anlayacağını biliyorduk ve onunla da öyle bir iletişim kurduk. İdeefixe'in öyle bir kişiliği oldu. Siberalem.com'un onda da iki insan nasıl tanışamaz, nasıl tanışabilir sorularının cevaplarını iyi bulduk. Onda biz bir parça sokaktan anlayan bir ekip olduğumuzdan... Elit değil ama sokağa ait olduğunda internette bir parça daha başarılı olma şansın var. Eee bizde yani bunlar sinemada karşılaştılar ne yapamazlar diye düşündük. Selam veremezler bunlar birbirlerine. Ha demek ki bunların birbirlerine selam vermesini kolaylaştıracak mekanizma lazım buraya dedik. E şimdi selam verdi kadın erkeğe erkek kadında ne olur arkasından. Kadının ilk önce kendini fahişe gibi hissetmemesi lazım. Erkeğin de akbabalığını saklaması lazım. Bunu kolaylaştırıcı şeyler koyduk. En son dialogo'yu yaptık. Başarılı oldu. Kobi komunitesi o da. Orda da ilk olarak şunu söyledik. Bütün kobileri hedefleyen şeyler kobilere yok kobi beyi yok bilmem ne böyle bir kitsch bir şey katıyor işin içine ve bu adamlara amele muamelesi yapıyor son tahlilde. Sen esnafsın diyor ve onun dilinden konuşmaya çalışıyor. Tuhaf tuhaf şarkılarla reklâmlar falan yapıyorlar. Oysaki biz

biliyoruz ki Anadolu'da kobi dediğin insan bir an önce sınıf atlamaya çalışan bir insandır. O bu muameleyi sevmez ki. Ona onun dilinde ve yanında konuşacaksın ve ona olmak istediği yerdeymiş gibi davranacaksın. O projede de öyle yaptık ve tuttu. Ki mesela kobi iletişim dili çok iyi bir örnektir buna. Tüm bankalar dillerini bu söylediğim şekilde kuruyor.

Asu: Burada enteresan bir şey söylüyorsun aslında. İnternet bir kamusal alandır diyorsun. Yerellikten benim anladığım o. Buradaki konuşulan diller, yapılan şeyler, burada buraya ait şeyler dönüyor. Ama bu Almanya'da farklı İngiltere'de farklı.

Metin: Evet, öyle diyorum ama burada bir yandan da sokaktakinden farklı bir şey olmadığını da söylemeye çalışıyorum. Ortada sadece araçlar farklı.

Erkan: Metin beyin ekşi sözlükten incelediğim kadarıyla rock sözlüğü kitabı var. Hatta onunla daha çok öne çıkıyorsunuz. Bir yerlerde popüler kültürü kavramış olmanın da faydası oluyordur.

Metin: Ben sonuçta '96 yılına kadar bir yığın popüler derginin çıkışında bulundum. Orda yazdım hani Birikim'e uzun süre yazdım. Express'in çıkışında bulundum. O dönem okullarda da bayağı konuşurdum bu popülerlik üzerine. Bu konuda çok okumuşluğum falan da var. Bunların etkisi hiç kuşkusuz var.

Erkan: Bunlar büyük sermaye. Bu dili yaratmak çok önemli. Daha sıcak kılıyor. Bu büyük bir sıçrama.

Metin: Evet, bu bizim memlekette pek yapılan bir şey değil. Yeni yeni o sıcaklığı kurabilmeye başladılar.

Aslı: Sokağı oraya taşımak, sokağı salona taşımak dediniz. Bu her şeyi tamamıyla taşımak değil de ondan öte bir şey yapmak gibi geldi bana. Yani sokakta olan aslında hiyerarşik. Bu hiyerarşik modeli kırmak lazım. Kobide de bankaların yaptığı ve işe yaramayan hani kobi beyi gibi hiyerarşik söylemleri kırıp bir şeyler yapmak lazım. Yani orda bilgi almak isteyen ya da herhangi bir konuda eğitim almak isteyen olabilir, kobi çalışanı olabilir. Onun aslında kendini iyi hissetmesi gerekiyor o

yollardan geerirken, değil mi?

Metin: Kurulacak tüm kurumsal iletişimlerde ilk yapılması gereken bu zaten. Bir internet sitesinin size hitabıyla bir billboard'un size hitabı arasında majör farklar yok esasında. Bir başka güzel örnek de gençlere sürekli emir kipinde konuşmak. Hani o lanet bir şeydir. Çok başarısız bir şeydir. Hey sen kalk toplan sen sen sen... internette billboard'dakinden daha farklı bir durum ortaya çıkıyor. Ordasın sen ve karşında ekran var. Her şey bir tık mesafede. Hiçbir zaman son kullanıcı bunu tanımlayarak bundan rahatsız olmaz. O bana emir kipinde konuşuyor o zaman ben bu siteye bir daha girmem elbette demez ama orda kurulan iletişimden rahatsızlığını oraya bir daha gitmeyerek belli eder. Bunu hiçbir zaman da açıklayamaz. Burada bir de Türkiye'nin özel durumu vardır. Türkiye'de batıl itikatlar silsilesi vardır reklmcılıkta. İşte teenager'lara emir kipinde konuş kobilere sınıf problemi olan tuhaf insanlar grubu şeklinde davran. Bunların hepsini kötü niyetle değil ama samimiyet adına yapıyorlar. Bu iletişim biçimini internete taşırken hata kabul etmiyor. Bir nceki krizde asla okunmaz yazarların bir bölümü elendi. Bunlar lordlar gibi dururlardı 2001'e kadar. O lordluk müessesesi kırıldı çünkü bir baktılar ki aa bunları kimse okumuyor. İnternet konvansiyonel hayatın içerik kalitesini de etkiler. Çünkü içerik ölçülebilir bir şey haline geldi internetle birlikte. Ama hiyerarşi internette de hep var. Ve olmak durumunda da. Hiyerarşinin olmadığı internetin anarşisti zaten kendi hiyerarşisini tekrar yaratır. Orda birileri birilerini ezmek durumunda. Yalnız bu hiyerarşinin kuralları tabi farklı. Konvansiyonel hayattaki gibi değil. Oradaki hiyerarşiyi biraz da son kullanıcının hali tavrı koyuyor ortaya. Yine tabi Tükiye'nin özel durumu. Bu hiyerarşi konusu Türkiye'de çok enteresan bir konu. Mesela Türk kullanıcısının Türkiye'de ben mazoşist olduğunu ve böyle fully moderated ortamlara daha çok bayıldığını düşünürüm. Ekşi sözlük kadar faşizan başka bir yer var mı? Akıl almaz bir faşizm var orda ve insanlar bayılıyor. Doğru düzgün insanlar da bayılıyor. şahane bir içerik var öbür taraftan.

Aslı: Onlar da ego tatmini yaşıyorlar herhalde.

Metin: Herhalde. Ya da o kısmını görmüyorlar. Hayatları boyunca

birileri onlara bağırdığı çağırıldığı için orada gerçekten ezildiğini...Orada davranıldığı gibi bana davranılsa hani benim böyle birkaç yazımı silsinler, ben bir daha orda bir şey yazmam ki. ..

Asu: Bu bir dergi modeli değil mi? Bir editör var...

Metin: Ekşi sözlük bir kolektif editoryal tarafından yönetiliyor. Ama kolektif editoryal beraber düşünmeyi öğrenmiş bir kolektif editoryal sonuçta. Totaliter bir organizma gibi çalışıyor o.

Asu: Dergi gibi düşünülürse orda bir editör grubu var. İstedikini alıyor istemedikini kaldırıyor.

Metin: Ama orda o yöneten sınıfın o günkü ruh haline vesairine göre değişebildiği gibi tamamen alakasız çıkarlara göre de değişebiliyor.

Aslı: İspiyonlama sistemi de var.

Metin: Bir de demokratik değil sonuçta. Bir kere kesin olarak cevap hakkın yok. O bile tek başına yeterli. Hiçbir yere cevap hakkın yok. Bir tek mahkemeye gidebilirsin. Benim John Cage yazımı almışlar John Cage maddesine parça parça entry olarak girmiş birisi. Topladığında yazı oluyor. Bunları mesela şikâyet edebileceğin yer de yok. İgnore ediliyor direkt. Yani böyle olmaması gerekiyor demiyorum. Böyle olmasının da bir cazibesi var bu toplumda. Bunu açıklamak zor.

Erkan: Özellikle web 2.0 içerik kullanıcılar tarafından sağlanan içeriklerde bu içeriği denetlemek sorun oluyor mu yayıncı açısından? Ekşi sözlükte bir mekanizma var. Ama Türkiye açısından bakınca da bir denetlenme ihtiyacı var.

Metin: Valla memleket Türkiye olduğu için denetlenmezse kapanır. Youtube kapalı hala. Denetlenmesi gereken siteler var gerekmeyen siteler var. Burada slash.com enteresan bir inceleme konusu olabilir. İnsanlar içeriğin kime ait olduğunu bilmeden modere ediyorlar, puan vererek. Hiçbir yazı silinmiyor, bir şekilde numaralanıyor. Ve site default olarak size sıfırla geliyor. Yanı sıfırın altındakileri görmüyorsunuz. Sıfırın altındaki yorumları da yazıları da görmüyorsunuz. Ama göresiniz varsa oradan -1 e getiriyorsunuz böylece sadece -1'in altındakileri görmüyorsunuz... Si-

teyi iyi kullanan insanları sistem ayıklıyor. İşte Ahmet, Hasan ve Nuri ve bilmem kim bu siteye yeterince emek veriyor ve içerikleri iyi puan alıyor. Onlara moderasyon hakkı veriyor... Karman çorman ama saat gibi işleyen bir şekilde, içerik self moderasyona tutulmuş oluyor. Ve sonuçta slash.com o kadar başarılı oluyor ki şu an İngilizceye girdi, *slash dot effect* diye bir şey var. Şu demek: bir site aşırı trafikten dolayı çökerse ona *slash dot effect* deniyor çünkü slash dot'da ana sayfaya çıkmış bir yazı var, o kadar çok insan o yazının anlattığı web sitesine gidiyor ki o site çöküyor. O yüzden o olayın adı öyle kaldı.

Asu: Onun dilinden konuşmak dediniz Kobi'lerle ilgili. Ben gençlere gelmek istiyorum. Gençlerin dilinden konuşmak. Bizim projemiz gençlerle ilgili. Gençlerin internet aracılığıyla katılım profillerini görmek istiyoruz. Sizin böyle bir çalışmanız oldu mu?

Metin: Oldu tabi. Bizim Kobi'ler dışında bütün icraatımız gençlere yönelik oldu. Ben gençliğin şöyle bir problemi olduğunu düşünüyorum. Mesela 50'lerde Rock'n Roll Amerika'da şunu değiştirmiş. Evlerinde sigara içmeye başlamış çocuklar ya da bekâret popülaritesini yitirmiş ya da gizliliğini yitirmiş. Bir cinsel özgürlük vesaire başlamış. İçeriği sadece güzel kızlar ve arabalardan ibaret olan tamamen politikadan uzak olan bir içerik var ortada. Bu içerik bir müziği tetikliyor. Bu müzik bir gençliği tetikliyor ve o gençlik içinde bir devrime yol açıyor. Bu adamlar ailelerinin önünde ne istiyorlarsa yapmaya başlıyorlar. Bu orada gençliği bir alt kültür haline daha doğrusu özel bir kültür, yapı haline getiriyor. Türkiye'de bu böyle olmuyor ama. Türkiye'de bir rock'n roll patlaması olmadı ama 80'lerde bir heavy metal patlaması oldu mesela. Her köşede bir metalci barı vardı. Bunların tamamı akşam eve gittiklerinde normal giyinen hani metallerini kapının önüne bırakıp içeri giren tiplerdi. Televizyon da anneleri babaları yani 90'dan itibaren büyük bir hızla değiştirdi. 88 yılı ile 92 yılı arasında bir kontrast var Türkiye gençliğinde. 92'de cinsel özgürleşme neredeyse yolunu tamamlamıştı kentlerde en azından. Ama hala aileden kopuktu. Eve gittiğinde bir parça anne iş birliği ile işler dönüyor. Baba kesinlikle kendi kızına böyle bir şey konduramıyor. İki tane hayatları oldu bunların. Bir gerçek hayatları bir de evdeki hayatları. Gerçek hayatları evdeki kişiliğin gölgesinde takıldığı için pek kişiliği olan bir şey haline

gelemedi. Ben bu yüzden evlenmek zorunda kaldım. ... Bu hal bir kere vahim hal olarak duruyor. Bu kadar kendi kişiliği olamamış, kamuoyu önünde kendini gösterme şansı olmamış bir gençliğin internet üzerinde proaktif olması bir kere çok normal. ...Bu adamlar internete girdiklerinde ilk defa kendilerini anlatabilecekleri bir mecra buluyorlar. Ekşi sözlükte buluyorlar, azbuz.comda buluyorlar... Bunu bulurken de ortamları sanal olduğu için büyük oranda abartılmış bir şekilde buluyorlar. Hani aslında bu kadar abartılı yaşamıyor olmalarına rağmen bu kadar abartılı takılıyorlar. Her şeyi bir namus meselesi olarak alıyorlar her nedense. Kaç tane arkadaşımın geldi. Tanıdığım insanlardan geldi seçimlerden sonra. İkinci kurtuluş savaşını başlatmaya davet ediyor beni. 2. kurtuluş savaşını başlatacakmışız. Ülke elden gitmek üzereymiş çünkü. Elektrikler falan da kesilmiş. Olacak iş değilmiş bu. İşte o insanın ben gerçekten sokakta böyle bir şeye yeltenmeyeceğini biliyorum. Bu bir de karşılık buluyor. İnternetteki faşist siteleri gezseniz ülke değiştirmeye niyetlenirsiniz. Ben defalarca kafatası gördüm. Yani kafatası çizilmiş elle çizilmiş. Oklar çıkartılmış. Bilmem ne kafatası şöyle olur. Türkünki olmazmış... Bunlara internette nasıl hitap etmek lazım diye bir şey de vardı sorunun içinde. Onun özel bir formülü olmadığını bunların henüz sokakta kendilerine ait bir terminolojilerinin olmadığını düşünüyorum. İnternetle beraber bu belki de oluşacak. Yani bu hal yarın başka bir şey haline gelecek ve öbür gün ortak bir dil haline gelecek. Bunun kendimce şöyle bir ispatı var. Alakasız gelebilir ama bugün önceki kuşakların daha yaratıcı olduklarını düşünüyorum. Bizim kuşaklara ve bizden birkaç sonra gelenlere göre. Yani çıkardıkları ürünlerden bunu gözlemleyebiliyorum. Bir kere çok güzel fiction yazıyorlar. Çok enteresan şeyler çıkıyor onlardan. Çok güzel fotoğraflar çekebiliyorlar ve grafikte çok inanılmaz şeyler üretiyorlar. Ve bir yığın şeyin farkındalar. Bu tamamen internet üzerinden ve tamamen sezgisel bir veridir. Buradaki istatistik bana dayanmakta. Ama bir doğruluk payı vardır her halde. Yörük'ün (Kurtaran) o gün söylediği bir lafı vardı: Yeni gençler her şeyin farkında ve farkında olarak politika ile ilgilenmiyorlar. Yani politikanın ne olduğunu biliyorlar ama ilgilenmiyorlar. Gereksiz görüyorlar. Politikanın farkında olarak politikaya karışmamak da iyi bir politikadır. Hem de iyi bir politikadır bence. Bu üreticiliğin yaratıcılığın bir doz artmış olması da sanki demin konuştuğumuz dile

dair filan da problem yaratmayacak; gençlerin konuşma dillerine göre kendi terminolojileri olacak. Buların şimdiki terminolojileri kendi aralarında konuştukları bir şey. Ama bir yerleşik dil olur umarım.

Erkan: Ben biraz daha aşına olduğum için söyleyebilirim belki ne yazık ki bu teenagerlar aşınalar ama çok bilgili değiller gibi bir canya kapıldım öğrencilerim üzerinden . Msn kullanıyor falan ama blog kavramını bile bilmeyen birçokları var.

Metin: Bu dediğın aslında doğru. Ama bunların içinde bir grup var ve onlar şaşırtıcı derecede zeki ve bilgililer. Bizim kuşakta yoktu bu. Bizim kuşakta bilgiye erişim de zordu. Onlar kolay erişebiliyor.

Erkan: Şu an herhalde yine de sosyal medya en geniş anlamıyla bizim yaşımızdakilerin elinde mi sizce?

Metin: Valla benim de kafam karışık bu konuda. Ama istikrarlı bloggerların çoğu 30'un üstünde nerdeyse. Bu bilimsel olmayan bir gözlem. Zaten ben web log yani webde blog tutma işini çok genç işi bulmuyorum. Ne fayda bulacağım burada diye bakarım. Kendimi anlatacağım bir ortam sonuçta. Buna ihtiyacım var mı? Kendimi göstermek için başka türden siteler var nasılsa.

Erkan: Yasal engeller yaşıyoruz. Ortalama kullanıcı için sizce bir engel mi bu?

Metin: Bence bu kapatmalar bir algoritmaya göre yapılmıyor. Biri-kim'in bir sayısı toplatılmıştı ama o yazı o sayının en masum yazısıydı. Kapatana savcı devam eden yazıları okumamış bile. Okusa onlar için kapatır. Ben bu yasakların yanındayım. Bu şekilde yurtdışında daha az rezil oluyoruz. Akıl almaz küfürler yazıyorlar. İkinci güzelliği de gençlerin devlete olan güvenini azaltıyor. Bizim kuşak buna daha alışık. 16 yaşındaki birine YouTube'un neden kapatıldığını anlatamıyorsun. Bu kişi yaşlandığında da devletini ciddiye almayacak.

Asu: Hiç karşılaştırdınız mı mesela YouTube'a İngiltere'den yorum yazana biri ile Türkiye'den yazana birini?

Metin: Çok büyük bir fark var. Bir kere zaten Türkiye ile İngil-

tere'yi nasıl karşılaştırırsınız? İnternet bağlamında yaşanan duyarlılıklar çok farklı bir kere. Batıda bizdeki bayrak sevdası yok ki mesela.

Erkan: Popüler kültür içinde düşünölebilecek bir şey burada da kendini gösteriyor. Mesela İstanbul'da çok ciddi bir film ve müzik izleyicisi vardır. Bizde bu var da üretime dönüşmüyor. İzliyoruz dinliyoruz ama üretmiyoruz. Böyle bir izlek var mı internette de?

Metin: Takip etme konusunda da sizinle aynı fikirde değilim. Belli bir sınıf filmi sinemayı takip ediyor. Ama bu sınıf da bunu belli bir entelektüel birikimden dolayı değil sosyal bir faaliyet olarak yapıyor. TÜYAP buradayken bir sene boyunca kitap almayan kişiler bavulla kitap alır. Bu gerçekten takip etmek mi? Bizdeki entelektüel birikim her şeyden bir parça şeklindedir. Gençler üretim amaçlı değil sosyal amaçlı kullanıyorlar. İçerik üretmiyorlar. Bunun sebebi internet değil. Türkiye'de üretmek zor. Bunun faturasını da Cumhuriyet'e kesiyorum. Alfabe devrimi yapıldı. Torunlar nenelerini anlayamadılar, iki kere Türk müziği yasaklandı radyolarda. Halk müziklerinin tamamı öldü.

Asu: İlgileniyorlar mı sence?

Metin: Bence ilgileniyorlar. Çok çabuk öğreniyorlar. Türkiye'nin sosyal problemleri var. Birbirleri ile tanışmayı beceremiyorlar bu gençler. İnternet bu konuda nokta atışı yapıyor. Bu sayede içerikte üretiyorlar. Ekşi sözlük mesela. Yanı aslında kolektif üretim yapıyor ama bireysel bir üretim yapamıyorlar. Bizde de bazen oluyor ama daha kitsch şeyler onlar. Mesela ÖSYM, sütü seven kamyon şoförü gibi başarılı şeyler de var. Bireysel bağlamda yetersiz kalıyoruz. Ama artacağına inanıyorum.

Asu: Bu bireyselleşmeyle ilgili.

Metin: Baştan beri görüp örnek alabileceğin bir şey yok ki. İnternetin en ümit verici yanı bu. Bu patlama olacak ve bireysel üretim de artacak.

Erkan: İnternette yaratıcı üretim konusunda beklenmedik yerlerden başarılı üretimler çıkabilir mi?

Metin: Anadolu'da başarılı bazı çalışmalar var. Ama Türkiye'de İstanbul'a kim nasıl direnebilir ki?

Asu: Müzakere, tartışma, kendi görüşünün aksini savunanlarla tartışma konusunda neler oluyor?

Metin: Durum çok korkunç. Bir kere tartışmalarda her şey pozisyonel. Sardunyaya nasıl bakılacağı konusu varsa çok iyi tartışıyorlar. Ama mesela konu Tayyip şunu yedi bugün. Üç kişi tartışmaya başlamış. Bunlar oraya oturmadan önce bir kere yenmek için oturmuş ve kendi tarafını biliyor. Kanıtlamaktan başka derdi yok... Belki birileri bunun ne kadar saçma olduğunu anlar da değiştirir diye düşünüyorum. Türkiye’de Kemalist gençlik proaktif. Bu gençlik kendini misyoner olarak tanımladığı için şu geçtiğimiz beş altı yıldır memleket geriletiliyor şeklinde düşünüldükleri için her sabah interneti açarken bu sabah Atatürk için ne yaptın şeklinde açarlar. Bunlar o kadar ses verirler ki gerçek sesleri duyamazsın.

Aslı: Moderasyonsuz tartışmalar bunlar değil mi?

Metin: İnternetin moderasyonu olmaz aslında. Sadece özel sitelerde olur bu. Salon.com mesela. Ya da bir dating sitesinde olur. Ama mesela bir forum sitesinde moderasyon sadece Türkiye’de olur. Buralarda sadece ikaz mekanizmaları olur. Ama burada denetleme olayı gerçekten çok yoğun. Patlıcan’ı mesela tekrar yazıyoruz. Mesela biri bir şey yazmış ve sen de bence de diye yazacaksın. Bu yazının çıkması için 4 saat beklemen gerek. Moderasyondan geçmeli önce.

Erkan: Sistem nasıl işliyor? Önce sizin gibiler bir şeyler üretiyor. Belli bir başarıya ulaştınca başkaları satın alıyor bunu.

Metin: Tabii bizde de öyle ama birileri üretiyor sonra başkaları satın alıp batırıyor. Netscape mesela başkaları aldı sonu geldi. Turk.net’i Sabancı aldı sonu geldi mesela.

Asu: Neden batırıyorlar. Kitleyi mi yanlış belirliyorlar?

Metin: Türkiye’de yetişmiş kadro dediğin adam, batıda yönetici ise ‘bunu şöyle yap, bunu çıkar’ dediğinde bir sorun olmaz. Ama Türkiye’de şirketler patron şirketleri oluyor. Bu şirketlerde çalışanlar uzun süre dayanabilmiş insanlar oluyor. Kaliteli elemanlar yok olup gidiyor.

Asu: İnternet global bir şey. Gençler oyunla, sohbetle dünya ile iletişim

kurabiliyor. Bu gençlerde ne tür bir etki yaratıyor olabilir?

Metin: Türkiye’de gençler gezmez. Gezse de komşularına gitmez. Komşularını bu kadar sevmeyen, aşağılayan bir toplum daha var mıdır bilmiyorum. İran’dan korkarız. Oysa orda hayat birçok yönden daha entelektüel sürer. Şimdi bu halin internette de farklı olması beklenebilir. Türkler interneti de gayet lokal kullanıyorlar. Türklerin yurtdışına çıkması hakaret etmek, manita yapmak gibi konular sebebiyle olur.

Aslı: Biraz pragmatik açılmaya çalışanlar var. Bizim ulus aşırı olarak gördüğümüz networkler olsun, Birleşmiş Milletler gibi uluslar arası örgütlerin destekledikleri projeler var. Gönüllülük temelinde Türkler çok katılıyor onlara. Bizim herhalde kültürümüzde var. Pragmatik de bakıyorduk olaya. Gönüllülük şeklinde başlarız sonra bir eğitime gideriz, arkadaş ediniriz bir yandan da kültürümüzü tanıtırız diyenler var.

Metin: Bu kadar çok gönüllü olması çok enteresan. Türkler yurtdışında bile çok girişimciler. Amazonlarda market işleten Türkler var. Ama bir yandan da bir kelime dil öğrenmiyor. Günlük hayatını götürecek kadar dil öğrenmiştir, o kadar. Daha fazlasını bünyesi kaldırmaz. Hem over girişimci hem de gittiği yere Türkiye’yi götüren bir durum var.

Asu: Bu anlattıkların bana hala 20. yy hikâyeleri gibi geliyor. 21. yy’da durum ne?

Erkan: Şu an örnek bile veremediğimiz yeni bir şeyler geliyor..

Asu: Müzakereye, kendini ifade etmeye fırsat sağlayan en uygun web sitesi Facebook mu?

Metin: Facebook’da herkesin network’ü ayrı bir web sitesi gibi. Yani ben orda arkadaşlarımla beraber bir tartışma grubundayım ve tartışma sadece bizim aramızda geliyor. Gruplar buna örnek teşkil edebilir ama onlar da pek işlemiyor.

Erkan: Forumlardan bahsetmiştiniz. Forumların böyle bir işlevi olabilir mi? Bunlara başka neler örnek verilebilir. Katılımın sağlandığı yerler nereler?

Metin: Genel forumlar işe yaramıyor. Orda 2000 kişi var. Onlar sohbet edemez. 2 bilemedin 10 kişi sohbet edebilir. Ama specific bir şey olursa sohbet tartışma olur. İnternette gruplama teknolojileri çok ilkel. İnsanlar ilgilerini manipüle edebilirler. Ben klasik müzik dinliyorum, kitap okurum. Yalanın daniskası. Siberalem.com bir dating sitesi ve orada en çok okunan gazete Cumhuriyet'ti. Akıl alır iş değil. Anlaması çok kolay. Cumhuriyet okuyan militandır. Hürriyet okuyorum demenin bir özelliği yok. İnsanları ilgilerine göre sınıflandıramazsın. Ama ne bildikleriyle, ne yaptıklarıyla insanları sınıflandırırsan onları doğru bir şekilde bir araya getirmen kolaylaşır. Bu henüz mass bir şekilde yapılmıyor. Bu yapıldığında kolektif tartışma ortamlarının ne olduğunu anlayacağız. Mesela matematik biliyorum ben ve onu tartışmak istiyorum. Bir gün gelecek ben atonal müziği seviyorum ve gruba girdiğimde benim gibi birçok insanla karşılaşacağım ve onlarla tartışmak daha da güzel olacak. İnterneti nasıl görmek istiyorsan öyle bir dünya yaratacak sana.

Aslı: Aslında bu korkutucu da...

Metin: Evet haklısın, herkes bir cennette yaşıyorum sanacak ve sokağa çıkınca gerçeğe yüzleşecek.

Asu: Giderek internette atomlaşıyoruz.

Metin: İnternetin Türkiye'de varlığının en büyük faydası şeffaflaşmayı kolaylaştırmış olması. Kişileri yayıncı haline getirdi. Ergenekon davası ile ilgili bile kaç tane video yayımlandı. Önceden eline böyle bir şey geçtiğinde eğer korkuyorsan çok zordu durum. Ama şimdi git bir internet kafeye yayınla. Mesela Irak Savaşı'nda birçok bilgi bloglar aracılığıyla yayıldı. Almanya'da böyle bir radyo istasyonu vardı, bisikletle gezerek yapılan bir yayındı. Bulunamasın diye böyle yapıyorlardı. Kişilerin yayıncı hale gelmelerinin çok faydalarını göreceğiz. Ama bunlar çok prematüre durumlar. 27 milyon insan var internette. Ama hard core user hala 8-10 milyondur da yani artık köylere kadar gitti internet.

Asu: İnternet kullanarak bir hareket oluşturma ile ilgileniyoruz. Yeşiller hareketi gibi mesela. Gençler arasında interneti böyle kullanan gruplar var mı?

Metin: Online hayatın konvansiyonel hayata taşınmasının örnekleri var. Ekşi sözlüğün, ehl-i keyfin buluşmaları var. Böyle şeyler çok var ama dediğiniz gibi bir şey...

Erkan: Aslında Tuna Beklevi bunu prematüre bir şekilde denedi galiba. Web üzerinde bir hareket oluşturmak işteğiyile hareket etmişti.

Asu: şimdiye dek en başarılı olduğunu düşündüğünüz web projesi hangisidir?

Metin: Dünyada wikipedi tabi ki. Olağnst bir şey. İeriğın tanımasını değıştirdi adamlar. O kadar güncel ve doğru bir ansiklopedi ki bu güvensizlik falan hikâye. Ana Britanica'da bile bir yığın hata var. O hatalar wikipedia'da yok çünkü sürekli insanlar tarafından kontrol ediliyor. Ana Britanica'yı bir kurum hazırlıyor ve yalan yanlış şeylerle dolu.

Erkan: Wikipedia'nın Türkiye versiyonunu takip ediyor musunuz?

Metin: Evet, geçenlerde bir arkadaşım bakmış Ermeni soykırımı ile ilgili sayfaya ve çok sinirlenmiş. 6–7 saat sonra açmış bir arkadaşına göstermek için maddenin düzeltilmiş olduğunu fark etmiş. Ya faşistin teki girdi ve tekrar yazdı ya da bir şekilde değıştirildi. Çok olmanın böyle bir avantajı var. Dzeltiyor adam. Senin bir şey yapmana gerek kalmıyor. Bu çok mit verici bir şey. Kişi sayısı çok olunca ve orda kanun değil hukuk hâkim olunca insanlar izliyor o araya girenleri ve bir noktadan sonra o araya girenler açısından sıkıcı hale geliyor. Yani nasıl wikipedia'yı bozmaya çalışmamış olabilirler ki. Oturun bütün arkadaşlarınızla beraber sürekli silin ya da değıştirin yazıları. O ay birini yasaklarlar öbür ay birini yasaklarlar. Bir gün sen sıkılırsın.

Röportaj

Sedat Kapanoğlu (ssg), Ekşi Sözlük kurucusu

Kitap için yaptığımız tüm röportajlarda mutlaka Ekşi Sözlük konuşuldu. Kutsal ekşi'nin öyküsünü fikir ve içerik babası Sedat Kapanoğlu (nam-ı diğer ssg)'ndan dinlemek istedik. Biz kitabı hazırlarken hala Seattle'da olduğundan e-posta aracılığıyla ilettiği yanıtları paylaşıyoruz.

Aslı: İnternetle tanışma öykünüzü paylaşır mısınız bizimle...

Sedat: Bugün İnternet'ten anladığımız "Web" ile tanışmam 1990'larda okuduğum bir Bilim ve Teknik yazısından başlıyor. Orada gösterilen web tarayıcı görüntülerine bakıp çok güzel bir şey olduğunu düşünmüştüm. Fiili olarak samimi olmam ise 1997'de 822'li beleş telefon hatlarının ve İhlasNet'in şifresiz olduğu döneme denk geliyor. Nasılsa bedava diye sabahlara kadar İnternet'te vakit geçiriyordum. Hatta sözlüğün esin kaynağı "Otostopçunun Galaksi Rehberi" kitabını aynı sene birinin İnternet üzerinden e-kitap olarak göndermesi üzerine okuyabilmişim.

Aslı: Ekşi sözlük'ü oluştururken aklınızdaki fikir neydi? Evrilme süreci nasıl oldu?

Sedat: Oluşturması bir kaç saat sürdüğünden o esnada aklımdaki "oh super olacak"tan fazlası değildi. Çok eğlenceli bir şey olacağını biliyordum. Fikrin kuluçka safhası ise benim 1995'te BBS mesaj ağı HiTNeT'e yazdığım yazılar ve 1997'de bana yollanan Douglas Adams kitabından geçiyor. İlk önce tanıdığım arkadaşları siteye çağırdım "gelin süper" diye. Onlar da kendi arkadaşlarını çağırdı 1.5 ay içinde 300 yazara ulaştı. 1999 sonunda da yaklaşık 1000 yazarı vardı. Ondan sonrasını hatırlamıyorum

bayılmışım.

Aslı: Ekşi sözlük yazarları art arda gelen kuşaklar oluşturuyor. Bunun içerik oluşturma, yaygınlaşma ve aklımıza gelmeyen diğer açılardan önemi nedir?

Sedat: Sözlükte “eski yazar” ve “yeni yazar” ayrımı kuşak kavramından önce vardı. Mesela sözlük açıldıktan 4 ay sonra “sözlükte eski olmak tripleri” başlığı açılmış. Dolayısıyla bunun sözlüğün sunduğu bir nosyon değil, tam tersine toplumların içine yerleşik bir kültür olduğunu söylemek çok yanlış olmaz, üniversite ve askerlikteki “çömez”/“alt devre” tabirleri gibi. Benim yaptığım bu olguya bir isim koymak oldu. Bunun en temel ihtiyacı denetim aşamasında eski yazarlara ek müsamaha gösterilmesinden geliyordu, zira eski yazarı daha çok zaman ve emek ayırmış yazar olarak görüyorduk. Onlara orantılı müsamaha gösteriyorduk. O da sanırım bizim aynı kültürel yapıdan çıkmış olmamızla alakalı. Esas ilginç tarafı “yeni nesil nefreti”nin, nesil kavramı ortaya çıktıktan sonra peydah olmuş olması. İlk defa yeni gelen nesle verilen toplu tepki nesil kavramı çıktıktan sonra ilk gelen “dördüncü nesil” yazarlara verildi. Öbür taraftan eski olmanın ağırlığı, hem sözlüğe hem de kendi nesline aidiyeti körükledi diye tahmin ediyorum. Niyetimiz öyle bir etki yaratmak değildi ama toplum öyle su gibi akıp yolunu buluyor.

Aslı: SSG'nin açılımı nedir? Neden böyle bir kısaltmayla çıktınız ortaya?

Sedat: SSG benim 1988'den beri kullandığım bir kısaltma. Haliyle onla ortaya çıkmadım o zaten vardı. SSG kısaltmasını İlkokul'dan mezun olunca bana alınan bilgisayarla program yazıp kuracağım yazılım grubuna isim olarak düşünmüştüm. “Sedat's Software Group” anlamına geliyordu. Yazdığım her programa bu kısaltmayı koyunca çevrede de bana SSG diye hitap edilmeye başladı. Öyle kaldı sonra.

Aslı: Birgün gazetesindeki 27 Temmuz 2007 tarihli yazısında Ali Balcı, Ekşi sözlük ve klonlarını sanal STK olarak nitelendiriyor. Sizce sözlük bünyesinde “yüzü olmayan insanlar”ın herhangi bir sivil girişimleri söz konusu olabilir mi? Her isteyenin dahil olmasıyla sözlüklerin yerel

STK'lara dönüşmesinin engellendiğini düşünenler var da...

Sedat: Sanal insanların gerçek hayatta girişimleri elbette mümkün, hatta sanalda organize olmak başka ortamlardan çok daha hızlı ve kolay gelişebiliyor. Mesela tamamen sanalda organize edilen Ekşi Sözlük Cizre'ye Kitap Yağdırılım Kampanyası'nda 3 ayda 10,000 kitap toplandı. Tek bir okula bağışlayacağız derken okulda yer kalmadı. Bunu gerçek hayatta kapı kapı dolaşarak gerçekleştirmeye çalışsanız bu kadar etkin olmazdı.

Herkesin dahilinin sözlüğü ortak bir siyasi çizgiden uzak tuttuğunu söylemek mümkün. Sadece herkesin fikir birliği olabileceği kimsenin itiraz etmeyeceği konularda bir toplu hareket gerçekleştirilebilir, "Baykal istifa etsin kampanyası" gibi mesela. Öte yandan sözlüğün çeşitliliği bu çeşitli alt grupların kendi çizgilerinde hareket etmelerine engel değil. Mesela İHL sözlük, islamcı Ekşi Sözlük yazarları tarafından kurulmuş diye duydum.

Bunun dışında Ekşi Sözlük kendi gelirini evrensel kimi meselelere dair müdahaleler yapmak için de harcıyor. Hali hazırda 5651 sayılı kanundaki İnternet sansürüne izin veren maddeleri kaldırmakla ilgili çalışıyoruz. İşlerin başına geçince bu etki çemberini büyütmek için de çalışacağım.

Aslı: Ekşi'nin bu aralar düşüşe geçtiği doğru mu? Nedenleri neler olabilir?

Sedat: Kastedilen trafik düşüşü ise tam tersine ziyaretçi sayısı sürekli artıyor. Eğer kalite düşüşü ise bu yeni nesil alımlarından doğan alışıldık bir doğa olayı. Eski nesiller yenilerini yadırgıyor. Ama aynı tepkinin kendi nesline verildiğini hatırlamıyor. Haliyle tepkiye odaklı refleksif müdahalelerle doğru bir şey yapmak mümkün değil. Hareket planlarını belli prensiplere sadık kalarak yapmak lazım.

Aslı: Ekşi'nin yazar/moderatör profilini tanımlar mısınız?

Sedat: Sözlük yazar profilini tanımlamak Türkiye insan profilini tanımlamak kadar zor. "İnternet kullanıcısı" diye başlayabilirim. Çoğunluğu 18-25 yaş arası da diyebiliyorum sözlük istatistiklerinden. Ama kendi

bakış açımdan kalitatif bir değerlendirme yapacak olursam bu tür geniş bir yelpaze içinde barınmalarından çoğunun açık görüşlü insanlar olduğunu söyleyebilirim. Sözlükte her tür görüşün ve dahi küfrün serbest olması onu en başta herkes tarafından sindirilemeyecek bir lokma yapıyor. Haliyle bu profil üstüne yapacağım en net tespit bu olur, açık görüşlü. Moderatörlerde de benzer bir çeşitlilik sözkonusu. Onlar da çok akli başında ve makul insanlar.

Aslı: Facebook vb. sosyal ağ siteleri hakkında düşünceleriniz.

Sedat: Internet'in bizi herkesten uzaklaştırdığı dönemin ilacı olduklar; şimdi tam tersine mesafeler artık bir adıma indi. Genel olarak uzun vadede Internet ve toplum dinamiklerini derinden değiştirecek yapılar olduklarını düşünüyorum. Sosyal ağların en büyük konforu gerçek hayatta alıştığımız bir çevre odaklı yapıyı bize sunması. En çok çevremizle, güven çemberimizle muhatap oluyoruz. Çevremizden dışarı doğru açılıyor, bu sitelerde de öyle. Cep telefonu yaygınlığından iletişim açlığını oranlarsak, Internet'in buna nasıl ilaç gibi geldiğini de duyumsayabiliriz. Sosyal ağlar da bu açıklıkla bire bir örtüşüyor.

Aslı: Türklerin özellikle bilişim alanında yaratıcılıktan uzak bir toplum olduğu görüşü hakim. Ayşe Arman röportajında aynışma trendinden söz etmişsiniz. Bunun nedenleri neler olabilir?

Sedat: Nedeni çok basit değil mi? Biz farklıyı kötü biliriz. "Elalem ne der"le büyüdük. "Erkek haliyle küpe takıp saç uzatmak", "Türk toprağında Kürtçe konuşmak", "Metal dinleyip siyah t-shirt giymek", "Kendi hemcinsinden hoşlanmak". Bunlardan hangisinin ilk günden toplum tarafından kucaklandığını hatırlıyoruz ki? Haliyle farklı olmaktan korkmak çok doğal. Biz farklılıktan, sadece ırk, dil, din değil her tür farklılıktan ölesiye korkutulmuş, o korkutulmanın Vietnam sendromunu halen yaşayan kuşağın çocuklarıyız. Haliyle koşu koşu aynılığın, tek tipliliğin sıcak limanlarına sığınıyoruz. Bizim lanetimiz de tam olarak budur.

Aslı: Türkiye'deki sansür ve site erişim engellerini düşününce, internet, özellikle gençler için, alternatif ve demokratik bir kamusal alan yaratabiliyor mu sizce?

Sedat: İnternet'e bağlanan bir tane kablo olduğu sürece erişimini sansürlemek imkansızdır. Bu bir hayaldir. Youtube'e mahkeme kararına rağmen girmeye devam etmek için envai çeşit yol var, başbakanımız çözmüş mesela. Haliyle İnternet serbest kamusal alan vasfını tüm engellere rağmen korur, ona engel olmak imkansız. Bu engelleme saçmalığı ancak onu kanun diye koymaya kalkan ve onu düzeltmekten aciz insanların alnına tarihin sayfalarında koskoca bir leke olarak sıvalı kalacaktır.

Aslı: Üzerinde çalıştığınız veya çalışmayı düşündüğünüz kişisel projeler var mı?

Sedat: Aklımda çok fikir var ama öncelikle sözlük üzerinden yapılabilecek teknolojik gelişmeler üzerine yoğunlaşmak istiyorum.

Aslı: Bilişim dehası gençlerin Türkiye'den beyin göçünü engellemek için neler yapılabilir?

Sedat: Gençlerin yurtdışına gidişini tetikleyen pek çok faktör var. Bunların en başında zor yaşam koşulları geliyor. Yaşam koşullarından şikayeti olmayan biri de mesela sırf askerlik için gittiğinde aslında ne kadar daha iyi koşullarda yaşayabileceğini görüp kalmaya karar verebiliyor. Bunlar dışında "eğitim kalitesi", "kariyer" gibi gerekçelerin hepsi ilk saydıklarım düzeltilse önem teşkil etmeyecek şeyler.

Aslı: Ne zamandır Türkiye'den uzaktasınız? Dönmeyi düşünüyor musunuz?

Sedat: Yaklaşık 5 sene oldu. Dönmeyi düşünmüyorum, dönüyorum. Uzun zamandır beklediğim kendi projelerimle uğraşıp bunlardan para kazanma hayalimin başına geçiyorum. Yaklaşık bir senedir üstünde düşündüğüm bir konuydu, nihayete erdi.

Röportaj

Avi Haligua, Küresel Eylem grubu kurucu ve aktivisti

Küresel Eylem Grubu kurucu ve lider aktivisti Avi Haligua'yla Civi-cweb projesi sayesinde temas kurduk. Londra'da gerçekleşen projenin kapanış toplantısında aktivist kimliğiyle öne çıkan gerçekçi ve içten bir sunum yaptı Avi. Yaşamın içinde sanal ve gerçek zaman ayrımı olmadığını savunduğunda salondan tepki aldı.

Biz şimdi e-posta aracılığıyla kitap için gönderdiğimiz sorulara verdiği yanıtları paylaşıyoruz.

Soru: Genç bir aktivist olarak biraz kendinden söz eder misin?

Yanıt: Öncelikle sanırım artık genç kategorisinden ağır ağır uzaklaşan bir 30luğum. İstanbul'da doğdum. Herşey olduğu gibi devam ederken ses çıkarmamanın ayıp olduğunu düşündüğüm için 'bu işlerin' içine girdim. Hareketin içinde çıkan sesleri 'akort' edebildiğimizi, bu durumda başka 'şarkıların' mümkün olduğunu da gördüm. Yaşamak için çalışıyorum, diğer zamanlar elden geldiğince 'korodayım'..

S: Son yıllarda Türkiye'de sosyal örgütlenme biçimlerinde herhangi bir değişiklik gözlemlendin mi? Varsa neler?

Y: Türkiye'de son zamanlarda ciddi değişiklikler olduğu aşikar. Bu değişikliklerin dünyada olan bitenle bağlantısını kurmadan resmi anlamak mümkün olmasa da, Türkiye'de ilk kez tabana dayalı hareketler yerine tabansız, yani kendiliğinden hareketler oluştuğunu söylemek mümkün. Doğrudan demokrasiyi kendi içinde uygulamak konusunda hassas, eylemliliğe dayalı, çeşitlilik barındıran örgütlenmelerin güçlendiğini, askeri

görünümlü, Stalinist örgütlenmelerin görece zayıfladığını düşünüyorum. Sanırım kendisi yerine yaptığı işi ciddiye alan hareketlerin varolduğu bir sosyal yapının içindeyiz.

S: Türkiye'de özellikle alternatif söylem geliştiren gruplar (e.g. tabandan örgütlenen / azınlık grupları) kendilerini hangi yollarla duyuruyor? Etkin/etkili oldukları söylenebilir mi? Hangi engellerle karşılaşılıyorlar?

Y: Etkin olduklarını söylemek mümkün. Bunu 10 yıl öncesiyle karşılaştırdığımızda inanılmaz bir hareketlilik var. Ancak öte yandan bu hareketlilik toplumun geniş kesimlerini katmakla ilgili bazı sorunlar yaşıyor. Ana akım medyanın bu tip hareketleri görmezden gelen tavrı, genellikle ortak gündemin konusu olmalarını engelliyor. Bu sebeple, web ve tröst dışı küçük medyumlar genel olarak duyuru alanları. Ancak hareketlerin, daha fazla kampanyalaşması sonucu iletişim üzerine daha fazla düşündükleri, örgütlenmelerin içinde gerçekleşen tartışmaların da 'kime ne anlatıyoruz?' sürecini desteklediği açık.

S: Gençlerin sivil toplum ve politikayla ilişkisi konusunda düşüncelerin. TR-yurtdışı karşılaştırmalı desek...

Y: Aslında böyle bir farktan bahsetmek benim açımdan mümkün değil. En nihayetinde dünyanın her yerinde oluşan sorunlar ve sorun kaynakları inanılmaz benzerlikler gösteriyor. Sadece bizim hayatlarımıza tezahürleri farklı. Tabii bir de "biz" dediğimizde neye tekabül ettiğimiz. Refah yükseldikçe kimi sorunlar görece daha az hissedilir hale gelse de, değişime karşı direnç, sistemin savunma mekanizmaları çok benziyor. Türkiye'ye ait en temel "özel koşul" diyecek olursak herhalde 1980 darbesinin temel belirleyici olduğunu söyleyebiliriz. 1980 sonrası insanlar değiştirebilme güçlerine yabancılaştı. Sokağa çıkanlar hala "mahallenin delisi". Bu süreç hem katılımın önünü tıkıyor hem de alanda yer alan bireylere dair prototipler, çerçeveler oluşmasına yol açıyor. Örgütlenme ve ifade özgürlüğüne dair sıkıntılı bir ülkede, siyasi savunuculuk yapmak üzere hazır bir zemin yok.

S: KEG aktivistleriyle gerçekleştirdiğim odak grupta katılımcılar, Türkiye'de gençlerin ailelerinin etkisiyle politik eylemlerden uzak kaldığını,

sürekli fişlenme korkusu yaşadıklarını belirttiler. Aynı fikirde misin?

Y: Sanırım yukarıda yanlılıkla cevap verdim. Evet temel dertlerden biri de bu. Türkiye’de insanın başına olmadık işler gelebiliyor. Bu algıyı kırmak, insanları sokaklarla barıştırmak için aramızdan kimsenin hiçbir şekilde zarar görmeyeceğinden emin olmaya çalışıyoruz. Tabi sokaklara küsülmüş olmasının altında en nihayetinde uzun süredir hiç kazanmamış bir muhalif hareketler zinciri yattığını da unutmamak lazım.

S: Sendikalarda gençlerin varlığı ve etkinliği konusunda düşüncelerin.

Y: Türkiye’de sendikal hareketin etkin varlığı üzerine pek de iç açıcı bir noktada olmadığımız açık. ILO’ya göre örgütlenme oranlarının en diplerde gezdiği ülkeler arasındayız. Toplumun büyük kesimleri örgütsüz olarak çalışıyor. Bu sendikaların gücünü kısıtlıyor. Öte yandan genel bürokratik siyaset kültürünün çoğu sendikanın içine sızmış olduğu gerçeğini de kabul etmek gerekiyor. Sendikaların hızlı bir gençleşmeye, tekrar aktif olarak üye kazanmaya, Türkiye’deki hareketlerin de hızla sendikaların kampanyalarına ihtiyacı var. Bu sebeple dibi bulmuş olduğumuzu ümit etmek mümkün.

S: Günümüzde dikkat çeken toplumsal hareket olarak nitelendirdiğin ve özellikle interneti mobilizasyon alanı olarak kullanan örnekler var mı?

Y: Mobilizasyon internetin gerçekleştirmesi için büyük bir fiil gibime geliyor. İnternet görebildiğim kadarıyla, küçük gruplar (klikler) haricindeki insanlar için hem bir network, hem de önemli bir bilgi kaynağı. Ben hangi eyleme gideceğimden, hangi toplantıya gideceğime internet sayesinde haberdar oluyorum. Ancak gerçek hayatta edindiğim deneyimler bu seçimlerimi oluşturmamda temel etmen. Kitapları kapağından, hareketleri propagandalarından tanıyarak karar veremezsiniz.

S: Gençlerin ulus aşırı, özellikle belli amaca yönelik yürüttükleri eylemler devletlerin egemen söylemini kırabildi mi bugüne kadar?

Y: “Egemen söylemi kırmanın” gençler için ağır bir yük olduğunu düşünüyorum. Buna “zinde kuvvetler” :P dersek sanırım daha mümkün bir grup oluşturmuş oluruz. Genç olma hali, politikada yaşa değil savundu-

ğunuz fikirlerin toplumsal yapıyı nereye doğru ittiğine göre sınıflandırılmalı belki de. Egemen söyleme rağmen, eşit haklardan, köleliğin kaldırılmasından, çalışma saatlerinden, sosyal haklardan, sağlık hizmetlerinden bahsedebiliyorsak, söylemin kırıldığı pek çok noktadan da bahsedebiliyoruz demektir. Sanırım genelde olan söylemi devletin sahiplenmesi, egemenlerin dil değiştirmesi oluyor. Eğer kazandıysak, fikirlerimizi egemenlerin ağzından dinlemeye başladığımız zaman bunu anlayabiliyoruz. Dengeler mücadelesi devam ediyor.

V. DEĞERLENDİRME ve SONUÇ

Değerlendirme ve Sonuç

Yrd. Doç Dr. Aslı Telli Aydemir, İstanbul Şehir Üniversitesi

Civicweb projesi kapsamında gençlere yönelik sivil ve politik odaklı web platformlarını incelediğimizde, iki söylem dikkat çekiyor:

- Sivil ve politik açılımlara yabancı olmayan, ilgi duyan, paylaşan ve katılan gençlerin büyük çoğunlukla orta sınıfa ait olduğu, eğitilmiş ve sayısal okur-yazarlığının orta/üst düzeyde olduğunu varsayarak oluşturulan söylem.
- Gençleri pasif ve ilgisiz gören genellikle dezavantajlı ve sesini duyurmak için yardıma ihtiyaç duyan kurbanlar olarak varsayarak oluşturulan söylem.

Tasarım olarak, sitelerinin çoğu statik, hiyerarşik, metin ağırlıklı, bilgi veren özelliğe sahip ama etkileşimi teşvik etmiyor. Daha az kurumsal örgütler görsel unsurlara, web 2.0 araçlarına ve etkileşime daha çok önem veren sitelerine sahip.

İki farklı hitap şekli var:

- Resmi olmayan (biz/sen) – genelde genç aktivistler kullanıyor.
- Resmi (onlar) – siyasi partiler, resmi siteleri kullanıyor. ‘Cool’ görünmeye çalışıp gençlerce tuhaf ve baskıcı olduğundan başarılı bulunmayan bir hitap.

İçerik:

- Küresel öneme sahip belli bir konu üzerine odaklanan hareketler (iklim değişikliği, savaş karşıtlığı vb.) ve buna karşılık birden fazla konu üzerine odaklanan hareketler (kadın hakları, eşitlik, demokrasi, azınlık hakları vb.)

Karar mekanizması:

- Resmi olmayan beraberce, genellikle gençler tarafından, alınan kararlarla yönlendirilen hareketler
- Profesyonel yöneticilerin ve uzmanların karar verdiği kuruluşların web platformları Sivil odaklı hareketler ve siyasal temelli etkinlikler
- Kurumsal bakıştan ortaya çıkan web platformları ve daha alternatif, esnek yapıda platformlar

Bazı ülkelerde 'sivil' olan politik içerikli olarak algılanmayabiliyor. Bundan kasıt, sivil içerikli üretimlerin partilerin ürettiği politikaya alternatif olarak görülmemesi. Bazı örgütler sivil karakterlerini saklamaya bile çalışıyor. Bu, hiç kuşkusuz, sivil inisiyatiflerin yeni geliştiği Türkiye için de geçerli bir bulgu.

Etkileşim:

- Kağıt bazlı içerik yanında kullanıcı tarafından üretilen içerik: Ancak unutulmamalıdır ki web 2.0 otomatik katılım anlamına gelmiyor.
- Farklı moderasyon düzeyleri

Çevrim-İçi & çevrim-dışı: Çoğu durumda çevrim-dışı etkileşim gerekiyor, ancak bazı durumlarda yalnız çevrim-İçi etkileşim yeterli oluyor.

Web platform editör ve moderatörleriyle görüşmeler: Proje ortağı 7 Avrupa ülkesinde gerçekleştirilen derinlemesine görüşmelerde (her ülkede 10-12 adet olmak üzere toplam 70-80 görüşme gerçekleştirilmiştir), iki tip editöre rastlanmıştır:

- **Karar vericiler:** Hem örgütlerin ve sosyal hareketlerin yürütme kurulunda bulunan hem de web platformlarında içerik oluşturanlar
- **Tasarımcı / yazılımcılar:** Gönüllü olarak ya da düşük ücretle çalışan, ideolojik bağı olmayan ve karar verme yetkisi olmayanlar.

Birçok web platformunun sansür uygulaması ve forumların modere ediliyor olması, demokratik olup olmadıkları konusunda şüphe uyandırıyor. Gençlerin sesinin duyurulduğu söyleniyor ama gerçek anlamda kontrol eden kim?

Editorlerin gençlere bakışı:

- Daha olgun yaşta editörler, gençleri eğlence seven internet kuşağı olarak görüyor.
- Daha genç editörler, gençlerin ilgi alanları ve tutkuları aracılığıyla ilgilerini çekmeye çalışıyor: müzik ve spor gibi.

İnternet sıklıkla ucuz ve kullanışlı bir 'ilk temas noktası' olarak görülüyor. Ancak nadiren sürdürülebilir katılımı sonuçlanıyor. Görüştüğümüz editörlerin yarısı websiteleri olduğundan herkese ulaşabileceklerini düşünüyor.

Erişimde önemli eşitsizlikler mevcut: Seyahat edenler, evsizler, kırsalda yaşayanların bir kısmı, engelliler, ana dili İngilizce olmayan ülkelerde İngilizce konuşmayan gençler internete ulaşmada diğerleri kadar şanslı değil.

İnternet bir kamusal alan olarak pek de güvenli sayılmaz: Taciz, virüs, ırkçılık ve küfürli içerik, gerçek zamanlı etkisi de olabilen tehlikeler. Oysa

sivil olanın tanımını farklı siyasi görüşlere ve inançlara sahip insanların bir araya gelmesi olarak tanımlayabiliriz, demiştik.

Kullanıcılarla odak gruplar:

Türkiye’de Mayıs 2008- Şubat 2009 tarihlerinde düzenlediğimiz odak grup görüşmeleri sonucunda gençlerin internetin nötr bir kamusal alan olmadığını farkında olduğunu ve internette yer alan içeriğe fazla güvenmediklerini anladık. Teknolojinin mantığını izlemek sanki doğru bir tavırmış gibi kurumlar en yeni gelişmeleri ve trendleri web platformlarına dahil edip, ‘dikkat ekonomisine’ dahil oluyorlar. Daha ‘cool’ teknik özelliklere ve uygulamalara sahip olan web sitelerinin gençler için daha çarpıcı olduğu kanısındalar. Odak gruba katılan farklı profillere sahip gençlerin büyük çoğunluğu bu yaklaşımı yanlış ve itici buluyor. Zaten belli bir sivil okur yazarlık düzeyine sahip olması beklenen gençler, bir de ‘dikkat ekonomisi’ tuzağı nedeniyle sayısal okur yazar olması gerekiyor. Bu da internet için duyulan heyecanı alıp götürebiliyor.

Moderasyon ve kalite kontrol çoğunlukla kullanılıyor. Bazı durumlarda, kapalı erişim, kapalı sanal toplulukların daha verimli olduğu düşünülüyor. Bu gençler tarafından da paylaşılan bir kanı. Türkiye’de yaptığımız görüşmeler dahilinde üniversite sözlüklerinde yazan gençler bu kapalılığın, ya da sınırlılığın, konuda sapma ya da sözlü taciz gibi tehlikeleri önlediğini düşünüyor.

‘Boş forum’ sendromu yaygın diyebiliriz. Gençlerin forumlarda yazmak için kişisel ya da sosyal bir motivasyonu yok. Mikro-politikaların tartışıldığı websiteleri daha etkili ve yerinde bulunuyor; popüler konular ekoloji, azınlık, ayrımcılık ve savaş karşıtı platformlarda yerini buluyor. Dosya paylaşımının da mikro-politika meselesi olduğu kesin; hatta kısa süre önce Avrupa Parlamentosu’nda yerini bulan ve Yeşiller tarafından desteklenen Korsan Parti destekçileri için makro-politika meselesi. Korsan Parti’nin Türkiye’de örgütlenme sürecinde olduğunu hemen belirtmekte yarar var. Vikipedi’deki sayfalarına bakmanızı öneririm: http://korsanpartisi.org/index.php/Ana_sayfa, erişim tarihi: 31 Mart 2010

Odak gruplarda oluşan genel kanı: Gençlerin e-katılımını değerlendirirken düşülen hatalardan biri, internet okur-yazarlığına genel geçer okur yazarlık ölçütleriyle bakmak. Doğuştan internet kullanıcısı olmayanlar, internetin sayısal okuma yazmadan ibaret olduğunu, bazen yaşları yakın olan ve ilgi alanları benzeşenlerin, özellikle azınlıklar söz konusu olduğunda bunu geliştirebileceği düşünülüyor.

İnternet'in işe yaradığının düşünüldüğü durumlar:

- **Alternatif mecra olarak internet:** yurttaş gazeteciliği, sosyal medya aktivistliği gibi.
- **Bilinçli alışveriş:** Doğa dostu, etik ve ekolojik ürünler bu sınıflandırmaya dahil edilebilir.
- **Medya aktivistliği:** Farklı medya üretimlerinin ciddi biçimde kullanımı; örneğin Facebook üzerinden polisin tutumunu izlemek. Bunu yurttaşlık bağlamında değerlendirecek, izleyici, gözetleyici (monitoryel) yurttaşlık da diyebiliriz.

Çevrimiçi olan aynı zamanda bir kaçış yolu olarak da görülebiliyor. Çevrimdışı hiç bir şey yapmayanlar, internette varlıklarını aktif olarak sürdürebiliyor. Herşeye rağmen, çevrimdışı etkin olma durumu, gençler için de önemli.

Gençlik ve katılım problematiği, sosyal sorunları çerçevelendirme süreçleri hakkında önemli soruları beraberinde getiriyor. Gençlik neden sorun olarak algılanıyor? Sorun katılmamalarıysa, normal olan katılmaları mı? Görünen o ki, bugüne kadar hep, belli bir azınlık katılmış. Ya da bir başka deyişle siyasi olarak aktifti. Herkesin, ya da çoğunluğun katıldığı bir altın çağ görmedik. Ayrıca katılımın farklı ülkelerde farklı anlama geldiğini ve bu sorunun farklı algılandığını unutmamak gerekir.

Genel bulgular:

- Genç kadınlar interneti daha az ve daha düşük güvenle kullanıyor.
- Müzik, filmler ve haberler genel olarak tercih edilen konular.

- % 50 sivil katılım içerikli web siteleriyle ilgilenmiyor.
- % 10-20 belli konularla ilgileniyor: ekolojik hareketler, yeni aktivizm modelleri gibi.
- Çevrim içi ve çevrim dışı bir biri yerine geçmiyor; bir birini tamamlıyor.
- Çevrimdışı aktivizm formal siyasetten daha çok ilgi çekiyor.
- Çevrimiçi içeriğe tam olarak güvenmek mümkün değil, tartışma için uygun ortam yok çünkü bu ortam sıklıkla gözetleniyor.
- Sosyal ağ siteleri yaygın olarak kullanılıyor ancak diğer web 2.0 uygulamaları pek kullanılmıyor.
- Aktif blogçuların amaçları çoğunlukla kişisel tanıtım ve bireysel hedeflerle ilgili. Narsist boyutlara varan bu var oluş, pek sivil içerikli sayılmaz; belli ağlara üyelik yine kişisel hedeflere yönelik sayılmalı.

Gençlerin ilgisini eğlendirerek ve güldürerek çekmeyi amaçlayan kurumların genel-geçer algısının tersine, sivil katılımı hedefleyen herhangi bir renkli, canlı ve ilginç websitesine rastlamadık. Bunu biz söylemiyoruz; odak gruplarda website değerlendirmesi yapan gençlerin görüşü bu yöndeydi.

Bazı internet pratikleri (ilk etapta sivil amaçlı olmayan) sivil katılıma özendiriyor:

- Dosya paylaşımı (Avrupa Parlamentosu'nda temsil edilen ve birçok ülkede grupları bulunan Korsan Partisi dinamikleri)... tekrar bkz. http://korsanpartisi.org/index.php/Ana_sayfa, İnternet üzerinden gözetleme, izleme ve korsanlık protesto hareketlerine neden olabilir.

Teknoloji kendi başına sosyal değişim sağlamıyor; kökeni ilerlemeci ya da demokratik değil, herkesin iyiliğini sağlama amacı yok, ama yine de

önemli bir rolü var - Belki de soru şu olmalı: Sosyal hareketler değişim getirmek için interneti nasıl kullanır?

Gençlerin formel, başka bir deyişle geleneksel siyasi süreçlerden, parti politikalarından kopuşunu belli nedenlerle açıklamak gerekir:

- Türkiye özeline bakıldığında darbe geleneğinden dolayı, parti politikaları hem gençler, hem de aileleri tarafından riskli bulunuyor.
- Siyasiler gençlerin görüşleriyle ilgili değil ve onlara ulaşmak için uğraşmıyorlar.

İnternetin alternatif sivil ve politik içerikli kamusal alan sağladığını daha önce varsaymıştık. Odak gruplar da bunun kontrolünü yapıp doğrulamıştık. Ancak bu noktada Henry Jenkins'in 'katılım boşluğu' kavramına eğilmek gerekir – zaten katılımda bulunan mutlu azınlığa hitap eden internet, dezavantajlı grupları daha dışarda bırakıp, mutlu azınlığın katılımını güçlendirmektedir. Demokratik açık aslında bir gençlik sorunu değil, tam tersine yetişkinlerin sınırlı gençlik yargıları nedeniyle ortaya çıkıyor:

- Siyasetle meşgul olmuyorlar
- Sayısal ve teknolojik olarak olarak bilgi ve becerileri mevcut

Oysa gençler çeşitli özelliklere sahip ve yetişkinler nedense kuşaklara ait homojen özellikleri anlamlı buluyor. Yazar Samet İnanır, "Bildığımız Gençliğin Sonu" başlıklı makalesinde (Birikim Sayı: 196) bu durumu şöyle açıklar:

...Bugünkü kuşak kaymasının ardında *altyapı, görebilmek, sistem-dışılık, umut ve özgüven, tez canlılık...* gibi vasıflarını kendisine kazandıran kurumların ve süreçlerin, '60'ların sonundan itibaren şiddetini artıran birbiriyle bakışımı dört geçişin (ulusaldan küresele, modernden postmoderne, Fordist

üretimden esnek istihdama, sanayi toplumundan bilgi toplumu ve Türkiye'nin kendisine has tecrübelerinin (12 Eylül, 24 Ocak, medyalasma...) etkisiyle anlamının, kapsamının, işlevinin, yönünün, biçiminin değişmiş olması yatmaktadır.

Bu değişimin nihai çıktısı, Benlisoy'un vurguladığı gibi (Birikim Sayı: 196) gençliğin *“gitgide siyasal, toplumsal, kültürel hayatı yenileyen, ilerleten bir güç olarak değil piyasayı yenileyen, canlandıran bir güç olarak”* tanımlanmaya ve piyasa koşullarında vücut bulan kurumlar olan medyalar yoluyla bu tanımın/niteliklerin dayatılmaya başlaması olacaktır. Bu yeni tanımın kapsamında “genç”: Okulda ve okul dışında aldığı eğitimi vasıtasıyla içerisinde yer alacağı piyasada karşılaçağı sorunları çözümlenebilecek altyapıya sahip, tahsili ile aynı anda çalıştığından/stajlardan ‘sistem’i içeriden de bilen, umut ve özgüvenle piyasada hak ettiğine inandığı pozisyonu elde etmeye koşullanan, tüketim kapasitesi yüksek ve kendisini tükettikleri aracılığıyla tanımlayan tez canlı dinamik insan olarak konumlandırılmaya başlanmıştır.

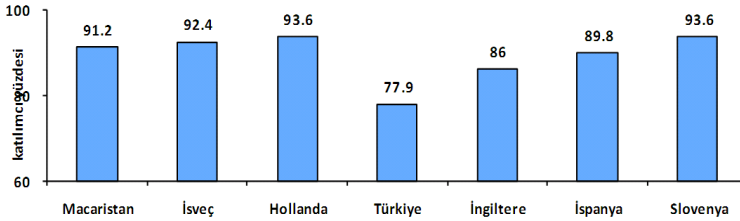
Civicweb projesi kapsamında gençliğin politikaya katılım modellerini incelediğimizde, aktivist- paylaşımcı- lobici, savunucu – tüketici olmak üzere 4 modelle karşılaştık. Bu modelleri, bu alanda yazılan güncel literatürden çıkarımlarımız ışığında, 7 ortak ülkeden 6,489 deneye uyguladığımız çevrim içi anket sonuçlarıyla belirledik. Türkiye’den 1,238 deneyin katıldığı bu anketin verilerine göre: (Bu veriler Demet Lüküslü’nün Türkiye’de “Gençlik Miti” - 1980 Sonrası Türkiye Gençliği başlıklı kitabının 161. sayfasında doğrulanmaktadır.)

- Türkiye’de deneklerin % 15,5’u sivil katılım odaklı web sitelerini çoğunlukla ziyaret ediyor.
- Türkiye’de deneklerin % 13,3’ü çoğunlukla online katılıyor *[Bu katılım biçimi sivil paylaşım şeklinde ortaya çıkıyor. Sivil paylaşım kapsamına dahil olan eylemler sivil, politik tartışmalara katılma, imza kampanyalarına destek olma, ilgili e-posta iletimi olarak sayılabilir.]*

- Yukarıda belirtilen verilen her ikisi de 7 ortak ülke içinde en yüksek skorlardır.
- Buna karşılık aktivist ve tüketici modellerle ilgili skorlar oldukça düşükken, lobcilik ve savunuculuk eylemlerinin daha yeni gelişmekte olduğu söylenebilir.
- Bu durumda Türkiye’de gençlerin politikaya katılımının yoğunlukla paylaşımcı düzlemde olduğu söylenebilir.

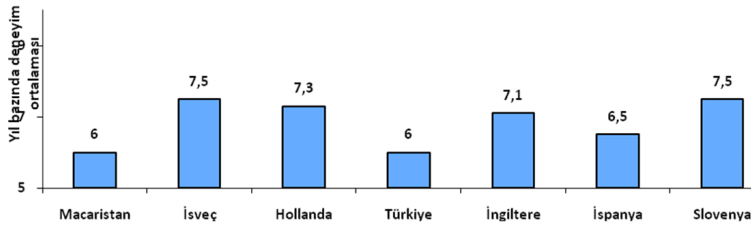
Sayısal aktivizm anket verileri, Civicweb projesi

Evden internet kullanımı

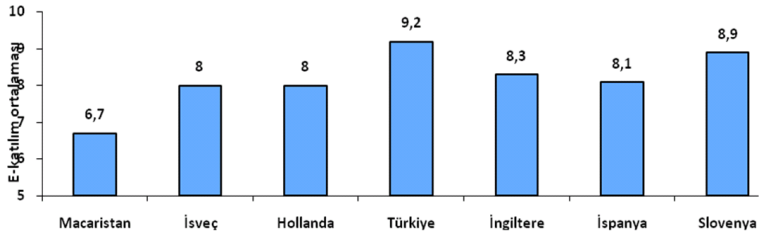

Türkiye, diğer ortak ülkelerin gerisinde görünse de, 15-18 yaş grubu için oldukça yüksek oranda evden erişim gerçekleştiği söylenebilir.

İnternet deneyimi

2006-2009 yıllarında, Türkiye’de 15-18 yaş grubunun ortalama 6 yıllık internet deneyimi olduğu düşünülürse, ilk dijital yerli grubu olmasa da, ilköğretim yıllarında interneti kullanmaya başlamaları açısından önem teşkil ediyor.

E-katılım tablosu

Burada e-katılım parametreleri sivil, politik tartışmalara katılma, imza kampanyalarına destek olma, ilgili e-posta iletimi olarak tanımlanabilir. Türkiye, bu anlamda dinamik bir örnekleme sahip.

Her ülkede websitelere gösterilen ilgi

	5 en ilginç websitesi	5 en az ilginç websitesi
Macaristan	Müzik, filmler, haberler, oyunlar ve diğer yazılım, moda / yaşam tarzı	Hükümet, uyuşturucu, dini siteler, siyasi partiler, sanal oyun
İsveç	Müzik, filmler, sohbet, haberler, sanal alışveriş	Hükümet, dini siteler, siyasi partiler, seçimler, uyuşturucu
İsveç	Müzik, filmler, sohbet, haberler, sanal alışveriş	Hükümet, dini siteler, siyasi partiler, seçimler, uyuşturucu
Hollanda	Müzik, filmler, haberler, sanal alışveriş, moda / yaşam tarzı	Romantizm / çöpçatan siteleri, dini siteler, porno, hükümet, uyuşturucu
Türkiye	Haberler, filmler, müzik, sanat / edebiyat, sağlık	Sanal oyun, porno, romantizm / çöpçatan siteleri, siyasi parties, uyuşturucu
İngiltere	Müzik, filmler, sanal alışveriş, moda / yaşam tarzı, sohbet	Siyasi partiler, porno, hükümet, seçimler, romantizm / çöpçatan siteleri
İspanya	Müzik, filmler, sohbet, haberler, moda / yaşam tarzı	Din, çöpçatan siteleri, hükümet, siyasi partiler, seçimler
Slovenya	Haberler, filmler, müzik, sohbet, sanat / edebiyat	Çöpçatan siteleri, porno, siyasi partiler, uyuşturucu, hükümet

Gerek bu verilere, gerek proje kapsamındaki röportaj ve odak grup görüşmelerine dayanarak, web'in gençlerin dünyaya açılan penceresi olduğunu ve onlara daha geniş bir açılım sunduğunu söyleyebiliriz. Web, birçok yönden, sivil alan da dahil, dev etkileşimli bir bilgi kaynağı oluşturmaktadır. Hasebrink U. & P. (2007) eyleme geçebilmek ve günlük

deneyimleri anlamlandırabilmek için, *yönlendirmenin* gerekliliği üzerinde durur. Bu kavram, Bourdieu'nün eylem nosyonundan yola çıkarak ortaya atılmıştır. Gençler interneti ilgi çekici ve duygusal ama koşutlayıcı olmayan yönlendirme özelliği nedeniyle kullanır. Gündelik birikime dönüşünce, bu yönlendirme kimlik belirleyici olur ve eyleme dönüşür. İlginç olan soru, Net'in yönlendirmesiyle, gündelik yaşam pratikleri arasındaki boşluğun ortadan kalkıp kalkmadığıyla ilgilidir. Lash (2002) gündelik yaşamın yeniden tanımlanmasıyla internetin merkezde yer aldığını ve bu iki eylem alanının geçişken olduğunu vurgular. Bu geçerliyse, çevrim içi ve çevrim dışı bağlantı halindedir ve farklı bir deneyim dünyası yaratmaktadır. O zaman akademik dünyanın sivil/sayısal yeterlikle ilgili tanımları yeniden sorgulaması ve internetin genç kullanıcıların sivil profillerini nasıl etkilediğini tekrar irdelemesi gerektiğini iddia edebiliriz.

Civicweb projesinin üç ayaklı metodolojisinden söz etmiştik. İletişim aracı olarak internet, onu kullanan, kullanırken üreten gençler ve web-site/web platformları güncelleyen ve kurgulayan editörler üzerinden araştırmamızı sürdürdük. Dolayısıyla internet içeriği, onu kurgulayan editörler ve tüketen/üreten gençlerin, siyasi ve katılımcı açıdan bakıldığında, kesişim kümesinde yer alan dinamikleri aşağıdaki şekilde özetlemek mümkün. Bu egzersizi, projenin ülke bazındaki sonuç bulgularını toparlarken yapmıştık. Sizlerle paylaşmakta fayda görüyoruz.

Metin - siyasi açılımlar ilişkisi

İnternette derli toplu siyasi içeriğe nadiren rastlanıyor. Gençler mikrob-loglama yaparak (twitter'da 140 kelimelik metinlerle, Facebook'da siyasal amaçlı gruplara üye olarak) kişisel siyasi görüşlerini sınırlı da olsa paylaşıyor. Ancak varolan siyasi söylem genellikle gençlerin ilgisini çekmiyor. Siyasi partilerin gençlik kollarının websiteleri hem örgütsel yapının yansıması hem de tasarım açısından güncel değil. Tüm bunlar, geleneksel sıkıcı siyasi parti politikalarının yansıması olarak görülebilir.

Gençlerin oluşturduğu gerçek anlamda siyasi içerik ideolojik düzlemin daha aşırı uçlarında yer alıyor: aşırı dinci ya da solcu içerik Müslüman

gençlik ¹¹⁶ ya da protesto sitesi Yüzde 52'de ¹¹⁷ görülebilir. Genç Siviller ¹¹⁸ bu anlamda istisnadır çünkü belli bir siyasi bilince sahip olmalarının yanında, mizahi usullarıyla siyasi olgulara eleştirel yaklaşma kapasitesi göstermektedirler. Websitelerini basınla iletişim kurmada da etkin olarak kullanabilmektedirler.

Metin - İnternet ilişkisi

Gençlere yönelik olarak hedeflenen websitelerinin çoğu etkileşim açısından zayıf kalmaktadır. Forumlara ya hiç yer verilmemiş ya da gençler tarafından tercih edilmiyor. Sivil ve politik hedefli website içeriklerini incelememizin ilk aşamasında, websitelerinin etkileşim açısından oldukça zayıf kaldığını gördük. Ancak inceleme sonuçlarını güncellerken özellikle gençler tarafından başlatılan websitelerinin web 2.0 uygulamalarını, twitter, Youtube ve flickr gibi yazılı-görsel içerik paylaşım sitelerinin bağlantılarını eklediklerini gördük. Bu gençlik örgütlerinin, gruplarının ve hareketlerin Facebook'ta da sayfalarına rastlamak mümkün.

Odak gruplar sırasında katılımcılara gösterilen sivil/politik içerikli websitelerini sıklıkla ziyaret etmediklerini öğrendik. Ziyaret eden gençlerin temel amacı, bilgi edinmek ya da kaynakları bilgisayarlarına indirmektir. Genç katılımcıların çoğu internetin güvenilir kaynaklar sunmadığını düşünüyor; tüm katılımcılara göre içerik tasarımdan daha önemli. Ancak sitenin tasarımı uzun vadeli hafıza yaratıyor ve iyi içerik doğru tasarımla buluşursa site gençlerin kafasında işlerliğini kazanıyor.

Hem anket sonuçlarında hem de odak grup görüşmelerinde gördük ki çevrimiçi haber okumak Türkiye'de gençler arasında popüler bir uğraş.

Görüştüğümüz blogger'lar, anaakım medya kanallarına direnir bağımsız haber ağlarını ve güvendikleri birkaç haber bloğunu takip ediyorlar.

¹¹⁶<http://www.muslumangenc.com/>; 31.05.10

¹¹⁷<http://www.yuzde52.org/>; 31.05.10

¹¹⁸www.gencsiviller.net; 31.05.10

Metin - gençler ilişkisi

Websitelerinde gençlere yönelik en sık görülen söylem ‘Gel, bize katıl! Eylem için hazır ol, sivil eylemlere katıl!’. Birçok genç, odak grup görüşmeleri sırasında bu tip ifadeleri reddettiğini ve tepki duyduğunu belirtti.

Bir de trendlerden etkilenen yaşam tarzlarıyla ilintili bir söylem var: O da çoğul işlevli Patlıcan, adımgenc¹¹⁹ gibi özel sektör destekli (Coca-Cola, Turkcell gibi) portallarda yürütülüyor. Ürünlerinin tüketimini teşvik ederken, gençlere iş, eğitim ve burs olanağı sağlayan platformlarda, gençlik çalışmaları yapan sivil toplum kuruluşlarıyla ortak proje yarışmaları düzenleniyor. Proje kapsamında yapılan anketin sonuçlarına göre, Türkiye’de gençlere yönelik sosyal sorumluluk içeriği üreten websitelere ilgi yüksek. Türkiye’de genç işsizlik ileri boyutlarda olduğundan, bu sitelerin ilgi görmesi olağan görünüyor.

Site editörleri - siyasi açılımlar ilişkisi

Türkiye’de görüştüğümüz 12 site editörünün 10’u örgütlerinin ve sosyal hareketlerinin siyasi amaçlı olduğunu söylemekten kaçındı. Hedefleri ve eylemleri konusunda yanlış anlaşılma istemediklerini belirttiler.

Küresel eylem grubu gibi sosyal hareketlerin destekçilerinin açık görüşlü olmaları site editörlerine de yansıyor ve görüşmeler sırasında grubun hedeflerini rahatça ifade edebildiklerini görüyoruz. Bu editörler yönetim kurullarından pek eleştiri almıyorlar ya da sansüre maruz kalmıyorlar çünkü yönetim kurulları da politik gündem konusunda eleştirel görüşe sahip.

Popüler blog tutanlarla görüşmelerimiz siyasi içerikli diğer bloglardan beslendiklerini ortaya koydu. Türkiye’deki bloggerların çoğu 25’in üzerinde olduğundan, 25 yaşın altında çok okunan blog tutanlara erişmek oldukça zordu.

¹¹⁹<http://patlican.com.tr/>; <http://www.adimgenc.com>, 01.06.10

Site editörleri - İnternet ilişkisi

Bireysel görüşmelerimizden çıkan sonuçlara göre, Küresel Eylem Grubu, Genç Siviller gibi aktivist grupların, Toplum Gönüllüleri gibi prestijli gençlik örgütlerinin ve Habitat için Gençlik Derneği gibi gençlik ağlarının site editörleri internetin gençlerin katılımı için alternatif bir kamusal alan olduğunu savunuyor. Web konferans, flickr, Youtube, Facebook gibi etkileşimli araçları kullanıyorlar. Habitat için Gençlik Derneği, 2009 kışında kolaylaştırıcılığını üstlendiği Ulusal Gençlik Parlamento websitesi¹²⁰ için Dünya Gençlik Zirvesi ödülü kazandı.

Bunun yanında, siyasi partilerin gençlik kollarına sorduğumuzda parti politikaları söz konusu olduğunda yüz yüze iletişimin gerekliliğine dikkat çekiyorlar.

Görüştüğümüz site editörleri, her ne kadar farklı alt yapılar ve hedeflere sahip olsalar da, Türkiye’de geliştirilmesi gereken birkaç temel unsur da hemfikirler:

- Devlet fonları ve özel sektör teşviğinde e-öğrenim platformlarının artırılması gerektiğini düşünüyorlar: kullanıcı tarafında üretilen içeriğin teşviği, web 2.0 için kullanıcı/üretici eğitimi bunu sağlamak için pratik yollar olabilir.
- Kamuya açık internet erişim merkezlerinin artırılması
- İnternet erişiminin ucuzlaması ve hızlanması
- Erişimin yaygınlaştırılması ve sayısal uçurumun önlenmesi

Web 2.0 özelliklerinin editörler tarafından artan hızla fark edildiğini ve çalışmanın ikinci aşamasında bu özelliklerin websitelerine eklendiğini gördük.

¹²⁰ www.ulusalgenclikparlamentosu.net

Site editörleri - Gençler ilişkisi

Çoğu genç editör, genç hedef kitlelerinin beklentileri konusunda kendilerinden emin görünüyor. Bu yüzden websiteleri için herhangi bir ön çalışma ya da pazar araştırması yapılması gerektiğini düşünmüyorlar. Bunun yanında, internetin genç bir araç olduğunun farkında olmalarına rağmen, belli bir genç grubu hedeflemiyorlar.

Viki'ler Türkiye'de gençlerin sivil ve siyasi motivasyonlarının önemli bir parçası ve üniversite sözlükleri son zamanlarda oldukça popüler olmaya başladı. Ekşi sözlük ¹²¹ popülerliğini yitirmiş gibi görünse de doğuştan sayısal kuşağın kutsal bilgi kaynağı olma özelliğini hala koruyor. Viki'ler aracılığıyla gençler yaşamdaki konumlarını istedikleri gibi tanımlayıp, kimliklerini diledikleri yolla dillendiriyorlar ve küresel kampanyalara bile destek olabiliyorlar – gençlerin web'de üretici konumuna nasıl geçebildiklerini gösteren pratik bir araç.

Veri paylaşımı nettaşla arasında yine çok önemli bir etkinlik; bu toplulukta yaşayabilmek için etik bir kural haline geldiği söylenebilir. Net'te savunuculuk gençler için hala niş olmakla birlikte, Habitat için Gençlik Derneği üyeleri ve destekçileriyle Bir gençlik hikayesi ¹²² akran eğitimcileri için yaşam tarzı haline gelmiş durumda.

Hedef grup gençler - siyasi açılımlar ilişkisi

Gençler de 'politik' olandan kaçmaya çalışıyor. 'Sivil katılım' gençlerin daha yakın hissettikleri bir kavram. Küresel Eylem Grubu'nda yer alan gençler ve İstanbul Bilgi Üniversitesi'nde okuyan aktivist gençler bunun askeri darbe döneminde yetişmiş anne-babalardan kaynaklandığını savunuyor. Tabii bunun yanında politikaya karışmak hala fişlenmekle sonuçlanabiliyor. Ailelerine böyle bir üzüntüyü yaşatmak istemediklerini söylüyorlar.

¹²¹<http://sozluk.sourtimes.org/>; 01.06.10

¹²²www.birgenclikhikayesi.com

Daha olumlu sonuçlara gelince, Türkiye'deki gönüllü kültürüne dikkat etmekte fayda var. Doğal olarak gelişen ve sivil yeterlilik, proje yönetim becerileri gibi konularda uygun ortam sağlayan bir olgu bu. Okul müfredatına dahil edilmese de, Ulusal Ajans tarafından desteklenen birçok ulusal ve uluslar arası ölçekli gönüllülük programı var. Toplum Gönüllüleri'nin¹²³ bu kültürün sürekliliğini sağlamada önemli bir rol üstlendiğini eklemeliyiz. Akran eğitimi, gönüllülük temelinde başarılı olan yöntemlerden biri ve 15-25 yaş arası sivil ve sayısal yeterliliğe sahip gençler tarafından da tercih ediliyor.

Popüler sivil hareketlerin ve siyasi gündemin de gençlerin siyasi ve sivil motivasyonlarına önemli etkisi var. İsmi duyulan bir sosyal hareketin parçası olarak kendilerini daha güvende hissedebiliyorlar: Küresel ısınmaya karşı eylem yapan gruplar, barış hareketi gibi. Ayrıca belirtmek gerekir ki ulusal ölçekte yapılan girişimler, bazen yerel anlamda ses getirmiyor. Bu da yerel ve ulusal anlamda motivasyon kaybına neden olabiliyor. Proje kapsamında uyguladığımız geniş kapsamlı ankete göre, siyasi yurttaşlığa, 7 ortak arasında en çok Türkiye'de değer veriliyor. Bu, yukarıdaki saptamaya ters düşen bir veri olabilir ancak son yıllarda AB yurttaşlığının lise dengi okullarda müfredatın bir parçası olduğunu düşünürsek, bu verinin arkasını nispeten doldurmuş oluruz.

Odak grup görüşmeleri kapsamında, gençlerin Türkiye'deki sansür uygulamaları konusunda görüşlerini aldık. Özellikle Youtube, googlegroups, wordpress gibi içerik paylaşımı sağlayan platformların erişiminin engellenmesine hepsi karşı. Atatürk'ü ve Türk devletini karaladığı düşünülen videoların gösterimden kaldırılması yerine, tümünden erişim engellemesi tercih edilmesi ciddi anlamda eleştiriliyor. AKP Gençlik kolları başkanı özellikle bu konuda çok muzdarip olduklarını; erişim engellemelerinde partilerinin sorumlu tutulduğunu ve bunun herhangi bir doğruluk payı olmadığını belirtti. Özellikle muhalif kesimden bu yönde sürekli şikayet mesajları alıyorlarmış.

Buna karşılık, filtreleme konusunda farklı görüşler aldık. Genel olarak filtrelemeye de karşı duran gençler arasında yalnız ikisi özellikle çocuk-

¹²³ www.tog.org.tr

ların porno sitelerden uzak tutulması gerektiğini düşünüyor.

Hedef grup gençler - İnternet ilişkisi

Türkiye'deki gençler aktif ve dinamik bir internet nüfusu olarak tanımlanabilir. Ancak aktif internet kullanıcılarının çoğu çevrimdışında da aktif. Dolayısıyla, internetin Türkiye'deki gençlerin sivil ve politik katılımına etkisi açısından sayısal uçurum var.

Geniş kapsamlı anket sonuçlarına dönersek, Türkiye'deki gençlerin AB gençlik sitelerine en çok ilgi gösterdiğini görüyoruz. Bu aynı zamanda anketi dolduranların yüksek sivil yeterlilik düzeyine sahip mutlu azınlığı oluşturduğunu gösteriyor.

15-18 yaş grubu, ebeveynlerinin evde ve internet kafelerde internet kullanımını sınırlamasından şikayetçi. Özellikle internet kafeler gençlerin sosyalleşmesine olanak verdiği için, gençler bu baskıdan çok dert yanmakta. Odak gruplara katılan gençlere göre bu sınırlamanın ardında yatan iki neden var: 1) ebeveynleri ders çalışmak yerine internette oyun oynayarak ya da sosyal ağlarda gezerek zaman geçirmelerini istemiyor, 2) internet içeriğinden haberleri yok; dolayısıyla çocuklarının sürekli zararlı içeriğe maruz kaldığını düşünüyorlar. Buradan hareketle internet kullanıcısı olmayan ebeveynlerle, sayısal kuşağı oluşturan gençler arasında kuşak çatışması olduğunu söyleyebiliriz.

Odak gruplar arasında azımsanmayacak sayıda genç, internetin Batı kaynaklı modernite projesi olarak gelip bizi hazırlıksız yakaladığını söyledi. Daha olgun yaşta olanlar dezavantajlı görünürken, çoğu genç insanların da internet içeriği konusunda bilgisiz olduğunu düşündüklerini eklediler.

Çoğu websitesi eğitilmiş, orta sınıfa hitap etmektedir. Dezavantajlı gruplar yine söylemin dışında kalmaktadır. Bu dilden, üsluptan, işlenen konulardan, hatta kullanılan genç resimlerinden bile anlaşılmalıdır. Danışmanlık, gönüllülük siteleri, hatta gençler tarafından üretilen websiteleri bile eğitimsiz gençleri saf dışı bırakıyor.

Hedef grup - gençler ilişkisi

Türkiye'nin yarıya yakın nüfusu 26 yaşın altında olduğundan, aktif internet kullanıcılarının önemli bir bölümü genç. Bu yüzden internet içeriğinin önemli bir kısmı bu grubu hedefleyen ticari beklentiyle oluşturuluyor. Eğitim ve paylaşım odaklı içerik çok daha az paya sahip.

Türkiye'nin tek gençlik politikası, Gençlik ve Spor Bakanlığı tarafından tanımlandığı şekliyle, devletin gençlerin boş zamanlarını doldurmak amacıyla sosyo-kültürel ve sportif etkinlikler düzenlemekle sorumlu olduğudur. Kanıt olarak, sivil/politik websitelerini inceleyen proje raporunda, Macaristan, Slovenya ve Türkiye'de sivil etkinlikler yerine sosyalleşme amaçlı, boş zamanı hedefleyen etkinlikler düzenlendiğini görüyoruz. Bu devlet tarafından uygulanan sağlam bir gençlik politikası olmamasından kaynaklanıyor. Ek olarak, Türkiye'de gençlik ancak '60'larda sosyolojik bir kategori olarak tanımlanmaya başladı. Günümüzde ise Yüzde 52¹²⁴ ve Genç Siviller¹²⁵ gibi genç aktivistler gençlerin kendi kimlik ve beklentileri olmasından yola çıkıyor. Türkiye'de gençlik kültürünün oluşmasında öncü bir kuşak yetişiyor. Bilişim teknolojilerini kullanarak, hedeflerini daha kısa sürede ve daha az enerji harcayarak ortaya koyabilirler.

Türkiye'deki internet sansürü uygulamalarına geri dönersek, gençlerin internet okur yazarı olanlarının hiçbirini bunu kabul edemezken, protesto etmek isteyenlere rastlayamadık. Odak grup görüşmelerinde protesto etmenin işe yarayacağını düşünen tek bir genç bile yoktu; bunun yerine anonim IP adresleri kullanarak engelli sitelere erişmek çok daha pratik bir yol olarak görülüyordu. Bu da yeni bir yurttaşlık modeline, "yıkıcı yurttaşlığa" işaret ediyor. Aynı zamanda formel demokratik mekanizmalara ve bir kurum olarak devlete gençlerin güvenmediğini gösteriyor.

İkinci ve üzerinde tartışılması gereken bir başka yurttaşlık modeli "izleyen yurttaşlar" olarak adlandırılabilir. Bu yurttaşları iki farklı grupta toplamak mümkün: 1. İçerik paylaşımı yapılan toplumsal paylaşım ağları üzerinden (Facebook, youtube, flickr) ve blog tutarak, anaakım med-

¹²⁴ www.yuzde52.org

¹²⁵ www.gencsiviller.net

yada temsil edilen söyleme eleştirel bakan görüşlerini paylaşan yurttaşlar. Bu yurttaşlar sayısal evrende kendilerini “netdaşlar” olarak duyurdu¹²⁶. Bu gruba İran’daki seçimler sırasında anti-demokratik süreçleri izleyip protesto eden yurttaş gazeteciler (citizen journalists) olarak nitelendirebileceğimiz grupları da dahil edebiliriz. 2. Yukarıda sözü edilen toplumsal paylaşım ağları üzerinden, çevrimdışı, ya da geleneksel bakışla gerçek zamanlı olarak toplum kurallarına uymadığı düşünülen kişilerin deşifre edilmesi, bazı durumlarda taciz edilmesi. İşin içine emniyet güçlerinin karışması durumunda çevrimiçi (sanal) olarak deşifre edilen kişinin çevrimdışı (gerçek zamanlı) tutuklanmasıyla sonuçlanan süreçler bütünü.

Bu iki maddeye parantez açarak bir eklemede bulunmak mümkün. Özellikle facebook yazılım mimarisinin özelliklerinden ötürü, hesabı bulunan kişiyle ilgili yapılan her türlü aramayı takip etmeyi mümkün kılıyor. Dolayısıyla “arkadaşım olmayıp profilime bakanlar”, “etkinlik davetimi reddedenler”, “arkadaşlık önerimi yoksayanlar” gibi şizoid temelli varyasyonlarla, bunalıma sürüklenen toplumsal paylaşım ağı kurbanı “izleyen yurttaşlar” bütününe de işaret etmek mümkün. Oysa belki de orada bulunmalarının tek amacı eski okul arkadaşlarını bulup, masumca dedikodu yapmaktır!

Bu tabloda yer alan *yıkıcı yurttaşlık* ve *izleyen yurttaşlar* kavramlarına dikkat çekmek isterim. Bundan sonraki çalışmalarımda üzerinde durmak istediğim bu iki kavram için dipnotlarda da belirttiğim kaynaklara başvurulabilir. Burada ayrıca yer vermek istedim:

Yıkıcı yurttaşlık: subversive citizenship, Marian Barnes ve David Prior tarafından yazılan (2009) “Subversive citizens: Power, agency and resistance in public services” başlıklı kitapta bu kavram, İngiltere’nin politika hedeflerinin kamu çalışanları ve yurttaşlar tarafından nasıl kırılabildiği irdelenerek destekleniyor. Bu kavram son dönemde, ulus-aşırı dinamikte yaşadığımız üniversite özerkliğini, öğrenci ödeneklerini ve polis egemenliğini sorgulayan çeşitli ve etkili protestolar kapsamında ayrıca değer-

¹²⁶<http://friendfeed.com/netdas>

lendirilmeli. Birçok alternatif kaynak tarafından 1960'lardan bu yana yaşanan en etkili öğrenci hareketi olarak nitelendirilen bu sosyal hareket, aynı zamanda sosyal medyanın ifşa tekniklerini etkin kullanımı açısından da kayda değer. Türkiye'de öğrenci ve akademisyen sendikalaşması ve bu anlamda fiili politika üretme platformu oluşması açısından önem arz eden bir dönemden geçtiğimizi düşünüyorum. 2007'de kurulan Genç-Sen, üzerinde süregelen baskı ve soruşturmalara rağmen Ocak 2011 itibarıyla 41 üniversitede mücadelesine devam edebildiğine göre, bu süreci "yıkıcı yurttaşlık" modeline bağlamak yanlış olmaz.

İzleyen yurttaşlar: monitoring citizens. Bu yurttaşlık trendi, cep telefonlarıyla seçim sürecini izleyen grupların örgütlendiği¹²⁷ site aracılığıyla konuşulmaya başladı. Mobil teknolojiler aracılığıyla seçim izleme, Obama'nın sosyal ağ iletişimine verdiği önem ve İran Seçimleri kriziyle birlikte bir yaşam tarzına, dolayısıyla sosyo-politik yaşamın diğer süreçlerini de kapsayan *izleyen yurttaşlık* modeline dönüştü. "SMS as a Tool in Election Observation" başlıklı kitabıyla Ian Schuler bu konuda bir kaynak kişi sayılabilir.

İnternet çalışmaları kapsamında yer alan sürekli değişken ve akışkan olguları özetlemekten her zaman kaçındım. Ancak bu noktada okurun beklentilerini karşılamak adına, proje bulgularını sesli sorularla toparlamaya çalışmalı:

- İnternetin yaşamımızda ayrı bir varlığı artık yok. Çevrimiçi ve çevrimdışı pratiklerde yakınsama oluştu, ikisini birbirinden ayırt etmek artık imkansız. Çünkü internet günlük yaşamımızın bir parçası haline geldi.
- Baskıcı rejimlerde internet demokrasinin önünü açıyor, örneğin İran'daki son seçimler ve Kuzey Afrika'da başlayıp ortadoğu'nın önemli bir bölümünde hala etkisini sürdüren sosyal hareketler ve politik ivme. Özellikle bu tip rejimlerde internet politikalarına ihtiyaç duyduğumuz söylenebilir mi?

¹²⁷<http://mobileactive.org>

- Gençlik politikaları yeterli mi yoksa katılımı teşvik için internet politikalarına ihtiyaç var mı?
- Siyasi kopmanın teknolojiyle bir ilgisi var mı?
- Azınlık grupları internette istikrarlı bir şekilde örgütleniyor. Tabii hacklenme ve spam sıklığını dile getirmesek...
- İspanya'da moda olan pratik Türkiye'de de yaygın mı? İnternet çevrim dışı eylemleri örgütlemek için kullanılıyor. (bkz: Küresel Eylem Grubundan Avi Haligua'yla röportaj)
- İnternet olmadan ortaya çıkamayacak gruplar var mı? İnternet sivil/politik eyleme yol açıyor mu / gerçekleşmesini sağlıyor mu? İsveç'teki dosya paylaşımcıları Korsan partisine dönüştü. Bu anlamda internetin dönüştürücü rolüne bakmak gerekir.
- Sayısal aktivizm günümüzün önemli, yakın geleceğin sürükleyici kavramı.
- Sosyal medya olarak internet önemli – *Münevver Karabulut* cina-yetinde kitleleri bir araya getiren Facebook artık en popüler sosyal medya platformu olarak kendini kanıtladı. Türkiye, Facebook kullanımında 4. ülke.
- Blogların öğrenciler arasında pek popüler olmadığı söylenebilir. Onlar yerine twitter, ekşi sözlük, üniversite sözlükleri gibi mikrob-logging platformlarını tercih ediyorlar.
- —Gençler çevrimdışı dünyayı çevrim içinden daha ikna edici buluyor.—
- —“İnternet kusursuz değil, o zaman onu manipüle edelim,” diyorlar. Cep telefonu ve televizyon hala tercih sebebi.

Burada Burcu Soydan'ın 12 ekim 2009 tarihli “Eylem için ekran başına” başlıklı makalesine¹²⁸ değinmek yerinde olur. İnternet kendisiyle

¹²⁸<http://www.newsweekturkiye.com/haberler/detay/32944/Eylem-icin-ekran-basina?reload=true#>, 11.11.09

benzer fikirde olan insanların bir araya gelmelerini, aynı amaç için mücadele etmelerini, iktidarı seçimler dışında da uyarmalarını sağlayan siber “sivil dayanışma” örgütlerinin oluşmasına katkı sağlasa da, bazı olumsuz sonuçlar da doğurabiliyor. Yaman Akdeniz fanatik düşüncelerle hareket eden siber grupların da rağbet gördüğünü vurguluyor. “‘Lezbiyenlere tecavüz edip hayata kazandırılım’ adıyla açılan grubun 500 üyesi varsa ya da Neo Naziler internetteki kendi siteleri vasıtasıyla fikirlerine karşı tavır alan sivil toplum örgütleri üyelerinin adres, telefon, araba plakası bilgilerini yayınlıyorsa burada sanaldan çıkıp gerçek hayata taştan büyük bir tehlike var demektir.”

Tekrar toparlarsak:

- Çevrim içi-çevrim dışı diye bir ayrım yok mu?
- Değişime inanıyor mu gençler? Değişimi başarabileceklerine inanıyorlar mı?
- Değişim için teknolojiyi nasıl kullanabiliriz? Teknoloji doğası itibarıyla ilerlemeci ya da demokratik değil. İnternet üzerinden yapılan politika biçim değiştiriyor. Peki ya internet doğasında demokratik mi?
 - Küresel sorunlara çözüm bulmada araç olabilir mi?
 - Ağ yurttaşlığı oluşturabiliyor mu, netdaşlık kültürü yaratabiliyor mu?
 - Nefret söyleminin dolaşımının artmasına, pratik arayüzü ve çoklu medya görünürlüğü nedeniyle katkıda bulunan YouTube, vimeo gibi paylaşım platformları, bu söylemi tartışmak ve dönüştürmek için kullanılabilir mi?
 - İnternet, tekno-siyasi yurttaşların (diğer deyişle netdaşlar), *piknoleptik anları* (bkz. Not) değerlendirdikleri oranda dünyayı dönüştürebilecek iksir olabilir mi?

Kaynakça

- Banaji, S. (2008) 'The Trouble with Civic: A Snapshot of Young People's Civic and Political Engagements in Twenty-first Century Democracies' in *Journal of Youth Studies*, cilt. 11 sayı 5, Ekim 2008, 543-60
- Barnes, M & Prior, D. eds. (2009) *Subversive citizens: Power, agency and resistance in public services*. Policy Press.
- Beck, U., Giddens A. and Lash S. (1994) *Reflexive Modernization*. Cambridge: Polity Press.
- Bennett, L. W. (ed.) (2008) *Civic Life Online: Learning How Digital Media Can Engage Youth*, Cambridge, MA: MIT Press
- Bennett, L. W., Wells C. and Freelon, D. G. (2009) *Communicating Citizenship Online: Models of Civic Learning in the Youth Web Sphere*, Report for the *Civic Learning Online Project*, Centre for Communication and Civic Engagement. <http://www.engagedyouth.org/blog/wpcontent/uploads/2009/02/communicatingcitizenshiponlinecloreport.pdf> (erişim: Ağustos 2009)
- Bentivegna, S. (2002) 'Politics and new media', pp. 50-61. Lievrouw, L. and Livingstone, S. (eds.) *The Handbook of New Media* içinde. Londra: Sage
- Bognar, E. and Szakacs, J. (2008) 'Web 2.0 enabled inclusion for minorities or just another segregated space?: a case study of "Zhoriben"' paper presented at Politics/Web 2.0 International conference, Royal Holloway, University of London, 18-20 Nisan 2008.
- Buckingham, D. (2000) *The Making of Citizens: Young People, News and Politics* Londra: Routledge
- Bynner, J., Chisholm, L. and Furlong, A. (eds.) (1997) *Youth, Citizenship and Social Change in a European Context* Aldershot: Ashgate
- Coleman, S. and Blumler, J. (2009) *The Internet and Democratic Citizenship* Cambridge: Cambridge University Press
- Coleman, J.S. (1998) 'Social capital in the creation of human capital',

American Journal of Sociology 94(1)

Corner, J. and D. Pels (eds.) (2003) *Media and Political Style: Essays on Representation and Civic Culture*. Londra: Sage

Dahlgren, P. (2003) 'Reconfiguring civic culture in the new media milieu', pp. 151-170 in J. Corner and D. Pels (eds.) *Media and Political Style: Essays on Representation and Civic Culture*. Londra: Sage

Dahlgren, P. (ed.) (2007) *Young Citizens and New Media: Learning Democratic Participation*. Londra: Routledge

Deliverable 13, CivicWeb (2008) Telli Aydemir, A. *Editor and Contributor. The Production of Civic Websites for Young People in Europe*. www.civicweb.eu (erişim: Kasım 2009)

Deliverable 14, CivicWeb (2009) *A Qualitative Analysis of Civic Participation Websites in Europe*. www.civicweb.eu (erişim: Kasım 2009)

Deliverable 16, CivicWeb (2009) *A Qualitative Analysis of European Web Based Civic Participation Among Young People*, available at www.civicweb.eu (Erişim: Ekim 2009)

Deliverable 17, CivicWeb (2010) *Synthesis of Results and Policy Outcomes*, available at www.civicweb.eu (Erişim: Nisan 2010)

Du Gay, P. et al. (1997) *Doing Cultural Studies* Londra: Sage

Fahmy, E. (2006) *Young Citizens: Young People's Involvement in Politics and Decision Making*. Aldershot: Ashgate Publishing

Fairlie, R. (2006) *Crossing the Digital Divide: Immigrant Youth and Digital Disparity*. Santa Cruz: Centre for Justice, Tolerance and Community, Kalifornia Üniversitesi. Santa Cruz <http://www.ctjsc.edu/docs/esdigital.pdf> (erişim: Ekim 2009).

Furlong, A. and Cartmel, F. (2007) *Young People and Social Change* Buckingham: Open University Press

Galston, W. A. (2004) 'Civic Education and Political Participation', *PSonline: The Journal of the American Political Science Association*

- Gartside, P. (1998) 'Bypassing politics? A critical look at DiY culture', in J. Rutherford (ed.) *Young Britain: Politics, Pleasures and Predicaments* London, Lawrence and Wishart
- Gerodimos, R. (2008) 'Mobilising Young Citizens in the UK: A content analysis of youth and issue websites', *Information, Communication & Society*, Cilt 11, sayı 7: 964-88
- Gibson, R.K., A. Römmele and S. Ward, eds (2004) *Electronic Democracy: Mobilisation, Organisation and Participation via new ICT's*. Londra: Routledge.
- Gomà, R. (2002) *Movimientos sociales, juventud e impactos políticos*. 3er Congrès de la Juventut a Catalunya. Bellaterra.
- Haken, D. (2003) *The Knowledge Landscapes of Cyberspace*. London: Routledge.
- Instituto di Ricerca (2001) *Study on the State of Young People and Youth Policy in Europe*. Milan: Instituto di Ricerca
- Hasebrink, U.; Paus-Hasebrink, I. (2007): Young People's Identity Construction and Patterns of Media Use and Participation in Germany and Austria. P. Dahlgren (Ed.), *Young Citizens and New Media: Learning Democratic Engagement* içinde. New York/Londra, S. 81-101.
- İnanır, Samet (2005) *Bildiğimiz Gençliğin Sonu*. Birikim 196
- Jenkins, H. and Thorburn, D. (2006) *Democracy and New Media*, Cambridge MA: MIT Press.
- Jenkins, H. et al (2006) *Confronting the Challenges of Participatory Culture: Media Education for the 21st Century*, Cambridge, MA: MIT Press
- Jowell, R. & Park, A. (1998) 'Young people, politics and citizenship: a disengaged generation?' CREST, Londra <http://www.crest.ox.ac.uk/papers/p67.pdf> (erişim: Ekim 2009)
- Kissau, K. (2008) 'Ethnic political spheres online' presentation on "Politics: Web 2.0!"

International Conference, Royal Holloway, Londra Üniversitesi. 18-20 April 2008.

Lash, S. & Featherstone, M. (2002) eds. *Recognition and Difference: Politics, Identity, Multiculture*. Londra: Sage.

Lieshout, M. van (2001). Configuring the digital city of Amsterdam: Social learning in experimentation. *New Media and Society*, 3: 131 - 156.

Lievrouw, L. and Livingstone, S. (eds.) (2002) *The Handbook of New Media*. Londra: Sage.

Loader, B. (ed.) (2007) *Young Citizens in the Digital Age*. Londra: Routledge

Lüküslü, Demet (2009) *Türkiye’de “Gençlik Miti” - 1980 Sonrası Türkiye Gençliği*. İstanbul: İmge Yayınları.

Mindich, D.T.Z (2005) *Tuned Out: Why Americans Under 40 Don't Follow the News*, Oxford: Oxford Üniversitesi Yayınları.

Rice, R.E. (2002) 'Primary issues in internet use: access, civic and community involvement, and social interaction and expression', s. 105-129
Lievrouw, L. and Livingstone, S. (eds.) *The Handbook of New Media* içinde. Londra: Sage

Schuler, I (2008) SMS as a Tool in Election Observation. *MIT Press Quarterly*. 1 Nisan 2008

Serrano, J. and Sampere, D. (1999). *La participación juvenil en España*. Fundación Ferrer y Guardia, Barselona.

Sloam, J. (2007) 'Rebooting Democracy: Youth Participation in Politics in the UK'. *Parliamentary Affairs* 60(4): 548-567

Soydan, B. "Eylem için ekran başına" <http://www.newsweekturkiye.com/haberler/detay/32944/Eylem-icin-ekran-basina?reload=true#>, (erişim: Ekim 2009)

Tuzzi, A., Padovani, C. and Nesti, G. (2007) 'Communication and (e)

democracy: assessing European e-democracy discourses'. *Reclaiming the Media: Communication Rights and Democratic Media Roles* in Cammaerts, B. and Carpertier, N. (eds) Bristol and Chicago, Intellect:31-65

Vinken, H. (2004) 'Changing life courses, new media and citizenship, "Young Citizens and New Media: Strategies of Learning for Democratic Engagement" başlıklı kolokyumda sunulan bildiri, Lund Üniversitesi, İsveç.

Virilio, P. (2009). *Aesthetics of Disappearance*. The MIT Press: Semiotexte

Warschauer, M. (2003) *Technology and Social Inclusion: Rethinking the Digital Divide*. MIT Yayınları.

Westheimer, J. and Kahn, J. (2004) 'Educating the good citizen: Political choices and pedagogic goals' in PSOnline at <http://www.democraticdialogue.com/DDpdfs/WestheimerKahnePS.pdf> (erişim: Kasım 2009).

Wishart Gerodimos, R. (2009) 'New Media, New Citizens: Youth Attitudes Towards Online Civic Engagement' in: Proceedings of the WebSci'09: Society On-Line, 18-20 March 2009, Atina, Yunanistan.

Yentürk, N. , Kurtaran, Y & Nemutlu, G. (2008) eds. *Türkiye'de Gençlik Çalışması ve Politikaları*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları..

Zukin, C., Keeter, S., Andolina, M., Jenkins, K., Delli Carpini, M.X., (2006) *A New Engagement? Political Participation, Civic Life, and the Changing American Citizen*, Oxford: Oxford Üniversitesi Yayınları.

Not: Yazar, Virilio'nun *Aesthetics of Disappearance* başlıklı kitabında öne çıkan *picnolepsy* kavramından yola çıkarak, hız politikalarının dönüştürücü gücüne dikkat çekmektedir. Bu bağlamda, *piknoleptik anlar*, tekno-siyasi yurttaşların *epileptik bilinç hali* hissettikleri kesintili ve kısa zaman dilimleri olarak tanımlanabilir.

.....

....

.

.

.

.

VI. Metinlerin ingilizce özetleri

Abstracts in English

INTRODUCTION

Why are young people online? The rationale for the book

Aslı Telli Aydemir

Abstract

The short history of civic and political activism of young people in Turkey is provided in order to introduce the audience to the gaps in youth culture and possibilities for filling these gaps. Few academic and half field half academic works that have been produced in the field of youth studies are also included and shortly discussed. The aims of *Ci-vicweb* project are introduced and the rationale for contesting online participation of young people is elaborated both via this project as well as the current socio-political realities of Turkey.

The Transformation of Public Discourse on Youth in Turkey

Leyla Neyzi

Abstract

In this chapter, I analyze the construction of youth in public discourse in Turkey in three periods since the establishment of the republic. I argue that in the 1923-1950 period, youth came to embody the new nation. In the 1950-1980 period, youth were reconstructed in public discourse as rebels. Despite the change in discourse, educated young people in this period continued to identify with the mission of building a new nation in the name of “the people”. The post-1980 period constitutes a rupture with modernist constructions of youth. With the advent of globalization, new media, identity discourses and transnational youth cultures, young people today are building new forms of political mobilization and means of expressing their subjectivities, while rediscovering the past through (post)memory and nostalgia. This transformation among young people is no doubt having an impact on the construction of youth in public discourse in the present.

New youth movements using internet and computer technology and a search for new politics in Turkey

Demet Lüküslü

Abstract

The history of modern Turkey, dating from the 19th century until the 1980s, is also a history of youth movements, which have played an important role in Turkish political life. However, the military coup of 1980 and the following neoliberal economic policies of the government of Turgut Özal point to a severance of the close tie between Turkish political life and youth movements. Young people of the post-1980 generation have been accused of being the “children of the military coup”, “neoliberalists” and members of consumption society, as well as being an individualistic and apathetic generation that only thinks egoistically and is incapable of forming youth movements like the previous generations. Instead of adopting a “criticizing” approach towards youth, this paper proposes to explore new movements created and supported by youth which use internet and computer technology as an effective tool. Relying on an analysis of urban youth movements in Turkey which use websites actively, such as *Ekşi Sözlük* (Sourtimes), *Genç Siviller* (Young Civilians) and *52 Percent* (Yüzde 52) movements, the article tries to explore the experiences of contemporary youth and new “tactics” and new “tools” of politics invented by young people that consequently change the nature of the political and unpolitical.

At the Edge of a Student Union (Genc-Sen) in Turkey...

Emrah Altındış

Abstract

In this unpretentious study, first part focuses on the concept of youth, what it is, how it is formed in the modern ages and the formation of the youth. The discussion will be furthered by the analysis of the Turkey's youth, its philosophy of life and its relation with politics. To understand the youth-politics relation, we need to look at the historical roots of this relation. The 1980 military coup and the succesful social project of this martial regime is not only a turning point for the Turkey's economical, political and cultural life but also a big stroke to youth's political perception and to universities.

The second part of the study focuses on the political youth movements, student associations in the 80's and the student coordination in the 1990's. This part consists of the transformation of the universities with a historical perspective in Turkey and the world. And lastly, the discussion on the opportunities and complications to form a student union in this neo-liberal era will be discussed.

The involvement of young people in the legislation process

Başak Saral

Abstract

Participation of young people to decision-making processes which directly affect their own life can only be ensured through their organization and acceptance as equal partners in the society.

Young people in Turkey, who have re-gained their right to associate in the '90s, highly benefited from information and communication technologies to organize and advocate youth rights at local and national level. This article reflects the contribution of local youth councils and the National Youth Parliament to the legislation process in Turkey through efficient usage of IT.

Youth, Information Society, Governance, Censorship and Turkey

Özgür Uçkan

Abstract

Information and communication technologies become also “participation technologies”, because the people use them for the civic participation also. ICT using is naturally more pervasive amongst digital natives. Internet, as the most effective participation technology, functions also as a powerful leverage for any kind of governance platforms. The crisis of democracy and the phenomenon that young people participate less and less to the traditional political environment makes the ICT more important for the active participation of young people to the social, political and economic life. But the empowerment of the technologies as an effective civic participation tool requires appropriate national policies. The youth policy should be developed in interaction with the ICT and information society policies. This article focuses on the relationship between youth and information society policies in Turkey with a perspective of interaction between youth, technology and participation concepts. The article discusses “nonexistent” youth policy in Turkey in the context of so-called “national”, governance-phobic, “Information Society Strategy” document. Author demonstrate the weakness of this strategy which should be an enabler for the youth civic participation, with a case study of Turkish internet publication law known as “5651” which brings a strong internet censorship in the country. The article can be read as a landscape of Turkey in the context of youth, technology, participation and governance policies.

Human Development and Youth in Turkey

Aygen Aytaç

Abstract

Human development provides guidelines for a country's advance, based on the principle that true advance for a country means human progress for its people – enabling people to live long and healthy lives with respect for fundamental freedoms. Human development is thus defined as a process of broadening opportunities and strengthening human capabilities, to enable people to make the choices they have reasons to value and to enjoy their basic human rights. Capabilities can vary in form and content, though they are also often closely interrelated. They include the enabling opportunities given by schooling, for example, or by the liberty and the economic means to move freely and to choose one's abode. There are also important 'social' freedoms, such as the capability to participate in the life of the community, to join in public discussion and to participate in political decision-making.

The potentials as well as the problems of youth in Turkey need to be considered carefully, given the fact that the population of young people in Turkey is now 12 million, which is indeed greater than the general populations of several European countries. Excluding and frustrating millions of the next generation –instead of setting them on a road to individual and national advance, welcoming them into society and giving them opportunities for lives of excitement and fulfillment—would be a recipe for disaster and for social collision within the country.

2008 National Human Development Report prepared for UNDP explores into what can be done about the growing intolerance engendering from such frustrations and disparities. The article focuses on the messages and recommendations emerged from the nationwide study, in which thousands of young people were involved.

New Social Communication Ethos: Istanbul Youth and the Use of Communication Technologies

Halil Nalçaoğlu

Abstract

Youth in Turkey means, besides being an objective socio-demographic category, a group of people about whom high social expectations are produced. When we examine the popular rhetoric on this group trusted with the “future of the country,” let alone the realization of such expectations, the youth are considered to have already lost their existing values and have been undergoing a fundamental transformation towards a negative change in their system of values in general. It is striking to observe that this judgement seems to be supported by a number of scientific researches. The current paper claims that the negative stigmatization does not stem from the group under question, but those who ask the questions. The concept of “social communication *ethos*” can be utilized to substantiate this claim. In this study, *ethos* means, not much far from its Greek root, “characteristic state of being” or “usual state” of individuals or groups. When we perceive communication not simply as a transfer of information but as complex social-constitutive process, it becomes possible to understand people's characteristic state of being as a function of communication. It is evident that without correctly understanding such a particular communicative *ethos*, the assessments to be done will be based on another (perhaps older) *ethos* and will produce problematic judgements. The main objective of this article, then, is to take the first steps toward proving this thesis by using the data collected from an empirical study conducted on the Istanbul youth.

Youth Study, Public Institutions and their Websites

Yörük Kurtaran and Gökdağ Göktepe

Abstract

This article aims to analyze the websites of the public institutions that function in the field of youth. In the frame of the study, websites of 41 youth centers that are governed by the Youth Services Directorate, the information accessibility of young people, how often information is updated in the sites and the content of these sites are among the 46 parametres used during our analysis. In the same cities, the websites of the Youth and Sports Directorate are analyzed through 5 parametres. In addition, the websites of the Youth Services Directorate (www.genclikhizmetleri.gov.tr), Youth Social Development Program (www.gsgp.org.tr), Hepibiz Communication Platform (<http://hepibiz.info/>) and the National Agency (www.ua.gov.tr) are also analyzed through the same 46 parametres. The parameters are based on European Paper on Local and Regional Participation of Young People, The European Info for Youth of the European Info and Consultation center for Youth (ERYCA), the Rainbow Document and related documents of the European Youth Forum. The methodology includes e.mail surveys and desk research for analysis of the websites of the latter institutions.

Deliberative Democracy and the Political Participation of Turkish Youth in Cyberspace

Sezgin Çebi and Yelda Şahin Akıllı

Abstract

The relationship between democracy and technology has been one of the most contested subjects in the contemporary political thought. Accordingly, the issues of the emergence of the concept of deliberative democracy and the use of the internet technology for political participation have almost simultaneously occupied the domain of political debate among political thinkers since the 1990s. In this paper, we will first examine the concept of deliberative democracy and the opportunities it provides for people in what we can easily call the public sphere of internet, namely cyberspace. After this general introduction, we will focus on more specific topics of how the use of cyberspace can increase the possibility of critical discourse and deliberation for the Turkish youth and how the concept of deliberative democracy can provide strong avenues for democratic participation in a technological terrain to an increasingly depoliticized youth in Turkey. Finally, the paper will end with a critical examination of technologically dominated democratic participation and question whether internet is inherently oppressive or automatically emancipatory and whether the colonization of cyberspace by corporate powers can diminish, if not totally destroy, any possibility of a deliberative participation of people in general and Turkish youth in particular.

The role of internet for the new social movements in Turkey: Global Peace and Justice Coalition as a Case Study

Gülüm Şener

Abstract

New social movements, appeared in the beginning of 90s as a reaction to the globalization and known as “third-generation movements”, are organized and take action using new information and communication technologies (ICTs) as a primary tool for communicating around the world. Internet is considered as a global democratic public sphere, creating an “alternative” media for these movements which cannot find opportunities to express themselves or their causes because they are ignored by the highly-concentrated mainstream media. New social movements prefer to use Internet for many reasons (low prices, more horizontal and democratic communication, interactivity, multimedia facilities etc.) and for different purposes (to communicate their causes all around the world, create virtual communities, to debate conflictual issues in on-line forums, to collect new activists, to organize their campaigns etc.). However, the limited access to the Internet (the problem of digital divide) and the commercialization of its content form the boundary for the new social movements, the democratization of societies and the pluralism. This study aims at analyzing the use of Internet by a popular Turkish anti-war movement, The Global Peace and Justice Coalition (Küresel BAK in Turkey), which has existed since June 2003 and has organized seven campaigns against the war on Iraq. The methodology consists of interviews with movements’ moderators and a survey, designed to determine the political activities and the use of Internet by activists, which are members of the movements’ mail groups.

Offline vs. Online: Social media, multifunctional sites and civic competence in Turkey

Aslı Telli Aydemir

Abstract

This article summarizes the results of the website producer interviews and focus group interviews of the Civicweb project in the light of on-line/offline relations. In other words the relation between offline action and online networking among young people; whether one initiates or improves the other and how this relation reflects to civic competence of young people in Turkey are discussed. The particular efforts of young people in Turkey for identity building and advocating their rights is also underlined as this process also has an important role in the development of the recent social media panorama in Turkey. The concept of civic competence, in this regard, is derived from Dahlgren's academic work as he treats online participation as an initiator and a step towards civic action. Social network sites are also included in this discussion by their facilitating nature for group dynamics, issue campaigns, ad/marketing flows and global widespreading in short notice. For Turkey, being a strong sample with its young user population of social media, the near future may promise an alternative social sphere in the arena of social media.

Gamers in the Topography of the Digital Game Culture: Habitus of online gamers and their different career opportunities

Mutlu Binark ve Günseli Bayraktutan

Abstract

The widespreading of Internet cafés enables easy access for young people from different social-economical status to digital games, which constitutes a big part of their everyday life. In this study, gamers who stand in the consumption part of the production, text and consumption cycle are analyzed in Turkish context. The effect of the dedication and/or loyalty of the gamers to the game world on the real life and social relations are discussed with the Pierre Bourdieu's concept of habitus. The online habitus of the gamer determines the transfers between the real life and virtual life and the social relations among other gamers. In this context, the projection of the offline identity on the online identity is also discussed. Another important issue is that although most popular MMORPG's among youngsters are free to play, they create an economical cycle and different, new career opportunities like game master or pro-gamer. In this study it is claimed that digital gamers cannot be stereotyped and there are different gaming practices stemming from different game genres. Consequently, digital games which are the recently articulated culture industry product of the consumption practices of young people in Turkey are analyzed in social, cultural, economical and political context with the perspective of cultural studies.

Blogging as a tool of e-participation in public debates

Erkan Saka

Abstract

Blogging emerges as a new and powerful e-participation tool in cyberspace that can be used by youth. In order to substantiate my main argument I focus on these issues with examples from the Turkish blogosphere:

- a) Blogging offers a unique place between personal and public. On the one hand, it is a personal writing tool that could be connected to the Foucauldian care of the self notion and on the other hand, it has a public aspect that problematizes and exposes the personal,
- b) In relation to the first argument; blogging brings immediate feedback, which comes from different layers of society,
- c) Blogging takes place in the present tense while actively engaging with 'the happening fact'. It provides an opportunity to participate in an ongoing public debate instead staying back and commenting on the after the fact.
- d) Although primarily a personal tool, blogging may trigger a collective effort of bloggers in an ongoing public debate and thus encourages a collective movement.

COMMENTARY and CONCLUSION**Politics of e-participation: Young citizens forming their alternative local and transnational public spaces****Aslı Telli Aydemir****Abstract**

Monitoring citizens and subversive citizenship (ref. Marian Barnes and David Pior's work) are introduced as new concepts displaying as alternative e-citizenship models for the first decades of the 21st century. Local and transnational movements that seem to have a stronghold are coined in order to solve the puzzle of the internet as a democratic/anti-democratic participatory tool or an alternative public sphere. In this regard, the following questions should not be surpassed:

- Is there a difference between online/offline? How?
- Do young people believe in change? Do they think they can succeed in changing the past stubborn vision of the rest for young people ?
- How can we use technology in order to change? Technology is not inherently progressive or democratic. Politics changes shape over the internet. Is the internet inherently democratic?
- Could it be a tool for solving global problems?
- Can it build netizenship? Help build netizen culture?
- Does it provide a magic fix?

Ekler

Yazarlar Hakkında

Aslı Telli Aydemir

Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler lisansının ardından Serbest Gazetecilik okudu. Paris VIII'den Sosyal Antropoloji ve Eleştirel Bilimler alanında yüksek lisansını, European Graduate School'dan Medya ve İletişim Bilimleri doktorasını aldı. 2006-2009 yıllarında İstanbul Bilgi Üniversitesi'ni temsilen, bu kitabın da dayanak noktası sayılan "Civicweb: Internet, gençler ve sivil katılım" başlıklı AB destekli, çok uluslu projenin araştırma ekibinde yer aldı. Halen İstanbul Şehir Üniversitesi İletişim Fakültesi'nde öğretim üyesi. Çalışma alanları, yeni medya, siberkültür, sosyal medya dolayımı aktivizm pratikleri, ağlaşan toplum enformatiği, kentte mekan ve uzam.

Aygen Aytaç

Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Uluslararası İlişkiler Bölümü mezunu. London School of Economics'te Rusya ve eski Sovyet Politikaları üzerine master yaptı. Oxford Üniversitesi'nden İnsani Gelişme Raporu yazma konusunda sertifika aldı. Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı UNDP'nin yayınladığı Türkiye'de Gençlik adlı 2009 Ulusal İnsani Gelişme Raporu'nun da koordinatörü ve başyazarı. Şu anda, Almanya'nın Bonn kentinde, Birleşmiş Milletler Gönüllüler Programı UNV'nin ilk kez hazırlamakta olduğu "Dünyada Gönüllülüğün Durumu" adlı küresel raporun koordinatörlüğünü yapıyor.

Başak Saral

Koç Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü'nden lisans, Nottingham Üniversitesi ve Marmara Üniversitesi'nden Uluslararası Hukuk alanında Yüksek Lisans derecesi aldı. Habitat için Gençlik Derneği'nin Genel Sekreterliği görevini yürüten Başak Saral, Dünya Yerel Yönetim ve Demokrasi Akademisi Vakfı WALD'ın da Yönetim Kurulu üyeliğini sürdürüyor. 2003 yılından bu yana Türkiye'de e-Dönüşümün gelişimi için gençlerin etkin kılınması hedefi ile Bilimler Bilmeyenlere Bilgisayar Öğretiyor Projesi de dahil olmak üzere bir çok kampanyanın ve gençlik gelişim projesinin koordinatörlüğünü üstlendi. Halen kadın, genç ve engellilere yönelik kent politikalarını yapılandırmayı hedefleyen Yerel Demokrasi Akademileri Projesi'nin koordinatörü.

Demet Lüküslü

Üsküdar Amerikan Lisesi ve Marmara Üniversitesi Fransızca Kamu Yönetimi'ndeki eğitiminin ardından yüksek lisans ve doktorasını Paris'te Ecole des Hautes Etudes en Sciences Sociales'de (EHESS) sosyoloji alanında yaptı. Doktora tezi Türkiye'de "Gençlik Miti": 1980 Sonrası Türkiye Gençliği başlığıyla Mayıs 2009'da İletişim Yayınları tarafından yayımlanan Lüküslü, halen Yeditepe Üniversitesi Sosyoloji Bölümü'nde öğretim üyesi olarak görev yapıyor.

Emrah Altındış

Liseden itibaren toplumsal muhalefet hareketleri içerisinde yer almaya başladı. 2004 yılında Ege Üniversitesi Biyomühendislik bölümünde lisans eğitimini, 2007 yılında ODTÜ Biyoteknoloji ABD'de yüksek lisansını ve 2011 yılında da Bologna Üniversitesi (İtalya) Moleküler Biyoloji Bölümünde doktorasını bitirdi. Şu anda Harvard Üniversitesi Mikrobiyoloji ve İmmünobiyoloji bölümünde çalışmaktadır. Kitapta yer alan makaleyi, içerisinde yer aldığı Genç-Sen kuruluş döneminde kaleme almıştır.

Erkan Saka

İstanbul Bilgi Üniversitesi İletişim Fakültesi'nde öğretim üyesi. Rice University'de antropoloji doktorası yaptı. Lisans ve yüksek lisans eğitimi de Boğaziçi Üniversitesi Sosyoloji bölümünde gerçekleştirdi. Şu anki akademik ilgi alanları medya antropolojisi, sosyal medya, katılımcı kültür çalışmaları ve genel olarak transmedya üretim süreçleri olarak tanımlanabilir.

Gökdağ Göktepe

Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümü'nden 2009 yılında lisans mezunu oldu. Üniversite öğrenimi sırasında Toplum Gönüllüleri Vakfı ile tanıştı ve gönüllü olarak çeşitli sorumluluklar aldı. Avrupa Konseyi'nin çeşitli eğitimlerine ve Bilgi Üniversitesi Gençlik Çalışmaları Birimi'nin çalışmalarına katıldı. 2009 yılı Ekim ayından 2011 yılının Temmuz ayına kadar Toplum Gönüllüleri Vakfı Gençlik Araştırmaları ve Sosyal İlişkiler Departmanı'nda gençlik araştırmaları koordinatörü olarak görev yaptı. Avrupa Konseyi Gençlik Çalışmaları Kısa Dönem Master Programı mezunudur. Gençlik çalışmaları, insan hakları, savunuculuk ve demokrasi ilgi alanlarıdır.

Gülüm Şener

1999'da Galatasaray Üniversitesi İletişim Fakültesi'nden mezun oldu. 2000'de Fransa'da Stendhal Üniversitesi İletişim ve Medya Enstitüsü'nde İletişim Bilimleri alanında yüksek lisans programını bitirdikten sonra 2006'da Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İletişim Bilimleri Anabilim Dalı'nda yeni toplumsal hareketlerin interneti kullanımı üzerine doktorasını tamamladı. Akademik ilgi alanları: İletişim sosyolojisi, yeni enformasyon ve iletişim araçlarının toplumsal etkileri, sosyal medyanın kullanımı, kamusal alan ve yeni toplumsal hareketler. Şener, halen İstanbul Arel Üniversitesi'nde öğretim üyesi olarak çalışıyor.

Günseli Bayraktutan

ODTÜ Siyaset Biliminden mezun olduktan sonra, akademik çalışmalarını AÜ SBE’de devam etti. 2010 yılında Dr. ünvanını aldı. TÜBİTAK-SOBAG adına Haziran 2007-Aralık 2008 tarihleri arasında “Türkiye’de Dijital Oyun Kültürü” adlı projede araştırmacı olarak çalıştı. Bu proje TÜBİTAK tarafından Nisan 2011’de sosyal bilimler alanında başarı öyküsü olarak seçilen projeler arasında yer aldı. Dijital oyun, yeni medya ortamları ve siyasal iletişim konusunda çok sayıda çalışması var. Yeni Medya konusunda Başkent Üni. SBE.’de yüksek lisans dersi vermektedir. Alternatif Bilişim Derneği’nin üyesi olarak yeni medya etiği konusunda çalışmaktadır.

Halil Nalçaoğlu

ODTÜ Sosyoloji Bölümü’nden mezun olduktan sonra Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü’nde yüksek lisans, Massachusetts Üniversitesi’nde doktora çalışmalarını İletişim alanında tamamladı. İletişim felsefesi, görsel kültür ve internet incelemeleri konulu önemli yayınları vardır. 2000 yılından itibaren UNICEF, TUBİTAK, Avrupa Komisyonu Sivil Toplum Geliştirme Projesi, UNDP GEF-SGP, Ipsos KMG ve İstanbul Bilgi Üniversitesi için farklı toplumsal araştırma projeleri tasarımı ve koordinasyonunu üstlenen Prof. Dr. Halil Nalçaoğlu, halen İstanbul Bilgi Üniversitesi İletişim Fakültesi Dekanı ve Medya ve İletişim Sistemleri Yüksek Lisans Programı koordinatörü olarak görev yapmaktadır.

Leyla Neyzi

Sabancı Üniversitesi Sanat ve sosyal bilimler fakültesinde öğretim üyesi. Kültürel antropoloji, sözlü tarih ve bellek çalışmaları alanlarında çalışıyor. Yayınları için websitesi <http://myweb.sabanciuniv.edu/neyzi/>

Mutlu Binark

2003 yılında İletişim Bilimleri alanında Doçent ünvanını alan Binark, 2005 yılından bu yana Başkent Üniversitesinde çalışmakta. Çalışma alanlarını iletişim sosyolojisi, yeni medya sosyolojisi ve popüler kültür oluşturmaktadır. TÜBİTAK-SOBAG adına Haziran 2007-Aralık 2008 tarihleri arasında “Türkiye’de Dijital Oyun Kültürü” adlı projeyi yürüttü. Bu proje TÜBİTAK tarafından Nisan 2011’de sosyal bilimler alanında başarı öyküsü olarak seçilen projeler arasında yer aldı. Alternatif Bilişim Derneği üyesi olarak İnternet’e erişimin temel iletişim ve insan hakkı olduğu, yeni medya etiği konularında çalışıyor. Yazarı olduğu bloglar: www.yenimedya.wordpress.com ve dijitaloyun.wordpress.com

Özgür Uçkan

İstanbul Bilgi Üniversitesi’nde bilgi ekonomisi, ağ ekonomisi, yaratıcı endüstriler, enformasyon tasarımı ve yönetimi, iletişim tasarımı, tasarım yönetimi konularında lisans ve lisansüstü düzeyde ders veriyor. Akademik faaliyetlerinin yanı sıra, çeşitli kurum, kuruluş ve firmalara yönelik düzenli veya proje temelli olarak bilgi ekonomisi, iletişim stratejisi ve iş geliştirme danışmanlığı hizmeti sunuyor. Politika, insan bilimleri, medya, enformatik, kent planlaması, ekonomi, internet ve hukuk, kültür ve sanat konularında düzenli olarak makaleler yayınlıyor. Literatür Yayınları’ndan “E-Devlet, E-Demokrasi ve Türkiye” adlı kitabı ve Nisan 2011’de Cemil Ertem ile birlikte yazdığı, “Wikileaks: Yeni Dünya Düzenine Hoşgeldiniz” adlı kitabı Etkileşim Yayınları tarafından yayınlandı. Haftalık bilgi teknolojileri dergisi “Bthaber”de köşe yazarıdır.

Sezgin Çebi

İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi mezunu. SUNY Rockefeller College, University at Albany’de siyaset felsefesi üzerine doktorasını yaptı. Halen Kadir Has Üniversitesi Hukuk Fakültesi’nde yardımcı doçent ve Hukuk Felsefesi ve Sosyolojisi ile Hukuk Metodolojisi dersleri veriyor.

Yelda Şahin Akıllı

1999-2000 yılları arasında Bilkent Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü'nde siyaset teorisi üzerine master yaptı. Daha sonraki yıllarda çeşitli üniversitelerde lisansüstü çalışmalarını sürdürdü. 2005 yılında Fulbright bursiyeri olarak Northwestern Üniversitesi'nde ziyaretçi araştırmacı olarak bulundu. Şu anda Kadın Dayanışma Vakfı'nda çalışıyor. İlgi alanları siyasal hareketler, kadın hareketi ve feminist teori.

Yörük Kurtaran

Bilkent Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü'nde lisans ve yüksek lisans yaptı. Sırasıyla TESEV, Willows Foundation, TÜSİAD ve TOG'da çalıştı. Halen İstanbul Bilgi Üniversitesi Gençlik çalışmaları Birimi Koordinatörü, İletişim Fakültesi öğretim Görevlisi ve TOG Genel Müdürü olarak farklı görevlerde hayatını sürdürüyor. Gençlik Politikalarıyla ilgili makaleleri mevcut.

Bu seçki, Avrupa Komisyonu VI. Çerçeve Programı tarafından yurttaşlık ve yönetim teması altında 2006-2009 yılları arasında fonlanan "Civicweb: Gençler, internet ve sivil/politik katılım" (www.civicweb.eu) başlıklı projenin 7 ortağından biri olan İstanbul Bilgi Üniversitesi bünyesinde, öncelikle proje sonuçlarını yaygınlaştırmak ve bunu yaparken Türkiye'de gençlik çalışmalarına sanal alemin olası katkılarını irdelemek üzere üretilen makalelere yer vermek amacıyla ortaya çıktı.

This book is a compilation of results of the project, titled "Civicweb: Young people, the internet and civic participation" (www.civicweb.eu) funded by the 6th Framework Program of the European Commission in 2006-2009 under the Citizenship and Governance theme. İstanbul Bilgi University, being one of the 7 partners of the project aims to disseminate the project results and reflect different perspectives for the possible impact of the internet on youth studies in Turkey

Civicweb Project coordinator:

University of London Inst. Of Education Center for Children, Youth and Media (IoE), UK

Project Partners:

Lund University (LU), Sweden

University of Amsterdam (UvA), Netherlands

Central European University (CEU), Hungary

Autonomous University of Barcelona (UAB), Spain

Ljubljana University (UNILJ-FDV), Slovenia

İstanbul Bilgi University (BILGI-UNI), Turkey

Bilgiye erişmek özgürlüktür.

alternatif bilişim

<http://www.alternatifbilisim.org>